

The book cover features a vibrant red background. A large, dark, almost black scribbled area, resembling a dense thicket of tangled lines or a stylized map, dominates the left and center portions of the cover. The text is positioned on the right side of the cover.

MĀRIS KŪLIS

TERORISMA KRUSTUGUNĪS

کراسلما کراسلما

MĀRIS KŪLIS

TERORISMA KRUSTUGUNĪS

کرتکلمه و مەقالات

Dr. Māra Kūļa fundamentālais darbs par *Islāma valsti* ir ļoti vajadzīgs, gaidīts un savlaicīgs papildinājums radikālā islāma izpētē. Pat ja *Islāma valsts* šķietami velt pēdējos elpas vilcienus, daudzi tās atbalstītāji turpinās dzīvot Tuvajos Austrumos un daudzās Eiropas valstīs. Neveiksmīgā integrācija, imigrantu atsvešinātība, varbūt vienkāršs jaunatnes pagurums no brīvības Rietumu sabiedrībās ir tikai daži no iemesliem, kas ļaus teroristiem papildināt savas rindas arī Rietumos. Jo ātrāk spēsim atteikties no sabiedrības problēmu apzināšanas vēlmju izteiksmē un paskatīsimies acīs skarbaijai realitātei, jo veiksmīgāk spēsim pasargāt savus līdzcilvēkus un ģimēni no radikālā islāma draudiem. Šis pētījums ir labs ceļa rādītājs un padomdevējs tiem lēmumu pieņēmējiem un sabiedriskās domas veidotājiem, kuri nebaidās saukt lietas istajos vārdos.

Dr. sc. pol. Artis Pabriks,

Eiropas Parlamenta Pretterorisma komitejas pārstāvis, Latvijas Republikas ārlietu ministrs (2004–2007) un aizsardzības ministrs (2010–2014)

Grāmata neapšaubāmi ir izcila un pašreizējā situācijā ļoti vērtīga. Nopietnā analitiskā pieeja palīdz iedziļināties tēmā, kas informatīvajā telpā bieži tiek aplūkota vienkāršoti un virspusēji, ideoloģiski ievirzīti, bez diferencēta skatījuma.

Dr. theol., Dr. med., prof. Andris Marija Jerumanis
(*Facoltà di Teologia di Lugano, Šveice*)

Monogrāfija sniedz plašu pārskatu par mūsdienās pašām aktuālākajām sociāli politiskajām problēmām, ļaujot izprast to saknes un rosinot meklēt risinājumus.

Dr. theol., prof. Anita Stašulāne
(Daugavpils Universitāte)

Monogrāfija ir dialogiska, jo iesaista sarunā par to, kas ir *Islāma valsts* ideja un kāpēc tā piesaista patērnieciskuma pārņemtās Rietumu kultūrai piederīgos cilvēkus un izskatās pievilcīga uz ideālu, mērķu un vērtību ziņā patlaban “šķidrās sabiedrības” (Z. Baumana apzīmējums) fona.

Dr. phil., prof. Māra Kiope
(Rīgas Augstākais Reliģijas zinātņu institūts)

ISBN 978-9934-506-49-9

9 789934 506499

UDK 28-78-028.85 + 32:1

Ku 325

Māris Kūlis. *Terorisma krustugunīs. Islāma valsts.*
Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018, 515 lpp.

Māris Kūlis. *In the Crossfire of Terrorism. Islamic state.*
Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018, 515 p.

Monogrāfija apspriesta un rekomendēta publicēšanai LU Filozofijas un socioloģijas institūta Zinātniskās padomes sēdē 2017. gada 2. oktobrī un LU Humanitāro zinātņu padomes sēdē 2017. gada 15. novembrī.

Zinātniskie recenzenti:

Dr. theol., Dr. med., prof. Andris Marija Jerumanis (*Facoltà di Teologia di Lugano*),

Dr. theol., prof. Anita Stašulāne (Daugavpils Universitāte),

Dr. phil., prof. Māra Kiope (Rīgas Laterāna Pontifikālās Universitātes filiāle Rīgas Augstākais Reliģijas zinātņu institūts)

Vāka un grāmatas iekārtojuma dizains – Matīss Kūlis
Arābu valodas vārdu atveide – Ingrīda Kleinhofa
Literārā konsultante un korektore – Inga Melngaiļe-Kūle

www.terorismakrustugunis.lv

Tīmekļa vietni atbalsta

sigma Σ net

ISBN 978-9934-506-49-9

- © Māris Kūlis, teksts, 2018
- © Matīss Kūlis, mākslinieciskais noformējums, 2018
- © Latvijas Universitāte, Filozofijas un socioloģijas institūts, izdevums, 2018

SATURS

PRIEKŠVārds	11
-------------	----

Ievads	13
--------	----

PIRMĀ DAĻA. AUGSNE

JAUNIE LAIKI	33
--------------	----

Osmaņu impērijas sabrukums un jaunais sākums	36
--	----

Zaudētais un kārotais kalifāts	39
--------------------------------	----

Politiskais islāms un <i>Musulmaņu brālība</i>	42
--	----

NAIDA TRĪSSTŪRIS — IZRAĒLA, ĒGIPTĒ UN SAŪDA ARĀBIJA	51
---	----

Naidnieku dzemdības	51
---------------------	----

Saūda Arābija	51
---------------	----

Izraēla	54
---------	----

Barakas un madrasas Ēģiptē	55
----------------------------	----

Abdunnāsira panarābisms	55
-------------------------	----

Kutba panislāmisms	58
--------------------	----

Karš	65
------	----

Nacionālisma gals sešās dienās	67
--------------------------------	----

Islāmisma revanšs	69
-------------------	----

TŪKSTOŠ DEVĪNI SIMTI SEPTĪNDESMIT DEVĪTAIS	75
Irānas revolūcija	75
Mekas krīze	80
Afganistānas karš	84
Karš pret sarkanajiem	84
Afgāņu džihāds un <i>Al Kāida</i>	87
Terorisms, 9/11 un trīs džihāda fāzes	94

OTRĀ DAĻA. TAPŠANA

ZARKĀVĪ — NO ŠĪKA BANDĪTA PAR KUSTĪBAS LĪDERI	105
Abū Musaabs az Zarkāvī	105
Mudžāhids	107
IRĀKAS KARŠ — ZARKĀVĪ SLAVAS MIRKLIS	111
<i>Casus belli</i>	111
Viedo ieroču trūkumi	116
Terorists superzvaigzne	119
IRĀKAS PAZEMOŠANA JEB ZARKĀVĪ BANDAS IESPĒJU LAIKS	125
Irākas kara graužošās sekas	125
Irākas islāmizācija	127
Bezdarbnieku armija	130
ZARKĀVĪ MUDŽĀHIDU PRETOŠANĀS KUSTĪBA	135
<i>Al Kāida</i> divu upju zemē	135
Zarkāvī pret šītiem	137
Islāmiskas valsts projekts	143

UZ SAGRĀVES ROBEŽAS	147
Valsts dibināšana	147
<i>Anbāras atmoda</i>	152
Šītu līderis Irākā	155
ISLĀMA VALSTS IRĀKĀ UN LEVANTĒ	161
<i>Arābu pavasaris un rudens Sirijā</i>	161
Jaunie laiki: Abū Bakrs al Bagdādi	168
Izcelsme	169
Mudžāhidu universitāte	172
Huseina virsnieki <i>Islāma valsti</i>	173
<i>Islāma valsts arī Sirijā: An Nusra fronte</i>	176
KALIFĀTS	187
Revolūcijas nolaušanās	187
Islāmistu triumfs Mosulā	191
Kalifāta dibināšana	195
TRIUMFS UN APSĪKUMS	203
Jezīdu slaktiņš	203
Kobani aplenkums	206
Vispasaules kalifāts	209
TREŠĀ DAĻA. IDEJA	
VILINĀJUMS	219
Meklētāji	219
Vēsture bez vēstures	224
Modernitātes vērtības — racionālisms un kapitālisms	224

Racionālisma slazdi	228
Postmodernais stāvoklis	230
Laknusa sievietes	234
TICĪBA	239
Islāms savā vaļā	239
Miera un nemiera reliģija	245
Pravietis Mekā	260
Politīķis Medīnā	262
Karavadonis Arābijā	265
Fundamentālās reformācijas: salafisms un vahābisms	267
Eksegēzes likloči	267
Salāfīti	261
Vahābisms	267
ISLĀMA VALSTS ISLĀMS	271
Neizdevusies karaļvalsts	274
Pasaules gals	277
Sekotāji	284
VALSTS	289
Valsts valstiskums	289
Birokrātija	295
Valdība	295
Ierēdniecība	298
Saimniecība	309
Cilvēki ar ieročiem	314
Policija un slepenpolicija	314
Karaspēks	319

ĢENERĀLPLĀNS	329
Septiņu posmu ģenerālplāns	332
Mežonības pārvaldība	335
Kārtība nekārtībā	338
PROPAGANDA	343
Hiperkomunikācijas apoteoze	343
Vēstījums	349
Svešajiem	351
Savējiem	369
<i>Full HD</i> terorisms	371
Propagandas antimetode	371
Mediji	374
Žurnāli un kaķēni	378
NOBEIGUMS BEZ GALA	381
PIEZĪMES UN PASKAIDROJUMI	399
GLOSĀRIJS	447
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	453
PERSONVĀRDU UN ORGANIZĀCIJU RĀDITĀJS	493
SUMMARY. IN THE CROSSFIRE OF TERRORISM: ISLAMIC STATE	505
CONTENTS	511

PRIEKŠVārds

Šausminošā vardarbība, ar ko šokēja ne tikai *Islāma valsts*, bet arī daudzi citi Sīrijas pilsoņu kara dalībnieki, un šīs reti nežēlīgās brutalitātes izrādīšana pirms vairākiem gadiem — kara sākumā — pārsteidza arī mani. Jau tolaik es izbrīnīts sekoju līdzī jauniešiem un turpināju sev vaicāt: kā kaut kas tāds ir iespējams mūsdienās, tepat, diezgan netālu no Eiropas un arī Latvijas? Bieži vien sniegtās atbildes izklausījās pārāk vienkāršas vai naivas, lai uzreiz šķistu ticamas. Tomēr es vēlējos saprast, kas notiek šo teroristu galvās?

Uzskatu, ka zināšanas ir neatsverams ierocis cīņā ar visdažādākajiem pretiniekiem, to skaitā teroristu organizācijām. Vēl viena stratēģija ir izsmieklis, noliegšana un vienkāršošana. Taču, manuprāt, tā nav produktīva. Es pieredu tai *nometnei*, kas uzskata, ka arī *Islāma valsts* gadījumā un — plašākā mērogā — visā džihādisma kustībā ir jāiedziļinās. Tikai saprotot tās motivus un rīcības veidus, mēs spēsim tai pretoties. Zināšanas ir ne vien "interesantas", bet arī praktiski noderīgas.

Šī grāmata tapa aptuveni trīs gadus, neskaitot visu to laiku, ko pirms tam veltīju filosofijas studijām. Bez filosofijas vēstures zināšanām grāmata būtu krietni pliekanāka.

Es nespētu šo darbu paveikt, ja man nebūtu labu palīgu, kuriem vēlos pateikties par atbalstu, iedrošinājumiem, padomiem un saturīgo kritiku. Visupirms pateicos visai plašajai terorisma apkarošanas speciālistu kopīcīnai, kas ir ieguldījusi milzīgu darbu, lai dokumentu un ziņu jūrā būtu iespējams nozvejot sakarības un zināšanas. Es pateicos Latvijas Universitātei un jo īpaši Filozofijas un socioloģijas institūtam, kas visu šo

laiku bija un ir manas darba mājas, kā arī par finansiālo atbalstu grāmatas iespēšanai.

Es pateicos grāmatas zinātniskajiem recenzentiem — Andrim Marijai Jerumanim, Anitai Stašulānei un Mārai Kiopei par vērtīgiem padomiem, iebildumiem un komentāriem, kas tikai stiprināja izklāstu. Recenzentu skats no malas ir neatsverams ieguldījums jebkura teksta tapšanā.

Pateicos arābu valodas speciālistei Ingrīdai Kleinhofai par arābu u.c. valodu vārdu precīzu atveidi latviešu valodā. Pateicos arīdzan Mārim Valpēterim par pamudinājumiem un ierosinājumiem; Kristapam Ješkevicam un Gatim Zvirbulim par padomiem darbos ar angļu valodu; Mārim Jaunžekaram par datorsalikuma tehnisko korektūru; Edgaram Pētersonam par padomiem mārketinga jomā. Pateicos Matisam Kūlim par grāmatas vizuālo noformējumu un krāšņo vāku.

Visbeidzot, es pateicos savai ģimenei — vecākiem Maijai un Rihardam, brālim Matisam, sievai Ingai — gan par iecietību un uzticību, gan par palīdzību grāmatas rakstīšanas laikā. Bez viņu nerimstošā atbalsta vai vismaz pacietīgās klusēšanas tā nekad nebūtu tapusi. Īpaši pateicos mazajam Leonam par negribēto pacietību un izsaku milzīgu pateicību Ingai ne tikai par atbalstu ikdienas gaitās, bet arī par neskaitāmajām diskusijām par latviešu valodas stila smalkumiem, kā arī par ierosinājumu sarakstīt “mazu grāmatiņu”, kas beigu beigās izauga krietni lielāka.

Māris Kūlis,
Rīgā, 2017

IEVADS

Pasaule ir nonākusi terorisma krustugunīs — *Islāma valsts* darbība neaprobežojas tikai ar militāriem vai teroristiskiem uzbrukumiem. Šīs organizācijas rīcība ir daudzslāņaina un daudzpusīga, turklāt tās uzskati un mērķi apdraud ne vien militārās un politiskās robežas, bet arī kultūru un sabiedrisko kārtību. Taču to sekmē ne jau tikai *Islāma valsts* spējas. Tas vienlaikus ir stāsts par mums pašiem — par mūsu vājumu un ļaunanos draudiem, par intelektuālo apmulsumu un par kultūras vitalitāti.

Asinsizliešana, masveida vardarbība, slepkavošana, reliģiskais fanātisms un politiskās intrigas nav nekas jauns. Šīs parādības jau izsenis izraibina cilvēces vēsturi, un pašreizējie notikumi Tuvajos Austrumos aplicina cilvēku sugas brāļu un māsu milzīgo entuziasmu mesties pie rīkles līdzcīvēkiem. Tomēr organizācijai, kuru pazīst ar nosaukumu *Islāma valsts*, patlaban ir izdevies izlauzties uzmanības centrā. Ar skaļu troksni tā piesaka savu uzvedumu uz pasaules skatuves. Tā nevēlas būt klusa un nomaļa. Prasmīgi īstenojot vervēšanas pasākumus un gudri lietojot sociālos tīklus, *Islāma valsts* pie sevis aicina radikālo islāmistu pulkus. Piesolot vispasaules kalifātu un apokalipses kauju par laika galu, tā nostiprinājās Sīrijas un Irākas zemēs.

Taču vienlaikus tā uzstājīgi raīda draudus arī Rietumu civilizācijas virzienā. Šī organizācija, kas ar savu nepatikami savdabīgo spožumu nerimstas izgaismot starptautisko norišu horizontu, turpina iedvesmot teroristus gan Sīrijā un Irākā, gan visā pasaulē. Jau vairākus gadus tā uzmācīgi atgādina par sevi ar sen neredzētu brutalitāti un tās dokumentēšanu. *Islāma valsts*,

mērķtiecīgi izrādot savus asinsdarbus, neilgā laika sprīdī ir ieguvusi šausminošu reputāciju. Tā ir kļuvusi par morālā bezdibeņa un jaunuma tēlu.

Tomēr šī organizācija turpina pastāvēt. Kas gan tās ideoloģijā ir tik simpātisks, ka cilvēki no malu malām gadiem plūda stāties tās rindās? Vai tiešām pasaule ir "sajukusi prātā"? Reiz filozofs Albērs Kamī rakstīja: "Es zinu, ka daudzi cilvēki mirst tāpēc, ka, viņuprāt, dzīve nav dzīvošanas vērtā. Un zinu, ka ir citi, kas paradoksālā kārtā ziedo dzīvību tādu ideju vai ilūziju dēļ, kuras viņu dzīvi apveltī ar jēgu."¹ Vai *Islāma valsts* kādam piedāvā "dzīves jēgu"?

AKTUALITĀTE

Dažādas pazīmes pašlaik vedina domāt, ka ir sācies *Islāma valsts* noriets. Vairāki tās līderi ir nogalināti, izolēti vai kā citādi neitralizēti. Tā ir zaudējusi savu lielpilsētu — Mosulu — un ir atspiesta no Turcijas pierobežas. Tā ir patriekta no Bagdādes pievārtēs, Ramādī un Fallūdžas. Sīrijā kurdu spēki ar ASV atbalstu un Asada armija ar Krievijas atbalstu gūst arvien jaunas uzvaras. Šāda aina ziņu plūsmā rada prickšstatu, ka tūliņ, tūliņ visam jābeidzas. Tomēr der ieklausīties kādreizējā ASV valsts sekretāra Kolina Pauela prognozē — tiklīdz *Islāma valsts* sajūtīsies gana apdraudēta, lai nolemtu, ka "nu jau gan pietiek ciest zaudējumus", tā noies pagrīdē.²

Un tomēr, kāpēc vispār interesēties par šo "teroristu bandu"? Tas būtu jādara vairāku iemeslu dēļ.

Islāma valsts ir kļuvusi par masu kustību. Pretēji *Al Kāidai* tā nav šaura ideologu grupa ar miesassargiem, kas slapstās Afganistānas vai Pakistānas kalnos. Lai gan *Al Kāidai* ir izdevies izveidot plašu filiāļu tīklu, tā nekontrolē noteiktu teritoriju un tās iedzīvotājus un tai nav savu bruņoto spēku. Turpretim *Islāma valsts* ir ne tikai sapulcējusi lielu atbalstītāju un karavīvu skaitu, bet arī izraisījusi milzīgu ažiotažu un līdz ar to interesi par sevi. Tas ir devis pieeju plašsaziņas līdzekļiem, savukārt tie vēl vairāk veicina organizācijas atpazīstamību un tādējādi vairo tās atbalstītāju loku.

Islāma valsts ir ieguvusi reālu kontroli pār reālu teritoriju. Atšķirībā no *Al Kāidas*, kas islāmiskas valsts izveidi atlika uz kādu utopisku nākotni, *Islāma valsts* 2014. gada vidū, savu panākumu augstākajā punktā, kontrolēja teritoriju, kas izmēra ziņā trīs vai četras reizes pārsniedza Latviju. Lai gan daudzviet Sīrijā un Irākā zeme ir tuksnešaina, tā tomēr ir un paliek zeme, kurā ir pilsētas, ciemi, ceļi, rūpnīcas, komunikācijas tehnoloģijas, skolas un slimnīcas utt., proti, tā ir teritorija, kurā agrāk puslīdz sekmīgi funkcionēja valstis. *Islāma valstij* nebija jārada sava "valsts" no nekā. Tā pārņēma jau izveidotu infrastruktūru un piesaistīja vietējos iedzīvotājus. Nodibinot kalifātu, *Islāma valsts* uzplēsa senas un spēcīgas ilgas, kas kopš Osmaņu impērijas sabrukuma ir urdījušas daudzus musulmaņus jeb muslimus*. Kaut neilgi, tomēr īsteni pastāvējis kalifāts nākotnes kaujinieciski noskaņoto islāmistu aprindās var kļūt par ļoti iedvesmojošu simbolu.

Islāma valsts savā teritorijā pilda valsts funkcijas. Teritorijas — dabas un cilvēku resursu — kontrole ir ne tikai ieguvums, bet arī pieņākums, kas ilgtermiņā var izrādīties bīstamāks par ASV vai Krievijas bumbām. *Islāma valsts* neilgā laika sprīdī izveidoja visaptverošu valsts pārvaldes mehānismu, ko noteica islāma likumi. Šī organizācija ne tikai karo, bet arī iekasē nodokļus, organizē policijas un veselības aprūpes sistēmas darbu, pārrauga infrastruktūras uzturēšanu — labo ceļus un trotuārus, iekopj dārzus. Proti, no vienas puses, tā nodarbojas ar ārkārtīgi agresīvu un brutālu karošanu, taču, no otras puses, cenšas īstenot valsts pārvaldi, lai valsts varētu sekmīgi funkcionēt. Tas ir ārkārtīgi sva-

* Latviešu valodā islāmticīgos apzīmē ar vārdu "musulmaņi". Lai gan precīzāks atveidojums no arābu valodas būtu "muslīmi" (līdzīgi kā angļu val. — *muslims* vai vācu val. — *moslem*), termins "musulmaņi" ir tik ļoti nostiprinājies latviešu valodā, ka to mainīt šķiet neiespējami un arī nevajadzīgi. Savukārt agrāk lietotais apzīmējums "muhamedāņi" ir konceptuāli aplams, jo islāma centrā izceļ Muhammada personu, taču tas ir klajā pretrunā islāma kategoriskajai viendievībai.

rīgi, jo kaut daļēji funkcionējoša valsts pārvaldes režīma uzturēšanai ir milzīgs propagandas spēks, kas apliecina organizācijas varēšanu un izredzes. Turklāt tas var pieradināt opozīciju pie domas, ka *Islāma valsts* pastāvēšana ir legītīma.

Islāma valsts pārvalda lielus finanšu līdzekļus — lielākus nekā ir ieguvusi jebkura cita islāmistu organizācija. *Islāma valsts* ilgstoši kontrolēja auglīgus naftas laukus ar funkcionējošu infrastruktūru, ko tā aktīvi izmantoja. Dažādi aprēķini liecina, ka 2014. gadā *Islāma valsts* katru dienu par naftas pārdošanu melnajā tirgū saņēma 1–3 miljonus ASV dolāru.³ Taču nafta ir tikai viens no naudas ieguves veidiem. *Islāma valsts*, gluži kā jebkura cita valsts, nodarbojas ar nodokļu iekasēšanu. Tās budžetu pilda arī izpirkšanas maksa par ķīlniekiem un kara laupījumi. Precīzu summu ir grūti noteikt, taču diezgan droši var sacīt, ka neviena cita islāma teroristu organizācija — pat *Al Kāida* — nav bijusi tik bagāta. Labas algas līdz šim vairoja *Islāma valsts* kaujinieku skaitu, taču nākotnē naudas rezerves, visticamāk, palielinās terorisma draudus.

Tehnoloģiju un mediju loma. Viens no vadošajiem džihādisma pētniekiem Žils Kepels raksta, ka islāma un džihādisma jomā priekšplānā ir iznākusi jauna paaudze. Viņš runā par “trešās paaudzes džihādu” jeb 3G (*troisième génération*). Pirmā paaudze darbojās laikā no 1979. līdz 1997. gadam, kas sakrīt ar Padomju Savienības karu Afganistānā un no tā izrietošajām sekām. Otrā paaudze bija aktīva no 1997. līdz 2005. gadam un galvenokārt tiek saistīta ar Usāmu Bin Lādinu*, un to raksturo piramīdas veida varas struktūra un televīzija kā nozīmīgākais vēsts izplatīšanas līdzeklis. Šo paaudzi nomaina trešā, kuras rašanās laiks sakrīt ar interneta pieejamības masveida izplatīšanos un tādu tīmekļa pakalpojumu kā *YouTube* un *Twitter* rašanos. Tā darbojas pilnīgi citos apstākļos.

* Latviski raksturošajā presē Usāma Bin Lādins bieži tiek dēvēts par Osamu Bin Ladenu, taču tas ir nepareizs atveidojums no arābu valodas. Visticamāk, šī aplamā skanējuma forma ir aizgūta no angļu valodas, patapinātajiem vārdiem piekabīnot latviskas galotnes.

Sociālo tīklu pieejamība un vienkāršā lietojamība ir būtiski veicinājuši visdažādāko ideju izplatīšanos. Tāpēc nevajadzētu brīnīties, ka atbalstītājus ir raduši arī vardarbīgi islāmisti. Turklāt plašsaziņas līdzekļi ar savu panisko vēlmi sniegt "ziņas" ir devuši būtisku artavu *Islāma valsts* atpazīstamībā. Varētu teikt, ka džihādismā kā militarizētā kustībā nekas jauns nav radies. Taču ir būtiski mainījusies pati pasaule. Ja plašā pasaule kļūst "globalizēta", ja tā kļūst ātrāka, spraigāka, lielāka, tad arī džihādisms pieaug visos veidos un virzienos. Pūļa cilvēks masu sabiedrībā, skatoties "masu medijus", vairo jebkuras lietas "masveidīgumu". Masu pasaulē ne tikai *Coca-Cola*, suši vai kartupeļi frī, bet arī džihādisms kļūst par pūļa vai masu fenomenu.*

Islāma valsts ir ne tikai konkrētu bruņotu cilvēku grupa, bet arī ideja, kas iemitinājusies neskaitāmu cilvēku galvās. Dažādas politiskas organizācijas nāk un iet, un par tām, iespējams, nemaz nav vērts satraukties, taču idejas ir daudz noturīgākas un bīstamākas. *Islāma valsts* dienas patiešām varētu būt skaitītas. Plašsaziņas līdzekļi gandrīz ik dienu aplaimo ar ziņām, ka tā ir cietusi vai tuvākajā laikā cietīs milzīgus zaudējumus. Turklāt, ņemot vērā pasaules lielvaru un *Islāma valsts* cilvēkresursu un munīcijas attiecību, *Islāma valstij* kā teritoriālam valstiskam veidojumam, visticamāk, ir jāsabruk. Taču teritorijas zaudējumi ir tikai puse no kaujas. Viens no ietekmīgākajiem *Islāma valsts* līderiem un tās runasvīrs, nelaiķis Abū Muhammads al Adnānī 2016. gada maijā sauca: "Vai mēs bijām sakauti, kad [2007. un 2008. gadā] Irākā zaudējām pilsētas un tikām padzīti

* Acimredzot *Islāma valsts* propagandai ir panākumi. Lai gan iespējama mirt teroraktā ir krietni mazāka par risku iet bojā, piemēram, ceļu satiksmes negadījumā, terorisms un tieši *Islāma valsts* īstenotais terorisms tiek uzskatīts par pašu lielāko apdraudējumu. Pētniecības centra *Pew Research Center* statistika liecina, ka pasaulē vidēji 62% respondentu uzskata *Islāma valsti* par draudu valsts drošībai. Turklāt tā ir pamanījusies apsteigt tādus apdraudējuma veidus kā globālā sasilšana un globālā ekonomiskā situācija. Skat.: *Pew Research Center*. "Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats." *Pew Research Center*.

tuksnesi bez nevienas pilsētas un zemes? Pat ja jūs sagrābsiet Mosulu, Sirtu vai Raku, vai mēs būsīm sakauti? Nekādā ziņā! Jo sakāve iestājas tad, kad zūd karotgriba.”⁴ Jāatzīst, ka viņam lielā mērā ir taisnība. Francijas Nacionālā zinātniskās pētniecības centra antropoloģijas pētījumu vadītājs un terorisma pētnieks Skots Atrans argumentē, ka uzskatīt *Islāma valsti* par tikai vēl vienu pašiznīcinošu terorisma, ekstrēmisma vai nihilisma formu ir neproduktīvi un aplami. Gluži pretēji, antropoloģiskie pētījumi liek secināt, ka “*Islāma valsts* ir, iespējams, pati ietekmīgākā un politiski inovatīvākā kontrkultūra mūsdienu pasaulē.”⁵

Diemžēl jādomā, ka sekmīga *Islāma valsts* patriekšana no Sīrijas un Irākas pilsētām nepieliks punktu militarizētajam un teroristiskajam islāmismam. Saruna par *Islāma valsti* vienlaikus ir daudz plašāka saruna par visu džihādisma kustību, par terorismu, par nemieru pašu mājās un karošanu kaimiņos, par *Al Káidu* un *Musulmaņu brālību*, proti, *Islāma valsts* aktualizē jautājumu: kā dzīvot pasaulē, kurā reliģiskie fanātiķi, ekonomiski apspiestie un vienkārši dzīves nogurdinātie alkst mainīt pasaules kārtību? Kā saprast to, ka jauni un veci ļautiņi, vīrieši un sievietes ar milzu entuziasmu metas nāvē par tādiem ideāliem, ko mēs uzskatām par šausminošiem, riebigiem un nosodāmiem?

Izturēties pret šo tematu nopietni, atsacīties no aizspriedumiem un trivializēšanas lētu sensāciju vārdā, iedziļināties daudzveidīgu faktoru plejādē, pacensties izprast pretinicka domāšanu — tas varētu būt labs sākums. Ne jau tādēļ, lai izdabātu *Islāma valstij* un tās teroristiem. Gluži vienkārši tādēļ, lai saprastu, ar ko mums ir darišana. “Mēs neizprotam šo kustību, un, kamēr tā būs, mēs nespēsīm to sakaut,” secināja ASV Īpašo uzdevumu spēku Tuvajos Austrumos komandieris, ģenerālmajors Maikls Nagata: “Mēs neesam sakāvuši ideju. Mēs to pat nesaprotam.”⁶ Ar balistiskajām raķetēm un bombardēšanu var sagraut rūpnīcas, ceļus, mājas utt., bet ne ideju. “Manuskripti nedeg,” teica Volands.

Būtiski ir arī izvērtēt islāma kā reliģijas lomu. Neskaitāmi pētījumi apliecina, ka *Islāma valsti* atbalsta islāmticīgo mazākums. Tomēr nevar

noliegt, ka tās ideoloģijas pamatā ir Allāha* un viņa pravieša Muhamma-
da reliģija — islāms. Ticīši tāpēc būtu tikai godīgi pamatīgi izpētīt *Islāma
valsts* uzskatu sistēmu, lai miermīlīgos islāmticīgos atbrīvotu no maldu
un nepatiesu apsūdzību ēnas. Apstākļos, kad islāma klātbūtne Eiropā un
arī Latvijā arvien pieaug, adekvāts situācijas izvērtējums un vismaz mi-
nimāla kompetence kļūst par absolūtu nepieciešamību.** *Islāma valsts* ir
uztvērusi reģiona politiskās zemestrīces triecienviļņus un veikli tos pa-
griezusi sev vēlamā virzienā. Tā ir uzurpējusi ārkārtīgi plaša sabiedriskā
nemiera enerģiju un ievirzījusi to eksaltētas vardarbības gultnē. Varētu
domāt, ka *Islāma valsts* panākumi raksturo ne tikai notikumus kādā šaurā
grupā, bet arī daudz plašāka mēroga norises visā pasaulē. Turklāt tas viss
notiek laikmetā, kad plašsaziņas līdzekļos ziņu ir vairāk nekā notikumu,
par kuriem ziņot.

Vienlaikus *Islāma valsts* aktivitātes ir likušas no jauna izvirst filoso-
fiski kulturoloģiskām refleksijām pašiem par sevi un savu vietu nākotnē
Latvijā, Eiropā un pasaulē. Tas ir temats, kas, jo īpaši bēgļu krīzes kon-
tekstā, ir iekļuvis teju ikviena cilvēka uzmanības lokā. Bēgļi, islāmticīgie
imigranti, nacionālisms, Eiropas nākotne utt. — visi šie jautājumi ar jau-
nu sparū ir kļuvuši par gan nopietnu, gan nenopietnu sarunu tematu. Par

* "Allāhs" nav personvārds. Arābu valodā vārds "allāhs" nozīmē "dievs". Tā kā is-
lāms iekļaujas Ābrāmisko reliģiju tradīcijā, tad vārda "Allāhs" vietā drīkst lietot
apzīmējumu "Dievs", jo runa ir par vienu un to pašu teoloģisko jēdzienu.

** Eiropas Parlamenta rezolūcijā "ES stratēģiskā komunikācija pret to vērstas
trešo personu propagandas apkarošanai" rakstīts, ka Eiropas Savienība "apzi-
nās, ka *ISIL/Daesh* gan reģionālā, gan globālā līmenī izmanto dažādas stratē-
ģijas, lai popularizētu savu politisko, reliģisko, sociālo, naidīgo un vardarbīgo
vēstījumu", "uzsver, ka islāmistu teroristu organizācijas, jo īpaši *ISIL/Daesh*
un *Al-Qaeda*, iesaistās aktīvās informācijas kampaņās ar mērķi kaitēt Eiropas
vērtībām un interesēm" un "uzsver, ka neitrāls, uzticams un objektīvs vēsti-
jums un uz faktiem balstīta informācija par norisēm ES dalībvalstīs novērstu
trešo pušu propagandas izplatīšanu". (Eiropas Parlaments. *Ziņojums par ES
stratēģisko komunikāciju pret to vērstas trešo personu propagandas apkarošanai*
(P8_TA(2016)0441))

bēgļiem vai imigrantiem izsakās zinošie un nezinošie, par tiem strīdas tik asi, kā nav strīdējušies par daudziem citiem Latvijas Republikā valstiski nozīmīgiem jautājumiem. Acīmredzot tie ir spējuši uzkurināt neviltotas jūtas visās strīdnieku pusēs. Šķiet, neviens arī daudz nešaubās, ka minētie jautājumi ir cieši saistīti ar pēdējā laika (desmit, divdesmit gadu) notikumiem Tuvajos Austrumos un plašākā mērogā ar Eiropas un globalizētās pasaules politisko, ekonomisko, kulturoloģisko, reliģisko ideju dinamiku. Mans nolūks šajā grāmatā ir ne tikai izklāstīt *Islāma valsts* vēsturi un sniegt pārskatu par šīs organizācijas uzbūvi, uzskatiem un mērķiem, ne tikai pievērsties "idejai", kas virmo *Islāma valsts* atbalstītāju galvās, bet arī iekļaut to plašākā kontekstā, proti, izklāt *Islāma valsts* vēsturi uz pasaules kartes, kurā atzīmētas ne tikai valstu robežas, bet arī filosofiskās, reliģiskās, saimnieciskās u.c. idejas un tendences.

Eiropas apdraudētību, manuprāt, ļoti precīzi raksturo Skots Atrans: "Civilizācijas krīt un ceļas par kultūras ideāliem, nevis tikai materiālajām vērtībām. Vēsture rāda, ka vairumam sabiedrību ir sakrālas vērtības, par kurām to pārstāvji ir gatavi cīnīties, neieļaujoties kompromisos un riskējot ar būtiskiem zaudējumiem un pat dzīvību." Tieši tā ir daudziem, kas pievienojas *Islāma valstij*, un kurdiem, kas tiem pretojas otrpus fronteī. "Taču," raksta Atrans, "Rietumu demokrātijās aptaujāto jauniešu vairākums nepauž līdzīgu gatavību. Vai līdz ar fašisma un komunisma sakāvi viņu dzīve ir noplakusi līdz komforta un drošības meklējumiem? Vai ar to pietiek, lai saglabātos, kur nu vēl triumfētu, vērtības, kuras uzskatām par pašsaprotamām, par mūsu pasaules pamatu? Mūsdienų atvērtajām sabiedrībām šis eksistenciālais jautājums varētu būt vēl lielāka problēma nekā vardarbīgu džihādīstu radītais apdraudējums."⁸

Kā jau iepriekš minēts, viens no būtiskākajiem apsvērumiem, kas liek aplūkot *Islāma valsti*, ir ne tik daudz tās militārie panākumi (lai gan tie, protams, ir svarīgi), cik tās ideju pavedinošais spēks, kas savā varā ievilinājis ne tikai atstumtos un bēdu nomāktos Parīzes mikrorajonu imigrantu pēctečus, bet arī veiksmīgus, uzņēmīgus un gudrus cilvēkus

no visas plašās pasaules, pat Latvijas. Iespējams, šāda aina liek vēlreiz apdomāt, cik adekvāta ir mūsu izpratne par Tuvajos Austrumos notiekošo, par islāma reliģiju, par tās neskaitāmajiem atzariem un dažādajām interpretācijām, kā arī par teroristiskās organizācijas *Islāma valsts* apmēriem, ambīcijām un iespējām. Lai saprastu, kāpēc vispār būtu kaut kas jāzina par *Islāma valsti* un džihādisma kustību, visupirms ir jāpārskata daudzi aizspriedumi.*

Lai gan plašsaziņas līdzekļu ziņu slejās priekšplānā gozējas saimnieciskās problēmas, tomēr strīdi par pasauluzskatiem, par to, "kā pareizi dzīvot", nav aizmirsti. Slavenais amerikāņu politologs Frānsiss Fukujama reiz apgalvoja, ka līdz ar Padomju Savienības sabrukumu ir pienākušas "vēstures beigas", proti, ir uzvarējis Rietumu kapitālistiskā liberālisma modelis un vairs nav, par ko runāt — problēma ir atrisināta, un visi lēnām "civilizēsies". Strīdiem par "pareizo dzīvošanu" bija jābeidzas.** Šobrīd arvien vairāk izskatās, ka tas bija pārspīlēts optimisms. Eiropas Savienības nūdien skaistais moto "Vienoti daudzveidībā" tiek apšaubīts un apdraudēts.

Viens ekstrēmisma veids rada citus: pretstatā radikālajam islāmam ir radusies "radikālā tolerance". Šīs idejas, nenoliedzami, ir vērienīgas, taču nepamet sajūta, ka tā ir "viltus dilemma". Kur un kā smelties spēku, lai nepatriektu tos, kam patiešām ir vajadzīga palīdzība, bet vienlaikus arī ar šampanieti vienā rokā un balto karogu otrā nepievienotos liķu kauzēi? Tas, lūk, ir jaunais jautājums, uz ko ārkārtīgi steidzami jāatbild Eiropas civilizācijai.

* Krāšņs aizspriedumu un nezināšanas piemērs ir alas simboliskā nozīme. Latvietim ala, visticamāk, asociējas ar vietu, kurā mīt lāči, bandīti vai Alibaba. Līdz ar to Usāmas Bin Lādina slēpšanās alā bieži interpretē kā vājuma pazīmi, kā nabadzību u.tml. Taču islāma kultūrā ala ir vieta, kurā Muhammads saņēma Dieva vēsti. Tā ir simboliski piesātināta vieta, kas asociējas ar svētu pieticību, gara spēku un ticības tīrību.

** Arī komunisti uzskatīja, ka ir pienācis vēstures gals, jo līdz ar Oktobra revolūciju ir iestājies sabiedrības vēsturiskās jēgas papildījums. Viņi bija pārliecināti, ka komunisma uzvara visā pasaulē ir tikai laika, turklāt neilga laika, jautājums.

STRUKTŪRA

Meklējot vaininiekus, nedrīkst sajaukt tiešos un netiešos cēloņus. *Islāma valsti* radīja konkrēti cilvēki, slepkavības izdarīja noteiktas personas. Šo ļaunu lēmumi un rīcība ir attiecīgo notikumu tiešie cēloņi. Taču šos cilvēkus ir ietekmējuši neskaitāmi netiešie cēloņi — viņi dzīvoja pasaulē, valstī, kultūrā, ģimenē, kas eksistēja jau pirms viņu dzimšanas. Šīs personas tika "iemestas" dzīvē, kurā pastāvēja konkrēta pasaules aina — tradīcijas, uzskati, ideoloģijas, reliģijas u.tml. Tas viss būtiski ietekmē ikvienu cilvēku. Tādējādi arī *Islāma valsts* ir tapusi nevis *ex nihilo* — no nekurienes, bet gan savdabīgā kontekstā. Lai izprastu *Islāma valsts* pārstāvju uzskatus un rīcību, nevar aprobežoties ar katra tās darboņa psiholoģisko portretu. Ir jāņem vērā neskaitāmu ietekmes avotu plejāde. Šo faktoru apskats ir vēsture.

Islāma valsts tiešo cēloņu vēstures izklāstu varētu sākt ar 1999. gadu. Taču noteikt netiešo cēloņu aplūkojuma robežas ir krietni sarežģītāk, jo katra notikuma vai procesa pirmsākumi vienmēr ir nedaudz neskaidri. Centienos atrast mūsdienu islāma terorisma saknes ir gaužām vienkārši apmaldīties vēsturisku cēloņu un privātu iemeslu mudžeklī. Galu galā, jājautā, kur sākt? Vai skaidrošanos par to, kurš pirmais izraisīja vienu vai otru netaisnību, kuras dēļ kāds trin atriebības dunčus, sākt no Kaina un Ābela asiņainā ķīviņa? Vai varbūt sākt ar pravieša Muhammada un Abū Džahla ienaidu? Kāds varētu apgalvot, ka saknes jāmeklē ASV bijušā viceprezidenta Dika Čeinija aktivitātēs — viņš 1992. gadā esot izkārtojis pētījumu par privāto uzņēmēju pakalpojumu noderīgumu militāro darbību apgādē, bet tas vēlāk esot veicinājis Irākas kara sākšanu.⁹ Tomēr nekas no tā nebūtu noticis, ja Padomju Savienība nebūtu iebrukusi Afganistānā, jo tieši šis karš mobilizēja to mudžāhidu paaudzi, uz kuras pleciem darbojas mūsdienu islāma teroristiskās organizācijas. Protams, tādā gadījumā nedrīkstētu pievērt acis uz ASV istenoto operāciju *Cyclone*, kuras gaitā apmēram 10 gadu laikā ASV iztērēja aptuveni

20 miljardus dolāru, lai apgādātu mudžāhidus, starp kuriem cīnījās arī Usāma Bin Lādins. Vai tas būtu iespējams, ja pa ceļam no Jaltas konferences 1945. gadā ASV prezidents Frenklins Rūzvelts nebūtu piestājis uz tikšanos ar Abdulazīzu bin Abdurrahmānu Āl Saūdu, kurā ar Saūda Arābijas karali vienojās par abpusēji izdevīgu un tālejošu sadarbību, kuras rezultātā ASV tika pie uzticama partnera un pastāvīga naftas avota, taču arī pie valsts, kas aktīvi sludina radikālu un agresīvu islāma formu — vahābismu?

Šādu un līdzīgu notikumu ir daudz, un tie ir dažādi. Vai cēloņsakarību ķēde jāatvedina līdz esamības tapšanai un vaina jāuzvel Ādamam un Ievai vai varbūt Muhammadam? Tas droši vien būtu diezgan mokošs darbs bez augļiem. Tāpēc konteksta apraksts ir jāierobežo. Grāmatas pirmajā daļā "Augsne" ir sniegts ieskats notikumos, kas varētu būt sekmējuši gan politiskā islāma, gan džihādisma, gan arī *Islāma valsts* tapšanu. Tomēr jāapzinās, ka šāds pārskats nevar būt pilnīgs. Pavisam noteikti var atrast vēl daudz dažādu cēloņu, ierosinātāju un aplāpētāju, kas ir izveidojuši pašreizējo lietu kārtību. Taču esmu centies aplūkot tos notikumus vai idejas, kas, manuprāt, ir pieminēšanas vērtas un izraisījušas tālejošas sekas.

Grāmatas otrajā daļā "Tapšana" ir apskatīta organizācijas *Islāma valsts* rašanās, dibināšana, izaugsme, attīstība un veidošanās. Tas bija ilgs un sarežģīts process, kura laikā organizācija piedzīvoja vairākas metamorfozes, līdz sasniedza savu tagadējo stāvokli. Līdzīgi kā pirmajā, arī šajā daļā izklāsts ir sajūgts ar atkāpēm uz kontekstu. *Islāma valsts* dibināšanu nevar izprast, ja neņem vērā vairākus apsvērumus un notikumus, kas gan tieši, gan netieši ietekmēja tās rašanos un izveidošanos. Piemēram, *Islāma valsts* plašu atpazīstamību ieguva Sīrijas kara laikā, tāpēc radās priekšstats, ka tā ir Sīrijas notikums. Taču *Islāma valsts* tika dibināta Irākā vēl laikā, kad tur atradās ASV karaspēks. *Islāma valsts* ir caurcaurēm Irākas notikums, un viens no tā būtiskākajiem ierosinājumiem ir ASV iebrukums Irākā 2003. gadā.

Savukārt grāmatas trešajā daļā “Ideja” ir apskatīta *Islāma valsts* mūsdienās — tās ideoloģija, islāma loma tajā, stratēģija, propaganda, politiskie un birokrātiskie apsvērumi, valsts pārvaldes struktūra, karošanas paņēmieni utt. *Islāma valsts* piekritēji savu pasaules ainu balsta uz pagātnes pleciem — noteiktām islāma interpretācijām — un projicē nākotnē, t. i., idejā par vispasaules kalifātu, kurā nu gan būšot īsti laba, pareiza un taisnīga dzīve. Ja mēs nesaprotam pagātņi un nākotņi, tad mēs nespējam saprast tagadni. Tieši tāpēc, manuprāt, ir rūpīgi jāizzina katra notikuma, arī *Islāma valsts*, tapšanas stāsts.

JAU PAVEIKTAIS LATVIJĀ

Pasaulē ir aktīvi norisinājusies politiskā islāma, džihādisma, salafisma, vahābisma u.c. *ismu* pētniecība. Diemžēl latviešu valodā par šo tēmu pētījumu un publikāciju skaits ir visai skops. Par vienu no svarīgākajiem ar islāma studijām saistītajiem notikumiem noteikti ir uzskatāma divu Korāna tulkojumu latviešu valodā izdošana 2011. gadā. Viena tulkojuma autors ir Uldis Bērziņš, bet otra — Imants Kalniņš. Starp nozīmīgākajiem pētnieciskajiem darbiem jāmin, piemēram, Latvijas Universitātes pētnieces Dr. theol. Olgas Petrovas promocijas darbs “Džihāds islāmā, tā izpratnes Eiropā un Latvijas musulmaņu kopienās XXI gs.” un Rīgas Stradiņa universitātes absolventa Dr. iur. Valža Voina promocijas darbs “Terorisma novēršanas un apkarošanas teorētiskās un praktiskās problēmas Latvijas Republikā un Eiropas Savienībā”. Kā islāma, arābistikas u.c. orientālisma virzienu eksperts plašu atpazīstamību ir ieguvis Latvijas Universitātes profesors, Dr. habil. theol. Leons Taivāns, kurš ir bieži izteicies gan televīzijā, gan presē, gan tīmekļa vietnēs. Viņš arīdzan ir publicējis grāmatas par arābiem un osmaņiem. Savu stāstu par islāmu un dažām islāmticīgo apdzīvotām zemēm grāmatā “Zem Muhameda bārda” (2016. g.) ir izklāstījis arī publicists Lato Lapsa. Mg. sc. pol. Anda Kudora un Dr. sc. pol. Arta Pabrika redakcijā 2016. gadā tika laists klajā

rakstu krājums par pilsoņu karu Sīrijā, kurā skarta arī *Islāma valsts*, bet 2017. gadā latviešu valodā tika izdota Dr. Jāko Hemēna-Antilas "Islāma rokasgrāmata", kurā aplūkots arī islāma fundamentālisms un terorisms. Kā ziņoši eksperti austrumu reliģijās jāmin Dr. theol., Dr. med. Andris Marija Jerumanis, Dr. teol. Jānis Priede un Dr. hist. eccl. Andris Priede, un arīdzan Daugavpils Universitātes profesore, Dr. theol. Anita Stašulāne. Socioloģisko pētījumu par musulmaņu klātbūtni Latvijā ir veikusi Dr. phil. Agita Misāne un Dr. phil. Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Par islāma tematiku raksta arī Dr. hist. Kaspars Kļaviņš. Vairākas publikācijas par *Islāma valsti* esmu sarakstījis es — Dr. phil. Māris Kūlis.

Lai gan temats ir ļoti satraucošs un tā konteksts ir nozīmīgs arī Latvijā, tomēr pētījumu par *Islāma valsti* latviešu valodā ir ļoti maz un katrā ziņā nepietiekami. Tā kā valstu un reģionu robežas kļūst arvien izplūdušākas un arī Latvija iesaistās pasaules norisēs, šāda situācija, manuprāt, nav pieņemama.

NDSAUKUMI

Pirms pievērsties izklāstam, vēl jāizsaka piezīme, kas varētu šķist tikai tehniska, taču tai ir gan ideoloģiska, gan simboliska nozīme. Organizācija, kas sevi bravūrīgi dēvē par *Islāma valsti*, šādu nosaukumu ir izvēlējusies ne bez iemesla. Proti, tā it kā zagšus, taču ļoti uzstājīgi liek pieņemt ideju, ka tā patiešām ir "valsts". Tas ir tikai viens no organizācijas vērienīgās propagandas līdzekļiem, ar ko ikvienam iepotēt domu, ka *Islāma valsts* nūdien ir valsts un tāpēc pret to jāattiecas ar bijību. Tas ir sociālā prestiža jautājums globālā līmenī, un pasaulē, kurā apreibinās ar pudeļu etiķetēm, tas ir sevišķi svarīgi. Tātad, kā būtu jādēvē *Islāma valsts* un kā to dažkārt dēvē?

Plašsaziņas līdzekļos var redzēt dažādus apzīmējumus — *Daesh*, *Dāiš*, *ISIS*, *ISIL*, *IVIL*, *ИГНА*, *EHIL*, *AQI*, *IS* u.tml. Tie visi attiecas uz vienu un to pašu organizāciju, taču var apzīmēt dažādus tās darbības posmus.

Aizsteidzoties notikumiem priekšā, jāteic, ka *Islāma valsts* ir dibināta 2006. gada 15. oktobrī, taču tolaik tā bija visai maznozīmīga. Rietumnieki to nereti dēvēja vienkārši par *Al Kāidas* atzaru Irākā jeb, angļu valodā, *Al Qaeda in Iraq (AQI)*. Kamēr šī organizācija vēl nebija ieradusies Sīrijā, to sauca arī par *Islāma valsti Irākā (IVI)* jeb, angļiski, *Islamic State in Iraq (ISI)*.

Apzīmējumi *ISIS* vai *ISIL* ir abreviatūra angļu valodā, attiecīgi *Islamic State of Iraq and Syria* (vai *al-Sham*) un *Islamic State of Iraq and the Levant*. Abi nosaukumi attiecas uz vienu un to pašu organizāciju, taču jau pēc iclaušanās Sīrijā, savukārt apzīmējumi *al-Sham* un *Levante* — uz vienu un to pašu teritoriju Tuvajos Austrumos, kas lielā mērā sakrīt ar mūsdienu Sīrijas robežām. ASV Valsts departaments mudina izmantot apzīmējumu *ISIL*, kas latviski būtu *Islāma valsts Irākā un Levantē (IVIL)* vai *Daesh*. Savukārt 2014. gada 29. jūnijā, simboliski izvēršot ambīcijas un izvirzot pretenzijas uz kalifāta statusu, *IVIL* (jeb *ISIL*, jeb *ISIS*) saīsināja savu nosaukumu līdz *Islāma valsts (IV)* (angļu val. — *Islamic State, IS*).

Jautājumam par *Islāma valsts* nosaukumu ir ārkārtīgi liela reliģiskā, politiskā un ideoloģiskā nozīme:

- pirmkārt, *Islāma valsts* pretendē nevis uz kādas noteiktas un ierobežotas teritorijas pārvaldi, bet gan uz vispasaules kundzību. *Islāma valsts* visupirms sevi identificē kā kalifātu;
- otrkārt, jāsaprot, ka *Islāma valsts* nav valsts kā Francija, Vjetnama, Latvija u.tml., proti, *Islāma valsts* nav nācijvalsts. Tā apvieno nevis noteiktu etnosu (tautu) vai pilsonisku kopu, bet gan *ummu* — starptautisku ticīgo kopienu, kuras identitātes pamatā ir reliģiskā piederība islāmam (līdzīgi kā, piemēram, Padomju Savienība būtu apvienojusi visus proletāriešus vai kristietība — *corpus christianum*);
- treškārt, tam ir propagandas spēks. Nav grūti iztēloties, ka pēc atkārtotas tūkstošiem reižu apzīmējums “valsts” var ieēsties apziņā un nākamais solis būs nevilšus sevī normalizēt ideju par *Islāma valsts* leģitimitāti.

Līdz ar to gan latviski rakstošā, gan citu valstu prese lielākoties izmanto apzīmējumu *Daesh*. Tomēr tas ir nekas cits kā tās pašas *Islāma valsts Irākā un Levantē* akronīms arābu valodā, rakstīts ar latīņu burtiem — *al-Dawlah al-Islamiyah fi al-'Irāq wa-al-Shām*. Latviešu valodā dažkārt to transliterē kā *Dāiš* vai *Dāeš*, tomēr vienota viedokļa nav. Apzīmējums *Daesh* ir tiešs pārnese no angļu valodas. Viens no tā lietošanas pamatojumiem ir tāds, ka šis apzīmējums esot aizskarošs un tādējādi kaut kādā mērā tiks kaitēts *Islāma valsts* kaujiniekiem. Citkārt tiek argumentēts, ka tā izmantošana aizsargā (apslēpj, ja vēlaties) citus islāmticīgos, lai novērstu iespējamu naidīgumu pret tādiem musulmaņiem, kuriem ar *Islāma valsti* nav nekāda sakara, kā arī mazina *Islāma valsts* asociēšanu ar valstisku veidojumu.

Šādi apsvērumi ir pamatoti, tomēr pastāv arī ēnas puse. Jāatceras, ka atšķirība starp nemierniekiem un valsts varu ir gaužām vienkārša: nemiernieki sacelšas pret valsts varu, bet valsts vara cenšas saglabāt savas pozīcijas. Lai gan patiešām nevajadzētu sekmēt *Islāma valsts* pašapziņu, tomēr nebūtu prātīgi arī atteikties saskatīt acīmredzamo, proti, jājautā, vai kaitējums, ko radām *Islāma valstij*, saucot to par *Daesh*, ir lielāks nekā zaudējumi, ko rada realitātes noliegšana?

Argumenti, kāpēc lietot jēdzienu “valsts”, manuprāt, ir nopietnāki un caurauž šīs grāmatas izklāstu. Varētu pat teikt, ka *Islāma valsts* valstiskums ir viens no centrālajiem jautājumiem, kura sekmīgs iztirzājums viestu krietni lielāku skaidrību par šīs organizācijas rašanos, būšanu un nākotni. Ignorējot *Islāma valsts* valstiskuma ambīcijas, netiktu ņemts vērā būtisks apsvēruma — tā radās specifiskos apstākļos. Pulkvedis Maiks Pitruha raksta, ka ASV valda tendence izturēties pret *Islāma valsti* kā pret nemiernieku kustību, nevis valstisku veidojumu. Tās nosaukumu bieži papildina ar apzīmējumiem “tā saucamā” vai “pašpasludinātā”, it kā tas varētu apslēpt vārdu “valsts”. Tomēr mēs varam nepamanīt, ka patiesībā tā daudz lielākā mērā funkcionē nevis kā nemiernieku grupējums, bet gan kā valsts. Pitruha raksta: “Ja mēs atzīsim šos valsts atribūtus — pat

tos, ko parasti piedēvējam caurkritušai valstij, tad arī mūsu metodes no tādām, kas derīgas nevalstisku pretinieku apkarošanai, mainīsies uz tādām, kas pielietojamas starpvalstu karadarbībā.”¹⁰ Tas nozīmē, ka *Islāma valsti* nevar uzskatīt par šauru grupējumu, kas uzurpējis varu pār plašām civiliedzīvotāju masām, kuras citos apstākļos būtu draudzīgas Rietumiem. Gluži otrādi, *Islāma valsts* ir valsts tapšanas stadijā, kas no apkārtējām brūkošajām valstīm nokampj sev teritoriju. Šīs teritoriālās pārbīdes, ko pavadījusi masveida migrācija, kā arī etniskās un reliģiskās tīrīšanas, liek uz visiem centieniem atjaunot agrāko *status quo* raudzīties ar lielu skepsi. Manuprāt, ja pret *Islāma valsti* izturamies tikai kā pret sīku un neticami veiksmīgu nemiernieku bandu, mēs riskējam ieslgt neauglīgā mitoloģiskās domāšanas tīksmē, kur viss ir melns un balts, labs un slikts, kur valda *Holivudas morāle*, bet kārtīgas sajēgas par notiekošo nav. Taču, lai varētu sekmīgi stāties pretī *Islāma valsts* klaji agresīvajai, slepkavnieciskajai un vienlaikus arī vitālajai ideoloģijai, mums ir vajadzīga saprašana un zināšanas.

Izklāsta gaitā ir jāizmanto viens apzīmējums. Lai gan var piekrist tam, ka jēdziena “valsts” lietošana reizēm ir nevēlama, tomēr tam ir būtiska prickšrocība, kas īpaši noder tādā darbā kā šis, proti, apzīmējums *Islāma valsts* atgādina lasītājam to nepatīkamo atziņu, ka šī organizācija ir pamatnījusies kļūt nopietna un spēcīga. Manuprāt, aizraušānās ar apzīmējumu *Daesh* ir kā karošana no divāna. Tā ir modes lieta, kas noder ikvienam divāna ģenerālim, kurš cer, no sēdvietas nepieņemoties, varonīgi apkarot dažādus briesmoņus. Diemžēl *Islāma valsts* ir pamatnījusies izaugt par daudz nopietnāku briesmoni nekā kāds varēja iedomāties — tā ir vardarbīga reliģiskā fanātisma gultnē ievirzīta pretošanās kustība.

* * *

Vēl dažas tehniskas piebildes. Tekstā minēto personu vārda un uzvārda rakstība oriģinālvalodā ir redzama personvārdu rādītājā grāmatas bei-

gās. Arābu, farsī un urdu valodas personvārdi izklāstā atveidoti atbilstoši noteikumiem par transliterāciju latviešu valodā, bet rādītājā papildus to oriģinālrakstībai ir norādīts arī to ierastais atveidojums angļu valodā. Grāmatas beigās ir arī glosārijs, kurā īsi paskaidroti vairāki islāma jēdzieni. Tekstā ir izmantotas gan zemspītras, gan beigu piezīmes. Zemspītras piezīmēs ir lasāmas piebildes, kas bagātina izklāstu, bet nav tam tieši nepieciešamas. Savukārt beigu piezīmēs ir sniegtas atsauces uz izmantoto literatūru un dažkārt arī garāki paskaidrojumi.

PIRMĀ DAĻA

AUGSNE

JAUNIE LAIKI

Islāma valsts izveidojās auglīgā augsnē. Kad 1914. gada 28. jūnijā Sarajevā krustojumā pie Latīņu tilta Gavrilo Princips nošāva Austrijas troņmantinieku Franci Ferdinandu, diez vai kāds spēja uzreiz iztēloties, kādas pārmaiņas šis atentāts nesis ne tikai Eiropai, bet arī visai pasaulei. Kamēr Vakarzemes prinči būvēja sapņu pilis, tikmēr Jaunās pasaules biznesa moguli cēla debesskrāpjus.* Eiropā bija iestājies zelta laikmets, *Belle Époque*, relatīvs miers — miers uz pulvera mucām, kamēr tās iemītnieki baudīja pārticīgu dzīvi. Pirmais pasaules karš to visu sagrāva. Nevienš vairs negribēja ne pilis būvēt, ne sapņus sapņot. Karš sākās 1914. gada 28. jūlijā un turpinājās vairāk nekā četrus gadus līdz Četrsvienības pilnīgai kapitulācijai 1918. gada 11. novembrī. Šā kara rezultātā ne tikai saira vecās Eiropas impērijas un radās jaunas sīkvalstiņas, bet arī daudz plašākā mērogā — kultūrā, politikā, filosofijā, sadzīvē, ekonomikā utt. — radās pilnīgi jauna kārtība. Jau ar Pirmo pasaules karu 20. gadsimts iemācīja, ka neiedomājams karš var izvērsties par reālu karu ar neiedomājamām sekām.

Pirmajā pasaules karā sabruka diženi mīti. Karam sākoties, ļaudis sajūsmā pulcējās pilsētu laukumos, lai dotos cīnīties par cildenu lietu. Tie domāja, ka taisnīga mērķa vārdā var arī mirt, bet, visticamāk, to nemaz nevajadzēs darīt un jau Ziemassvētkos viņi būs mājās. Un, lai gan

* Piemēram, neoromantisko, "pasakaino" Neišvānšteinas pili Bavārijā Ludvigs II sāka celt 1869. gadā. Būvdarbi turpinājās līdz pat 1892. gadam. Pēc tikai 37 gadiem otrpus okeānam Ņujorkā tika sāкта debesskrāpja *Empire State Building* būvniecība.

karī vienmēr ir bijuši šausmu pilni, sējuši nāvi un postažu, tas netraucēja “kultūras cilvēkiem” ķerties pie ieročiem. Karu varēja novērst, bet pārāk daudziem tas bija goda jautājums.

Drīz vien pacilājošo savilņojumu sagandēja liķu kaudzes tranšējās. Vairs nebija ne vēsts no sapņainām fantāzijām par staltiem kareivjiem krāšņos mundieros ar zelta pogām un pušķiem pie cepures, nemaz nerunājot par cēliem jātniekiem spožās bruņās. Industrializācija aizsākās rūpniecībā un ienāca arī karā. Agrāk cilvēku nomaitāšana bija diezgan darbietilpīga padarīšana, bet nu tā tika industrializēta, karš pārtapa par nāves konveijeru. Pēc Pirmā pasaules kara ne tikai sagruva kara sapņu pilis un izīra Eiropas politiskais audums, bet arī pagaisa ticība lielajām idejām. Kara nogalē Roberts Mūzils dienasgrāmatā rakstīja: “Karu var reducēt uz formulu: tu mirsti par saviem ideāliem, jo tie nav dzīvošanas vērti.”¹¹

Līdz ar “garā 19. gadsimta”¹² beigām iesākās visjaunākie laiki — mūsdienu, modernitāte un postmodernisms.* Tas ir periods, kurā nozīmi

* Terminu “modernitāte”, “modernisms”, “moderns” u.c. lietojums dažkārt rada jucekli. Latviešu valodā filosofijā ar jēdzienu “modernitāte” ierasti saprot periodu 19. gadsimta beigās, kad uzplaukst industrializācija, urbanizācija, dzelzceļš, rodas dažādas sociālās kustības (piemēram, marksisms), ekonomiskie modeļi (kapitālisms, sociālisms), norisinās emancipācija, kā arī rodas jauni komunikācijas veidi (radio, telefons). Šis laikmets ietver tehnikas, šķiru attiecību, sabiedriskās dzīves, valsts pārvaldes u.c. sociālo attiecību izpratnes pārmaiņas. Šā kultūras procesa kontekstā rodas “modernisms”, kas ir jauns filosofisks un mākslas idejiskais virziens, kurā klasicisma harmonijas meklējumus nomaina lauztas formas, arhitektūrā uzplaukst *Bauhaus*, glezniecībā attīstās ekspresionisms, literatūrā — apziņas plūsma, piemēram, Prusta daiļrade, bet mūzikā — Šēnberga atonālā sistēma utt. Angļu valodā jēdzienu *modernity* bieži attiecina uz radniecīgu filosofisku procesu, kas sākās t.s. agrīnajā modernitātē — 16.–17. gadsimtā — līdz ar Renē Dekarta un Frānsisa Bekona filosofiskajām idejām, kuras noraidīja tradicionālās autoritātes un zinātnei meklēja jaunu sākumu jeb Dekarta vārdiem, “stingro klinti”, uz kuras uzbūvēt drošas zinātnes pamatus. Šo periodu dēvē par “jaunlaikiem” (arī “jaunajiem laikiem”). Modernitātē var iekļaut arī dažas apgaismības laikmetu. Šajā grāmatā jēdziens “modernitāte” tiek

zaudēja aizgājušo laiku lielās universālās idejas (apgaismības pašāvība uz prātu; reliģija kā morāles pamats; imperiālisms kā pārvaldes forma) un to vietā nozīmi atguva cilvēka subjektīvo pārdzīvojumu loma (eksistenciālisma filosofija), spēkā pieņēmas tehnoloģija un tehnokrātisms, zem sekulārisma karoga jauno reliģiju lomu ieņēma kapitālisms un sociālisms, uzplauka arvien izteiktāka indivīda emancipācija (sociālā, seksuālā, ekonomiskā, politiskā utt.), ko pavadīja masveida patērniecība, kas laika gaitā arvien plašāk un dziļāk ietiecās it visās dzīves jomās. Modernitāte kļuva par emancipēta, sekulāra, jutīga cilvēka popkultūras industriju. Šā procesa ēnā radās arī mūsdienu džihāds. Savukārt *Islāma valsts* to padarīja populistisku. Atteikusies no *Al Kāidas* elitāras organizācijas oreola, tā kļuva par masu kustību, kas nāvi un propagandu īsteno industriālos apmēros. Sākoties modernitātei, radās arī modernais terorisms.¹³

Pirmais pasaules karš pavēra slūžas imperiālās Eiropas norietam. Līdz ar kara beigām neatkarību ieguva daudzas valstiņas, to vidū Latvija 1918. gadā. Lai gan tālo zemju koloniju atbrīvošanās process nebūt nebija straujš, tomēr tas bija nenovēršams. Lielbritānijas (Apvienotās Karalistes) kontrole pār Tuvajiem Austrumiem un Indiju un Francijas vara Ziemeļāfrikā bija vairs tikai laika jautājums. Eiropas norietošās lielvaras, zaudējušas agrāko spozmi, nu bija spiestas ieklausīties citos, piemēram, ASV prezidenta Vūdros Vilsona nostājā par nacionālo pašnoteikšanos. Kara beigās Vilsons deklarācijas "Četrpadsmit punkti" 12. punktā uzsvēra, ka sakautā Osmaņu impērija jāsadala un jaundibinātajām valstīm jānodrošina pašnoteikšanās.¹⁴ Lai gan sākotnēji Vilsona ierosinājums neguva plašu atsaucību un grūstošās impērijas visādi centās paturēt kolonijas, pašno-

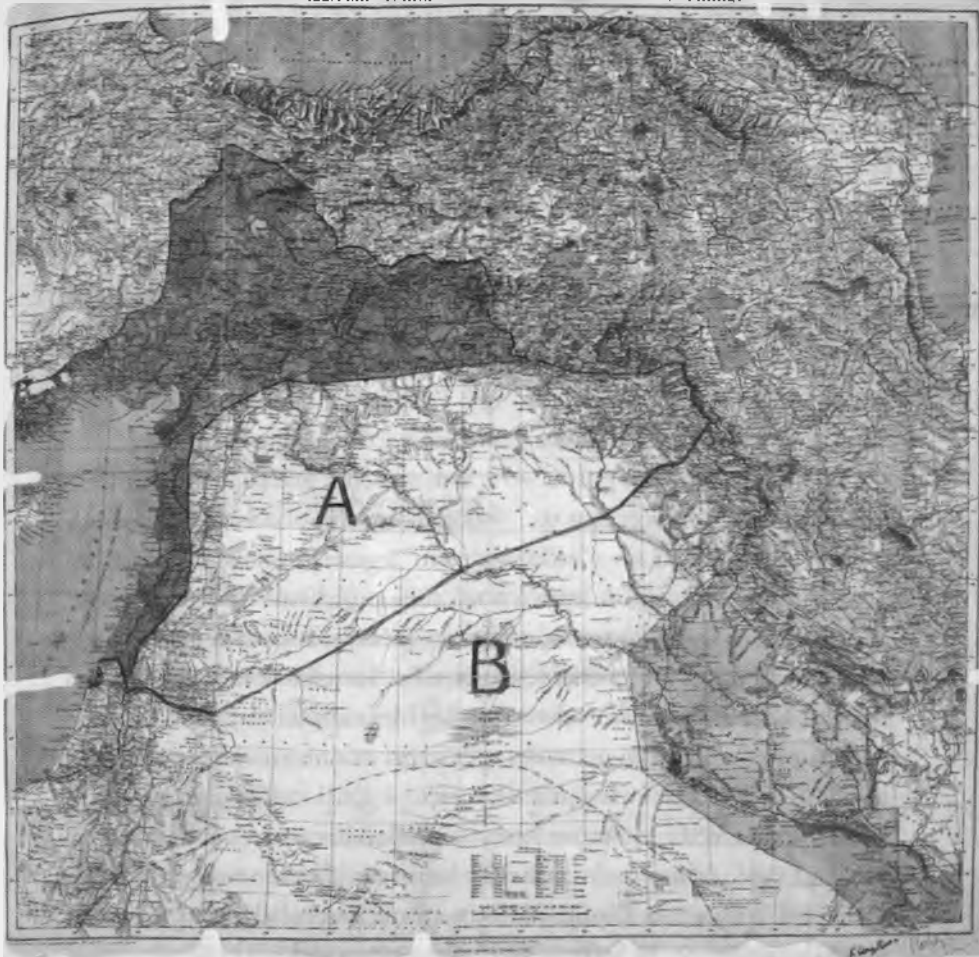
lietors, lai apzīmētu filosofisko situāciju 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā, kad Rietumu sabiedrībā sāka strauji zust ticība reliģiskajām autoritātēm un tradīcijai un uzplauka industrializācija, kapitālisms, individuālisms, brīvības, vienlīdzība, ticība tehnikas progresam. Citiem vārdiem, tas ir periods, kad mūsdienu kļuva mūsdienīgs. "Postmodernisms" ir šā procesa turpinājums, taču attiecas uz 20. gadsimta septiņdesmitajiem gadiem.

teikšanās centieni bija guvuši ierosu. Neapturami un milzu ātrumā visu islāmticīgo acu priekšā sāka izšķīst Osmaņu impērija jeb Kalifāts.

OSMAŅU IMPĒRIJAS SABRUKUMS UN JAUNAIS SĀKUMS

Pirmajā pasaules karā Osmaņu impērija, izbeigusi ilgstošo draudzību ar britiem, kopā ar Vāciju, Austroungāriju un Bulgāriju izveidoja Četrsavienību. Karš sākās, un, lai sakautu pretinieku, visas metodes bija labas. Kamēr rietumu frontē bez pārmaiņām viens otru bendēja tranšeju iemitnieki, tikmēr briti uzsāka dažādus pasākumus, lai Osmaņu impēriju sagrautu no iekšpuses. Visticamāk, tolaik reti kurš spēja iedomāties, ka šiem centieniem būs tik tālejošas sekas. Izmantojot tādu popkultūrā plaši pazīstamu darboņu kā Arābijas Lorensa, istajā vārdā Tomasa Edvarda Lorensa, un Arābijas "ķēniņienes", britu ceļotājas, rakstnieces, spiedzes Ģertrūdes Bellas pakalpojumu, briti neatlaidīgi uzkurināja arābu nacionālismu cerībā, ka vēlamajās sliedēs ievirzītās arābu ciltis pārzīmēs reģiona karti pa Antantes prātām.

Četrsavienība karu zaudēja, un tādējādi to zaudēja arī Osmaņu impērija. Taču tā zaudēja arī sava jau gadiem gaistošā impēriskā spēka pēdējās paliekas. Britu sakūditie grupējumi nu gribēja autonomiju, bet saplūsusī turku valsts nespēja lauskas salīmēt. Sultāna galvaspilsētu Stambulu bija okupējuši Antantes spēki, un sultāns nokļuva to pakļautībā. Lai gan viņš formāli saglabāja reliģisko un laicīgo autoritāti, pēckara pasaulē tā gluži vienkārši vairs nebija relevanta. Sākās impērijas sadalīšanās process. Armijas virsnieka Mustafā Kemala (vēlāk pazīstama kā "visu turku tēva" jeb Ataturka) vadībā politiskā apvienība *Jaunie turki* virzījās uz bijušās impērijas kodola — Turcijas — neatkarību. Šajos notikumos ne islāmam, nedz sultānam, nedz arī kalifātam nebija gandrīz nekādas nozīmes. Turcijas Lielā nacionālā asambleja 1922. gada 1. novembrī likvidēja sultāna amatu, un 1923. gada 29. oktobrī tika proklamēta Turcijas Repub-

Saiksa-Piko līguma (1916. g.) karte.

Attēls no *The National Archive* MPK 1/426

lika — sekulāra un nacionāla. Valsts padzina bijušo sultānu Mehmedu VI Vahideddinu, un viņa vietā kalifa amatā iecēla Abdulmedžīdu II. Taču arī viņa valdīšana nebija ilga, jo Turcijas Nacionālā padome 1924. gada 3. martā likvidēja kalifātu, un pēc gandrīz 1300 gadus ilgas pastāvēšanas islāma pasaulē vairs nebija ne kalifa, ne kalifāta.¹⁵

Vēl viena nagla Osmaņu impērijas zārkā bija Saiksa-Piko līgums, ko jau 1916. gada 16. maijā noslēdza Francija un Lielbritānija. Šis līgums,

kas zināmā mērā ir ekvivalents Molotova-Ribentropa paktam, bija slepena vienošanās kurā Eiropas lielvalstis pārdalīja ietekmes zonas Tuvaļos Austrumos, proti, noteica, kuras bijušās Osmaņu impērijas teritorijas savā varā pārņems Francija un Lielbritānija. Pieverot acis uz to, ka šāda līguma noslēgšana, pilnīgi ignorējot vietējo iedzīvotāju intereses, varētu būt diezgan nepieklājīga, vēl neglītāk ir tas, ka lielvaras piešmauca savus it kā sabiedrotos arābus, kuriem vēl kara laikā kā atalgojumu solīja pašnoteikšanos.¹⁶

Agrāk Levantes jeb Šāmas politiskā karte bija pavisam citāda. To veidoja daudzu dažādu grupu — arābu, armēņu, grieķu, ebreju, kristiešu, druzu, adigu jeb čerkesu u.c. — sajaukums. Pēc Saiksa-Piko robežu ieviešanas Francija kā savu "ietekmes zonu" ieguva Levantes ziemeļus, bet briti — dienvidus. Vēlāk franču zonā tapa mūsdienu Libāna un Sīrija, bet britu zonā — Irāka un Palestīna, kas pēcāk pārtapa Transjordānijā, Izraēlā un nosacītās Palestīnas teritorijās. Pat pavirši ieskatoties kartē, top skaidrs, ka jaunizveidoto valstu robežas bija sazīmētas, gandrīz nemaz nerēķinoties ar realitāti uz zemes un vietējo valdnieku vēlmēm. Taisnās līnijās sašķēlētā karte vietējo iedzīvotāju, it īpaši radikālāk noskaņotu islāmistu acīs, vēlāk kļuva par Rietumu imperiālisma un patvaļas simbolu. Tieši tāpēc *Islāma valsts* ar lielu pompu sūtīja buldozerus nolīdzināt Sīrijas un Irākas robežlīniju, jo "šis svētītais maršs nerimsies, līdz mēs iedzīsim pēdējo naglu Saiksa-Piko sazvērestības zārkā."¹⁷

Pirmais pasaules karš un tam sekojošais Osmaņu impērijas sabrukums mūsdienu džihādismu ietekmēja divos veidos. Pirmkārt, uzplauka arābu pašapziņa un pat izveidojās t.s. arābu nacionālisms. Lai gan nevar runāt par etniski vienotas kopienas izveidi, tomēr nostiprinājās etniskā pašapziņa un ievērojami pieauga pašlepnums. Vēlāk, militārā džihāda kontekstā, šim lepnumam bija būtiska motivējoša loma. Otrkārt, sabruka kalifāts. Ticīgajiem ļaudīm tas bija ārkārtīgi smags un nepatīkams trieciens. Lai gan Osmaņu impērijas autoritāte nebūt nebija viennozīmīga, tomēr pastāvēja *vismaz kaut kāds* kalifāts, taču pēc kara zaudēts bija viss.

Acimredzot, domāja islāmticīgie, esam kaut ko darījuši nepareizi, proti, ne tā, kā Dievs teicis, jo citādi taču būtu jātriумfē. Kā raksta Džons Tērnērs, kalifāta likvidēšana bija traumatisks un mokošs notikums, ko uzkurināja izjūta, ka tas viss noticis Rietumu sazvērestības rezultātā.¹⁸ Līdz ar to turpmāk atkal un atkal izvirzījās jautājums par kalifāta atjaunošanu un, plašākā mērogā, par islāma un visas islāmticīgo sabiedrības morālo un saimniecisko atjaunotni, kuras avangardā turpmāk sevi redzēja gan nacionālisti, gan sekulāristi, gan reliģiozie fanātiķi.

ZAUDĒTAIS UN KĀROTAIS KALIFĀTS

Teroristiska organizācija, mafiozs grupējums, reliģisko fanātiķu pulciņš vai pat sunnītu pašnoteikšanās alku iemiesojums — *Islāma valsts* savas pastāvēšanas gaitā ir daudzkārt uzsvērusi, ka tās mērķis ir nodibināt valsti, turklāt nevis šādu tādu citām līdzīgu valstiņu, bet gan atjaunot kalifātu, kas turpmāk kļūtu par visu īstentīgo mājvietu un sargu.

Kalifāts ir islāma reliģijā pamatota valsts pārvaldes forma, kas apvieno visus islāmticīgos, un kalifāta augstākais vadītājs ir kalifs. Tomēr šā jēdziena izpratne nebūt nav viendabīga un pašsaprotama. Hjū Kenedijs pētījumā par kalifāta idejas vēsturi un šodienu¹⁹ uzsver, ka jēdzienam “kalifāts” visā tā gandrīz 1400 gadu ilgajā vēsturē tā arī nav izveidojusies stingri noteikta nozīme. Tieši otrādi, vēstures gaitā ir pastāvējušas daudzas un dažādas sabiedriskās pārvaldes formas un garīgās kustības, kas izmantojušas kalifāta jēdzienu, un tām kopīga ir vienīgi atziņa, ka kalifāts nodrošina “musulmaņu sabiedrības taisnīgu pārvaldību atbilstīgi Dieva gribai.”²⁰ Tas ir diezgan neskaidrs apraksts, kas maz palīdz mūsdienās veidot politiskās dzīves modeli. Mūsdienu Eiropas republikāniskās un demokrātiskās politoloģijas tradīcijā par normu tiek uzskatīta atsaukšanās uz tādu politikas filosofijas klasiķu kā Hobsa, Ruso, Loka, Hēgeļa, Kanta u.c. idejām. Politikas teorijas pamatā ir politikas filosofija, kas vienā vai

citā veidā piedāvā universālus, t.i., no vietas un laika neatkarīgus, principus. Taču islāma vēsturē, runājot par kalifātu, vēsturisko precedentu loma ir teju nenovērtējama. Kenedijs norāda, ka līdz ar to ikvienam pētījumam par kalifāta ideju visupirms jābūt vēstures pētījumam.

Jebkura kalifāta īpatnības nosaka atbildes uz trim pamatjautājumiem:

- 1) Kā izvēlēties kalifu, t.i., kalifāta līderi?
- 2) Kas kalīfam būtu jādara, un kādas ir viņa tiesības?
- 3) Kas ir drošas liecības un pārliecinoši argumenti, ko ņemt vērā, lai precīzi atbildētu uz abiem iepriekš minētajiem jautājumiem?

Kenedijs, izvirzot šos jautājumus par pētījuma gaitas centrālo asi, norāda uz daudzziem gandrīz nepārvaramiem šķēršļiem. Sarežģījumus rada jau pirmais jautājums. Viena no iespējamām atbildēm šķietami ir ļoti vienkārša: kalifu izvēlas paši musulmaņi. Taču uzreiz var jautāt, vai šo izvēli izdara pilnīgi visi vai arī tikai daži labākie? Vai kalīfam jānāk no kuraišu cilts, vai arī tas var būt jebkurš normāls vīrietis? Cita atbilde iespējamo kandidātu loku ierobežo ar piederību pie pravieša Muhammada pēctečiem. Proti, kalīfs varētu būt tikai un vienīgi kāds svētās ģimenes pēctecis, piemēram, Muhammada brālēna un znota Alī bin Abī Tālība un Muhammada meitas Fātimas bērni. Taču arī šis scenārijs ir apdraudēts. Ko darīt, ja kāds ģimenes pēctecis ir slikts kandidāts vai pat ķeceris? Turklāt laika gaitā pēcteču — potenciālo kandidātu — skaits būs ievērojami pieaudzis un to var censties izmantot visādi viltvārži. Trešais atbildes variants ir iecelšana, piemēram, iepriekšējais kalīfs, gulēdams uz nāves cisām, nosauc savu mantinieku, kas ne vienmēr ir paša atvase. Kenedijs norāda, ka kalifāta vēsturē tieši šis variants ir izteikti dominējis, lai gan tam ir pieticīgs teoloģiskais vai tiesiskais pamatojums.²¹

Nevienprātīga ir arī atbilde uz otro jautājumu par kalīfa varas robežām. Sunnīti teiktu, ka kalīfs ir izcils cilvēks, taču tikai cilvēks — labākais starp citiem mirstīgajiem, kura uzdevums zemes virsū ir musulmaņu kopienas pārvalde. Līdz ar to kalīfs, kā jau cilvēks, var kļūdoties un spriedumos par ticību viņam autoritāte jādala ar garīdzniecību. Protams, laicīgā

vara dažkārt icvērojami palielina sava viedokļa lomu. Lai gan *Islāma valsts* lideris Mosulas sprediķī teica “labojiet mani, kad kļūdos”, nez vai kāds, kam dzīvība dārga, uzdrošinātos aizrauties ar labošanu. Taču citi, piemēram, šiīti, kas kalifa titula tiesības saista ar asinsradniecību, proti, Muhammada brālēna un znota Alī pēctečiem, apgalvos, ka Muhammada ģimene ir svēta: tā ir paša Dieva izraudzīta, un tādējādi tai ar Dievu ir īpašas attiecības. Šādā interpretācijā kalīfs ir daļēji dievišķs absolūts monarhs, kam piemīt visaugstākā reliģiskā autoritāte un kas, pamatojoties uz savām īpašajām attiecībām ar Dievu, ir tiesīgs pat ieviest korekcijas svētajos tekstos.²²

Trešais pamatjautājums — kas ir drošas liecības? — stiprina vienas, otras vai trešās puses argumentus. Muhammada nāve musulmaņu kopienai iemeta plaša mēroga politisko procesu virpulī, taču nu tai nebija ne visuzinošā līdera, nedz lielvalsts pārvaldīšanas tradīcijas. Pirmais kalifa titulu uzņēmās Muhammada sievas Āišas tēvs Abū Bakrs. Savas īsās valdīšanas laikā viņš apvaldīja dumpīgās arābu ciltis, kā arī sāka uzbrukumu tālaika lielvarām — Sasanīdu impērijai un Bizantijas impērijai. Kalifa Umara panākumi bija vēl lielāki. Viņa valdīšanas laikā tikko tapusi musulmaņu valsts sagrāva persiešu Sasanīdu impēriju un iekaroja milzīgas Bizantijas impērijas teritorijas — Levanti (Sīriju), Anatolijas (Turcijas) austrumus, Ēģipti, Libiju, kā arī Kaukāzu (Azerbaidžānu, Armēniju). Savukārt kalifa Usmāna laikā kalifāts tika paplašināts līdz pat Horasānai (Pakistāna, Afganistāna) austrumos un Tunisijai rietumos. Viņš nostiprināja varu iekarotajās teritorijās, kā arī veica ekonomiskas un administratīvas reformas. Ceturtais un pēdējais “īstenticīgais” kalīfs Alī valsti saņēma sarežģītos apstākļos. Iepriekšējā kalifa slepkavība bija iesējusi neuzticības sēklu un brūģēja ceļu uz politisko šķelšanos, kas viņa valdīšanas periodā pārauga pirmajā *fitnā* — pilsoņu karā. Alī kļuva slavens kā taisnīgs valdnieks, kas ciena Dieva likumus un rūpējas par iedzīvotājiem. Līdz ar Alī nāvi beidzās arī pilsoņu karš, kurā uzvaras laurus plūca Umajjādu dinastijas pārstāvis Muāvija. Tas pielika punktu vienotas

musulmaņu impērijas pastāvēšanai un sekmēja reliģisko šķelšanos starp sunnītiem un šiītiem. Tikai 29 gadu laikā pirmie četri kalīfi — t.s. *rāšidūn* jeb īstenticīgie, taisnīgie kalīfi — bija iekarojuši teritorijas no mūsdienu Tunisijas līdz Afganistānai, no Kaukāza līdz Jemenai.*

Visnotaļ īsā laika posmā arābu klejotāju un reģionāli nozīmīgās, taču plašākā mērogā stipri provinciālās Mekas pēctečiem bija jārada politiskās, reliģiskās un sabiedriskās pārvaldes forma ar visiem tās elementiem — lēmējvaru, izpildvaru, armiju, garīdzniecību u.tml. Šis jaunrades process laika gaitā ieguva simboliski un tiesiski noteicošu lomu. Musulmaņu vēsturnieku savākrās licības, nostāsti vai pilnīgi politizētas aplamības veidoja tradīcijas korpusu, kas kļuva par paraugu un argumentu vāceli turpmākajās diskusijās. “[Šīs licības un nostāsti] ir pamats jebkurai diskusijai par kalifātu; tie ir politisko debašu stūrakmeņi,” par kalifāta agrīnās vēstures raibo licību klāstu raksta Kenedijs.²³ Kalifāta kontekstā vēsture ir nevis aizgājušo laiku licība, bet gan arguments par to, kā šeit un tagad — mūsdienās — cilvēkiem būtu jārikojas. Vēsture nemitīgi ir klātbūtņīga. Islāmā vēsture nav atmiņas, tā ir nākotne. Proti, vēstures pētniecība nozīmē nevis *interesi* par senatni, bet gan *argumentāciju* par šodienu. Vēsture pati par sevi būtu bezvērtīga, taču tā glabā paraugu tam, kā būtu jārikojas šodien un kā būtu jāplāno turpmākā dzīve. Vēsture nav relikts vai iekonservēts muzeja eksponāts; tādējādi vēsture nemaz nav pagājības vēsture, jo ar savu piemēru tā vienmēr ir vērsta uz nākotni.

POLITISKAIS ISLĀMS UN MUSULMAŅU BRĀLĪBA

Militārais džihāds un karojošais salafisms nebūt nav mūžseni politiskie strāvojumi. Gluži otrādi, to relatīvi neseno pagātņi apsteidz cita politiski

* Nākamajos aptuveni 100 gados Umajjadu dinastijas vadībā kalifāta armijas iekaroja arī Andalūziju (Spāniju, Portugāli), Magrebu (visu Ziemeļāfriku) u.c. teritorijas.

Hasans al Bannā

aktīva sabiedriskā kustība — *Musulmaņu brālība*, kas 20. gadsimta sākumā uz Osmaņu impērijas drupām radās un uzplauka Ēģiptē. Kustības dibinātājs Hasans al Bannā piedzima 1906. gada oktobrī Ēģiptes ziemeļos. Viņa tēvs bija reliģiozs, un pirmo izglītību Bannā ieguva islāma skolā, taču 12 gadu vecumā iestājās valsts pamatskolā. Izglītošanos Bannā pabeidza 1927. gadā, absolvējot Dār al Ulūm fakultāti, kur ieguva skolotāja diplomu. Studiju gados Kairā viņš iesaistījās reliģiskajos pulciņos, bet apjauta, ka tie nav īstais līdzeklis, ar ko sabiedrību uzvest atpakaļ uz islāma taisnā ceļa. Bannā bija pārliecināts, ka nepieciešams daudz vērīenīgāks aktivisms, un sāka sludināt mošejas un sabiedriskās vietās. *Musulmaņu brālību* Bannā nodibināja 1928. gada martā.

Bannā biedrības tapšanas laikos drumslās sašķīdusi Osmaņu impērija bija zaudējusi arī kalifāta kā visas islāma pasaules simboliskā varas centra statusu, un tieši šo tukšumu, skandinot “Mūsu konstitūcija ir Korāns!”

centās aizpildīt viņa organizācija. Musulmaņu *brāli* intelektuāļu reformistu idejas noveda pie masām, un tā kļuva par vienkāršo ļaužu kustību. Bannā redzēja un ļoti labi saprata, ka islāmticīgo sabiedrība Tuvajos Austrumos daudzējādā ziņā ir atpalikusi un tai ir steidzami vajadzīgas reformas, taču tās nedrīkstēja aprobežoties tikai ar zinātņi, ekonomiku, pārvaldi u.tml., visupirms bija nepieciešama garīgā reformācija. Viena no centrālajām *Musulmaņu brālības* atziņām ir apjausma, ka islāmticīgo sabiedrības pavisam reālās problēmas nevajag risināt ar patapinātiem rīkiem un ka ir jāizmanto pašu kultūras mantojums, proti, risinājums jāmeklē islāmā. Islāms ir visaptveroša vērtību un prakšu sistēma, tāpēc nav pilnīgi nekādas vajadzības par katru cenu atdarināt Rietumus, lai gan no tiem var daudz mācīties. Bannā uzskatīja, ka Korānā paustās idejas ir universālas un tās jāpiemēro islāma sabiedrībai. Viņš uzstāja, ka islāmu nevar uzlūkot kā privātu nodarbi, kas atrauta no sabiedriskās dzīves. Tieši otrādi, islāms ir visaptveroša mācība, kas uzmanīgi jāpiemēro jauno laiku apstākļiem. *Musulmaņu brālība* kā Rietumu modernitātes alternatīvu izvirzīja "islāmisko modernitāti". Rietumu modernitāti raksturo kā sabiedriskās dzīves, politikas, reliģijas un kultūras nošķiršanu — raksta politiskā islāma pētnieks Žils Kepels —, savukārt *Musulmaņu brālības* interpretācijā modernitāte nozīmē tieši pretējo, proti, sakausēšanu vienotā, pilnīgā islāmiskā veidojumā.²⁴ Turklāt tā nekad nav tikusi skaidri definēta, līdz ar to zem šīs birkas ir palīduši visdažādākie islāmisma* virzieni.

Musulmaņu brālības panākumus būtiski sekmēja tās sabiedriskās aktivitātes. *Brāļi* veica dažādus pasākumus, lai uzlabotu musulmaņu dzīves līmeni — izskaustu sociālo nevienlīdzību, nabadzību, neizglītotību,

* Ar jēdzienu "islāmisms" apzīmē tādu politisko orientāciju, kuras pamatuzskati sakņojas islāmā — Korānā un sunnā. Tādējādi jēdzieni "islāmisms" un "politiskais islāms" ir sinonīmi, un tā tie ir lietoti arī šajā grāmatā. Islāma reliģijas un politikas attiecības ir kontroversiāls temats, īpaši tāpēc, ka Rietumu sabiedrībā un mūsdienu politikas teorijā valsts un reliģija ir nošķirtas, proti, valsts ir sekulāra.

analfabētismu u.tml. *Musulmaņu brālība* izveidoja un uzturēja skolas, vakarskolas, izglītojošus kursus, kā arī slimnīcas un sīkas rūpnīcas utt. Turklāt, un tas ir īpaši svarīgi, to nereti īstenoja labāk nekā korumpētā oficiālā vara. *Brālība* ieguldīja ļoti lielu enerģiju, lai palielinātu vienkāršo cilvēku izglītības un pārticības līmeni, taču ne brīdi neatstāja novārtā reliģisko audzināšanu.

Iztirzājot *Musulmaņu brālības* un jo īpaši Hasana al Bannā idejas, pētnieks Ahmads Mūsallī raksta, ka šo tematu nosaka trīs pamatproblēmas: 1) islāmiska valsts un islāma jurisprudence (šariats), 2) islāms un politika, 3) demokrātija un šūra (t.i. apspriede jeb sabiedrības pārstāvniecība).²⁵

Islāmiska valsts un šariats. *Musulmaņu brālības* un Bannā vīzija gan senāk, gan mūsdienās ir nepārprotama: ir jāizveido islāmiska valsts, kurā valda islāma likumi — šariats. Šāda kārtība nodrošinās islāma sabiedrības — ummas — atjaunotni, un islāms atgūs zaudēto spozmi. Kalifāta atjaunošana ir visaugstākais mērķis, un uz to jātiecas ikvienam. Taču Bannā ļoti labi saprata, cik tas būtu sarežģīts uzdevums. Būtu jāapvieno musulmaņu kopiena un jānodibina starptautiska valsts, bet, lai to izdarītu, būtu jāveic milzīgas reformas — jāizveido vienota, starptautiska izglītības sistēma, ekonomiskā un sociālā sadarbība, kā arī valstu apvienība, kas vienotos par kalifāta dibināšanu un kalifa izvēli. Taču tālaika situācijā tas bija neiespējami. Tāpēc reālistiskais pagaidu mērķis nodibināt islāmisku valsti kļuva vismaz tikpat nozīmīgs kā reliģiskais imperatīvs saņņot par kalifātu. Vienlaikus tas, ka kalifāts vairs nepastāv, izrādījās lieliska iespēja pārdomāt, kā to labāk veidot. Musulmaņiem bija steidzams pienākums saprast, kādai tieši vajadzētu būt islāmiskas valsts pārvaldes formai. Skaidrs bija tikai tas, ka tai jābūt islāmiskai.

Bannā interpretācijā valsts pienākums ir rūpēties ne tikai par saimniecisko vai tiesisko stāvokli, bet, tā kā kalifāts vai islāmiska valsts apvieno laicīgo un reliģisko dzīvi, arī par cilvēku tikumību un morāli, īpaši reliģijas lomā. Proti, valsts būtībā tiek saistīta ar cilvēku morālo stāvokli.

Turklāt, tā kā no islāma skarpunkta tā aicinājumam nav robežu, kalifātā kā garīgās (arī politiskās un ekonomiskās) labklājības iemiesojumam ir morāls pienākums pret visu cilvēci izplatīt īsteno ticību. Šāda valsts izpratne principiāli sasaista politiku un reliģiju. Valsts ir nozīmīga, bet vēl nozīmīgāki ir dievišķie likumi, jo tieši tie valsti padara iespējamu un attaisnojamu. Bez šariata valsts kļūtu bezjēdzīga. Tomēr *Musulmaņu brālības* izpratnē šariats nav jāsaprot kā nemainīgs likumu kodekss. Gluži otrādi, dievišķie likumi ir vadmotīvi, ko var un drīkst interpretēt atbilstoši laikmeta prasībām. Daudzi islāma likumi patiešām ir mūžīgi, bet ne viss islāmiskais ir dievišķs un tāpēc nemainīgs. Bannā pareizi norādīja, ka ikvienā, arī rietumnieciskā, filosofiskā, reliģiskā vai politiskā sistēmā ir kādas neapšaubāmas pamatidejas, bet tās jau nav reakcionāras. Līdzīgi ir ar islāma politiku, un, ja nu kāds domā citādi, tas vienkārši apliecinot nezināšanu.²⁶

Islāms un politika. *Musulmaņu brālība* Bannā vadībā kā vienu no galvenajiem valsts uzdevumiem noteica reliģijas, t.i., islāma, uzturēšanu un izplatīšanu, jo bez valsts atbalsta nebūs iespējams izveidot islāmisku sabiedrību. Turklāt — Bannā pamācība — ticība bez politiskā aktīvisma ir nepietiekama, jo ticība nav privāta nodarbe. Tādējādi politika tiek izprasta kā tiekšanās savienot ticību un rīcību. Ticības izkopšana noved pie idejas, ka ticīgais rīkojas sabiedrības vārdā. Bannā pat apgalvo, ka islāms kā visaptveroša mācība atšķirībā no citām reliģijām attiecas ne tikai uz kultu, bet arī uz sabiedrisko pārvaldi. Tātad islāms savā būtībā ir politisks, kolektīvs un valstisks. Tomēr smagākā nasta ir jāuzņemas valstij, jo tai ir jāuztur ticība. Tādējādi islāmiska valsts principā nav un nevar būt sekulāra.²⁷

Demokrātija un šūra. Bannā skatījumā konstitucionālā demokrātija ir pilnīgi pieņemama valsts pārvaldes forma, ja vien tā respektē islāma lomu likumdošanā un sabiedrības audzināšanā. Bannā pat apgalvoja, ka demokrātija un konstitucionālisms būtībā ir islāma politikai tuvākā pārvaldes forma. Tomēr viņš nevēlējās tieši pārņemt Rietumu paraugus.

Islāma arābu valodas jēdziens *šūra* nozīmē apspriedi vai padomi, kuras viedokļi būtu jāieklausās pat kalifam. *Musulmaņu brālības* interpretācijā šis jēdziens tiek saprasts kā demokrātijas līdzinieks. Proti, šūra ietver autoritatīvas varas monopola noraidījumu un uzskatu, ka varas avots ir sabiedrība. Tādējādi šūrā ietilpst arī demokrātijas jēdziens. Tomēr atšķirība ir tāda, ka islāmiskas valsts vadītājam, kas konsultējas ar šūru, kā prioritāte jā saglabā rūpes par islāmisku likumu un tikumu ievērošanu. Turklāt tam nevajadzētu būt sarežģīti, jo cilvēku likumi pretstatā Dieva likumiem savā būtībā ir aplami un tāpēc intuitīvi nepieņemami. Somu islāma pētnieks Jāko Hemēns-Antila pat raksta: "Dziļākajā būtībā islāms ir teokrātiska demokrātija, kurā likums ir augstāks par valdnieku."²⁸

Mūsallī, skaidrojot Bannā un *Musulmaņu brālības* nostāju, raksta, ka islāmiskas valsts varai ir divējāda atbildība: reliģiskā (Dieva priekšā) un politiskā (sabiedrības priekšā). Valdnieka varu nodrošina sabiedriskais līgums, kas nosaka, ka valdniekam jāņem vērā islāmiskas sabiedrības prasības un islāma likumi. Turklāt, vēl vairāk satuvinot islāmu un politiku, Bannā pārstāv uzskatu, ka īstenībā jau laba, sekmīga laicīgā pārvaldība sakrīt ar labu un svētīgu reliģisko pārvaldību. Tā kā islāma politikas teorijas centrālais jēdziens ir *hākimija* (valsts vienīgais un nepadabāmais suverēns ir Dievs), neviens nevar tieši pārstāvēt Dievu un tādējādi uzurpēt Dieva autoritāti. Līdz ar to valdniekam piemīt cilvēciskā hākimija, proti, atbildība sabiedrības priekšā. Laiki iet, un varas formas mainās, bet tām visām ir jārespektē islāma sabiedrība, kas savu viedokli izsaka šūrā. Varas leģitimitāti sniedz šūra, bet tās pastāvēšanu nosaka šariata ievērošana. Tādējādi Bannā islāma un politikas izpratne pārņem demokrātijas ideju, to pārinterpretē un integrē kā organisku islāma sastāvdaļu. Jēdzienam "šūra" Bannā un *Musulmaņu brālības* reformāciju projektā ir ļoti būtiska loma, jo tieši tas ļauj izlīdzināt attiecības starp mūžīgajiem un laicīgajiem likumiem. Dievs dod universālos likumus, bet sabiedrība caur šūru pieprasa un nodrošina inovāciju ienākšanu.²⁹

Musulmaņu brālības un Hasana al Bannā ietekme Ēģiptē laika gaitā tikai pieauga, līdz pat sāka nopietni apdraudēt pastāvošo kārtību, kas 20. gadsimta četrdesmito gadu beigās bija uz sabrukuma sliekšņa. Tolaik *Musulmaņu brālība* iesaistījās karadarbībā Palestīnā (Izraēlā) un, līdzīgi kā daudzas tālaika politikās kustības, izveidoja savu militāro spārnu, kas veica arī teroraktus. Bannā pat sāka runāt par nepieciešamību drīzumā aizstāt sekulārās struktūras ar islāmiskām. Tomēr viņš nekad neaicināja to darīt vardarbīgi. Šī nostāja pastāv arī mūsdienās. *Musulmaņu brālība* uz saviem mērķiem virzās pašreizējās sistēmas satvarā un miermīlīgi.* Un, lai gan Bannā savos uzskatos nesaudzēja konkurējošās partijas, tas galvenokārt tika darīts to korumpētības vai neejdzību dēļ. Bannā respektēja daudzpartiju sistēmu, lai gan uzskatīja, ka ideālos apstākļos tās visas tiektos uz islāmisku vienotību un sīkas atšķirības būtu tikai jautājumos par izpildvaras rīcību.

Bannā gāja bojā 1949. gada 12. februārī (viņu noslepkavoja valsts drošības dienesti), taču *Musulmaņu brālība* izdzīvoja. Ēģiptē 1952. gada jūlijā varu pārņēma Gamāls Abdunnāsirs (plaši pazīstams kā Gamāls Abdels Nāsers). *Musulmaņu brālība* par to liksmoja, jo varu bija ieguvis ēģiptietis ar nolūku sargāt Ēģiptes neatkarību no Rietumu ietekmes. Abdunnāsirs, tiecoties pēc vienotības un kārtības, iztrenkāja kašķīgās partijas. Tomēr prieki nebija ilgi, jo drīz vien *brāļi* atskārta, ka Abdunnāsiram pret viņiem nav nekādu simpātiju, bet viņiem pašiem nav pieņemams sekulārais nacionālisms. Konflikta kulminācija bija 1954. gadā, kad notika Abdunnāsira atentāta mēģinājums un tajā tika vainota *Musulmaņu brālība*. Drīz sākās vajāšanas, aizliegumi, aresti un vairākus ietekmīgus biedrus pat pakāra. Tolaik šķita, ka ir pienācis organizācijas gals un tā vairs nekad neatgriezīsies. Ēģipte Abdunnāsira pavadā strauji soļoja sociālisma, na-

* Pret šādu apgalvojumu varētu iebilst, sakot, ka *Musulmaņu brālība* ir ja ne organizējusi, tad vismaz sekmējusi terorismu. Tomēr te ir runa par valdošo vairākuma nostāju, un tā ir miermīlīga.

cionālisma un partnerības ar PSRS virzienā. Tomēr jau atkal *Musulmaņu brālība* izdzīvoja un, izvērtējusi savas kļūdas, pat pieņēmas spēkā.

Teroristiskās organizācijas *Islāma valsts* kontekstā īpaši svarīgs ir šis savu kļūdu izvērtējums, turklāt nevis vadošā versija, bet gan dažas konkrētas interpretācijas visa 20. gadsimta gaitā. Četrdesmitajos gados savus nozīmīgākos darbus publicēja pakistāniešu žurnālists, filosofs un garīdznieks maulānā Abūlaalā Maudūdī. Sešdesmitajos gados lielu popularitāti Ēģiptē ieguva Saijids Kutbs, un septiņdesmito gadu beigās Irānā politiskā islāma vadību uzņēmās šītu garīdznieks ajatolla Homeinī. Atšķirībā no Bannā, kas cilvēcisko hākimijas principu un meklēja iespēju harmonizēt islāma un Rietumu vērtības, radikāli noskaņotie reformisti sludināja, ka nekāda saticība nav iespējama, demokrātiskas pārmaiņas ir laika izniekošana un islāma kopienai dzelžaini jāpaliek pie savas reliģijas. *Musulmaņu brālības* valdošais virziens tā arī saglabāja Bannā ieskicēto programmu, bet vēlāk, īpaši Kutba ietekmē, radās vardarbīgi revolucionāri strāvojumi, kas ir cieši saistīti ar *Al Kāidu*, *Islāma valsti* u.c. mūsdienu militārā džihāda grupējumiem.

Musulmaņu brālības un Bannā idejiskā mantojuma izvērtējums vienmēr ir bijis strīdpirns temats. Daži, kas to uzlūkoja kā progresīvu spēku cīņā par vienlīdzību un pārticību, apgalvoja, ka ar terorismu nodarbojas tikai *Brālības* ekstrēmistu spārns, bet citi argumentēja, ka vardarbība ir Bannā ideju iekšējās loģikas nenovēršams rezultāts. Piemēram, Žils Kepls raksta, ka *Brālības* idejiskās nostājas nenoteiktība jau sen ļāva vaļu dažādām interpretācijām. Daži kreisie sociālisti kritizēja, ka *Musulmaņu brālība* ir populistu kustība, kas tā vien kāro iesavināt plašo darbaļaužu masu apziņu un šķirisko piederību aizstāt ar mērenu reliģiozitāti. Vēlāk, astoņdesmitajos gados, parādījās interpretācijas, ka Bannā organizācija gluži vienkārši dara to, ko solījusi, proti, atstumtajām musulmaņu masām sagādā iespēju praktizēt islāmisko kultūru un kļūt politiski aktīvām.³⁰ Citkārt tā tiek uzlūkota kā blēdīga sazvērestība, kas aiz demokrātijas maskas piesedz represīvu islāmismu un pat terorismu. Lai nu kā, šis organizā-

cijas ideoloģiskās nostājas plašums ļāva tai sapulcēt visdažādākos ļaudis, kas, tiklīdz intereses sadūrās, atkal pašķīda visos virzienos.

Pēdējais nozīmīgākais *Musulmaņu brālības* uznāciens notika 2011. gadā, kad Ēģiptē to atkal legalizēja, un 2012. gadā, kad tās kandidāts Mohammeds Mursī uzvarēja pirmajās demokrātiskajās prezidenta vēlēšanās Ēģiptes vēsturē. Tas bija mulsinošs pārsteigums Rietumu sabiedrībai, kas tolaik notiekošajā arābu valstu dumpī *Arābu pavasaris* saskatīja “nepārprotamus” centienus tuvoties Rietumu liberālā un sekulārā kapitālisma dzīvesformai. Mursī karjera nebija ilga, un jau 2013. gadā valsts apvērsumā militāristi viņu gāza no amata un ieslodzīja, bet *Musulmaņu brālību* pasludināja par teroristisku organizāciju. Kā raksta pētnieks Halīls al Anānī, organizācijas nākotne ir neskaidra. Tās biedriem, jau atkal kritušiem varas nežēlastībā, jāizlemj, vai organizācija atgriezīsies pie pagājušo laiku samiernieciskās pieejas vai arī kļūs agresīvāka, revolucionārāka. Turklāt *Musulmaņu brālība* savā īsajā valdīšanas laikā parādīja, ka spēj vairāk runāt nekā paveikt, jo tā arī neko neizdarīja, lai sakārtotu sociālo un ekonomisko dzīvi. Tās reputācija tika pamatīgi iedragāta, un pret to vēl aizvien nežēlīgi vērsas valdošā militārā hunta.³¹ Vienlaikus, lai cik tas šķīstu ironiski, Bannā visnotaļ atvērtā un tolerantā islāmista kustība vēlāk kļuva par vienu no nozīmīgākajiem radikālā politiskā islāma un karojošā džihāda avotiem.

NAIDA TRĪSSTŪRIS — IZRAĒLA, ĒĢIPTĒ UN SAŪDA ARĀBIJA

Tuvo Austrumu politiku 20. gadsimta vidū (no piecdesmitajiem gadiem līdz septiņdesmito gadu beigām) lielā mērā noteica trīs valstu — Izraēlas, Ēģiptes un Saūda Arābijas — slēpta un atklāta konfrontācija. Taču tas viss notika Aukstā kara ēnā. Gan ASV, gan PSRS aktīvi dancināja savas marionetes un cītīgi centās ievirzīt notikumu gaitu sev labvēlīgā virzienā, daudz nedomājot par iespējamām sekām tālā nākotnē, kad Aukstais karš būs aprimies un sakūditās valstis nu tieksies īstenot savu politiku. Ēģipte pārstāvēja sociālismu, nacionālismu un biedrojās ar Padomju Savienību. Izraēla no naivu kibucu sabiedrības pārtapa uzpūtīgā kapitālisma citadellē un draudzējās ar ASV. Savukārt Saūda Arābija, saglabājusi radikālas reliģiozitātes un neapšaubāmas monarhijas vaibstus, vienlaikus labprāt biedrojās ar ASV.

NAIDNIEKU DZEMDĪBAS

SAŪDA ARĀBIJA

Mūsdienu Saūda Arābijas karalistes saknes ir meklējamas jau 18. gadsimtā Arābijas pussalā. Tolaik tur dzīvoja un darbojās Muhammads bin Abdulvahhābs (pazīstams arī kā Vahābs). Viņam esot derdzies noskatīties uz osmaņu un ēģiptiešu augstdzimušo švītiņu izlaidīgo dzīvi. Abdulvahhābs secinājis, ka tie nemaz nav musulmaņi, bet par tādiem tikai izliekas. Vilcis

sava laika islāmiskajā sabiedrībā un iedvesmojies no 14. gadsimta islāma jurista un teologa, hanbalītu skolas pārstāvja Ibn Taimijas idejām, viņš izstrādāja ticības attīrīšanas ideoloģiju, kas pārauga sunnītu islāma sala-fisma novirzienā — vahābismā.

Iespējams, Abdulvahhāba centieni būtu izcākstējuši vēstures mēslainē, ja nebūtu kāda liktenīga pavērsiena viņa dzīvē. Patriekts no savas pil-sētas, 1744. gadā Abdulvahhābs ieradās Dirijā, kur patvērās pie tās emīra Muhammada Bin Saūda (biežāk pazīstams kā Ibn Saūds), un tādējādi ie-guva Saūdu cilts aizstāvību, izveidojot stipru un ietekmīgu savienību, ku-ras sekas jutām vēl šodien. Tolaik Saūdi bija tikai viena cilts no daudzām, kas, sirojot un laupot, cīnījās par varu un labklājību. Tad Abdulvahhābs viņiem piedāvāja ideoloģiju, un Bin Saūdā parādījās ne tikai merkantili, bet arī reliģiski motīvi sākt visaptverošu karadarbību, kuras rezultāts bija pirmā Saūda Arābijas valsts. Lai gan panākumi bija ievērojami, tajā laikā valdošā Osmaņu impērija 1818. gadā jauntapušo valsti beigu beigās sakāva. Saūdi un Abdulvahhābs bija apspiesti, tomēr ideja nebija iznīdēta.

Nākamais pavērsiena punkts ir Pirmais pasaules karš, kura laikā juka un bruka Osmaņu impērija. Saūdi nekavējās to izmantot un sāka savas trešās valsts izkarošanu. Tālaika Saūdu karalis Abdulazīzs bin Abdur-rahmāns Āl Saūds nebija aizmirsis Abdulvahhāba mācību. Reliģiskās dcgsmes, militārās attapības un Lielbritānijas svētības vadītam, Abdu-lazīzam izdevās 1932. gadā izkarot Saūda Arābiju tādu, kāda tā pastāv vēl šodien.** Tomēr tās tapšanas vēsturē ietilpst notikumi, kam, visnotaļ ticams, ir būtiska loma *Islāma valsts* izveidē un uzskatos.

* Ibn Taimijas loma vahābisma un mūsdienu militārā džihādisma izveidē ir ļoti būtiska. Viņš ir viens no biežāk citētajiem autoriem *Islāma valsts* tekstos, un viņa idejas tieši atbalsoja *Islāma valsts* islāma izpratnē.

** Pirmā Saūdu valsts pastāvēja no 1744. līdz 1818. gadam. Laikposmā no 1824. līdz 1891. gadam pastāvēja t.s. Nedždas Emirāts jeb Otrā Saūda Arābija. Tā bija mie-rīgāka un teritoriāli mazāka nekā pirmā. Mūsdienu Saūdu valsts, tapusi nosacīti nesēnā pagātnē, salīdzinājumā ar daudzām citām pasaules monarhijām ir ļoti jauna valsts.

Aptvēris sava laikmeta prasības un iespējas, Saūda Arābijas karalis Abdulazīzs sāka valsts modernizācijas un “normalizācijas” pasākumus. Lai gan vēl mūsdienās Saūda Arābijā mēdz nomētāt ar akmeņiem un sist krustā, tomēr tā ir kļuvusi puslīdz “normāla”. Ar karaļnama svētību valsts sāka attālināties no sava militārā un reliģiskā mantojuma un arvien vairāk pieņēma tirdznieciskas nācijvalsts veidolu. Tās diplomāti neticīgo zemēs atvēra vēstniecības, uzņēmēji nodarbojās ar tirdzniecību, bet amerikāņu inženieri būvēja ceļus, tiltus, lidlaukus un naftas ieguves rūpnīcas utt. Proti, Saūda Arābija vahābisma karojošo dedzīgumu lēnītēm aizstāja ar pragmatisku samiernieciskumu. Protams, ne visi to atbalstīja, jo tas bija klajā pretrunā vahābisma idejām. Reliģiskā degsme pamazām apdzisa, tomēr gluži kā ogle tā turpināja gruzdēt Saūda Arābijas ārkārtīgi reliģiozās kopienas pelnos. Islāma reformācijas kustība pamazām pārtapa politiskā un sociālā ideoloģijā, kuras uzdevums bija un ir attaisnot karaļnama pastāvēšanu, kamēr karaļnams, cienīdams senos līgumus, uztur vahābisma autoritāti.

Par Saūda Arābijas pragmatisko izturēšanos liecina kāda krāšņa epizode tūliņ pēc Otrā pasaules kara beigām. Tālaika ASV prezidents Frenklins Rūzvelts 1945. gada 14. februārī pa ceļam no Jaltas konferences piestāja uz tikšanos ar Abdulazīzu, kurā ar Saūda Arābijas karali vienojās par abpusēji izdevīgu un tālcejošu sadarbību. Tās rezultātā ASV ieguva uzticamu partneri un pastāvīgu naftas avotu. Savukārt Saūda Arābija saņēma ne tikai naftas noieta tirgu un ASV palīdzību infrastruktūras izveidē, bet arī solījumu tuvā un tālā nākotnē rūpēties par karaļvalsts drošību. Neskaitot dažādus incidentus (piemēram, 1973. gada naftas krīzi vai runas par karaļvalsts augsta līmeņa amatpersonu iesaisti 11. septembra terorakta atbalstīšanā), abas valstis šo norunu ir turējušas. ASV arī mūsdienās ir pieejama nafta un karabāzes, savukārt karaļnams saņem nerimstošu militāru un politisku atbalstu.³² Tomēr šim skaistajam darījumam bija ēnas puse, proti, diez vai Rūzvelts savā laikā spēja iztēloties, ka tieši Saūda Arābija, ieguvusi milzīgus finanšu līdzekļus, nepagurstoši finansēs tās radikālo un agresīvo islāma formu — vahābismu.

IZRAĒLA

Cionistu — ebreju nacionālistu — aprindās 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā dažkārt lietoja saukli “Zeme bez tautas tautai bez zemes!”, ar ko pamatoja ideju, ka ebreju valsti vajadzētu veidot Palestīnā. Pret šo uzskatu varēja vērst vismaz divas iebildes. Pirmkārt, saukļa pirmā daļa “zeme bez tautas” nebūt neatbilda realitātei. Gluži otrādi, šajā zemē — Palestīnā — dzīvoja diezgan daudz Palestīnas arābu (pirms 1948. gada aptuveni 1,2 miljoni). Otrkārt, gan Palestīnas, gan kaimiņzemju arābi nekādi nespēja saprast, kāpēc tieši viņiem (nevis, piemēram, vāciešiem) ir jāmaksā sods par nacistu nodarbiem? Kāpēc palestīniešiem jāatdod sava zeme, lai kompensētu ebreju cietšanas?

Lai nu kā, Lielbritānijas ārlietu ministrs Artūrs Balfūrs jau 1917. gadā, Pirmā pasaules kara laikā, vēstulē, kas pazīstama kā *Balfūra deklarācija*, rakstīja Valteram Rotšildam, ka Viņa Majestātes valdība ar labvēlību skatās uz ideju Palestīnā nodibināt ebreju valsti. Pēc kara Lielbritānija Palestīnā ieguva mandātu rīkoties un patiešām sāka atbalstīt ebreju ieceļošanu Palestīnas teritorijās.

Tas izraisīja iesākumā mērenu, bet vēlāk arvien spēcīgāku pretestību. Palestīnā dzīvojošie arābi sāka bažīties, ka vienudien kļūs par mazākumu. Konflikts sasniedza virsotni, kad 1947. gada 30. novembrī ANO pieņēma lēmumu par Palestīnas sadalīšanu divās jaunās valstīs — Izraēlā un Palestīnā. Arābi tam kategoriski nepiekrīta, un tūlīt sākās karš, ko ebreji dēvē par “Izraēlas neatkarības karu”, bet arābi par “Katastrofu”. Dāvids Ben Gurions 1948. gada 14. maijā paziņoja, ka tiek proklamēta Izraēla. Nākamajā dienā apvienotie arābu valstu spēki (Ēģiptes, Transjordānijas, Irākas, Sirijas un nedaudz Jemenas, Marokas, Sudānas, Saūda Arābijas) iebruka jaundibinātajā valstī. Arābi cietā pazemojošu sakāvi.*

* Izraēlas uzvaru sekmēja ne tikai tehnoloģiskais un organizatoriskais pārākums, bet arī tās armijas (un tas ir bieži piemirsts fakts) skaitliskais pārsvars — vairāk nekā 100 000 Izraēlas karciņu pret aptuveni 60 000 arābu karciņu.

Izraēlas nodibināšanu uzreiz atzina gan PSRS līderis Josifs Staļins, gan ASV prezidents Harijs Trumens un tādējādi tūliņ izpelnījās arābu sašutumu. Taču to aizēnoja milzīga humānā krīze. No Izraēlas bēgļu gaitās devās aptuveni 750 000 palestīniešu. Turklāt bēgļu problēmu neizdevās atrisināt ne tolaik, ne tuvā nākotnē, un tā nav atrisināta arī mūsdienās. Tā vien šķiet, ka šī problēma ir atstāta likteņa varā, cerot, ka bēgļu masas izšķīdīs un asimilēsies jaunajās mītneszemēs. Tas viss arābu sabiedrībā izraisīja milzīgu niknumu un aizvainojumu, kā arī spekulācijas, ka tā ir tikai kārtējā Rietumu imperiālistu avantūra, lai ieriebtu arābiem un islāmam. Uz šo problēmu nevarēja nereaģēt, un turpmākajos gados arābu valstis pacietīgi gaidīja piemērotāko mirkli, lai panāktu savu taisnību. Vienlaikus palestīniešu bēgļu jūra turpināja dzīvot briesmīgos apstākļos un sevi kurināja atmaksas kāri.

BARAKAS UN MADRASAS ĒGIPTĒ

ABDUNNĀSIRA PANARĀBISMS

Arābu pasaules spēka centrs 20. gadsimta piecdesmitajos gados bija Ēģipte, un Ēģiptē valdīja pulkvedis Gamāls Abdunnāsirs (Gamāls Abdels Nāsers). Pie varas viņš nāca 1952. gadā, kad viņa un Mohammeda Nagība vadībā armijas virsnieku grupa sarīkoja valsts apvērsumu un padzina karali Faruku. Četrus gadus pakavējies aizkulisēs, Abdunnāsirs atmeta kautrīgumu un ieņēma Ēģiptes Republikas prezidenta amatu. Līdz ar Abdunnāsira apvērsumu dzima arī mūsdienu Ēģipte.

Abdunnāsira valdīšanas laiks izcēlās ar neredzēta patriotisma un nacionālisma uzplaukumu visupirms Ēģiptē, bet arī plašākā mērogā visu arābu vidū. Abdunnāsirs bija talantīgs politiķis un izcils orators, un viņa personība kļuva par kultu. Ēģiptes politika un arābu nacionālisma kustība saauga ar Abdunnāsira tēlu. Tikmēr 1947. gadā Sīrijā bija radies savs

nacionālisma virziens — Arābu sociālistiskās atdzimšanas partija jeb *Baas*. Partija kā vienots veselums pastāvēja līdz 1963. gadam, kad tā izjuka un sadalījās Irākas un Sīrijas atzaros. Sīrijā tā Asadu dinastijas vadībā darbojas joprojām, bet Irākā tās gals pienāca 2003. gadā. Gan Abdunnāsira politisko orientāciju *nāsirismu*, gan *Baas* raksturo izteikts arābu nacionālisma, panarābisma un mērena sociālisma (nevis komunisma) sajaukums. Lai gan Abdunnāsirs un *Baas* Sīrijā labprāt biedrojās ar PSRS, tās nekļuva atkarīgas. Abu ļoti tuvo politisko strāvojumu programma ietver centienus celt arābu kā nācijas slavu un godu, atsvabināties no bijušā un slēptā veidā esošā koloniālisma, izveidot vienotu arābu valsti, panākt saimniecisko izaugsmi un sociālo taisnīgumu. Politiskā islāma pētnieks Zīls Kepels raksta: “Nacionālisti savā varā pārņēma modernās komunikācijas līdzekļus — laikrakstus, grāmatas, radio un televīziju — un lika tiem sludināt tādus no Eiropas apgaismības aizgūtus un pielāgotus ideālus kā brīvība un vienlīdzība. Šis tautas dzimtajā valodā īstenotais emancipācijas projekts ļāva nacionālistiem pagrūst malā reliģiskos līderus un dzīties pēc sekulārajiem mērķiem.”³³ Lai nu kādas bija sekmes, tomēr nevar noliegt, ka tā bija modernizējoša un sekulāra politiskā programma ar mērķi padarīt arābu valstis diženas.

Milzīgu, saviļņojošu popularitāti Abdunnāsiram “uzdāvināja” Lielbritānija un Francija. Abdunnāsirs vēlējās iegādāties Ēģiptes armijai modernus ieročus un vērsās pie ASV, bet, tā kā viņš atteicās solīt, ka nekad tos nevērsīs pret Izraēlu, ASV nepiekrita darījumam. Abdunnāsirs gluži vienkārši vērsās pie PSRS, bet tad rietumvalstis dikti sadusmojās un apturēja finansiālo pabalstu Asuānas aizsprosta būvniecībai. Abdunnāsirs uz to atbildēja, ka nepakļausies imperiālistu spiedienam, un nacionalizēja Suecas kanālu, kas piederēja Lielbritānijai un Francijai. Lielvalstis nosprieda, ka laiks pielikt punktu Abdunnāsira patvaļai un ambīcijām. Lielbritānija un Francija slepus vienojās ar Izraēlu par satriecošu plānu: Izraēla iebruks Ēģiptē un ieņems visu Sīnāja pussalu; tad Lielbritānija un Francija izteiks ultimātu abām valstīm, lai tūlī pārtrauc karu, rēķinoties,

ka ultimātu ignorēs; tad lielvalstis iesūtīs savu armiju, lai “aizsargātu” kanālu. Nosacīti viltīgā operācija sākās 1956. gada 29. oktobrī, un viss noritēja pēc plāna, izņemot vienu lietu, proti, konspiratores savu avantūru nebija saskaņojušas ar ASV, kas par šo izgājienu bija nikna. Viss beidzās ar to, ka iebrucējām bija jāizvācas no Ēģiptes.

Ēģiptes un Abdunnāsira uzvara sajūsmināja arābus, un viņa slava eksplodēja — Abdunnāsirs bija arābu atbrīvotājs un aizstāvis, kas beidzot licis trūkties vecajiem koloniālistiem. Succas kanāla krīze gan Abdunnāsiru, gan viņa arābu nacionālisma, sociālisma un panarābisma idejas pacēla vēl nebijušos augstumos. Taču konfliktam bija arī citas sekas. Lielbritānijas centieni izgāšanās parādīja, ka impērija, kurā saule nekad nenoriet, pati sāk norietēt. Lauva nevis rēca, bet gan žēli ņaudēja. Nu visiem bija skaidrs, ka jaunais varas centrs ir Vašingtona un ASV būs jāuzņemas “gādība” pār Tuvajiem Austrumiem.

Drīz pienāca arī panarābisma — idejas par vienotas arābu valsts izveidi — kulminācija. Atsaucoties Sīrijas piedāvājumam, 1958. gadā Ēģipte un Sīrija apvienojās vienā valstī un proklamēja Apvienoto Arābu Republiku, kuras prezidents bija Abdunnāsirs. Togad valsts apvērsums notika Irākā. Sākās nopietnas pārrunas par Irākas pievienošanos, taču tā nenotika. Turklāt Abdunnāsirs aktīvi atbalstīja nemiernieku aktivitātes citās valstīs — Jemenā, Jordānijā — cerot, ka monarhijas kritīs un jaunās, sekulārās, nacionālās valstis iesaistīsies viņa projektā, taču arī tas nenotika. Apvienotās valsts mūžs nebija ilgs, jo jau 1961. gadā Sīrija no apvienības izstājās, tomēr vēl gadus desmit arābu nacionālisms saglabāja prestižu.

Lai gan Abdunnāsirs bija ļoti talantīgs politiķis, viņš nebija izcils saimniekotājs. Sabiedrība no viņa gaidīja vairāk nekā viņš spēja sniegt. Līdz ar to pamazām auga neapmierinātība un viņa personības grandiozā tēla ēnā rūga konkurējoša ideoloģija. Ēģiptē rīvējās divi ideoloģiskie virzieni: Abdunnāsirs valdīja pār barakām, bet *Musulmaņu brālība* un ar to saistīti radikālāki grupējumi — pār madrasām un mošejām.

KUTBA PANISLĀMISMS

Viens no islāmisma vadošajiem domātājiem, ideologiem un militārā džihāda iedvesmotājiem ir Saijids Kutbs. Kutba dzīves tragēdijā atbalsojās tā pati sadursme, kas bija krustu šķērsu cauraudusi Tuvo Austrumu reģiona jaundzimušās valstis. No vienas puses, Osmaņu impērijas izjukšana kopš ar jaundibināto nacionālo veidojumu solījumiem radīja ilūzijas par utopisku nākotni, kurā visdažādākajos veidos atpalikusi arābu sabiedrība galopā auļos uz sekulārisma, industrializācijas un brīvā tirgus leknajām ganībām. Taču, no otras puses, šī "atpalikusi" sabiedrība bija grandiozas kultūras un reliģijas mantiniece. Gan Kutbs, gan Ēģiptes, gan plašākā mērogā arī visa reģiona sabiedrība šaustījās starp jaunās pasaules kārdinājumiem — starp imperiālās Eiropas varas spozmes aicinājumu, industriālisma un kapitālisma plaša patēriņa preču kalniem, amerikāniskās masu kultūras vieglprātīgo lētumu, no vienas puses, un, no otras — agrārās islāmiskās kopienas tradicionālajām vērtībām, kas ilgstoši bija pastāvējušas puslīdz netraucētas un bija pamatīgi icaudušās Kutba laika sabiedriskās dzīves audeklā.

Kutbu varētu uzskatīt par vienu no galvenajiem politiskā islāma ideologiem un filosofiem. Saņēmis rietumniecisku izglītību, Kutbs lielu dzīves daļu kalpoja Ēģiptes ierēdniecībā, bet plašāku atpazīstamību ieguva ar pastāvošo iekārtu kritizējošām publikācijām. Pirmais pagrieziena punkts viņa dzīvē notika 1948.–1950. gadā, kad viņš devās uz ASV, Kolorado, kur studēja maģistrantūrā. Taču pretēji gaidītajam viņš nekrita Rietumu kapitālisma un liberālisma labumu valgos. Amerikas pieredze Kutbu radikāli mainīja. Viņš vilās visā rietumnieciskajā un nosliecās viennozīmīgi par labu islāmam. Kutbaprāt, Amerika bija ieslīgusi pilnīgā morālā dekadencē — amerikāņus interesēja tikai materiālie labumi un seksuālā izlaidība, viņu māksla bija primitīva un uzvedība dzīvnieciska. "Un viņi dejoja gramofona skaņas pavadījumā, un deju zāli piepildīja pēdu piesietieni, kārdinošas kājas, rokas apvijušās ap vidukļiem, lūpas piespiedušās

pie lūpām, un krūtis piekļāvušās pie krūtīm. Gaisotne bija iekāres pilna,” ceļojuma piezīmēs viņš atminas kādu saviesīgu pasākumu.³⁴

Atgriezies no ASV, Kutbs vilās arī Ēģiptē. Ēģiptes karalis Faruks, valdot britu pavadā, vairāk rūpējās par greznām dzīrēm. Ēģiptes modernizācija noritēja slikti, un tātad, secināja Kutbs, nedz rīctumnieciskā modernitāte, nedz kapitālisms, nacionālisms vai sociālisms nebija pieņemami. Labākā alternatīva bija tolaik jau aizliegtā, bet tāpat pastāvošā *Musulmaņu brālība*, kas uzturēja tādu kā paralēlo valsti — pašorganizēja sabiedriskos pakalpojumus un islāmiski iekrāsotu izglītību. Piecdesmito gadu sākumā viņš pievienojās *Brālībai* un kļuva par tās aktīvu publicistu. Kā jau iepriekš rakstīts, *Musulmaņu brālība* Abdunnāsira apvērsumu sākumā uztvēra labvēlīgi, tomēr attiecības ātri vien pasliktinājās, līdz 1954. gadā pilnīgi sabruka. Varas iestādes tvarstīja atentāta rīkotājus, un to neželastībā krita arī Kutbs, viņu ieslodzīja un spīdzināja. Tas bija otrais pagrieziena punkts Kutba dzīvē.

Sausminošā spīdzināšana cietumā vēlāk kļuva par leģendām apvītu stāstu, taču skaidrs ir tas, ka tā patiešām mainīja Kutbu. Viņš zaudēja pēdējās tolerances jūtas pret Abdunnāsira nacionālismu un tā līdzskrējējiem. Kutbs sprieda, ka viņa spīdzinātāji, kalpojot Abdunnāsiram, ir atteikušies no Dieva un tātad vairāk nav uzskatāmi par musulmaņiem. Līdz ar to viņi jāizslēdz no islāmticīgo kopienas — ummas.

Takfirs — ekskomunikācija jeb izraidīšana no ticīgo kopienas ir ārkārtīgi nopietns solis ar dramatiskām sekām, jo izraidītajiem tiek atņemta jebkāda tiesiskā aizsardzība, tādējādi viņi faktiski tiek pakļauti nāves briesmām. Tāpēc reliģiskās autoritātes vienmēr ir prasījušas spēcīgus argumentus un nepārprotamas liecības par izraidāmo noziegumiem. Kutbs savu nostāju par šo ārkārtīgi svarīgo aspektu tā arī nekad līdz galam neizskaidroja. Kā raksta islāmisma pētnieks Zils Kepels, tas radīja brīvu vietu vismaz trim dažādām interpretācijām. Radikālāk noskaņotie islāmisti apgalvoja, ka bezdievība kā tāda sērga ir izplatījusies pa visu pasauli visos sabiedrības slāņos. Mērenāk noskaņotie teica, ka izraidīšana

attiecas tikai uz augstākajiem varas ešcloniem. Savukārt vairākums, ko pārstāv *Musulmaņu brālība*, uzskatīja, ka Kutbs domājis alegoriski, bet sabiedrības šķelšanās saprotama garīgi, nevis materiāli. Lai pārvarētu bezdievības laikmetu, *brāļu* uzdevums ir nevis tiesāt, bet gan sludināt.³⁵

Gandrīz visu atlikušo dzīvi pavadot cietumā, Kutbs sarakstīja divas grāmatas — Korāna komentārus trīsdesmit sējumos “Korāna ēnā” (pabeigti 1965. gadā) un reliģiski politisko manifestu “Ceļapostmi” (1964. g.).³⁶ Kutbs rakstīja vienkārši un skaidri, lai plašas masas spētu viņa vēstījumu saprast, un masas patiešām viņā ieklausījās. Kutbs savos darbos runāja par islāma vadošo lomu sabiedrības atjaunotnē. Viņš bija pārliecināts, ka tikai pakļaušanās islāma likumiem var kaut ko vēl glābt.

Viens no ievērojamākajiem Kutba priekšgājējiem un iedvesmotājiem bija pakistāniešu žurnālists, filosofs un garīdznieks, maulānā Abūlaalā Maudūdī, kurš izstrādāja idejas, kā islāmismam piemēroties sava laika — 20. gadsimta — prasībām. Maudūdī dzīvoja un strādāja Pakistānā un savus darbus, arī grāmatu “Džihāds islāmā”, publicēja urdu valodā. Līdzīgi kā Hasans al Bannā un vēlāk Kutbs, Maudūdī iestājās pret nacionālismu un uzskatīja, ka Pakistānas valsts pamatā jābūt islāma teoloģijai. Viņa svarīgākā tēze bija uzskats, ka valsts vienīgais suverēns ir Dievs (hākīmijas princips). Līdz ar to visi cilvēku mēģinājumi uzurpēt varu ir neislāmiski un tādā nepieļaujami. Viņš uzstāja, ka islāms un politika savā būtībā ir neatdalāmi viens no otra.³⁷

Maudūdī jau 20. gadsimta sākumā uzrunā “Džihāds islāmā” pauda revolucionāri iekrāsotas idejas. Lai gan viņš krasi iestājās pret marksisma un sociālisma idejām, viņa vēstījuma maniere ir tām visnotaļ līdzīga. Runājot islāmiskā valodā, Maudūdī aicināja uz vispasaules revolūciju, kas atšķirībā no ateistiskā marksisma nesīs reliģiskajās dogmās pamatotu sociālo un ekonomisko taisnīgumu.

Viņš uzstāja, ka maldīga džihāda izpratne Rietumos izriet no diviem aizspriedumiem, proti, ka islāms ir parasta reliģija un ka musulmaņi ir nācija. Paskaidrojīs, ka islāms patiesībā ir nevis tikai “uzskatu un ritu

sistēma”, bet gan “revolucionāra ideoloģija un programma, kas ticcas izmainīt sabiedrisko kārtību visā pasaulē”, Maudūdi definē: “Džihāds nozīmē šo revolucionāro cīņu.”³⁸ Musulmaņu istenticīgo kopienas revolucionārajiem pūliņiem būtu jānovēd pie fundamentālas sociālās un politiskās kārtības nomaiņas visā pasaulē, jo, Maudūdi vārdiem, “Islāms vēlas iznīcināt ikvienu valstisko veidojumu un valdību, kas pretojas islāma ideoloģijai un programmai, neatkarīgi no tās atrašanās vietas un valsts vai nācijas, kas to pārvalda.”³⁹

Kutbs turpināja un izvērta Maudūdi idejas. Viņa oriģinālākā un ietekmīgākā tēze ir pārliecība, ka mūsdienās islāma pasaule ir atgriezusies *džahilijā* — garīgajā stāvoklī pirms islāma rašanās, tātad islāms ir jāievieš no jauna. Gluži kā senatnē, kad arābi pielūdza akmeni kaltus elkus, tagad tie pielūdz citas viltus dievības — Abdunnāsiru, valsti, partiju, sociālismu u.tml. Visu nelaimju cēlonis, domāja kutbisti, ir tas, ka cilvēki ir aizstājuši Dieva likumus ar cilvēku likumiem.

Kutba teoloģisko un politoloģisko pārdomu centrā bija jautājums par islāma vietu modernajā sabiedrībā. Viņš rakstīja, ka viens no sava laika islāmticīgo pasaules nelaimju cēloņiem ir eiropiešu vērtību uztiēpšana islāmiskajai kultūrai. Savukārt šīs vērtības ir atvasināmas no islāmā atzīta pravieša Jēzus maldīgas interpretācijas. Kristīgā teoloģija, izdabājot Romas cēzariem, veica “šizofrēnisku” nošķirumu starp Cēzara* un Dieva valstību, kuras no islāma skatpunkta nav un nevar būt šķirtas. Kristīgās Eiropas viedo vīru centieni it visu nodalīt — sakrālo un profāno, valsti un reliģiju, prātu un dvēseli — ir tikai pastiprinājušies un tādējādi radījuši savdabīgu situāciju. No vienas puses, materiālās un garīgās realitātes nošķiršana ļāva Rietumiem uzplaukt saimnieciski un militāri, bet vienlaikus

* Tā ir atsauce uz diezgan pretrunīgi vērtēto un interpretēto jautājumu par kristīgās baznīcas, kopienas un laicīgās varas attiecībām. Strīdu centrā ir fragments no Mateja evaņģēlija, kurā Jēzus saka: “Dodiet cēzaram, kas cēzaram pieder, un Dievam, kas Dievam pieder.” (Mateja 22:21) Savukārt Jāņa evaņģēlijā Jēzus saka Poncijam Pilātam: “Mana valstība nav no šīs pasaules.” (Jāņa 18:36)

Gamais Abdunnāsirs (1960. g.)

tas ir arī Eiropas garīgās krīzes cēlonis. Kutbs alka sagraut šo duālistisko pasaules ainu, atsvabināties no Eiropas apgaismības un modernitātes filosofiskā mantojuma, lai atgrieztos pie islāma nepiesārņotās sākotnes, kurā Dieva vienotība un veselums netika apšaubīti, jo tas principā nebūtu iespējams. Proti, Kutbs bija pārliecināts, ka savā būtībā islāms nevar būt sekulārs. Diemžēl — Kutbs domāja — musulmaņi, koķetējot ar Rietumiem, to ir aizmirsuši, un tieši tas ir viņu nespēka cēlonis.

Nemitīgi uzsverot Dieva suverenitātes principa jeb hākimijas nozīmīgumu, Kutbs nepagurstoši argumentēja, ka vislielākā problēma ir “šizofrēniskais” sekulārisms, ar ko “krustneši un cionisti” vēlas sagraut musulmaņu kopienu, kas jau ir inficējusies ar tādām kaitēm kā individuālisms, demokrātija, materiālisms, visa veida seksuālās savdabības utt. Tomēr pats būtiskākais ir jautājums par reliģiju. Līdzīgi kā pēc trīsdesmit gadiem rakstīja Semjuels Hantingtons, Kutbs brīdināja, ka konflikta pamatproblēma ir reliģiju sadursme. Krustneši un cionisti kā tādi velni vēlas

Saïjids Kutbs

iznīcināt islāmu. Taču karš nav materiāla cīņa par teritorijām. Tas ir — un tā ir attapīga tēze — visupirms garīgs un tiesisks. Rietumu sekulāristi grib islāmu padarīt par “hobiju”, ar ko nodarbojas klusumā, privāti, prom no publikas acīm. Bet, Kutbs saka, islāms ir publisks un politisks. Islāms ir totāls, tas ir visaptverošs no privātās sfēras līdz publiskajai dzīvei. Tātad daļējs islāms nav iespējams. Ir tikai pilnīgs islāms vai arī nekas.

Kutba piedāvātais risinājums ir atgriešanās pie ortodoksāla islāma kā visu lietu kārtības pamata. Tikai tad musulmaņi atgūs zaudēto godu un vietu zem saules. Tiekties uz šo mērķi ir visu musulmaņu pienākums. Tomēr galvenais darbs būs jāuzņemas “avangardam” — īsteni ticīgajai un politiski aktīvajai elītei, kuras cīņa ir džihāds. Kutba interpretācijā džihāds nav tikai iekšēja garīgā izaugsme u.tml. Viņš argumentēja, ka džihāds nebūt nav aizstāvība no ienaidniekiem, un, pat ja tā būtu, vajadzētu pārskatīt jēdzienu “aizstāvība”. Kutbs pavisam pamatoti norādīja, ka stingri teoloģiskā nozīmē islāmu nevar reducēt uz kādu konkrētu teritoriju

vai tautu (atšķirībā no, piemēram, jūdaisma). Tātad islāms ir universāls un tam Dieva dēļ ir jāizplatās pa visu pasauli. Atšķirībā no Abdunnāsira panarābisma kā etnisko arābu apvienības panislāmiskā koncepcija nozīmē nevis konkrētas zemes, bet gan islāma reliģijas aizstāvēšanu. Savukārt, kad vienudien tas būtu sekmīgi aizstāvēts, tad būtu jādodas uz citām zemēm "atbrīvot" ļaudis no maldiem un ieviest Dieva valdīšanu. Tādējādi, ja nu kāds atceļ vai kristietis iedomātos, ka džihādists pret viņu vērsas ar agresiju, tad īstenībā tā būtu šā nelaimīgā cilvēka "aizstāvēšana" no paša maldiem. Kutbs bija līdz sirds dziļumiem pārliecināts, ka šariats ir visu panākumu atslēga. Šariats, viņaprāt, bija brīvība, atsvabināšanās no cilvēku likumiem, jo Dieva likumi nav spaidi. Islāmiska valsts, kurā valda šariats, bija Kutba grandiozais, utopiskais projekts.⁴⁰

Kutba dzīve beidzās karātavās 1966. gada 29. augustā. Neilgi pirms nāvēssoda izpildīšanas Abdunnāsirs atskārta, ka miris Kutbs, iespējams, būs bīstamāks nekā dzīvs. Abdunnāsira pārstāvji izteica piedāvājumu, ka, ja Kutbs lūgtu, Abdunnāsirs viņu apzēlotu. Taču Kutbs atteicās. Gluži kā Sokrats atteica Kritonam bēgšanu, arī Kutbs paskaidroja, ka pēc visiem šiem gadiem un vārdiem viņš nedrīkst pēdējā mirkli padoties. Turklāt miris viņš būs tikai spēcīgāks — viņš kļūs par mocekli, kura teiktajā ieklausīsies.⁴¹

Kutba vārdos ieklausījās patiešām daudzi, arī nākamie teroristisko organizāciju vadītāji un biedri. Kutba idejas par džahiliju un ekskomunikāciju jeb *takfīru* atstāja paliekošu iespaidu uz radikāli noskaņoto islāmistu aprindām. Ideja, ka musulmaņu sabiedrība patiesībā ir neislāmiska un tātad grēcīga, ka atnoda jāveic šaurai elitei jeb avangardam, ka islāms nav savietojams ar sekulāro nacionālismu — šis un citas idejas pavēra ceļu terorismam, ko īsteno gan *Al Kāida*, gan *Islāma valsts*, gan daudzas citas islāma teroristu organizācijas. Tieši Kutbu var uzskatīt par modernā islāmiskā terorisma pirmo un galveno ideologu.

Vienlaikus Kutba teoloģiskie pārspriedumi parāda kādu nedaudz "aizvainojošu" problēmu. Pols Bērmans trīs dienas pēc Irākas kara sā-

kuma publikācijā par Kutba dzīvi un idejām rakstīja, ka viņš bija “dziļš” filozofs, kas runāja par ļoti nopietnām, filozofiskām dzīves problēmām. Savukārt Rietumu atbilde uz to ir bijusi tukšas runas par “unilaterālismu, multilaterālismu, ieroču inspektoriem, piespiešanu un nepiespiešanu”. “Tā nav atbilde teroristiem,” raksta Bērmans: “Teroristi runā neprātīgi par dziļiem tematiem. Terorisma apkarošanas speciālistiem vajadzētu runāt saprātīgi par tikpat dziļiem tematiem.”⁴² Var tikai piekrist Bērmāna viedoklim, ka tas būtu filozofu un reliģisko līderu uzdevums. Tomēr šķiet, ka tiem atšķirībā no karadarbības sludinātājiem rakstāmtinte ir izkaltusi. Šajā ziņā Kutbam varētu būt taisnība. Rietumi nūdien ir arvien vairāk aizrāvušies ar tīksmināšanos par savu tehnoloģisko varēšanu, morālo pārdrošību un šķietami neizsmeļamo labklājību, savukārt filozofijai, īpaši sociālajai filozofijai, 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā tā īsti nav ko teikt.*

KARŠ

Arābu valstu vidū aptuvena vienprātība valdīja vienīgi par to, ka Izraēlas eksistence nav pieņemama. Viss pārējais bija strīdus priekšmets. Sīrija

* Daudzkārt slavētā Džovannas Boradori grāmata “Filozofija terorisma laikos”, kas veltīta 11. septembra terorakta iztīrījumam, ir spilgts piemērs. Grāmatā intervēti divi sava laika izcilākie filozofi — Jirgens Hābermāss un Žaks Deridā, taču gan viens, gan otrs stāstījumu drīzāk velta savu filozofisko teoriju kārtējam izklāstam. Hābermāss nepaguris runā par “komunikatīvo racionalitāti”, terorismu apraksta kā “komunikatīvu paraloģiju” un risinājumu meklē “savstarpējas uzticēšanās atjaunošanā”. Savukārt Deridā saistībā ar terorismu runā par “autoimūniem traucējumiem, kas apdraud pārstāvēniecisko demokrātiju”. Lai gan abu kungu filozofiskās idejas neapšaubāmi ir ļoti augstu vērtējamas, tomēr attiecībā uz islāma teroristisko organizāciju ideju, mērķu un jēgas iztīrīšanu ne viens, ne otrs nav kompetents izteikties. Skat.: Borradori, Giovanna. *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*.

pievienojās Abdunnāsira panarābiskajam projektam, bet jau pēc trim gadiem no arābu savienotajām valstīm izstājās. Irākas valdība plānoja pievienoties, bet nespēja ar Abdunnāsiru vienoties, kam tad būs galvenā loma. Saūda Arābija piekrita, ka uz zemes virsas nav vietas Izraēlai, bet vienlaikus bažījās par Abdunnāsira sekulāro nacionālistu tīkojumiem. Turklāt ne bez pamata. Abdunnāsirs bija iesaistījies karadarbībā Jemenā, kur atbalstīja sekulāristus, bet Saūdu karaļnams — pastāvošo varu vietējā monarha personā. Abdunnāsirs vēlējās jaunu kārtību, bet Saūdi — veco. Daudzi Abdunnāsira iztrenkātī *musulmaņu brāļi* bija patvērušies Saūda Arābijā, kur saņēma dāsnu finansiālo atbalstu. Turklāt Saūda Arābija atbalstīja islāmistus arī ārpus savas zemes, piemēram, Kutbu Ēģiptē.

Pretrunas valdīja arī attiecībā uz lielajiem "sponsoriem". Islāmiski tendēto arābu valstu un Izraēlas patrons bija ASV, bet sekulāro nacionālistu — PSRS. Uz šo jezgu ar milzu bažām raudzījās Izraēla, kas labi saprata, ka tās kaimiņi mierā neliksies. Nāsiristi un islāmisti cerēja vienudien iznīcināt viens otru, bet pirms tam labprāt paspētu iznīdēt cibreju valsti. Savukārt Izraēla un Saūda Arābija varēja vienoties, ka ASV ir labi partneri, bet PSRS līdzskrējēji ir tikai slogs pasaulei, tāpēc Abdunnāsiram būtu jāpazūd. Protams, no kāda neitrāla skatpunkta Abdunnāsirs varēja šķist simpātisks, taču viņam piemita kāda nelaime — viņš bija pārāk kreiss, tā teikt, pat nedaudz iesarkans, savukārt ASV pastāvēja uzskats "labāk beigts nekā *sarkans*". Sekas bija divpusējas. No vienas puses, rietumvalstis pievēra acis uz Abdunnāsira sāncensi Saūda Arābiju, lai tikai icriebtu Padomju Savienībai. No otras puses, bēgot no sekulārajām arābu pasaules valstīm, Saūda Arābijā ieradās daudz radikāli noskaņotu ticīgo, piemēram, *Musulmaņu brālības* biedri. Vienlaikus Saūda Arābija, sajutusi apdraudējumu, pastiprināja centienus izplatīt ticības vēsti. Lai nu kā, nesaskaņu bija vairāk nekā saskaņas, un tas nevarēja ilgāk turpināties. Starpvalstu spriedze un līdz ar to arī kara retorika tikai pieauga.

NACIONĀLISMA GALS SEŠĀS DIENĀS

Abdunnāsira arābu nacionālisma augstākais punkts bija 20. gadsimta sešdesmitie gadi. Tolaik teju ikviens arābs vēl ticēja, ka, spītējot daudzām saimnieciskām neveiksmēm, enerģiskais, licliskais, gandrīz vai maģiskais Abdunnāsirs pats uz saviem pleciem pacels arābu tautu un aiznesīs to uz laimes laikiem. Tomēr šai fantāzijai bija lemts sabrukt sešu dienu vai, vēl precīzāk, 132 stundu laikā.

Abdunnāsira noriets sākās 1967. gada 5. jūnijā pulksten 7.45 pēc Telavivas laika, kad Izraēlas gaisa spēki sāka uzbrukuma operāciju. Gaisā pacēlās gandrīz 200 iznīcinātāju un bumbvedēju, kas pāri Vidusjūrai, lidojot zem radaru uztvertspējas, devās uz Ēģipti un tur šokējošā ātrumā un apmērā sagrāva lidlaukos uz zemes stāvošos Ēģiptes gaisa spēkus. Tās pašas dienas vakarā līdzīgu likteni piedzīvoja arī salīdzinoši daudz mazākie Sīrijas gaisa spēki. Līdz ar Izraēlas viennozīmīgām sekmēm turpmāko dienu scenārijs lielā mērā bija izšķirts. Izraēlas armija, pilnīgi kontrolējot gaisa telpu, turpināja militāro ofensīvu. Tā noslēdzās sestajā dienā, 10. jūnijā, ar pilnīgu, galēju un nepārprotamu Izraēlas uzvaru un apvienoto arābu spēku sakāvi.

Kad karš ir beidzies, tā iemesli kļūst mazāk svarīgi. Izraēlas iebrukumu noteikti sekmēja Abdunnāsira u.c. arābu valstu agresīvā retorika un Izraēlas visnotaļ pamatotā paranoja, bet formālais iegansts bija Abdunnāsira rīkojums liegt tai piekļuvi Tirānas šaurumam. Savukārt kara sekas bija graujošas. Vēsturnieks, publicists un intelektuālis Tonijs Džads raksta: "Izraēlas uzvaras mērogs bija kaut kas nepieredzēts, un pagāja kāds brīdis, līdz visas iesaistītās puses to pilnā mērā novērtēja. Ēģipte vien bija zaudējusi, iespējams, par piecpadsmit tūkstošus kareivju un astoņdesmit divus procentus savas militārās tehnikas. Divsimt līdz trīssimt tūkstoši Gazas un Rietumkrasta arābu devās bēgļu gaitās; daudzi no viņiem bēgļi bija jau no 1948. gada. Izraēla tagad kontrolēja teritoriju, kas bija četrarpus reizu lielāka nekā pirms kara un sniedzās no Jordānas līdz

Suecas kanālam, no Libānas kalnāja līdz Sarkanajai jūrai. [...] Un būtisks šā kara rezultāts — no Izraēlas skatpunkta, neapšaubāmi, pats būtiskākais — bija tāds, ka neviens pieskaitāms un atbildīgs arābu politiķis vairs nekad visā nopietnībā neapsvērs ebreju valsts iznīcināšanu ar militāriem līdzekļiem.”⁴³

Kamēr Izraēla dzīvoja, Ēģipte sēroja. Arābi nu varēja izdarīt secinājumus, un tie bija bargi. Lai gan neviena abstrakta ideja nevar būt tieši atbildīga par konkrētu militāristu vai politiķu neprasmī, gadījumos, kad šīs idejas ir pārtapušas par masveida kustības ideoloģiju, tās kļūst līdzatbildīgas. Ēģiptes u.c. arābu valstu iedzīvotāji, kas agrāk no sirds ticēja nāsirisma solījumiem, ne tikai sašuta par konkrētiem notikumiem, bet arī vilās visā sekulārā un nacionālistiskā panarābisma projektā. Jāņem vērā, ka arābu pasaulē nāsiriskā politika lielā mērā tika asociēta ar Abdunnāsira personību. Viņš — šis harismātiskais un izcilais līderis — pats kā persona iemiesoja savu politisko vīziju. Lai gan varētu būt Abdunnāsirs bez nāsirisma, ātri tapa skaidrs, ka bez Abdunnāsira nevar būt nāsirisms. Militarizētās un autoritatīvās Ēģiptes apdullinošā sagrāve nieka sešu dienu laikā diskreditēja visu nacionālisma projektu un aizsāka arābu pasaules ideoloģisko pārorientāciju. Reliģiozās aprindas ar Saūda Arābiju priekšgalā varēja pamācoši teikt: lūk, lūk, tas viss jums sods par zaimošanu.

Abdunnāsira un nāsirisma agonija vēl kādu laiku turpinājās. Uzreiz pēc Sešu dienu kara un uguns pārtraukšanas sākās t.s. Novājināšanas karš, kas izpaudās kā savstarpējas apšaudes, specvienību sirojumī u.tml. salīdzinoši sīkas kauju epizodes. Mācījies no Sešu dienu kara kļūdām, 1970. gada janvārī Abdunnāsirs slepus devās uz Maskavu, lai izdiedelētu pretgaisa aizsardzības sistēmas, un pēc nelielas stīvēšanās tās arī dabūja. Lidz gada beigām Ēģiptē kopā ar Padomju tehniskā atbalsta personālu ieradās tolaik modernākās Padomju pretgaisa raķes sistēmas. Novājināšanas karš beidzās 1970. gada 7. augustā ar vienošanos, ka turpmāk abas puses aturēsies no centieniem mainīt pastāvošo situāciju, taču Ēģipte tūlīt pat sāka robežas tuvumā izvietot minētās raķes sistēmas. Abdunnāsirs nomira

1970. gada 28. septembrī no sirdstriekas jeb, kā dažkārt teica, no skumjām. Viņa bēres kļuva par grandiozu notikumu. Kairas ielās pavadīt Abdunnāsiru pēdējā gaitā izgāja aptuveni pieci miljoni sērotāju, un arābu pasaulē patiešām valdīja neprātīgas skumjas. Abdunnāsirs bija iemiesojis cerības uz dižāku nākotni, bet nu līdz ar viņa aizicšanu nākotnei bija jāpienāk pašai saviem spēkiem.

Abdunnāsira nāve turpināja nacionālisma, sekulārisma, sociālisma, panarābisma u.c. nāsirisko ideju norietu. Jauno laiku politiķi neapšaubīja, ka Abdunnāsirs bija dižens, bet piekrita, ka jāmeklē labāks ceļš. Jaunais Ēģiptes prezidents Anvars as Sadāts meklēja risinājumus konfliktam ar Izraēlu un par izteica varbūtību, ka gadījumā, ja Izraēla pilnīgi izvāktos no okupētajām teritorijām, Ēģipte varētu atzīt Izraēlas tiesības uz eksistenci, tomēr Izraēla Goldas Meiras vadībā izturējās noraidoši. Izraēla bija spēka pozīcijās. Tonijs Džads raksta: "1967. gada dižā uzvara bija spēcinoša injekcija cionismam, un jo sevišķi no Amerikas uz ebreju valsti pulkiem vien devās vesela jaunu, jūsmīgu imigrantu paaudze, taču šie jaunie cionisti atveda līdzī nevis vecos sociālistu traktātus par savdabību, atpestīšanu un kopus dzīvi, bet drīzāk Bībeli un karti. Viņiem tas, ka Izraēla sagādīšanās pēc bija ieņēmusi Jūdeju un Samariju, nebija problēma: tā bija risinājums. Viņu reliģiozās un urrāpatriotiskās acis Izraēlas vēsturisko ienaidnieku sakāvi redzēja nevis kā stāsta beigas, bet gan kā sākumu."⁴⁴

ISLĀMISMA REVANŠS

Nespēja un nevēlēšanās atrisināt konfliktu nenovēršami noveda pie jauna kara, kas sākās 1973. gada 6. oktobrī. *Jom kipur* jeb Ramadāna, jeb vienkārši Oktobra karš sākās ar strauju un negaidītu apvienoto Ēģiptes un Sīrijas bruņoto spēku iebrukumu Izraēlas okupētajā Sīnāja pussalā un Golānas augstienēs. Šoreiz arābu armijas bija krietni labāk sagatavojušās. Pirms kara sākuma Sadāts bija saskaņojis rīcību gan diplomātiskajā, gan militārajā jomā. Viņš sprieda, ka, lai sagrautu Izraēlas neuzvaramības

mītu, nepieciešams vien izkustināt frontes līniju. Tāpēc bija jārikojas saskaņoti, strauji un asi. Līdzīgi kā Izraēla iepriekšējā karā, tagad arābu spēki pirmie sāka masveida artilērijas un gaisa spēku uzbrukumu Izraēlas pozīcijām otrpus Suecas kanālam un Golānas augstienēs.

Arābu spēku plāns izdevās, un sākotnēji tiem patiešām bija vērā ņemami panākumi. Ēģiptiešu armijai, Padomju pretgaisa aizsardzības sistēmu pasargātai, izdevās caursist Izraēlas aizsargpozīcijas un ietiekties Sīnāja pussalā aptuveni 15 kilometru garumā. Pirmajā dienā panākumus guva pat Sīrijas karaspēks, tomēr tā virzība ātri apsīka. Redzot Sīrijas spēku neveiksmes ziemeļos, Sadāts pieprasīja turpināt Ēģiptes ofensīvu, kas vairs nevarēja būt tik pārliecinoša, jo izietu ārpus zonas, ko piesedza pretgaisa ieroči. Ēģiptes armija uzbrukumu turpināja, bet arī tas drīz aprimās un Izraēla sāka pretuzbrukumu.

Izraēlas militārās pozīcijas un izredzes kara sākumā patiešām bija ļoti apdraudētas. Lai glābtu savu sabiedroto, ASV gandrīz nekavējoties uzsāka Izraēlas apgādi un līdz ar 12. oktobri, īstenojot operāciju *Nickel Grass*, sāka vērienīgas bruņojuma piegādes (savukārt Sīriju un Ēģipti apgādāja PSRS). Tas palīdzēja Izraēlai atgūties un mainīt kara gaitu — 14. oktobrī Izraēlas armija bija jau tikai 40 kilometru attālumā no Damaskas, bet Ēģiptē tā grasījās šķērsot kanālu. Jau atkal šķita, ka arābu armijām gals un pazemojums klāt. Tomēr notika pavērsiens. Jau pirms kara Sadāts bija vienojies ar Saūda Arābijas karali Faisalu, ka varētu izspēlēt "naftas kārti", un tieši tas arī notika. Saūda Arābija, Irāna, Irāka, Abū Dabī, Kuveita un Katara 16. oktobrī vienpusēji paaugstināja naftas cenu, bet nākamajā dienā Naftas eksportētāju valstu organizācijas (*OPEC*) dalībvalstis vienojās, ka naftu var izmantot kā līdzekli, ar ko ietekmēt Rietumus. Pēc divām dienām ASV prezidents Ričards Niksons gatavojās piešķirt ārkārtas palīdzību Izraēlai vairāk nekā divu miljardu dolāru apmērā. Uz to nekavējoties reaģēja arābu naftas ieguvējvalstis, izsludinot naftas tirdzniecības embargo pret tām valstīm, kas atbalsta Izraēlu. Efekts bija tūlītējs un spēcīgs. Rietumos — ASV un Eiropā —

strauji pieauga degvielas cenas, un pēc tās bija jāstāv garumgarās rindās. Varenajiem Rietumiem tas bija šokējošs trieciens. Izraēlas ambīcijas tika apvārdītas, un pēc nedēļas karš beidzās.

Viena lieta ir militārā un politiskā vēsture, kas fiksē kauju datumus, vietas, kritušo skaitu, politiķu lēmumus u.tml., bet pavisam cita lieta ir ideju vēsture. Oktobra kara notikumi, protams, bija interesanti no militārā skatpunkta, taču šā kara sekas visspēcīgāk izpaudās ideoloģiskajā sfērā. Atšķirībā no Sešu dienu kara, ko īstenoja Abdunnāsirs un nāsiristi, Oktobra karam bija panākumi. Arābu armiju militārās sekmes būtu grūti nosaukt par uzvaru, taču tieši to redzēja arābu sabiedrība. Lai nu kā, tomēr jāatzīst — arābiem bija izdevies parādīt, ka, lai gan Izraēla neapšaubāmi ir ārkārtīgi spēcīga, to nesargā burvestības un tā ir vismaz ievainojama. Jau tas vien tika uzskatīts par milzīgu sasniegumu. Radās jautājums: kāpēc vienā gadījumā arābi piedzīvoja apkaunojumu, bet citā — uzvaru (ja to var saukt par “uzvaru”)? Uz to savu atbildi jau bija sagatavojušas islāmistu aprindas: “Sešu dienu karu jūs zaudējāt, jo bijāt aizmirsuši Dievu. Tagad jūs to atcerējāties un uzreiz gūvāt panākumus. Tikai sakritība? Diez vai...” Turklāt milzīgu artavu kara iznākumā sniedza “Dieva dāvana” — nafta, ko kontrolēja visreliģiozākā valsts no visām: Saūda Arābija. Zīls Kepels raksta: “Konservatīvie saūdi 1967. gadu dēvēja par Dieva soda izpausmi, kas pienācās par reliģijas aizmiršanu. Šo karu, kurā kareivji, ejot kaujā, sauca “Zeme! Jūra! Gaiss!”, viņi pretstatīja 1973. gada cīņām, kad daži kareivji sauca “*Allāhu akbar!*” un guva krietni lielākus panākumus.”⁴⁵ Tas bija jau kārtējais, ja ne iznīcinošais trieciens arābu nacionālisma un sekulārisma kustībai, kuru arvien aktīvāk aizstāja islāmiskā domāšana. Panarābismu nomainīja panislāmisms. Ja reiz Dieva godināšana sagādāja panākumus, tad bija vērts atgriezties pie ticības. Turklāt daži domāja, ka vēl dedzīgāka ticība sniegs vēl lielākus panākumus.

Ēģiptes, Saūda Arābijas un Izraēlas attiecības, lai gan ir normalizējušās, tā arī nav kļuvušas vienkāršas. Kopš Oktobra kara Sadāta vadībā Ēģipte arvien vairāk pieslēgās ASV un 1979. gadā pat parakstīja miera li-

gumu ar Izraēlu. Par to Sadāts samaksāja ar savu dzīvību — 1981. gadā atentātā viņu nošāva islāmistu radikāļi. Varu valstī pārņēma viceprezidents Hosnī Mubāraks, kurš to saglabāja līdz pat 2011. gadam. Saūda Arābija ne tikai pārdzīvoja sekulārā nacionālisma un sociālisma uzplūdus, bet pat nostiprinājās. Kopš Oktobra kara tā pamazām ieguva arvien lielāku un lielāku lomu starptautiskajā aprītē. Taču Saūda Arābijas nozīme bija specifiska, tā no vienas puses iekļāvās rietumnieciskajā politikas un ekonomikas diskursā, bet, no otras, aizmuguriski ieguldīja milzīgus līdzekļus pretrietumnieciski noskaņotā vahābisma izplatīšanā, tādējādi sekmējot fundamentālisma un radikālisma rašanos. Visas trīs — Ēģipte, Izraēla un Saūda Arābija — bija iestūrējušas *Pax Americana* micra ostā.

Sarežģītākā situācija tomēr bija ar Izraēlu. Kari bija beigušies, bet draudzība neizveidojās. Ēģiptē islāmistu aprindās saglabājās rūgtums, bet Saūda Arābija joprojām — 2017. gadā — Izraēlu neatzīst, un tām vēl aizvien nav diplomātisko attiecību. Ar Izraēlu saistīto sarežģījumu cēloņi lielā mērā ir tie paši, kas radās jau gadsimta sākumā. Proti, vietējie arābi ņēma ļaunā, ka viņus patrieca no viņu zemes. Situāciju tikai sakairināja visupirms ASV un arī Eiropas lielvaru nostāja. Izraēla bija radusies ar Lielbritānijas atbalstu, kura pašnoteikšanos bija solījusi arī arābu valstiņām, bet solījumu neturēja. Savukārt ASV tika uzlūkota par divkosī. Pirms 1948. gada arābi uz ASV raudzījās kā uz savu līdzinieci, kas gluži tāpat cietusi no koloniālisma un nu atsvabinājusies. Tie sprieda, ka ASV, cicut Vūdros Vilsona runas par valstu pašnoteikšanos un tiesībām, nesis brīvību un pārticību. Taču notika pretējais — arābu skatījumā ASV ietrieca dunci mugurā, jo izrādījās, ka daža cita tauta un valsts ir vienlīdzīgāka par citām vienlīdzīgajām.

Turpmākajos gados Izraēlas un ASV attiecības ar arābu valstīm daudz cieta. Viens no nesaskaņu iemesliem ir ASV ārkārtīgi dāsnais finansiālais atbalsts Izraēlai, īpaši militārajā jomā.⁴⁶ Kopš 1948. gada Izraēla no ASV ir saņēmusi militāro palīdzību gandrīz 80 miljardu ASV dolāru apmērā,⁴⁷ un 2016. gadā tika noslēgta vienošanās, ka nākamajos 10 gados Izraēla

saņems vēl 38 miljardus.⁴⁸ Kopā ar ekonomisko atbalstu summa sasniedz gandrīz 130 miljardus. Turklāt Izraēla bauda īpašu režīmu — atšķirībā no citām valstīm tā daļu finansējuma drīkst tērēt savas militārās industrijas produktu iegādei, tādējādi stiprinot tās izaugsmi. Šāda ārkārtīgi izteikta vienas puses atbalstīšana, vienlaikus runājot par taisnīgumu un vienlīdzību, protams, tiek uzlūkota ar smīnu, bet dažkārt arī ar naidu.

Krietni tiešāks gan arābu, gan islāmistu naidīguma iemesls ir Palestīnas jautājums — no Izraēlas dibināšanas un palestīniešu bēgļiem līdz civiliedzīvotāju stāvoklim okupētajās teritorijās. Iekarojusi teritorijas un sagrāvusi pretinieku armijas, Izraēla kļuva arvien bravūrīgāka, lai gan vienlaikus Rietumos turpināja uzturēt savu sērdienītes tēlu. Šī iztaisīšanās, kas, Tonija Džada (ebreja, starp citu) vārdiem, drīzāk liecina par “kolektīvu kognitīvo disfunkciju”⁴⁹, radīja situāciju, ka rietumvalstīs un jo īpaši ASV uz arābiem skatījās kā uz nejaukiem kaušļiem, kas apceļ daudz cietušu bērnu, bet arābi uz rietumniekiem raudzījās kā uz jebkāda taisnīguma nodevējiem.

Strīdniekus samierināt tā arī nav izdevies, lai gan to ir centušies daudzi. Vēl joprojām Izraēlā — “demokrātijas saliņā totalitārisma jūrā” — lielai daļai iedzīvotāju nav nekādu tiesību, tie ir spiesti dzīvot briesmīgos apstākļos, to pārvictošanās ir ļoti ierobežota, kā arī, ignorējot jebkādas starptautiskos tiesību aktus, okupētajās teritorijās tiek būvētas jaunas un jaunas apmetnes. Arī neskaitāmajās sadursmēs bojāgājušo proporcija neliecina par šķietamās sērdienītes vājumu. Tieši pretēji, saskaņā ar Izraēlas organizācijas *B'Tselem* datiem (kopš 2000. gada 29. septembra) bojāgājušo proporcija ir aptuveni viens pret astoņi.⁵⁰ Un, lai gan dažkārt Rietumu valdības Izraēlas virzienā pakrata pirkstu, nekas nemainās.

Tāpēc nevajadzētu brīnīties, ka arābu un islāmiecīgo sabiedrībā atrodas gana daudz tādu, kas ar situāciju ir tik ļoti nepamierināti, ka ķeras pie ieročiem. Kāds nezināms autors dokumentā, ko dēvē par “*Al Kāidas* rokasgrāmatu”, raksta: “Mocekļi tika nonāvēti, sievas padarītas par atraitnēm un bērni par bāreņiem, vīri dzelžos saslēgti, šķīstajām matī noskūti,

bet palaistuves kronētas, zvērības nodarītas nevainīgajiem, apdāvināti ļaundari, jaunavas izvarotas uz prostitūcijas altāra...”³¹ Tā, protams, ir ārkārtīgi pārspīlēta aina, tomēr labi raksturo niknumu, ko izjūt islāma teroristisko organizāciju pārstāvji. Viens no viņu galvenajiem uzbrukumu mērķiem ir nevis abstrakti “Rietumi” vai kristietība, bet gan ļoti konkrēts — Izraēlas un ASV aliance. Izraēlu mēģināja iznīcināt arābu nacionālisti, bet pamatīgi zaudēja. Tagad pret to vēršas radikālās islāmiskās aprindas.

TŪKSTOŠ DEVĪNI SIMTI SEPTIŅDESMIT DĒVĪTAIS

IRĀNAS REVOLŪCIJA

Kamēr naida trīsstūrī stīvējās dažādi arābi un izraēļi, turpat netālu puslīdz mierīgi pastāvēja tālaika nozīmīgākā ASV partnervalsts Tuvajos Austrumos, sendicnu Persijas impērijas mantiniece — Irāna. Kopš Safavīdu dinastijas izrāviena 16. gadsimtā Irāna nostiprinājās reģionā un, piedzīvojusi labākus vai sliktākus laikus, turpināja pastāvēt arī pēc Pirmā pasaules kara. Par konstitucionālās monarhijas jauno galvu 20. gadsimta sākumā kļuva Rezā šāhs Pehlevī, tādējādi iedibinot Pehlevī dinastiju. Sākoties Otrajam pasaules karam, Irāna centās palikt neitrāla, bet 1941. gadā tēvs, Sabiedroto karaspēka paskubināts, atteicās no troņa par labu dēlam, “karaļu karalim” šāham Mohammadam Rezā Pehlevī, kurš vēlāk kļuva par ļoti uzticamu Rietumu draugu. Kopā ar Saūda Arābiju abas valstis kļuva par ASV politikas Tuvajos Austrumos diviem pilāriem.

Laimīgā kopdzīve neturpinājās ilgi, jo 1951. gadā par premjerministru demokrātiskās un brīvās vēlēšanās tika ievēlēts Mohammads Mosadeks. Mosadeks atļāvās izdarīt neiedomājamo — nacionalizēt Irānas naftas rūpniecību, kas pilnīgi piederēja Lielbritānijas uzņēmumam *Anglo-Persian Oil Company* (mūsdienās pazīstams kā *British Petroleum*). Lielbritānija uz šo izgājienu reaģēja ļoti asi un ierosināja Irānas naftas boikotu, kam pievienojās arī ASV u.c. valstis, tomēr sankcijas nemainīja Irānas nostāju. Līdz ar to Lielbritānija kopā ar jaunievēlētā ASV prezidenta Dvaita Aizenhauera komandu nolēma ķerties pie nopietnākiem pasākumiem.

Mohammads Rezā Pehlevī

Ruholla Homeinī (ajatolla Homeinī)

Irānā 1953. gada 19. augustā notika valsts apvērsums, un to plānoja, finansēja un uz vietas pat vadīja ASV un Lielbritānijas izlūkdienestī.⁵² Mosadeku un viņa biedrus arestēja un ieslodzīja. Sākās politiskās vajāšanas un slepkavības, bet šāhs Rezā tūlī iecēla jaunu valdību. Viens no tās pirmajiem rīkojumiem bija veikt pasākumus, lai atsāktu melnā zelta plūsmu Lielbritānijas naftas kompānijas budžetā, taču nu jau daloties arī ar amerikāņiem. Rīcīmvēstīm bija izdevies atjaunot draudzīgas attiecības ar Irānas varu, bet ne ar Irānas sabiedrību. Informācija par ASV un Lielbritānijas lomu apvērsumā nebija ilgi jāmeklē, jo tas bija “atklāts noslēpums”. Protams, šis fakts saniknoja irāņus, kas šādās izdarībās saskatīja nevis cilvēktiesību un brīvības izplatīšanu, bet gan kļaju koloniālismu.

Rūgtums rūga, un Irānā arvien vairāk urdīja nemiera gars, ko šaha slepenpolīcija *SAVAK* nežēlīgi apspieda, tādējādi tikai uzkurinot naidīgumu pret monarhu. Lai gan šāhs Rezā patiešām īstenoja dažādas refor-

mas, lielākoties tās bija nesekmīgas. Ar modernizācijas projektu "Baltā revolūcija" (1963. g.) šāhs bija cerējis iedragāt tradicionālo sabiedrības struktūru un tādējādi stiprināt savas pozīcijas, taču vienu problēmu vietā radās citas. Piemēram, izglītotie studenti gribēja piedalīties valsts pārvaldē un lēmumu pieņemšanā, bet tas īsti nebija iespējams; nomaļo lauku zemkopjus šāha modernās mašīnas biedēja vairāk nekā iedvesmoja; garīdzniecība cīta no zemes reformas un šausminājās par amerikāniskās kultūras invāziju; ticīgie vīrieši sašuta par sieviešu balsstiesībām utt. Turklāt to visu pamatīgi iedragāja šāha Rezā personība — viņš bija neprasmīgs, neizlēmīgs, bailīgs, taču ārkārtīgi uzpūtīgs egomaniaks. Irānas modernizācija bija kārtējais piemērs tam, ka steiga un piecīca "no augšas" drīzāk var izraisīt pretestību vai pat atpakaļkrienu.

Septiņdesmito gadu nogalē gaisotne Irānā jau bija stipri nokaitēta. Šāhs bija sanaidojies ar gandrīz visiem sabiedrības slāņiem. Vieni studenti, salasījušies marksisma traktātus, sapņoja par sociālismu, bet citi tam piejauca šīsma idejas. Bazāru tirgoņi niknojās par ekonomisko politiku. Lauku imigranti lielpilsētās, dzīvojot graustos, bija vilušies it visā. Taču visniknākā bija garīdzniecība, kuras avangardā nokļuva trimdā* izsūtītais Ruholla Homeinī (vēlāk pazīstams kā ajatolla Homeinī).

Plaša mēroga protesti sākās 1978. gada janvārī un turpinājās visu gadu. Ne šāhs, ne amerikāņi nezināja, ko darīt, tāpēc tā īsti nedarīja neko. Protesti turpinājās un tikai pieauga spēkā, līdz 1979. gada 16. februārī šāhs bija spiests pamest valsti, bet 1. februārī Irānā atgriezās Homeinī. Tas izraisīja masu eiforiju. Sagaidīt Homeinī bija ieradušies milzu pūļi, kas

* Par režīma kritizēšanu Homeinī no Irānas tika izraidīts jau 1964. gadā un ilgstoši patvērās Irākā. Kad Irānā nemieri jau bija pieņēmušies spēkā, tālaika Irākas viceprezidents Sadāms Huscins laipni piedāvāja apklusināt Homeinī, bet šāhs Rezā bažījās, ka tādējādi Homeinī kļūs par mocekli un viņa ietekme tikai pieaugs. Homeinī tomēr Irākā nevarēja vairāk uzturēties un 1978. gadā bija spiests meklēt jaunu patvērumu, ko rada Francijā. Turpmāko aģitācijas un revolūcijas vadīšanas darbu viņš veica no mājām nomaļā Parīzes priekšpilsētā.

turpmākajās dienās, sava vadoņa klātbūtnes aplaimoti, metās piebeigt grūstošo Irānas režīmu. Tam beigas pienāca 11. februārī, kad Irānas bruņoto spēku virspavēlniecība pēc ilgas un grūtas apspriedes paziņoja, ka bruņoto spēku uzdevums ir aizsargāt pret ārējiem ienaidniekiem un iekšējās darīšanās tie nejauksies. Revolucionāri pareizi saprata mājienu un uzreiz svinēja uzvaru.

Šaha režīma krišana bija negaidīts un satricinošs notikums, kura sekas sākotnēji nemaz nevarēja aptvert. Žils Kepels raksta, ka Irānas revolūcijas sekmes noteica Homeinī izcilās spējas sakausēt reliģiskos un sekulāros komponentus vienotā kustībā, kurai sākotnēji, izņemot naidu pret šahu un valdību, nebija pilnīgi nekā kopēja. Homeinī prata ļoti veikli uzturēt dažādo grupu un virzienu sapņus, tā arī neatklājot savus tālākos plānus, kuri tapa redzami, kad viņš ieguva arvien vairāk varas. Viņš prasmīgi izmantoja revolūcijas "pagaidu stāvokli", kurā nevienam nebija laika un spēka iecirsties par savu nākotnes vīziju.⁵³ Revolūcijas sākumā Homeinī runāja par demokrātisku Irānu un teokrātiju nepieminēja. Viņš veikli pārņēma citu grupu (no reliģiozās buržuāzijas līdz jaunajiem, sekulārajiem kreisajiem) ideoloģisko leksiku, to pielāgoja un tādējādi piesaistīja arvien jaunus sekotājus. Turklāt ne viens vien Irānā un ārpus tās ticēja, ka Homeinī, vecs vīrs būdams, pēc revolūcijas metīs politiku pie malas. Tomēr notika tieši pretējais. Homeinī ar saviem sekotājiem pacietīgi un uzmanīgi strādāja, lai pakāpeniski atbrīvotos no konkurentiem. Viņš ļāva tiem noklūt pie varas, sabojāt reputāciju un tad varu zaudēt. Piemēram, kreiso liberāļu valdība pati atkāpās, protestējot pret uzbrukumu ASV vēstniecībai un ķīlnieku sagrābšanu, ko Homeinī atbalstīja. Soli pa solim Homeinī, izskaužot citas grupas, nostiprinājās pie varas un arvien atklātāk runāja par teokrātiskas, islāmiskas valsts izveidi.

Irānas revolūcijas sekas bija daudzpusējas. *Pirmkārt*, tā pierādīja, ka Tuvo Austrumu valstu iedzīvotāji principā ir spējīgi pretoties Rietumiem un pat uzvarēt tos, kā arī to, ka islāmiskas valsts nodibināšana ir iespējama. Lai gan kaimiņzemju monarhi pamatoti bažījās, ka kaut kas līdzīgs

varētu notikt pašmājās, tomēr vairākums Irānas revolucionārus uzskatīja par varoņiem, kas spējuši sakaut Rietumu koloniālistus un ieviest islāmisku valsts pārvaldību. Irānas piemērs arī mūsdienās ir paraugs tam, ka mērķtiecīga un islāmiska rīcība labvēlīgos apstākļos var būt pietiekama, lai uzvarētu Rietumus.

Otrkārt, mācoties no šaha kļūdām, citvalstu monarhi steigās uzlabot attiecības ar islāma garīdzniecību, kas tādējādi ieguva lielāku ietekmi — gan politikā, gan kultūrā. Tas savukārt stiprināja islāma lomu sabiedrībā, proti, Tuvie Austrumi palika islāmiskāki. Irānas revolūcija sākumā nemaz nebija islāmiska. Varētu teikt, ka tā bija sociālistiska, marksistiska vai t.s. “Sarkanā islāma” kustība, un tikai pēcrevolūcijas gados garīdzniecība, ieguvusi nesatricināmu varu, strādāja pie sabiedrības islāmizācijas.

Treškārt, izlauzusies no ASV pavadas, Irāna izvirzīja pati savus mērķus. Tas noveda pie konfrontācijas ne tikai ar ASV, bet arī ar Tuvu Austrumu sunnītu lielvaru Saūda Arābiju. Abas valstis turpmāk arvien uzstājīgāk apelēja pie savam islāma virzienam piederīgo jūtām un tādējādi veicināja ummas šķelšanos. Saūda Arābija ar ASV atbalstu sparīgi eksportēja vahābismu, bet Irāna — savu revolucionāro garu. Konfrontācija starp Irānu un Saūda Arābiju nav rimusies un tieši izpaužas arī notikumos ap *Islāma valsti*. Netiešo (*proxy*) kaujinieku bruņošana, sabiedrības kūdišana, šiisma un sunnisma sanaidošana ne tikai turpinās, bet pat pieaug.

Ceturtkārt, Irākas iebrukums Irānā nākamajā gadā pēc revolūcijas un astoņus gadus ilgais karš vēl vairāk satricināja spēku samēru reģionā. Gan Saūda Arābija u.c. monarhijas, gan rietumvalstis, bažījoties par Irānas piemēru, steigās visos veidos atbalstīt Irākas diktatoru Sadāmu Huseinu cerībā, ka viņš gāzīs Homeinī režīmu. Tomēr no kara nekas neiznāca, un jau divus gadus pēc tā sākuma kara gaita sāka pavērsties par labu Irānai. Tajā brīdī rietumvalstis un jo īpaši ASV sāka aktīvi atbalstīt Huseina režīmu un sniedza gan politisku, gan ekonomisku, gan arī militāru palīdzību. Nežēlīga karošana turpinājās astoņus gadus, un, karam beidzoties 1988. gada augustā, abas puses bija cietušas milzīgu

militāros un civilos zaudējumus. Kritušo skaits tiek lēsts līdz pat pusotram miljonam. Ļoti nepatīkama epizode kara gaitā bija ķīmisko ieroču izmantošana pret Irānu, kas par to sūdzējās ANO, taču rietumvalstis nereaģēja, jo negribēja pieļaut Irānas uzvaru. Līdz ar to Irānas sabiedrībā nostiprinājās priekšstats, ka Rietumu attieksme pret ētiku un likumiem ir diezgan selektīva.*

MEKAS KRĪZE

Saūda Arābijas "normalizēšanās" kādā brīdī varēja izraisīt vismaz slēptu nepatiku, kas dažkārt izpaudās arī atklāti. Viens no ievērojamiem notikumiem bija karaļa Faisala noslepkavošana 1975. gadā. Atentātu paveica karaļa Faisala pusbrāļa dēls Faisals Bin Musāids. Lai gan slepkavības motīvi tā arī nav pilnīgi noskaidroti, viena no versijām ir atriebība un sods par brāļa, kurš bija protestējis pret valsts modernizāciju, nonāvēšanu. Lai nu kā, valstī diezgan lielā sabiedrības daļā urdēja zināma nepatika pret modernizācijas uzplūdiem.

Tomēr krietni nozīmīgāks notikums, kas pamatīgi sašūpoja Saūda Arābijas varas attiecības un sabiedrisko noskaņojumu, bija Svētās jeb Harāma mošejas Mckā sagrābšana 1979. gada 20. novembra rītausmā jeb, izmantojot islāmisko kalendāru, precīzi 1400. gadā pēc hidžras. Datums netika izvēlēts nejauši, jo saskaņā ar mudžaddida tradīciju katra gadsimta sākumā kāda īpaša persona īsteno islāma atjaunotni.

Acīmredzot nemiernieku grupējuma līderis Džuhaimāns al Utaibī identificējās ar šīm gaidām. Grupas biedriem šķita, ka ir novērojamas pilnīgi drošas zīmes, ka pienācis laiks pārmaiņām, un viņi kā īpaši puritāniska islāma piekritēji būs to avangards. Tiesa, Utaibī pats sevi neuzskati-

* Savukārt amerikāņi ņēma ļaunā uzbrukumu ASV vēstniecībai Teherānā un tās darbinieku sagūstīšanu, kā arī Irānai pietuvinātās organizācijas *Hizbullah* sarīkoto uzbrukumu ASV karavīkiem Libānā u.c. agresīvas aktivitātes.

ja par solito reformatoru un šo lomu atvēlēja savam jauniņajam svainim Abdullam, kurš sākumā pretojās, taču pēc pamatīgas pārliecināšanas patiešām noticēja, ka ir islāma atjaunotnes iemiesojums — Mahdi.

Uzbrukums sākās jaunā gadsimta pirmajā dienā, piecos no rīta, kad Svētajā mošejā bija sapulcējušies aptuveni 100 000 svētcēlnieku. Tolaik mošejā notika vērienīgi būvdarbi, un to piesegā Utaibī grupējums iepriekšējā dienā paslēpa ieroču, munīcijas un pārtikas krājumus. Uzbrukumā piedalījās vairāki simti (precīzs skaits nav zināms) kaujinieku. Viņi, palaiduši prom daļu svētcēlnieku, noslēdza mošejas vārtus un paziņoja par saviem nodomiem.

Utaibī grupējums apsūdzēja Saūda karaļnamu islāma (vahābisma) nodevībā un pieprasīja tā atkāpšanos. Lai izprastu Utaibī ideoloģisko un reliģisko nostāju, jāņem vērā viņa izcelsme, kas ir tieši saistīta ar t.s. *Ihvān* (*Brālība*; nejaukt ar *Musulmaņu brālību*). *Ihvān* radās Arābijas pussalā 20. gadsimta sākumā, apvienojoties ārkārtīgi dedzīgu beduīnu pulkiem, kuru reliģiskais kaismīgums krietni pārspēja to saprātīgumu. Šos karotājus savervēja Abdulazīzs, un ar tiem viņš pakļāva visu Arābijas pussalu. Abdulazīzs bija piepildījis savas ambīcijas, bet *Ihvān* biedri turpināja karošanu un bieži veica sirojumus Lielbritānijas kontrolētajās blakusvalstīs, taču tas vairs neietilpa karaļa plānos. Centieni apslāpēt reliģisko degsmi cieta sakāvi, un karaļnamš neizbēgami sanaidojās ar saviem bijušajiem partneriem. Konflikts atrisinājās 1929. gadā Sibīlas kaujā, kad ārkārtīgi reliģiozie kaujinieki, bruņojušies ar zobeniem, šķēpiem un vecmodīgām šautenēm, kamieļos sēdot, metās pretī Bin Saūda armijas ložmetējiem. *Ihvān* cieta pilnīgu sakāvi. Kaujā bija piedalījušies vairāki Utaibī senči.

Ihvān kā militāra kustība bija uzveikta, un tās biedri laika gaitā izšķīda jauntapušās valsts modernizācijas plūdus. Sakautās kustības dalībnieki tika integrēti valsts pārvaldē, bet vahābisms pārveidojās par valsts varu atbalstošu mācību. No ekspansionistiskas reliģiskas doktrīnas vahābisms pārtapa sociālā un politiskā kustībā, kas stiprina karaļa varu, bet monarhs,

maksādams meslus līgumam ar Abdulvahhābu — par tās autoritāti. Lai gan reliģiskā degsme tika aplāpēta un arī mūsdienās starp laicīgo un garīgo varu dominē simbiotiskas attiecības, tomēr pastāv pamatotas bažas, ka Saūda Arābijā zem kompromisu pelniem joprojām karsti gail *Ihvān* bezkompromisu kareivīguma ogle. *Islāma valsts* ziedu laikos — 2014. gada vasarā — Saūda Arābijas monarhs acīmredzot pat juta vajadzību paskubināt savas valsts garīgās autoritātes, lai tās aktīvāk nosodītu *Islāma valsti* u.c. līdzīgas kustības.⁵⁴

Mekas krīze netika plaši atspoguļota starptautiskajos medijos vismaz divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, pasaules uzmanības centrā bija notikumi Irānā, un, otrkārt, Saūda Arābija darīja visu iespējamo, lai nepieļautu informācijas izklūšanu ārpus valsts. Taču pašā Saūda Arābijā satraukums bija liels. Karaļnams, protams, dzīrās mošeju atgūt, bet kavējās, jo islāma likumi liedz vardarbību tās tuvumā.⁵⁵ Līdz ar to karaļnamam, lai droši uzsāktu bruņotu iebrukumu, bija nepieciešams garīgo autoritāšu atziņums — *fatva*. Te gan izveidojās nedaudz dīvaina situācija, jo Utaibī bija ievērojamā garīdznieka Abdulazīza Bin Bāza skolnieks. Lai gan tobrīd Bin Bāzs un Utaibī bija atsvešinājušies, Bin Bāzs joprojām bija puritānis-ka vahābisma pārstāvis. Garīgās autoritātes vienojās, ka Utaibī grupējums ir jāizskauž, taču nekavējās izmantot iespēju un izvirzīt savas prasības.

- Alistērs Kruks, bijušais britu izlūkdienestu darbonis, radikālā islāma pētniecības centra *Conflicts Forum* dibinātājs, raksta: "Saūdu projekts kopš tā renesanses 20. gadsimta divdesmitajos gados ir slēpis sevi pašiznīcināšanās gēnu." Šis gēns ir vahābisma reliģiskā ideoloģija. Turpmāk uzmanības centrā būs fundamentāli izšķirīgs jautājums — vai *Islāma valsts* panākumi, kā arī pirmatnējās dievbijības un dziņu uzplaukums stimulēs un aktivizēs disidentisko gēnu Saūda Arābijā? Vai šis gēns varētu mosties visā islāma pasaulē, un vai tā izplatīšanas pasākumi beidzot gūs piepildījumu? Kruks brīdina: "Ja tā notiks un Saūda Arābiju aprīs *Islāma valsts* drudzis, [Persijas] Līcis nekad vairs nebūs tāds kā agrāk. Saūda Arābija tiks sagrauta, un Tuvc Austrumi mainīsies līdz nepazīšanai." (Crooke, Alastair. "You Can't Understand ISIS If You Don't Know the History of Wahhabism in Saudi Arabia." *The Huffington Post*)

Jaroslavs Trofimovs apjomīgajā pētījumā par Mekas krīzi raksta, ka ulemi — garīdzniecība — piekrita no jauna apstiprināt saūdu valdnieku legitimitāti, tomēr ar konkrētiem nosacījumiem: "Turpmāk Saūdu valdniekiem būs jādzīvo atbilstīgi islāma priekšrakstiem. Vairāk nekādu sieviešu televīzijā, nekādu izvirtīgu filmu, nekāda alkohola. Sociālā liberalizācija, kas aizsākās karaļa Faisala laikos, jāaptur un, kur iespējams, jāatceļ. Un jāiegulda miljardiem saūdu naftas dolāru, lai izplatītu vahābītu islāmu visā pasaulē."⁵⁶

Ar ulemu fatvu kabatā Saūda Arābijas drošības dienesti, pieaicinājuši Francijas īpašo uzdevumu vienības *GIGN* ekspertus, dumpiniekus sakāva. Iedomātais Mahdī krita kaujā, bet Utaibī un daudzus citus sagūstīja dzīvus. Notika paraugprāvas un nāvessoda izpilde. Mekas krīze bija galā, bet tās radītais iespaids nezuda. Gana lielu satraukumu raisīja jau šaha gāšana Irānā, kas arābu karaļvalstu valdniekiem lika baiļoties par līdzīgu scenāriju pašmājās, bet Utaibī sarīkotā Mekas krīze bažas tikai pastiprināja. Kā raksta Natāna Delonga-Bāsa, valsts varas pakļaušanās reliģiskajām autoritātēm visskaidrāk bija redzama publiskās reliģiozitātes izpaušmēs, tostarp striktākā islāma likumu interpretēšanā un sieviešu ierobežošanā, pieprasot pilnīgi aizsedzošu apģērbu, patriarhālu dzīvesveidu u.tml.⁵⁷

Cienot savas vahābisma saknes, valsts varas aparāts ir paveicis milzu darbu, lai to izplatītu ārpus Saūda Arābijas robežām. Izmantojot naftas laiku satriecošos ienākumus, Saūda Arābija ir ieguldījusi milzīgus līdzekļus savas reliģiskās doktrīnas eksportā. Lai gan precīzi skaitļi nav zināmi, dažādos avotos tiek minēti 100 miljardi ASV dolāru pēdējo 30 gadu laikā. Pat ja īstenībā iztērēts krietni mazāk, summa vienalga ir ārkārtīgi liela. Visā pasaulē tika atvērti un sponsorēti vairāki simti mošeju un madrasu, nodrukāti mācību materiāli utt., proti, visos iespējamos veidos tika masveidā izplatīta Saūda Arābijas islāma vahābisma izpratne. Savukārt no tās tālāk tika atvasināta arī *Al Kāidas* un *Islāma valsts* ideoloģija, t.i., militārā džihāda attīstība dažādu islāma teroristisko gru-

pējumu veidolā atspoguļo šķelšanos vahābisma tradīcijā starp karojošo *Ihvān* un galma ulemiem.

Var tikai minēt, kā izvērstos turpmākā dzīve Saūda Arābijā un vai neuzrastos jauni "utabi", ja vien pavisam drīz pēc Mekas krīzes atrisinājuma notikumus islāma pasaulē nebūtu kājām gaisā sagriežusi nākamā vētrainā septiņdesmit devītā gada epizode.

AFGANISTĀNAS KARŠ

KARŠ PRET SARKANAJIEM

Afganistānas karš sākās 1979. gada 24. decembrī. Pirms vairāk nekā gada Afganistānā pie varas bija nākusi propadomiska valdība, kas reliģiozajā un saimnieciski atpalikušajā valstī uzsāka vērienīgus modernizācijas pasākumus, taču gan konservatīvo lauku iedzīvotāju, gan pilsētu elites aprindās tie guva niecīgu atbalstu. Drīz sākās protesti un atklāti nemieri, ko valdībai bija ļoti grūti apvaldīt. Lai ieviestu Afganistānā kārtību, palīgā steidza Padomju Savienības karaspēks.

Afganistānas karš nevarēja būt tikai lokāla sadursme. Rietumvalstis un arābu naftas eksportētājvalstis — īpaši Saūda Arābija — uz notiekošo raudzījās ar lielām bažām. Tās sprieda, ka Padomju Savienība Afganistānā neapstāsies un tūliņ centīsies pieklūt Hormuzas šaurumam, caur kuru ikdienas tiek pārvadāta aptuveni piektdaļa no visas transportētās naftas (apmēram trešdaļa pa jūru transportētās naftas). Bažas raisīja arī iespējamība, ka, ieguvusi atbalsta punktu Afganistānā, Padomju Savienība varētu iekarot novājināto Irānu un iegūt tās naftas laukus, kā arī ieņemt Pakistānu utt. Katrā ziņā skaidrs bija tas, ka Afganistānas afēra pavēra durvis plašam nelabu scenāriju klāstam. ASV un Saūda Arābijas skatījumā šī situācija bija nepieļaujama, taču tai nebija tūlītēja risinājuma, jo Saūda Arābija, lai gan bagāta, militāri bija bezspēcīga, bet ASV nevēlējās izraisīt kodolkaru.

ASV prezidenta Ronalds Reigana tikšanās ar afgāņu mudžāhidiem (1982. g.)

Risinājumu piedāvāja ASV prezidenta padomnieks nacionālās drošības jautājumos Zbigņevs Bžezinskis, kurš saskatīja lielisku iespēju atmaksāt Padomju Savienībai un sarīkot tai pašai savu "Vjetnamu". Bžezinska plānam bija divas daļas. Pirmā — atklāti protestēt un ieviest sankcijas pret Padomju Savienību. Taču otrā daļa bija krietni rafinētāka un bīstamāka — slepeni apbruņot afgāņu pretošanās kustību. Viņa plānu nekavējoties sāka īstenot. ASV un Saūda Arābija, saskaņojušas kopīgo vīziju, vērsās pie Pakistānas valdības un tās slepenā dienesta, kas labprāt uzņēmās finansējuma un bruņojuma tālāknodošanu.²⁸

Jāņem vērā, ka Afganistānas karš notika Aukstā kara laikā. No Rietumu skatupunkta Afganistānas nemiernieki — mudžāhidi* — bija nekas

* Attiecībā uz Afganistānas vai Pakistānas islāmistu kaujiniekiem pareizāk ir lietot farsī un pašto valodas formu "modžahedi", tomēr šajā grāmatā vienkāršības labad ir lietots arābiskais un plašākais termins "mudžāhidi".

vairāk kā instrumenti cīņā pret Padomju Savienību. Tolaik ASV morālā karte bija ļoti vienkārša — Rietumos ir brīvība un demokrātija jeb labie spēki, bet Austrumos valda apspiestība un tirānija jeb ļaunie spēki. Labajiem spēkiem par visām varēm jāaptur vispasaules ļaunuma izplatīšanās, jo salīdzinājumā ar *sarkanajiem* nav nekā sliktāka. Turklāt, ņemot vērā tālaika politiskā un militārā spēka balansu, šāda domāšana nebūt nebija bezjēdzīga.

ASV slepeno operāciju *Cyclone* bija sākusi jau 1979. gada vidū un turpināja līdz pat kara beigām. ASV Afganistānas mudžāhidu u.tml. nemiernieku apbruņošanai iztērēja aptuveni 20 miljardus dolāru, proti, viena gada laikā aptuveni četrus Latvijas bruņoto spēku budžetus.⁵⁹ To līdzvērtīgā apmērā papildināja arī Saūda Arābijas finansējums. Kopumā tika nodrošinātas milzīgas finanšu summas un visdažādākā bruņojuma kalni.* Tas, protams, nevarēja palikt bez sekām. Padomju Savienība cieta ievērojamus zaudējumus un astoņdesmito gadu vidū līdz ar Mihaīla Gorbačova nākšanu pie varas jau sāka apsvērt atkāpšanos, bet 1988. gada sākumā to patiešām sāka darīt un pēc nedaudz vairāk nekā deviņus gadus ilgām kaujām 1989. gada 15. februārī Afganistānu pameta pavisam.

Afganistānas reģionālais konflikts ar starptautiskām aizkulisēm izrādījās esam ar tālejošām sekām. *Pirmkārt*, tas bija notikums, kas visā pasaulē mobilizēja islāmistu aprindas, pat ja tās tieši karā nepiedalījās. Afganistānas gadījums deva kopēju mērķi — kaut ko vienojošu pasaulē, kur nāsiristu, kā arī kapitālistu un komunistu ietekmē islāms bija padarīts par otršķirīgu. Šis karš izveidoja kaujinieciski noskaņoto islāmistu pašapziņu. *Otrkārt*, diezgan drīz sekojošais Padomju Savienības sabrukums mudžāhidu aprindās radīja mītu, ka tieši viņi ar Dieva labvēlību sagrāva vienu no divām lielvarām. Nu daudziem jūra bija līdz ceļiem un skatiens vērstis islāmiski saulainā nākotnē.⁶⁰

* Lai slēptu pēdas, mudžāhidiem tika piegādāti visdažādākās izcelsmes ieroči, arī PSRS ražojumi, ko ASV ieguva caur Čehoslovākiju vai atpirka no ārkārtīgi korumpētās Padomju Savienības armijas turpat uz vietas Afganistānā.

Treskārt, pēc Padomju Savienības bruņoto spēku aiziešanas Afganistānā sāka veidoties varas vakuums. Pārsteidzošā kārtā komunistu valdībai izdevās noturēties līdz pat 1992. gadam. To lielā mērā veicināja arī tas, ka ASV, sasniegusi vēlamo, pārtrauca sponsorēt savus aizbilstamos. Afganistānā izvērtās postošs pilsoņu karš (ko gan citu bruņotiem cilvēkiem darīt?) un vispārējas nekārtības, ko 1996. gadā izmantoja *Tālibān*. Taču *Islāma valsts* kontekstā vēl svarīgāk ir tas, ka jau 1988. gadā Afganistānā arābu mudžāhīdi nodibināja organizāciju *Al Kāida*. Starp lielvaru dzirkakmeņiem bija uzšķilusies islāma radikālisma dzirkstele.

AFGĀNU DŽIHĀDS UN AL KĀIDA

Arābu brīvprātīgo jeb t.s. afgāņu arābu pieplūdums Afganistānā sākās uzreiz pēc kara sākuma un turpinājās visu kara laiku. Arābu valstu valdībām tā bija brīnišķīga iespēja ne tikai papildināt pretpadomisko kaujinieku rindas, bet arī aizpludināt no mājām radikālo islāmistu sabangotos ūdeņus pretim citam, svešam un konkrētam ienaidniekam. Kaujinieki uz Afganistānu devās no Ēģiptes, Jordānijas, Alžīrijas, Saūda Arābijas u.c. arābu valstīm. Tas kļuva par globālu pasākumu.

Afganistānas kara islāmisko stīgu pamatīgi iekustināja ļoti harismātiskais palestīniešu izcelsmes garīdznieks, aktīvists, skolotājs un sludinātājs Abdullāhs Azzāms. Azzāms bija enerģisks un spožs cilvēks, kas spēja aizraut plašus sekotāju pulkus. Viņš bija ne tikai autoritatīvs garīdznieks (islāma pasaules nozīmīgākās universitātes — Azhara universitātes — absolvents), bet arī drosmīgs un kaujiniecisks sabiedriskais darbonis. Spiests doties prom no Izraēlas (Palestīnas), Azzāms galu galā nokļuva Saūda Arābijā, Jedā, kur Karaļa Abdulazīza universitātē ieguva amatu un tad arī daudzus sekotājus.

Azzāma ieguldījums Afganistānas karā visupirms bija intelektuāls un zināmā mērā arī organizatorisks. Azzāms bija teorētiķis jeb, kā viņu dēvēja mudžāhīdi, Afganistānas džihāda smadzenes un sirds. Viens no

būtiskākajiem viņa ieguldījumiem bija džihāda Afganistānā izsludināšana, pamatošana un aģitēšana. Viņš džihāda ideju padarīja par nozīmīgu islāma intelektuālo debašu priekšmetu un paplašināja tā izpratni. Viņš sludināja, ka džihāds ir individuāls pienākums ikvienam īstenticīgajam un tā veikšana aizsaulē tiks bagātīgi atalgota. Piesaucot visas autoritātes, viņš nepagurstoši argumentēja, ka džihāds attiecas uz ikvienu musulmani individuāli un katram tas jāuzņemas kā savs svētākais pienākums. Turklāt, Azzāms argumentēja, ķermeniska cīņa ir augstāk vērtējama nekā “naudas džihāds” (ziedojami) un džihāda veicējam nav jāprasa atļauja nevienam (ne garīdzniekam, ne skolotājam, ne vecākiem).⁶¹

“Džihāds” ir kļuvis par vienu no zināmākajiem un bēdīgi slavenākajiem islāma jēdzieniem, tomēr tā semantiskās aprises ir diezgan neskaidras.⁶² Ko tad šis jēdziens īsti nozīmē un kādos gadījumos to lieto? Ar arābu valodas vārda “džihāds” etimoloģisko sakni apzīmē “pūliņus”, “cīņiņus”, “cenšanos” u.tml. Tātad tā ikdienišķais lietojums var būt ļoti plašs, piemēram, džihāds par poliomiēlīta izskaušanu, džihāds pret alkoholismu vai pat džihāds uzrakstīt šo grāmatu. Līdz ar to džihādu var saprast kā “iekšēju dvēseles cīņu”, tomēr tā tiesiskā nozīme ir jau pavisam cita. Islāma teoloģijā džihāda nozīme ir konkrēta, proti, nopulēšanās vai cīņa par kāda dižena mērķa īstenošanu, proti, džihāds jāsaprot kā cīņa Dieva vārdā.

Mūsdienās islāmticīgo vairākuma ieskatā džihāds ir kaut kas miermīlīgs un pieticīgs. Plaši izplatīts ir džihāda iedalījums divos veidos — augstajā un zemajā. Augstais džihāds ir centieni tapt par labāku cilvēku — pašizaugsme, attīstība, attīrīšanās, pretošanās kārdinājumiem u.tml. Šāds džihāds ir cīņa pašam pret sevi un ļaunumu sevī, pret savu neticību un netikumību, lai tuvotos Dievam un īstenai ticībai. Šī džihāda forma ir obligāta ikvienam musulmanim, un tā ir aktuāla visu dzīvi. Kā atsevišķu džihāda veidu varētu nodalīt arī tādu, kura uzdevums ir izplatīt pariesību, t.i., Korāna vēsti. Šīs formas īstenošana prasa nevis vardarbību vai pakļaušanu un apspiešanu, bet gan gudrību, pieticību,

sapratni u.tml., proti, tas ir intelektuāls darbs. Arī šis džihāds katram īstenticīgam musulmanim ir visas dzīves pienākums. Jau nedaudz politizētāka interpretācija džihādu skaidro kā konkrētu, mērķtiecīgu rīcību tepat uz zemes. Maudūdi raksta: "Izsakoties vienkārši: islāma galvenais mērķis ir likvidēt cilvēka kundzību pār cilvēku un to aizstāt ar pakļautību vienam Dievam. Likst uz spēles visu, kas jums ir, arī dzīvību, lai sasniegtu šo mērķi — to sauc par džihādu."⁶³

Savukārt zemais džihāds ir aizsardzības karš. Šī džihāda forma ir vistiešākajā veidā saistīta ar vardarbību un karadarbību, tomēr tā nebūt nav patvaļīga. Aizsardzības karu drīkst īstenot, kad musulmaņiem ir liegta iespēja brīvi praktizēt ticību, tie ir padzīti no mājām, tos apspiež, pazemo u.tml. Tiesa, šis džihāda veids vienlaikus ir arī visstrīdīgākais, jo veiklas interpretācijas var būtiski mainīt tā izpratni. Piemēram, maulānā Maudūdi vērsa uzmanību uz islāma revolucionāro garu un džihādu kā revolucionāro cīņu. Viņš rakstīja, ka islāmiskā džihāda uzdevums ir izskaust neislāmisku sistēmu valdīšanu un to vietā iedibināt islāmisku valsts pārvaldes kārtību. Turklāt šī cīņa nerimsies, jo "islāma mērķis ir universāla revolūcija"⁶⁴ Līdz ar to arī uzbrukuma un aizsardzības jēdzieni zaudē savu jēgu, jo tie attiecas uz starpvalstu konfliktiem, bet "universāla ideoloģija un ticība" vienmēr ir un būs karastāvoklī ar nepatiesību un māņiem.⁶⁵

Aizsardzības kara vešanu stingri reglamentē dažādi prickšraksti, un to esamību atzina arī Abdullāhs Azzāms. Viņš ir uzskaitījis vairākus, piemēram, pirms kara jābrīdina pretinieki un tie jāaicina pievērsties islāmam. Šis apsvērums paskaidro, kāpēc islāma teroristu organizācijas nemitīgi izplata aicinājumus pāriet islāmā. Šādu aicinājumu saņēma arī Džordžs Bušs pirms 11. septembra terorakta. Savukārt aizliegts ir izšķiest naudu, izcirst kokus, apgānīt liķus, nogalināt civiliedzīvotājus (taču, piemēram, ne tikai drīkst, bet pat ir vēlams nogalināt komunistu sievietes) u.tml.⁶⁶

Aizsargāšanās pret uzbrucēju, protams, ir saprotama un pieļaujama lieta. Tomēr var jautāt, kas tieši ir uzbrukums, kāds ir uzbrukums, kad

un kur? Kas ir atbildīgs par uzbrukumu* un kā pret to aizsargāties tādos vai citādos apstākļos? Piemēram, daļa mūsdienu Spānijas — Andalūzija — līdz pat 15. gadsimtam bija musulmaņu zeme. Līdz ar to varētu interpretēt, ka jebkādi uzbrukumi Spānijā norisinās kā aizsardzība karā, kas notiek vēl joprojām. Un kā interpretēt rietumnieciskās kultūras invāziju? Vai tā ir karadarbības forma? Ja tas ir karš, vai uz to jāatbild ar līdzīgām metodēm (sludināšanu), vai arī ir pieļaujamas citādas (terorisms, vardarbība)? Jāsaprot, ka daudzi musulmaņi, kā arī karojošie islāmisti uzskata sevi par cietējiem, kas spiesti aizstāvēties pret ASV, Izraēlas u.c. jauno koloniālistu agresiju. Mūsdienu militārā džihāda, arī *Islāma valsts*, retoriku caurauž upura lomas temats. Tas ir klātbūtnīgs gandrīz ikvienā uzrunā vai stāstā. Ar to cenšas attaisnot arīdzan terorismu, kas tiek tulrots kā kaujas metode, ko teroristi ir "spiesti" izmantot, jo citas, cēlākas, metodes nav pieejamas.

Abdullāha Azzāma intelektuālais mantojums bija ļoti plašs. Džihādisma pētnieks Tomass Hedžhammers nosauc piecas būtiskas idejas, ko aiz sevis atstāja Azzāms. *Pirmā*: Azzāms pārinterpretēja džihāda ideju. Viņš aicināja atsacīties no cīņas pret ienaidniekiem musulmaņu vidū (vietējās

* Atbilstīgi islāma labākajiem priekšrakstiem civiliedzīvotājus bez īpaša iemesla nedrīkst nogalināt, tomēr tas nemitīgi notiek gan kauju, gan teroraktu gadījumos. Lai pārvarētu šo šķērslī, militārā džihāda teorētiķi aicina padomāt, kas tad īsti ir civiliedzīvotāji? Lūk, te parādās iespējas spekulācijām. Rietumnieku civiliedzīvotājiem par nelaimi, mudžāhidi ļoti tieši uztver demokrātijas saukļus, kas taču nav nekas vairāk kā glītas frāzes, ko neviens saprātīgs demokrāts īpaši nopietni neņem, piemēram, ka demokrātija ir tautas vara un varas suverēns ir tauta utt., proti, ka vara sakrīt ar tautu un otrādi. Savukārt teroristi secina, ka tārad visu, ko dara vara, dara arī tauta. No tā izriet, ka demokrātiskā sabiedrībā, kur vēlēšanās tauta deleģē savu varu dažiem tās pārstāvjiem, valdības aktivitātes atspoguļo tautas gribu. Līdz ar to demokrātiskā sabiedrībā principā nemaz nav civiliedzīvotāju, jo tie visi ir varas pārstāvji. Tie nevar izvairīties un teikt, ka kāds svešs uzurpators atņēmis varu un ar to izrikojies nepareizi. Nē, katrs demokrātiskas iekārtas pārstāvis ir līdzatbildīgs par savas valdības rīcību, t.i., demokrātiskā iekārtā tauta kļūst par aktīvu varas veidotāju un politikas subjektu.

varas) par labu cīņai pret ārējiem agresoriem, piemēram, Padomju Savienību. *Otrā*: Azzāms islāmisma džihāda centrā izlika ideju par teritoriju, proti, viņš aicināja atteikties no pastāvošo valstu robežām un tiekties uz panislāmisku kopienu, ko vieno islāma teritorijas. Tātad gan Palestīnas, gan Afganistānas neatkarības cīņas būtu jāsaprot kā centieni nevis sasniegt nacionālo pašnoteikšanos, bet gan atkarot visu musulmaņu zemes. *Trešā*: viņš aicināja atteikties no ēģiptiešu kutbistu idejām par šauru elitāru avangardu, revolucionāru grupu, kas no valsts iekšienes veiks apvērsumu. Azzāms uzskatīja, ka ir jāizveido "bāze" — pastāvīga, valstiska teritorija, kurā augs un sagatavosies jaunā karotāju paaudze, kas atjaunos islāma spozmes laikus. Piemērotākā vieta tam, Azzāmprāt, bija Afganistāna, jo tajā pret bezdvēselisko, industriālo, ateistisko Padomju Savienību cīnījās patiesi, dvēseliski un nesamaitāti kaujinieki, kuru ticības un paražu tīrība turpmāk varētu būt laba augsne nākamajām mudžāhidu paaudzēm. Savukārt Palestīna tam nebija piemērota, jo tās atbrīvošanās kustību bija saindējuši dažnedažādi sociālisti, marksisti, liberāļi u.tml. kaitīgi elementi. *Ceturtnā*: viņš aicināja atsāties no nācijvalstu idejas un nacionālajām robežām par labu islāmticīgo kopienai — unmai, ko vieno pakļautība vienam Dievam. Azzāms bija pārliecināts antinacionālists un globālists. *Piektā*: Azzāms sniedza lielu artavu mocekļības idejas slavināšanā sunnītu islāma piekritēju vidū. Savukārt mocekļības atzīšana un glorificēšana attaisnoja gan afgāņu arābu kaujinieku neprātīgo pašnāvnieciskumu, gan teroristu-pašnāvnieku uzbrukumus.⁶⁷

Afganistānas kara laikā ne ASV, nedz Eiropas, nedz arī arābu valstis daudz nesatraucās par Azzāma u.tml. sludinātāju paustajām idejām, jo mudžāhidu pretinieki bija Padomju Savienība. Azzāms pat varēja brīvi ceļot pa Eiropas un Ziemeļamerikas valstīm un tur netraucēti agitēt uz vardarbīgu džihādu, kā arī vākt ziedojumus. Turklāt viņam bija panākumi. Azzāms saviem klausītājiem stāstīja brīnumainas lietas par afgāņu brīvības kaujiniekiem, kurus pasargā pats Dievs. Dažkārt putni esot pārķēruši komunistu raķetes, citkārt mudžāhidi pēc kaujas pamanījuši ložu cauru-

mus apgērbā, bet neatraduši ievainojumus uz ķermeņa, savukārt kritušo liki nesadalījās, gluži otrādi, pat pēc gada tie saldi smaržoja.⁶⁶

Viens no Azzāma tuvākajiem sekotājiem bija Saūda Arābijas pilsoņs Usāma Bin Lādins. Afganistānas kara sākumā tikai 22 gadus vecais jauneklis uzreiz esot devies uz Afganistānu. Visticamāk, tā tomēr nebija, taču astoņdesmito gadu pirmajā pusē entuziastiskais, bet vienlaikus klusais, kautrīgais un pieticīgais⁶⁷ Bin Lādins jau atradās Pakistānā, mudžāhidu galvaspilsētā Pešāvarā. Tur viņš centās atrast kādu piemērotu nodarbi, lai palīdzētu afgāņiem, taču visizcilāk viņam padevās finanšu līdzekļu piesaistīšana. Kopā ar Azzāmu un citu nākamo *Al Kāidas* līderi Aimanu az Zavāhirī viņš 1984. nodibināja t.s. *Pakalpojumu biroju*. Šis pilnīgi legālās* organizācijas galvenais uzdevums bija koordinēt un palīdzēt tikko atbraukušajiem arābu brīvprātīgajiem sameklēt naktsmājas, sagādāt ieročus, atrast ceļu uz fronti u.tml.

Gan Usāmas Bin Lādina, gan arābu brīvprātīgo panākumi Afganistānas kara laikā bija, maigi izsakoties, pieticīgi, turklāt to apzinājās arī paši arābi. Viņu skaits bija diezgan mazs — no aptuveni 250 000 mudžāhidu tikai aptuveni desmitā daļa bija arābi. Bieži vien, piedzīvojuši pazemojošas sakāves un kārtējo reizi lūguši vietējo afgāņu palīdzību, arābi krita apsmieklā. Lai nu kādas bija sekmes, laika gaitā Bin Lādins ieguva atpazīstamību un vēlāk pat tika uzskatīts par afgāņu arābu līderi. To lielā mērā sekmēja viņa paša bagātība un izcilās ziedojumu piesaistes dotības.**

* Daudz spekulāciju ir izraisījis jautājums, vai ASV varasinstādes ir kaut kādā veidā atbalstījušas Usāmu Bin Lādīnu. Tomēr šāds jautājums nav korekts. Visticamāk, Bin Lādins pats personīgi nesazinājās ar ASV pārstāvjiem un ASV nemeklēja ceļus pie Bin Lādīna. Taču gan ASV, gan Bin Lādins bija vienas kustības biedri. ASV spārīgi atbalstīja mudžāhidus un islāmistu kustību, un tādējādi, protams, Bin Lādins kā veselās sistēmas daļa saņēma arī ASV atbalstu. Taču vienlaikus jāatceras, ka tolaik viņš nebija teroristu organizācijas vadītājs un pat neplānoja par tādu kļūt.

** Usāmas Bin Lādina sekmes finansējuma piesaistīšanā lielā mērā veicināja viņa izcelsme — piederība Bin Lādīnu ģimenei un līdz ar to arī piecņa monarhijas

Al Kāidas līderi Usāma Bin Lādins un Aimans az Zavāhirī

Tuvojoties kara beigām, arvien aktuālāks kļuva jautājums par nākotni, taču arī tā risināšana nebija vienkārša. Ēģiptiešu kutbistu grupējums ar Zavāhiri priekšgalā vēlējās izveidot arābisku organizāciju, kas koncentrētos uz cīņu pret victējām valdībām, piemēram, Ēģiptē, bet Azzāms mudināja veidot panislāmisku kustību, kas visupirms cīnītos pret ārējiem ienaidniekiem. Tam visam pa vidu bija Bin Lādins, kurš ļoti cienīja Azzāmu, bet atradās pastāvīgā ēģiptiešu iclenkumā, un tie nepaguruši viņu

dzimtai. Usāma Bin Lādins bija tikai viens no 52 Muhammada Bin Lādina bērniem. Muhammads, jemeniešu imigrants, bija kļuvis par uzticīgu Saūda Arābijas karaļnama partneri celtniecības jomā un, istenojot daudzus nozīmīgus būvdarbus, ieguva milzu bagātību. Kā Bin Lādinu ģimenes loceklis arī Usāma saņēma noteiktu daļu no uzņēmuma peļņas, bet tās reputācija palīdzēja rast ceļu pie dažādām aprindām. Par Bin Lādinu ģimeni skat.: Coll, Steve. *The Bin Ladens: An Arabian Family in the American Century*.

vilka uz savu pusi. Kaut kāds atrisinājums pienāca 1988. gada 11. novembrī, kad pēc Azzāma ierosinājuma visnotaļ necilā sanāksmē vairāki ievērojami dažādu grupējumu līderi vienojās par *Al Kāidas* dibināšanu. Tiesa gan, dibināšanas datums nav tik precīzs, jo runas par *Al Kāidu* bija sākušās jau agrāk un turpinājās vēlāk. Arī izvēlētais nosaukums nebija īpaši dziļdomīgs. Lai gan “Al Kāida” var saprast kā džihāda centienu “bāzi” (arābu val.), to vienlaikus saprata pavisam tieši — kā treniņnometni.⁷⁰

Nesaskaņas beidzās ar to, ka Azzāms tika nogalināts, un vainīgie tā arī līdz šim nav noskaidroti. Daži turēja aizdomās ēģiptiešus, kuri tikoja vieni paši paturēt savu zelta telu — Bin Lādīnu. Citi domāja, ka Azzāms nejausi kļuvis par vietējo bandu ķīviņu upuri, bet vēl citi, ka viņu nonāvējuši amerikāņi. Līdz ar to Bin Lādīns nonāca pilnīgā atkarībā no ēģiptiešiem un jo īpaši Zavāhirī, kurš kļuva par *Al Kāidas* īsteno ideologu un, iespējams, patieso vadītāju.

Afganistānas kara veterāni laika gaitā bija savstarpēji sapazinušies, sadraudzējušies, apmainījušies ar idejām un kontaktinformāciju. Tādējādi viņi kara gados pamazām uzbūvēja nākamo mudžāhidu jeb džihādīstu tīklu ar vadības struktūras iestrādēm, sakariem, līderiem, atbalstītājiem u.tml. Turpmākajos gados mudžāhidu grupējumus lielā mērā veidoja Afganistānas kara veterāni, kuri zināja, kur doties, kam prasīt naudu, ieročus un ar ko karot. Viņi bija uzvarējuši karu, izstrādājuši ideoloģiju, ieguvuši pašapziņu, bet, karam beidzoties, zaudējuši mērķi. Rietumvalstis (precīzāk sakot, ASV) bija aplami iedomājušās, ka līdz ar finansējuma apraušanos izzudīs arī mudžāhidu kustība, taču tā nenotika. Tā saglabājās, pārveidojās un uzplauka, lai atkal pazustu un tad atkal atjaunotos *Islāma valsts* veidolā.

TERORISMS, 9/11 UN TRĪS DŽIHĀDA FĀZES

Nedz militārā salafisma, nedz džihādisma kustība nav bijusi viendabīga. Starptautiskais islāma terorisms tādā formā, kādā tas ir pazīstams parla-

ban, izveidojās tikai pašā 20. gadsimta nogalē. Džihādisma un islāmisma pētnieks Žils Kepels norāda, ka džihādisma vēsturē var izšķirt vismaz trīs fāzes.⁷¹

Pirmā fāze. Šīs džihādisma fāzes hronoloģiskās robežas lielā mērā sakrīt ar Afganistānas karu (1979–1989), tomēr, kā aplūkots iepriekš, džihādisma kustības tapšanu veicināja vairāki faktori. Arābu nacionālisma noriets kopš Abdunnāsira kaunpilnās sagrāves Sešu dienu karā (1967. g.) un panislāmisma renesanse pēc Oktobra kara (1973. g.) stiprināja islāma lomu Tuvo Austrumu sabiedrībā. Turklāt Saūda Arābija, vienlaikus ieguvusi milzu bagātības un piedzīvojusi ideoloģisko šoku, ko izraisīja Mekas krīze, sāka nepagurstoši finansēt islāma ortodoksālās interpretācijas — vahābisma — izplatīšanu. Naftas eksportētāju valstu organizācijas dalībvalstis, izmantojot tālaika ekonomisko situāciju, guva milzu peļņu, kas ne vienmēr nokļuva pie plašām iedzīvotāju masām, kuras to ņēma ļaunā. Savukārt Irānas islāmiskās revolūcijas acīmredzamās sekmes iedvesmoja arī sunnītu islāmistus, jo pierādīja, ka ir iespējams stāties preti Rietumu atbalstītiem režīmiem.

— Nenovērtējams grūdiens džihādistu kustības tapšanā bija Padomju Savienības iebrukums Afganistānā un gan reliģiskā ekstrēmisma piestrāvotās Saūda Arābijas, gan ASV reakcija uz to. Tas bija laiks, kad Rietumos mudžāhīdi bija slavas augstumos. Padomju Savienības atkāpšanos 1989. gadā gan vietējie, gan visas pasaules islāmisti uztvēra kā Dieva un islāma uzvaru pār ateistiem un komunistiem.

— **Otrās fāzes sākums** sakrīt ar Afganistānas kara beigām (1989. g.) un Padomju Savienības sabrukumu (1991. g.). Šo posmu raksturo lielas cerības un smaga vilšanās, sava nespēka apzināšanās. Apskurbuši pēc uzvaras Afganistānā, mudžāhīdi vadoņi — ar Usāmu Bin Lādīnu priekšgalā — iedomājās, ka jāturpina iesāktais, lai panāktu islāma pasaules atgriešanos uz "taisnā ceļa". Padomju Savienība nu bija sakauta, un pienāca laiks nākamajam mērķim, proti, Rietumu koloniālistiem, kurus visupirms pārstāvēja ASV.

Līdz pirmajam pārbaudījumam nebija ilgi jāgaida. Līča karš jeb pirmais Irākas karš 1990. gadā bija viens no svarīgākajiem notikumiem, kas veidoja *Al Kāidas* u.c. militārā džihāda piekritēju stratēģisko un ideoloģisko orientāciju. Kareivīgajiem islāmistiem nācās ar šausmām noskatīties, kā Saūda Arābijas karaļnams Kuveitas aizstāvībai lūdza nevis mudžāhidu, bet gan ASV bruņoto spēku palīdzību. Afganistānas kara veterāni, tostarp Bin Lādins, par šādu pavērsieni bija klaji sašutuši. Viņi ticēja, ka Padomju Savienības sakāvi nodrošināja vienīgi mudžāhidu reliģiskā degsme un Dieva griba (nevis ASV sarūpētās *Stinger* raķetes). Tāpēc viņi domāja, ka līdzīgi panākumi gaidāmi arī cīņās pret citiem pretiniekiem.

Pēc kara Afganistānā Bin Lādins savā dzimtenē atgriezās kā varonis. Vietējā un ārvalstu prese viņu cildināja kā dženu cilvēku, kas stājies pretī neuzvaramam un tomēr uzvarētam pretiniekam.* Bin Lādins nekavējās mesties pretīm nākamajam naidniekam un piedāvāja Saūda Arābijas varai savus un daudzu kaujās rūdītu Afganistānas kara veterānu pakalpojumus, bet ar nosacījumu, ka Saūda Arābijai jāatsakās no amerikāņu palīdzības.** Apbruņojies ar kartēm un diagrammām, entuziasma pilnais Bin Lādins ieradās pie Saūda Arābijas aizsardzības ministra prinča Sultāna bin Abdulazīza Āl Saūda, lai pārliecinātu, ka viņa mudžāhidi varētu uzņemties

* Piemēram, pat britu laikraksts *The Independent* 1993. gada 6. decembra numurā publicēja cildinošu rakstu par Usāmu Bin Lādīnu — "Pretpadomju kaujinieks savu armiju nostata ceļā uz mieru". Rakstā glaimojošā valodā pastāstīts par Bin Lādīna ceļubūves biznesu, kaujām Afganistānā, ticību džihādā utt. Skat.: Fisk, Robert. "Anti-Soviet warrior puts his army on the road to peace." *The Independent*.

** Gan Bin Lādīna, gan daudzu reliģisko autoritāšu iebilduma pamatā bija hadīss, kurā teikts, ka arābu zemēs (Arābijas pussalā vai vismaz Hidžāzas reģionā) nedrīkst būt divas reliģijas, proti, var būt tikai viena — islāms. Protams, to var interpretēt: vai tas nozīmē, ka citticībnieki nedrīkst Arābijā pat uzturēties, vai arī to, ka svešai ticībai nedrīkst būt tāds pats tiesiskais statuss kā islāmam utt.? Atbilde uz šo jautājumu nekad nav bijusi viennozīmīga. Mūsdienās Saūda Arābijā pieļauj citu ticību praktizēšanu tikai un vienīgi tad, ja tā noris prom no sabiedrības acīm.

valsts aizstāvību. Sultāns Bin Lādīnu uzņēma draudzīgi, taču, piebildis, ka Irākas armijai ir 4000 tanku, piedāvājumu noraidīja. "Kuveitā nav alu," princis Sultāns teicis. "Jūs nevarēsiet [ar Huseinu] cīnīties kalnos un alās. Ko jūs darīsiet, kad viņš jums gāzīs virsū ķīmisko un bioloģisko ieroču raķetes?" "Mūsu ierocis būs ticība," atbildēja Bin Lādīns.⁷² Saruna bija cieņpilna un sirsnīga, tomēr Saūda Arābija no amerikāņu palīdzības neatteicās. Bin Lādīns vēlāk apgalvoja, ka tas esot bijis viens no nepatika-mākajiem pārsteigumiem viņa dzīvē. Tas uzkurināja uzskatu, ka ļaunums ir ne tikai Rietumu varas, bet arī vietējie līdzskrējēji, kā arī veicināja pārlicību, ka mudžāhidiem pašiem jāuzņemas islāma aizstāvība.

Jāņem vērā, ka dedzīga islāmticīgā skatījumā amerikāņu ierašanās bija šausminošs notikums. Doma, ka svētās zemes aizstāvēšana uzticēta nevis īstentīcīgiem vīriešiem, bet kristiešu armijai, kurā turklāt dienē arī ebreju sievietes, visiem Afganistānas kara veterāniem bija drausmīgs pazemojums un apvainojums. Usāma Bin Lādīns to ņēma pie sirds un pārskatīja savu ienaidnieku sarakstu. Viņš konstatēja, ka vietējās varas ir vien marionetes vislielākā ļaunuma — amerikāņu un cionistu — rokās. Šajā laikā notika stratēģiska pārvirze no tuvā ienaidnieka (vietējās varas) uz tālo ienaidnieku (ASV un tās sabiedrotajām — Eiropas lielvarām, Izraēlu). *Al Kāidas* stratēģi sprieda, ka bez Rietumu atbalsta vietējās varas nespēs pretoties, tātad jāveic pasākumi, ar ko mazināt ASV ietekmi Tuvojos Austrumos.

Al Kāidas jauno rīcības orientāciju ieskicēja divi paziņojumi. Viens no tiem — 1996. gadā izteiktais kara pieteikums ASV — bija puslīdz pieticīgs. Bin Lādīns diezgan garajā paziņojumā plaši izklāstīja apsvērumus par to, ka karš pret ASV ir neizbēgams, jo tā ir "okupējusi" svēto zemi: "Neskaitot ticību, nav svarīgāka pienākuma par amerikāņu izspiešanu no Svētās zemes."⁷³ Tomēr tekstā iezīmējas kāda nianse, proti, par "ebreju-kristiešu" aliansei gandrīz līdzvērtīgu ļaunumu tiek dēvēta pastāvošā Saūda Arābijas vara, kuru Bin Lādīns vainoja nodevībā pret visu svēto. Viņš arī vairākkārt uzsvēra tās nesaimnieciskumu, korupciju, izlaidību un

atsacīšanos no islāma likumiem. Interesanti, ka tolaik viņš vēl nemudināja uz amerikāņu slepkavošanu un ievērojamu kara pieteikuma teksta daļu veltīja ieteikumam atturēties no amerikāņu preču pirkšanas, lai tādējādi kaitētu ASV ekonomikai.

Jau pavisam cits tonis ieskanas divus gadus vēlākā (1998. g.) paziņojumā "Džihāds pret ebrejiem un krustnešiem". Tā autori tekstā atgādina trīs "faktus": 1) jau septiņus gadus ASV spēki ir okupējuši Svētās zemes (t.i., Saūda Arābijas teritorijas), 2) ASV turpina nomocīt nevainīgos Irākas civiliedzīvotājus, 3) amerikāņiem rūp ne tikai savi reliģiskie un ekonomiskie mērķi, tie arī kalpo ebreju valstij un dara visu iespējamo, lai šķeltu musulmaņu sabiedrību.⁷⁴ Taisnības labad gan jāteic, ka ASV patiešām bija solījusi uzreiz pēc Liča kara aiziet no Saūda Arābijas; ASV uzspiestās un ANO ieviestās sankcijas pret Irāku civiliedzīvotājiem nodarīja vairāk ļaunuma nekā Sadāmam Huseinam; Irākas sakāve un arābu valstu savstarpējā kašķēšanās un biedrošanās ar ASV nudien stiprināja Izraēlas pozīcijas. Tomēr šā juridiskā paziņojuma jeb fatvas galvenā vēsts bija atzinums, ka turpmāk katra musulmaņa individuāls pienākums ir nogalināt amerikāņus un to sabiedrotos, kur un kad vien tas iespējams. Nu vairs nebija ne runas par ekonomisku karu vai intelektuālu pārliecināšanu — tas bija pieteikums karam uz dzīvību un nāvi.

Al Kāida centās izplatīt savu ideoloģiju visriņķī — no Āfrikas līdz Balkāniem un Kaukāzam, tomēr nopietnus panākumus neguva. Žils Kepels raksta, ka starp deviņdesmito gadu džihādistu uzskatiem un astoņdesmito gadu musulmaņu alkām sociālajā, politiskajā un kultūras jomā bija izveidojusies dziļa aiza, kas islāmisma kustību noveda strupceļā. Savukārt antiklerikāli noskaņotā reformista Muhammada Hatamī uzvara Irānas prezidenta vēlēšanās 1997. gadā simbolizēja musulmaņu centienus atrast jaunu sociālo un politisko kārtību, veikt modernizāciju un attālināties no teokrātijas. Džihādisma otrās fāzes laiku raksturo daudzu islāmctiģo valstu līderu nosliecšanās par labu demokrātijai un modernizācijai, kā arī vēlme integrēt islāma pasauli globālajā apritē.⁷⁵

Otrā fāze sakrīt ar periodu, kurā centrālais informācijas aprites mezgls bija televīzija. Būtisks notikums bija telekanāla *Al Jazeera* translācijas sākšana no 1996. gada 1. novembra. Šis telekanāls ne tikai kļuva par vēra ņemamu alternatīvu Rietumu informācijas plūsmai, bet pat lielā mērā turpmāk pārņēma vadošās pozīcijas Tuvajos Austrumos un būtiski ietekmēja savu skatītāju izpratni par to, kuri ir "labie" un "sliktie". *Al Jazeera* ar savu ziņu atlasas specifiku — pilnīgu toleranci pret visu virzienu uzskatiem — kļuva par piemērotu platformu, kurā Tuvo Austrumu iedzīvotāji ne vien uzzināja par Izraēlas nežēlīgo rīcību pret palestīniešiem, bet arī varēja redzēt Bin Lādina un Zavāhirī runu videoierakstus un tādējādi iepazīties ar *Al Kāidas* politiskās un reliģiskās dzīves redzējumu.⁶

Piedzīvojusi vairāk neveiksmju nekā panākumu, *Al Kāida* par savu darbības metodi deviņdesmitajos gados izraudzījās terorismu: 1993. gadā ar *Al Kāidu* saistīti pašdarbnieki veica spridzināšanu Ņujorkā, vienā no Dviņu torniem; 1998. gadā sarīkoja spridzināšanu vienlaikus divās ASV vēstniecībās — Nairobi, Kenijā un Dāresalāmā, Tanzānijā, bet 2000. gada oktobrī saspirdzināja ASV karakuģi *USS Cole*.

Tomēr pats lielākais un nozīmīgākais *Al Kāidas* sarīkotais terorakts notika 2001. gada 11. septembrī Ņujorkā un Vašingtonā. Tā bija izteiksmīga tālā icnaidnieka stratēģijas un visuresošās televīzijas simbioze. Šim notikumam vajadzēja būt pagrieziena punktam pasaules vēsturē, kurā ASV saņemts nāvīgu ievainojumu un vienlaikus notiks visas pasaules musulmaņu mobilizācija.⁷ Tomēr nekas tāds nesevoja. *Al Kāidas* vadītāji bija pamatoti iedomājušies, ka ASV uzreiz reaģēs un metīsies karā, t. i., nosūtīs savu armiju uz Afganistānu, un saskaņā ar *Al Kāidas* plānu tad atkārtosies Afganistānas kara scenārijs. Tomēr nedz ASV sabruka, nedz vispasaules musulmaņi mobilizējās.⁸

Turpmākajos gados, sākoties Buša "Karam pret terorismu", jēdziens "terorisms" kļuva arvien problemātiskāks. Patlaban tas ir modes vārds, ko lieto tik bieži un plaši, ka tas ir zaudējis savas nozīmes robežas. Piebalsojot "Karam pret terorismu", ikviens, kam vien vajadzēja kaut ko apkarot,

savus pretiniekus nodēvēja par teroristiem. Tas kļuva par emocionāli uzlādētu vārdu, ko bieži izmantoja ļaunprātīgi, lai nomelnotu politiskos vai ideoloģiskos konkurentus. Arī mūsdienās terorismu bieži jauc ar partizānu karu vai parastām kriminālām izdarībām.

Tomēr šāda jēdzieniska maldīšanās nav pavisam nepamatota, jo "terorisma" definēšana nūdien ir sarežģīta.⁷⁹ Izplatīts skaidrojums ietver domu par vardarbības izmantošanu politisku mērķu īstenošanai, taču tādā gadījumā kļūst neskaidra atšķirība starp "normālu" karu un terorismu, jo, runājot Kārļa fon Klauzevica vārdiem, "karš ir politikas turpinājums ar citiem līdzekļiem". Atšķirībā no valsts sankcionētas vardarbības (pat masveida) terorisms ir bezvalstisks un bezteritoriāls. Cits plaši izplatīts elements terorisma definīcijās ir atsauce uz iebiedēšanu. Tārad terorismu varētu uzskatīt par vardarbību, kas vērstā nevis pret pretinieka bruņotajiem spēkiem, bet gan pret visu sabiedrību nolūkā to iebiedēt, izraisīt šausmu stāvokli, lai tā no bailēm piekāptos teroristu prasībām.

Al Kāidas terorisms to nūdien veica. Turklāt viens no šausminošākajiem apsvērumiem bija nevis cilvēku un būvju bojāeja vai pat ievainojamības apziņa, bet gan satikšanās ar principiāli citādu un nesaprotamu pasauluzskatu. Mocekļība, ejot pašnāvībā, var šķist neprātīga, neparciza un neizdevīga, taču terorista skatījumā tā ir cēla rīcība.* Filozofs Žans

* Pašnāvības temats izraisīja neskaitāmas islāma garīgo autoritāšu diskusijas, un lielākoties teroristi-pašnāvnieki ir izpelnījušies nosodījumu. Mūsdienu pašnāvnicka mocekļa tēla saknes meklējamas Irānas-Irākas karā, un tam ir būtiska saikne ar mocekļības tematu, kas caurauž islāma šīsma virzienu. Tā simboliskā aizsācēja Husaina ciešanas Kerbalā tālā senatnē bija iedvesmojošs piemērs jaunajiem irāņiem, kas brīvprātīgi devās mīnu laukos vai pretī irākiešu ložmetējiem. Vēlāk pašnāvniekus kā mocekļus sāka ļoti sekmīgi izmantot šītu kaujinieciskais grupējums *Hizbullah*. Tikai aptuveni 20. gadsimta deviņdesmito gadu sākumā Palestīnā radikālais grupējums *HAMĀS*, atmetot sunnītu teologu bažas, veica pirmās t.s. mocekļības operācijas — spridzinātāju-pašnāvnieku uzbrukumus. Turpmāk sunnītu islāmīstu aprindās lēnām nostiprinājās pieļāvums, ka šāda rīcība noteiktos apstākļos ir pieņemama. Skat.: Kepel, Gilles. *Beyond Terror and Martyrdom* — pp. 80–98.

Bodrijārs raksta: "Viņiem ir izdevies pārvērst savu nāvi par absolūtu ieroci cīņā pret sistēmu, kas funkcionē uz nāves noraidījuma pamata, pret sistēmu, kuras idēāls ir nāves trūkums."⁸⁰ Bin Lādins reiz esot izteicies, ka "nāve mums ir tikpat mīļa, cik jums mīļa ir dzīve". Terorists, kas biedē ar nāvi, nav bīstams, kamēr tas pats ir apdraudēts. Taču brīvprātīga uzspriecināšanās sajauc kārtis. Tā ir filosofiska un morāla blēdība. "No mūsu vērtību sistēmas skatpunkta viņi blēdijas. Uz spēles likt savu dzīvību — tā ir šmalkšanās," raksta Bodrijārs.⁸¹

Globālā džihāda trešās fāzes sākumu izcīmē apjukums pēc 11. septembra terorakta, uz ko ASV atbildēja ar iebrukumu Afganistānā (2001. g.) un Irākā (2003. g.). Šo periodu raksturo gan panikums, gan atjaunotne. Turpmākajos gados pēc 11. septembra notikumiem džihādisma un islāmisma nespēju mobilizēt islāmticīgos atzina ne tikai Rietumu teorētiķi, bet arī *Al Kāidas* ideologi un teorētiķi. Organizācija bija zaudējusi atbalsta punktus Afganistānā u.c., taču pavisam drīz situācija mainījās. ASV iebrukums Irākā 2003. gadā pavēra ceļu jauniem ideoloģiskiem meklējumiem un jaunas militārās iespējas. Nu *Al Kāidas* teorētiķi atkal meklēja veidus, kā konsolidēt un iedvesmot islāmticīgo pasauli, lai iekustinātu plaša mēroga nemierus, kuru rezultātā mainītos spēka balanss pasaulē. ASV spējā uzvara pār Irākas bruņotajiem spēkiem radīja eiforijas sajūtu un daudziem šķita, ka karš ir uzvarēts. Tomēr tolaik īstais karš tikai sākās. Pavisam drīz Irāka pārvērtās par terorisma, pilsoņu kara un savstarpēja naida pekli. Šajā ellē radās arī organizācija *Islāma valsts*. Patlaban džihādisma trešā fāze nebūt nav beigusies. Mudžāhidu aprindas, pārdzīvojušas vairākas stratēģiskas un ideoloģiskas transformācijas, no jauna atrada spēku un iespējas īstenot savus mērķus. Šie centieni tagad izpaužas Sīrijā un Irākā, un tie atbalsosies arī tuvākā vai tālākā nākotnē.

OTRĀ DAĻA

TAPŠANA

ZARKĀVĪ — NO SĪKA BANDĪTA PAR KUSTĪBAS LĪDERI

ABŪ MUSAABS AZ ZARKĀVĪ

Islāma valsts sākotne ir diezgan labi zināma. Tās iedīgļis ir konkrēta organizācija un konkrēts cilvēks. Afganistānā 1999. gada nogalē tapa mudžāhidu treniņnometne un apmācību vieta, kuras izveidotājs bija visnotaļ ekstravaganta persona vārdā Abū Musaabs az Zarkāvī. Lai gan viņa grupējums sākotnējā veidolā nedarbojās ilgi, pats Zarkāvī — viņa raksturs un uzskati — ir kļuvis par vienu no svarīgākajiem faktoriem, kas notikumu gaitu vēlāk ievirzīja gultnē, kuras deltā redzama *Islāma valsts* savdabīgā seja. Ja jānosauc konkrēts cilvēks, ko var uzskatīt par *Islāma valsts* radītāju, tas viennozīmīgi ir Zarkāvī.

Zarkāvī, istajā vārdā Ahmads Fādils an Nazāls al Halāila, piedzima 1966. gada 20. oktobrī Jordānijas rūpnieciskajā pilsētā Zarkā. Viņš uzauga pieticīgā rajonā, un viņam bija pavisam parasta bērnība un jaunība. Lielā ģimene — septiņas māsas un viens brālis —, izņemot māti, neesot bijusi īpaši reliģioza. Tēvs strādāja par rajona muhtarū (miertiesnesi). Mazais Zarkāvī nodarbojies ar ikdienišķām lietām — gājis skolā, spēlējis futbolu, daudzijies ar kaimiņbērniem un dzīvojis pa piemāju kapsētu. Tomēr jau agrā jaunībā viņš esot izcēlies ar spēcīgu un karstasinīgu raksturu.⁸²

Būtisks pavērsiens notika, kad Zarkāvī 17 gadu vecumā pameta skolu un sāka "iclu dzīvi". Atšķirībā no daudziem citiem islāmistu vai mudžāhidu grupējumu līderiem viņš neieguva pabeigtu laicīgo un teoloģisko

izglītību.* Gluži pretēji, viņu varētu dēvēt par pašpuiku vai ielu bandītu. Vēlāk šī personības šķautne — ielu cīņu rūdijums — atbalsojās viņa vadītās organizācijas darbībā. Tomēr arī šis periods nebija savdabīgs. Viņš iesaistījās pavisam tipiskās jauno krimināldarboņu aktivitātēs, to skaitā sīkās zādzībās, laupīšanās, nemītīgos kautiņos un cīņās par ietekmi, pārmērīgā alkohola lietošanā u.tml. Iespējams, viņš pat kādu brīdi bija suteners. Katrā ziņā skaidrs ir tas, ka Zarkāvī nebija ne ticīgs, nedz rātns zēns.⁸³

Nostāsti vēsta, ka dzīves laikā viņš savu ķermeni esot viscaur noklājis ar tetovējumiem. To bijis tik daudz, ka zinātāji viņu iesaukuši par “zaļo cilvēku”. Jāņem vērā, ka striktā islāma interpretācijā tetovēšanās tiek uzskatīta par pretlikumīgu, taču Zarkāvī nebija ne isteni ticīgs, nedz pietiekami izglītotš, lai par to satrauktos. Vēlāk, ieslodzījumā gūstot ticības atausmu, Zarkāvī gluži kā čūska nomainījis ādu. Pavisam tiešā nozīmē — pārtopot par reliģiozu fanātiķi, viņš centās tos izdzēst ar skābi (citā versijā teikts, ka viņš to paveica, notetovēto ādu nodirājot ar ziletī).⁸⁴

Lai nu kā, Zarkāvī dzīvē ir bijuši vairāki būtiski pavērsieni. Mērija Ena Vīvere rakstā par viņa dzīvi un darbiem atsaucas uz kāda Jordānijas izlūkošanas virsnieka vārdiem: “Ja vēlaties saprast, kas ir Zarkāvī, jums jāsaprot četri viņa dzīves galvenie pavērsieni: 1) pirmais ceļojums uz Afganistānu, 2) ieslodzījums, 3) atgriešanās Afganistānā, kad viņš kļuva par to, kas ir, un pēc tam 4) Irāka.”⁸⁵ Pirmo pavērsieni rosināja laulība ar Intisāru Bakru al Umarī. Proti, saistībā ar šo laulību Zarkāvī izteikti reliģiozā māte piespieda viņu sākt ticības lietu studijas Huseina ibn Alī mošejā, kurā valdīja ja ne salafītu, tad vismaz stingri ortodoksāli uzskati.

* Pīters Bergens un Svati Pandeja laikrakstā *The New York Times*, aizstāvot madrasas pret apsūdzībām teroristu producēšanā, norāda uz interesantu faktu. Aplūkojot ziņas par dažu zīmīgu teroraktu veicējiem, viņi konstatēja, ka 53% no tiem ir vismaz nepabeigta augstākā izglītība, kas nereti iegūta rietumvalstīs. “Salīdzinājumam — tikai 52% amerikāņu ir apmeklējuši augstskolu.” (Bergen, Peter, and Swati Pandey. “The Madrassa Myth.” *The New York Times*.)

Domājams, ka ticības mācība bija viens no iemesliem, kas pamudināja Zarkāvī 1989. gada pavasarī doties uz Afganistānu, lai gan pēdējie PSRS militārie spēki to bija pametuši jau februārī. Tomēr karošana nu jau prec likteņa varā pamesto Afganistānas komunistisko valdību un starp vietējiem karakungiem nebija beigusies, un Zarkāvī ieguva vērtīgu pieredzi un noderīgus draugus. Jāsaprot, ka Zarkāvī tad bija vien 23 gadus vecs jauneklis — dumjš, taču ambiciozs, zinātkārs un viegli ietekmējams. Afganistāna, kurā tobrīd bija sapulcējušies teju pus pasaules mudžāhidi, islāmisti, salafīti, islāma teorētiķi un praktiķi, kaujinieki un skolotāji, bija izcili piemērota vieta jaunā entuziasta galvas pārblīvēšanai ar nevaldāmu iespaidu gūzmu. Taču, ja kāds iedvesmas avots jāizceļ īpaši, tā ir draudzība ar Abū Muhammadu al Makdisī — vienu no vadošajiem salafītu garīgajiem līderiem un radikālā islāma teorētiķi, kurš kļuva par Zarkāvī skolotāju un biedru.

MUDŽĀHIDS

No Afganistānas mājās Jordānijā Zarkāvī atgriezās 1993. gadā, taču nu jau kā īstas kaujas pieredzējis un skarbās dzīves apbružāts vīrietis. Viņš sāka strādāt videonomā, taču par viņa galveno rūpību bija kļuvis islāms un džihāds. Drīz pēc atgriešanās dzimtenē viņš sazinājās ar Makdisī un kopā ar vēl vairākiem domubiedriem pasāka sludināt savas (precīzāk sakot, Makdisī) idejas un izveidoja domubiedru pulciņu "Viendievi", aplami pazīstamu arī kā teroristu grupējums "Uzticība imāmam".⁸⁶

Situācija mainījās nākamajā gadā, kad, atbildot uz ebreju reliģiskā fanātiķa Baruha Goldšteina paveikto masu slepkavību, daži pulciņa biedri sāka plānot atriebību pret Izraēlu, taču tā beidzās ar fiasko — Jordānijas drošības dienesti plānošanu atklāja un grupas biedrus arestēja. Zarkāvī un Makdisī noticsāja par nelegālu ieroču, sprāgstvielu un viltotu dokumentu glabāšanu, un visi iesaistītie nonāca Suvākas cietumā. Taču

tieši dzīve cietumā izveidoja Zarkāvi personību. Tā palīdzēja nostiprināt viņa autoritāti un vairot sociālo kapitālu, lai vēlāk atrastu potenciālos kaujiniekus.

Ieslodzījums vēl pamatīgāk nostiprināja Zarkāvi radikālos uzskatus. Tur teoloģijas liētās viņu turpināja izglītot Makdisi, taču par līderi viņš kļuva pats. Zarkāvi nemaz necentās pārtapt par rātnu pilsoni un tā vietā stiprināja savas ambīcijas un reliģisko kaismīgumu. Uz pulciņa sākotnējā līdera, intelektuāļa un "džihādista pie rakstāmgalda" Makdisi rēķina laika gaitā arvien lielāku autoritāti ieguva Zarkāvi. To sekmēja gan viņa personības iezīmes, gan dalība Afganistānas džihādā. Neilgā laikā Zarkāvi cietumā bija kļuvis par īsteno priekšnieku, kuru cienīja citi ieslodzītie un respektēja cietuma administrācija. Viņš kontrolēja pagalma dzīvi, izlēma, kurš gatavs ēst, kurš mazgās veļu, ko skatīsies pa televizoru u.tml. Zarkāvi ar pilnu atdevi nodevās cietuma dzīvei un neizšķieda ne mirkli: "Kā stāsta ieslodzījuma biedri, viņa galvenā nodarbe bija citu cietumnieku vervēšana, ķermeņa treniņi un, ar Makdisi atbalstu, visu 6236 Korāna vārsmu iemācīšanās no galvas."⁸⁷

Izskatās, ka tieši uzturēšanās ieslodzījumā izveidoja Zarkāvi raksturu un uzskatus. No vienas puses, viņš bija bravūrīgs un mutīgs bandīts, taču parasts un bez izcilām intelektuālajām spējām. Tagad, atskatoties uz *Islāma valsts* veikumu, var saskatīt līdzību starp viņa personību un bravūrību, vardarbību, vienkāršumu un brutalitāti, kas raksturīga *Islāma valsts* piekritējiem. "Viņš izmanto tikai tādu vardarbību, kurai blakus tālībi izskatās kā draiskuļi ar turbāniem," raksta Žans Šarls Brisārs.⁸⁸ Aizsteidzoties notikumiem priekšā, jāteic, ka tā ir viena no galvenajām atšķirībām starp *Al Kāidu* un *Islāma valsti*, proti, *Al Kāida* cenšas būt "intelektuāla" un pat nedaudz "saprātīga". Savukārt *Islāma valsts* nemitīgi apliecina vienu, dūres, spēku. Tas ir Zarkāvi devums — viņš mudžāhidu grupējumos ieviesa bandītu dzīves un uzvedības paražas, t.i., mazāk dzejas un vairāk kautiņu. No otras puses, ieslodzījuma laikā Zarkāvi pārvarēja savu "parastumu". Viņš kļuva par harismātisku līderi un ticības ekspertu. Daudziem

par pārsteigumu bijušais ielu bērns bija izveidojies par ievērojamu kungu un vienu no ietekmīgākajiem mudžāhidu interpretiem Jordānijā. Kļūstot par arvien slavenāku mudžāhidu, Zarkāvī sāka aizēnot savu skolotāju Makdisī, kurš brīžiem centās nogludināt Zarkāvī ekstrēmās uzskatus, taču velti. Vēl svarīgāk par Zarkāvī un Makdisī draudzību ir tas, ka draudzība beidzās, proti, Zarkāvī savos uzskatos aizgāja daudz tālāk.

Iespējams, Zarkāvī tā arī neko nebūtu sasniedzis, ja, viņam par laimi, Jordānijas karaļa troni 1999. gadā nebūtu kāpis karalis Abdullāhs II. Šim notikumam par godu tika izsludināta vispārēja amnestija, un to saņēma arī Zarkāvī. Sapratis, ka dzīve Jordānijā nebūs droša, viņš, kareivīgu jūtu mākts, tūdaļ pameta valsti un devās uz Pakistānu un Afganistānu. Līdzī paņēmis ievērojamā mudžāhida Abū Katāda al Filistīnī rekomendācijas vēstuli, viņš cerēja satikties un satuvināties ar tālaika džihādisma vadoni, *Al Kāidas* vadītāju Usāmu Bin Lādinu.⁸⁹ Tomēr tikšanās nebija īpaši sekmiņa. Neviens viņu nesagaidīja ar atplestām rokām un nerāvās iesaistīt savējo lokā. Ambiciozajam Zarkāvī tas, ka *Al Kāidas* vadība par viņu neizrādīja lielu sajūsmu, droši vien bija nepatīkams personisks trieciens. Vīvere, atsaucoties uz bijušā Izraēlas izlūkdienestu darbinieka teikto, raksta, ka Bin Lādins jau no pirmā acumirkļa pret Zarkāvī izjutis riebumu.⁹⁰ Viņš ne tikai neuzticējās Zarkāvī, viņam arī derdzās Zarkāvī vulgārā bravūrība un nevaldāmais naids pret šītiem. Galu galā abi ticības kareivji bija ļoti dažādi. Gan Bin Lādina, gan Zavāhiri izcelsme ir saistīta ar augstu stāvošām un ietekmīgām ģimenēm, bet Zarkāvī nāca no maznozīmīgas un noplukušas pilsētas, un viņa raduraksti bija necili. Daudzi Bin Lādina cīņubiedri bija izglītojušies augstskolās, bet Zarkāvī bija bravūrīgs kauslis. Viņu dzīves pieredze un domāšanas manieres bija krasi atšķirīgas.

Lai gan Bin Lādinam pret jauno censoni simpātijas neradās, pēc garākām diskusijām *Al Kāidas* vadība nolēma piešķirt viņam finansējumu. Zarkāvī to pieņēma un nostatus no *Al Kāidas* apmetnēm 1999. gada pašā nogalē netālu no Herātas Afganistānā izveidoja pats savu mudžāhidu treniņnometni, ko bieži saista ar grupējuma "Tauhīda un džihāda armija"

sākotni.⁹¹ Šīs nometnes un jauno mudžāhidu pulcēšanās vietas izveidošanu var uzskatīt par organizācijas *Islāma valsts* sākumu.

Kā norāda džihādisma pētnieks Kouls Banzels, Zarkāvī pieredze Afganistānas periodā izveidoja viņa uzskatus un līdz ar to arī iezīmēja mūsdienu *Islāma valsts* ideoloģisko orientāciju. *Al Kāidas* militārais komandieris Seifs al Adls, kurš darbojās kā Zarkāvī un Bin Lādina vidutājs, esot atzinis, ka viņa priekšniecības un Zarkāvī sadarbība bijusi visai vāja. Turklāt Zarkāvī nometnē salafisma gars bijis striktāks nekā *Al Kāidā*. To apgalvo arī Makdisī, sakot, ka savu sevišķi skarbo uzskatu dēļ Zarkāvī tā arī nespēja izveidot satiecīgas attiecības ar Bin Lādinu.⁹² Lai gan Zarkāvī un *Al Kāidas* ilgtermiņa mērķi bija vienādi, īstermiņā to redzējums radikāli atšķīrās. *Al Kāida* koncentrējās uz "tālo ienaidnieku", t.i., ASV, bet Zarkāvī uzskatīja, ka prioritāte ir "tuvējais ienaidnieks" — Tuvo Austrumu monarhijas un nacionālās valstis, kuras vajadzēja sagraut un to vietā iedibināt islāmisku valsts pārvaldi.

Zarkāvī dzīve pamatīgi mainījās pēc 11. septembra terorakta un tam sekojošās ASV intervences Afganistānā. Pēc neilgas pretošanās, apzinoties, ka tiešā konfrontācijā ar amerikāņu spēkiem mēroties nejaudā, Bin Lādins paslēpās Tora Bora kalnos. Zarkāvī netika aicināts piedoties, un viņam neatlika nekas cits kā bēgt. Viņš devās uz nīsto Irānu, līdz beigu beigās nokļuva Irākā. Tur viņš apmetās kādā kurdu separātistu apgabalā, kurā darbojās kurdu islāmistu organizācija *Ansār al islām* un kuru nekontrolēja Sadāma Huseina vara. Tā bija lieliska vieta, kur slēpties un attīstīties.

IRĀKAS KARŠ — ZARKĀVĪ SLAVAS MIRKLIS

CASUS BELLI

Turpmāko notikumu gaitu nevar atraut no daudz plašāka pasākuma, kura ietekme ir tik liela, ka to pilnvērtīgi novērtēt ir ārkārtīgi sarežģīti. ASV 2003. gada 20. martā sāka uzbrukumu Irākai. Šis karš līdz ar ASV bruņoto spēku atvilkšanu oficiāli beidzās 2011. gadā. Taču, vērojot notikumus šodienas Irākā, varam droši teikt, ka nekas nav beidzies. Lai gan, kamēr stobri vēl kūp un zeme mirkst asinīs, taisnīgi izvērtēt visu notikušo ir ļoti grūti, ir raisījušās neskaitāmas diskusijas par Irākas kara tiesiskumu un morālo vērtējumu. Turklāt, ņemot vērā šābrīža likstas Tuvajos Austrumos, arvien sāpīgāks kļūst jautājums par ASV izraisītā kara* lomu *Islāma valsts* dzimšanā un tā ietekmi uz krīzi visā reģionā. “Patlaban var nemīnstinoties teikt, ka amerikāņu un britu bruņoto spēku 2003. gada iebrukums Irākā ir pati postošākā un apkaunojošākā mūsdienu intervence,” amerikāņu intelektuālajā žurnālā *The New York Review of Books* raksta Džofrijs Vītkrofts.⁹³ Taču tas ir tikai viens no daudziem kritiskajiem izteikumiem, kas izskanējuši pēc kara izvērtēšanas. Jau tolaik — 2003. gadā — radās

* Interesanti piebilst, ka angļu valodā rakstošie amerikāņu un britu plašsaziņas līdzekļi bieži izmanto jēdzienu “okupācija”. Latviešu valodā no šā vārda lielākoties izvairās. Domājams, ka Latvijā tas ir jēdziena sarežģītā tiesiskā un vēsturiskā konteksta dēļ. Piemēram, Irākas kara izmeklēšanas komisijas vadītājs ser Džons Čilkots 2016. gada 6. jūlija paziņojumā lieto vārdkopu “occupation of a sovereign State” (suverēnas valsts okupācija).

bažas par gaidāmajām sekām. Nils Svaidejs, žurnāla *The Boston Globe* publicists, atsaucoties uz Kalifornijas Valsts universitātes politoloģijas profesoru Abū Halilu, rakstīja: "Padomju Savienība, okupējot Afganistānu, mums sagādāja *Tālibān*. Amerikāņi, okupējot Saūda Arābiju (t.i., izvietojot tur ASV bruņotos spēkus — M.K.), mums sagādāja Bin Lādīnu un *Al Kāidu*. Izraēla, okupējot Libānu, radīja *Hizbullāh*. Redzēsim, ko mums dos amerikāņu veiktā Irākas okupācija."⁹⁴ Šodien mēs to zinām, ir radusies *Islāma valsts*.

Laika gaitā šā kara vērtējums daudzkārt ir izraisījis spārīgu sabiedrisko viļņošanos. Piemēram, pēc Irākas kara izmeklēšanas komisijas (to savu pilnvaru laikā izveidoja bijušais Lielbritānijas premjers Gordons Brauns) ziņojuma publicēšanas 2016. gadā britu presē izskanēja ļoti skarbi kara kūditājam Tonijam Blēram veltīti apzīmējumi, piemēram, "maldināšanas monstros"⁹⁵ vai "Blērs ir pasaulē jaunākais terorists"⁹⁶. Turklāt šī komisija ziņojumā atzina — kara mērķi nav sasniegti.

Šādi apgalvojumi ir ļoti smaga apsūdzība, īpaši Krievijas pēdējā laika aktivitāšu kontekstā.⁹⁷ Šo situāciju vēl sāpīgāku padara tas, ka arī Latvija labprāt iesaistījās Irākas karā.* Tomēr, atstājot sacensību par lielāko "postu un kaunu" citai reizei, var palikt pie uzskata, ka Irākas karš bija milzīgs satricinājums, kas pamatīgi sašūpoja icrasto kārtību Tuvajos Austrumos.

Patlaban, atminoties vēl pirms kara sākuma noritējušās diskusijas un strīdus, šķiet, ka kļedzošākā nevērdzība ir kara iegāsta acimredzamā safabricētība.⁹⁸ Gan ASV, gan Lielbritānija pieprasīja milzīgu uzticēšanos un apgalvoja, ka zina, ko dara. Taču vēlāk atklājās, ka ASV prezidents Džordžs V. Bušs un Lielbritānijas premjers Tonijs Blērs diezgan labi apzinājās, kas notiek, taču viņu darbi neatbilda vārdiem. Tā bija maldinā-

* Izvērtējot, ko Latvija ieguva un zaudēja, piedaloties Irākas karā, var domāt, ka ieguvums bija attiecību ar ASV uzlabošana, kas varētu pozitīvi atmaksāties, ja kādudien Latvijai būtu vajadzīga ASV palīdzība, piemēram, kāda kaimiņa agresijas dēļ. Protams, tas ir pragmatisks apsvērums. Šāda darījuma morālais izvērtējums ir jau pavisam cita lieta.

šana⁹⁹, kas visupirms ASV un Lielbritāniju, taču arī daudzas citas valstis, to skaitā Latviju, ierāva karā ar falsificētu pamatojumu. Jau pavisam drīz pēc kara sākšanas tika noskaidrots, ka visi publiski paustie kara attaisnojumi jeb *casus belli* — masu iznīcināšanas ieroči, ķīmiskie ieroči un Irākas varas saikne ar *Al Kāidu* — ir aplami. Protams, reti kurš apšaubā to, ka Sadāms Huseins bija brutāls diktators, kas necik augstu nevērtēja liberālisma un demokrātijas principus.* Var uzskatīt, ka viņu patiešām vajadzēja likvidēt, lai tūdaļ ieviestu “brīvību un labklājību” (oficiālais Irākas kara nosaukums bija “Operācija *Irākas brīvība*”). Tomēr skaidrs ir tas, ka ar šo ASV vadīto avantūru nebija mierā ne tikai islāmticīgie, arābi, mudžāhīdi, Zarkāvī un viņa draugi, bet arī Rietumu sabiedrība.

Atskatoties uz notikušo, grūti izvairīties no sāpīgā, bet interesantā jautājuma — kāpēc tas bija vajadzīgs un kāpēc to pieļāva? Kādēļ ASV un Lielbritānijai bija tik ļoti jāriskē ar uzticības kredītu, ko tai piešķīra gan NATO partnervalstis, gan daudzas citas valstis visā pasaulē? Grūti noticēt, ka ASV pietrūka intelektuālās spējas prognozēt postošās sekas. Tikpat grūti būtu pieņemt skaidrojumu, ka notikumu dzinulis bija vienīgi alkātība vai ļaunums. Manuprāt, to var skaidrot ar imperiālistiskas domāšanas, mesiānisma un t.s. amerikāņu izredzētības (*american exceptionalism*) sajaukumu. Mesiānisms viens pats var būt kaitinošs, bet nekaitīgs. Taču tas kļūst bīstams, ja mesija iegūst varu. “ASV [pārvaldē] valda pārliecība, ka mūsu izredzētība dod mums tiesības pamācīt citus, jo, ja viņi pieņems mūsu uzskatus, pasaule kļūs mierpilnāka,” paskaidro Henrijs Kisindžers.¹⁰⁰ Tieši tas pirms kara sākuma varētu būt noticis ASV.

* Liecību, kas pierāda Sadāma Huseina nežēlību, netrūkst. Viņa pārvalditajā valstī bija izveidojies represīvs un vardarbīgs režīms, un Huseinam pietruvinātā varas kliķe nekautrējoties izmantoja savu stāvokli. Irāka bija mafioza valsts ar noziedzīgu režīmu. Taču šajā gadījumā runa nav par Huseina un viņa līdzdarboņu personības iezīmēm. ASV un to sabiedroto izvirzītie kara iegansti izrādījās nepatiesi. Situāciju sarežģī tas, ka gan Bušs, gan Blērs to zināja, taču nekautrējās apmānīt pasaules sabiedrību.

Impēriskās ambīcijas un neapšaubāmas varas savienojums radīja eksaltētas paštiksmes noskaņojumu, kas aizmigloja skatu uz realitāti.

Mesiānisma un izredzētības izjūtu stiprināja t.s. neokonservatīvo ideju atbalstītāju klātbūtne visaugstākajos varas ešelonos. Tā sasniedza apogeju tieši Dž. Buša jaunākā prezidentūras laikā. Šis politiskais strāvājums sakņojas no nacistiskās Vācijas emigrējušā ebreja, filosofa Leo Štrausa idejās. Amerikā, Čikāgas Universitātē, viņš ieguva politikas profesora amatu. Štrausa filosofisko un politisko pārlicību varētu raksturot kā emocionāli sakāpinātu demokrātijas aizstāvību. Ietekmējoties no Platona filosofijas, īpaši darbā "Valsts" paustajām idejām, Štrauss uzskatīja, ka demokrātija un brīvība ir apdraudēta un tās jāaizstāv ar jebkādiem — arī vardarbīgiem — līdzekļiem, un, ja nepieciešams, mērķa sasniegšanai drīkst izmantot "cēlus melus", lai sabiedrības noskaņojumu ievirzītu vēlamā gultnē. Tālejošas sekas bija tam, ka viņa tuvāko skolnieku vidū bija personas, kas vēlāk ieguva lielu ietekmi ASV pārvaldē, to skaitā, piemēram, Pols Volfovics.* Taču Štrausa neokonservatīvisma idejās ieklausījās arī daudzi citi, piemēram, politologs Frānsiss Fukujama, viceprezidents Dīks Čeinijs, aizsardzības ministrs Donalds Ramfelds, Irākas administrators Pols Brēmers, Pentagona Īpašo plānu biroja vadītājs Ābrams Šulskijs u.c.¹⁰¹

Neokonservatīvo ideju piekritēju lokā valdīja nostāja, ka Irākā neka vējoties jāievieš demokrātija. Turklāt viņi bija pārliecināti, ka šim pasā-

* Viens no vadošajiem džihādisma un islāmisma speciālistiem Žils Kepels intervijā tīmekļa vietnē *opendemocracy.net* komentē kādu kutelīgu salīdzinājumu: "Paralēles starp Saijīdu Kurbu un Leo Štrausu, starp Aimanu az Zavāhīri un Polu Volfovīcu nav absolūtas. Lai kā kritizētu neokonservatīvisma piekritējus, nav šaubu par viņu mērķi — demokrātiskiem Tuvajiem Austrumiem. [...] Problēmas rada līdzekļi, ar kuriem viņi cenšas šo mērķi sasniegt. Abi divi — [Štrauss un Zavāhīri] — ir noteikuši Tuvajiem Austrumiem drūmu diagnozi un uzskata, ka vienīgais līdzeklis, kas varētu mainīt pašreizējo situāciju, ir vardarbība." (Kepel, Gilles, interview by Rosemary Bechler. *The war for Muslim minds: an interview with Gilles Kepel* openDemocracy)

Kolins Pauels, uzstājoties
ANO Drošības padomē
2003. gada 5. februārī

Abū Musaabs az Zarkāvī

kumam tā iekšējās loģikas dēļ jābūt sekmīgam.* Kā saka Žils Kepels, gan ASV, gan Lielbritānijas vara ietiepīgi ticēja, ka Huscina gāšana:

- 1) gūs plašu atzinību musulmaņu vidē, jo būs atsvabinājusi no nevēlama diktatora;
- 2) ar "militārā spēka burvestību" novedis pie demokrātijas Irākā un militārā spēka apoteozes;
- 3) ir veids, kā sakaut terorismu, jo ASV pārvaldes aprindas pieņēma, ka terorisma cēlonis ir spiestība un, ja tās vairāk nebūs, cilvēkiem vairs nebūs vajadzības kļūt par teroristiem. Tātad, ja represīvais Huscina režīms kritis un Irākā būs demokrātija, kurā irākieši varēs brīvi izpausties, viņi dabiski nemaz nevēlēsies kļūt par teroristiem.¹⁰²

* Vaira Viķe-Freiberga intervijā LTV1 raidījumam *1:1* atminas sarunu ar ASV prezidentu Bušu vēl pirms iebrukuma sākuma: "Es viņam [Bušam] prasīju toreiz, februārī: "Prezidenta kungs, kas ir nākošais solis? Kas ir paredzēts?" [Bušs atbildēja:] "Ā, viņi būs tik pricīgi, ka tirāns ir gāzts, un viņi pievērsīsies demokrātijai." (Viķe-Freiberga, Vaira. *1:1* LTV1)

Nelaipe vien tā, ka nekas tāds nenotika. Kopš kara sākuma ir pagājuši jau vairāk nekā 13 gadu, un Irāka tā arī nav kļuvusi par demokrātijas paraugvalsti. Gluži otrādi.

Patlaban top arvien skaidrāks, ka aizbildinājums iebrukt Irākā ne tikai bija safabricēts, bet arī izraisīja savdabīgu notikumu gaitas pavērsienu, kas būtiski sekmēja *Islāma valsts* rašanos. Viens no izšķirošajiem apstākļiem ir tas, ka liela Irākas armijas un sabiedrības daļa pārtapa reliģiskā fanātisma ievirzītā pretošanās kustībā, bet otrs apstāklis — Zarkāvī iecelšana slavas zenītā. Abi aspekti ir jāiztīrā sīkāk. Turklāt jāņem vērā, ka Irākas karš un Zarkāvī dzīves gājums ir tik cieši saistīti, ka brīžiem saplūst vienā stāstā.

VIEDO IEROČU TRŪKUMI

Sākoties karam, Huseins saprata, ka tiešā konfrontācijā neuzvarēs. Uzvaru viņš neguva, taču to nav guvusi arī ASV vadītā koalīcija. Acīmredzot visiem, izņemot amerikāņus, bija skaidrs, ka raķešu apšaudēm pretoties nav iespējams, tāpēc īstā cīņa būs partizānu karš. ASV iebrukuma laikā nenotika gandrīz neviena nopietna kauja. Koalīcijas spēkiem izdevās milzu ātrumā sagraut Huseina Irākas armiju. Varēja domāt, ka Irākas armija ir gluži vienkārši izkūpējusi gaisā. Pēc mazāk nekā mēneša kopš kara sākuma 2003. gada 20. martā ASV vadītie spēki 9. aprīlī sagrāba Bagdādi un tādējādi izbeidza 24 gadus ilgušo Sadāma Huseina varu. Šķita, ka lielākais darbs ir paveikts. Tomēr izrādījās, ka tā nebūt nav.

Turpmākajos gados Irākas karš izrādījās esam lēna un mokoša noasiņošana visās pusēs. Irākā lielākoties lija cilvēku asinis — bojāgājušo skaits tiek lēsts vismaz pusmiljona vai pat vairāk nekā miliona apmērā¹⁰³ —, un tika sagrauta vietējā infrastruktūra. Savukārt ASV noasiņoja finansiāli. Atbilstīgi pašreizējām aplēsēm Irākas avantūra ASV nodokļu maksātājiem ir izmaksājusi aptuveni trīs–sešus triljonus ASV dolāru.¹⁰⁴ Taču cits,

tikpat netikams fakts ir tas, ka Irākā tā arī neizdevās ieviest ne brīvību, ne demokrātiju, ne kārtību — neko. Izrādījās, ka Irākas sabiedrība nesagaidīja atbrīvotājus ar atplestām rokām. Gluži pretēji, izveidojās neskaitāmi pagrīdes grupējumi, kas centās ASV spēkiem pretoties.

Atskatoties uz kara gaitu, varētu teikt, ka *Islāma valsts* izveidošanās ir vienas izrādes — abu Līča jeb Irākas karu (1991. un 2003. g.) — pēdējais cēliens. Te jāņem vērā kāds apsvērums, kas sakņojas ne visai senā pagātnē. Proti, vēl Aukstā kara laikā ASV, saprotot, ka konvencionālo spēku ziņā zaudē Padomju Savienībai, novirzīja savu stratēģiju uz “viedās” tehnikas izstrādi. Šīs stratēģijas ievērojamākie piemēri ir bumbvedēji F-177 un B-2, spārnotās raķetes (*Tomahawk*) u.tml. ASV aizsardzības viedās tehnikas stratēģijas pamatā bija trīs elementi: 1) viedtehnika, kas atrod pretinieka spēkus, 2) viedie ieroči ar skrupulozu trāpīšanas precizitāti un 3) maskēšanās (*stealth*) tehnika, kas ieročus nogādā šāviena attālumā. Tā bija jauna pieeja, kas visupirms darbojās kā pretspars PSRS spēkiem, taču vienlaikus ļāva Vjetnamas kara nomocītajai valstij aizvīzīt karu no savu civiliedzīvotāju ikdienas. Proti, karš kļuva par profesionālu, attālinātu padarīšanu, ar ko ierindas pilsoņiem nav jāsmērē rokas.

Šos ieročus pirmoreiz izmantoja pirmā Irākas jeb Līča kara laikā 1990. un 1991. gadā, un to sekmes bija izcilas. Piemēram, ASV gaisa spēki veica aptuveni 1000 uzlidojumu ar F-117 bumbvedējiem un nezaudēja nevienu no tiem. Sekojot tēva — 41. ASV prezidenta Džordža H. V. Buša — panākumiem, savu karu sarīkoja arī dēls — 43. ASV prezidents Džordžs V. Bušs. Tāpat kā pirmīt, arī šoreiz ASV bruņotie spēki aizsardzības sekretāra Donalda Ramsfelda vadībā paļāvās uz viedo tehniku un īstenoja savu *blitzkrieg* — doktrīnu “Šoks un bijība”. Patlaban kara tehnikas klāstu ir bagātinājuši bezpilota lidaparāti jeb droni.

Protams, viedajai teknikai ir milzīga priekšrocība — tā spēj attālināti, pasargājot savējos, sagraut pretinieka infrastruktūru, rūpniecību un militāro kompleksu. Tomēr vienu gan tā neprot — nošaut katru ienaidnieka karcivi. Kaut vai tāpēc, ka gudrās spārnotās raķetes ir ārkārtīgi dār-

gas — piemēram, vienas raķetes *Tomahawk* cena ir aptuveni 1,6 miljoni ASV dolāru. Līdz ar to rodas grūti risināma problēma. Jā, infrastruktūra ir sagrauta, tanki un radari ir sašauti, mājas saspridzinātas, taču cilvēki ir dzīvi. Turklāt šie cilvēki ir makten dusmīgi, jo, redz, viņu infrastruktūra ir sagrauta, tanki ir sašauti, un mājas saspridzinātas. Problēma kļūst vēl sarežģītāka. Šie cilvēki ir ne tikai dzīvi un nikni, bet, izrādās, ir pamanījušies gruvešos saslēpt daudzus jo daudzus šaujamos, ko nu velk ārā, lai nošautu tos, kuri ir izpostījuši viņu jau tā pieticīgo dzīvi. Rezultātā rodas situācija, kurā miera vārdā ir radīts pilnīgs haoss. Šī aina apliecina viedo ieroču fundamentālo problēmu — tie karu nevis atbrīvo, bet gan tikai atliek, t.i., viedtehnika nevis atceļ konvencionālo karu, bet gan pārceļ to uz vēlāku laiku. Varētu teikt, ka tieši tas notiek zemēs, kurās patlaban plosās *Islāma valsts*. Protams, daļa *Islāma valsts* kaujinieku patiešām ir traki reliģiskie fanātiķi, taču tās rindās ir gana daudz tādu, kuri gluži vienkārši grib pretoties jaunajai kārtībai. Tē jāpiemin kāds fragments no Ahmeda Salaha Hašima publiskās lekcijas “Karojošais kalifāts: ideoloģija, organizācija un karošanas veids” Rīgā. Viņš atstāstīja savu pieredzi, ko guva darbā Irākā. Viņš reiz runājis ar kādu arestētu mudžāhidu, kurš, kā izrādās, bija nevis sabiedrības atstumts reliģiskais fanātiķis, bet gan cildena amata darītājs — skolotājs. Hašims viņam jautājis: “Kāpēc tu karo pret mums?” Skolotājs viņam sniedzis atbildi, kas ar savu tiešumu un vienkāršumu esot pārsteigusi: “Vai tad tu pats savu Ameriku neaizstāvētu, ja mēs iebruktu?”¹⁰⁹ Šī epizode lieliski ilustrē to, ka Irākas pretošanās kustība ir daudz sarežģītāka un raibāka nekā to varētu iedomāties. Tā arī izgaismo vēl vienu ārkārtīgi svarīgu apsvērumu. Daudzi bijušie Irākas armijas biedri pievienojās *Islāma valstij* ne tik daudz, lai cīnītos par noteiktu islāma interpretāciju, bet gan tādēļ, lai aizstāvētu savu godu un valsti.

Var tikai piekrist Abdelbāri Atvānam, kurš grāmatā “Islāma valsts. Digitālais kalifāts” raksta: “2003. gada aprīlī .. es saņēmu faksu no Sadāma Huseina, kurš tolaik slēpās. ASV uzskatīja, ka otrais Līča karš ir uzvarēts.

Sadāms zināja, ka īstais karš būs nemiernieku karš un ka tas pavisam drīz sāksies. Viņš aicināja Irākas iedzīvotājus sacelties pret okupantiem no ASV. Taču tobrīd manu uzmanību pievērsa kāds cits svarīgs aspekts — faksa vēstule bija pilna ar atsaucēm un citātiem no Korāna un mudžāhidu retoriku. Sadāma intuīcija bija viņam pateikusi priekšā, ka nemiernieku kustību saliedēs un to efektīvu padarīs politiskais, radikālais islāms.¹⁰⁶ ASV iebrukums aizdedza nemiera liesmu; viedā tehnika atlika degšanu uz vēlāku, bet politiskais islāms ielēja ugunī eļļu.

TERORISTS SUPERZVAIGZNE

Irākas kara gaita jau no pirmajām dienām radīja lielus apstākļus pretošanās kustības tapšanai. Taču *Islāma valsts* asns tika bagātīgi aplaistīts jau Irākas kara plānošanas posmā. Pirms kara sākšanas ASV veica plašus sagatavošanās darbus, tostarp centās iegūt starptautisko atbalstu karadarbības uzsākšanai. Viens no zināmākajiem notikumiem ir tālaika ASV valsts sekretāra Kolina Pauela runa ANO Drošības padomē 2003. gada 5. februārī. Šajā runā Pauels ne tikai rādīja bēdīgi slaveno trauciņu, bet arī pastāstīja par kādu ārkārtīgi bīstamu individu: “Tas, uz ko šodien vēlos vērst jūsu uzmanību, ir potenciāli ārkārtīgi ļauna Irākas un *Al Kāidas* teroristu tīkla savienība; savienība, kas apvieno klasiskas teroristu organizācijas un mūsdienu slepkavošanas metodes. Patlaban Irāka sniedz patvērumu šausminošam teroristu tīklam, kuru vada Abū Musaabs az Zarkāvī — Usāmas Bin Lādina un *Al Kāidas* virsnieku biedrs un līdzdarbonis.”¹⁰⁷

Bēgot no briesmām Afganistānā, aptuveni 2002. gadā Zarkāvī tiešām bija ieradies Irākā. Lai gan pastāv uzskats, ka viņš šajā laikā varētu būt bijis Sirijā vai kādā citā valstī, tomēr puslīdz uzticamas ziņas ļauj domāt, ka agrāk vai vēlāk, vairāk vai mazāk, bet jau pirms kara sākuma viņš uzturējās Irākā, kādā kurdu separātistu apgabalā, kurā darbojās kurdu islāmistu organizācija *Islāma ansāri*.

Zarkāvi, tāpat kā ikviens, kas sekoja līdzī notikumiem pasaulē, zināja, ka tūlīņ jāsākas ASV iebrukumam Irākā, un to nepacietīgi gaidīja. Zarkāvi bija gatavs satikt amerikāņus un ar tiem karot.

Taču, kā stāsta pētnieciskās žurnālistikas organizācijas *Frontline* dokumentālās filmas, pētījuma “*Islāma valsts slepenā vēsture*”¹⁰⁸ autori, ASV izlūkdienesti jau bija paspējuši noskaidrot gan to, kas ir Zarkāvi, gan to, uz ko viņš ir gatavs, kā arī to, kur viņš slēpjas. Izlūkdienestu speciālisti bija uzzinājuši, ka Zarkāvi grupējums atrodas Irākas ziemeļos un tur kādā necilā rūpnīcīnā strādā pie ķīmisko ieroču izgatavošanas. Protams, ražošanas apmēri nebija milzīgi, tomēr pietiekami, lai vēlāk varētu sagādāt nepatikamus mirkļus ASV karciņjiem. Centrālās izlūkošanas pārvaldes (CIP) analītiķi to rūpīgi apsvēra un nonāca pie secinājuma, ka Zarkāvi nekavēsies šos ieročus izmantot pret ASV spēkiem. Tātad gan viņš, gan viņa ieroči būtu jālikvidē. Ja var ticēt tam, ko intervijās stāsta šā jautājuma risināšanā iesaistītie izlūkdienestu darbinieki, tad CIP sagatavoja priekšlikumu par Zarkāvi likvidēšanas operāciju. Varai Baltajā namā tas bija tikai jāapstiprina.

Taču Baltais nams operācijas izpildi nepieļāva. Tagad tas, protams, ir izraisījis dažādas spekulācijas. Situācija esot bijusi izcili piemērota kārtējās operācijas īstenošanai. CIP eksperti zināja visu, kas nepieciešams — kur atrodas rūpnīca un ka tur ir Zarkāvi. Taču Buša valdība to neatļāva. Kā atminas tālaika ASV valsts sekretārs Pauels, nūdien esot bijušas kaut kādas runas par šādām tādām neatkarīgām teroristu grupiņām Irākā. Taču viņi esot nolēmuši, ka pirms oficiāla kara sākuma būtu labāk atturēties no jebkādiem uzbrukumiem, jo pasaules sabiedrība tos varētu nesaprast. Savukārt CIP ļaudis par to esot bijuši klaji sašutuši un neapmierināti. Viņuprāt, tika izniekota lieliska iespēja likvidēt mēreni nozīmīgu teroristu un ASV karciņu apdraudējumu.

Spekulācijas par šo notikumu ir cieši saistītas ar nedaudz vēlākiem notikumiem. *Frontline* pētījumā bijusi CIP analītiķe Neida Beikosa stāsta, ka drīz vien notika kāds pavērsiens. Proti, izlūkošanas pārvaldē ieradās

ASV viceprezidents Diks Čeinijs, lai it kā noskaidrotu šādas tādas lietas, taču visupirms — lai sameklētu kara ieganstus. Viņš atkal un atkal uzdeva vienu jautājumu: vai *Al Kāida* ir kaut kādā veidā saistīta ar Irākas valdību Sadāma Huscina personā?¹⁰⁹ Pētījuma autori izsaka diezgan ticamu minējumu, ka Čeinijs nolūks, visticamāk, bija izmantot Zarkāvī kā saikni starp *Al Kāidu* un Sadāmu Huscinu.*

Šo ainu apliecina arī citi avoti.** Piemēram, ASV Senāta Īpašās izlūkošanas izmeklēšanas komitejas ziņojumā "Vai ASV valdības ierēdņu publisko apgalvojumu par Irāku pamatā bija izlūkošanas informācija?" tika pausti vairāki secinājumi. Vienpadsmitajā secinājumā gan teikts, ka "Irāka sniedza patvērumu Abū Musaabam az Zarkāvī un citiem ar *Al Kāidu* saistītiem teroristiem." Taču tūdaļ tiek piebilsts, ka izlūkdati liecināja vienīgi par to, ka Zarkāvī ir uzturējies Irākā un varējis pa to visnotaļ brīvi pārvietoties. Tas, ka "izlūkošanas kopienā valdīja pārliecība, ka tas nevarēja notikt bez Irākas izlūkdienestu ziņas", tomēr ir tikai interpretācija.¹¹⁰

- * Čeinijam par milzu sarūgtinājumu CIP analītiķi atbildēja, ka nav pilnīgi nekādu, pat mazmazitiņu licību par jēlkādu *Al Kāidas*, Zarkāvī un Huscina saikni, kur nu vēl sadraudzību. Kā atstāsta pētījumā intervētās personas, Čeinijs par to bijis ļoti neapmierināts un vairākkārt uzstājīgi vaicājis, vai kāda saikne starp Zarkāvī un Huscinu tomēr varētu atrasties? Šī saruna esot bijusi diezgan neproduktīva, jo CIP palika pie sava: jā, Zarkāvī ir slikts cilvēks, bet, nē, viņam nav nekāda sakara ar Sadāmu Huscinu. Turklāt Zarkāvī ir tāds tipāžs, kādus Huscina drošības spēki būtu uzreiz likvidējuši, ja vien būtu spējuši viņam piekļūt. Dikam Čeinijam nācās doties prom tukšām rokām un pagalam neapmierinātam.
- ** Viens no pirmajiem ziņojumiem, kurā tika apšaubīti ASV izlūkošanas iestāžu darba rezultāti, bija "Īpašās izlūkošanas izmeklēšanas komitejas ziņojums par ASV izlūkošanas kopienas pirmskara izlūknovērtējumiem attiecībā uz Irāku" (2004. g.). Šajā vairāk nekā 500 lappušu garajā ziņojumā tika secināts, ka visu izlūkošanas dienestu zināšanas bija vājas un nepietiekamas. Šo šaubīgo zināšanu izmantošana maldināja gan amerikāņus, gan visu pārējo pasauli. Skat.: U.S. Senate Select Committee on Intelligence. "Report of the Select Committee on Intelligence on the U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments on Iraq." *U.S. Senate Select Committee on Intelligence*.

Savukārt ziņojuma 12. secinājums ir pavisam skarbs: "Prezidenta un valsts sekretāra paustie apgalvojumi un pieņēmumi, ar kuriem tika doti mājieni par Irākas un *Al Kāidas* sadarbību vai Irākas atbalstu *Al Kāidai* ieroču lietošanas apmācībā, nebija pamatoti ar izlūkošanas informāciju."¹¹¹ Īpašās izlūkošanas izmeklēšanas komitejas vadītājs Džons D. Rokfellers IV ziņojumā raksta: "Pēc [11. septembra] uzbrukumicm prezidents un viņa padomnieki apņēmas īstenot nežēlīgu publisko kampaņu, lai izmantotu karu pret *Al Kāidu* kā ieganstu Sadāma Huseina gāšanai. Vēstījums amerikāņu tautai, ka starp Huscinu un *Al Kāidu* pastāvēja lietišķas partnerattiecības, kas radīja vienus, nenosšķiramus draudus, bija pilnīgi maldinošs un ievilkā nāciju ar aplamām premisām pamatotā karā."¹¹²

Ja kara iegansts bija atreibība par 11. septembra teroraktu, tad Irāka nekādā gadījumā nevarēja būt pirmais mērķis, jo tai ar šo uzbrukumu nebija pilnīgi nekāda sakara. Ja tas patiešām bija īstēnais kara iemesls, pirmajam mērķim vajadzēja būt, piemēram, Saūda Arābijai, jo teroraktu veica tieši šis valsts pilsoņi. Pieņemot, ka Saūda Arābijas oficiālā vara nav tieši saistīta ar 11. septembra teroraktu, tomēr nevar noslēpt visu to milzu darbu un līdzekļus, ko Saūda Arābija ir ieguldījusi islāma vardarbīgas interpretācijas izplatīšanā (mošejas un madrasas, TV pārraides, grāmatas utt.). Domājams, ka šo netaisnību visskaurāk izjuta Irākas iedzīvotāji. Līdz ar to var iedomāties, ka starp irākiešiem ir daudz tādu, kas ir gatavi darīt visu, lai atreibtos gan amerikāņiem, gan amerikāņu draugiem Eiropā.

Acīmredzot nesaskaņas ar ASV drošības iestādēm, kuras spītīgi sniedza "nekam nederīgas" ziņas, bija viens no pamudinājumiem jaunas izlūkošanas iestādes dibināšanai. Īpašo plānu biroju, ko izveidoja Pols Volfovics un Duglass Feits un kas darbojās Donaldā Ramsfelda pakļautībā, vadīja vēl viens Leo Štrausa skolnieks — Ābrams Šulskijs. Lai gan šā biroja pamatuzdevums bija skrupulozi pārinterpretēt izlūkošanas datus nolūkā atrast tādus pierādījumus, ko nespēja sagādāt citas izlūkiestādes

(CIP un Aizsardzības izlūkošanas pārvalde (*DIA*)), vēlāk radās bažas, ka tā ir klaji tendencioza un vairāk līdzinās nevis izlūkošanas profesionāļu apvienībai, bet gan ar karu apsēstam klubīgam, kas par katru cenu pūlas rast aizbildinājumus iebrukumam Irākā: "Tā nebija izlūkošana, tā bija propaganda."¹¹³ Šo apgalvojumu varētu uzskatīt par pārspilcējumu, ja vien Irākā būtu izdevies konstatēt kaut vienu no kara ieganstiem.¹¹⁴

Turpmākie ar Irākas kara sagatavošanu saistītie notikumi bijuši pavisam savādi. Diezgan drīz tika sākts darbs pie iepriekš pieminētās Kolina Pauela runas ANO Drošības padomē, ar ko pamatot kara nepieciešamību. Kā atstāsta pats Pauels, viņš šo runu nolasīja, taču pats nesarakstīja. To esot sagatavojuši "Čeiniņa cilvēki". Runas izstrādes procesā to pārbaudīja arī CIP analītiķi un ieviesa tajā savus labojumus, precizējumus un argumentus. Taču, vērojot tās tiešraidi, CIP darbinieki atskārta, ka viņu labojumi un ieteikumi nav ņemti vērā. Gluži pretēji — atstāsta Neida Beikosa — pēkšņi tika uzkonstruēta sadomāta realitāte, kuras centrā bija Zarkāvi. Intervijā pētījuma autoriem Kolins Pauels attaisnojoties apgalvo, ka, viņaprāt, Zarkāvi esot bijis vien sākums, kas pieminēts garāmejot. Filmas autori par to pamatoti šaubās, jo Zarkāvi personai un iedomātajai viņa saiknei ar Huseinu ir veltīta aptuveni desmitā daļa no visa runas teksta.¹¹⁵

Iespējams, tas viss ir alošanās un gan Čeinijs, gan Pauels var mazgāt rokas nevainībā. Taču runai bija īpatnēja un tālejoša ietekme, kas nav atkarīga no minēto kungu izdarībām. Neida Beikosa intervijā trāpīgi norāda: pasaules acīs Zarkāvi no maznozīmīga marginālas grupas līdera tika padarīts par ietekmīgu vīru. Pauela runa iecēla Zarkāvi slavas zenītā. Iepriekš par viņu zināja vien drošības dienestu speciālisti un universitāšu pētnieki, bet nu par viņu uzzināja ikviens. Taču tas nozīmē, ka par viņu runāja ne tikai mājsaimniecēs ASV vai Vācijā, bet arī potenciālie kaujinieki, mudžāhīdi, teroristi u.tml. ļautiņi. Līdz tam Bin Lādina ēnā mītošais Zarkāvi pēkšņi tika padarīts par ļaunuma ļaunumu, par teroristu īsteno pavēlnieku u.tml. Dažu minūšu laikā Zarkāvi no mēreni nozīmīga

teroristu grupiņas vadītāja pārtapa par terorisma superzvaigzni. Tagad uz viņu ar bijību un apbrīnu noraudzījās daudzi tādi cilvēki, kas meklēja savu ceļu uz džihādismu un terorismu. Kā norāda Beikosa, Pauela runa atšķīra jaunu lappusi Zarkāvī karjerā. Visticamāk, viņš sāka saņemt daudz lielāku finansiālo atbalstu un piesaistīt krietni vairāk jaunu rekrūšu nekā līdz šim. Tajā brīdī potenciālie kaujinieki viņā pēkšņi saskatīja līderi, kam ir sava vīzija, turklāt tāda, kurai ir vērts sekot (ja reiz ASV par viņu tik ļoti satraucas).¹¹⁶

Tāču Zarkāvī, sapratis, ka ir kļuvis par mērķi, ātri vien nozuda no skatuves, lai veidotu efektīvu pretošanās kustību.

IRĀKAS PAZEMOŠANA JEB ZARKĀVĪ BANDAS IESPĒJU LAIKS

IRĀKAS KARA GRAUJOŠĀS SEKAS

Sākās karš. Precīzāk gan būtu teikt, ka karš atsākās. Pirms 12 gadiem — laikposmā no 1990. gada 2. augusta līdz 1991. gada 28. februārim — notika pirmais Irākas karš jeb Līča karš. Arī toreiz karoja ASV un Sadāma Huseina Irāka, un daudzējādā ziņā abi kari bija ļoti līdzīgi (izņemot to, ka Līča karā pirmais agresors bija Huseins — iebruka Kuveitā). Ātri, nežēlīgi un ar apbrīnojamu efektivitāti ASV spēki satrieca Irākas armiju. Lielākās atšķirības ir notikumos, kas sekoja karadarbības beigām. Pirmā Irākas kara noslēgumā amerikāņi nolēma Irākā neuzkavēties, bet pēc otrā kara viņi palika. Pēc Līča kara Huseins saglabāja amatu, taču otrais karš viņam beidzās karātāvās.

Abdelbāri Arvāns grāmatā “Islāma valsts. Digitālais kalifāts”, lai izskaidrotu *Islāma valsts* izcelsmi, sniedz ieskatu apstākļos, kas valdīja abu Irākas karu starplaikā. Aina ir visnotaļ briesmīga. Viņš min vairākus faktus.¹¹⁷

Sadāma Huseina iebrukums Kuveitā izraisīja ne tikai rietumvalstu bruņotu intervenci, bet arī pamudināja ASV strādāt pie plāna Huseina atceļšanai no amata. Taču, Rietumiem par milzu izbrīnu, liberālismu un demokrātiju “dabiski” alkstošā Irākas tauta nesarikoja apvērsumu un Huseins palika savā vietā. Iespējams, iemesls bija tas, ka Irākas iedzīvotāji nejutās morāli atbildīgi par Kuveitas pārmācīšanu (Kuveita bija pretlikumīgi ietiekusies Irākas naftas iegulās) un amerikāņu inter-

venci interpretēja kā netaisnību no spēka pozīcijām. Par šo Irākas pilsoņu aušību, kā raksta Atvāns, starptautiskā sabiedrība visiem Irākas iedzīvotājiem uzlika kolektīvo sodu. Sods bija bargs. Kā norāda Atvāns, karš visupirms atņēma dzīvību aptuveni 200 000 irākiešu. Taču pēc tam sekoja sankcijas. Četras dienas pēc iebrukuma Kuveitā ANO Drošības padome pieņēma rezolūciju Nr. 661 un kara noslēgumā — Nr. 687, ar ko piemēroja Irākai gandrīz pilnīgu tirdzniecības embargo.¹¹⁸ Sankcijas bija drastiskas, un to ietekme bija katastrofāla — tika faktiski apturēta Irākas civilās infrastruktūras atjaunošana vai uzturēšana.

Rietumu uzspiestais embargo izraisīja ne tikai materiālo, bet arī humāno krīzi.¹¹⁹ Irākai bija liegta pieeja ne vien materiāliem, kas nepieciešami tīra ūdens un elektrības ieguvei, bet pat pārtikai un medikamentiem, jo tos it kā varētu izmantot ķīmisko ieroču izstrādē. Piemēram, lauksaimniecības minerālmēslus var izmantot sprāgstvielu ražošanā. Taču, lai cik tas šķistu divaini, arī apavi tika uzskatīti par "bīstamiem", jo pastāvēja iespējamība, ka tos varētu uzaut nevis civiliedzīvotāji, bet gan militārpersonas. Šo sankciju rezultātā bojā gāja aptuveni 1,7 miljoni irākiešu, to skaitā — to apliecina gan Pasauls Veselības organizācijas, gan ANO pētījumi — gandrīz pusmiljons bērnu, kas jaunāki par pieciem gadiem.¹²⁰ Kādreizējā ASV valsts sekretāre Medleina Olbraita 1996. gadā intervijā ietekmīgajam televīzijas raidījumam *60 Minutes*, atbildot uz jautājumu, vai pusmiljona bērnu nāve nav pārāk augsta cena, aukstasinīgi pavēstīja: "Es domāju, ka tā ir ļoti smaga izvēle, bet cena, mūsaprāt, ir tā vērtā."¹²¹ Velāk Olbraita taisnojās, ka nav to tā domājusi un sacīto nožēlo, taču kaitējums jau bija nodarīts. Šiem zaudējumiem jāpieskaita arī 1,4 miljoni irākiešu, kas gāja bojā otrajā Irākas karā. Manuprāt, būtu ārkārtīgi jāpiepūlas, lai kaut uz mirkli iedomātos, ka pēc tā visa Irākas iedzīvotāji varētu just jēlcādas simpātijas pret saviem "atbrīvotājiem".

Pirmā Irākas kara jeb Līča kara iznākumam bija tālejošas sekas, to skaitā šādas.

Pirmkārt, Irāka tika pazemota. Pazemojumu piedzīvoja visi — gan Huseins, gan Irākas iedzīvotāji, gan Irākas armija, kas pirms kara sevi visai pamatoti uzskatīja par vienu no spēcīgākajām reģionā. Irākas armija pavisam nesen bija guvusi pieredzi Irākas un Irānas karā, to bija apbruņojusi gan PSRS, gan ASV. Kopš bijusī sabiedrotā ASV (no irākiešu skatpunkta) bija ietricusī dunci mugurā un publiski pazemojusi Irākas varu, strauji auga pret Rietumiem naidīgs noskaņojums. Jau minētās sankcijas, kā arī armijas kaujasspēju iegrožošana radīja labu augsni pretošanās kustības izaugsmei otrā Irākas kara laikā. Diemžēl šo kustību aprija reliģiskā fanātisma drudzis. To nekavējās veicināt un izmantot gan dažādas sīkas mudžāhidu grupiņas, gan *Al Kāida* un Zarkāvī.

Otrkārt, pirmais Irākas karš satracināja ne tikai Irāku, bet arī visu mudžāhidu un islāmistu kustību. Proti, islāma zemes Kuveitas aizstāvību uzņēmās kristiešu valsts — ASV. Taču, it kā ar to vien nepietiktu, ASV īstenoja militārās operācijas no karabāzēm Saūda Arābijā. Tas varētu šķist sīkums, taču ortodoksāla musulmaņa skatījumā tas ir šausminošs notikums, skandāls, proti, Saūda Arābijas kara|nama nodevība pret islāmu.

Treškārt, apzinoties, ka saērcinātā un pazemotā Irākas sabiedrība vēlēšies pārmaiņas un vainīgos, Sadāms Huseins meklēja jaunus varas konsolidēšanas un tautas solidarizēšanas veidus. Viņš atrada islāmu. Pēc Liča kara Huseins sāka plaša mēroga islāmizācijas kampaņu, kas skāra gan pilsonisko sabiedrību, gan — un tas ir īpaši svarīgi — armiju. Ja agrāk Irāku varēja uzskatīt par puslidz sekulāru valsti, tad nu tā strauji pagriezās uz islāma pusi.

IRĀKAS ISLĀMIZĀCIJA

Irākas valsts un armijas sagrāve nespēja no troņa nopurināt Huseinu, taču tā pamatīgi iedragāja nacionālo pašapziņu un sabiedrības vienotību. Lai saglabātu varu, Huseinam bija steidzami jāmeklē līme, kas varētu valsti

saturēt kopā. Šāda līme varēja būt naidis pret amerikāņiem. Taču ar to acimredzot nepietika. Ticības atklāsmes vai aukstasinīga aprēķina vadīts, Huseins līmi tomēr atrada. Tā bija islāms. Protams, islāms jau izsenis bija vadošā reliģija Irākā, tomēr tai nebija tāda statusa kā dažās kaimiņvalstīs, piemēram, Saūda Arābijā vai Irānā pēc 1979. gada revolūcijas. Irāka pavisam noteikti nebija islāma teokrātija. Gluži otrādi, lai gan var pamatoti šaubīties par panākumiem daudzās jomās, Irāka tomēr bija sekulāra moderna nācijvalsts, un tās līderis — Sadāms Huseins — bija nevis reliģiskā autoritāte, bet gan (krietni aizsēdējusies) valsts amatpersona.

Kopš 1968. gada apvērsuma varu Irākā kontrolēja t.s. Arābu sociālistu partijas *Baas* Irākas reģiona atzars (jeb *Baas Irākā*). Neiedziļinoties šīs partijas vēsturē un uzskatu analizē, jāteic, ka tā bija politiskā kustība, kuras ideoloģisko kodolu veidoja vairākas modernas idejas: arābu nacionālisma, panarābisma, arābu sociālisma un antiimperīālisma sajaukums. Protams, arābu nacionālisms neliedza lepoties ar islāma vēsturi un tradīcijām. Tomēr *Baas* nekādā ziņā nevar uzskatīt par islāmistu vai politiskā islāma atzaru. Nacionālisma ideja to pietuvināja mūsdienu valstu standartam — nācijvalstij, bet sociālisma akcents — starptautiskajām aktualitārēm.

Baas ģenerālsekretārs, Irākas prezidents, Irākas premjers — šo nozīmīgo amatu daudzkārtējais izpildītājs Sadāms Huseins iestājās *Baas* 1957. gadā un sāka strauju karjeru. Prezidenta amatu viņš ieguva jau 1979. gadā un saglabāja līdz pat nāvei karātavās kādā Bagdādes cietumā 2006. gadā. Lai gan Huseins neapšaubāmi ir kolorīta personība, tomēr, runājot par *Islāma valsti*, jāizceļ tikai viena viņa īpašība, proti, līdz pat deviņdesmito gadu sākumam viņš nebija reliģiozs cilvēks. Sadāms Huseins bija sekulārs līderis, kurš nošķīra baznīcas un valsts varu. Tas mainījās pēc pirmā Irākas kara.

Huseins 1993. gadā oficiāli sāka *Ticības kampaņu*. Tās laikā Irākā tika īstenoti dažādi pasākumi, kas rehabilitēja islāmu un tuvināja valsts varu islāmismam. Kampaņas gaitā tika dota lielāka brīvība islāmistu grupē-

jumiem, valsts finanšu līdzekļi tika ieguldīti izglītības un kultūras programmu islāmizācijā, tika vairotas islāmā pieņemto soda mēru izmantošana u.tml. Pavisam drīz pēc kampaņas sākuma Bagdādē ierobežoja naktsdzīvi, aizliedza alkohola tirdzniecību. Taču svarīgāk ir tas, ka izglītības programmās arvien lielāka loma tika atvēlēta islāma studijām. Lai gan šī kampaņa nebija radikāla un neieviesa pārmaiņas vienas nakts laikā, tā soli pa solim atstāja jūtamu iespaidu uz visu Irākas sabiedrību.

Huseins, rādot piemēru kampaņas īstenošanā, uzsāka un vadīja vairākus projektus. Piemēram, 1998. gadā Bagdādē, svinot Huseina "uzvaru" Līča karā, tika likti pamati Umm al Kurā mošejai, kuras minaretu arhitektoniskais tēls tika veidots tā, lai vizuāli atgādinātu trieciensauterņu stobrus. Savukārt Rahmāna mošeja, kuras būvniecību pārtrauca karš, bija plānota kā viena no lielākajām visā Irākā.

Taču krāšņākais projekts viennozīmīgi ir t.s. Asins Korāns. Huseins savā 60 gadu jubilejā pavēlēja sākt darbu pie Korāna izdevuma, kura teksts tika uzrakstīts ar paša Huseina asinīm (viņš tam atvēlēja aptuveni 25 litrus asiņu). Huseins apgalvoja, ka tā ir pateicība Dievam par aizsardzību viņa bīstamās dzīves gaitā.

Islāma valsts tapšanas kontekstā jāmin arī daži citi apsvērumi. Visu pirms tas, ka *Ticības kampaņa* ietiecās arī Irākas armijā. Agrāk armiju varēja uzskatīt par sekulāru spēku, taču nu tā bija mainījies.* Arvien vairāk bruņoto spēku virsnieku pieslēgās islāmam vai vismaz pietuvojās tam. Vēlāk daudzi ticību atskārtušie bijušie Irākas armijas virsnieki kļuva par *Islāma valsts* darboņiem.

Tas pats attiecas uz drošības dienestiem. Džoels Reibērnš, ASV militārā izlūkdienesta virsnieks, savā grāmatā "Irāka pēc Amerikas: spēkavīri, sektas, pretošanās" raksta, ka Huseins bija iedomājies, ka visi tie *Baas* biedri, kurus viņš zagšus iesūtīja islāmistu aprindās, paliks viņam uzticīgi.

* Tc var vilkt paralēles ar notikumiem Turcijā. No Ataturka iedibinātās kārtības izrietēja, ka armija vienmēr būs Turcijas sekulārisma pirmais un pēdējais balsts. Turcijas prezidenta Erdogana aktīvā rīcība šo *status quo* ir pamatīgi sašūpojusi.

Viņš domāja, ka tādējādi spēš kontrolēt islāmistu grupējumus un ar tiem manipulēt. Taču notika pretējais. Liela daļa Huseina aģentu kļuva uzticīgi organizācijām, kuras viņiem bija jāizspiego. Acīmredzot salafisma ideoloģija bija pievilcīgāka nekā Huseina maņozās partijas *Baas* vara.¹²²

Sabiedrības un bruņoto spēku islāmizācija bija vēl viena sastāvdaļa sprāgstvielu maisījumā, kura eksplozijā tapa *Islāma valsts*. Hasans Hasans — grāmatas "IVIL: terora armijā"¹²³ līdzautors — laikrakstam *The Washington Post* skaidro: "Huseina *Baas* režīma cietsirdība, Irākas armijas izformēšana ..., tai sekojošā nemiernieku kustība un šiitu vairākuma valdības īstenotā Irākas sunnītu diskriminācija — tas viss ir saistīts ar *Islāma valsts* tapšanu." Hasans vēl piebilst, ka, daudzuprāt, *Islāma valsts* ir teroristu grupējums. Tā tas patiešām ir — viņš saka —, taču *Islāma valsts* ir vēl kas, proti, tā ir Irākā izaugusi pretošanās kustība.¹²⁴ Te būtu vien jāpiebilst, ka tā ir reliģiskā fanātisma valgos iekritusi pretošanās kustība.

Iespējams, ne Zarkāvī, ne citiem mudžāhidiem vai mērenākiem pretošanās kustības dalībniekiem nekas nebūtu izdevies, ja vien ASV pārvalde Irākā nebūtu pieņēmusi lēmumu izformēt Irākas bruņotos spēkus un aizliegt *Baas*.

BEZDARBNIKU ARMĪJA

Gan *Islāma valsts*, gan citu nemiernieku grupējumu panākumi Irākas iekšējā kara laikā ir skaidrojami nevis ar to spēku, bet gan drīzāk ar Irākas valsts vājumu. Pēc Irākas bruņoto un drošības spēku struktūru izformēšanas valsts palika amerikāņu rokās, bet viņi to nedz spēja, nedz īsti gribēja kontrolēt. Pirmais kara posms — iebrukums — tika īstenots ar milzu entuziasmu. Attribības eiforijā vai saimniecisko labumu medībās ASV spēkiem pietika jaudas padzīt Huseinu, izskaust *Baas* un ierosināt jaunas kārtības veidošanu. Taču pavisam drīz amerikāņiem nācās atskārst, ka solītā demokrātija pie laba gala nenovedīs. Irākas iedzīvotāju vairākums

ir šiiti, kuru reliģiskās "mājas" sargātāja ir Irāna, tāpēc Irāka uzreiz sāka griezties Irānas virzienā. Taču Irānu Bušs bija pieskaitījis pie "ļaunuma ass". Tātad irākiešiem demokrātisku autonomiju uzticēt nevarēja. Tāpēc, lai panāktu, ka irākieši Irākā uzvedas, kā nākas, ASV neatlika nekas cits kā faktiski okupēt Irāku. Protams, ASV spēki ātri vien konstatēja, ka neko daudz viņi nekontrolē.

Pēc Bagdādes krišanas ASV varas gaitēņos virmoja uzskats, ka visas Irākas problēmas atrisināsies, tiklīdz valstī tiks ieviesta demokrātija, un turpmāk situācija gan Irākā, gan reģionā strauji uzlabosies. Sadāma Huscina vara pār Irāku neapšaubāmi bija diktatoriska, un daudziem tā nepatika. Taču jebkura diktatūra — Kolina Pauela vārdiem — ir kā ātrvāres katls. Ja katla vāku — diktatūras režīmu — norauj, tā saturs izšļakstās uz visām pusēm. Pauels intervijā *Frontline* brīdina: esiet uzmanīgi, kad pieprasāt varas maiņu — Huscina, Kadāfi vai Asada — un kārtīgi padomājiet, kas ir katlā.¹²⁵ Tā teikt, kādam tā putra būs jāizstrebj. Jāsaprot, ka Irāka, īpaši sankciju laikā, bija totālai valsts varai pakļauta labklājības valsts, kurā visus resursus sadalīja Huscina režīms, proti, sabiedriskā miera līguma pamatā bija nevis liberāli noskaņota pilsoniskā sabiedrība, bet gan ar naftas naudu nodrošināts mērens taisnīgums.

Demokrātiskā pārvaldes sistēma pat ar visiem tās trūkumiem ir visnotaļ atzīstama. Tomēr jāsaprot, ka tā pati par sevi nav nekāds burvju triks, kas varētu tūlī visu atrisināt. Demokrātija ir iedzīvotāju pārstāvniecības forma, taču tā nav iedzīvotāju psihes vai apziņas struktūra. Demokrātija neliedz paša rokām ievēlēt nekompetentu un augstprātīgu valdību, kas ir tikpat neciešama kā pirmīt nicinātā tirānija. Nedz autoritārs režīms, nedz ķeksītis vēlēšanu biļetenā neatrisina paša ikdienas problēmas mājās, skolā, darbā. Ne viens, ne otrs nepadara vietējo bodnieku vai tuvējās pašvaldības ierēdņi par labāku cilvēku. Demokrātiskā pārvaldes sistēma, it īpaši, ja tā ieviesta steigā, nespēj mainīt ikdienas norises. Tā nomaina valsts varas vadošo sastāvu, taču nepārveido iesīkstējušu izpildvaras un līdzpilsoņu komunikācijas praksi. Kara atnestā

demokrātija izraisīja pārmaiņas aprindās, kas ierindas irākiešiem bija ļoti tālas. Kad Leviatāns ir nokauts, iestājas visu karš pret visiem — tā par šo situāciju teiktu Tomass Hobss.

Irākas kara iebrukuma daļa sākās ātri un ļoti ātri arī beidzās. Taču turpinājums bija lēns un mokošs. Slēpjoties un noraugoties, kā ASV bruņotie spēki sagrauj Irāku, Zarkāvī gaidīja savu iespēju, un tā radās pavisam drīz. Irākā 2003. gada maijā ieradās ASV iedibinātās Koalīcijas pagaidu valdības "gubernators" Pols Brēmers. Viņam nebija ne pieredzes šāda mēroga pārvaldībā, nedz zināšanu par Tuvajiem Austrumiem, tomēr viņš saņēma entuziastisku Buša valdības atbalstu. Izrādās, ka Brēmera trumpis bija tieši nezināšana, jo tālaika neokonservatīvajai kliķei Pola Volfovica vadībā bija pagalam apnikusi arābistikas speciālistu "zaudētāju attieksme". Volfovics vēlējas Irākā redzēt cilvēku, kurš "tic demokrātijai".^{*} Diezgan drīz — 16. maijā — viņš izdeva Rīkojumu Nr. 1 un 23. maijā — Rīkojumu Nr. 2.¹²⁶ Tajos paredzēja spert divus soļus, kas prognozējami, taču negaidīti un tālejoši ietekmēja Irākas pretošanās kustības un *Islāma valsts* izveidi.¹²⁷

Ar pirmo — Rīkojumu Nr. 1 — tika noteikts, ka tūlīt pat jāsāk partijas *Baas* iznīdēšana. Proti, ar represijām jāvēršas pret visiem bijušajiem *Baas* darboņiem, lai tādā veidā parādītu Irākas tautai, ka ASV par to rūpējas.

Ar otro — Rīkojumu Nr. 2 — tika paredzēts nekavējoties izformēt Irākas armiju, gaisa spēkus, floti, gvardi, izlūkdienestus, paramilitārās organizācijas, kā arī armijas civilās pārvaldes struktūras — aizsardzības ministriju, informācijas ministriju utt.

* Intervijā žurnālam *The Boston Globe* Brēmers atminas amizantu situāciju. Kādu dienu Volfovics pēkšņi pievērsies Brēmeram un pajautājis: "Vai tu tici demokrātijai?" Pārsteigts Brēmers atbildēja: "Protams, ka es ticu demokrātijai!" Visai drīz Brēmers ieguva Irākas administratora amatu. (Swidey, Neil. "Where did ISIS come from? The story starts here." *The Boston Globe*)

Pols Brēmers

Foto no U.S. Department of Defense

Abu rīkojumu pamatojums bija saprotams. Var iedomāties, ka ASV patiešām nevēlējās, lai kaut daļēju varu saglabātu bijušie Huscina lojālisti, turklāt bruņoti. Taču tam bija arī otra puse. Jāņem vērā, ka Irākā *Baas* bija kas līdzīgs Komunistiskajai partijai Padomju Savienībā. Proti, ja vēlies strādāt valsts amatā, jābūt partijas biedram. Līdz ar to Rīkojums Nr. 1 skāra ļoti daudz cilvēku, turklāt tādu, kas kaut ko saprot no valsts pārvaldes. *Baas* bija sagrauta, taču uzreiz radās divas teju neatrisināmas problēmas — lielas sabiedrības daļas aizvainojums un darbinieku trūkums valsts pārvaldē.

Savukārt ar Rīkojumu Nr. 2 vienā mirklī darbu zaudēja gandrīz pusmiljons militārpersonu. Proti, no augsta sociālā statusa un prestiža stāvokļa sabiedrībā tās acumirkli nogāzās lejā pie bezdarbniekiem. Šie cilvēki bija bruņoti, izglītoti un ļoti saniknoti. Viņiem nebija iemesla atbalstīt "Jauno Irāku". Gluži otrādi, viņiem bija iemesli tai pretoties.

Bijušais ASV valsts sekretārs un pirmā Irākas kara vadītājs Kolins Paucls intervijā stāsta, ka tas viss bijis nepatīkams pārsteigums, un apgalvo, ka

par Brēmēra rīkojumiem neesot bijis informēts — par tiem nezināja pat Kondolīza Raiza un prezidents Bušs. Sākumā Pentagonā bijis cits plāns, proti, izformēt tikai armijas vadību un padzīt *Baas* līderus. Taču pēc Rīkojumu Nr. 1 un Nr. 2 izdošanas iestājies neplānots haoss. Pauels stāsta, ka sākotnēji bija paredzēts atjaunot Irākas armiju, lai tā pati ieviestu un uzturētu kārtību valstī. “Taču mēs to izformējām un savā vaļā palaidām militāru apmācību ieguvušus kareivjus, kuriem pašiem piederēja ieroči, vai arī viņi labi zināja, kur tādus dabūt,” atminas Pauels.¹²⁸ “Iespējams, tas bija pats katastrofālākais Amerikas lēmums Irākas pasākuma gaitā,” — tā vēlāk rakstīja amerikāņu presē.¹²⁹

Jādomā, ka radušos situāciju ar sajūsmu uztvēra gan *Al Kāida*, gan Zarkāvī, gan arī sekulārās pretošanās kustības locekļi. Ikviens saprata, ka bezdarbnieku armija — armija vārda tiešā nozīmē — ir izcils materiāls pretošanās kustības izveidei. Pauels, izvērtējot kara vadību, atzīst: “Mēs radījām ārkārtīgi spēcīgu vakuumu drošības, stabilitātes un birokrātijas jomā. Un šo vakuumu aizpildīja nemiernieki. Es domāju, ka tā bija milzīga stratēģiskā kļūda.”¹³⁰ Šo stratēģisko kļūdu nevilcinājās izmantot Zarkāvī.

ZARKĀVĪ MUDŽĀHIDU PRETOŠANĀS KUSTĪBA

AL KĀIDA DIVU UPJU ZEMĒ

Varas vakuums vai vismaz vājums, kas Irākā izveidojās jau pēc pirmajām kara dienām, kā arī pazemojums un aizvainojums, ko stiprināja apziņa, ka "atbrīvotāji" bija neticīgie, radīja sociālo, politisko un administratīvo haosu. Bet tas ir vispiemērotākais brīdis, kad rasties jaunām un radikālām kustībām. Tēlaini izsakoties, nemiera ūdeņi tek tur, kur tiem vieglāk aiztecēt. "Irākas invāzijā gāja bojā vismaz tikpat daudz cilvēku, cik bijušā režīma dēļ. Tā pavēra durvis reliģiskajai tīrīšanai valdošās partijas rindās un izraisīja valstī visaptverošu jucekli. Beigu beigās, lai ieviestu vismaz kaut kādu kārtību, amerikāņu iebrucējiem, izmisuma dzītiem, nācās biedroties ar politisko klanu, ko tie sākumā bija sakāvuši. Tādējādi radās iespēja izvest karaspēku, taču pēc tam sekoja islāmistu sacelšanās. Irākas valsts sagraušana 2003. gadā un 2010. gada karstās vasaras izraisītās politiskās jukas pavēra ceļu *Islāma valsts* teroristiem 2014. gadā. Izplatīta amerikāņu kļūda ir uzskats, ka brīvība ir valsts varas trūkums," komentēja Timotijs Snaiders.¹³¹

Nekārtības un vispārējo neapmierinātību ar skubu izmantoja gan Zarkāvī, gan *Al Kāidas* vadība, kas pēc ilgstošas un vētrains kaulēšanās vienojās par darījumu. Proti, 2004. gada 17. oktobrī Zarkāvī beidzot deva uzticības zvērestu Bin Lādinam, savu organizāciju pārsauca par *Al Kāidu divu upju zemē* jeb vienkārši *Al Kāidu Irākā* un kļuva par tās emīru.¹³² Tas ir nākamais posms *Islāma valsts* tapšanā. Lai gan organizācija būtībā

palika tā pati, kas iepriekš, ligums un jaunais nosaukums uzdeva jaunus mērķus, noformulēja ambīcijas un noteica statusu. *Al Kāida Irākā* ir tieša *Islāma valsts* priekštece.

Līdz tam abas organizācijas bija zaudējušas spozmi. Protams, *Al Kāidas* īstenotais 11. septembra terorakts vēl bija dzīvā atmiņā, tomēr neko vairāk tā nebija iespējusi. ASV spēki vairāk vai mazāk kontrolēja Afganistānu, un Bin Lādins bija spiests slēpties. Līdz ar to arī *Al Kāida* nespēja pilnvērtīgi funkcionēt, kur nu vēl sagatavot jaunus, vērienīgus teroraktus. *Al Kāida* bija kļuvusi par vispārzināmu terorisma zīmolu, Bin Lādins bija mudžāhidu autoritāte un paraugs, tomēr viņa rokas bija sasietas.

Savukārt Zarkāvī bija iestrēdzis Irākā, kur varēja nodarboties ar pretošanās kustības organizēšanu, bet tik ambiciozam cilvēkam kā Zarkāvī tas acimredzot bija nepietiekami. Lai gan Pauela runa bija pacēlusi Zarkāvī slavas augstumos, nodrošinot ienesīgu atpazīstamību, vismaz sākumā viņam neko dižu paveikt neizdevās. Sākoties ASV bruņoto spēku invāzijai, Zarkāvī nogāja pagrīdē, un lēnām gaisa arī viņa slava.

Tomēr Zarkāvī izdevās atkal nonākt uzmanības centrā — 2004. gada 11. maijā viņa grupējums izplatīja video, kurā tika parādīta ASV pilsoņa Nika Berga noslepkavošana. Videoierakstā redzami pieci melnā tērpušies cilvēki, bet viņiem priekšā oranžā apģērbā (tā ir atsauce uz cietumnieku formastērpiem, ko izmanto ASV) uz zemes atrodas Bergs. Zarkāvī saka runu un pēc tam ar nazi nogriež Bergam galvu. Sprotams, ka šis brutālais akts izraisīja plašu ažiotažu un satraukumu visā pasaulē. Tagad par Zarkāvī runāja visi, arī Bin Lādins. Tā bija lieliska iespēja — domāja Bin Lādins — atkal kļūt nozīmīgam.

Berga slepkavība iezīmē vēl kādu aspektu ar tālejošām sekām, proti, tas bija viens no pirmajiem gadījumiem, kad slepkavības videoieraksts tika plaši izplatīts ar interneta starpniecību. Ārkārtīgi nežēlīgo eksekūciju tiešsaistē no mājām varēja vērot ikviens — gan miermīlīgie ļautiņi, gan potenciālie ārvalstu rekrūši. Šis video bija jaunās komunikācijas stratēģijas paraugs. Lai gan Zarkāvī dzīves laikā šī prakse nepiedzīvoja uzplau-

kumu, sēkla bija iesēta. Turpmākajos gados kvalitatīvi uzņemti video ar islāma dziedājumiem — *našīdiem* — fonā kļuva par normu.

Uzticības zvērests un abpusējā vienošanās, ko aptuveni pusgadu pēc Berga eksekūcijas noslēdza Bin Lādins un Zarkāvi, bija savstarpēji izdevīga. No vienas puses, Zarkāvi bija jāpakļaujas Bin Lādinam, bet no otras — viņš tika iesaistīts "lielajā spēlē". Zarkāvi ieguvums bija tiesības izmantot visā pasaulē plaši pazīstamo *Al Kāidas* zīmolu (cik cilvēku zināja par viņa iepriekšējo organizāciju?). Savukārt Bin Lādins ieguva pārstāvniecību Irākā — valstī, kas bija nonākusi uzmanības centrā un kurā tāda mēroga organizācijai kā *Al Kāida* pienāktos parādīt savu klātbūtni. Pēkšņā draudzība ir skaidrojama arī ar to, ka Bin Lādins vēlējās saglabāt savu titulu "terorists Nr. 1", bet Zarkāvi vajadzēja oficiālu Bin Lādina svētību, lai stiprinātu savu autoritāti un veicinātu rekrūšu un finansējuma pieplūdumu.¹³³

Bruņojies ar *Al Kāidas* zīmolu un Bin Lādina vēlību, Zarkāvi sāka īstenot gan savu, gan *Al Kāidas* uzdevumu. Viņš pats uzskatīja, ka visupirms ir jācinās ar vistuvāko ienaidnieku, proti, islāma virziena šīsma piekritējiem. Savukārt *Al Kāida* mudināja uz Irākas gruvešiem veidot *Islāma valsti Irākā*.

ZARKĀVĪ PRET ŠĪTIEM

Sešdesmit pirmajā gadā pēc hidžras jeb mūsu ēras 680. gada oktobrī mūsdienu Irākas teritorijā norisinājās Kerbalas kauja, kurā, lai izšķirtu strīdu par varas mantošanas kārtību, cīnījās Muhammada mazdēla Huscina ibn Ali piekritēji un Umajjadu kalifa Jazīda I (Jazīda bin Muāvija) karaspēka vienība. Šī kauja ir viens no pavērsiena punktiem, kas iezīmē pirmo un galveno islāma shizmu jeb šķelšanos, proti, islāma sunnītu un šīitu virziena atdalīšanos.* Lai gan ir pagājuši vairāk nekā 1300 gadi, kaušanās tā arī

* To varētu salīdzināt ar, piemēram, katolicisma un protestantisma nošķiršanos vai lielo shizmu, kas ir kristietības sašķelšanās Rietumu jeb Romas katoļu kristietībā

nav rimusies. Katrā ziņā Kerbalas kaujas atbalss vēl skaļi dunēja Zarkāvi galvā, jo viņš bija neremdināms šiitu nīdējs.

Mūsdienu Rietumu visnotaļ sekulārās sabiedrības pārstāvjiem reliģiskās piederības izšķirīgā loma identitātes noteikšanā* varētu šķist mulsinošā, sevišķi, ja tās dēļ daži ir gatavi mesties līdzcilvēkam pie rīkles. Tomēr šādam mulsumam nav nopietna pamatojuma. Visupirms, reliģisko ideju interpretācijas atšķirības bija pietiekams pamats nežēlīgiem kariem kristīgajā Eiropā. Piemēram, Trīsdesmit gadu karā, kurā cīkstējās katolicisma un protestantisma piekritēji, gāja bojā aptuveni astoņi miljoni cilvēku. Tā ir acīmredzama līdzība ar šiitu un sunnītu konfliktu. Reliģiskās piederības faktors Eiropas konfliktos ir mazinājies tikai kopš 19. un jo īpaši 20. gadsimta.

Un tomēr — vai tiešām reliģiskā piederība var būt cilvēka identitāti noteicošs faktors? Vai islāmticīgie no sirds tic atšķirīgajām islāma interpretācijām; vai tic tik ļoti, ka ir gatavi iet nāvē? Tas ir ideoloģiski piesātināts jautājums, kas vedina atbildes meklēt neatbilstošās vietās.

Lietderīgāk būtu ņemt vērā to, ka cilvēkiem lielākoties "patīk" identificēties ar kādu grupu, t.i., pieslieties kopienām. Turklāt iespējamo variantu ir daudz. Cilvēks var identificēties ar pilsonību (tipisks piemērs — ASV), valstiskiem simboliem, uzskatiem, laikmetu vai hokeja komandu. Šāds modelis valda mūsdienu Rietumu pasaulē. Filozofs Klifords Gīrcs to komentē: "Nacionālo vienotību arvien biežāk uztur, nevis piesaucot

un Austrumu jeb pareizticīgo kristietībā. Neticīgam cilvēkam tas var šķist sākums un strīdu priekšmeti — nevēdzīgi, taču ticīgi to uztver ļoti saasināti.

* Piemēram, Frederiks Vīrijs, domnīcas *Carnegie Endowment for International Peace* pētnieks savā grāmatā "Liča sektantiskā politika: no Irākas kara līdz Arābu nemieriem" nenoliedz reliģiskās piederības un tradīcijas lomu, tomēr priekšplānā izvirza politisko institūciju vājumu, minoritāšu apspiešanu un victējo līderu savtīgās mahinācijas. Vīrijs raksta, ka mūsdienās galvenais šiitu un sunnītu rīvēšanās ierosinātājs ir 1979. gada revolūcija Irānā un tās atbalss kaimiņzemēs. Skat.: Wehrey, Frederic M. *Sectarian Politics in the Gulf: From the Iraq War to the Arab Uprisings*.

asinis un zemi, bet gan neskaidru, neregulāru un rutīnā sakņotu lojalitāti pret pilsonisko valsti, lojalitāti, ko vairāk vai mazāk papildina policejisks spēks un ideoloģiska pārliecība, pie kā ķeras valdība.”¹³⁴ Viņš uzsver identitātes tiesisko aspektu.

Citi cilvēki mēdz identificēties ar nacionālas valsts valodu, kultūru, tradīcijām, zemi, valsti utt. Pretstatā simboliskajam vai pilsoniskajam modelim pastāv etniskais nācijas modelis, kurā noteicošais ir izcelsme. Šā modeļa pamatā ir ideja, ka iedzimtā kultūra ir pastāvīga un nezūdoša. Etniskais modelis atšķirībā no pilsoniskā nepieļauj patvaļīgu nacionālās identitātes izvēli. Lai kur indivīds atrastos un lai ko darītu, tas paliek piesaistīts savai dzimtajai kopienai. No tā izriet, ka nācijas (kopienas) pamatā ir kopīga izcelsme, t.i., piederība vēsturiskai “superģimenei”. Protams, šāda “superģimene” ir teorētiska fikcija, taču tas nav būtiski, ja pieņem, ka tas, kam ticam, tāds mums patiesi ir. Filozofs un sociologs Entonijš Smits salīdzina: “Kā Rietumu pilsoniskajā koncepcijā ir ierādīta vieta likumam, tā etniskajā modelī ir iekļauta attiecīgās tautas kultūra, parasti valoda un sadzīves ieražas.”¹³⁵

Sunnītu un šiītu islāma virziena piekritēji lielā mērā atbilst etniskā modeļa struktūrai. Lai gan abu virzienu sekotāji var pārstāvēt vienu etnisko kopienu, piemēram, arābus, tomēr viņu ģealoģija tiek atvedināta uz atšķirīgu sākotni, proti, piederību “superģimenei”, kas vēsturiski praktizē vienu vai otru reliģisko dogmu. Manuprāt, lai saprastu šiītu un sunnītu konflikta dinamiku, jāņem vērā, ka identitātes apziņa gandrīz nekad nav apzināta. Identitāti nosaka iedzimtība — iemestība tradīcijā. Gluži tāpat kā daudzi latvieši nespētu pamatot latvietības būtību, liela daļa islāmticīgo nespēj pamatot islāma būtību. Būtu neprāts gaidīt, ka viens vai otrs islāmists spēs iedziļināties teoloģiskajos smalkumos un pamatot, kāpēc tieši viņa izpratne ir pareizāka un atbilstošāka kosmiskajai taisnībai. Tieši otrādi — identitātes pamatā ir gluži vai primitīva piesliešanās savai tuvāko kopienai. Ņemot vērā globalizācijas tendences, Rietumu liberālisma entuziasms par multikulturālismu un “etnosu sakausēšanu” šķiet visnotaļ

pamatots. Tomēr realitāte ir tāda, ka etniskā modeļa izpausmes nemitīgi tiek apliecinātas. Kosmopolitisms ir izsmalcinātas domāšanas auglis. Kamēr vien uz zemes virsas būs kāds cilvēks, kas sevi identificēs ar izcelsmi, etniskā modeļa adekvātumu būs grūti apšaubīt.

Turklāt no šādas identificēšanās prakses ir arī praktisks labums. Piederība ciltij, dzimtai vai grupai ir taisnākais ceļš uz resursiem un drošību. Manuprāt, dažās sabiedrībās atteikšanās no kopienas patlaban ir praktiski neīstenojama. Tā ir luksuss, ko var atļauties pārtikušie Rietumi. Savukārt Tuvajos Austrumos, kur piederība klanam ir ārkārtīgi svarīga,¹³ iziešana ir nokļūšana mežonīgā un naidīgā pasaulē (piemēram, ja esi šīts, tad vari cerēt uz šītu aizstāvību un palīdzību u.tml.).

Lai gan šīti ir islāmticīgie, godā Dievu un atzīst Muhammadu par savu pravieti, Zarkāvī acīs tas neko nemainīja. Viņš šītus uzskatīja par ticības kropļotājiem un Dieva zaimotājiem. Džihādisma pētnieks Banzels raksta, ka asie teoloģiskie un politiskie uzbrukumi šītiem, kas 2004. gadā izskanēja Zarkāvī sarakstē ar *Al Kāidu*, atblāzmoja *Islāma valsts* darbībā šodien. To apliecina arī Abū Muhammada al Adnānī u.c. norādes, ka attiecībā uz šītiem kā atsauces materiāls jāizmanto Zarkāvī darbi un teksti.¹³⁶ Zarkāvī nebija skopojies ar skaļiem apgalvojumiem, piemēram, “[Šīti] viscaur vēsturei ir bijuši nodevēju sekta. Viņu ticība ir karš pret sunnītiem,” vai “Šīti ir pieteikuši karu visiem islāmticīgajiem,” vai “Viņi ir glūnīgas čūskas, viltīgi un ļauni skorpioni, spiegi, nāvīga inde.”¹³⁷

Zarkāvī atsaucās uz klasiskām sunnītu un mudžāhidu autoritātēm, piemēram, Ibn Taimiju, kā arī uz vēsturisku notikumu interpretācijām,

* Piemēram, Ājana Hirsī Ali savu ļoti populāro grāmatu “Neticīgā: mana dzīve” iesāk ar stāstu par savu bērnību Somālijā. Bērnībā viņas galvenais uzdevums bija no galvas iemācīties visus savus radurakstus. Šo uzdevumu ar milzu neatlaidību uzspieda vecāmāte, sakot: “Vārdi padarīs tevi stipru. Tie ir tavi raduraksti. Ja tu tos godāsi, tie uzturēs tevi dzīvu. Ja negodāsi, tu būsi nolādēta. Tu būsi nekas. Tu aizvadīsi nožēlojamu dzīvi un nomirsi viena.” (Ali, Ayaan Hirsī. *Infidel: My Life*)

kurās šiītiem, protams, tiek piedēvēts neizmērojams ļaunums. Turklāt šis ļaunums esot manāms arī mūsdienās un izpaužoties kā centieni sagrābt varu Tuvajos Austrumos un izveidot šiītu lielvalsti, kas stieptos no Irānas līdz Libānai. Jāatgādina, ka tobrīd Irāku bija okupējuši ASV bruņotie spēki, tomēr Zarkāvi par lielāku apdraudējumu uzskatīja šiītu kolaboracionistus. Lai gan ASV ir un paliek lielākais ļaunums pasaulē, tomēr — Zarkāvi bija pārliecināts — amerikāņi drīz vien dosies prom. Taču šiīti paliks. “Šiīti rada lielāku apdraudējumu un plašākus un graujošākus postījumus nekā amerikāņi,” apgalvoja Zarkāvi.¹³⁸

Tiesa gan, naidīgums pret šiītiem nebija tikai privāts, vēsturisks vai teoloģisks, tam bija arī stratēģiska vērtība. Zarkāvi bija pārliecināts, ka šiīti ir tik ļauni, ka noteikti metīsies uz vienu roku ar amerikāņiem, lai Irākā sagrābtu varu un apspiestu sunnītus. Patiesības labad jāteic, ka lielā mērā viņam bija taisnība. Ar ASV gādību pie varas nokļuva Nūrī al Mālīki, kurš nekavējās veicināt Huseina laikā apspiesto šiītu vēlmi revanšēties. Zarkāvi bija aprēķinājis, ka jāļauj šiītiem izpaust viņu “iedzimto ļaunumu”, lai mērenie sunnīti pēc iespējas ātrāk atskārstu, no kā viņiem jābaidās un kur meklējama aizsardzība. Zarkāvi labi sajuta tolaik pastāvošo spriedzi sabiedrībā. Sunnīti baidījās no iespējamās šiītu atreibības, bet šiīti bažījās, ka sunnīti atkal centīsies uzurpēt varu. Turklāt abu pušu aizspriedumi nebija gluži bez pamata.

Zarkāvi prognozēja, ka visaptverošas vardarbības eskalācija vienā brīdī tiktāl saļauks kārtis, ka viņam radīsies iespēja ieviest ilgi loloto islāma kārtību, turklāt ceļš uz to ir jābruģē ar šiītu liķiem. Viņš gatavojās sarīkot pret šiītiem vērstus teroraktus, lai tādējādi izprovocētu viņus uz atbildi. Ja šiīti reaģētu ar vardarbību pret sunnītiem, būtu jāizceļas mēronīgam pilsoņu karam, kas beidzot iekustinātu kūtros sunnītus.¹³⁹ Kad mēreni noskaņotie un pasīvie sunnīti saprastu, ka glābiņa vairs nav, jo ļaunie šiīti grasās viņus iedzīt stūrī, viņi meklētu palīdzību, un tā viņiem būtu jārod nekur citur kā pie mudžāhidiem, kurus vadīja pats Zarkāvi. Tad nu karošana izvērstos tālāk un pārņemtu visu pasauli, līdz, ar Dieva gā-

dību, uz gruvešiem taptu jauna kārtība — vispasaules kalifāts un islāms kā vienīgā reliģija.

Zarkāvī nekavējās sarīkot daudzus teroraktus. Viņa vadītā organizācija uzbruka galvenokārt šiītiem, taču arī ārzemniekiem. Viņš vērsās pret militāriem, civiliem, valsts aparāta u.c. mērķiem. Par Zarkāvī panākumiem vislabāk varētu pavēstīt abas Fallūdžas kaujas. Pirmā Fallūdžas kauja, kas norisinājās 2004. gada aprīlī, bija pirmais gadījums, kad ASV bruņotie spēki sadūrās nevis ar Huseina Irākas armiju, bet gan ar nemierniekiem. Tā kā ASV valdība apgalvoja, ka irākieši labprāt pieņem amerikāņu centienus ieviest brīvību un demokrātiju, sadursme ar nemierniekiem izraisīja jautājumus un publiskas diskusijas. Turklāt kauja beidzās nesekmīgi, un ASV bruņotie spēki bija spiesti atkāpties. Viens no kaujas līderiem nemiernieku pusē bija Zarkāvī, kurš nu ieguva spējīga vadītāja slavu gan Irākā, gan ārpus tās. Kad tā paša gada nogalē koalīcijas spēki atgriezās uz otro Fallūdžas kauju, Zarkāvī slava jau bija pārcikusi savu — viņš bija piesaistījis daudz jaunu karotāju un izvērsis savu organizāciju. ASV izdevās pilsētu ickarot, taču smago cīņu rezultātā tā bija daļēji sagrauta. Turklāt tas neko daudz nedevis — nemiernieki noslēpās vai aizbēga, lai tūlīt pat atgrieztos tuvējos ciemos un pilsētās. Zarkāvī bija ieguvis slavu, pircēdi un kareivjus, nemiernieki bija atraduši kopīgu valodu, bet amerikāņi saņēma sagrautu pilsētu.

Zarkāvī aktivitātēm patiešām bija vēlāmais rezultāts. Sunnīti sļepkavoja šiītus, šiīti — sunnītus, un jau atkal sunnīti — šiītus.* Zarkāvī plāns

* Diez vai šāds scenārijs būtu iespējams valstī, kuras iedzīvotājiem rūpētu Irāka kā valsts pati par sevi. Ahmeds Salahs Hašims raksta, ka visa notiekošā cēlonis, protams, nav vienīgi sektantisms: "Tomēr, nevar noliegt, ka dažādas grupas un valstis, kas iesaistītas vardarbībā Irākā un Sīrijā, manipulē ar reliģiskajām nesakaņām, tostarp veicina pagātnes negatīvo tēlu mobilizāciju, lai veidotu mūsdienīgu naratīvus par "Svešo" ienaidnieku. Ārzemju un vietējo valdnieku veiktā sektantisma ieviešana Irākas (un Sīrijas) politikā ir atstājusi graujošu efektu uz valstu un nāciju veidošanos." (Hashim, Ahmed S. "The Caliphate at War: Ideology, War Fighting and State-Formation." — p. 44.)

darbojās, un valsts pamazām arvien dziļāk ieslīga savstarpējas neuzticēšanās, naida un vardarbības purvā. Nežēlība un savstarpējā vardarbība bija uzņēmusi tādus apgriezienus, ka pat *Al Kāidas* vadība sāka uztraukties. Gan tābrīža *Al Kāidas* vadītājs Bin Lādins, gan viņa vietnieks Aimans az Zavāhirī, gan bijušais Zarkāvī skolotājs Makdisī mudināja rimties. Viņi apgalvoja, ka šīiti, protams, ir slikti, nepareizi domājoši utt., taču viņi ir musulmaņi, kurus principā varētu vest uz pareizā ceļa. Lai gan kara gadījumā netiešais kaitējums ir neizbēgama lieta, tomēr, kā to lieliski parādīja ASV spēki, tas izraisa civiliedzīvotāju niknumu un atsvešināšanos. Proti, *Al Kāidas* vadība uzskatīja, ka Zarkāvī īstenotā stratēģija un ekstrēmais naidis pret šīitiem sāk darīt vairāk posta nekā labuma.¹⁴⁰ Šis strīds atspoguļo *Al Kāidas* un Zarkāvī atšķirību. *Al Kāidas* vadība domāja, ka primārais ir iegūt sabiedrības atbalstu un tad veidot valsti, bet Zarkāvī — ka vispirms jāizveido valsts un tad kaut kā jāiegūst (vai jāiedzen) atbalsts.

Zarkāvī vadībai nepiekrita un turpināja iesākto ceļu. Par kulminācijas punktu varētu uzskatīt 2006. gada 22. februāri, kad Zarkāvī banda sarīkoja sprādzienus Imāma al Askarī šīitu mošejā Irākas pilsētā Sāmarrā. Jau tā līdz baltkvēlei nokaitētais noskaņojums Irākā pavisam drīz pārauga postošā pilsoņu karā, t.i., izsakoties precīzāk, tā kļuva par reliģisko virzienu un interešu grupu karā sagrautu valsti.

ISLĀMISKAS VALSTS PROJEKTS

Zarkāvī un *Al Kāidas* vadības domstarpības par šīitu lomu un likteni tomēr netraucēja rast kopīgu valodu par citiem plāniem. Gan *Al Kāida*, gan Zarkāvī bija vicinaprātis, ka viņa vadītā organizācija *Al Kāida Irākā* ir jāpārveido un jāpacel jaunos augstumos, proti, uz Huseina un amerikāņu Irākas drupām ir jāceļ islāmiska valsts — islāma valsts (emirāts) Irākā.

Džihādisma pētnieks Kouls Banzels vērs uzmanību uz trim vēstulēm, kuras sūtītas Zarkāvī un kurās izteikts aicinājums veidot *Islāma valsti*.

Al Kāidas militārais komandieris Scifs al Adls apgalvo, ka šo tematu ar Zarkāvi apspriedis jau 2001. gadā, kad abi bija patvērušies Irānā. Apgalvojot, ka ir pienācis īstais laiks, viņš esot mudinājis izveidot kādu *Islāma valsti*, kurā ieviest islāmisko dzīvesveidu un likumus. To pašu 2005. gada decembrī esot rakstījis arī Atīja Abdurrahmans (pazīstams arī kā Atī-jatullāhs al Libī), kurš, lai gan izteicies kritiski par Zarkāvi taktiskajām izvēlēm, paudis optimismu un atbalstu islāmiskas valsts dibināšanai uz sagraudās Irākas drupām.¹⁴¹

Īpaša uzmanība jāpievērš Zavāhirī, kam bija augsts statuss un liela ietekme mudžāhidu aprindās. Viņš 2005. gada jūlijā rakstīja Zarkāvi un izklāstīja savu četru posmu stratēģiju:

- 1) jāpadzen amerikāņi no Irākas;
- 2) Irākā jānodibina islāmiska valsts vai emirāts; tā jāuztur un jāattīsta, līdz tiek sasniegts kalifāta līmenis. Tas jāizdara mirklī, kad amerikāņi ir pametuši Irāku, bet citi neislāmiski spēki vēl nav ieradušies. Jārēķinās, ka to nemitīgi centīsies nepieļaut gan tuvie, gan tālie ienaidnieki;
- 3) džihāda vilnis jāaizvel uz sekulārajām kaimiņvalstīm;
- 4) jākaro ar Izraēlu, jo "Izraēla tika nodibināta tikai tāpēc, lai izaicinātu ikvienu topošo islāma kopienu".¹⁴²

Patlaban ir redzams, ka *Islāma valsts* ir paveikusi pirmos divus uzdevumus un zināmā mērā izpildījusi arī trešo — tā ir ieguvusi atbalstītājus gan tuvās, gan tālās zemēs, un kaimiņvalstīs plosās nežēlīgs pilsoņu karš. Lai saglabātu *Islāma valsti* līdz "augšāmcelšanās stundai", Zavāhirī vēstulē aicina Zarkāvi būt uzmanīgam un mudina piesaistīt ne tikai karotājus, bet arī cilšu vecākos, zinātniekus, tirgoņus — ikvienu, kas nav apmierināts ar okupācijas varu un varētu būt nodrīgs. Zavāhirī raksta: "Mēs nevēlamies kļūdoties tāpat kā *Tālibān*, kas pārvaldībā ļāva piedalīties tikai Kandahāras iedzīvotājiem un mācītājiem ļaudīm (studentiem jeb *tālibiem* — M. K.). Emirāta pārvaldē nebija afgāņu ļaužu pārstāvniecības, un tā rezultātā ļaudis atsvešinājās no tālibu varas. Kad sākās [ASV] iebrukums, pat paši dievbijīgākie nostājās malā kā vērotāji, un emirāts sa-

Kadrs no Zarkāvī aģitācijas videoieraksta (2006. g.)

bruka dažās dienās, jo iedzīvotāji bija vai nu vicnaldzīgi, vai arī naidīgi.”¹⁴³ Acīmredzot ar sabiedriskās domas un varas pārstāvēniecības problēmām, kas tik raksturīgas Rietumu demokrātijām, sadūrās arī džihādisti.

Lai vai kādi bija Zarkāvī iedvesmas vai rīkojumu avoti, tas neko daudz nemaina. Kopš pēdējā kalifāta krišanas bija pagājuši vairāk nekā 80 gadi, un ideja, ka to vajadzētu atjaunot, nebija oriģināla. Gluži pretēji, domām par kalifātu bija jārosās ikviena dedzīga islāmcticīgā sirdī un prātā. Līdz ar to nevajadzētu brīnīties, ka patlaban pastāvošās *Islāma valsts* dibinātāji par to domāja jau 2001. gadā un agrāk. Rūpestus sagādāja cits jautājums: kā šo sapni īstenot?

Tuvāk sapņa piepildīšanai Zarkāvī u.c. mudžāhīdi nonāca 2006. gada 15. janvārī, kad tika izveidota jauna organizācija. *Mudžāhīdu sūras pado-mē* apvienojās Zarkāvī *Al Kāida Irākā* un piecas citas vietējās mudžāhīdu

grupiņas. Lai gan kaujas laukā tas neko nemainīja, šim solim bija citas, tālejošas sekas.

Diezgan drīz Zarkāvī pirmoreiz parādīja savu seju plašajai pasaulei. Tika izplatīts videoieraksts, kurā Zarkāvī teica runas, šaudījās ar ložmetēju un vēstīja, ka jaundibinātā padome ir pirmais solis ceļā uz pirmās *Islāma valsts* nodibināšanu, proti, sunnītu islāma valsts atdzimšanu, Dieva valstības atgriešanos uz zemes, kalifāta atjaunošanu, kas nesīs laimi un pilnību visiem īstenticīgajiem. Tobrīd reti kurš tam pievērsa uzmanību, jo nevarēja iedomāties, ka pēc astoņiem gadiem šis solījums izklausīsies pavisam nopietni. Taču notikumi pavērsās citādi. Šķiet, ka tieši Zarkāvī bravūra un mutīgums viņu iedzina kapā. ASV izlūkdienestu speciālisti analizēja video un izsecināja, kur tas varētu būt uzņemts. ASV gaisa spēki norīkoja uzlidojumu, kas tika sekmīgi īstenots, un 2006. gada 7. jūnijā Zarkāvī gāja bojā. Tas, protams, bija smags trieciens džihādisma piekritējiem, taču viņi nepadevās. Tieši otrādi, Zarkāvī ideju un cīņu biedri turpināja darbu pie iesāktā.

UZ SAGRĀVES ROBEŽAS

VALSTS DIBINĀŠANA

Islāma valsts “tēva” bojāeja varēja pielikt punktu turpmākai notikumu virzībai. Taču, rēķinoties ar pastāvīgajiem draudiem, mudžāhidu teroristiskās organizācijas ir iemanījušās vienmēr būt gatavas pārgrupēties un aizstāt zaudētos vadoņus. Zarkāvī nāve netraucēja *Mudžāhidu padomei* turpināt viņa iesāktu darbu, un 2006. gada jūnijā tā ieguva jaunu vadītāju — Abū Aijūbu al Masrī (pazīstams arī kā Abū Hamza al Muhādžirs), taču viņš amatā nespēja ilgi, jo tā paša gada 12. oktobrī padomei pievienojās vēl trīs Irākas mudžāhidu grupējumi un pēc trim dienām tika lemts par jaunas organizācijas dibināšanu, proti, 2006. gada 15. oktobrī *Mudžāhidu padome* nodibināja *Islāma valsti Irākā*.¹⁴⁴ Tieši šis brīdis ir organizācijas, ko patlaban pazīstam ar nosaukumu *Islāma valsts*, dibināšanas diena.

Turklāt paziņojuma video tika pavēstīts, ka organizāciju turpmāk vadīs Abū Umars al Bagdādī (nejaukt ar pašreizējo *Islāma valsts* vadītāju Abū Bakru al Bagdādī). Jaunais organizācijas vadītājs — izbijis policists Huscina Irākā, istajā vārdā Hamīds Dāvūds Halīls az Zāvī — tika pagodināts ar zīmīgu titulu, proti, viņu pasludināja par *amīr al-muminīn* — ticīgo pavēlnieku. Šo apzīmējumu bieži piedēvē kalīfiem. Vēstītājs arī tūdaļ piebilda, ka visi islāmticīgie sunnīti ir aicināti zvērot viņam uzticību, atbalsēt jauno organizāciju utt. Abū Umars tika iecelts par organizācijas “prezidentu”, bet Masrī ieguva vietnieka un kara lietu pārvaldnieka titulu un kļuva par faktisko organizācijas vadītāju.¹⁴⁵

Abū Umars al Bagdādī

Abū Ajjūbs al Masrī

Islāma valsts bija dibināta, un tai bija savs kalīfs. Bija jāsākas jauniem laikiem. Taču nekas tā īsti nenotika. Gan Masrī, gan Abū Umars ātri vien konstatēja, ka viņu aicinājums nav guvis plašu atsaucību un Irākas iedzīvotāji neizrāda lielu entuziasmu būvēt tikko pasludināto valsti.

Gluži otrādi, sajūsmas vietā sākās strīdi, kas gandrīz izraisīja bruņotu konfrontāciju ar neapmierinātajiem līdzgaitniekiem. Jau oktobrī izvērtās konflikts ar vienu no mudžāhidu grupējumiem Irākā, kas nebija iesaistījies *Mudžāhidu padomē*. Tā vadītājs Abū Usāma al Irākī, domājot, ka *Mudžāhidu padome* un *Islāma valsts Irākā* ir *Al Kāidas* apakšuzņēmums, vērsās pie Bin Lādina. Viņš sparīgi kritizēja jauno pasākumu, norādīja, ka kalifāta dibināšana ir farss, kam nav nekādas saistības ar realitāti, apsaukāja konkurentus par hāridžītiem un aicināja Bin Lādinu apvaldīt savus padotos. Nesaņēmis atbildi, viņš pat draudēja sākt karot ar *Al Kāidu (sic!)*, nevis *Islāma valsti Irākā*. Acīmredzot tās slava bija tik niecīga, ka pat Irākas mudžāhidi nejaudāja to atšķirt no *Al Kāidas*. Neskaitot šauras aprindas tīmekļa vietņu forumos, jaunās valsts pasludināšanu gandrīz

neviens neuztvēra nopietni, jo uzskatīja, ka vienīgā pārmaiņa ir nosaukumā. Zināmā mērā tā arī bija.

Apzinoties savu necilo statusu, *Islāma valsts Irākā* vadība izdeva paziņojumu "Informējot cilvēci par Islāma valsts dzimšanu", kurā pamatoja savu pastāvēšanu un uzskaitīja argumentus, kāpēc tā jāuztver nopietni.¹⁴⁶ *Islāma valsts* pētnieks Kouls Banzels norāda, ka šajā tekstā, izmantojot izteiksmes nenoteiktību, doti nepārprotami mājiieni, ka *Islāma valsts Irākā* ir kalifāts. Minētajā publikācijā tās autors rakstīja, ka viens no tradicionālajiem veidiem, kā jauns valdnieks var iegūt varu, ir vēlēšanas, proti, īpaši izvēlēta gudrāko un labāko pārstāvju kopiņa ievēl jauno kalīfu. *Islāma valsts Irākā* vadība uzstāja, ka to ir pilnvarojusi tieši šāda elitāra grupa. Apoloģijas autors uzsvēra, ka viņi ir tiesīgi pārstāvēt savu sabiedrību, jo gūst plašu tās atbalstu un ir konsultējušies ar vietējiem cilšu līderiem — šeihiem. Turklāt vienīgie, kuru balsis ir ko vērtas, ir mudžāhidi, kuri karo pret amerikāņiem un šiītiem. Proti, paši izveidoja elektorātu, kas pats sevi ievēlēja. Viņi apgalvoja, ka valsts dibināšanu pamato šim solim labvēlīgā situācija, proti, amerikāņi jau vācoties prom (aplaimība), Irākas valdība esot vairāk farss nekā valdība (zināmā mērā taisnība), un sunnītu teritorijās vara ir mudžāhidu rokās (daļēja taisnība).¹⁴⁶

* Dokumenta autors Usināns bin Abderrahmāns at Tamīmi atzina, ka jaundibinātajai valstij ir būtiski trūkumi: tā nekontrolē lielu teritoriju, tai nav varas monopola, tā nespēj garantēt drošību un kārtību, tai nav pārvaldes kapacitātes, tās vadība nav pietiekami kvalificēta utt. Taču Tamīni rūlīņ piebilda: arī Muhammadam sākumā nekā no tā nebija.

Teroristisko organizāciju pētnieks Braiens Fišmens, komentējot šo dokumentu, raksta: "Tamīmi argumentē, ka *Islāma valsti Irākā* atšķirībā no Rietumu modernajām valstīm nevar definēt ar konkrētām ģeogrāfiskām robežām, vardarbības monopolu vai birokrātiskas administrācijas pakalpojumiem. Tamīmiprāt, tas būtu aplami attiecībā pret islāmu un globalizāciju. *Islāma valsti Irākā* veido pseidofeodālas attiecības starp emīru un pakļautajiem, kopēji ideoloģiski mērķi un tiesisko principu īstenošana." (Fishman, Brian. "Fourth Generation Governance: Sheikh Tamimi defends the Islamic State of Iraq." *Combating Terrorism Center* — p. 2)

Apjaušot stāvokļa sarežģītību, bet to līdz galam neizprotot, *Al Kāida* centās nogludināt situāciju. Bin Lādins publicēja runu, kurā centās pārliecināt, ka *Islāma valsts Irākā* ir diža organizācija, tās kareivji ir ticīgi ļaudis un cīnās par cēliem mērķiem, turklāt šāds veidojums varētu palīdzēt konsolidēt Irākas sadrumstaloto sunnītu pretošanās kustību. Piedevām vēl — viņš argumentēja — arī Muhammads sarežģītos politikajos un militārajos apstākļos rīkojās no vājām pozīcijām, taču izkaroja cerēto. Acīmredzot *Al Kāida* juta atbildību par pašu ierosināto projektu un vairākkārt apstiprināja, ka organizācija *Al Kāida Irākā* vairs nepastāv. Taču, šķiet, tas bija vienīgais, par ko *Al Kāida* un *Islāma valsts Irākā* bija vienisprātis.

Visupirms jau jānorāda tas, ka *Islāma valsts Irākā* dibināšanas laikā nenotika konsultācijas ar *Al Kāidu*. Te jāņem vērā, ka islāmā uzticības zvērestu — *baija* — dod nevis organizācijai, valstij u.tml., bet gan cilvēks cilvēkam. Uzticību bija solījis Zarkāvī, taču Masrī un Abū Umars ne. Līdz ar to viņiem nebija formālu saistību apspriesties ar pārraugošo organizāciju, un viņi to arī labprāt nedarīja. Savukārt *Al Kāida*, nojaušot briesmošās nepatīkšanas, izrādīja par projektu tikai pieticīgu entuziasmu. Viens no faktoriem, kas sekmēja atsvešināšanos, iespējams, bija nepatika pret Zarkāvī ekstrēmismu. Tas varētu izbrīnīt, taču *Al Kāida* tiešām bija nogurusi no pārspīlētās vardarbības un mežonības. Tomēr jāatceras, ka *Al Kāidas* stratēģiskā prioritāte bija islāmticīgo ļautiņu, sevišķi sunnītu, noskaņošana sev par labu. Savukārt Zarkāvī stils veicināja pretējo. Strīdi par stratēģiju laika gaitā izvērtās tiktāl, ka *Al Kāida* apsvēra nepieciešamību pilnīgi saraut saites ar *Islāma valsti Irākā*, t.i., "brutālo neveiksminieku bandu", kas "aptraipa *Al Kāidas* labo slavu".

Piemēram, ASV pilsonis, islāma konvertīts un *Al Kāidas* runasvīrs Ādams Gadāns vēstulē Bin Lādinam rakstīja, ka vienīgais risinājums ir oficiāli saraut saites ar Zarkāvī grupējumu, jo citādi "arvien vairāk un vairāk cietīs [*Al Kāidas*] reputācija."¹⁴⁷ Par situāciju satraucās arī Bin Lādins, kurš kādā vēstulē 2010. gadā rakstīja, ka, lai atgūtu vienkāršo musulmaņu

uzticību, ir jāsāk jauns *Al Kāidas* darbības posms, proti, turpmāk vairāk jādomā par komunikācijas stilu, jāpielāgo vēstījuma saturs tā, lai plašās masas to spētu saprast, jācenšas būt draudzīgākiem u.tml.¹⁴⁸ Acīmredzot arī Bin Lādins saskārās ar tipisku mūsaiķu problēmu — ļaudis nelasa garus tekstus un nevēlas iedziļināties temata izpētē. Šo apsvērumu patlaban skaidri apzinās *Islāma valsts* propagandas veidotāji, kuri atšķirībā no *Al Kāidas* izplata īsus, krāšņus, "holivudiskus" videoklipus, proti, vairāk bildiņu un mazāk teksta.

Par krīzi vēstīja dažādi avoti. Kouls Banzels, atsaucoties uz pārtvertām mudžāhidu vēstulēm, apraksta situāciju: "Kad ziņas par stāvokli Irākā beidzot sasniedza *Al Kāidas* vadību, tā bija šokēta. *Islāma valsts [Irākā]* dibināšana bija nožēlojama izgāšanās. Organizācijas jurists Abū Suleimāns al Utaibī 2007. gada aprīļa nogalē sagatavoja vēstuli *Al Kāidas* vadībai, lai brīdinātu par briesmīgo situāciju. *Islāma valsts [Irākā]* ne tikai zaudēja teritoriju un atbalsta punktus, piemēram, Ramādī, tās lideri bija zaudējuši arī saikni ar realitāti. Masrī apgalvojumi, ka viņš ir ieguvis daudzu sunnītu arābu cilšu šeiħu atbalstu, gluži vienkārši nebija patiesi. .. Paziņojums par valsti bija sasteigts un "ticīgo pavēlnieka" Abū Umara al Bagdādī ievēlēšana notika pavirši."¹⁴⁹ Jaundibinātais kalifāts jeb, kā raksta Banzels, "valsts uz papīra", izraisīja nelielu vilņošanos mudžāhidu aprindās, taču drīz vien zaudēja aktualitāti.

Neprasmīga vadība bija tikai viens no *Islāma valsts Irākā* zaudējumu iemesliem. ASV prezidents Džordžs Bušs jaunākais 2007. gada janvārī — trīs mēnešus pēc *Islāma valsts Irākā* dibināšanas — izsludināja programmu "Jaunais ceļš uz priekšu", ko pazīst arī ar nosaukumu "Picaugums",¹⁵⁰ kas izmainīja ASV stratēģiju Irākā un nodrošināja ASV bruņoto spēku skaita picaugumu. Gada laikā Irākā ieradās gandrīz 30 000 papildu karavīru, kas, pretēji agrākai prezidenta Buša un Irākas premjera Mālikī norunai, tika tieši iesaistīti Irākas drošības problēmu risināšanā.

Tam bija sekmes. ASV bruņoto spēku klātbūtne pieauga laikā, kad Irākā sākās pret mudžāhidu vērsta iekšējā pretošanās. Tie bija nemieri

pret nemierniekiem. Soli pa solim *Islāma valsts Irākā* jeb, kā to tolaik dēvēja Rietumos, *Al Kāida Irākā* zaudēja savas pozīcijas un spēkus. Vēlāk, atskatoties uz šo periodu, ASV ģenerālis un bijušais CIP direktors Deivids Petreuss pat varēja ar sajūsmu apgalvot: "Viņi bija piespiesti pie zemes!"¹⁵¹

ANBĀRAS ATMODA

Islāma valsts Irākā, saskaroties ar problēmām, tās risināja sev ierastā manierē — ar pastiprinātu vardarbību. Savukārt tas izraisīja mudžāhidu sadarbības partneru (vietējo cilšu) neapmierinātību. Lai gan ne amerikāņi, ne šiīti, kas bija pie varas Bagdādē, sajūsmu neraisīja, tie bija ieinteresēti situācijas normalizēšanā. Savukārt nesaskaņas ar *Al Kāidu Irākā* jeb *Islāma valsti Irākā** vardarbības eskalācija un šeihu varas apšaubīšana radīja situāciju, kurā vietējo cilšu līderi jutās spiesti pārrēķināt ieguvumus un zaudējumus. Lai gan kara sākumā viņi nekavējoties atbalstīja pret ASV vērsto pretošanās kustību, tobrīd — vairāk nekā trīs gadus vēlāk — izskatījās, ka labāk nekļūs.¹⁵² Kad *Islāma valsts Irākā* sāka apdraudēt šeihu varu un ienākumu avotus, viņiem palīdzēt varēja iepriekš tik ļoti nīstā vara Bagdādē un amerikāņu okupācijas spēki.

Apzinoties nepatīkamo situāciju, 2006. gada augusta vidū Abū Rīša ciltis šeihs Abdussattārs Abū Rīša sazinājās ar ASV bruņoto spēku pulkvedi Šonu Makfārlendu. Viņu tikšanās bija pārsteidzoša un ļoti patīkama. Makfārlends uzreiz saprata, ka viņam ir darīšana ar ietekmīgu cilvēku. Abdussattārs bija panācis, ka uz tikšanos ierodas vesels pulks svarīgu, taču niķīgu vietējās pārvaldes darboņu, un neilgi pirms tās jau bija izplatījis paziņojumu, kurā apsūdzēja *Islāma valsti Irākā*, kā arī noorganizējis

* Tolaik *Mudžāhidu padomes* lēmumu reti kāds uztvēra nopietni, un gan plašsaziņas līdzekļos, gan zinātniskajos darbos *Islāma valsti Irākā* turpināja dēvēt par *Al Kāidu Irākā*.

nelielu pašaisardzības grupējumu. Šoreiz viņš amerikāņiem piedāvāja sadarboties. Amerikāņu uzdevums būtu atjaunot policijas iecirkņus, piegādāt aprīkojumu un nodrošināt apmācību, bet Abdussattārs sagādātu policistus.¹⁵³ Abdussattāra un viņa līdzgaitnieku kampaņu sāka dēvēt par *Anbāras atmodu*.*

Pirms *Atmodas* pārstāvjiem Irākā vietējo kadru rekrutēšana īsti nevedās. Taču kopš *Atmodas* sākuma tas mainījās. Līdz 2008. gada beigām *Atmodas* bruņotajā pašaisardzības organizācijā *Irākas dēli* bija iesaistījušies gandrīz 100 000 irākiešu, turklāt aptuveni 80% no tiem bija sunnīti un aptuveni 19% — šiīti. Islāma novirzienu kara plosītajā valstī tā bija patikama pārmaiņa.¹⁵⁴

Atmodas kustībai *Irākas dēli* bija vismaz trīs sadarbības motīvi. Viens no tiem bija solījums, ka nākotnē — pēc Irākas nemiernieku sakaušanas — viņus iesaistīs valsts pārvaldē, proti, viņi varēs "izsisties dzīvē". Savukārt otrs dzinulis bija ļoti klasisks — nauda. *Irākas dēli* no ASV pārvaldes Irākā un Irākas valdības saņēma algu — aptuveni 300 dolāru mēnesī. Trešais, sunnīti arvien skaidrāk redzēja, kā valstī pieaug šiītu vara, un *Atmodas* kustībā saskatīja iespēju pretoties Irānas hegemonijai.

Tas raisīja diskusijas gan Irākā, gan ASV. Dažkārt tika visnotaļ pamatoti norādīts, ka sadarbības pamatā ir nevis milzu entuziasms ieviest liberālisma, demokrātijas u.tml. vērtības, bet gan merkantils aprēķins. *Atmodu* neatbalstīja grupējumi, kuriem, no vienas puses, nepatika Zar-

* Taisnības labad jāteic, ka šim visnotaļ gaišajam stāstam ir arī ēnas puse. Kara sākumā Abdussattārs labprāt uzņēma, apgādāja un slēpa *Al Kāidas* kaujiniekus. Nesaskaņas sākās tad, kad Abdussattārs u.c. saprata, ka *Al Kāidas* nodoms ir izveidot puritānisku valsti un galu galā pilnīgi pārņemt varu. Šāds scenārijs nedz Abdussattāram, nedz citu klanu šeihiem nebija pa prātam, jo apdraudēja viņu augsto statusu un ienākumus, ko nereti ienesa dažādas kriminālas aktivitātes. Piemēram, Abdussattāra klans nodarbojās ar lielceļu laupīšanu. Nav grūti iedomāties, ka, mainoties situācijai, Abdussattāra nostāja atkal mainītos. Taču tā nemainījās līdz viņa nāvei, kas pienāca visai drīz — *Al Kāidas* kaujinieki viņu noslepkavoja 2007. gada septembrī.

kāvi zvērības, tomēr, no otras puses, šķita, ka tā ir nodevība, kas grauj sunnītu kopējo ciņu. Citkārt tika teikts, ka *Irākas dēli* mainīs savu nostāju, tiklīdz mainīsies apstākļi.¹⁵⁵ Satraukumu radīja arī apsvērums, ka *Irākas dēlu* rindās varētu būt bijušie un esošie *Al Kāidas* kaujinieki. Tas būtu diezgan ironiski — ASV maksātu algu tiem, pret kuriem sākumā devās karot. Savukārt tābrīža Irākas premjers Mālikī brīdināja, ka šī kustība ir nekas cits kā bruņotas sunnītu opozīcijas izveidošana pašu rokām, kas, protams, ir neprāts, jo vēlāk atspēlēsies.* Viņš uzstāja, ka šādām pašpārvaldes organizācijām būtu jāpakļaujas varai Bagdādē un Irākas armijai. Irākas aizsardzības ministrs uzsvēra, ka plāno izformēt *Irākas dēlu* kustību: "Mēs pilnīgi un absolūti noraidām *Atmodas* pārtapšanu par trešo militāro formējumu."¹⁵⁶ Valdība pieļāva, ka laika gaitā savās drošības struktūrās varētu integrēt aptuveni ceturtdaļu *Irākas dēlu* kaujinieku. Lai gan gaisā virvoja nesaskaņas, nevarēja noliegt, ka ASV armijai kopā ar *Irākas dēliem* bija izdevies panākt daudz.¹⁵⁷ Situācija valstī bija nedaudz rimtāka, un valdība bija atguvusi vismaz daļēju kontroli pār Anbāras provinci. Šķita, ka *Islāma valsts Irākā* ir sakauta un notikumu gaita sākusī virzīties pretim gaismai un demokrātijai. ASV komandieri, vēlot labu, uzstāja uz *Irākas dēlu* integrāciju, un Irākas valdība zināmā mērā bija spiesta paklausīt. Desmitgades beigās aptuveni 50 000 kaujinieku tika puslīdz sekmīgi iekļauti valsts pārvaldes struktūrās. Taču tas nozīmēja, ka turpmāk atbildība par viņu darbavietu stabilitāti un algām gulsies uz Irākas šītu valdības pleciem. Pamatoti nojaušot nepatīkšanas, *Irākas dēli* to uztvēra kā ASV nodevību. Spriedze Irākas sabiedrībā bija aplāpēta, taču tās cēlonis nebija izskausts. Sunnītu un šītu nesaskaņas drīz vien uzliesmoja ar jaunu sparū.

* Irākas šītu valdībā un šītu iedzīvotāju vidū pat virvoja sazvērestības teorijas, ka amerikāņi ir metušies uz vienu roku ar nīstajiem un absolūti neuzticamajiem sunnītiem, lai atjaunotu sunnītu varu valstī.

ŠĪTU LĪDERIS IRĀKĀ

Tolaik Irākas premjerministrs bija šiismam piederīgais Nūrī al Mālikī. Par šo personu Kolins Pauels teica: "Vienīgais, ko es patiešām zinu, ir tas, ka neviens viņu kārtīgi nepazīst. Taču viena lieta, ko es par viņu zinu, ir tas, ka pēdējos 25 vai 30 gadus viņš pavadīja nevis Džordža Vašingtona namā Vernona kalnā, bet gan Damaskā un Teherānā."¹⁵⁸ Tomēr ar ASV atbalstu* Mālikī 2006. gadā bija kļuvis par Irākas varas iemiesojumu un ar saviem darbiem — par šiitu līderi Irākā. Taisnības labad jāteic, ka viņa politika precīzi atspoguļoja Irākas kā vienotas valsts situāciju, proti, tā pavisam noteikti nebija vienota, tai nebija kopēju mērķu un ideoloģijas. Irākas šiiti, beidzot tikuši pie varas, nemaz netiecās par katru cenu integrēt "tos trakos sunnītu ekstrēmistus". Simboliski un pavisam reāli norobežojies aiz sienām Bagdādē, šiitu vairākums labprāt būtu redzējis, kā jau faktiski neatkarīgā kurdu valsts un sunnīti cits citu saplosa gabalos.

Mālikī jau no jaunības bija pārliecināts Huseina režīma un to atbalstošo sunnītu pretinieks.¹⁵⁹ Viņa tēvs un vectēvs bija sevi pierādījuši kā nemiernieki cīņās pret britiem pēc Otrā pasaules kara. Huseina nežēlīgās tirānijas dēļ Mālikī iesaistījās kustībā *Aicinājums*, taču Irānas un Irākas kara laikā bija spiests emigrēt, lai nenonāktu Huseina drošības dienestu nagos. Trīmdā viņš turpināja darīt visu iespējamo (arī līdzdarbojās teraktos vai pat tos rīkoja), lai gāztu sunnīta Huseina varu, un labprāt sadarbojās ar Irānas teokrātisko varu. Mālikī atgriezās Irākā tikai pēc ASV iebrukuma 2003. gadā. Lai gan savas prezidentūras laikā viņš runāja par centieniem apvienot Irāku, apturēt sunnītu un šiitu savstarpējo karošanu

* Mālikī bija kompromisa kandidāts. Iespējams, tolaik trūka informācijas par viņa pagātni. Patlaban pieejamās ziņas norāda uz viennozīmīgu labvēlību pret Irānu. Tas šķiet ļoti ironiski, ņemot vērā ASV centienus nepieļaut Irākas nokļūšanu Irānas ietekmes zonā. Amerikāņu lēmumu varētu attaisnot vien tas, ka vairāk vai mazāk, bet "sasmērējušies" bija visi potenciālie Irākas līderi.

Nūri al Mālikī (2008. g.).

Foto no DVIDS Archive

u.tml., viņa darbi liecināja par ko citu. Mālikī pilienu pa pilienam veicināja šiitu attriebības jūtas un it nemaz necentās apturēt viņam pakļauto drošības spēku nedarbus. Žurnālā *The New Yorker* raksta: kad šiitu policisti bez tiesas noslepkavoja sunnītus, Mālikī vien noteicis, ka tie gan jau bijuši sazin kādi teroristi; kad Huseinam izpildīja nāvessodu, kas vairāk izskatījās pēc linča tiesas, Mālikī attaisnojās, ka baidījies no *Baas* sarīkota apversuma.¹⁶⁰

Pārmaiņas varēja notikt 2010. gadā, kad vēlēšanās uzvarēja Mālikī konkurējoša prietumnieciska partija. Taču notikumi izvēršās tai nelabvēlīgi. Mālikī un citas šiitu partijas biedri tika ielūgti apmeklēt Irānu, lai piedalītos reliģiskos svētkos, taču citstarp atrada laiku satikties ar Kāsimu Suleimānī — *Irānas revolucionārās gvardes* komandieri, kura pārziņā bija slepeno pasākumu vadīšana ārvalstīs. Turklāt Suleimānī bija ieguvis slavu kā prasmīgs sava amata veicējs. Viņš pārliecināja Mālikī un

otras šītu partijas lideri, ka vajadzētu sadarboties, lai nostumtu malā pret Rietumiem labvēlīgi noskaņoto uzvarētāju.¹⁶¹

Lai gan amerikāņi zināja par šādu norunu un tās saturu, tie nestājās tai ceļā.¹⁶² Mālikī atkārtoti kļuva par Irākas premjerministru. Deksters Filkins žurnālā *The New Yorker* apraksta dažu ASV diplomātu sašutumu: "Amatpersonas, kas pēdējo desmitgadi aizvadīja centienos īstenot ASV intereses Irākā, bija saniknotas. "Vai mēs zaudējam 1500 amerikāņu dzīvību, lai tagad kara iznākumu noteiktu irāņi? Lai mēs piedzīvotu stratēģisku sakāvi?" jautāja izbijis amerikāņu diplomāts. "Pie velna, nē!" Vismaz viens ASV diplomāts Bagdādē, protestējot pret notiekošo, atkāpās no amata." Savukārt vēlēšanu uzvarētājs Ijāds Allāvī dusmās konstatēja: "Amerikāņi gribēja doties prom no Irākas un atdeva valsti irāņiem. Irāka nu ir nefunkcionējoša valsts (*failed state*) un Irānas kolonija."¹⁶³

Viens no Mālikī jaunās valdības uzdevumiem bija panākt ASV bruņoto spēku aiziešanu līdz 2011. gada beigām. Tas bija piemērots brīdis šādam solim, jo arī ASV to pašu bija solījis paveikt jaunais prezidents Baraks Obama. Visas ar Irākas karu saistītās likstas bija mainījušas sabiedrības viedokli par to. Terorisma draudi bija pierimuši, bet amerikāņu klātbūtne Irākā šķita vairojam vienīgi kritušo skaitu. Vienošanās tika panākta un šķietami neticamais tiešām notika — pēc gandrīz deviņiem gadiem kopš kara sākuma 2011. gada 18. decembra rītā pēc īsas ceremonijas Irāku pameta paši pēdējie 500 ASV kareivji.

Pēc amerikāņu aiziešanas Mālikī daudz nekavējās un sāka valsts varas aparāta un armijas attīrīšanu no sunnītiem. Jau nākamajā dienā viņš pavēlēja arestēt Irākas viceprezidentu sunnītu Tāriku al Hāšemi. Tas bija sākums plašām represijām, kas visupirms bija vērstas pret sunnītiem valsts pārvaldē, drošības dienestos un armijā. No irākiešu sadraudzības lidera vairs nebija ne vēsts. Mālikī straujā tempā pārveidoja Irākas varas gaitēņus. Tajos vieta bija tikai viņam pašam, viņa sabiedrotajiem un noteikti ne sunnītiem.¹⁶⁴ Varas sagrābšanu papildināja vērienīgi krāpšanas un korupcijas skandāli, taču visi tika ātri aplūsināti.

Mālikī politiskajai darbībai bija graužoņas sekas. Var runāt par vismaz trim apsvērumiem, kas veicināja *Islāma valsts* rašanos.

Pirmais. Mālikī politika atjaunoja naidīgumu un neuzticēšanos starp sunnītiem un šiītiem. Lai gan nekāda draudzība nebija pastāvējusi, bija izdevies nodrošināt valstī nosacīti mierīgu dzīvošanu. Mālikī veicinātie un paša sāktie pret sunnītiem vērstie pasākumi atjaunoja pārliecību, ka vienota Irāka nav iespējama. Sunnīti bija spiesti norobežoties un ieņemt aizsargpozīcijas. Tas sekmēja *Al Kāidas* un Zarkāvī plānu: kad Irākas sunnīti sapratīs, ka vara Bagdādē ir ļauna, tie vērsīsies pēc palīdzības pie mudžāhidiem.

Otrais. Ne *Anbāras atmodas* kustība, nedz *Irākas dēli* 2013. gadā faktiski vairs nepastāvēja. Mālikī darīja visu iespējamo, lai nepieļautu sunnītu nokļūšanu pie varas un integrēšanos bruņotajos spēkos. *Irākas dēlu* kaujinieki bija norīcējuši ASV solījumam, ka Mālikī būs atvērts un laipni aicinās tos savā paspārnē. Mālikī politikai bija paredzamas sekas. "Gluži kā Sadāma Huseina armijas izformēšana .. pavēra durvis visdažādāko nemiernieku klāstam, tāpat arī sabiedriskās kustības [*Irākas dēli*], kurai bija izšķirīga loma karā pret *Al Kāidu*, izformēšana, kā arī lēmums tās biedrus iekļaut nevis drošības spēkos, bet gan ministrijās, valstī radīja drošības vakuumu," raksta Irākas notikumu analītiķi.¹⁶⁵ *Irākas dēlu* kaujinieki, pārsvarā sunnīti, sapratuši, ka viņus negaida gaiša nākotne, konstatēja, ka alternatīva ir palikt bez darba vai pievienoties jaunajam reģionālajam spēkam — *Islāma valstij*.¹⁶⁶ Daudzi izvēlējās otro variantu.*

* Varētu spekulēt, kas notiktu, ja nebūtu sācies *Arābu pavasaris* un sacelšanās Sīrijā? Vai būtu radusies pietiekami liela neapmierinātība, lai iekustinātu sunnītus? Patriks Kokbērnš norāda, ka Mālikī nopelšana lielā mērā ir pamatota, taču tā neatpoguļo pilnīgu ainu. Viņš izdevumā *The Independent* raksta: "Mālikī kļūdas nav Irākas valsts sabrukšanas iemesls. Tas, kas destabilizē Irāku kopš 2011. gada un turpmāk, ir sunnītu sacelšanās Sīrijā un tās nokļūšana mudžāhidu rokās, kurus bieži vien finansē sponsori no Saūda Arābijas, Kataras un Apvienotajiem Arābu Emirātiem. Jau atkal un atkal Irākas politiķi ir brīdinājuši, ka,

Trešais. Sunnītu un šiītu naidošānās Irākā nebija tikai lokāls konflikts. Tam bija arī starptautisks konteksts. Irānas ietekmes pieaugums Irākā varēja satraukt vairākas sunnītu valstis, īpaši Irānas sīvāko sāncensi — Saūda Arābiju. Abas valstis labprāt izmanto neticšos kaujiniekus, kuri paveic karošanu parastās armijas vietā. Saprotot, ka Irāka strauji ieslīd Irānas orbitā, Saūda Arābija un citas Persijas liča valstis pastiprināja atbalstu dažādām sunnītu nemiernieku grupām, kuras vēlāk vairāk vai mazāk saplūda ar *Islāma valsti*.

Vētrains politisko aktivitāšu laikā Irākā tomēr notika kāds ievērojams pasākums, kas jau atkal pagrieza *Islāma valsts* likteni citā gultnē. Lai gan *Anbāras atmodas* kaujiniekiem bija izdevies apslāpēt *Islāma valsts Irākā* vardarbības jūsmu, tā vēl nebija pavisam izskausta. Mudžāhidi bija nogājuši pagrīdē un gaidīja savam iznācienam piemērotu brīdi, taču ASV un Irākas bruņotie spēki 2010. gada 18. aprīlī viņus atrada pirmie. Kopīgā uzbrukumā tiem izdevās nogalināt abus tābrīža *Islāma valsts Irākā* vadītājus — Abū Umaru al Bagdādī un Abū Aijubu al Masrī. Tajā laikā organizācija jau bija zaudējusi jēlcādu līdzību ar valstisku veidojumu. *Islāma valsts* pētnieks Kouls Banzels atsaucas uz krāšņu ainu no Masrī sievas liecības Irākas policijai. Viņa reiz prasījusi vīram: "Kur tad ir tā Irākas Islāma valsts, par kuru tu visu laiku runā? Mēs dzīvojam tuksnesī!"¹⁶⁷ Tā paša gada jūnijā ASV spēku ģenerālis Reimonds Odierno preses konferencē varēja ar lepnumu ziņot, ka, 34 no 42 *Islāma valsts Irākā* līderiem ir vai nu nogalināti, vai arī sagūstīti, bet atlikušie ir ierobežoti.¹⁶⁸ Līderi bija likvidēti un kaujinieki, noskuvuši bārdas un pārvilkuši drānas, noslēpās pagrīdē. To interpretēja gan kā Irākas drošības spēku spēju apliecinājumu, gan kā turpmāka spēka pieauguma priekšvēstnesi. Tolaik daudzi uzskatīja, ka ir sākusies vien-

ja neapturēs pilsoņu karu Sīrijā, nemieri atsāksies arī Irākā. "Man šķiet, ka viņi vienkārši mums netic un ir ieciklējušies uz Asada gāšanu," teica kāds Irākas līderis." (Cockburn, Patrick. "Iraq crisis: How Saudi Arabia helped Isis take over the north of the country." *The Independent*)

virziena kustība uz teroristu izskaušanu. Tomēr viss jau atkal mainījās. Diezgan drīz sākās t.s. *Arābu pavasaris*, kura degsmes vēji pāršalca arī Sīriju. Savukārt Sīrijā *Pavasaris* pārtapa nežēlīgā pilsoņu karā, kurā *Islāma valsts* atdzima jau jaunā un spēcīgākā formā.

ISLĀMA VALSTS IRĀKĀ UN LEVANTĒ

ARĀBU PAVASARIS UN RUDENS SĪRIJĀ

Kā jau katru gadu, arī 2011. gadā prominentais žurnāls *Time* nosauca t.s. "gada personu". Šoreiz šis godš tika nevis kādam ievērojamam politiķim, zinātniekam vai māksliniekam, bet gan abstraktai personai — "Protestētājam".¹⁶⁹ Togad protestēja daudzi un daudz, taču lielākā un ietekmīgākā protesta laurus neapšaubāmi plūca nemieru virkne vairākās Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas (TAZA) valstīs, kas diezgan drīz ieguva apzīmējumu *Arābu pavasaris*. Tā bija masveida sabiedriskā kustība, kas burtiskā nozīmē aizsvilās Tunisijā, kad 2010. gada 17. decembrī tunisiešu ielu tirgonis Muhammads al Būazizī sabiedriskajā laukumā iepretim pilsetas mērijai aplēja sevi ar degvielu un pašaiždedzinājās. Izmisušā Būazizī protests pret vietējās varas klajo netaisnību un necieņu pārauga nemieros, kas pārņēma visu valsti. Drīz līdzīgi protesti sākās Alžīrijā, Ēģiptē, Jemenā, Libijā, Jordānijā, Bahreinā, Kuveitā u.c.¹⁷⁰

Arābu pavasaris sākotnēji bija sabiedriska sacelšanās pret sociālām netaisnībām. Tā bija ekonomiski ievirzīta kustība, kuras pamatmērķis bija kaut kādā veidā risināt samilzušās sociālās problēmas — nabadzību, bezdarbu u.tml. Kopš 20. gadsimta vidus, kad daudzas valstis atsavinājās no koloniālā jūga, reģionā bija vērojama saimnieciskās dzīves augšupeja. Taču šis laiks sakrita ar ārkārtīgi spēcīgu demogrāfisko sprādzienu, kas, ja tā var sacīt, aprija visu, ko spēja saražot rūpnieciski vārgās valstīs. Vidējais vecums TAZA valstīs 21. gadsimta sākumā bija aptuveni 25 gadi.¹⁷¹ Negausīgā naftas ieguve bija veicinājusi dzimstību, taču bieži vien ne-

kompetentās un korumpētās valdības nedz gribēja, nedz spēja nodrošināt jaunajiem cilvēkiem pienācīgu darbu. Rezultātā bezdarba līmenis TAZA valstīs patlaban ir aptuveni divreiz lielāks par vidējo rādītāju pasaulē.¹⁷² Alžīrijā pat radās jaunvārds "itisti" (*hittiste; hit* — arābu val. *siena*), ar ko apzīmēja jauniešus, kas darīja vienīgo pieejamo darbu — caurām dienām stutēja sienas. Protestu dalībnieki visupirms vēlējās iegūt kaut nedaudz sociālā taisnīguma un materiālās nodrošinātības prieku. Šķita, ka vienīgais veids, kā to panākt, ir sasist "vecos bauslības galdiņus" un, gāžot no troņa pašpasludinātos "monarhus", fundamentāli mainīt pastāvošo kārtību. Masveidā izmantojot sociālos tīklus, piemēram, *Facebook* un *Twitter*, protestētāji ātri koordinēja savu darbību un izvērta apjomīgu propagandas darbu (*Arābu pavasari* dažkārt dēvēja arī par "*Facebook* revolūciju"). Sociālo tīklu izmantošana ir plašāk aprakstīta šīs grāmatas nodaļā "Propaganda"). Drīz vien Rietumu sabiedrību bija pārņēmusi eksaltēta jūsmā par gaidāmajām demokrātiskajām pārmaiņām arābu valstīs. "Tomēr, kā māca vēsture, revolūcijas neiztiek bez asinīm, turklāt tās norit mokoši lēni un dažkārt nemaz nedod gaidītos rezultātus. Lai gan dažās valstīs, piemēram, Tunisijā, revolūcija bija diezgan sekmīga, vairumā *Pavasara* valstu vasara tā arī nav pienākusi."¹⁷³

Daudzas valstis patiešām atsvabinājās no diktatoru žņaugiem, tomēr ar nožēlu jāteic, ka bez žņaugiem tās vēlāk pamanījās radīt himeras.

- * Sarunā par "arābu revolūciju dialektiku" vai "panākumiem un postu" Zils Kepels komentē, ka izpratni par notikumiem arābu un islāma zemēs izkropļo divas "akadēmiski transmisīvas slimības" — *fukujamīts* un *hantingtonoze* (atsauces uz attiecīgi Frānsisa Fukujamas "vēstures beigām" un Semjuela Hantingtona idejām par civilizāciju sadursmēm). Kepels diskusijā norāda, ka Arābu revolūcijas pirmā posma laikā rietumvalstīs valdīja milzu entuziasms par notiekošo. *Fukujamīts* izpaudās kā neadekvāta sajūsma un aplams priekšstats, ka "nu arābi beidzot būs tādi paši kā mēs — vairs nekādu sejas aizsegu, nekādu Bin Lādīnu... Tagad viņi pirks *iphone* un *ipad*." (Kepel, Gilles, William McCants, and Karim Sadjadpour. "The Success and Failures of the Arab Revolutions: A Discussion With Gilles Kepel." *Carnegie Endowment for International Peace*)

Leons Taivāns intervijā pat apgalvo, ka "Varai ir nepieciešams būt pietiekami nežēlīgai un autokrātiskai, jo islāma reliģiskajā paradigmā nav vietas demokrātijai"¹⁷⁴. Nedaudz ironizējot, jāteic, ka Rietumu liberālisma zemēs daudzi gaidīja, ka važas sarāvušās arābu tautas visupirms steigs nodrošināt, piemēram, viendzimuma laulības un marihuānas legalizēšanu, taču realitāte sagādāja vilšanos — ēģiptieši demokrātiskās vēlēšanās paši deva priekšroku konservatīvajai *Musulmaņu brālībai*. Izrādījās, ka brīvību nevienam tā īsti nevajag — šī Rietumu eksportprece nebija guvusi plašu piekrišanu.

Savukārt Sīrijā, ko, gluži tāpat kā citas valstis, bija pārņēmusi *Arābu pavasara* jūsma, 2011. gada rudenī vardarbība saasinājās tiktāl, ka jau varēja runāt par pilsoņu karu.* Ēģiptē un Libijā atšķirībā no Sīrijas varas maiņa bija panākta (savukārt, piemēram, Bahreinā *Pavasara* kustība tika nežēlīgi apspiesta; Jemenā karošana turpinās joprojām). Ēģiptes prezidents Hosni Mubāraks atkāpās brīvprātīgi un, lai gan tika tiesāts un atzīts par vainīgu dažos noziegumos, palika dzīvs. Libijas prezidents Muamars Kadāfi savu vietu pamest negrasījās. Iespējams, viņš būtu sakāvis opozīciju, ja ne iesaistījies NATO, kuras bruņotie spēki — lielākoties Francijas — sāka plaša mēroga bombardēšanu. Rietumu iejaukšanās radikāli pavērsa notikumu gaitu, un Kadāfi tas beidzās letāli — 2011. gada oktobrī

* ASV vēstnieks Sīrijā Viljams Roubaks 2006. gada decembrī savā ziņojumā, ko publiskoja organizācija *WikiLeaks*, gari un plaši izvērtē Sīrijas valdības vajības un iespējamus soļus, kuri varētu sekmēt destabilizāciju valstī, kas savukārt novestu pie režīma maiņas. Vēstnieks Roubaks iesaka, piemēram, veicināt šķelšanos sunnītu un šiītu starpā, izplatīt baumas par iespējamu puča mēģinājumu, apslāpēt ārvalstu investīcijas, lai kavētu saimniecisko attīstību, plašsaziņas līdzekļos izplatīt runas par islāma ekstrēmistu klātbūtni valstī un to panākumiem un oficiālās valdības vājumam u.tml. (Roebuck, William. "Influencing the SARG in the end of 2006." *WikiLeaks*) Varētu interpretēt, ka tie ir bijuši tikai iespējamās darbības scenāriji un ASV valdība tos nekad nav centusies īstenot. Tomēr par to var arī šaubīties; skat., piemēram: Naiman, Robert. "WikiLeaks Reveals How the US Aggressively Pursued Regime Change in Syria, Igniting a Bloodbath." *Truthout*.

opozīcijas karotāji viņu sagrāba un uz vietas nolīnvoja. Acīmredzot Mu-bāraka un Kadāfi* likteņa iebiedēts, Sīrijas prezidents Bašārs al Asads neicilaidās garās diskusijās ar nemierniekiem un lika veikt protestētāju apvaldīšanas pasākumus.

Vēl 2011. gada sākumā Asads bija pārliecināts, ka viņa valsts ir imūna pret nemieriem.¹⁷⁵ Viņš ticēja vai gribēja ticēt, ka Sīrijas iedzīvotāji ir apmierināti un savu prezidentu godā.¹⁷⁶ Taču drīz vien viņš piedzīvoja vilšanos. Tā paša gada martā Deraā izcēlās nemieri un protesti. Tos iekustināja kāds it kā necils notikums. Par Sīrijas Gavrilo Principu kļuva četrpadsmitgadīgs zēns vārdā Nāifs Abāzids, kurš uz savas skolas sienas uzkrāsoja pret Asada režīmu vērstu saukli. Sīrijas drošībnieki uz to reaģēja nesamērīgi agresīvi, arestēja Naifu un viņa skolasbiedrus, spīdzināja un pazemoja.¹⁷⁷ Tas izraisīja plašas nekārtības un protestus, kurus Asada drošības spēki nežēlīgi apspieda. Taču Pandoras lāde bija pavērta un, šķiet, nekas vairs nevarēja apturēt notikumu turpmāko gaitu. Maijā Sīrijas karaspēks iegāja Deraā, bet jūlijā — Homsā. Nemieri pamazām pārtapa bruņotā konfliktā. Jūlijā Sīrijas bruņoto spēku dezertieru grupa paziņoja, ka dibina savu organizāciju — *Brīvo sīriešu armiju*, kuras mērķis ir gāzt Asada varu. Vēlāk šī faktiski neeksistējošā organizācija kļuva par populāru piemēru rictumniecisko spēku klātbūtnei Sīrijā. Nākamā gada laikā situācija tikai sarežģījās. Ietekmēt karošanas gaitu centās teju ikviens valsts. Francijas, Lielbritānijas, Vācijas, Itālijas u.c. valstu vadības patrieca Sīrijas diplomātus. Itālija Asadam atņēma vēl nesen piešķirto visaugstāko Itālijas Republikas apbalvojumu — *Lielā krusta bruņinieka* ordeni par nopelniem

- Kadāfi 2008. gada Arābu valstu samītā Sīrijā savā runā pieminējis, ka “izņemot šo zāli, mums nav nekā kopīga” un ka “mēs cits citu ienīstam”, un brīdinājis klātesošos: atcerieties, kas notika ar Huseinu! “Ikviens no mums var būt nākamais.” (Gaddafi, Muammar. “Qadhafi to Leaders at the Arab Summit: We All Hate One Another. The Americans Might Hang You All One Day Like They Hanged Saddam.” *The Middle East Media Research Institute TV Monitor Project*) Runas atšifrējumu skat.: http://www.memritv.org/clip_transcript/en/1731.htm

Itālijas labā. Turcija piedraudēja, ka Sīrijas karaspēka klātbūtni robežu tuvumā uzskatīs par militāru apdraudējumu. Jūlijā izcēlās kaujas Aleppo; novembrī ar rietumvalstu gādību tapa *Sīrijas revolūcijas un opozīcijas spēku nacionālā koalīcija*. Augustā ASV prezidents paziņoja, ka ķīmisko ieroču izmantošana būs "sarkanā līnija",¹⁷⁸ kuras pārkāpšana izraisīs ASV bruņotu intervenci. Savukārt 2013. gadā ANO inspektori konstatēja, ka Gūtas rajonā Damaskā *kāds* tos ir lietojis. Rietumvalstis apsūdzēja Asadu un līdz pat pēdējam brīdim draudēja ar militāru iejaukšanos, savukārt Krievija uz Vidusjūru nosūtīja savus karakuģus, kuri nostājās ceļā ASV karaflotei. Tas izraisīja milzīgu spriedzi reģionā.¹⁷⁹ Dienu pirms noteiktā uzbrukuma laika ASV prezidents Obama pārdomāja un uzbrukumu atcēla,¹⁸⁰ un pēc dažām dienām Krievijas ārlietu ministrs Sergejs Lavrovs, reaģējot uz ASV valsts sekretāra Džona Kerija pārdomām par iespējamu konflikta atrisinājumu, piedāvāja tūdaļ pat sākt Sīrijas armijas ķīmisko ieroču krājumu likvidēšanu.* Visu šo laiku dažādas valstis negausīgi ie-

* Visas iesaistītās puses palika pie sava, taču panāktais risinājums bija pietiekams, lai lietu slēgtu un aizmirstu. Piekļusušos ūdeņus no jauna pamatīgi savīļņoja Seimūra Herša publikācijas "Kam piederēja zarīns?" 2013. gada decembrī un "Sarkanā līnija un žurku eja" nākamā gada aprīlī. Pirmajā, atsaucoties uz vārdā neminētiem avotiem ASV valsts pārvaldē un militārajās struktūrās, viņš argumentēja, ka prezidentam Obamam nebija drošu ziņu, ka ķīmiskos ieročus ir izmantojuši Asada spēki. Heršs norādīja uz Masačūsetsas Tehnoloģiju institūta (MIT) pētnieku secinājumu, ka uzbrukumā izmantotās raķetes nav un nevar būt izšautas no Sīrijas armijas kontrolētās teritorijas. Nobeigumā viņš izvirzīja tēzi, ka daudz ticamāka ir versija, ka uzbrukumu veica kāds no daudzajiem opozīcijas spēkiem, visticamāk, *An Nusra fronte*. Savukārt rakstā "Sarkanā līnija un žurku eja" viņš izteica vēl skandalozāku tēzi. Proti, atsaucoties uz avotiem ASV drošības dienestos, viņš rakstīja, ka Gūtas uzbrukumu pavisam noteikti istenoja *An Nusra fronte*, taču to noorganizēja NATO dalībvalstis un Eiropas Savienības kandidātvalsts Turcijas drošības dienesti. Citkārt šādas apsūdzības būtu ignorētas, taču ažiotažu izraisīja tas, ka rakstus publicēja ļoti respektabls izdevums — *The London Review of Books* un Heršam ir ļoti laba reputācija (viņš ir saņēmis vairākus prestižus apbalvojumus, tostarp Pulicera balvu žurnālistikā). Turcija Herša apsūdzības kategoriski noraidīja. Skat.: Hersh, Seymour. "Whose

vardarbības vilni bez kāda virziena un mērķa, un pazaudēja savu idejisko kopsaucēju, lai kāds tas būtu bijis — sociālā netaisnība, režīma maiņa, minoritāšu diskriminācija utt. Visu karš pret netaisnīgu valsti pārvērtās par visu karu pret visiem netaisnīgā valstī. Šo haosu steidza izmantot dažādas islāmistu organizācijas.¹⁸¹ Tās varēja vēstīt to, ko jau Irākā bija izmēģinājis Zarkāvi: "Lūk, nedz rietumvalstis, nedz vietējie sekulārie līderi jums nepalīdz. Mēs, ar Dieva gādību, varam jums palīdzēt."

Jau pašā revolūcijas sākumā — 2011. gadā — Asads, saskaroties ar nemierniekiem un atbildot uz protestētāju aicinājumiem, palaida brīvē 260 cietumniekus.¹⁸² Šo, nu jau izbijušo, ieslodzīto rindās bija gan ar terorismu saistīti islāmisti, gan cilvēktiesību aizstāvji, gan blogeri. Tolaik šo soli uztvēra kā labu sākumu plašākām reformām. Vēlāk, pēc diviem vai trim gadiem, rietumvalstu prese¹⁸³ šo epizodi dažkārt izmantoja kā ieganstu savvērestības teorijas producēšanai. Proti, izskanēja notikumu interpretācija, ka Asads šādi rīkojies nevis tāpēc, ka to pieprasīja gan opozīcija, gan starptautiskā sabiedrība,¹⁸⁴ bet gan tāpēc, ka viņam bijis slepens, tālejošs un, protams, ārkārtīgi viltīgs plāns — opozīcijā ielaist islāmistus, lai viņi, izraisot nežēlīgas kaujas, diskreditētu prodemokrātiskos un mērenos nemierniekus.¹⁸⁵ Par to, ka Asadam pret nemierniekiem nebija siltu jūtu, nav daudz jāšaubās. Taču diez vai 260 cietumnieku brīvlaišana bija Sīrijas mērenās revolūcijas izgāšanās iemesls. Turklāt nez vai Asads būtu bijis tik neprātīgs, lai divas nedēļas pēc protestu sākuma fantazētu par iespējamu pilsoņu karu, kurā iespējama opozīcija varētu no citām valstīm saņemt nevēlamu atbalstu.

Tomēr gluži bez vainas bruņota islāmisma veicināšanā Asada režīms nav. Sadursmēs ar politiskā islāma piekritējiem, jo īpaši *Musulmaņu brālību*, iesaistījās jau Bašāra al Asada tēvs Hāfīzs al Asads, un pēc nežēlīgām kaujām un represijām konflikts beidzās 1982. gadā Hamā. Kopš tā laika *Musulmaņu brālībai* Sīrijā nebija gandrīz nekādas ietekmes un pārstāvniecības. Tomēr valstī saglabājās gan spriedze, gan agresīvi noskaņotu islāmistu kopienas. Kā skaidro drošības lietu profesors Pīters Noi-

mans, Asada varas stratēģija šo aprindu kontrolēšanai bija iefiltrēšanās un manipulācijas no iekšpuses, proti, drošības iestādes centās padarīt mudžāhidu grupējumus par savām marionetēm. Šī piceja bija puslīdz sekmīga un atturēja no pārmērīgas vardarbības. Sīrijas vara ilgstoši labprāt sadarbojās ar ASV u.c. rictumvalstīm cīņā pret starptautisko terorismu. Tomēr situācija sarežģījās pēc 11. septembra terorakta un ASV vendetas. Sākoties otrajam Irākas karam, Sīrijas salafītu aprindas skaļi pauda sašutumu un uzstāja, ka ir jādodas uz Irāku karot. Sīrijas drošības iestādēm un Asadam tā bija smaga izvēle — piekrāpt amerikāņus vai victējos ekstrēmistus? Asads acīmredzot izvēlējās pirmo, lai a) atbrīvotos no vietējiem bīstamajiem elementiem un b) diskreditētu Buša politiku, jo bažījās, ka nākamais mērķis būs Sīrija un Asads pats. Turklāt, ņemot vērā neokonservatīvās kļīķes entuziasmu, tās nebija tikai paranoiskas bažas. Turpmāk no Sīrijas puses robeža bija pavērta, drošībnieki pievēra acis uz notiekošo un pāri robežai sākās strauja mudžāhidu plūsma. Problēmas sākās, kad Sīrijā atgriezās Irākas pretošanās kustības veterāni. Viņus atkal centās ar viltu kontrolēt un padarīt par marionetēm, taču šis uzdevums nebija vienkāršs, un 20. gadsimta pirmajā desmitgadē regulāri notika nelielas sadursmes un terorakti. Sākoties nemieriem 2011. gadā, nebija pārsteigums, ka opozīcijas rindās darbojās daudzi pieredzējuši islāmisti un mudžāhidi, kuri ar savām zināšanām un sakariem spēja pastumt malā “neprofesionālos” nemierniekus.¹⁸⁶ Jau 2011. un 2012. gadu mijā Sīrijā sevi publiski pieteica vairākas islāmistu grupas, piemēram, *Abrār aš Šām*, *Ansār aš Šām*, *At Taubīd brigāde* u.c., taču nozīmīgākā no visām bija *An Nusra fronte*.

JAUNIE LAIKI: ABŪ BAKRS AL BAGDĀDĪ

Kamēr citur brieda un plosījās revolūcijas, *Islāma valsts Irākā* pārgrupējās. Deviņus mēnešus pirms *Arābu pavasara* sākuma Irākā tika nogalināti Is-

Islāma valsts Irākā lideri — Abū Umars al Bagdādī un Abū Aijubs al Masrī. Taču jau mēnesi pēc viņu nāves organizācija iecēla jaunu emīru, t.i., lideri. *Islāma valsts Irākā* vadību 2010. gada 16. maijā uzņēmas Abū Bakrs al Bagdādī. Proti, tas pats cilvēks, kas vēlāk tika pasludināts par *Islāma valsts* īsteno vadoni, visu ticīgo pavēlnieku, kalīfu Ibrāhīmu.

Abū Bakrs al Bagdādī atšķirībā no “Protestētāja” nekļuva par žurnāla *Time* gada personu un 2015. gada nominācijā palika otrajā vietā.¹⁸⁷ Tomēr viņš īsā laikā parādīja, ka ir zinošs un spējīgs stratēģis, karavadonis un politiķis. Viņa vadībā *Islāma valsts* kļuva par to, ko mēs pazīstam šodien. Ar viņa gādību *Islāma valsts* ne tikai atguvās no pilnīgas sakāves, bet arī izpletās pa teritorijām, kas platības ziņā līdzinās trim, četrām Latvijām un kurās dzīvo gandrīz desmit miljoni iedzīvotāju. Viņam izdevās novājinātu kaujinieku grupējumu pārvērst starptautiskā organizācijā un padarīt to par plaši pazīstamu zīmolu.

IZCELSME

Drošu ziņu par Abū Bakra al Bagdādī dzīvi ir maz, un tās bieži ir pretrunīgas. Bagdādī, īstajā vārdā Ibrāhīms Avāds Ibrāhīms al Badrī, ir dzimis 1971. gada 28. jūlijā nctālu no Sāmarras, Irākā. Viņš piedzima un uzauga reliģiozā ģimenē, kas lepojās ar saviem ciltsrakstiem — tie norādīja uz piederību Kuraišu ciltij un radniecību ar Muhammadu.¹⁸⁸ Viņa tēvs vietējā mošejā kalpoja par Korāna deklamācijas skolotāju un, iespējams, atzina salafismu. Jaunais Ibrāhīms skolas gados bijis kluss un kautrīgs zēns. Pēc skolas viņš laiku lielākoties pavadījis tuvējā mošejā, kur nodevies islāma studijām. Taču viņš bija arī uzstājīgs. Pārnācis mājās, viņš nekadējās aizrādīt līdzcilvēkiem, ko un kā viņi dara neatbilstoši pareizai ticībai. Tādējādi viņš ieguvis iesauku “Ticīgais”. Pirmo pieredzi ticības izplatīšanā viņš guva tēva darbavietā — vietējā mošejā, kur apguva Korāna lasīšanu, un šajā mākslā ievadīja arī kaimiņpuikas. Acīmredzot viņa reliģiozitātes saknes ir meklējamas jau bērnībā. Domnīcas *The Brookings* pētnieks Vil-

Abū Bakrs al Bagdādī

Attēli: Norddeutscher Rundfunk (NDR)

Abū Bakrs al Bagdādī ieslodzījuma laikā Buka cietumā 2004. g.

jams Makkants norāda, ka, lai gan Bagdādī reliģiozā fundamentālisma cēloņu sarakstā ir ASV aktivitātes Irākā, viņa pasaules uzskatu visupirms ir veidojis "fundamentālisma, Sadāma Huseina sekulārā totalitārisma un varas alku sajaukums".¹⁸⁹

Makkants sniedz ieskatu Abū Bakra al Bagdādī ģimenes vēsturē. Līdzīgi kā daudzās citās, arī Bagdādī ģimenē daži locekļi iestājās sekulāro un nacionālisma ideju piestrāvotajā partijā *Baas*, turklāt divi viņa tēvoči pat strādāja Huseina drošības dienestos. Viens no brāļiem uzkalpojās par armijas virsnieku, bet cits gāja bojā Irākas un Irānas karā. Bagdādī gribēja turpināt izglītošanos un kāroja apgūt tiesību zinātni Bagdādes Universitātē, taču viduvējās sekmes skolā to liedza. Tolaik Huseins jau bija izvērsis *Ticības kampaņas* politiku, kas sekmēja islāma atjaunotni Irākā. Tas pavēra Bagdādī iespēju pievērsties teoloģijai, t.i., Korāna studijām. Savukārt maģistra grādu viņš ieguva jaundibinātajā Sadāma Huseina Islāma pētniecības universitātē 1999. gadā, kur turpināja islāma un Korāna deklamēšanas studijas. Uzreiz pēc maģistrantūras absolvēšanas viņš iestājās doktorantūrā, ko 2007. gadā sekmīgi pabeidza. Doktora grāds islāma studijās vēlāk stiprināja viņa autoritāti ciņubiedru vidū. Par pagrieziena punktu varētu uzskatīt iesaistīšanos *Musulmaņu brālībā*, kas bija plats solis politikas un islāmisma virzienā. Taču, arvien skaidrāk saprotot, ka *Musulmaņu brālība* nespēj panākt, ko tā vēlas, Bagdādī nosliecās uz karojošā islāmisma pusi.

Par Bagdādī dzīvi laikposmā no 2000. līdz 2004. gadam ziņu ir vēl mazāk. Kā raksta Makkants, iespējams, Bagdādī bijušas divas sievas un seši bērni. Viņi dzīvojuši pieticīgā dzīvoklī nabadzīgā Bagdādes mikrorajonā. Bagdādī lielākoties veltījis laiku ģimenei un darbam, mācot Korāna deklamēšanu un aicinot uz lūgšanām. Brīvo laiku viņš labprāt pavadījis spēlējot futbolu, kas viņam visnotaļ labi padevies. Komandas biedri viņu pat iesaukuši par "Mesi" (atsauce uz slaveno futbolistu Lionelu Mesi).¹⁹⁰

MUDŽĀHIDU UNIVERSITĀTE

ASV iebrukums Irākā pamatīgi mainīja arī Bagdādi dzīvi. Lai pretotos amerikāņu okupācijai, 2003. gada nogalē viņš nodibināja mudžāhidu grupējumu *Sunnītu ticīgo kopienu armija* un iesaistījās pretošanās kustībā. Tomēr daudz pakarot viņš nepaspēja, jo jau 2004. gada februārī ASV drošības spēki viņu arestēja un ievietoja Buka cietumā. Arī cietumā viņš spēlēja futbolu un ieguva iesauku "Maradona", taču nozīmīgāk ir tas, ka tur viņš sapazinās ar daudziem cilvēkiem, kuri vēlāk būtiski veicināja *Islāma valsts* uzplaukumu, kā arī pilnveidoja savu līdera talantu. Viņš bieži vien bija starpnieks, kas izšķīra strīdus vai saveda kopā īstos cilvēkus. Šo Bagdādī prasmi labprāt izmantoja arī cietuma vadība, lai apslāpētu nemierus. Tādējādi viņam radās īpaši labi apstākļi sava draugu tīkla paplašināšanai.

Buka cietums ir viens no piemēriem, kas parāda, ka ieslodzījums bieži vien nemaina cilvēku uz labu.* Gluži otrādi, cietumā Bagdādī ieguva jaunus, bīstamus draugus un izkopa spējīga politiķa prasmes. Tur viņš varēja satikt daudz domubiedru un ar viņiem kopā kalt nākotnes plānus. Periodiskajam izdevumam *The Guardian* kāds bijušais cietuma icmītnieks paskaidroja: "Tā bija mūsu akadēmija." Proti, Buka cietumā nokļuva agrāk nepazīstami cilvēki, kurus vicnoja viena lieta — ienaidis pret ASV. Nu viņi varēja veltīt savu brīvo laiku, kā cietumniekiem ir daudz, kaujas plānu izstrādei, ideoloģiskai apmācībai, islāma mācībām u.tml. Turklāt Buka cietumā pabija vesels lērums dažāda kalibra un orientācijas islāmistu, kuri citādi nebūtu varējuši satikties. Tik daudzu un ietekmīgu nemiernieku, mudžāhidu un islāmistu sanākšana vienuviet, piemēram, kādā Bagdādes

* Plašu rezonansi izraisīja skandāls Abū Graibas cietumā. Atklātībā nāca ziņas, ka ASV valstspiederīgie cietumsargi nežēlīgi spīdzināja cietumniekus un par viņiem ģirgājās; skat.: Hersh, Seymour. "Torture at Abu Ghraib." *The New Yorker*. Šis gadījums veicināja pretamerikānisko noskaņojumu un pamatīgi aptraipīja ASV godu.

laukumā, gluži vienkārši nebūtu iespējama.* Taču cietumā topošā *Islāma valsts* vadība, baudot ASV nodokļu maksātāju finansētas ērtības, varēja rūpīgi izstrādāt savu stratēģiju.¹⁹¹ Tādējādi Buka cietums kļuva par "Mudžāhidu universitāti". Kad Bagdādī atbrīvoja no cietuma, viņam bija garš potenciālo sadarbības partneru tālruņu numuru saraksts. "Ja nebūtu bijis amerikāņu cietuma, *Islāma valsts* tagad nebūtu. Buka cietums bija kā ražotne. Tas mūs visus izveidoja. Tas uzbūvēja mūsu ideoloģiju," prāto bijušais ieslodzītais.¹⁹²

HUSEINA VIRSNIEKI ISLĀMA VALSTĪ

Ieslodzījums Bukas cietumā apvienoja divas grupas, kas agrāk viena otru neieredzēja — salafītu mudžāhidus un Huseina armijas virsniekus. Taču apstākļi bija mainījušies un visi ātri vienojās, ka amerikāņi ir kopīgs ienaidnieks. Vienoja arī tas, ka gan mudžāhidi, gan virsnieki bija sunnīti, bet jaunā Irākas vara — šiīti. Bargās ANO sankcijas un Irākas armijas izformēšana sekmēja aizvainojumu Irākas armijas virsnieku rindās, bet Huseina *Ticības kampaņa* bija veicinājusi islāmisma izplatību. Bijušajiem Huseina virsniekiem — tagadējiem bezdarbniekiem, kas no sabiedrības virsotnes nogāzušies padibenēs — vajadzēja ideoloģisku līmi, kas uzkurinātu un mobilizētu potenciālos kaujiniekus. Tā varēja būt naids pret amerikāņiem un šiītiem, taču spēcīgāks izrādījās reliģiskais fanātisms.

* Buka cietumā varēja nonākt ne tikai par reāliem noziegumiem, bet arī par atrašanās blakus nozieguma vietai. Piemēram, Abū Bakru al Bagdādī aizturēja brīdī, kad viņš viesojās pie sava drauga mudžāhida. Aresta brīdī un ieslodzījuma laikā ASV drošības spēki nezināja, ka Bagdādī ir mudžāhids vai islāmisma piekritējs. Laikposmā no 2003. līdz 2009. gadam cietumā pabija aptuveni 100 000 cilvēku. Endrū Tomsons un Džeremijs Suri viedokļrakstā "Kā Amerika palīdzēja IVIL" raksta, ka ieslodzītie ekstrēmisti pārējos cietumniekus spieda mācīties džihādisma idejas: "Cietumi pārvērtās par universitātēm: rūditie radikāļi bija mācībspēki un pārējie ieslodzītie — studenti." (Thompson, Andrew, and Jeremi Suri. "How America Helped ISIS." *The New York Times*)

Mudžāhidiem bija bagāta pieredze partizānu karā, bet trūka spējas vadīt plaša mēroga karadarbību. Taču tieši to militārajās akadēmijās visu dzīvi bija mācījušies virsnieki. To saprata abas puses.* Jaunā savienība kļuva spēcīgāka — *Islāma valsti Irākā* nu stiprināja pieredzējuši militāro un drošības lietu speciālisti, kas prata nodarboties ar karošanu, rīkot slepkavības, vadīt izlūkošanas operācijas, kā arī organizēt kontrabandas tirdzniecību (to viņi bija labi apguvuši ANO sankciju laikā).

Protams, situācija nebija tik vienkārša. Kā pamatoti norāda Londonas Ekonomikas skolas profesors Fauazs Džerdžezs, daudzkārt izskatnējusi versija, ka patiesībā *Islāma valsts* rīcību nosaka nevis islāms vai pat tā ekstrēmās interpretācijas, bet gan slepena, savērnieciska nu jau izformētās Huseina armijas virsnieku kliķe, ir aplama. Jautājums ir par to, vai šie virsnieki islāmizējās, vai arī mudžāhidi "*Baas*-iskošanās", proti, vai islāmiskā organizācija, iekļāvusi savās rindās bijušos Huseina lojālistus, zaudēja reliģiskā elementa dominanci un kļuva par *Baas* partijas un Huseina režīma atvasinājumu? Jā, nūdien *Islāma valsts*, iekarojot jaunas teritorijas, nereti sadarbojās ar *Baas* partiju vai nelaiķi Huseinu atbalstošām aprindām, taču, tiklīdz nostiprinājusies, tā sāka nežēlīgas tīrīšanas. Jāņem vērā arī dzan tas, ka militārā taktika vai valsts pārvaldes prakse nav ideoloģija. Pat ja taktikas ir līdzīgas, ideoloģijas radikāli atšķiras. *Islāma valsts* salafisms nav un nevar būt savienojams ar *Baas* panarābistisko, sekulāro nacionālismu. Džerdžeza atbilde ir viennozīmīga: nav itin nekāda pamata uzskatīt, ka bijušie *Baas* biedri ir zagšus pārņēmuši varu *Islāma valstī*. Gluži otrādi, izmantojot ārkārtīgi sarežģīto un naidpilno situāciju Irākas sabiedrībā, tā asimilēja radikalizējušos un islāmizējušos militāristus un rādējādi iesavināja arī Huseina režīma represīvās metodes.¹⁹³

* Vairāki *Islāma valsts* visaugstākā ranga līderi ir bijušie Bukas cietumā ieslodzītie bijušie Irākas armijas virsnieki vai *Baas* aktivisti, piemēram, Abū Muslims al Turkmānī, Abū Aīmans al Irāki, Hadži Bakrs u.c. Skat. arī: TSG IntelBrief. "From Bucca to Kobani: The Hybrid Ideology of the Islamic State." *The Soufan Group*; Barrett, Richard. *The Islamic State*. New York: The Soufan Group, 2014.

Kad Bagdādi iznāca no cietuma 2004. gadā, Zarkāvī vēl bija dzīvs un vadīja nesen nodibināto *Al Kāidas* atzaru Irākā. Var nešaubīties, ka, uzturoties cietumā, Bagdādi iepazinās ar cilvēkiem, kas tieši vai netieši zināja stāstīt par Zarkāvī grupējumu. Kā raksta Makkants, Bagdādi pat izdevās sazināties ar *Al Kāidu Irākā*, taču viņu nosūtīja nevis karot, bet gan mācīties, jo akadēmiski izglītoti islāma speciālisti mudžāhidu aprindās ir liels dārgums. Viņu mudināja pabeigt doktora disertāciju un to aizstāvēt. Bagdādi devās uz Damasku, kur izmantoja savu izglītību, rakstot un tīmeklī izplatot propagandu. Pēc Zarkāvī nāves un Masrī kļūšanas par organizācijas līderi pa karjeras kāpnēm pakāpās arī Bagdādi un ieguva reliģisko lietu pārvaldītāja amatu. Tiesa, tā kā *Islāma valstij Irākā* nebija daudz pārvaldāmo teritoriju, Bagdādi darbs nemainījās, un lielākoties viņš nodarbojās ar propagandas materiālu izstrādi. Spējot atrast veidu, kā izrauties no mudžāhida dzīves, Bagdādi 2007. gadā iegriezās Bagdādē, kur aizstāvēja doktora disertāciju un saņēma augstu novērtējumu. Akadēmiskie nopelni uzlaboja viņa reputāciju Masrī acīs, un viņš iecēla Bagdādi par šariata padomes priekšsēdētāju. Laika periodā līdz Masrī un Abū Umara al Bagdādi nāvei Abū Bakrs al Bagdādi bija uzkalpojis līdz organizācijas koordinators amatam.

Pēc Masrī un Abū Umara nāves par pagaidu vadītāju kļuva bijušais Irākas armijas pulkvedis un kādreizējais Bukas cietumnieks Hadži Bakrs. Viņš ieņēma militāro lietu vadītāja amatu, taču savas "netirās" pagātnes dēļ pats nevarēja kļūt par īsteno līderi.* Pelēkais kardināls Hadži, ignorējot Bin Lādina ieteikumus, apņēmas izkārtot, ka par jauno vadītāju kļūst Abū Bakrs al Bagdādi, un ar aizmuguriskām manipulācijām to sekmīgi panāca — ar deviņām balsīm pret divām par organizācijas jauno līderi 2010. gada 16. maijā tika pasludināts Abū Bakrs al Bagdādi.¹⁹⁴

* Kārtīgi islāmticīgie neieredzēja Hadži Bakru "netikumīgā" izskata dēļ — viņam nebija bārdas, viņš ģērbās rietumnieciski u.tml. Taču Hadži Bakra sakari bijušo armijas virsnieku aprindās bija vērtīgāki.

Veikuši tīrīšanas darbus savu kompanjonu rindās, abi jaunie līderi *Islāma valstij Irākā* iesāka jaunus laikus. Visupirms, iepriekš *Islāma valsts Irākā* bija starptautiska (jeb *beztautiska*) organizācija, taču nu tās vadībā arvien lielāka loma bija vietējiem irākiešiem, tostarp bijušajiem Irākas armijas virsniekiem. Izbijis *Islāma valsts* kaujinieks izdevumam *The Independent* stāsta: "Visus lēmumus pieņem irākieši, un lielākā viņu daļa ir bijušie Irākas [armijas] virsnieki. Viņi visu pārvalda, viņi izvēlas taktiku, un viņi izstrādā kauju plānus."¹⁹⁵ Taču otrs jaunums bija īstena apņēmība atjaunot *Islāma valsts Irākā* spēku un ietekmi. Organizācijas līderi — Bagdādī un Hadži Bakrs — ne tikai centās nostiprināt organizācijas vietu Irākā, bet arī lūkojās uz *Arābu pavasara* satricināto Siriju.

ISLĀMA VALSTS ARĪ SĪRIJĀ: AN NUSRA FRONTE

Atskatoties uz *Arābu pavasari*, bijušais CIP direktors un ģenerālis Deivids Petreuss nosauca, viņaprāt, četras gūtās mācības, no kurām šeit jāmin pirmās divas.

- 1) Jebkuru nepārvaldītu Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas teritoriju agrāk vai vēlāk pakļaus islāmisti.
- 2) Notikumi, kas risinās šajās teritorijās, ietekmēs dzīvi arī ārpus tām. Nodēvējis Sīriju par "ģeopolitisku Černobiļu", Petreuss secināja: "[Sīrija] reģionā un arī Eiropā izplata nestabilitāti, ekstrēmismu, vardarbību un bēgļus."¹⁹⁶

Viņa secinājumiem var piekrist. Varas vakuumu Sīrijā steidza izmantot *Islāma valsts Irākā*. Lai gan tūliņ pēc Bagdādī nākšanas pie varas nekas redzams nenotika, var domāt, ka *Islāma valsts Irākā* līderi rūpīgi gatavojās turpmākajai darbībai.* Tolaik — 2011. gada rudenī — protesti

* Līdz 2012. gada sākumam *Islāma valsts Irākā* komunicēja diezgan maz. Piemēram, 2011. gada vidū organizācijas runasvīrs Abū Muhammads al Adnānī izplatīja kādu audioierakstu, taču nekas nopietns netika pasākts. Tomēr izzi-

Sīrijā jau bija pārauguši nopietnā bruņotā konfliktā vai pat pilsoņu karā. Neskaitāmas dažādu politisko un reliģisko uzskatu piekritēju frakcijas cīnījās pret Asada spēkiem un cita pret citu. Gada beigās ilūzijas par protestu micrmīlīgu atrisinājumu jau bija bezcerīgi sagruvušas. Izmantojot vispārējo vilšanos, savu nākotnes programmu steidza piedāvāt dažādi islāmistu grupējumi, arī *Islāma valsts Irākā*.

Vēstures pētniecības neatņemama sastāvdaļa ir laika distance. Tās efekts ir divējāds. No vienas puses, īsa laika distance ļauj piedalīties un izzināt notiekošo, kamēr tas vēl notiek. Klārbūtne laikā sniedz iespēju ieklausīties milzīgā viedokļu jūklī, pirms tie pazuduši vēstures mēslainē. Taču ziņu pārbagātība dažkārt var izrādīties kaitīga. Pētnieks var viegli apreibt nepārbaudītas informācijas karuselī. Tikai laika atstatums ļauj sakopot gana daudz uzticamu materiālu, lai ieraudzītu lietas kopsakarā. Pagaidām kopš pilsoņu kara sākuma Sīrijā ir pagājis pavisam neilgs laiks, turklāt karš tā arī nav beidzies. Tas ir šķērslis, kas būtiski sarežģī uzticamu

mējās kāda atšķirība no pagājušajiem laikiem. Kouls Banzels raksta, ka *Islāma valsts Irākā* jaunās priekšniecības runas liecināja par izsmalcinātu daiļrunību un pārliecināšanas prasmēm. Pretēji vecās varas vienkāršumam Bagdādī un Adnānī sevi parādīja kā gudrus, izteiksmīgus un apņēmības pilnus līderus. (Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 23) Vienlaikus organizācijas vadītāji rūpīgi izvērtēja pagātnes kļūdas un plānoja nākotnes darbības. Neilgi pirms Abū Umara un Masrī nāves tika publicēts ziņojums "Stratēģiskais plāns *Islāma valsts Irākā* politiskā stāvokļa uzlabošanai". Šajā dokumentā, kas, Makkanta vārdiem, izteiksmes stilā līdzinās Vašingtonas domnīcu produktiem, izklāstīti apsvērumi par turpmāko darbību. Ziņojuma autori rakstīja, ka, lai nodibinātu istu valsti, jāņem vērā pieci apsvērumi. Ir nepieciešama 1) apvienošanās ar citiem džihādīstu grupējumiem, 2) līdzsvarota militārā plānošana (arī: pasākumi, ar ko atturēt vietējos iedzīvotājus no pievienošanās "krustnešiem"; Irākas armijas nekontrolēto teritoriju sagrābšana; Irākas armijas līderu slepkavības), 3) *Atmodai* līdzīgs pasākums, taču šoreiz par labu džihādīstiem, 4) politiskais simbolisms — jāatrod un jāprezentē kāds harismātisks līderis un 5) nemusulmaņu iedrošināšana, pārliecinot, ka viņi ir drošībā, ja vien ievēros islāma likumus. Skat.: al-Shishani, Murad Baral. "The Islamic State's Strategic and Tactical Plan for Iraq." *Terrorism Monitor*.

avotu atrašanu. Jāatceras, ka liela ziņu daļa ir visu iesaistīto pušu propagandas fantāzijas. Līdz ar to pateikt, vai *Twitter* lietotāja @wikibaghdady, kurš uzdevās par izbijušu *Islāma valsts* augsta ranga darboni un *An Nusra frontes* lojālistu, stāstījums ir patiesss vai melīgs, ir ļoti grūti. Atzīstot, ka nespēj pārbaudīt stāsta detaļu patiesumu, to apkopoja Libānas laikraksta *Al Akhbar* žurnālisti.

Saskaņā ar šo vēstures stāstu, sākoties nemieriem Sīrijā, daudzi mudžāhidi apsvēra domu doties turp un piedalīties cīņās. Taču Hadži Bakrs bažījās, ka strauja kadru aizplūšana varētu sagraut *Islāma valsti Irākā*, tāpēc Bagdādī, sakot, ka vēl nav īstais brīdis, aizliedza piedalīties Sīrijas notikumos. Tomēr jautājums par Sīriju nezaudēja aktualitāti. Bija radusies situācija, kuru nedrīkstēja neizmantot. Hadži Bakrs icrosināja, ka uz Sīriju varētu doties speciāli tam izveidota grupa, ko veidotu un vadītu sīrieši vai ārzemnieki. Šāds plāns varēja būt sekmīgs. Pēc Irākas kara sākuma Asada drošības dienesti pievēra acis uz islāma ekstrēmistu gaitām, ja vien tie devās uz Irāku. Šādu migrantu bija diezgan daudz. Pārvietošanās bija iepazītēta, un potenciālo kaujinieku skaits — liels. Tādējādi Irākas nodaļa tiktu pasargāta no izjukšanas, bet Sīrijas nemierniekiem nevajadzētu bažīties par pārlietu irākiešu ietekmi, un tā tiktu veicināts arī kaujinieku pieplūdums.¹⁹⁷

Pētnieciskajā literatūrā vismaz valda vienprātība par to, ka Bagdādī 2011. gada beigās vai 2012. gada sākumā uz Sīriju nosūtīja izbijušu arābu valodas skolotāju Abū Muhammadu al Džūlānī, kurš nodibināja organizāciju *An Nusra fronte* (pilns nosaukums: *Uzvaras fronte Levantes tautai no Levantes mudžāhidiem džihāda karalaukos*).¹⁹⁸ Tā ātri vien pārņēma opozīcijas iniciatīvu un izcīnīja neskaitāmus militārus panākumus. Arvien biežāk jau tāniecīgā sekulārā opozīcija tika atspiesta tālāk un tālāk no notikumu epicentra. Drīz vien *An Nusra fronte* kļuva par vadošo spēku karā pret Asada armiju un tādējādi ieguva daudzu opozicionāru vai nemiernieku simpātijas, kā arī piesaistīja ārvalstu mudžāhidus pat no Eiropas.

Abū Muhammads al Džūlānī (2016. g.)

Twitter lietotāja @wikibaghdady stāsta turpinājums vēsta, ka *An Nusra frontes* panākumi izbiedēja *Islāma valsts Irākā* līderus. Viņi uzstāja, ka Džūlānī būtu publiski jāpaziņo par savu pakļautību Bagdādī.¹⁹⁹ Džūlānī apsolīja par to padomāt, taču izdomāja, ka šāds solis nenāktu par labu Sīrijas revolūcijai. Viņš bija sapratis, ka būtisks mudžāhidu dzinulis Sīrijā ir naidis pret Asada varu, un bažījās, ka publiska pakļaušanās priekšniecībai Irākā varētu sagraut *An Nusra frontes* reputāciju. Džūlānī atbilde izraisīja asu vārdu apmaiņu. Bagdādī centās nostiprināt varu un pavēlēja veikt uzbrukumus *Brīvās sīriešu armijas* vadībai, bet *An Nusra frontes* padome nolēma rīkojumu ignorēt. Tā bija klaja nepakļaušanās. Bagdādī uzsāka vairākus pasākumus, lai savaldītu brīvdomīgo Džūlānī. Pēc neilga laika Bagdādī pats ieradās Sīrijā, kur satika vairākus *Al Nusra frontes* komandierus, taču Džūlānī, aizbildinoties ar drošības apsvērumiem, neieradās.

Bagdādī pieprasīja, lai Džūlānī publiski apstiprina, ka *An Nusra fronte* tiek izformēta un iekļauta jaunajā, paplašinātajā *Islāma valsts Irākā* veidojumā — *Islāma valstī Irākā un Levantē*. Džūlānī šo pavēli ignorēja.²⁰⁰ Sapratuši, ka no brīva prāta viņš nelabosies, Hadži Bakrs un Bagdādī nolēma gluži vienkārši paziņot, ka apvienošanās ir notikusi.²⁰¹

Paziņojumu par apvienošanos *Islāma valsts Irākā* izplatīja 2013. gada 8. aprīlī.²⁰² Bagdādī vēstīja, ka *An Nusra fronte* ir *Islāma valsts Irākā* atzars, kuru tā dibinājusi, finansējusi, atbalstījusi u.tml. Viņš paziņoja, ka kopš tā brīža *An Nusra fronte* vairs neeksistē un ir iekļauta organizācijā *Islāma valsts Irākā un Levantē* (turpmāk — IVIL). Proti, tika mainīts *Islāma valsts* politiskais statuss un nosaukums. Ar to Bagdādī paziņoja, ka viņa vadītā organizācija turpmāk ir jāuzskata nevis par ierobežotu grupējumu Irākā, bet gan par pārvalstisku organizāciju. Jaunā statusa noformulēšana nebija tikai spēlēšanās ar vārdiem. Tā pavēstīja par ambīciju paplašināšanu. Kopš izplešanās uz Sīriju *Islāma valsts* kļuva ekspansionistiska — tā pārgāja robežas un simboliski atsavinājās no valstiskās piederības.

Jau nākamajā dienā Džūlānī šo apvienošanos kategoriski noraidīja. Viņš paziņoja, ka neviens ar viņu par to nav runājis un šāda prakse nav pieļaujama. Džūlānī, sapratis, ka kļuvis par IVIL mērķi, lūdza palīdzību *Al Kāidas* vadītājam Zavāhirī. Tas situāciju tikai sarežģīja. Zavāhirī izplatīja paziņojumu, kurā aicināja uz samierināšanos un noraidīja apvienošanos.²⁰³ Viņš mudināja katru organizāciju palikt savā valstī.²⁰⁴ Bagdādī atbildēja, ka viņam Zavāhirī pavēles nav saistošas.²⁰⁵ Savukārt IVIL runasvīra Adnānī atbilde bija vēl skarbāka. Adnānī paziņoja, ka Zavāhirī grēko, un uzskaitīja septiņus iebildumus: Zavāhirī pavēle liek grēkot, tā no jauna apstiprina Saiksa–Piko robežlīgumu, tā attaisno dezertierus, tā rada nepakļāvības precedentu, tā izteikta, neapspriežoties ar visām iesaistītajām pusēm, tā slavina mudžāhidu pretiniekus, tā bez kāda saprātīga iemesla ierobežo mudžāhidu aktivitātes Sīrijā.²⁰⁶ Katrā ziņā skaidrs ir tas, ka konflikts pārkāpa ierastās nesaskaņu robežas.

Lai gan strīdā iesaistījās vairāki islāmistu respektēti ulemi (piemēram, Makdisī), risinājumu tā arī neizdevās rast.²⁰⁷ Tam acimredzot bija viens iemesls, proti, IVIL Bagdādī personā sevi uzskatīja par daudz pārāku organizāciju, kas negrasās konsultēties ar aizgājušo laiku mudžāhidiem (Zavāhirī u.c.). Bagdādī uzstāja, ka viņa vadītā organizācija ir izcīnījusi īpašu statusu, kas to padara tiesiski pārāku par visiem citiem līdzgaitnieku grupējumiem. Neremināmais strīds beidzās ar to, ka 2014. gada 2. februārī *Al Kāida* paziņoja: "IVIL nav *Al Kāidas* atzars; mums nav pilnīgi nekādas organizatoriskas saiknes ar to, un mēs neuzņemamies atbildību par tās rīcību."²⁰⁸

Tas varētu šķist amizanti, bet *Al Kāidas* līderi, gluži kā piemirsuši 11. septembra teroraktu, sāka runāt jaunā valodā. Nu tie apsūdzēja *Islāma valsti Irākā un Levantē* pārmērīgā vardarbīgumā, netaisnībā pret ticības brāļiem un mudžāhidiem, apsaukāja par hāridžītiem u.tml. Vairāki prominenti islāmisma un džihādisma apoloģēti izteicās līdzīgi. Tie paziņoja, ka *Islāma valsts* sekotāji ir ekstrēmisti (*sic!*), nepaklausīgi, nomaldījušies no patiesības ceļa utt.²⁰⁹ Šādu runu kontekstā pat radās diezgan absurds apzīmējums — mērenie ekstrēmisti.

Lai gan šķēlšanos varētu skaidrot ar personiska līmeņa nesaskaņām, tai ir daudz dziļāks stratēģiskais un ideoloģiskais pamatojums. *Al Kāidas* un *Islāma valsts* uzskati un pamatmērķi ir ļoti tuvi — abas īsteno salafītu politiskā islāma militāro džihādu. Tomēr tām ir dažas būtiskas atšķirības. Jau ilgstoši islāmistu aprindās ir valdījusi pārlicība, ka musulmaņu valstu varas nav pietiekami islāmiskas un tās būtu jāgāž, taču ar šo uzdevumu nekādi nesekmējas. Pēc PSRS un Afganistānas kara veterāni mudžāhidi savas uzvaras iedvesmoti uzskatīja, ka kaujas viesulim jānesas uz tuvējām valstīm. *Al Kāidas* vadošie ideologi piekrita, ka pamatmērķis ir vietējo varu gāšana un islāmiskas lielvalsts izveide. Taču, viņuprāt, visām neveikmēm ir viens cēlonis — ASV, kas ar savu militāro un ekonomisko spēku Tuvajos Austrumos uztur marionešu valdības. Līdz ar to — *Al Kāidas* stratēģi domāja — visupirms jāpanāk, lai ASV pārtrauktu vietējo varu

atbalstīšanu, un tad to gāšana būs vien sākums. Turklāt viņi bija pilnīgi pārliecināti, ka Sarkanās armijas sakāve, kā arī PSRS sabrukums ir vienīgi mudžāhidu nopelni un līdz ar to ASV kritīs līdzīgi. Savukārt *Islāma valsts* stratēģi piekrit, ka ASV ir daudzu ļaunumu sakne, taču uzskata, ka vispirms jātiek galā ar vietējiem režīmiem un uzreiz jāpakļauj iedzīvotāji, un jāizveido valsts. Turpretim *Al Kāidas* nostāja ir tāda, ka sākumā jāiegūst vietējo iedzīvotāju simpātijas, jāiekvēlina viņos reliģiozitāte, jāsakūda uz nemieriem un tad jādibina valsts. Īsi sakot, *Al Kāida* vispirms vērsās pret ASV (tālais mērķis), cenšas iegūt vietējo iedzīvotāju atbalstu, bet valsts dibināšanu atliek uz vēlāku, savukārt *Islāma valsts* vispirms vērsās pret vietējiem valdniekiem (tuvais mērķis), tūlīt izveido savu valsti, bet visu pārējo plāno darīt vēlāk.²¹⁰ Vai Makkanta vārdiem: *Al Kāida* mēģina iekarot civiliedzīvotāju sirdis un prātus, bet *Islāma valsts* sirdis vienkārši izgriež.²¹¹

Šīs stratēģijas atšķirības spilgti izpaužas *An Nusra frontes* un *Islāma valsts* konfliktā. *Islāma valsts* līderi vēlējas sagrābt pēc iespējas plašākas teritorijas un tajās nekavējoties ieviest savus likumus. Savukārt *An Nusra fronte* rikojās daudz lēnāk un pieticīgāk. Tā sadarbojās ar citiem opozīcijas grupējumiem Sīrijā kopīgās cīņās pret kopīgu ienaidnieku — Asada režīmu. Sagrābtajās teritorijās tā neuzspieda savus likumus, izturējās puslīdz draudzīgi pret civiliedzīvotājiem, centās nodrošināt pārtikas piegādi u.tml. Proti, lai iekarotu vietējo iedzīvotāju (šajā gadījumā sīriešu) sirdis, *An Nusra fronte* daudz lielākā mērā bija gatava kompromisiem. Kad Bagdādi uzstāja uz abu organizāciju apvienošanu, Džulāni bija precīzi sapratījis, ka tam var būt nelabvēlīgas sekas, jo sīrieši *Islāma valsti* uzskatītu par kārtējiem ārvalstu iebrucējiem. Tātad varētu teikt, ka *An Nusra fronte* ir nacionālais projekts un tās mērķis ir Asada režīma gāšana, bet *Islāma valsts* ir organizācija ar starptautisku vērienu, kuras mērķis ir teritoriāla ekspansija.

Tomēr Hadži Bakra un Bagdādi taktika izrādījās sekmīga. Uzreiz pēc konflikta izgaismošanās *Islāma valstij* pievienojās diezgan liela *An Nusra*

frontes kaujinieku daļa — visupirms ārzemnieki, to skaitā daudzi čečeni ar Abū Umaru aš Šišāni priekšgalā.* Turklāt teritorijas un ieroču krājumu sagrābšana *Islāma valstij* pavēra jaunus ceļus. Varētu teikt, ka Sīrijas operācija tika īstenota četros posmos.

- 1) Nemieru sākumā opozīcijas — mērenas vai ne tik mērenas — kaujas spējas bija visnotaļ pieticīgas, un tā nespēja izrādīt nopietnu pretesību par to daudz labāk bruņotajai un apmācītajai Asada armijai. Pāvērst notikumu gaitu spēja tikai karā rūditu mudžāhidu pieplūdums.
- 2) Panākumi cīņā pret Asada spēkiem raisīja daudzu opozicionāru simpātijas. Turklāt *An Nusra fronte* centās pārlietu neizrādīt savu radikālā salafītu islāmisma nostāju, tāpēc tai izdevās iesakņoties vie-

* Tāda rīcība bija sarežģīta un riskanta, taču apdomīga. Turklāt tā atmaksājās. Sīrijas pārņemšanā *Islāma valsts* vadība atturējās no vietējo iedzīvotāju rekrutēšanas un irākiešu iepludināšanas. Vietējie sīrieši bieži cīnījās tikai par savu māju un ciemu, bet irākiešus uztvēra ar aizdomām. Tā vietā kaujas grupas veidoja ārzemnieki — citvalstu arābi, eiropieši, bet visupirms kaujās rūditie čečeni un uzbeki. Šiem cilvēkiem Sīrijā nebija ne draugu, ne paziņu, tāpēc viņi palika uzticīgi *Islāma valsts* centrālajai varai. Skat.: Reuter, Christoph. "Islamic State Files Show Structure of Islamist Terror Group."

Kā īpašs gadījums jāmin bēdīgi slavenais Abū Umars aš Šišāni, īstajā vārdā Tarkans Temurovičs Batirašvili. Šišāni ir 1986. gadā Gruzijā dzimis un audzis čečens. Viņš dienēja Gruzijas bruņotajos spēkos un piedalījās Gruzijas–Krievijas karā 2008. gadā, tomēr 2010. gadā veselības problēmu dēļ bija spiests dienestu pamest. Drīz vien viņu arestēja par nelegālu ieroču turēšanu un notiesāja uz trim gadiem cietumā, taču pēc 16 mēnešiem atbrīvoja. Cietumā Šišāni esot pamatīgi mainījies un sev nosolījis, ka, ja iznāks no tā dzīvs, savu turpmāko dzīvi veltīs Dievam un džihādādam. Solījumu viņš nūdien turēja un jau 2012. gadā iesaistījās islāmistu aprindās, bet 2013. gadā — *Islāma valstī*. Gūstot lieliskus panākumus kauju vadīšanā, viņš ātri iekaroja vadības simpātijas un vietu *Islāma valsts* šūrā (padomē). Šišāni sekmes kauju vadībā bija tik lielas, ka ASV bruņotie spēki viņu iesauca par "kara ministru", izsludināja piecu miljonu atlīdzību par viņa notveršanu un īpaši centās viņu likvidēt. *Islāma valsts* 2016. gada 13. jūlijā apstiprināja, ka Šišāni ir miris kaujā Širkatā. Skat.: Joscelyn, Thomas, and Bill Roggio. "Abu Omar al Shishani killed south of Mosul, Islamic State says." *FDD's Long War Journal*.

- tējā sabiedrībā. Tā centās iegūt atbalstu nevis ar teroru, bet gan ar sludināšanu. Tādējādi islāmistiem izdevās nostiprināties Sīrijā un pamazām pārņemt revolūcijas iniciatīvu, t.i., viņi *nolaupīja apvērsumu*.
- 3) Ar jaunu sparū metoties cīņās, sadrumstalotā opozīcija un *An Nusra fronte* sagrāba plašas teritorijas, iegrožojot Asada spēkus salīdzinoši mazā valsts daļā. Taču drīz vien notikumos iesaistījās IVIL un pamazām pārņēma iniciatīvu. *An Nusra fronte* nolaupīja sekulāro, taču *Islāma valsts* nolaupīja “mēreni ekstrēmo” apvērsumu. No nežēlīgajām kaujām Sīrijā tā guva vismaz divējādu labumu: tās neitralizēja potenciāli bīstamu kaimiņu (Asada armiju) un sniedza iespēju nolaupīt ievērojamus ieroču krājumus — no rokas šaujamočiem līdz tankiem un bruņumašīnām.
- 4) Papildinājusi savas rindas ar panākumu iedvesmotiem mudžāhidiem, IVIL pagriezās atpakaļ — nu tā lūkojās uz Irāku.

* * *

Tā kā šīs grāmatas uzmanības centrā ir *Islāma valsts*, kavēties pie *An Nusra frontes* nebūtu pieklājīgi. Tomēr jāmin daži apsvērumi, kas nākotnē varētu būt svarīgi.

Patlaban *An Nusra fronte* ir izvērsusi sava tēla maiņas pasākumu kopumu (mārketinga valodā to sauktu par *rebrandingu*). Baumas par iespējamu atdalīšanos no *Al Kāidas* izskanēja jau 2015. gada sākumā, taču tām nebija droša apstiprinājuma. To esot ierosinājuši Kataras pārstāvji, kas piedāvājuši savu militāro un finansiālo atbalstu, taču ar nosacījumu, ka *An Nusra fronte* jāatsakās no sakariem ar *Al Kāidu*, proti, tai jānormalizējas. Vienlaikus, kā raksta prominentajā žurnālā *Foreign Affairs*, Kataras raidorganizācija *Al Jazeera* sāka *An Nusra fronti* attēlot labākā gaismā — izcēla labos darbus un noklusēja sliktos.²¹²

Arī šeit izpaužas *Al Kāidas* stratēģija — vispirms iegūt sabiedrības uzticēšanos un atbalstu, bet pēc tam lēnītēm panākt pārvaldes un tiesu

sistēmas maiņu. *An Nusra fronte* kopā ar citām islāmistu organizācijām nodibināja apvienību *Iekarošanas armija* un par savu primāro mērķi izvirzīja Asada režīma gāšanu. Šo apvienību atklāti sponsorē Saūda Arābija, Katara un Turcija, un, lai gan rietumvalstis uz to skatās ar bažām, tās nav likušas šķēršļus.*

Oficiāls paziņojums par atdalīšanos no *Al Kāidas* tika izplatīts 2016. gada 28. jūlijā. Videoierakstā Džulāni pateicas *Al Kāidai* par sadarbību, novēl panākumus, paziņo, ka grupējumam turpmāk būs jauns nosaukums — *Levantes iekarošanas fronte*, un izklāsta mērķus: ieviest islāmu un šariata likumus, icdibināt taisnīgumu, kā arī apvienot visus mudžāhidus, lai patriektu Asadu utt.²¹³ Turklāt, kā ziņo *The Huffington Post*, kad 2015. gada sākumā *Al Kāidas* vadītājs Zavāhiri noteica *An Nusra frontes* mērķus, viņš citstarp pavēlēja neiesaistīties pret rietumvalstīm vērstos uzbrukumos.²¹⁴ Acīmredzot *Al Kāidas* taktika patiešām ir mainījusies — tā vairs necenšas par katru cenu naidoties ar ASV un par savu prioritāti uzskata iesakņošanos plašās sabiedrības masās.

Savukārt 2017. gada 28. janvārī *Levantes iekarošanas armija* apvienojās ar četrām citām mazākām kaujinieku grupām un pieņēma jaunu nosaukumu — *Levantes atbrīvošanas apvienība*. Zīmīgi, ka par tās vadītāju kļuva Abū Džābirs, nevis Džulāni.²¹⁵ Turklāt jauno apvienību, kuras kodolu veido vēl tikko bijusi *Al Kāidas* pārstāvniecība, ASV valdība neklasificē kā teroristisku organizāciju. Iespējams, to varētu skaidrot ar faktu, ka viens no jauntapušās apvienības grupējumiem bija t.s. *Al Zenki kustība*, kas no ASV saņēma prettanku ieročus.

To, vai atšķelšanās patiešām ir notikusi līdz galam, droši pateikt nevar. *An Nusra frontes* vadība labi saprata, ka atdalīšanās no *Al Kāidas* nepaliks bez sekām — tā veicinās victējo sīriešu atbalstu, bet izraisīs ārvalstu kaujinieku aizplūšanu. Lai nu kā, patlaban abas organizācijas izrāda vēlmi mainīties, t.i., mainīt savu tēlu.²¹⁶ Protams, salīdzinot ar *Islāma valsts*

* Visnotaļ ironiski. Vēl nesen NATO dalībvalstis devās uz Afganistānu, lai karotu pret *Al Kāidu*, bet tagad to atbalsta vai netraucē atbalstīt.

pastrādātajām zvēribām, *Al Kāidas* reliģiskais fanātisms nu jau varētu šķist puslīdz pieņemama alternatīva,²¹ tomēr jāsaprot, ka pārmaiņas ir tikai ārējas. Gan *Al Kāidai*, gan *Islāma valstij* ir viens un tas pats mērķis — atjaunot Kalifātu, ieviest šariata likumus un izplatīt savu islāma interpretāciju. Atšķirība ir tikai tajā, ka *Al Kāida* ir pacietīgāka.

KALIFĀTS

REVOLŪCIJAS NOLAUPIŠANA

Straujie un apdullinošie *Islāma valsts* panākumi sākās 2014. gadā. Taču tie izrietēja no vairākiem notikumiem, pasākumiem un stratēģiskiem lēmumiem vēl 2012. un 2013. gadā. Lai gan plašsaziņas līdzekļos izskatījās, ka *Islāma valsts* panākumi ir nākuši gluži kā zibens no skaidrām debesīm, šāds situācijas atspoguļojums nebija precīzs.

Visupirms jāņem vērā pilsoņu karš Sīrijā.²¹⁸ Jau kopš nemieru sākuma gan rietumvalstis, gan sunnītu monarhijas nepagurstot meklēja veidus, kā panākt Asada varas krišanu, taču ātri vien kļuva skaidrs, ka nekur Asads nekritīs. Viņam bija pārāk spēcīgi atbalstītāji — Krievija un Irāna, kā arī *Hizbullāh*. Asada opozīcijas spēki spēja pilnībā sagrābt tikai divas lielpilsētas — Raku un Idlibu, bet Alepo tiem tā arī neizdevās pilnīgi pakļaut. Tomēr rietumvalstis un sunnītu monarhijas spītīgi neatkāpās no savas ieceres. Milzīgais atbalsts nemierniekiem, ko sniedza, piemēram, Saūda Arābija, Katara, Turcija un ASV, karadarbību ievēda strupcēlā. Tādējādi Sīrijas pilsoņu karš īstenībā kļuva par vairāku karu sajaukumu: sabiedrība pret valsts varu, sunnīti pret alavītiem, sunnīti pret šiītiem, Irāna pret Saūda Arābiju, Krievija pret rietumvalstīm utt. Kādā atklātības uzplūdā ASV viceprezidents Džo Baidens, uzstājoties Hārvarda universitātē, skaidroja situāciju: “[Saūda Arābija, Turcija, Emirāti u.c.] bija tik ļoti pārņemti ar ideju, ka jāgāž Asada vara un jāīsteno netiešais karš starp sunnītiem un šiītiem. Ko viņi darīja? Viņi deva simtiem miljonus dolāru un desmitiem tūkstošus tonnu ieroču jebkuram, kas vien karotu ar Asadu. Taču cilvēki,

kas saņēma atbalstu, bija *An Nusra fronte* un *Al Kāidas* ekstrēmisti.²¹⁹ Asada drošības iestāžu un armijas panākumi cīņā pret nemierniekiem bija diezgan pieticīgi. Kaut cik nopietni izkustināt fronti nespēja arī opozīcija. Šī nerimstošā stīvēšanās bija lieliska augsne, kurā varēja uzplaukt *Islāma valsts*. Kad karadarbībā 2012. gada sākumā iesaistījās *An Nusra fronte*, Asada situācija vēl vairāk sarežģījās. Nemiernieki ieņēma vairākas nozīmīgas teritorijas un pilsētas.

Alepo — Sīrijas lielākajā pilsētā — pirmās nopietnās sadursmes, t.i., vairāk nekā tikai protestētāju dusmu izvirdumi, izcēlās 2012. gada 19. jūlijā. Uzbrukumu sāka nemiernieki, kuru rindās bija gan t.s. *Brīvās sīriešu armijas*, gan dažādu islāmistu grupējumu kaujinieki. Kopš tā laika nerimtīgās kaujās Alepo tika pārvērsta gruvešu kaudzēs, līdz, visbeidzot, 2016. gada 13. decembrī Asada Sīrijas armija paziņoja, ka pēc vairāk nekā četrus gadus ilgām cīņām “Asada Staļingradā” tā ir sakāvusi nemierniekus un atguvusi kontroli pār pilsētu.²²⁰

Savukārt Raka palika mudžāhidu rokās līdz pat 2017. gada beigām. Viens no pirmajiem nozīmīgajiem nemiernieku panākumiem Rakas administratīvajā apgabalā bija Tabkas jeb Eifratas HES ieņemšana 2013. gada 11. februārī. Tas bija svarīgs notikums, jo Tabkas HES ir viens no galvenajiem elektroenerģijas avotiem Sīrijā. Diezgan drīz — marta sākumā — nemiernieki, to skaitā gan *Brīvā sīriešu armija*, gan *An Nusra fronte*, iekaroja arī apgabala galvaspilsētu Raku. Šī pilsēta jau pirmīt bija kļuvusi par visu Asada opozīcijas dalībnieku satikšanās punktu. Tajā drūzmējās ļaudis un kaujinieki ar visdažādākajiem uzskatiem, bet vienu virsmērķi — gāzt Asada varu.* Taču viss ātri vien mainījās. Gan Rakā, gan citos Ziemeļsīrijas apvidos parādījās misionāru skoliņas, kas patiesībā bija *Islāma valsts* izlūkdienesta piesegs, kā arī dažādi ļaudis, kuri uzstāja, ka jāizkar melnie islāmistu karogi utt.; maijā sākās ietekmīgu un bīstamu

* To viņi spējēja izdarīt vismaz simboliski, proti, drīz pēc tam, kad bija ieguvuši kontroli pār pilsētu, nemiernieki nogāza Asada tēva — Hāfiza al Asada pieminekli.

cilvēku nolaupīšana, uzbrukumi konkurējošiem opozīcijas grupējumiem u.tml. Visbeidzot, tā paša gada nogalē varu Rakā savās rokās faktiski bija pārņēmusi *Islāma valsts*. Vēlāk, 2014. gada vidū, Raku pasludināja par *Islāma valsts* galvaspilsētu. Tas izraisīja nevaldāmu jaunu karotāju pieplūdumu no ārzemēm: "Tā bija kā Ņujorka! Otra Ņujorka! Cilvēki no Austrālijas, Beļģijas, Vācijas, Francijas! Globāls vilnis!"²²¹

Rakas apgabala atkarošana sākās 2016. gada nogalē, bet militārās kampaņas pēdējā fāze — uzbrukums Rakai — 2017. gada 6. jūnijā. Ofensīva turpinājās vairāk nekā četrus mēnešus, un pēc ilgām, nežēlīgām kaujām *Sīrijas Demokrātiskajiem spēkiem* (Sīrijas kurdu kaujinieku organizācija, kurā iesaistījušies arī arābi un neliels skaits eiropiešu²²²) ar ievērojamu ASV atbalstu bruņojuma piegāžu un bombardēšanas veidā izdevās *Islāma valsts* kaujiniekus iedzīt stūrī. Tad *Sīrijas Demokrātisko spēku* un Rietumu pārstāvji noslēdza ar *Islāma valsti* darījumu, kas ļāva tās kaujiniekiem kopā ar ģimenēm evakuēties no pilsētas. Trīs dienas un nakts šim darbam īpaši noalgotu autobusu un smago kravas mašīnu kolonnas kopā ar *Islāma valsts* autoparku no Rakas izveda vairākus simtus kaujinieku, viņu ģimenes un ieroču kalnus, kopskaitā aptuveni 4000 cilvēku.²²³ Kaujas beidzās 2017. gada 17. oktobrī.

Nemiernieki ieņēma arī teritorijas Sīrijas Ziemeļos pie Turcijas robežas, piemēram, Bābu, Manbidžu, mazo, bet simboliski nozīmīgo ciematu Dābiku, Džarābulusu u.c. Arī šīs teritorijas vēlāk savā varā pārņēma *Islāma valsts*. Tam bija tālejošas sekas, proti, Turcijas robežsardzes rīcība jeb, precīzāk sakot, tās trūkums ļāva milzīgam ārvalstu mudžāhidu skaitam nokļūt Sīrijā un pievienoties kādam no nemiernieku grupējumiem, visbiežāk *Islāma valstij*. Uz Turcijas un Sīrijas robežas izveidojās plašs un diezgan viegli pārvarams ceļu tīkls, ko iesauca par "džihādistu lielceļu". Patlaban *Islāma valsts* šīs teritorijas vairs nekontrolē.

Islāma valsts rokās nonāca arī Sīrijas lielākie naftas lauki, proti, teritorijas valsts vidienē — Deir ez Zoras apgabals. Tur atrodas ne tikai naftas iegulas, bet arī naftas pārstrādes rūpnīcas. Šo teritoriju sagrābšana

bija gan smags trieciens Asada valdībai, gan milzīgs ieguvums jaunajiem saimniekiem — vienubrīd *An Nusra frontei*, bet vēlāk *Islāma valstij*. To kontrole sniedza iespēju tikt pie milzu bagātības. Izmantojot “džihādistu lielceļu” un Turcijas robežas nosacīto arvērtību*, līdz 2015. gada beigām *Islāma valsts* varēja gandrīz netraucēti tirgot naftu melnajā tirgū, kas tai ienesa aptuveni 1,5 miljonus ASV dolāru dienā!²²⁴

Šīs un citas teritorijas iekaroja dažādi nemiernieku grupējumi, kurus vienoja pretestība Asada varai. Lai gan starp nosacīti mērenajiem un acīmredzami nemērenajiem spēkiem dažkārt izvērtās sadursmes, tie spēja saglabāt savu vietu. Iepriekš pieminētajā runā Džo Baidens komentēja: “Mēs, amerikāņi, iedomājamies, ka ikvienā valstī, kur notiek pārmaiņas, aiz kāda akmens ir paslēpies Tomass Džefersons un aiz smilšu kāpas — Džeimss Medisons. Lietas būtība bija spējā identificēt mērenos spēkus Sīrijā. ‘Jaču mēreno spēku nebija, jo tos veidoja nevis kareivji, bet gan veikaliņu īpašnieki [u.c. neprofesionāli].”²²⁵ Mērenie nemiernieki — “izcili mūziķi, arhitekti, zinātnieki un biznesa līderi”²²⁶ — nespēja pretoties profesionālu un kaujās rūditu mudžāhidu spiedienam. Pat ja kādreiz mērenā revolūcija eksistēja, tā pamazām izgaroja kara tveicē. Spēku samēru mainīja no Irākas ienākusi *Islāma valsts*. Kopš konflikta ar *An Nusra fronti* tā bija piesaistījusi sev jaunus karotājus no ārvalstīm un sakoncentrējusi spēkus, lai tieši iesaistītos notikumos Sīrijā. *Islāma valsts* pamazām, soli pa solim izspieda visas citas nemiernieku organizācijas. Vienīgā teritorija un pilsēta, kur *An Nusra fronte* saglabāja savu vadošo pozīciju, bija Aleppo. Savukārt gan Turcijas un Irākas pierobežas, gan Rakas, Deir ez Zoras u.c. apgabali 2013. gada beigās faktiski jau bija nokļuvuši *Islāma valsts* kontrolē.

* *WikiLeaks* 2016. gada decembrī datēja pieejamas Turcijas enerģētikas ministra, Erdogana znota Berata Albairaka e-vēstules, kas no jauna uzjundīja apsūdzības, ka Turcija visaugstākajā valdības līmenī veicināja šo rūpalu. Skat.: McKernan, Bethan. “Email cache proves Turkish oil minister’s links to Isis oil trade. WikiLeaks claims.” *The Independent*; *WikiLeaks*. “Berat’s Box.” *WikiLeaks*.

Laupījums Sīrijā bija ražens. *Islāma valstij* izdevās nolaupīt ne tikai revolūcijas jūsmu, bet arī ievērojamus ieroču krājumus no Asada Sīrijas bruņoto spēku noliktavām, kā arī no dažādiem Asada opozīcijas grupējumiem, kurus pirms tam aktīvi atbalstīja un apgādāja gan rietumvalstis, gan Persijas liča monarhijas. Turklāt Sīrijas kampaņa bija nodrošinājusi to, ka turpmāk Asads būs aizņemts ar nepatikšanām savā zemē un nespēs ietekmēt notikumus Irākā.

Kopsavelkot — Sīrijā izveidojās ļoti labvēlīga situācija *Islāma valsts* tālākai ekspansijai:

- 1) "džihādistu lielceļš" nodrošināja jaunu rekrūšu pieplūdumu un
- 2) milzīgus finansiālus ienākumus;
- 3) kontrole pār plašām teritorijām Sīrijā vairoja mudžāhidu pašapziņu un apņēmību, kā arī organizācijas slavu;
- 4) slava veicināja jaunu vietējo rekrūšu pieplūdumu;
- 5) nemiери iegrožoja Asada Sīrijas arābu armijas spējas kaut ko ietekmēt;
- 6) *Islāma valstij* izdevās nolaupīt milzīgus ieroču krājumus no Sīrijas armijas noliktavām;
- 7) *Islāma valsts* iekaroja vairākas pilsētas, piemēram, Raku, kurā nostiprinājās un varēja īstenot savu politiskās, sociālās un tiesiskās dzīves redzējumu.

ISLĀMISTU TRIUMFS MOSULĀ

Islāma valsts Irākā jeb *Al Kāida Irākā* 2012. gada 21. jūlijā uzsāka operāciju "Mūru sagraušana". Šā pasākuma mērķis bija no Irākas cietumiem atbrīvot mudžāhidus, veterānus, kā arī veicināt naidīgumu starp šiītiem un sunnītiem. Šo operāciju ir aprakstījusi pretterorisma pētniece Džesika Lūisa.²²⁷ Tā ilga gadu un divas dienas, un tās laikā *Islāma valsts* Irākā sarīkoja 24 uzbrukumus un astoņas izlaušanās no cietuma. Pirmais uzbrukums notika jau divas dienas pēc paziņojuma par operācijas sākumu. Trīsdesmit

spridzinātāju-pašnāvnieku automašīnas veica uzbrukumus dažādās vietās visā Irākā. Operācija noslēdzās 2013. gada 21. jūlijā, kad *Islāma valsts Irākā* uzbruka Abū Graibas cietumam. Uzbrukums bija sekmīgs, un no cietuma izdevās atbrīvot aptuveni 500 ieslodzīto, arī daudz mudžāhidu. Taču vēl svarīgāk, iespējams, bija tas, ka šīs operācijas laikā *Islāma valsts Irākā* parādīja, ka spēj īstenot lielus, koordinētus un neapturamus uzbrukumus Irākas drošības iestādēm.

Tūlīņ pēc “Mūru sagraušanas” beigām *Islāma valsts Irākā* sāka jaunu operāciju — “Karcivju raža”. Tai bija citi mērķi: pirmkārt, uzbrukt Irākas drošības struktūrām un to pārstāvjiem un, otrkārt, atjaunot teritoriālu kontroli vairākos Irākas reģionos. Arī šī operācija bija visnotaļ sekmīga.²²⁸ Soli pa solim, kamēr Sīrija arvien dziļāk ieslīga karā, mudžāhidi Irākā atjaunoja un nostiprināja savas pozīcijas, lai pavisam drīz sāktu paplašināšanos.

Irākas premjerministra Mālikī diskriminējošās politikas dēļ valstī jau 2012. gadā bija sākušies masveida protesti Fallūdžā, Ramādī, Tikrītā, Bagdādē u.c. pilsētās. Par protestu centrālo vietu kļuva Ramādī. Savukārt Mālikī atbilde bija protestu apspiešana, kas visnežēlīgāk izpaudās 2013. gada decembrī — Irākas valdības drošības spēki Ramādī vardarbīgi izgaiņāja protestētājus, turklāt vairāki gāja bojā. No tā brīža pilsētā pieauga gan nemieru jauda, gan apmērs. Rezultātā daudzi protestētāji ķērās pie ieročiem un pievienojās nozīmīgākajam Mālikī valdības opozīcijas spēkam — *Islāma valstij Irākā*. Līdzīga situācija izvērās arī Fallūdžā.

Taču viena kauja ir izcēlāma īpaši: 2014. gada 6. jūnijā IVIL sāka iebrukumu Irākas otrajā lielākajā pilsētā — Mosulā. Pirms tam, lai novērstu uzmanību un izraisītu apjukumu, IVIL veica dažus uzbrukumus citviet. Līdz ar to pēc pirmajām sadursmēm Mosulā Irākas bruņotie spēki nenovērtēja situācijas bīstamību. 6. jūnija naktī pilsētā nogranda vairāki pašnāvnieku sarīkoti sprādzieni un tai strauji tuvojās IVIL kaujinieku konvojs. Tobrīd varēja šķist, ka tā ir tikai māņkustība un terorisms, jo saskaņā ar oficiālajiem datiem Mosulu aizsargāja bruņoto spēku un po-

licijas garnizons, ko veidoja aptuveni 60 000 vīru (citos avotos minēti no divdesmit līdz trīsdesmit tūkstošiem, taču tas nemaina stāsta būtību). Irākas armijas virspavēlniecība nejutās diez ko traucēta un uz uzbrukumu nereaģēja. Savukārt kurdu *Pešmerga* palīdzības piedāvājums tika noraidīts, jo to interpretēja kā bezkaunīgu mēģinājumu sagrābt teritoriju. Šī pašpārliecinātība bija veltīga, jo drīz vien atklājās, ka uzbrukums ir daudz nopietnāks nekā sākumā izskatījās.

Tomēr nedrīkst nenovērtēt kādu citu aspektu. Proti, kamēr IVIL tuvojās pilsētai no ārpuses, Mosulā uzdarbojās ne tikai tuvējie nemiernieki (IVIL sadarbojās ar kurdu sunnītu organizāciju *Ansār al islām*, Baas lojālistiem *Nakšbandiju armiju* un *Mudžāhidu armiju*), bet arī vietējie civiliedzīvotāji. Proti, drīz tapa skaidrs, ka pilsētā notiek ne vien militārs iebrukums, bet arī iedzīvotāju sacelšanās.* Jau trešajā cīņīņu dienā — 9. jūnijā — Mosulā izvietoto bruņoto spēku komandieri saprata, ka kauja ir zaudēta, un aizbēga uz Erbilu Kurdistānas autonomajā reģionā. Patriks Kokbērnis, aprakstot Mosulas krišanu, atsaucas uz kāda Irākas armijas kareivja Abbāsa Saddāma stāstu. Saddāms 10. jūnija rītā saņēma pavēli pārtraukt cīņu un atdot ieročus nemierniekiem, noģērbt uniformu un steigšus pamest pilsētu. Kā atminas Saddāms, Mosulas iedzīvotāji Irākas armijas kareivjus apmētāja ar akmeņiem un kļiedza: “Mēs nevēlamies

* Kopš 2008. gada Ninives kampaņas un sekmīgajām kaujām Mosulā valdīja divi aplami uzskati: 1) ka nu gan terorisms ir izskausts, kārtība ieviesta un Mosula — teroristu bastions — pilnvērtīgi pakļauta Irākas varai un 2) ka vietējā sabiedrība tā vien kāro mesties Bagdādes apkampienos. Abi pieņēmumi bija maldīgi. Lai gan *Islāma valsts Irākā* patiešām bija novājināta kā *militāra*, tomēr tā turpināja pastāvēt kā *mafioza organizācija*, kas lielā mērā (zagšus) kontrolēja Mosulu. To nespēja izšķirīgi sakaut nedz *Anbāras atmoda*, nedz ASV papildspēki. Turklāt Irākas valdība nebija vēlējusies vai spējusi integrēt sunnītu kopienu, un tās bruņotie spēki pieļāva katastrofālas kļūdas. Mosulas krišana *Islāma valsts* rokās bija nevis tikai neveiksmīga notikumu sakritība, bet gan, kā raksta Ahmeds Salahs Hašims, “vēl viens Irākas valsts veidošanas strukturālas neizdošanās piemērs”. Skat.: Hashim, Ahmed S. “The Caliphate at War: Ideology, War Fighting and State-Formation.” — p. 44.

jūs redzēt savā pilsētā! Jūs esat Mālikī dēli! .. Jūs esat Safavīdi! Jūs esat Irānas armija!”²²⁹ Starp civiliedzīvotājiem bijuši arī IVIL kaujinieki, kas piedraudējuši: “Nolieciet ieročus un vācieties, vai arī mēs jūs nogalināsim!” Irākas bruņotie spēki pilsētu nudien pameta, un 10. jūnijā *Islāma valsts Irākā un Levantē* bija sekmīgi iekarojusi Mosulu.

Notikušais izraisīja sašutumu un teju vai šoku gan Irākā, gan citur pasaulē. Tas bija katastrofāls trieciens Irākas armijai un jau tā pieticīgajai Irākas valdības reputācijai. Radās jautājumi, kā gan salīdzinoši niecīgs kaujinieku skaits spēja četru dienu laikā sagraut pārspēku ar attiecību viens pret četrdesmit? Šķita, ka Irākas armija ir izgaisusi kā ūdens tuksneša smiltīs. Viens no iemesliem bija būtisks victējo iedzīvotāju atbalsts. Taču cits iemesls bija Irākas armijas katastrofālais stāvoklis. Lai gan ASV bija ieguldījusi milzīgus finanšu līdzekļus — vismaz 20 miljardus ASV dolāru²³⁰ — Irākas armijas atjaunošanā, tās kaujas spējas bija tuvu nullei.

Kokbērnš, atsaucoties uz avotiem Irākas armijā un valdībā, paskaidro, ka izgāšanās cēlonis bija galēja korupcija.²³¹ Saskaņā ar dažādiem pretrunīgiem datiem Mosulas aizstāvībā piedalījās no aptuveni trīsdesmit līdz sešdesmit tūkstošiem karēivju. Taču problēma bija tāda, ka aptuveni divas trešdaļas tur atradās tikai “uz papīra”. Proti, apmēram trešā Irākas armijas karēivju daļa ir “spoki”²³² — fiktīvi ieraksti uzskaites žurnālos, par kuriem tiek maksāta nauda, ko savāc virsnieki. Otrā trešdaļu veido “pusspoki”, t.i., reāli cilvēki, kas nekad mūžā nav spēruši kāju kazarmu tuvumā un neplāno to darīt arī turpmāk. Viņi piedalās naudas izkrāpšanas shēmā, padalās ar virsniekiem, bet pie ieročiem ķerties negrasās. Tikai apmēram trešdaļa ir reāli cilvēki reālās kazarmās ar reāliem ieročiem. Taču arī šie ļautiņi nav īpaši naski uz kaušanos. Kā Kokbērnšam paskaidrojās kāds Irākas politiķis: “Irākas armijas karēivji nav karēivji. Viņi ir investori!” Proti, ja reiz esi samaksājis, piemēram, aptuveni 200 000 ASV dolāru lielu kukuli par pulkveža amatu, tad, saprotams, gribas šo naudu atpelnīt. Līdz ar to karošana pret asinskārajiem, nežēlīgajiem IVIL kaujiniekiem, kuri turklāt nebaidās mirt, drīzāk ir nepa-

tīkams traucēklis, kas novērš uzmanību no investīcijas atgūšanas. Divas no tipiskākajām naudas ieguves shēmām ir šādas. Kareivji tiek norikoti uz ceļiem izveidot kontrolpunktus, lai tvarstītu teroristus. Taču galvenokārt tiek tvarstīti, piemēram, tālbraucēji, kravu pārvadātāji, kuriem ir jāmaksā par caurlaidi. Cits peļņas veids ir rafinētāks. Jau kopš pagājušā gadsimta deviņdesmitajiem gadiem ASV militārajā industrijā valdīja uzskats, ka armijas apgāde ir jānodrošina kā privāto uzņēmēju sniegts ārpakalpojums. Proti, agrāk kartupeļus mizoja kareivji, taču turpmāk to darītu privātfirmu darbinieki, kuri, protams, saņemtu samaksu. Šo principu ASV uzspieda arī Irākas armijai. Nav brīnums, ka attapīgie irākieši uzreiz saskatīja lielisku piepelnīšanās veidu. Proti, tika radīti fiktīvi kareivji, kurus vajadzētu apgādāt. Šie kareivji neeksistēja, un neeksistēja arī arīdzan viņu apgāde. Eksistēja vienīgi ASV nodokļu maksātāju nauda, kas šo krāpšanas shēmu finansēja. Šī situācija ir vēl viens iemesls, kāpēc Irākas valdība patlaban ir spiesta pašauties uz šītu paramilitārajiem grupējumiem un Irānas atbalstu.

Aizsteidzoties priekšā notikumiem: pēc vairāk nekā divarpus gadiem Irākas valsts bruņotie spēki kopā ar kurdu *Pešmerga*, Irānas un Irākas paramilitārajiem zemessardzes vienībām un ievērojamu ASV atbalstu uzsāka Mosulas atbrīvošanas kampaņu, kas ilga gandrīz deviņus mēnešus — no 2016. gada 16. oktobra līdz 2017. gada 10. jūlijam, kad vairāk nekā 100 000 kareivju lielā koalīcija beidzot varēja pasludināt uzvaru. Nelīklas sadursmes gandrīz nopostītajā pilsētā turpinājās arī vēlāk.

KALIFĀTA DIBINĀŠANA

Kopš Mosulas iekarošanas IVIL bija kļuvusi par neapšaubāmu spēku Tuvojos Austrumos. Irākas otras lielākās pilsētas ieņemšana un apkaunojošā Irākas armijas sakāve lika pārskatīt visus pieņemumus par IVIL ambīcijām un spējām. Pat vairāk, IVIL faktiski pārzīmēja Tuvo Austrumu po-

litisko karti, kas nebija mainījies kopš Pirmā pasaules kara noslēguma un Saiksa-Piko pakta — Irākas un Sīrijas robeža vairs neeksistēja. IVIL bija izdevies izdarīt to, ko nespēja neviena cita islāmistu organizācija; paveikt to, par ko savos kvēlākajos sapņos domāja Bin Lādins. Aclika spert tikai vienu soli, lai teritoriālās ekspansijas faktu izkrāšņotu ar ārkārtīgi nozīmīgu simbolisko žestu. To 29. jūnijā paveica IVIL runasvīrs Adnānī; viņš kaismīgā, jūsmas pilnā runā paziņoja:

“Pēc ilga miega nevērības tumsā paaudzēm, kuras grima apkaunojuma okcānā un zīda pazemojuma pienu, paaudzēm, ko apspieda ļaunākie no visiem cilvēkiem — tām laiks mosties. .. Džihāda saule ir uzaususi.* Pricka vēsts par labajiem laikiem spoži mirdz. Triumfs vid pie debess malas. Uzvaras zīmes ir parādījušās. [..]

Atlikusi tikai viena lieta, ko umma ir grēcīgi aizmirsusi. Tas ir kopīgs pienākums. Umma nav baudījusi godu, kopš to pazaudēja. Tas ir sapnis, kas mīt katra ticīgā musulmaņa dvēseles dziļēs, alkas, kas trīs ikviena mudžāhida sirdī. Tas ir kalifāts. Tas ir kalifāts — laikmeta aizmirstais pienākums. [..] Līdz ar kalifāta

- * Bieži mudžāhidu, islāmistu sarakstē, paziņojumos un sarunās par praktiskiem, nežēlīgiem un vardarbības piestrāvotiem tematiem, tostarp par politiku un militāro stratēģiju, izskan poētisks un daiļrunīgs izteiksmes stils. Dažkārt tas pat ir dzejisks. Žurnālā *The New Yorker* Robins Kresvels un Bernards Heikels raksta, ka dzeja ir ārkārtīgi nozīmīga ne tikai arābu, bet arī džihādistu kultūrā. Piemēram, Apvienotajos Arābu Emirātos tika veidots televīzijas raidījums, kurā savus pantus lasīja dzejnieki amatieri. Uzvarētājs saņēma balvu gandrīz viena miljona euro apmērā. Viens no Bin Lādina popularitātes cēloņiem esot viņa visnotaļ atzīstamās dzejnieka spējas, kuras arī viņš pats augstu vērtējis. Kādā no vēstulēm, kur apspriesta 11. septembra terorakta sagatavošana, nākamajā teikumā Bin Lādins lūdz pagādāt kādu labu darbu par pantmēru. “Džihādisma kultūra ir romantiska. Tā sola piedzīvojumus un stāsta, ka viduslaiku varonības un bruņniecības kodeksi vēl aizvien ir aktuāli,” raksta Kresvels un Heikels. (Creswell, Robyn, and Bernard Haykel. “Why Jihadists Write Poetry.” *The New Yorker*.)

pastāvēšanai nepieciešamo nosacījumu izpildi *Islāma valsts* šūra [padome] izpētīja šo lietu. .. Tā kā *Islāma valsts* šūra nekonstatēja tiesiskus šķēršļus vai kavēkļus, kas varētu atturēt vai kavēt kalifāta dibināšanu, tad *Islāma valsts*, tās ietekmīgāko lideru un sūras personā, nolēma, ka paziņo par islāmiska kalifāta dibināšanu. *Islāma valsts* paziņo par visu musulmaņu kalifa iecelšanu un dod uzticības zvērestu šeiham, mudžāhidam, skolotājam, kas praktizē to, kam tic, dievlūdzējam, liderim, cīnītājam, atdzīvinātājam, pravieša ģimenes pēctecim, Allāha vergam, Ibrāhīmam bin Avādam bin Ibrāhīmam bin Ali bin Muhammadam Al Badrī, al Hāšimī, al Kurciši, as Sāmurrāi, al Bagdādi [īsi sakot, Abū Bakram al Bagdādi jeb kalīfam Ibrāhīmam]. Viņš uzticības zvērestu ir pieņēmis. Tātad viņš ir imāms un kalīfs ikvienam musulmanim jebkur.²³³

Adnāni vēl piebilst: "Tātad turpmāk jebkāda veida saziņā un paziņojumos no *Islāma valsts* nosaukuma jāatmet daļa "Irākā un Šāmā [jeb Levantē]", un kopš kalifāta dibināšanas brīža tā oficiālais nosaukums būs *Islāma valsts*."²³⁴

Kopš pēdējā kalifāta — Osmaņu impērijas — likvidēšanas bija pagājuši vairāk nekā 90 gadi. Visu šo laiku nekur pasaulē nepastāvēja organizācija, kas atļautos sevi dēvēt par kalifātu. Protams, islāma pasaulē bija lielas sekulāras nacionālas valstis kā Turcija, Ēģipte, Lībija u.c., kā arī Afganistānā tālībi izveidoja Afganistānas emirātu. Notikušais pamatīgi saviļņoja visus — gan rietumvalstu valdības un sabiedrību, gan mudžāhidus un islāmistus. Tiesa, katru citu iemeslu dēļ. Protams, neviena valsts neatzina kalifāta dibināšanu. Saskaņā ar starptautiskajām normām gan Irāka, gan Sīrija turpināja eksistēt kā nedalāmas teritoriālas vienības, un teroristu organizācijas paziņojumi nevarēja to mainīt. Kalifāta dibināšanu komentēja neskaitāmi eksperti, garīgie līderi, ulemi, universitāšu profesori un daudzi citi. Vispārējais viedoklis bija tāds, ka paziņojums par kalifāta dibināšanu ir bezjēdzīgs, tam nav politiskā, militārā, garīgā, t.i.,

jebkāda pamata. Proti, *de iure* kalifāts netika atzīts. Tomēr jāņem vērā, ka ir cilvēki, kas uz šo paziņojumu raudzījās citādi. Ne Rietumu, ne islāma pasaules miermīlīgās daļas garīgo autoritāšu viedoklim nav necik lielas nozīmes karojošo mudžāhidu un islāmistu aprindās. No viņu skatupunkta kalifāta pasludināšana bija satricinošs un dižens notikums un kalifāts pastāvēja *de facto*. “Jums teiks, ka bez ummas atbalsta kalifāta dibināšana nav likumīga,” brīdina Adnānī. Atbildiet: “Umma nespēja vienoties par kaut vienu lietu. Mēs apvienojam tos, kas vēlas vienotību.”²³⁵

Tomēr, ja distancējas no politiskiem un morāliem apsvērumiem, jāatzīst, ka gluži bez pamata tas viss nebija. Islāma vēstures pētnieks Hjū Kenedijs, komentējot *Islāma valsts* ambīcijas, atgādina, ka islāma vēsturē ir bijušas daudz un dažādas tradīcijas, kas nosaka tiesības uz kalifa titulu, taču “nepastāv vispārpieņemts tiesisks priekšstats par to, kas ir kalifāta likumības nosacījumi.” Šī atziņa viņam ļauj izdarīt secinājumu: “Ņemot vērā šo tradīciju dažādību, Bagdādī pretenzijas *ipso facto* nav nelikumīgas — pastāv vesela plejāde ar precedentiem.”²³⁶ Proti, tā kā nekur nav skaidri definēti tiesiskie nosacījumi un visas diskusijas faktiski ir atbalstītāju un noliedzēju patvaļīgu interpretāciju sacensības, tad vienlaikus arī nav neviena, kas varētu “kā akmeni kalts” pateikt, ka *Islāma valsts* pasludināšana par Kalifātu pavisam noteikti ir pretlikumīga. Gluži vienkārši nekur mūsdienu pasaulē neeksistē likumi, kas regulētu kalifāta dibināšanu, līdz ar to šādu notikumu nevar vērtēt no likuma perspektīvas, bet tam var piemēklēt apstiprinošus vēsturiskus precedentus (kuri turklāt runā par labu *Islāma valsts* aizstāvjiem). Kenedijs norāda, ka Abū Bakra al Bagdādī pretendēšana uz kalifa titulu tiek pamatota ar diviem apsvērumiem. Visupirms, viņa ģenētiskā izcelsme ir saistāma ar kuraišu cilti, kas pats par sevi nav nekas neticams. Otrs, Bagdādī postulē ideju, ka tieši viņš un viņa valsts ir tā, kas aizstāv īstos musulmaņus, bet visi tie, kas neatzīst šo kalifātu, nemaz nav īsti musulmaņi, tātad viņu viedoklis nav relevantants.²³⁷ Šajā argumentā izpaužas tipiska argumentācijas kļūda, tomēr šī nostāja ir efektīva. Tā konsolidē atbalstītājus un norobežo pretiniekus.

Kalifāta dibināšana ir simboliski ārkārtīgi nozīmīgs solis. Tas izvirzīja reliģiskas un tiesiskas ambīcijas uz visas pasaules musulmaņu reliģiskās, politiskās un militārās dzīves pārvaldību, proti, pilnīgu un visaptverošu pārvaldi, kas attiecas uz ikvienu musulmani, kurš mīt uz zemes virsas. Tādējādi *Islāma valsts Irākā un Levantē*, pārņemot par vienkārši *Islāma valsti* jeb Kalifātu, pasludināja, ka turpmāk uzskatīs sevi par starptautiski nozīmīgu spēlētāju. Protams, tas nebūt nenozīmē, ka starptautiskā sabiedrība šīs ambīcijas uztvertu kaut nedaudz nopietni, tomēr tas parāda organizācijas vērienu, mērķus un stratēģiju. Tādējādi visupirms tika radīta situācija, kas daudzu mudžāhidu acīs vairoja *Islāma valsts* autoritāti un apšaubīja *Al Kāidas* nozīmi.* Taču kopš par Kalifāta kalifu tika pasludināts Abū Bakrs al Bagdādi — ticīgo pavēlnieks, *'amīru-l-mu'minīn* kalīfs Ibrāhīms — izmainījās arī varas attiecības starp dažādām mudžāhidu organizācijām: "Līdz ar Kalifāta dibināšanu ikviena musulmaņa pienākums ir dot uzticības zvērestu kalīfam Ibrāhīmam un viņu atbalstīt. Līdz ar Kalifāta tiesiskās autoritātes paplašināšanos un tā bruņoto spēku ierašanos attiecīgajās teritorijās, visu emirātu, grupējumu, valstu un organizāciju tiesiskais statuss tiek anulēts."²³⁸ Tātad visi vecie līgumi tiek atcelti, un to vietā stājas spēkā tieša pakļautība *Islāma valstij*. Tas nozīmē, ka *Islāma valsts* skatījumā pārstāj eksistēt arī *Al Kāida* u.c. mudžāhidu grupējumi. Taču, protams, ar vārdiem vien kādu pakļaut nav iespējams.

* Par to, ka *Al Kāida* nūdien bija vāja, vēsta kāds notikums drīz pēc Kalifāta pasludināšanas. *Al Kāida* izplatīja paziņojumu, kurā pavēstīja par jaunas filiāles atvēršanu Indijā. Taču paziņojumā bija kāda nianse: atgādinājums, ka viens kalīfs jau ir — *Tālibān* vadonis mulla Mohammads Omars Afganistānā — un tieši viņam pienāktos uzticības zvērestī. Tomēr vēlāk izrādījās, ka situācija bija pilnīgi aplama. 2015. gada 29. jūlijā nāca klajā ziņas par to, kas noticis 2013. gada 23. aprīlī. Proti, laikā, kad *Al Kāida* piedāvāja savu alternatīvu, mulla Omars jau bija miris, turklāt necilā nāvē. Tātad *Al Kāida* mēģināja vervēt atbalstītājus, atsaucoties uz mirušu autoritāti. Šīs situācijas izgaismošanās meta uz *Al Kāidu* ļoti tumšu ēnu. Var secināt, ka tolaik *Al Kāidai* vairs nebija neviena nopietna harismātiska līdera.

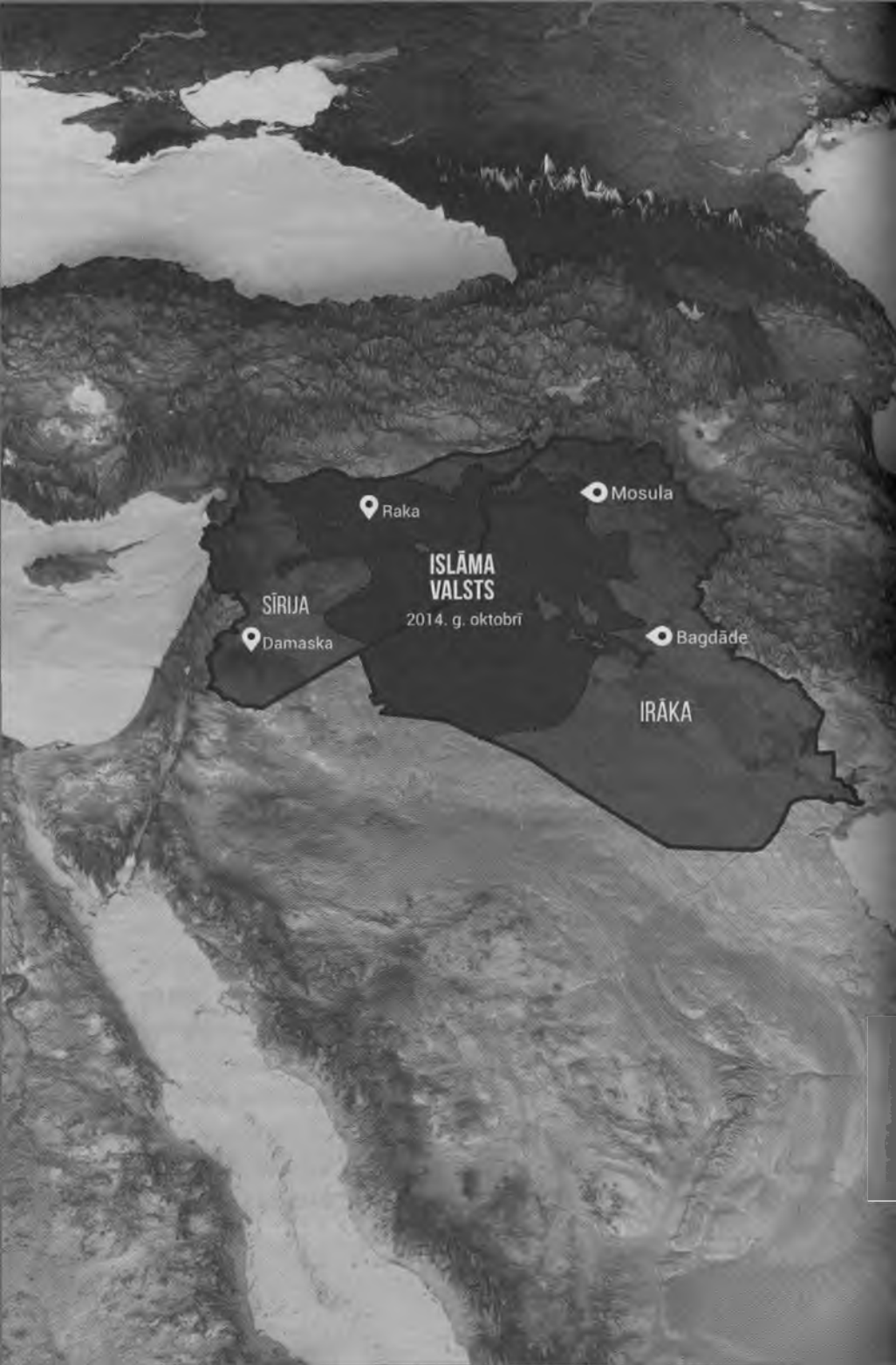
Abū Bakrs al Bagdādī, uzstājoties Mosulas Lielajā mošejā (kadrs no videoieraksta, 2014. g.)

Ar vārdiem var iedarboties citādi, un *Islāma valsts* pārstāvji to ļoti sasmēģīgi darīja. Proti, Kalifāta dibināšanai bija ārkārtīgi liels propagandas spēks. Žurnālā *Dabiq* tūlīt tika citēts Bagdādī aicinājums: “Tātad, ak, musulmaņi, staidziet uz savu valsti. Jā, tā ir jūsu valsts! Staidziet, jo Sīrija nepieder sīriešiem un Irāka nepieder irākiešiem. Zeme pieder Dievam. Šī valsts ir valsts, kas pieder visiem musulmaņiem. Šī zeme pieder visiem musulmaņiem. Ak, visi, kas vien spēj veikt hidžru uz Islāma valsti, dariet to, jo tas ir obligāti!”²³⁹ Bagdādī aicinājums un *Islāma valsts* acīmredzamo panākumu oreols bija spēcīgs pamudinājums, lai uz Sīriju un Irāku no visām pasaules malām dotos ļoti liels cilvēku skaits un kļūtu par Kalifāta iedzīvotājiem vai kareivjiem, un, viņuprāt, tātad arī piedalītos izšķirošajā kaujā par laika galu.

Kalifāta dibināšanu jaunais kalīfs apzīmogoja ar vēl kādu simbolisku aktu. Abū Bakrs al Bagdādī jeb kalīfs Ibrāhīms pēc piecām dienām — 4. jūlijā — uzstājās ar sprediķi Mosulas Lielajā mošejā.²⁴⁰ Tā bija liela

uzdrošināšanās un simboliski ļoti ietekmīgs žests. Teroristisku organizāciju vadītāji drošības apsvērumu dēļ lielākoties cenšas izvairīties no publiskiem pasākumiem. Taču kalifāta pasludināšana prasīja atklātību. Proti, kalifātam jābūt tādām, ko kalīfs spēj pārvaldīt. Ja kalīfs baidītos iznākt publikas priekšā, varētu apšaubīt viņa vadītspēju un līdz ar to paša kalifāta pastāvēšanas pamatojumu. Sprediķi viņš runāja par reliģijas lietām un pieminēja, ka ir jaunais kalīfs.

Terorisma apkarošanas eksperts Sebastians Gorka aicina pievērst uzmanību kalifa vizuālajam tēlam un salīdzināt to ar Bin Lādinu.²⁴¹ Gorka norāda, ka gandrīz visos *Al Kāidas* videoierakstos tās līderi ir redzami valkājām militāro apģērbu un ekipējumu. Pat vairāk, Bin Lādinam mugurā ir amerikāņu armijas jaka M-65 un pie sāniem krievu specvienību ierocis AKS-74U. Šāda izvēle bija skaidrs vēstījums: es esmu varens karotājs!²⁴² Savukārt Abū Bakram al Bagdādī nekā tamlīdzīga nav. Viņš ir ģērbies melnās ulemu drānās. Tuvumā nav redzami ieroči. Ar savu vizuālo tēlu viņš pavēsta: "Es neesmu tikai kaut kāds militārais komandieris. Man nekas nav jāpierāda. Kāpēc? Tāpēc, ka mani kaujinieki nupat iekaroja Irākas otro lielāko pilsētu." Turklāt viņa karotāji dzīrās karot vēl un vēl. Pavisam drīz *Islāma valsts* kaujinieki uzsāka divas operācijas, kas vienlaikus iezīmē gan *Islāma valsts* snieguma augstāko punktu, gan stagnācijas un norieta sākumu.

Raka

Mosula

**ISLĀMA
VALSTS**

2014. g. oktobrī

SĪRIJA

Damaska

Bagdāde

IRĀKA

TRIUMFS UN APSĪKUMS

JEZĪDU SLAKTIŅŠ

Mosulas iekarošana, kalifāta dibināšana un Irākas armijas Mosulā cīņpējuma nolaupīšana pavēra ceļu turpmākajām operācijām. *Islāma valsts* kaujinieki nūdien jutās kā Dieva svētību saņēmēji un acīmredzot ticēja, ka viņus nekas neapturēs. Aptuveni mēnesi pēc Mosulas ieņemšanas *Islāma valsts* izvērta t.s. Ziemeļirākas ofensīvu, kuras gaitā uz mirkli būtiski paplašināja savu teritoriju, istenoja masu slepkavības, nopietni apdraudēja Irākas Kurdistānas esamību un beidzot izsauca uz sevi apjomīgu ASV gaisa spēku uzbrukumu.

Operācija sākās 1. augustā. *Islāma valsts* kaujinieki uzbruka kādam kontrolpunktam Zumarā. Pēc sīvām kaujām kurdu *Pešmerga* atkāpās. Islāmisti ieņēma pilsētu. Uzbrukumi neapsīka, un 3. augustā *Islāma valsts* iekaroja Sindžāru un turpmākajās dienās sāka masveida represijas pret tur dzīvojošajiem jezīdiem — masu slepkavības, izvarošanas, paverdzināšanu. Aptuveni 50 000 jezīdu patvērās tuvējos Sindžāras kalnos, taču apdraudējums nezuda.

Islāma valsts kaujinieki bija apņēmības pilni jezīdus iznīdēt. Jāņem vērā, ka islāms paredz pielaidīgu attieksmi pret “grāmatas cilvēkiem” — kristiešiem un jūdiem. Savukārt visus pārējos, ja nepieciešams, drīkst nogalināt vai kā citādi pakļaut. Jezīdu praktizētā reliģija ir seno Mezopotārijas ticību un kristietības, islāma, jūdaisma, kā arī zoroastrisma sajaukums. Tātad salafītu islāmistu skatījumā jezīdi ir ne tikai bezvērtīgi,

bet pat īpaši kaitīgi ļaudis, kas pielūdz Iblisu vai sātanu un kurus tātd noteikti vajag iznīdēt.

Patvērums Sindžāras kalnos tomēr neko negarantēja. *Islāma valsts* kaujinieki noslepkavoja aptuveni piecus tūkstošus vīriešu un sagūstīja verdzībā apmēram piecus–septiņus tūkstošus sievietes. Tolaik plašsaziņas līdzekļos ziņas par islāmistu ekstrēmo brutalitāti un vardarbību vairs nebija retums. Tomēr jezīdu gadījums izcēlās vairāku iemeslu dēļ. Visupirms, *Islāma valsts* īstenoja nevis vienkārši bezmērķīgu slepkavošanu, kādas mēdz gadīties kara laikā, bet gan veica sistemātisku noteiktas etniskas un reliģiskas kopienas iznīcināšanu, proti, jezīdu genocīdu. Taisnības labad jāteic, ka jezīdi nebija vienīgi upuri. *Islāma valsts* kaujinieki ar darbiem apliecināja, ka ir apņēmušies veikt “vēsturiska mēroga etniskās tīrīšanas”, turklāt, kā ziņoja organizācija *Amnesty International*, “*Islāma valsts* sistemātiski vērsās pret kopienām, kas nav arābi vai sunnītu musulmaņi, nogalinot vai nolaupot simtus, iespējams, tūkstošus un piespiežot vairāk nekā 830 000 cilvēku pamest savu zemi.”²⁴³ Tomēr tas, ka aptuveni 50 000 cilvēku bija patvērušies kalnos bez pārtikas, pajumtes, ieročiem un viņiem draudēja pavisam reālas briesmas tapt noslepkavotiem, pievērsa pasaules uzmanību notiekošajam.

Taču, it kā ar masveida slepkavošanu nebūtu gana, *Islāma valsts* kaujinieki īstenoja sistemātisku un savu līderu iedrošinātu seksuālās vardarbības un vergturības kampaņu. Proti, jezīdu vīriešus lielākoties uzreiz nogalināja. Savukārt jezīdu sievietes tika nolaupītas un aizvestas prom, kur viņas izvaroja un padarīja par verdzenēm šā vārda vistiešākajā nozīmē (tādu likteni piedzīvoja ne tikai jezīdu, bet arī kristiešu u.c. minoritāšu sievietes). Tas ir, *Islāma valsts* ideologi oficiāli paziņoja, ka viņu valstī vergturība ir ne tikai legāla un morāli pieņemama, bet pat pienākums pret pareizi izprastu islāmu. Līdz ar to nolaupītās sievietes tika padarītas par beztiesiskiem priekšmetiem, ko var publiski pirkt un pārdot, seksuāli izmantot u.tml.²⁴⁴ Dažkārt labākās vai skaistākās ver-

dzenes tika izprecinātas kareivjiem kā kara trofejas, bet vecākās — zemāk vērtētās — izliktas tirgū.*

Tomēr Ziemeļirākas ofensīva apdraudēja ne tikai jezīdus. *Islāma valsts* kaujinieki 7. augustā bija nokļuvuši vien aptuveni 30 kilometru attālumā no Irākas Kurdistānas galvaspilsētas Erbilas. Kurdistāna ir autonomas reģions Irākā, kurā vairums iedzīvotāju ir islāmticīgie etniskie kurdi. Lai gan Kurdistānas reģions formāli ir pakļauts Irākas varai Bagdādē, tas bauda diezgan lielu neatkarību: kurdu pašpārvaldei ir savs parlaments, prezidents, karogs, himna, kā arī policija un militārais formējums *Peš-merga* utt. Kurdi par neatkarību ir karojuši jau sen, taču ar ievērojamu ASV atbalstu kaut ko panāca tikai pēc Līča jeb pirmā Irākas kara. Kopš tā brīža Irākas Kurdistāna ir bijusi uzticams ASV draugs un atbalsta punkts nemierīgajā reģionā. Savukārt pēc 2003. gada invāzijas ASV pateicībā par lojalitāti nodrošināja kurdiem vietu Bagdādē un palīdzēja konsolidēt autonomiju. Turklāt naftas un gāzes ieguve un tirdzniecība nodrošināja ekonomisko pacēlumu un vēl vairāk nostiprināja neatkarību. Kurdistānas iedzīvotāji attiecībā pret visapkārt mutuļojošo neprātu dažkārt sevi lepni dēvē par "citu Irāku". *Islāma valsts* kaujinieku atrašanās nieka 30 kilometru attālumā no Kurdistānas galvaspilsētas šo jauko sapni draudēja iznīcināt. To nekādā gadījumā nedrīkstēja pieļaut.

ASV bruņotajiem spēkiem bija jāreaģē ja ne jezīdu, tad sava sabiedrotā dēļ. Pavisam drīz — 7. augustā — ASV prezidents Baraks Obama uzstājās ar paziņojumu, kurā deklarēja, ka, pirmkārt, viņš pilnvaro ASV bruņotos spēkus veikt bombardēšanu, lai apturētu *Islāma valsts* kaujiniekus, kuri "ir pietuvojušies Erbilai, kurā amerikāņu diplomāti un ci-

* Iespēja iegūt seksa verdzenes dažkārt tiek dēvēta par vienu no galvenajiem apsvērumiem, kas savās mājās neveiksmīgus jaunekļus vilina doties uz *Islāma valsti*. Lai gan šāds izskaidrojums reizēm varētu atbilst patiesībai, tas drīzāk varētu liecināt par pašas Eiropas apsēstību ar seksualitāti, t.i., skatot šo jautājumu, eiropieši mēra ar savu mērlenti un neattiecas, ka bez seksa var būt arī citi rīcības ierosinātāji, piemēram, fanātiska reliģiozitāte u.tml.

viliedzīvotāji strādā konsulārajā dienestā un amerikāņu militārpersonas konsultē Irākas bruņotos spēkus.” Prezidents Obama turpināja: “Otrkārt, atsaucoties uz Irākas valdības lūgumu, mēs esam sākuši pasākumus, lai palīdzētu [Sindžāras] kalnos iesprostotajiem Irākas civiliedzīvotājiem.”²⁴⁵ Jau nākamajā dienā ASV bruņotie spēki sāka bombardēt *Islāma valsts* pozīcijas un piegādāja humāno palīdzību jezīdiem. Dažās turpmākajās dienās Sīrijas kurdu militārās organizācijas *Tautas aizsardzības vienības* (YPG) un *Kurdu Strādnieku partijas* (PKK) bruņotie formējumi kopsolī ar ASV atbalstu izlauza ceļu uz Sindžāras kalniem, pa kuru ielenktie jezīdi varēja bēgt un paglābties Sīrijā. Lidz ar to *Islāma valsts* ofensīva bija apslāpēta un arī Erbīla bija paglābta no apdraudējuma. Islāmisti atkāpās arīdzan no nesen iekarotā Mosulas HES* un atgriezās Mosulā.

KOBANI APLENKUMS

Lai gan Ziemeļirākas ofensīva nebija sekmīga, *Islāma valsts* jūsmā vēl nebija apsīkusi. Aptuveni mēnesi pēc atkāpšanās no Erbīlas (2014. gada septembrī) *Islāma valsts* sāka citu uzbrukumu. Tas bija vērstis pret Sīrijas kurdiem ar nolūku ieņemt Kobani kantonu (reģionu) un Kobani pilsētu.

Kobani 2012. gada vidū savā varā pārņēma Sīrijas kurdu pašpasludinātā autonomā reģiona bruņotais atzars *Tautas aizsardzības vienības*, un Asada vara pret to neiebilda (vai gluži vienkārši nespēja iebilst). Tomēr

* Tālaika notikumi ir radījuši ārkārtīgi satraucošus draudus šodien. Mosulas HES ir uzcelta uz irdenas zemes. Lai HES nesabruktu, zem tās pamatiem nemitīgi jāiesūknē cements, bet kauju laikā tas netika darīts. Patlaban ir radušās bažas, ka Mosulas dambis var sabrukt jebkurā mirkli. Ja tas notiks, tad dažu stundu laikā plūdu vilnis aptuveni 20 metru augstumā pāršalks Mosulu un pāris dienu laikā sasniegs pat Bagdādi. Plūdu rezultātā bojāgājušo skaits varētu sasniegt pusotru miljonu. Skat.: Filkins, Dexter. “A Bigger Problem Than ISIS?” *The New Yorker*; Annunziato, Alessandro, Ioannis Andredakis, and Pamela Probst. *Impact of flood by a possible failure of the Mosul dam*.

nosacīti micrīgā dzīve beidzās 2014. gada vidū, kad reģionam pietuvojās *Islāma valsts* kaujinieki. *Islāma valsts* militārā ofensīva īstēni sākās tikai 13. septembrī, kad tās kaujinieki izvērta plašu uzbrukumu visā apgabalā un drīz sagrāba vairākus ciematus.

Pilsētas tuvumā ritēja lēna un nežēlīga cīņa, kurā *Islāma valsts* spēki lēnām tuvojās pilsētai, un, lai gan 27. septembrī ASV aviācija sāka bombardēt *Islāma valsts* pozīcijas, notikumu gaita pavērsās Kobani aizstāvjiem par sliktu. Bailēs no katastrofas gandrīz visi Kobani iedzīvotāji to pameta un pārvērās Turcijā, kuras robeža ir tieši pie pilsētas. ANO Bēgļu aģentūra 22. septembrī ziņoja, ka bēgļu gaitās devušies jau aptuveni 130 000 cilvēku²⁴⁶ un tuvākajā laikā skaits varētu palielināties līdz 400 000.²⁴⁷ Lai gan Kobani atrodas tieši pie Sīrijas un Turcijas robežas, Turcijas bruņotie spēki ne tikai neatbalstīja kurdu centienus aizstāvēties, bet tos pat kavēja.²⁴⁸ Šādos apstākļos Kobani krišana šķita nenovēršama. Oktobra sākumā *Islāma valsts* kaujās bija iesaistījusi jau aptuveni 9000 kaujinieku, kā arī smago bruņutehniku — tankus, artilēriju, raķešmetējus utt.²⁴⁹ Lai gan pilsētai nebija lielas stratēģiskās nozīmes, varētu pat teikt, ka tā bija maznozīmīga, tomēr kauja ieguva lielu simbolisko nozīmi, kad par to parādījās neskaitāmas ziņas plašsaziņas līdzekļos. Tā kā viena no *Islāma valsts* panākumu atslēgām ir propagandas mašīnērija, kauja par pilsētu ieguva īpašu statusu.

Islāma valsts kaujinieki 9. oktobrī kontrolēja jau aptuveni trešdaļu pilsētas. Nākamajā dienā tie ieņēma kurdu aizstāvības spēku komandpunktu un turpināja virzīties uz pilsētas centru, kā arī sāka apdraudēt robežpārejas punktu. Savukārt 13. oktobrī jau aptuveni puse pilsētas bija viņu rokās. Nākamajās dienās ar ASV gaisa spēku atbalstu kurdiem izdevās nedaudz atgūties, un 19. oktobrī ASV piegādāja bruņojumu²⁵⁰ (tīsa, daļu sagrāba *Islāma valsts* kaujinieki). Turklāt beidzot Turcijas amatpersonas pakļāvās starptautiskajam spiedienam un piekrita ļaut kurdu papildspēkiem iekļūt aplenkajā Kobani no Turcijas puses.²⁵¹ *Islāma valsts* 28. oktobrī piektoreiz mēģināja līdz galam sakaut Kobani aizstāvjus, taču uzbrukums bija nesekmīgs.

Nākamajā dienā sākās pavērsiens. No Turcijas puses ieradās papildspēki un tika piegādāts bruņojums. No tā brīža kaujas gaita pavērsās par labu Kobani aizstāvjiem. Lēnām, soli pa solim viņiem izdevās pilsētu atkarot. Nākamā gada janvāra vidū *Tautas aizsardzības vienības* kontrolēja jau aptuveni astoņdesmit procentus pilsētas, bet 26. janvārī to pilnīgi atkaroja.²⁵² Nākamajā dienā to apstiprināja ASV, un pēc trim dienām arī *Islāma valsts*.²⁵³

Kobani aizstāvēšana parādīja vismaz divas lietas: ka kurdi spēj karot²⁵⁴ un ka *Islāma valsti* var apturēt. Šis notikums bija nozīmīgs visupirms simboliski. Kopš Ziemeļirākas ofensīvas un Kobani aplenkuma apturēšanas *Islāma valsts* teritoriālās ekspansijas aktivitātes aprāvās un sāka stagnēt, līdz 2016. gadā tā sāka zaudēt savus valdījumus. Protams, dažādās frontes vietās sadursmes nemitējās, taču *Islāma valsts* vairs neīstenoja nevienu plaša vēriena uzbrukumu. Viens no iespējamiem iemesliem varētu būt tās piedzīvotie pamatīgie dzīvā spēka (aptuveni 8000 kaujinieku) un smagās bruņutehnikas zaudējumi. Lai īstenotu abas kampaņas, *Islāma valsts* atteicās no savas ierastās taktikas, proti, karot tikai tur, kur uzvara ir droša, un atkāpties, kad iespējams zaudējums. Gan pie Sindžāras, gan Erbilas tuvumā, gan arī Kobani aplenkuma laikā *Islāma valsts* sparīgi izmantoja no Sīrijas un Irākas armijas bāzēm nolaupītos tankus, artilēriju, bruņutransportierus u.tml. Citkārt *Islāma valsts* būtu atkāpusies. Taču šoreiz tā gāja "uz visu banku" un zaudēja. Taču zaudēja ne tikai savu bruņutehniku, bet arī daļu cīņasspara. Acīmredzami *Islāma valsts* panākumi kaujās, visticamāk, bija viens no būtiskiem pamudinājumiem, kas iedrošināja eiropiešus u.c. doties uz Sīriju, lai piedalītos "uzvarētāju pasākumā". Taču, ja uzvarētājs sāk zaudēt, apburtība un maģija pagaist. Sakāve pie Kobani bija spēcīgs impulss, kas daudziem ļāva apjaust, ka, iespējams, Dievs tomēr nav neko garantējis un ka brīnumi nenotiek. Acīmredzot Mahdī savu ierašanos grasās pārcelt uz vēlāku laiku, un, ja reiz Mahdī kavējas, arī potenciālie kaujinieki var pakavēties mājās.

Līdz ar teritoriālās ekspansijas apsīkumu *Islāma valstī* iesākās "stabilitātes laiki". Divos nākamajos gados — 2015. un 2016. gadā — frontes līnija daudz nepārvietojās. Tas gan nenozīmē, ka pastāvīgi nenotika asiņainas sadursmes, tomēr neviena no karā iesaistītajām pusēm nejutās gana spēcīga, lai dotu izšķirošo triecienu. Tas bija laiks, kad *Islāma valsts* varēja nostiprināties un iesaistīties iekarotajās teritorijās gan Irākā, gan Sīrijā. Tomēr ne *Islāma valsts* tuvajās, ne tālajās kaimiņzemēs stabilitāte nevaldīja. Nemieru ieskandēja terorakts Parīzē — *Al Kāidas* atzars Jemenā sarīkoja uzbrukumu satīriskā laikraksta *Charlie Hebdo* izdevniecībai. Pēc divām dienām notika ķīlnieku sagrābšana košera veikalā Parīzē. Gada beigās tika uzspriecināta Krievijas aviokompānijas *Metrojet* lidmašīna, un vēlāk notika bēdīgi slavenie uzbrukumi Parīzes restorānos, pie stadiona un koncertzālē, bet gada vidū — vairāki ļoti asiņaini uzbrukumi Tunisijā, Turcijā, Libānā u.c. Tas iezīmēja jauna posma sākumu. *Islāma valsts*, no vienas puses, nostiprinājās kā valstisks veidojums ar ievērojamu konvencionālo karaspēku un, no otras, īstenoja hibrīdkaru *par excellence*.

VISPASAULES KALIFĀTS

Kopš Kalifāta pasludināšanas *Islāma valsts* kaujinieki, panākumu iedvesmoti, vērsa skatienu arvien tālāk ārpus Sīrijas un Irākas robežām. 2014. gada nogalē tās propagandisti rakstīja: "Kalifāta karogs pacelsies virs Mekas un Medīnas, pat ja neticīgie un liekuļi to nicinās. Kalifāta karogs pacelsies virs Jeruzalemes un Romas, pat ja ebreji un krustneši to nicinās. Svētītā karoga ēna izpletīsies, līdz aptvers visus zemes nostūrus austrumos un rietumos, piepildot pasauli ar islāma patiesību un taisnīgumu, pieliekot punktu apmānam un džahīlijas tirānijai, pat ja Amerika un tās koalīcija to nevēlēsies."²⁵⁵ Viņi patiešām ticēja, ka *Islāma valsts* pavisam reālistisks mērķis ir pasaules iekarošana. Turklāt ar milzu entu-

ziasmu apliecināja, ka, visticamāk, kara laikā nāksies nogalināt miljoniem cilvēku — pagānus, elkdievjus un ikvienu, kas nepakļausies.

Ambīcijas par pasaules kundzību tomēr nepiepildījās. *Islāma valsts* teritoriālās ekspansijas galējās robežas 2014. gadā lielā mērā sakrita ar reliģiskajām un etniskajām robežām, proti, tiklīdz *Islāma valsts* sasniedza sunnītu arābu apdzīvoto teritoriju robežas, tā atdūrās kā pret akmens sienu. Iespējams, Kobani un Erbilas krišana būtu vēl vairāk sacīcinājusi situāciju, taču jāšaubās, vai *Islāma valstij* būtu izdevies noturēt iekarojumus ilgtermiņā. Gluži tāpat arī jāšaubās, vai kristu Bagdāde. Jā, *Islāma valsts* pictuvojās Irākas galvaspilsētai, taču tikai tuvējo sunnītu apdzīvoto reģionu ietvaros.

Kalifāta pasludināšana saviļņoja arī t.s. globālo džihāda kustību. Te gan jāpiebilst, ka nav tādas vienotas globālas džihādīstu slepenorganizācijas ar pazemes slēpni dziļi kalnu alās, vēstniecību Ziemeļkorejā un tiešo līniju ar Maskavu. Militārā džihāda kustība ir fragmentārs, lielā mērā autonomu grupējumu kopums, ko vieno pašlāvība uz Dieva grību, puslīdz līdzīga islāma interpretācija, centieni mainīt politisko un sociālo situāciju Tuvajos Austrumos, “aizsardzības” cīņa pret ASV un Izraēlas imperiālistiem (arī Eiropas, bet tā tiek uzskatīta par salīdzinoši vāju pretinieku) un, visbeidzot, mērķis uz zemes virsas atjaunot precīzi ticīgo (konservatīvu sunnītu) valsti jeb Kalifātu. Taču tie visi ir ļoti vispārīgi un abstrakti mērķi. Turklāt šis “globālās džihāda kustības” redzamākais un organizētākais iemiestojs *Al Kāida* nekad nav bijusi sevišķi liela organizācija.* Taču *Al Kāidas* spēks ir bijis citur, proti, tā ir ļoti atpazīstams zīmols, kas spēja

* T.i., neskaitot filiāles. *Al Kāidas* centrālās organizācijas Horasanā (Afganistānā un Pakistānā) biedru skaits tiek lēsts no viena līdz trim tūkstošiem. Ja pieskaita filiāles Somālijā, Tunisijā, Saūda Arābijā, Ēģiptē, Mali un, protams, Sīrijā (*An Nusra fronte*), tad biedru skaits ir krietni lielāks. Savukārt *Islāma valsts* nav tik ļoti sadrumstalota, un tās tiešā pakļautībā ir krietni lielāks kaujinieku pulks. Turklāt jāņem vērā, ka *Tālibān* un *Al Kāida* nebūt nav viens un tas pats, tāpēc arī to kaujiniekus nevar skaitīt kopā.

iedvesmot uz ekstrēmu rīcību un sarūpēja ideoloģiskos aizbildinājumus. Tā daudz lielākā mērā ir ideja un metodoloģija, nevis armija vai bruņots grupējums. Šo situāciju mainīja *Islāma valsts* uzkāpšana uz politisko bataliju skatuves 2014. gadā un tās spožie militārie panākumi, kas nu jau arī *Islāma valsti* padarīja par vēra ņemamu zīmolu.

Atsaucoties uz Abū Bakra al Bagdādī aicinājumiem, *Islāma valstij* steidza pievienoties vairāki ārvalstu atvasinājumi. To spējas un panākumi ir bijuši dažādi, tomēr pagaidām sniegt izvērtējumu ir ļoti grūti. Šie notikumi vēl ir pārāk nesenī, lai objektīvi spriestu par to ietekmi uz nākotni.

Ievērojamākos panākumus *Islāma valsts* aizrobežu atvasinājumi guva Lībijā. Pilsoņu kara izpostītajā valstī 2014. gada nogalē kāds kaujinieku grupējums daļēji sagrāba Dernu un zvērēja uzticību *Islāma valstij*. Tā bija pirmā ārzemju kolonija. Nākamajā gadā *Islāma valsts* piekritēji ieguva arvien jaunas teritorijas uz rietumiem no Sebhas. Vēlāk ieņēma arī Sirtu un Naufaliju, kā arī teritorijas pie Dernas, Bengāzi un Tripoles. Ar mainīgiem panākumiem — lielākoties nesekmīgiem — *Islāma valstij* lojālie kaujinieki turpina darboties Lībijas teritorijā.

Cits vēra ņemams *Islāma valsts* atvasinājums 2014. gada nogalē izveidojās Ēģiptē, Sīnāja pussalā. Aptuveni 1000–2000 kaujinieku grupējums ārkārtīgi lielu lomu Sīrijas pilsoņu karā ieguva 2015. gada 31. oktobrī, kad sarīkoja Krievijas aviokompānijas *Metrojet* reisa 9268 saspridzināšanu, kurā gāja bojā visi 224 pasažieri un apkalpes locekļi. Šis uzbrukums izprovocēja tiešu Krievijas militāro klātbūtni Sīrijā. Grupējums turpina pastāvēt un sekmīgi pretojas Ēģiptes bruņoto spēku centieniem to izskaust.

Spēcīgu atbalsta punktu *Islāma valsts* izveidoja Jemenā 2014. gada nogalē. Tur jau pavisam drīz tai lojālie kaujinieki iesaistījās samudžinātajā pilsoņu karā starp vietējiem sunnītiem un šiītiem, *Al Kāidu*, hutiem, oficiālo Jemenas valdību un tās patroniem Saūda Arābijā, kā arī ASV droniem.

Provinces Rietumāfrikā (Nigērā, Nigērijā, Čadā, Kamerūnā) *Islāma valsts* ieguva, kad tai 2015. gada sākumā pievienojās bēdīgi slavenais gru-

pējums *Boko Haram*. Šī pievienošanās, līdzīgi kā citos gadījumos, bija formāla un ideoloģiska, nevis reāla, jo provincēm nebija tiešu sauszemes sakaru.

Islāma valsts centās nostiprināties arī Horasanā (Afganistānā un Pakistānā), taču ar diezgan pieticīgiem panākumiem. *Al Kāidas* dzimtenē *Islāma valsts* atbalstītājiem izdevās savā pusē pārvilināt vairāk nekā 2000 *Tālibān* kaujinieku, tomēr ar to nepietika, lai iegūtu vērā ņemamu ietekmi. Savukārt tas, vai ASV atbalstītās Afganistānas valdības katastrofālā nespēja kontrolēt savas valsts teritoriju ir skaidrojama ar dažādu nemiernieku grupējumu rīcību vai arī pašaš nekompetenci un milzīgo korupciju, ir jau cits, bet ļoti pamatots jautājums.

Islāma valstij pieslēgās arī t.s. Kaukāza emirāts, ko savulaik izveidoja Krievijā labi zināmais čečenu mudžāhids Doku Umarovs. Tās nebūt nebija vienīgās teritorijas. *Islāma valsts* atbalstītājus atrada arī Palestīnā, kuri noliedz ne tikai Izraēlas tiesības uz eksistenci, bet arī nepieciešamību pēc atsevišķas Palestīnas, ja reiz eksistē Kalifāts. Arī citi lielāki vai mazāki grupējumi Arābijā, Palestīnā, Indijā, Uzbekistānā, Ķīnā, Tunisijā, Alžīrijā, Filipīnās un pat Brazīlijā ir pievienojušies *Islāma valstij*. Par sevi paziņoja arī tās atbalstītāji Marokā, Libānā, Jordānijā, Turcijā, Izraēlā, taču tur nav nopietnu organizāciju, kas izpelnītos atzara statusu.

Vienlaikus 2015. un 2016. gadu iezīmēja terorisma eskalācija, kad vardarbība iznāca no karadarbības zonas.²⁵⁶ Lai gan šādam apgalvojumam pamatoti iebilstu cilvēki ārpus Eiropas, jo lodes spindzējušas un bumbas sprāgušas jau krietni pirms tam, tomēr Eiropas un Latvijas kontekstā tas bija jaunums (vai vismaz atgādinājums). Jāpiebilst, ka pretēji plaši izplatītam uzskatam, ka "*Islāma valsts* uzņemas atbildību par jebko", lai tikai izskatītos draudīgāka, tā savos līdzšinējos paziņojumos ir bijusi precīza. Neskaitot dažus retus gadījumus, tā ir uzņēmusies atbildību tikai un vienīgi par tiem uzbrukumiem, ar kuriem tai ir bijusi vismaz kaut kāda saistība — tieši organizatoriska vai iedvesmojoša. Šā apsvēruma dēļ ekspertu aprindās radās liels mulsums, kad *Islāma valsts* ziņu aģentūra *Amāk* izpla-

tija vairākus paziņojumus, ka Stīvens Padoks, kurš 2017. gada 1. oktobrī Lasvegasā nogalināja 58 un ievainoja 546 cilvēkus, ir *Islāma valsts* kareivis un zvērējis uzticību kalīfam, jo viņa profils it nemaz neatbilda tipiskam *Islāma valsts* kaujiniekam. Turklāt tiesībsargājošajām iestādēm tā arī nav izdevies ne noskaidrot Padoka motīvus, nedz atrast apliecinājumu *Islāma valsts* apgalvojumiem.

Jāmin daži skaļākie un asiņainākie terorakti Eiropā un ASV:

- 09.01.2015. — košera veikala ķīlnieku krīze Parīzē, Francijā. Amedi Kulibālī, bruņojies ar mašīnpistoli, automātu un divām pistolēm, iebruka veikalā, kur nošāva četrus ķīlniekus un gūstā turēja vēl 15 cilvēku, kuri policijas operācijas laikā tika atbrīvoti. Pirms uzbrukuma Kulibālī videoierakstā zvērēja uzticību Bagdādī. Šis uzbrukums guva plašu publicitāti, lai gan cietušo skaits bija salīdzinoši neliels — četri mirušie un deviņi ievainoti.
- 26.06.2015. — apšaudē kūrortā Tunisijas pilsētā Sūsā gāja bojā 30 Lielbritānijas pilsoņu. Uzbrucējs, maskējies kā tūrists, atklāja uguni uz pludmalē guļošajiem kūrorta viesiem un apšaudi turpināja viesnīcā. Tika nogalināti 38 un ievainoti 39 cilvēki. Atbildību par uzbrukumu uzņēmās *Islāma valsts*.
- 31.10.2015. — Krievijas lidsabiedrības *Metrojet* pasažieru lidmašīnas saspridzināšana Ēģiptes gaisa telpā — 224 mirušie.
- 13.11.2015. — novembra uzbrukumi Parīzē, Francijā. Vienlaikus veicot spridzināšanas pie *Stade de France* futbola stadiona, apšaudot vairākas kafejnīcas un sarīkojot slaktiņu koncertzālē *Bataclan*, *Islāma valsts* īstenoja asiņaināko teroraktu kopš spridzināšanas Madridē 2004. gadā. Teroraktā bojā gāja 130, bet ievainoti — 368 cilvēki.
- 02.12.2015. — Sanbernardino slaktiņš Kalifornijā, ASV. Precēts pāris uzbruka banketa un Ziemassvētku balles dalībniekiem. Viens no uzbrucējiem — vīrs — bija ASV pilsonis. Tika nogalināti 14 un ievainoti 24 cilvēki.

- 12.01.2016. — spridzināšana Stambulā, Turcijā. Pašnāvnieks uzspri-
dzinājās pašā Stambulas centrā, netālu no Zilās mošejas — 13 mirušie
un 14 ievainoto.
- 22.03.2016. — spridzināšana Briseles lidostā un Malbekas metro sta-
cijā Briselē, Beļģijā — 32 mirušie un 340 ievainoto.
- 14.07.2016. — uzbrukums ar smago mašīnu uz Angļu promenādes
Nicā, Francijā. Uzbrukumu veica viens cilvēks, iebraucot pūlī ar sma-
go automašīnu. Bojā gāja 85, tika ievainoti 307 cilvēki.
- 12.06.2016. — šaušana homoseksuāļu naktsklubā *Pulse* Orlando,
ASV — 49 nogalinātie un 53 ievainotie.
- 19.12.2016. — uzbrukums Ziemassvētku tirdziņā Berlīnē, Vācijā.
Uzbrucējs, nolaupijis smago automašīnu, ietriecās tirdziņā. Cietušo
kopskaits — 12 mirušie un 56 ievainotie.
- 22.03.2017. — uzbrukums pie Parlamenta nama Londonā, Lielbritā-
nijā. Uzbrucējs ar automašīnu ietriecās kājāmgājējos — 5 mirušie un
vairāk nekā 50 ievainoto.
- 22.05.2017. — spridzināšana pie Mančestras Arēnas, Mančestrā, Liel-
britānijā. Pašnāvnieks uzspriecinājās pārpildītā arēnas foajē. Kop-
skaitā 22 mirušie un 250 ievainoto.
- 03.06.2017. — uzbrukums ar automašīnu uz Londonas tilta Londonā,
Lielbritānijā — 8 mirušie un 48 ievainotie.

Tomēr, lai cik asiņains šķistu šis uzskaitījums, tas ir sikums salīdzinā-
jumā ar upuriem, ko nācies paciest citu valstu un jo īpaši Tuvo Austrumu
iedzīvotājiem. Tikai daži piemēri:

- 18.03.2015. — uzbrukums Bardo nacionālajā muzejā Tunisā, Tunisi-
jā — 22 mirušie un 50 ievainoto.
- 20.03.2015. — četri pašnāvnieki uzspriecinājās Sanas mošejā, Jeme-
nā — 142 mirušie un 351 ievainotais.
- 17.07.2015. — spridzināšana Irākā — vairāk nekā 120 mirušie un vis-
maz 130 ievainoto.

- 20.07.2015. — spridzināšana Suručā, Turcijā. Pašnāvnieks uzspri-
dzinājās pie pilsētas kultūras centra, kur bija sapulcējušies cilvēki, kas
vēlējās doties uz Kobani. Cietušo kopskaits — 33 mirušie, 104 ie-
vainotie.
- 10.10.2015. — spridzināšana Ankarā, Turcijā. Divi pašnāvnieki uzspri-
dzinājās pie Ankaras Centrālās dzelzceļa stacijas Tautas Demokrātis-
kās partijas rīkotā miera gājiena laikā. Lai gan *Islāma valsts* oficiāli
neuzņēmās atbildību, izskanēja ziņas, ka viens no pašnāvniekiem esot
bijis ar to saistīts. Kopā — 103 mirušie un vairāk nekā 500 ievainoto.
- 12.10.2015. — spridzināšana Beirūtā, Libānā — 43 mirušie un vairāk
nekā 200 ievainoto.
- 03.07.2016. — vairāki koordinēti sprādzieni Bagdādē — vairāk nekā
340 mirušie un vismaz 240 ievainoto.
- 23.07.2016. — spridzināšana Kabulā, Afganistānā — vairāk nekā
80 mirušie un aptuveni 260 ievainoto.
- 24.11.2017. — spridzināšana un apšaušana Ēģiptē — vairāk nekā 300
mirušie.
- Un daudzi citi...

Tāču, līdzīgi kā cietušo eiropiešu ir krietni mazāk nekā cietušo Tuva-
jos Austrumos, arī terorisma upuru ir daudz mazāk nekā to, kas ir gājuši
bojā karadarbībā Irākā un Sirijā. Terorisms ir tikai viena *Islāma valsts*
seja. Tā ir tikai tās spilgtākā un redzamākā maska. Tomēr aiz tās slēpjas
daudz nopietnāks spēks. *Islāma valsts* nav tikai teroristiska organizācija
vai mafiozs grupējums. Straujā tempā tā pārauga daudz lielākā veido-
jumā — valstī, kas, prasmīgi atsaucoties uz reliģiskajām, nacionālajām,
sociālajām, patriotiskajām un niknuma jūtām, ir spējusi apvienot un sa-
koncentrēt visnotaļ plašas atbalstītāju masas, kas ir gatavas droši mesties
nāvē, lai cīnītos par saviem ideāliem un mērķiem. *Islāma valsts* visupirms
ir ideja — gan mērķis, gan cēlonis.

Fragments no Islāma valsts propagandas materiālos

TREŠĀ DAĻA

IDEJA

VILINĀJUMS

MEKLĒTĀJI

Kas gan spētu aizvilināt no dzirkstošās jaunības saldajiem priekiem, liktu novērsties no *dolce vita* un tās vietā mesties sadisma orgijā? Tomēr aptuveni 30–40 tūkstoši jaunu un vecu, zēnu un meiteņu no valstīm ārpus Irākas un Sīrijas, to skaitā visdažādāko aprindu pārstāvji no pārtikušās pasaules daļas jeb t.s. “zelta miljarda” zemēm izlemj upurēt visu, lai dotos pretī iznīcībai, vardarbībai, kas, protams, vienlaikus sola arī nabadzību, postu, diskomfortu un netālā nākotnē visticamāk arīdzan nāvi. Šāda izvēle var šķist, mazākais, absurda. Taču šie cilvēki ir izvēlējušies pamest mājas un doties uz *Islāma valsti*.

Aizceļotāju dzīvesstāsti ir teju neskaitāmi, un vai ikkatrs pārsteidz ar vienkāršību. Varētu likties, ka pievienošanās patlaban skaļākajai teroristiskajai organizācijai pavisam noteikti būtu jāpavada kādām pompozām izdarībām. Šim notikumam vajadzētu būt eksaltētam. Taču, piemēram, kāda turku jaunekļa vārdā Rašids Tugrals dzīves gājums ir gaužām mierīgs.²⁵⁷ Tugrals bija sekmīgs un draudzīgs astronomijas students prestižajā “Turcijas *Hārvardā*” — Tuvo Austrumu Tehniskajā universitātē. Viņa tēvam ir doktora grāds turku literatūrā. Savukārt Tugrals 2014. gadā iestājās magistrantūrā Jiveskiles Universitātē Somijā. Tomēr kaut kas bija noticis, un 2015. gada janvārī viņš pameta Somiju, lai aizceļotu uz Sīriju un tur pievienotos *Islāma valstij*. Draudzīgais, smaidīgais, komunikablais, labi izglītotais un daudzsološais jauneklis brīvprātīgi izlēma pieslieties slepkavu pulkam. Vēlāk viņa bijušie draugi un studiju biedri sprieda, ka Tugrāla

Rašids Tugrals

tragēdijas cēlonis bija nesekmīgie centieni dzīvot divās pasaulēs — starp reliģiju un zinātņi; viņš pazuda neskaidrajā laukā starp reliģisko tradīciju un modernās pasaules kārdinājumiem.

Zēns no kādas Kurzemes sētas, Mārtiņš, *Islāma valstī* uzturējās ap- tuveni pusotru gadu. Islāmam viņš pievērsās vēl Latvijā, mācoties vidus- skolas pēdējā klasē. Tolaik viņš tīmeklī bija sapazinies ar kādu somu, kurš iepazīstināja ar *Islāma valsti*. Soli pa solim sarunas kļuva tiešākas. Ver- vētāji solīja, ka Kalifātā būs ideāla dzīve. Tur valdīs sociālais taisnīgums un vienlīdzība, nevis materiālisms un kapitālisms, musulmaņi varēs brīvi praktizēt islāmu utt. Mārtiņš tam noticēja.

Uz Kalifātu viņš devās 2014. gada nogalē un, bez grūtībām šķērsojis Turcijas un Sīrijas robežu, ieradās *Islāma valstī*. Tur, atsacījies no vecās identitātes un kļuvis par mudžāhidu, viņš pārtapa par Abū Usmānu al Muhādžiru. Tomēr drīz vien viņš vilās it visā. Izrādījās, ka dzīve uto-

pijā nemaz nav tik lieliska, kā cerēts. *Islāma valsts* amatpersonas, daudz nerūpējoties par kalsnā zēna labsajūtu, centās viņu iesaistīt militāros pasākumos.

Mārtiņa turpmākā dzīves gaita bija skarba un raiba. Vairākkārt mēģinājis bēgt, sadraudzējies ar čečenieiem, klīdis pa tukšnešiem, gulējis slimnīcā utt., taču galu galā brīnumainā kārtā viņam kopā ar vēl dažiem uz nāvi notiesātajiem izdevās aizbēgt. Robežu ar Turciju viņš un daži ceļabiedri šķērsoja 2016. gadā, taču šoreiz pretējā virzienā, lai dotos prom no elles, kurā paši bija ielēkuši.

Islāma valsts vilinājumam padevās arī kāds cits jauneklis — Alī Šukrī Amīns, sudāniešu izcelsmes imigrants ASV.²⁵⁸ Alī Šukrī, kā jau tipisks pusaudzis, bieži konfliktēja ar māti un audzītēvu, taču vienlaikus arvien vairāk interesējās par ticības lietām. Kad viņam radās jautājumi par islāmu, pieaugušajiem nebija ne laika, ne saprašanas atbildēt. Savukārt ļaudis, ar kuriem viņš iepazinās un sazinājās internetā, aizpildīja tukšumu, izturējās pret viņu "gluži kā pret dēlu" un piedāvāja atbildes, kuras bieži vien bija radikālas. Alī Šukrī pats nedevās uz *Islāma valsti*, taču palīdzēja to izdarīt savam klasesbiedram; viņš arī aktīvi tālākizplatīja *Islāma valsts* propagandu. Viņu aizturēja ASV drošības iestādes, un tiesa piesprieda 11 gadu cietumā. Tobrīd Alī Šukrī bija tikai 17 gadu.

Skatoties uz *Islāma valsts* noziegumiem, varētu šķist, ka tās kareivjiem pavisam noteikti jābūt "psihopātu bandai" un šim mentālajam stāvoklim būtu jāatspoguļojas atbilstošā vizuālajā tēlā (piemēram, āža kājas, aste, rāgi, sēra smaka u.tml.). Taču, kā rakstā par kādu *Islāma valsts* kareivi parāda Alise Fordama, šie kaujinieki ne vienmēr ir brutāli vai vardarbīgi mežoni. Fordama izstāsta 29 gadus vecā sīrieša Ahmeda Derviša dzīves gājumu.²⁵⁹ Dervišs pēc zaudētas kaujas nokļuva kurdu gūstā, tādējādi radās iespēja viņu izprašāt. Dervišs nebūt neizskatās pēc "zvēriģa" kareivja. Gluži otrādi, viņš ir smalka auguma, pat vāja izskata vīrietis.

Derviša ģimene nāk no Sīrijas pilsētas Homsas. Viņa tēvs kādu brīdi strādāja Saūda Arābijā, un Dervišs bija devies piepalīdzēt. Sīrijas revolū-

cijas sākumā Dervišu pārņēma milzu entuziasms, un viņš devās mājup, lai protestētu pret Asada varu. Taču, kā saka pats Dervišs, viņš ātri vien vilās revolūcijā, jo “tajā bija kaut kas netīrs”. Vēlāk viņa biedru grupiņa panīka un pajuka. Revolūcija bija izgāzusies. Tad kādudien Dervišu uzrunāja brālēns, kurš jau bija iesaistījies *Islāma valstī*. Izskatījās, ka tā ir lieliska alternatīva. Dervišs stāsta: “IVIL vīri bija uzticami — nekādas melošanas, nekādas zagšanas”. Dervišs pievienojās grupējumam un saņēma militāro un reliģisko apmācību. Šis jaunais vīrietis — bijušais nemiernieks — par savu jauno dzīvi stāstīja, ka beidzot bija patiešām laimīgs un jutās tuvs Dievam. Acīmredzot vilšanās nemiernieku kustībā neapslāpēja viņa entuziasmu, un *Islāma valsts* pārstāvji bija gana attapīgi, lai Dervišu (un citus līdzīgus cilvēkus) pārvilinātu savā pusē. Fordama, atsaucoties uz pētnieka Hasana Hasana viedokli, ka *Islāma valsts* vardarbība ir redzamāka, taču Asada režīms to pašu ir paveicis daudz lielākā apmērā, spriež, ka no vietējo iedzīvotāju skatpunkta izvēle nav tik viennozīmīga — daudziem pievienošanās *Islāma valstij* nemaz nešķiet tas briesmīgākais.

Plaši izplatīts ir mīts, ka *Islāma valstij* pievienojas vienīgi arābi vai “dzimuši musulmaņi”. Ilustratīvs un arhetipisks piemērs ir stāsts par kādu tikai 23 gadus jaunu sievieti ar pseidonīmu Aleksa.²⁶⁰ Jaunā dāma dzīvo nomaļā ASV štata perifērijā kopā ar vecvecākiem. Viņas dzīve allaž ir bijusi ārkārtīgi garlaicīga, tukša un vienmuļa. Laiku viņa lielākoties kavēja, tērzējot tīmeklī, īpaši *Twitter*. Reiz, uzzinājusi par *Islāma valsts* zvēribām, viņa publiski pajautāja, kāpēc tās notikušas? Viņai atbildēja *Islāma valsts* atbalstītāji. Pretēji gaidītajam saruna izvērtusies patikama, atbalstītāji bijuši labsirdīgi un ieinteresēti. Tā jaunā dāma, kuras miesīgās dzīves robeža bija viedtālruna ekrāns, soli pa solim atrada jaunus draugus. Sarakste ar islāmisticēm viņas dzīvei piešķīra dzīvīgumu. Tāgad viņai bija, ar ko nodarboties.

Aleksai izveidojās īpaši draudzīgas attiecības ar britu pilsoni Faisalu Mustafā. Piecdesmit vienu gadu vecais vīrietis ar labu izglītību, agrāk tiesāts par sadarbošanos ar teroristicēm, sekmīgi piestrādāja, lai izveido-

tos patikama sarakste. Viņš vienmēr atbildēja un centās it visu paskaidrot. Proti, viņš Aleksai izrādīja uzmanību. Vēlāk viņš pat sūtīja dāvanas. Mustafā rīkojās apdomīgi un lēnprātīgi. Viņš atturējās no tūmeklī ierastās ķengāšanās un prasmīgi izmantoja jaunās un naivās sievietes interesi. Viņš kritizēja kristietību, bet nekad nepārkāpa pieklājības robežas. Kādā dienā viņš pat solīja sameklēt Aleksai vīru un arī piedāvāja konkrētu variantu.

Aleksas savervēšanas procesā Mustafā vārda tiešā nozīmē rīkojās pēc rokasgrāmatas, proti, izmantoja "Kurss vervēšanas mācā"²⁶¹ padomus.²⁶² Šo procesu varētu reducēt uz trim soļiem: ievilināt, izolēt un konvertēt. Pievilināšanas darbu Mustafā u.c. *Islāma valsts* piekritēji, parādot gan attapību, gan emocionālo inteligenci, jau bija paveikuši. Viņi draudzīgā un saprotošā tonī piespēlēja Aleksas vājībām.

Nākamais posms Aleksas pievēršanā džihādisma ideoloģijai bija viņas izolēšana.²⁶³ Kad upuris ir icintrīgēts, bet vēl šaubās, tas jāizolē no alternatīviem zināšanu avotiem, kuri varētu diskreditēt vervētāja pozīciju. Kad bija pienācis attiecīgais brīdis, *Islāma valsts* piekritēji uzstāja, lai Aleksa pārtrauc attiecības ar saviem bijušajiem draugiem. Taču, kad viņa atteicās to darīt, viņu apsūdzēja nodevībā un spiegošanā. Lai glābtu situāciju, Aleksa bija gatava uz visu. Vervētājs viņai piedāvāja palīdzību, taču tai bija slēptā cena — arvien dziļāka ieslīgšana islāmistu informācijas telpā. Tādējādi, pieņemot palīdzību, viņa nokļuva vēl lielākā emocionālajā atkarībā. Proti, vervētāji rīkojās soli pa solim. Kad Aleksa jau bija icpinusies izliktajos tīklos, uz viņu pamazām sāka izdarīt spiedienu.

Arī konvertēšanās islāmā nenotika kā spējš sprādziens. Neviens viņai neprasīja šeit un tagad noliegt veco ticību un pieņemt jauno. Gluži pretēji, vervētājs atsauca uz vervējamā jau pastāvošajiem uzskatiem, taču piesaista tos islāmam. Piemēram: "Tu taču dari A, B un C. Lūk, *Islāma valsts* atbalstītāji augsti godā A, B un C. Tātad tu jau tagad esi tās atbalstītājs!" *Islāma valsts* pārstāvji, iztiekot bez rupjībām, labprāt runāja par reliģijas tematiem un norādīja uz teoloģiskām problēmām kristietībā. Taču, kad Aleksa par tām gribēja parunāt ar savas draudzes mācītāju, tas neizrādīja

lielu interesi. Savukārt *Islāma valsts* pārstāvji bija gatavi sniegt atbildes jebkurā brīdī. Proti, pārvilināšana islāmā nenotiek tukšā vietā, bet gan kā “dabiska” pāreja jeb “korekcija”.

Vervētāji guva sekmes. Lai pārietu islāmā, nevajag daudz. Pietiek ar publisku paziņojumu un diviem lieciniekiem. Aleksas gadījumā tā varēja būt problēma, taču vervētāji atrisināja arī to. Atbilstoši laikmeta garam viņa paklausīja padomam un par konvertēšanos islāmā paziņoja sociālajā tīklā *Twitter*, bet liecinieki bija citi tā lietotāji. Drīz vien viņa nolēma doties uz Sīriju.

Uz Sīriju Aleksa neaizbrauca. Viņu apturēja ģimene un ASV Federālā izmeklēšanas biroja darbinieki. Aleksa apsūdzēja pārtraukt saraksti ar Mustafā. Taču, kā raksta *The New York Times*, drīz vien viņa neizturēja un sarakstīšanos atsāka. Aleksas dzīvesstāsts apliecina vismaz divas atziņas. Visupirms, izolētu, garlaikotu, morāli nenobriedušu un ideoloģiski pilnīgi tukšu cilvēku var apburt ar elementāru paņēmienu — pievērst uzmanību, izrādot rūpes un gādību, citiem vārdiem, kļūstot par draugu. Taču Aleksas dzīves gājums vienlaikus parāda kādu bezdibeni. Proti, viņas dzīve bija tukša. Viņa nekam neticēja, viņai nekas nebija vajadzīgs. Kamēr *Islāma valsts* kaujinieki bija gatavi mesties nāvē ideju vārdā, tikmēr Aleksa, izsakoties vienkāršoti, mira nost no garlaicības.

VĒSTURE BEZ VĒSTURES

MODERNITĀTES VĒRTĪBAS — RACIONĀLISMS UN KAPITĀLISMS

Dzīvojot demokrātijas, indivīda brīvības, pašnoteikšanās un tiesību piestrāvētā sabiedrībā, t.s. Rīctumu sabiedrībā, turklāt ievērojamas pārticības apstākļos, kur politikorektuma maigais, taču nepagurstošais spiediens ikvienu grubuli nogludina līdz glumam spīdumam, nūdien var šķist pagalam divaini, ka tepat kaimiņos mīt un darbojas tādas

sabiedriskās grupas, kas piedāvā radikāli pretēju dzīvesveida modeli. Visticamāk, izbrīna cēlonis ir pārlicība, ka Rietumu sabiedrības pasaules aina un uzvedības normas ir pārlicinoši labākas, turklāt šādam uzskatam ir daudz un dažādi pārlicinoši iemesli, sākot ar materiālo nodrošinātību, dzīves līmeni un beidzot ar iespējām īstenot savu radošo un garīgo potenciālu.

Tomēr šķiet, ka mudžāhidu aizceļošanu uz *Islāma valsti* veicina vēl kas cits, ne tikai šķēršļi piekļūt Rietumu sabiedrības solītajiem un īstenajiem labumiem vai nespēja integrēties. Izrādās, ka pievienošanās teroristiskai organizācijai nereti ir apzināta un pārdomāta rīcība. Rasu un reliģijas sociologs Lankasteras Universitātē Leons Mūsavi publikācijā par pāriešanu islāmā Lielbritānijā (protams, konvertācija islāmā nebūt nenozīmē pievienošanās kādai no islāma ekstrēmistu grupām) raksta: "Par spīti populārajam priekšstatam par reliģisko konvertāciju kā saistībām, kuras uzņemas viegli icvainojami, ekscentriski cilvēki vai personas ar garīgām novirzēm, es atklāju to, ka musulmaņu konvertīti bija izmantojuši racionalitāti un loģiku, lai nostiprinātu savu izvēli pāriet islāmā. Viņi izpētīja islāmu, piedalījās dažādās debatēs, pat pretojās un izaicināja islāmu, pirms izlēma, ka viņi patiešām vēlas pāriet islāmīcībā. Pretēji stereotipiem par musulmaņu konvertītiem un reliģiskajiem konvertītiem vispār, viņi bija aktīvi darbības subjekti, kuri paši notcica savus likteņus."²⁶⁴ Šādā kontekstā, lai saprastu *Islāma valsts* vilinājumu, drīzāk jājautā, ko gan pati Eiropa (un visa Rietumu sabiedrība) spēj piedāvāt saviem vecajiem un jaunajiem iemītniekiem?

Migrāciju uz *Islāma valsti* bieži skaidro ar divu faktoru saspēli: 1) *Islāma valsts* izmanto ārkārtīgi viltīgu, teju maģisku vervēšanas taktiku, un 2) savervētie ir dzīves likločos apmaldījušies sērdienīši, kuri turklāt zaudējuši racionalitāti jeb, runājot apgaismības leksikā, "icstrēguši nepilngadībā, kurā cilvēks atrodas pats savas vainas dēļ."²⁶⁵ (Piemēram, icpriekšējā nodaļā minētā Aleksa.) Tā kā šie nožēlojamie ļautiņi "nespēj lietot savu sapratni bez cita vadības", tad *šie citi* pārņem varu un ved

maldu ceļos. Savukārt, ja šiem noklīdušajiem ļaudīm piemistu saprāts, viņi pavisam noteikti paliktu mājās un uzvestos kā godīgiem pilsoņiem picklājas.

Plašākā kontekstā šāds skaidrojums, visticamāk, ir vismaz nepieciešams vai pat aplams. Mūsdienų t.s. Rietumu civilizācijas vērtību mugurkaulā starp daudziem citiem ir divi skriemeļi, kas izauguši un nostiprinājušies modernitātes laikmetā. Gan Lielā franču revolūcija 1789. gadā, gan Rūpnieciskā revolūcija 18. un 19. gadsimta mijā u.c. vērienīgi notikumi fundamentāli pārveidoja Rietumu pasaules un jo īpaši Eiropas kārtību. Rūpnieciskās revolūcijas fabriku dunā ļaužu straumes plūda uz pilsētām labākas dzīves meklējumos, taču urbanizācija sekmēja lielo ģimenes saimju iziršanu un mazo, nukleāro ģimeņu veidošanos. Tas vienlaikus veicināja uzmanības pārnēsi no kopienas uz individu. (Tuvajos Austrumos šī kultūras transformācija sāka izpausties tikai 20. gadsimta vidū, bieži vien sasteigti un aiz izmisuma.) Savukārt Lielā franču revolūcija bija "nevis vienkāršs politisks apvērsums, bet gan pilnīga iepriekšējās politiskās sistēmas gāšana, kā arī tās sociālo, ekonomisko un kultūras pamatu likvidēšana."²⁶⁶ Tā lika atvadīties no fantāzijām par neierobežotu monarha varu, bet republikānismu, parlamentārisumu un sekulārismu padarīja par jauno normu. Tuvo Austrumu sabiedrība līdzīgu politiskās un sociālās dzīves apvērsumu nav piedzīvojusi, ja vien neskaita *Arābu pavasari*, kas iesākumā radīja milzu gaidas, taču beigās neko jaunu tā arī nespēja piedāvāt (salīdzinot ar Franču revolūcijas iespaidu, godīgāk būtu to dēvēt par *Arābu dumpi*).

Eiropā 20. gadsimtā modernitātes mantojums un postmodernisma svaigās vēsmas no jauna sašūpoja noskaņojumu. No vienas puses, postmodernisms un tā centrālie jēdzieni, piemēram, simulācija, dekonstrukcija, minoritātes, marginalitāte, citādība u.c., apšaubīja mītu par mūžīgo kārtību. T.i., iesākās laiks "pēc modernitātes". Taču modernitāte vēl nebija pazudusi. Tā kļuva par pagaidu stāvokli, un modernitātes "skriemeļi" turpina notikt eiropēiskās vai rietumnieciskās pasaules vērtību lauku.

Pirmais skriemelis jeb pieņēmums: Rietumu civilizāciju raksturo jau antīkajā filosofijā sakņojies un apgaismības kultivēts pieņēmums, ka cilvēks savā būtībā, neskatoties uz dažām spontānām dīvainībām, ir saprātīgs. Līdz ar to ikvienam vajadzētu racionāli — saprātīgi, loģiski, apdomīgi — izvērtēt savas rīcības cēloņus un sekas un rīkoties “gudri”. Gudras rīcības arsenālā, saprotams, nevajadzētu ietilpt plāniem par pievienošanu *Islāma valstij*. Racionālisma teorētisko dominanci pamatīgi sašķobīja filosofiskie strāvojumi 20. gadsimta sākumā — Zigmunda Freida idejas par bezapzināto, eksistenciālisma pievēršanās indivīda pārdzīvojumam u.tml. Tomēr filosofiskā racionalitāte un saprātīgs tiesiskums turpina pastāvēt arī mūsdienās kā divi funkcionējošas sabiedrības pilāri.

Otrais pieņēmums, kas raksturo Rietumu liberālismu un tā dvīņubrāli — tirgus kapitālismu (un ir pamatīgi iesakņojies laikmeta apziņā), ir tāds, ka visu var izteikt naudā un kaut kādā mērā nauda jeb kapitāls ir visa sākums un beigas, *alfa un omega*. Filsofs un sociologs Makss Vēbers nu jau par klasiku kļuvušajā darbā “Protestantisma ētika un kapitālisma gars” argumentēja, ka kapitālistiskā tirgus sabiedrība sakņojas kristietības protestantisma ētikā: labs kristietis ir krietns, strādīgs un godīgs, savukārt strādīgums vairo naudu, bet godīgums liedz to izšķiest. Tādējādi veidojas naudas uzkrājumi jeb “kapitāls”, kas tiek ieguldīts tālāk, lai radītu jaunu naudu. Ilustrējot šo ainu, Vēbers atsaucas uz Bendžamina Frenklina vārdiem: “Atceries, ka nauda *pēc savas dabas ir auglīga un spēj radīt jaunu naudu*. Nauda var radīt naudu, tās atvases var radīt vēl vairāk naudas un tā tālāk.”²⁶ Taču, kur nauda, tur lepnība, skaudība u.tml. netikumi, kas agrāk vai vēlāk noved pie tā, ka “kapitālistiskais gars” sāk dominēt pār “protestantisko ētiku”. Šāds apsvērums ir vienlaikus gan ierosa, gan sekas noteiktam sabiedriskās dzīves procesam, proti, racionalizācijai. Vēbers runā par tādu racionalitātes formu, kas kapitālistiskā sabiedrībā izpaužas kā centieni padarīt ražošanas vai producēšanas norisi lietderīgāku, vienkāršāku, lētāku u.tml., kā arī par sabiedrības institucionalizēšanu un birokratizācijas pieaugumu. Libe-

rālās sabiedrības tirgus kapitālisma spožais uzvaras gājiens 20. gadsimtā ir novedis pie tā, ko baznīcas nopeļ kā "materiālismu", marksisti zākā par "kapitālistisko imperiālismu" un "darbaļaužu ekspluatāciju", ekologi kritizē par resursu izšķiešanu, filosofi brīdina par kultūras krīzi, bet ekonomisti iedrošinoši apzīmē kā "sildīšanu". Kapitāla ražošana kļūst par naudas atražošanu — par vāveres riteni, kurā kapitālistisko sabiedrību izsaka ne tikai neapšaubāms materiālās bagātības pieaugums, bet arī individuālisms, neapvaldīta patērniecība u.c. ieguvumi (vai zaudējumi). Nauda vienlaikus kļūst par mērķi un līdzekli.

Lūk, ja uz brīdi distancējas no pieņēmuma, ka cilvēkam būtu jārikojas racionāli, un pieņēmuma, ka racionāli saprātīga izvēle būtu materiālo labumu gūšana jeb kapitāla vairošana, tad ideju par došanos karot *Islāma valstī* kļūst vieglāk interpretēt.

RACIONĀLISMA SLAZDI

Visupirms būtu nopietni jāšaubās par to, vai "racionālisms" un "saimnieciskais izdevīgums" ir nesaraunami saistīti, proti, vai šī ideja nav ideoloģiskas domāšanas produkts? No tirgus kapitālisma, patērniecības un liberālisma skatpunkta saprātīgam cilvēkam ir tikai viens ceļš ejams, proti, vairojot savu kapitālu un to nemitīgi ieguldīt sabiedriskajā aprītē, lai tādējādi veicinātu kopējo maršu pa nepārtrauktas attīstības taku. Taču mainījies ir arī tradicionālais kapitālisms. Tas ir pieņēmis negausīgas patērniecības veidolu. Tādējādi pieaug nevis vajadzības, bet gan vēlmes, kuras, protams, vajag piepildīt. Savukārt vēlmju apmierinājuma ekvivalents ir nauda. Tomēr šāds uzskats pats par sevi ir noteiktas pasaules ainas produkts. Lūkojoties uz strīdiem, piemēram, par nacionālisma idejām Eiropā vai, kā šajā gadījumā, uz islāmistu ambīcijām, redzams, ka priekšplānā ir nevis nauda, bet gan "lielās idejas": labāk nabags nacionālists nekā bagāts kosmopolīts. Islāma radikāļu piedāvātā pasaules aina un vērtību komplekts ir vēl viens no dzīves modeļiem, kas cīnās par dominanci.

Šī grāmata nav īstā vieta dažādu dzīves modeļu priekšrocību iztirzāšanai, taču skaidrs ir tas, ka tiem piemīt gan savi labumi, gan trūkumi. Piemēram, etnisko robežu nojaukšana paplašina tirgu, bet tas vairo peļņu. Reliģiskā tolerance un iecietība vairo satiecību un mieru. Taču citkārt dažu modeļu imperatīvi ir nežēlīgi: ja vēlies etniski viendabīgu valsti, tad diskriminē etniskās minoritātes; ja vēlies noteiktu seksuālās uzvedības modeli, tad apspied citas uzvedības formas; ja vēlies uzspiest šariata likumus, tad ķeries pie ieročiem. Lūk, te izpaužas racionālās uzvedības lamatas! Ja tavs mērķis ir islāmiskas valsts radīšana, tad, lai to sasniegtu, jārikojas saprātīgi un programmatiski.

Nereflektētie lēmumi, ko nosaka aizspriedumi, tradīcija, iedzimtība — simboliska vai ģenētiska —, veido aksiomātisko uzskatu kopumu, kas nav pakļauts kritiskai izvērtēšanai. Savukārt racionalitāte attiecībā pret šiem lēmumiem ir tikai rīks. Šī vienkāršā apziņas struktūra spilgti izpaužas kā domāšanas *veids*, kurā dogmas — reliģiskās, politiskās, morālās utt. — gūst uzvaru. Antropologs un terorisma pētnieks Skots Atrons publikācijā "Uzticīgie: beznosacījumu nodošanās un neatrisināmais starpkultūru konflikts" argumentē, ka dažādu ekstrēmi noskaņotu kustību dzīvīgumu nodrošina dažu idejai īpaši uzticīgu darboņu beznosacījumu nodošanās svētajiem tekstiem vai transcendentālajām vērtībām. Šie cilvēki ir gatavi nest lielus upurus, lai kalpotu savam mērķim. Viņus vada nevis racionāls vai materiāls aprēķins, bet pašāvība uz kultūrā dziļi iesakņotām idejām. Atrons raksta: "Politisko līderu un parasto iedzīvotāju uzvedības pētījums parāda, ka neatrisināmu konfliktu pamatā ir nevis politiskās vai ekonomiskās spēles, bet gan sakrālās vērtības."²⁶⁸ Ja kāds radikālais islāmists pieņem, ka viņa ncapšaubāmās, Dieva dotās patiesības ir tādas, ka neticīgie jānoslaktē, tad jebkādas atsauces uz racionalitāti (piemēram, naudas vairošanu) ir pilnīgi veltas. Acīmredzot *Islāma valsts* piekritēji ir konstatējuši, ka, viņuprāt, eksaltēta slaktēšana ir atzinīgi vērtējama rīcība. Tālāk seko pilnīgi "saprātīgs" (šā vārda tehniskā nozīmē) aprēķins: kā iespējami efektīvāk vairojot noslaktēto upuru skaitu? Tas kļūst

par nāves saimnieciskumu — par nāves industriju. Lai gan tas šķiet neprāts, tas tāds nav šā vārda precīzā nozīmē. Ja kādam ir vēlme nogalināt, tad veikt noteiktas darbības, lai to izdarītu, ir pilnīgi “racionāli”.

Palīck jautājums, vai tas ir morāli pieļaujams? Atbilde šķiet nepārprotama: nekādā ziņā! Taču arī šoreiz ir sarežģījumi, jo ikviens morālais kods ir cieši savijies ar nerefleksīvu pārlicību. Ja kāds, piemēram, *Islāma valsts* terorists, domā, ka visi eiropieši ir pretīgas un nešķīstas būtnes, kuras pelnījušas nāvi, tad no viņa skatpunkta slepkavošana ir morāli pareiza rīcība. Lidz ar to ir ļoti grūti viņu pārliecināt par pretējo.

Protams, teju ikviens teiks, ka šāda rīcība ir nekrietna un amorāla. Bet, ja mēģina saprast, kādi motīvi mudina *Islāma valsts* u.c. līdzīgu organizāciju piekritējus, tad vēlreiz jāpārdomā atziņa, ka šie kaujinieki notikumus, ko uzskatām par morāli nosodāmiem, uztver ar sajūsmu. Tā jautājums par vilinājumu nokļūst ideoloģisko sistēmu, kultūru vērtību, pasauluzskatu telpā. Tādējādi, lai saprastu *Islāma valsts* vilinājuma spozmi, nemītīgi jāpārjautā: kam tic, ko vēlas un ko spēj piedāvāt rietumvalstu sabiedrības?

POSTMODERNAIS STĀVOKLIS

Rietumu sabiedrību raksturo ne tikai atkarība no dažbrīd gaistošajiem apgaismības ideāliem, bet arī nokļūšana t.s. postmodernajā situācijā. Komentējot ievērojamā postmodernisma autora Žana Fransuā Liotāra idejas, filosofe Māra Rubene raksta: “Modernajam laikam, viņaprāt, bijusi raksturīga ticība vairākiem sižetiem, proti, apgaismības uzturētā ticība cilvēces progresam, ideālistiskās tradīcijas koptā ticība gara tehnoloģijai, vēstures filosofijas izstrādātā ticība nozīmes hermeneitikai. Postmodernisms liecina par šo kādreiz tik nepieciešamo un neapšaubāmo saišu sairšanu, par neuzticību vispārīgām idejām un vispārīgiem jēdzieniem. Filosofijā postmodernisma situācija nozīmē, ka savu autoritāti zaudējusi tā ontoloģija, kura nosacīja “ir” un “jābūt”, kontrolēja pāreju no “nepatīgā” uz “saprātīgo”, “nepatiesā” uz “patieso” utt.”²⁶⁹ Šī gara ainava atveido

situāciju, kurā, lietojot Liorāra leksiku, ir zudusi ticība "lielajiem stāstiem" (jeb metanaratīviem), proti, noturīgām idejām par to, kāda pasaule ir un kādai tai vajadzētu būt.²⁷⁰

Lielo stāstu sairšana vienlaikus noved pie kultūras kā pašidentifikācijas atsauces punkta pazušanas. Globalizācijas apstākļos ikviena kultūra zaudē identitātes veidotājas nozīmi. Vietējiem iedzīvotājiem tā kļūst par hobiju, bet svešzemniekiem par tūrisma objektu. Cilvēks pārtop nevis par "pārkulturālu", bet gan par "bezkulturālu" veidojumu, kuram kultūra ir vien vaļasprieks. Turklāt mežonīgā kapitālisma un patērniecības kontekstā tas ir tikai slavējami, jo veicina produktu noietu gan hobija preču (t-kreklis ar latvju rakstiem, alus Jāpos u.tml.), gan interesantu, eksotisku izklaides suvenīru formā.

Islāma valsts sludinātāji savā propagandas žurnālā *Dabiq*, komentējot Rietumu kultūras sieviešu "nelaimīgo" dzīvi, raksta: "Kopš tā saucamās Franču revolūcijas Rietumos un vēlāk Oktobra revolūcijas Austrumos neticīgo kristiešu zemēs lielākoties ir valdījusi filosofija, kas vispusīgi vērsās pret *fitra* (*fitra* ir cilvēka dabai piemītoša spēja, ko tajā iedēstījis Dievs un kas cilvēkam palīdz izšķirt labu no ļauna). Darvina, Marksa, Ničes, Dirkhema, Vēbera un Freida mācības ir ielauzušās lielākajā Rietumu sabiedrības daļā caur izglītības sistēmu un mediju industriju, kas ir radīta nolūkā izaudzināt paaudzi, kurā pilnīgi izskausta *fitra*."²⁷¹ Lai gan to varētu nosaukt par pārspilētu diagnozi, tomēr zināmā mērā šo vārdu anonīmajam autoram ir taisnība. "Neticīgo kristiešu zemes" nudien ir piedzīvojušas transformācijas, kas tās ir padarījušas par sekulāru sabiedrību, kura respectē valsts un reliģijas nošķirumu, kā arī mudina uz "demistifikāciju". Proti, viens no "lielajiem stāstiem", ko turpina dekonstruēt postmodernisms, ir ne tikai kristietība, bet plašākā mērogā jebkāda reliģiozitāte.*

* Tas gan nenozīmē, ka tam būtu lieli panākumi. Lai gan kristietība nudien zaudē savas pozīcijas, tās vietu bieži ieņem nevis racionalitāte un pašaušanās uz savu prātu, bet gan neopagānisms, sektantisms, kā arī ikdienas māņticība, numeroloģija, astroloģija u.tml.

Tas nozīmē, ka savu statusu zaudē tādi jēdzieni kā "patiesība" un "ticība". No vienas puses, tā ir emancipācija, kas atsvabina prātu no dogmatisma žņaugiem. Taču vienlaikus arī kaut kas ļoti nozīmīgs tiek pazaudēts. Var tikai piekrist filosofiskās hermeneitikas adepta Hansa Georga Gadamera atziņai, ka viens no būtiskākajiem apgaismības priekš- aizspriedumiem ir "aizspriedums pret aizspriedumu vispār."²⁷² No aizspriedumiem — no "dogmām", kas iesakņojušās tradīcijās, nemaz nevar tik vienkārši atsvabināties. Cilvēks savā dzīvē drīzāk ir "iemests", nevis to izvēlas. Acīmredzot cilvēkbūtnes gan Eiropā, gan ASV, gan Tuvajos Austrumos, gan visur citur pasaulē ļoti labi pamana "lielo stāstu" sairšanu, taču tā ir arī ļoti sāpīga pieredze. Bez "lielajiem stāstiem" zūd orientieri un cilvēkam būtu jāpaļaujas pašam uz savu prātu. Taču šāds "pilngadības stāvoklis" nebūt nav *dots*, tas ir tikai *uzdots*.

Viens no islāmticīgo jauniešu (arī pamatiedzīvotāju konvertītu) radikalizācijas skaidrojumiem ir tāds, ka, pirmkārt un galvenokārt, vaina būtu jāuzņemas Eiropas valstu pamatiedzīvotājiem (precīzāk, baltādainiem pusmūža vīriešiem), kuri nespēj un bieži vien nemaz nevēlas integrēt imigrantus, kuri tāpēc jūtas atstumti un atsvešināti. Lai gan šāds izskaidrojums šķiet visnotaļ tendenciozs, tajā iezīmējas kāds savdabīgs aspekts. Protī, Eiropā patlaban un it īpaši kopš Otrā pasaules kara virmo pārliecība, ka nacionālisms tā dziļākajā būtībā ir bīstams un nevēlams. Turklāt novēršanās no nacionālisma vai pat patriotisma kaunināšana nav raksturīga tikai islāmticīgajiem imigrantiem. Gluži otrādi, tā visupirms ir pamatiedzīvotāju nodarbe. Nacionālisma alternatīva ir no etniskās piederības brīva kosmopolītiska sabiedrība, kurā valda pilnīga vienlīdzība un tiek apmierinātas visas vajadzības. Tādējādi atsacīšanās no nacionālisma etniskā modeļa rada ideju vakuumu, kuru (acīmredzami) nespēj aizpildīt kosmopolītisma piedāvājums. Eiropas pārtikušo valstu jaunie imigranti, nobaudījuši kapitālistiskās dzīves saldo nekrāru, gluži kā lapsa ar vīnogām, atpopas, ka kaut kas nav lāga. Sapņu pils izrādās patukša un vietām neglīta. Taču rietumnieciskajam kosmopolīstismam

ir alternatīva, proti, islāmiskā izpratne par visu musulmaņu kopienu — ummu. Muhammada nenoliedzams panākums bija tālaika izkaisītās beduīnu sabiedrības konsolidēšana un (līdz zināmai robežai) arī radniecisko saišu aizstāšana ar piederību vienotai sabiedrībai, kuras līme ir piederība augstākai idejai. Ja rietumnieciskais kosmopolitisms, kas nereti nāk komplektā ar rietumniecisko dzīvesveidu, ir nepieņemams, bet lokālā nacionālisma idejas liekas novecojušas, tad pievēršanās islāmīcīgo ummai var šķist teicama izvēle.

Lai gan integrācijas problēmas patiešām varētu būt vērā ņemams radikalizācijas faktors, neatrisināts paliek jautājums par “pozitīvo piedāvājumu”, proti, par Eiropas vai visas Rietumu sabiedrības “lielo stāstu” un vērtību sistēmu. Vai Rietumi spēj piedāvāt pietiekami vilinošu stāstījumu? Kopš Padomju Savienības sabrukuma Rietumu pasaulē iestājās eksaltētas jūsmas stāvoklis. Šķīta, ka līdz ar Aukstā kara beigām, Fukujamas vārdiem, ir pienākušas arī “vēstures beigas”. Bipolārajā pasaulē ir uzvarējis Rietumu liberālisms, un turpmākas diskusijas nav vajadzīgas. Tomēr šķiet, ka uzvarētāju ideoloģija ir izbalējusi uzvaras salūtu spožajā gaismā. Tas ir ideoloģiskais stāvoklis bez ideoloģijas — vēsture bez vēstures.

Savukārt *Islāma valsts* piedāvā vēsturi ar vēsturi. Tikai šķietami un pavirši raugoties, *Islāma valsts* izskatās kā anahroniska, ultrakonservatīva un antimoderna sabiedrība. Taču tā ir pilnīgs sava laikmeta produkts.* Postmodernais stāvoklis nūdien ir “lielo stāstu” sairums, taču tas vienlaikus ir arī izaicinājums. *Islāma valsts* ar savu ekspresīvo, pērkondimdošo retoriku un solījumiem par laika galu piedāvā tādu pasaules ainu, kurā

* Politikas filosofs Džons Grejs iet vēl tālāk. Viņš raksta, ka islāma ekstrēmisma un *Al Kāidas* kustības pamatā ir Eiropas apgaismības filosofijas idejas, kas pirms tam jau ļāva rasties Padomju Savienības komunismam un Trešā Reihā nacistam. Šāds uzskats šķiet visnotaļ apšaubāms, tomēr var piekrist, ka nedz islāmismu, nedz *Al Kāidu*, nedz *Islāma valsti* nevar reducēt uz vienkāršu, anahronisku tradicionālismu. Skat.: Gray, John. *Al Qaeda and What It Means to Be Modern*.

“kaut kas notiek” — katrā ziņā vairāk nekā jau pieminētās Aleksas vienmuļajā dzīvē. Cilvēki grib vēsturi un tradīcijas, tās stāstus, tikumus un varoņus, “un *Islāma valsts*, lai cik tā mums un pat lielākajai daļai arābu musulmaņu šķistu brutāla un pretīga, piedāvā tieši to,” raksta antropologs Atrans.²⁷³ Arī alkas pēc radikālisma, pēc tā, lai “kaut kas notiktu”, nav nekas jauns. Taču *Islāma valstij* lieliski padodas radikālisma islāmizācija.²⁷⁴ Divdesmitā gadsimta sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados radikāli noskaņotie jaunieši kurināja seksuālās revolūcijas uguņus.* Diemžēl *Islāma valsts* šo radikālisma enerģiju nereti spēj ievirzīt slepkavošanas, vardarbības un klajas noziedzības gultnē.

LAKMUSA SIEVIETES

Bijušais ASV prezidents Baraks Obama intervijā žurnālam *The Atlantic* izteica minējumu, ka par sabiedrības attīstības līmeni var visnotaļ labi spriest, novērtējot to, kā šī sabiedrība izturas pret sievietēm.²⁷⁵ Taču šo padomu var arī apvērst otrādi, proti, par katru sabiedrību kaut ko pasaka arīdzan tas, kā pret to izturas sievietes.

Lielbritānijā 2015. gada sākumā lielu ažiotažu sacēla gadījums, kad trīs pusaudzes (musulmaņu imigrantu atvases, vienai bija 16 gadu, divām — 15) pameta mājas un aizlidoja uz Turciju, lai pievienotos *Islāma valstij*.²⁷⁶ Šis notikums no jauna uzjundīja jautājumus par motivāciju

* Hipiju kustības sociālo un politisko pārmaiņu ambīcijas bija ne mazākas kā *Islāma valstij*, tomēr tā neizmantoja klaju agresiju. Džesika Sterna un Dž. M. Bergers trāpīgi uztver šo idejisko kustību. “Patlaban radikāli savu neapmierinātību ar pastāvošo situāciju pauž karojot, nevis mīļējoties. Viņus pavecina Tanatoss, nevis Eross. Izsakoties Usāmas Bin Lādina slavenajiem un bieži pārfrāzētajiem vārdiem, viņi “mīl nāvi tāpat kā jūs [Rietumos] mīlat dzīvību.” [...] IVIL ir izveidojusi jaunu paradigmu, kas ir daudz brutālāka, daudz sekantiskāka un daudz apokaliptiskāka.” (Stern, Jessica, and J. M. Berger. *ISIS: The State of Terror* — p. 236)

pārceļties uz *Islāma valsti*. Vairums personu, kas uz to dodas, ir vīrieši. Tātad to varētu skaidrot ar tipiskiem aizspriedumiem, piemēram, atsaucoties uz "dabisku" vardarbīgumu u.tml. Taču, kā izskaidrot to, ka "vājais dzimums" vai "šīs maigās būtnes" pašas no brīva prāta dodas pat ne vienkārši uz *Islāma valsti*, bet gan uz teritorijām, kurās norit aktīva karadarbība?

Uz šo jautājumu ir divas izplatītas atbildes. Pirmā — jaunās sievietes ir izslāpušas pēc intīmas tuvības, viņas vēlas apmierināt savu seksuālo dziņu (to it kā pierāda *Islāma valsts* rekrutētāju piedāvājums sagādāt vīru), jeb, vienkārši sakot, viņas vēlas seksu. Otrā — sievietes ir "apburtas", proti, viņas pašas nemaz nezina, ko patiesībā vēlas, un to sekmīgi izmanto veikli vīrieši, kuri jaunkundzēm prātā iepotē noteiktas domas. T.i., nelietīgi, bet prasmīgi vīrišķi apvārdo un pakļauj sievietes, kurām pašām acīmredzot nepiemīt īpaši lielas prāta spējas. Abi piedāvātie skaidrojumi sievietes, kuras migrē uz *Islāma valsti*, faktiski reducē līdz nedomājošām seksuālām būtņēm.*

Šīs atbildes varētu būt pieņemamas, lai izskaidrotu šķietamu paradoksu, proti, ka dažas sievietes pašas izvēlas dzīvot sabiedrībā un kultūrā, kas viņas apspicē. Tomēr šāds uzskats drīzāk apliecina aizspriedumus pret sievietēm. Kā secina pētījuma "Līdz mocekliba mūs šķirs: dzimte un IVIL fenomens" autore, radikalizējušos sieviešu psiholoģiskais, sociālais un materiālais profils ir tik ļoti dažāds, ka izveidot vienu arhetipisku tēlu ir gandrīz neiespējami. Pētījuma autore tūlī piebilst — uzskats, ka šīs migrantes ir tikai "džihādistu ligavas", ir ne tikai aplams, bet arī traucē izprast šā procesa patieso dabu.²⁷⁷

* Šo ainu var izspēlēt apvērsti, piemēram, iedomāties, ka jaunos vīriešus, kuri metas ciņā par *Islāma valsti*, motivē nevis reliģiskais fanātisms, alkatība, vardarbīgums u.tml., bet gan šarmantas mudžāhides, kas viņus radikalizējušas; taču vīriešiem pavisam dabiski pietrūkst saprāta spriest par politiku, kur nu vēl pašiem iesaistīties džihādisma kustībā. Tas, ka šāds skaidrojums nerod atsaucību plašsaziņas līdzekļos, varētu liecināt, ka feminisma kustībai vēl ir daudz darāmā.

Gluži otrādi, ierosinošo faktoru klāsts ir visai plašs. Pētījuma "Līdz mocekība mūs šķirs" autore, analizējot konkrētus gadījumus, konstatēja vismaz trīs pievelkošus un trīs atgrūdošus faktoros.

Atgrūdošie faktori:

- 1) vientulības izjūta, dzīvojot Rietumu sabiedrībā;
- 2) izjūta, ka vispasaules musulmaņu kopiena tiek vardarbīgi apspiesta;
- 3) dusmas par starprautiskās sabiedrības neizdarību šā stāvokļa risināšanā.

Savukārt pievelkošie faktori ir šādi:

- 1) ideālistiskie mērķi un reliģiskais pienākums;
- 2) pieredze "brālībai" jeb šajā gadījumā "māsībai";
- 3) avantūrisms un piedzīvojums — kara romantizēšana.²⁷⁸

Šāda aina jau atkal apliecina ideoloģijas pievilcību.* *Islāma valsts* vilinājumu var skaidrot divējādi: gan ar "lielā stāsta" piedāvājumu tālienē — apsolītājā zemē —, gan ar vilšanos mājās, kas nespēja un negrib piedāvāt savu "stāstu". Tā ir jau pazīstama aina, kurā saduras, no vienas puses, Rietumu pasaules savdabība ar visiem tās plusiem un mīnusiem** (tradicionālo vērtību degradācija, atsvešināšanās starp sociālajām un nacionālajām grupām, apsēstība ar patērniecību, vērtību plurālisms, vienaldzība, taču

* "Vilinājums ir ne tikai praktisks, bet arī ideoloģisks. Tas ir šķietamā Rietumu kultūras sekuma, feminisma un dzimumu vienlīdzības klajā noraidījums. Tā ir atteikšanās no "skaistumkopšanas salonu" un modes preču veikalu kultūras. [*Islāma valsts*] ir zeme, kas sola dzīvi bez visiem tiem sarežģījumiem un apjukuma, kas piepilda britu pusaudžu ikdienu," raksta Londonas Karaliskās kolekcijas pētniece Elizabete Pirsone. (Pearson, Elizabeth. "What is luring Western women to Syria to join Isil?" *The Telegraph*)

** "Vardarbīgais ekstrēmisms reprezentē nevis tradicionālo kultūru uzplaukumu, bet gan to sabrukumu — jaunieši, kuri atsvešinājušies no tūkstošgades paaudzes tradīcijām, traucas rādās sociālās identitātes meklējumos, kas apliecinātu personības nozīmīgumu un dzižumu. Tā ir globalizācijas ēnas puse," raksta antropologs un terorisma pētnieks Skots Atrāns. (Atran, Scott. "The Devoted Actor: Unconditional Commitment and Intractable Conflict across Cultures." — p. 5199)

arī iecietība, labestība, tolerance, cieņa pret citādo u.tml.) un, no otras puses, potenciālo mudžāhidu alkas pēc stabilas vērtību sistēmas, dzīves vadlīnijām utt., ko papildina (diemžēl bieži vien pamatots) nicinājums pret mītnesvalsts dīvkosību, kā arī pārliecība par piederību starptautiskai (kosmopolitiskai) “visu zemju arstumto ļaužu” grupai.

Kriminoloģijas eksperts Kentas Universitātē Saimons Kotī publikācijā “Ko vēlas IVIL sievietes?” apgalvo, ka *Islāma valsts* piekritējas savas vēlmes ir izteikušas ļoti skaidri: “Daudzas rietumvalstu sievietes, kuras ne tuvu nevar uzskatīt par savu seksuālo dziņu verdzenēm vai vīriešu plēsonīgo mahināciju upuriem, pievienojas vai tiecas pievienoties *Islāma valstij* tāpēc, ka to vēlas — tāpēc, ka pretstatā sekulārajām, liberālajām demokrātijām, kurās viņas dzīvo, *Islāma valstī* viņas saskata dzīves jēgu un tā atspoguļo viņu morālās un politiskās pārliecības pamatus.”²⁷⁹ Varētu iedomāties, ka šīs sievietes gluži vienkārši nav informētas par rietumnieču feministu cīņām par dzimumu līdztiesību, par seksuālo minoritāšu aizstāvju mudinājumiem pārskatīt dzimtes un dzimuma jēdzienus un kaut vai par nerimstošajiem centieniem rosināt reliģisko toleranci. Tomēr arī šāds priekšstats neatbilst realitātei. Gluži otrādi, šīs sievietes ļoti labi zina gan to, kas ir feminisms, gan liberālisms, gan pārzina citas idejas, ko Rietumu sabiedrībā uzskata par pamatota lepnuma iemesliem. Taču viņas apzināti izvēlas iet pretējo ceļu, jo pārstāv noteiktu vērtību sistēmu ar visām tās blaknēm, tostarp stingro dzimumu segregāciju. “Tātad,” Kotī uzsver, “viņas *Islāma valstī* atbalsta, nevis samierinoties ar tās agresīvo patriarhālo pasaulskatījumu, bet gan *tieši tā dēļ*.”²⁸⁰

Filosofiskās idejas un kultūras pašizjūtas apjēgumi, kas rotā mūsdienu multikulturālās un atvērtās sabiedrības ēku un ko uzskata par “augstiem gara sasniegumiem”, noteiktām aprindām ir iemesls nevis lepoties, bet gan pretīgumā novērsties. “Viņas ir nogurušas no sabiedrības, kurā cilvēkiem nav ne skaidra dzimuma, ne kultūras piederības. Savukārt *Islāma valsts* un *Al Kāida* piedāvā konkrētas sarkanās līnijas: vīrieši ir vīrieši, un sievietes ir sievietes,” skaidro antropologs Skots Atrans.²⁸¹ *Islāma*

valsts patriarhālā un reliģiozā pasaules aina, ko patlaban ir pāršalkusi neapvaldītas vardarbības jūsma, var būt un ir spēcīgs vilinājums pati par sevi. Lai saprastu jauno mudžāhidu pasauleskatījumu, nav jāmeklē kādas sarežģītas psiholoģiskas mahinācijas vai politiskas sazvērestības, *Islāma valsts* ideoloģija — tās reliģiskais vēstījums, kā arī politiskā un nacionālistiskā orientācija — viņiem ir pietiekami skanīga un aicinoša.

ISLĀMS SAVĀ VALĀ

Kā jau to norāda *Islāma valsts* nosaukums, šī organizācija ir būtiski saistīta ar reliģiju "islāms". Tā savu eksistenci, darbību, mērķus, stratēģiju, likumus u.c. atribūtus pamato ar islāmu, rikojas saskaņā ar islāma svētajiem rakstiem un tradīciju.²⁸² *Islāma valsts* pārstāvji un atbalstītāji nepaguruši skandē ne tikai to, ka organizācija ir saistīta ar islāmu, bet pat vairāk — ka tieši tā reprezentē visīstāko islāmu un visi citi ir viltvārži vai atkritēji. Un tomēr, piemēram, bijušais ANO ģenerālsekretārs Pans Kimuns, sakot runu Drošības padomes samītā, apgalvoja: "Kā jau teikuši musulmaņu līderi visā pasaulē, tādai organizācijai kā *ISIL* jeb *Daesh* nav nekā kopīga ar islāmu un tā pavisam noteikti nav valsts. Atbilstošāk būtu to saukt par *Neislāma nevalsti*."²⁸³ Kam ir taisnība?

Visticamāk, taisnība ir abiem. Atbildi var meklēt no otras puses: droši vien neviens nešaubītos par to, ka *Islāma valsts* nepārstāv, piemēram, budismu, zoroastrismu vai latviešu pagānismu. Taču ar islāmu *Islāma valstij* ir vismaz kaut kāds sakars. Te jāsaprot, ka sarežģījumus rada it kā vienkārši, taču, tiklīdz iedziļinās, ārkārtīgi grūti atbildami jautājumi: kas vispār ir reliģija? Kas ir islāms, un vai ir kāds "īstais" islāms? Kam ir tiesības uz autoritāti jautājumos, kas skar islāmu un islāmisku dzīvesveidu, utt.? Gluži tāpat kā nav vienprātības par tādiem jēdzieniem kā "demokrātija", "nācija", "kristietība" u.tml., neeksistē arī viennozīmīgs uzskats par to, kas ir islāms. Tomēr attiecībā uz *Islāma valsti* centrālais jautājums ir cits. Proti, nez vai kāds nopietns pētnieks apšaubā, ka *Islāma valsts* atsaucas

uz islāma reliģiju un tradīciju, tāpēc jājauc, vai šīs organizācijas konkrētā islāma interpretācija ir adekvāta un atbilst *kaut kādai* patiesībai?

Situāciju vēl vairāk sarežģī tas, ka šai problēmai ir ne tikai teoloģiska, bet arī politiska nozīme, turklāt tā ir ārkārtīgi jutīga. Terorisma apdraudējuma kontekstā radusies sociālā spriedze šo teoloģisko jautājumu ir padarījusi par "eksplozīvu" tematu, kura apspriešana var izpausties gan kā galēja politikorektuma mēmums, gan kā draudi rīkot grautiņus, dedzināt karogus u. tml. Ņemot vērā šo apsvērumu, ANO ģenerālsēkretāra un daudzu islāma reliģisko autoritāšu vēlme norobežoties no *Islāma valsts* ir saprotama. Jau tā saērcinātā islāmticīgo sabiedrība varētu neatbilstoši iztulkot katru divdomīgo izteikumu un tādējādi nostiprināt pretrietumniecisko noskaņojumu, kas savukārt varētu radikāļu skaitu.

Cits politiskās un sociālās spriedzes faktors ir miermīlīgo musulmaņu apdraudējums. Šie cilvēki — vietējie un atbraucēji, imigranti un emigranti, eiropieši un Tuvo Austrumu iedzīvotāji — vēlas dzīvot mierā un satīcībā, taču viņu vārdu aptraipa salīdzinoši ļoti maza grupa. Islāma reliģijas nepārziņošana un cietušo aizspriedumi pret musulmaņiem nereti uzjundī vēlmi atriebties un nepamatotu vardarbību. Tāpēc, lai pasargātu iespējamus upurus, gan politiķi, gan plašsaziņas līdzekļi, gan garīgās autoritātes cenšas norobežot "sliktos", lai tie neaizēnotu "labos". Tiesa, šā cildenā uzdevuma izpildi apgrūtina kāds sarežģījums — islāma "netīrā" puse, lai cik nepatīkama, tomēr ir piederīga islāma tradīcijai. Šā fakta spītīga noliegšana var nevis klicdēt bažas, bet gan vairot aizdomīgumu.

Ja patiesību par "patieso islāmu" ir tik grūti noskaidrot, tad varētu vērsties pie svētajiem rakstiem — Korāna, kas sūtīts "par izskaidrojumu visam, par ceļvedi un par žēlastību, un par iepriecinājumu tiem, kas pakļāvušies" (Korāns, 16:89). Šā teksta autors ir nevis Muhammads, bet gan dievs — Allāhs. Muhammads bija tikai viņa praviētis, kas cītīgi pierakstīja eņģeļa Džabriēla (Gabriēla) vai kādas citas balsis diktēto. Līdz ar to vienīgā un īstenā autoritāte ir Korāns, un tieši pie Korāna būtu jāvēršas, lai zinātu, kā dzīvot. Tomēr jāsaprot, ka Korāna teksts nebūt nav skaidrs,

vienkāršs vai izsmeļošs. Tādēļ, lai risinātu ikdienas problēmas, palīdzība nereti jāmeklē hadīsos un sunnā (Muhammada teiktajā, dzīves piemērā, tradīcijā), kas arī nav pietiekami precīzi avoti. Viens no islāma pamatprincipiem ir Korāna nemaldīgums, tātad varētu domāt, ka atšķirībā no kristietības protestantisma eksperimentiem tas nav pakļaujams individuālai, patvaļīgai interpretācijai. Korānam ir jābūt viennozīmīgam! Tomēr jābūtība nav būtība, un dažnedažādas garīgās autoritātes — gan pašpasludinātas, gan laicīgās varas ieceltas, gan kopienas apstiprinātas — it kā nevilšus, taču pastāvīgi kaut ko interpretē kaut vai tāpēc, ka mūsdienu sabiedrības uzbūve vairs it nemaz nelīdzinās Muhammada laika iekārtai un vecās zināšanas kļūst nederīgas.

Katoļu kristietībā Dieva vietnieks zemes virsū — *klints uz klints* — ir pāvests. Tātad patlaban pāvesta Franciska lēmumi ir saistoši visiem katoļticīgajiem, pat ja viņiem tie nepatīk vai šķiet aplami. Saskaņā ar tradīciju visas pasaules kardināli, arhibīskapi, bīskapi u.c. ir pakļauti stingri reglamentētai kārtībai un hierarhijai. Sunnītu islāmā šādas kārtības nav.* Tomēr zināmā mērā kārtība pastāv. Umma atzīst, ka tajā ir skoloti ļaudis, viedāki un zinošāki tās pārstāvji, kuri ir tiesīgi runāt par reliģijas lietām. Šīs reliģiskās autoritātes dēvē par "ulemiem". Tomēr viena galvenā ulema nav. Saūda Arābijā ir savi garīgie līderi, Irānā — ajatollas, bet mudžāhidu aprindās — savas autoritātes.²⁸⁴

Viens no zināmākajiem un nozīmīgākajiem autoritatīvajiem centriem islāma pasaulē, kas dažkārt ir pretendējis uz "pēdējās patiesības" godu, ir Azhara universitāte Kairā, Ēģiptē.** Šī tradīcijām bagātā mācību iestāde ir

* Atšķirībā no sunnītu islāma interpretācijas šīti atzīst imāmu autoritāti un īpašo statusu. Taisnības labad arī jāteic, ka kristīgās baznīcas hierarhija nav bijusi šķērslis lielām shizmām — pareizticības atšķelšanās, reformācija utt. Turklāt ir izveidojušies arī dažādi savdabīgi virzieni, kas sludina gan neiecietību, gan vardarbību.

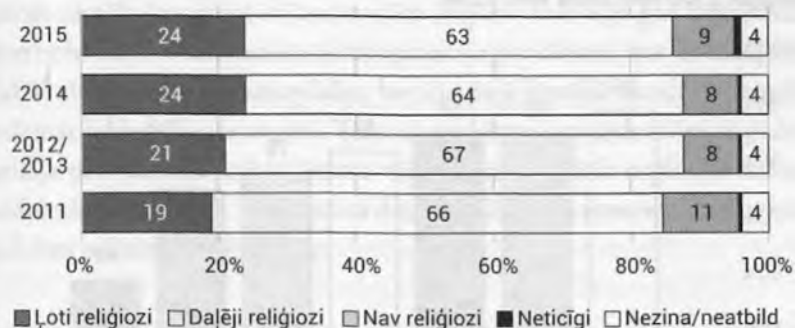
** Īpašu statusu ir iemantojusi ne tikai Azhara universitāte, bet arī Ēģipte kā valsts. "Ēģiptes kultūras prestižs mūsdienu islāma pasaulē tai dod nesamērīgu teikšanu par to, kā Korānam būtu jāizskatās un jāizklausās." (Cook, Michael. *The Koran. A Very Short Introduction* — p. 26)

dibināta pirms vairāk nekā 1000 gadiem un parlaban bieži tiek dēvēta par izcilāko islāma studiju vietu. Taču pat tās statuss nav viennozīmīgs. Kopš 20. gadsimta vidus tā ir piedzīvojusi institucionālas un administratīvas pārmaiņas. Tās ir padarījušas universitāti lielā mērā atkarīgu no laicīgās valsts varas, tādējādi metot šaubu ēnu pār mācību iestādes autonomiju. Līdz ar to mūsdienu musulmaņu pasaulē ir radīta situācija, kurā "autoritāte islāmā ir reāla, bet sadrumstalota. No vienas puses, šo nevienprātību var uztvert kā plurālistisku un bagātinošu, taču vienlaikus tā var sajaukt vienkāršo ļaužu prātus."²⁸⁵ Turklāt, ņemot vērā to, ka daudzi vadošie džihādisma kustības garīgie līderi ir ieguvuši ļoti labu izglītību (piemēram, globālā džihāda tēvs Abdullāhs Azzāms doktora grādu ieguva Azhara universitātē; par viņu skat.: 87. lpp.) un ir prasmīgi retori, autoritātes sadrumstalotība paver durvis savdabīgām, diemžēl arī klaji vardarbīgām, interpretācijām.

Protams, tas viss gan nenožīmē, ka islāms būtu pārvērties par nepārskatāmu jucekli. Gluži otrādi, aptuveni 87–90% musulmaņu sevi uzskata par sunnītiem, un 10–13% — par šiītiem, bet citi, sīkāki virzieni ir mazskaitlīgi vai arī piederīgi sunnītiem vai šiītiem.²⁸⁶ Visi musulmaņi tic vienam vienīgam Dievam un tam, ka viņa pravietis ir Muhammads. Viņi visi godā piecus islāma pīlārus — ticības apliecinājumu, lūgšanas, gavēni, labdarību, svētceļojumu. Kā liecina pētniecības centra *Pew Research Center* iegūtā statistika, piemēram, Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā 94% iedzīvotāju ievēro ikgadējo gavēni un 79% sniedz ikgadējās zēlastības dāvanas. Piemēram, aptuveni 78% Ēģiptes, 76% Jordānijas, 47% Irākas (acīmredzot karš ir licis skaidrāk apjaust realitāti), 75% Bosnijas un Hercegovīnas, 53% Krievijas, 76% Tadžikistānas, 72% Pakistānas musulmaņu uzskata, ka ir tikai viena pareizā islāma interpretācija. Vairums Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas musulmaņu tic eņģeļu eksistencei (96%), likteņa iepriekšnolemībai (93%) un paradīzei (97%).²⁸⁷

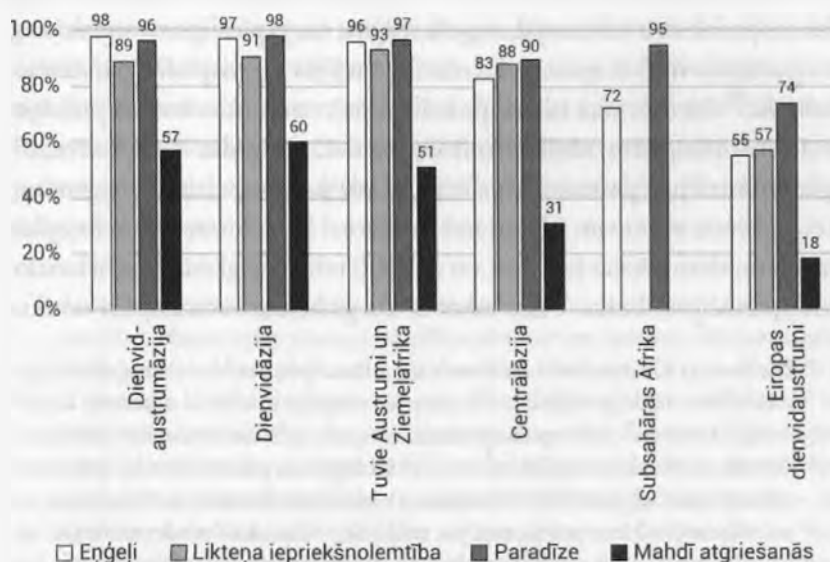
Islāma pasaule ir milzīga. Uz zemes mīt aptuveni 1,6 miljardi musulmaņu. Tā ir aptuveni ceturtdaļa no visiem planētas iedzīvotājiem.

Reliģiozitāte arābu sabiedrībā

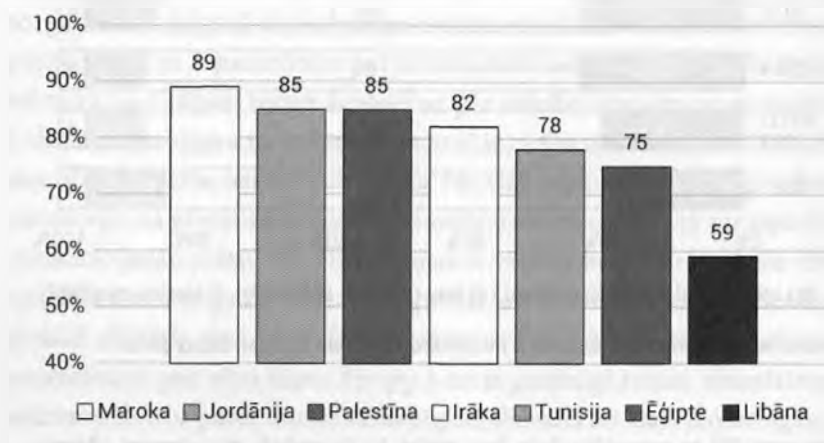
Avots: Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015

Procentuālā to aptaujāto daļa, kas atzīst, ka tic **eņģeļu** eksistencei, likteņa iepriekšnolemtībai, paradīzei vai tam, ka tuvā nākotnē atgriezīsies Mahdī

Avots: Pew Research Center, *The World's Muslims: Unity and Diversity*, Q43a, Q43c, Q43f & Q43i

Procentuālā to musulmaņu daļa, kuri atzīst, ka reliģijai ir ļoti liela loma viņu dzīvē

Avots: Pew Research Center, *The World's Muslims: Unity and Diversity*, Q36

Islāms patlaban ir visstraujāk augošā reliģija, un, ja pieaugums saglabāsies, 21. gadsimta vidū tā apsteigs kristietību un kļūs par visplašāk pārstāvēto reliģiju.²⁸⁸ Ņemot vērā islāma piekriteju pašreizējo skaitu un tā pieauguma dinamiku, nevajadzētu brīnīties, ka dažkārt gadās sastapt savdabīgas novirzes no "patiesā islāma" ceļa.* Līdz pat 19. gadsimta beigām un 20. gadsimta sākumam islāmu nebija skārusi Rietumu nestās reformācijas un modernizācijas ietekme, un tādējādi reliģija saglabāja tradicionālo interpretāciju robežas. Tikai sākot ar 20. gadsimta vētrajiem notiku-

* Melburnas Universitātes profesors un islāma pētniecības centra dibinātājs Abdullāhs Saids publikācijā "Tendences mūsdienu islāmā: sākotnēji klasifikācijas centieni" 2007. gadā apraksta, viņaprāt, vadošās tendences mūsdienu islāmā: 1) tiesiskais tradicionālisms, 2) teoloģiskais puritānisms, 3) militārais ekstrēmisms, 4) politiskais islāmisms, 5) sekulārais liberālisms, 6) kultūras nominālisms (kultūras primārums pār reliģiju), 7) klasiskais modernisms (18. un 19. gadsimta islāma reformisma idejas), 8) progresīvā pārinterpretācija (*idžtihāds*). (Saeed, Abdullah. "Trends in Contemporary Islam: A Preliminary Attempt at a Classification." *The Muslim World* — pp. 395–404)

miem, "globālā pasaule" sāka strauji sarukt un islāmam arvien biežāk nācās nonākt konfrontācijā ar svešām idejām. Tam bija gan atbalstītāji, gan noliedzēji. Vieni modernistus apsaukāja par tādīem, kas "mērķaķoņas līdzi" rietumnieku bezdievībām, bet citi šajā kustībā saredzēja iespēju veicināt sabiedrības izaugsmi. Taču 20. gadsimta septiņdesmitajos gados sekoja pretreakcija, kas ir jūtama vēl šodien — tolaik uzplauka islāma atdzimšanas kustības. Viens no to daudzveidīgajiem atzariem ir islāmistu salafītu militārais džihādisms.

MIERA UN NEMIERA RELIĢIJA

Musulmaņi visā pasaulē labprāt atkārtu vārdus, ko bijušais ASV prezidents Džordžs Bušs jaunākais izteica neilgi pēc 11. septembra terorakta, proti, ka "islāms ir miera reliģija."²⁸⁹ Tie nav tikai tukši vārdi. Tomēr šīs grāmatas uzmanības centrā ir organizācija, kuras aktivitātes nekādi neliecina par mieru un pietāti pret citādi domājošiem līdzcilvēkiem. Aicinot ikvienu izzināt un ņemt vērā islāma kultūras apbrīnojamo veikumu, izcilo mākslu, literatūru, prātu aizraujošos zinātnes sasniegumus, to visu paturot prātā un augsti godājot, saistībā ar *Islāma valsti* ir jārūnā par šīs reliģijas tumšo pusi.*

* Attiecībā uz islāma godprātīgu izvērtēšanu var pievienoties gan Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesoram Leonam Taivānam, gan Teoloģijas fakultātes profesoram Valdim Tēraudkalnam. Taivāns daudzkārt ir norādījis, ka islāmticīgo protesti pret viņu reliģijas ekstrēmismu diemžēl ir pārāk reti un mazskaitlīgi un to vietā biežāk nākas redzēt degošus ASV karogus u.tml. aktivitātes, kas savukārt būtiski veicina islāmafobiju. Būtu tikai slavējami, ja islāma pārstāvji labprātīgi uzņemtos brīnišķīgo un patikamo godu — ar vārdiem un darbiem apliecināt savas reliģijas gaišo pusi. Runājot par Latviju, diemžēl jau atkal priekšplānā ir nonācis reliģiskais ekstrēmisms. Piemēram, Latvijas Islāma kultūras centra priekšsēdētājs Imrāns Oļegs Petrovs, komentējot žurnāla *Charlie Hebdo* birojā veiktās slepkavības, teica, ka adekvātāks sods

Islāma valsts pastrādāto noziegumu saraksts ir tik garš un paustā vardarbība tik baisa, ka to ir grūti aprakstīt tā, lai nenoslīktu asiņu plūdus un izkropļotu cilvēku mudžekli. Šķiet, ka vislabāk var izteikties ar viņu pašu vārdiem. Organizācijas propagandas žurnālā *Dabiq* tika publicēts raksts, kurā tā anonīmais autors skaidro islāma un vardarbības attiecības:

“Acīmredzama atšķirība starp musulmaņiem un samaitātajiem, maldīgajiem kristiešiem un ebrejiem ir tāda, ka musulmaņi nekaunas no tā Kunga mūžīgajiem likumiem par kara vešanu un dievišķā likuma ieviešanu. Ja tie, kas cīnījās pret japāņiem un vjetnamiešiem vai iekaroja Amerikas iezemiešu zemes, būtu bijuši musulmaņi, nevis krustneši, viņi ne mīksti neminstinātos tos apkaut vai paverdzināt. Un, tā kā mudžāhidi to darītu saskaņā ar Likumu, viņus pēcāk neapgrūtinātu kaut kāda “politkorekta” nepieciešamība atvainoties. Piemēram, japāņi tiktu ar varu no pagānisma necelšiem pievērsti islāmam, un, ja viņi stūrgalvīgi pretotos, iespējams, vēl viena atombumba to mainītu. Līdzīgi arīdzan vjetnamiešiem piedāvātu vai nu islāmu, vai arī napalma gultas. Savukārt pie Amerikas iedzītajiem, kad viņu vīri, kas islāma vietā izvēlējušies bakas, būtu apkauti, musulmaņi dzīvpalikušās sievietes un bērnus paverdzinātu, bērnus izaudzinātu par paraugmusulmaņiem un sievietes apaugļotu, lai radītu jaunu mudžāhidu paaudzi. Par nodevīgajiem Eiropas ebrejiem — tiem,

varēja būt “salauzt pirkstus”. (Tvnet. “Latvijas Islāma kultūras centra vadība: sods varēja būt mazāks – salauzti pirksti.” *Tvnet*) Savukārt Tēraudkalns aicina pārvarēt islāmofobiju, veicināt dialogu, būt atvērtākiem: “Terora akti Parīzē 2015. gada novembrī nav atcēlušī [...] domas par starpreliģiju un starpkultūru dialoga iespējamību un par to, ka islāma kopiena ir daudzveidīga un nebūt nav visos gadījumos vardarbīga.” (Tēraudkalns, Valdis. “Kam no zaļās krāsas bail? Islamofobija mūsdienu Latvijā.” — 49. lpp.)

kas noliegtu savu ticību — jābilst, ka viņu jaunekļi piedzīvotu tādu slaktiņu, ka holokausts izklausītos pēc vakara pasaciņas; savukārt viņu sievietes tiktu piespiestas apkalpot savu vīru un tēvu slepkavas.²⁹⁰

Tomēr nedrīkst aprobežoties ar šādu islāma interpretāciju. Reliģijpētnieks Hanss Kīngs, aplūkojot šīs “kontroversiālās reliģijas” demonizēto, idealizēto un reālistisko tēlu, raksta: “Pastāv vidusceļš starp islāma kariķēšanu un glorificēšanu. Izplatīta abu pieeju kļūda ir atsaukšanās uz monolītu un vēsturiski aplamu islāma tēlu un iepriekšpieņēmums, ka islāms vienmēr un visur ir bijis un arī patlaban ir vienāds. Lai cik dažādi būtu vahābītu saūdi, Irānas mullas, Ēģiptes *Musulmaņu brālības* islāmisti, Palestīnas *Hamas* kaujinieki, Pakistānas sūfiji vai Amerikas melnādainie musulmaņi, tomēr valda uzskats, ka pastāv kaut kāda mūžīga, nemainīga islāma būtība, kas radikāli atšķiras no visa rietumnieciskā. Šādas vienkāršošanas gadījumā palīdzēt var tikai pastāvīga un diferencēta abu perspektīvu izskatīšana. Līdzīgi kā kristietības, arī islāma tēlu nosaka divpusēja dialektika: būtība un forma pret būtību un perversiju.”²⁹¹

Islāma, gluži tāpat kā citu reliģiju, vēsturi caurstrāvo dažnedažādi pretrunīgi notikumi. Islāms ir gan veicinājis mieru, saimniecisko, mākslas un zinātnes izaugsmi, gan arī izraisījis nežēlīgus karus. Asinsizliešana nav sveša, šķiet, nevienai reliģijai un sabiedrībai. Līdz ar to centieni noliegt jebkādu islāma saikni ar vardarbību ir vismaz dīvaini. Islāma reliģijas bagātajā tradīcijā meklētājs atradis, ko meklējis — gan labestības, gan vardarbības vēsti. Organizācija *Islāma valsts* ir izvirzījusi priekšplānā karošanu un aizstūmusi perifērijā visu, kas liecina par islāma miermīlīgumu. Lai gan bieži vien, jo īpaši ar noteiktu ideoloģisko virzīcnu pārņemti, rietumvalstu plašsaziņas līdzekļi saredz islāmā tikai labestīgo pusi, tas esošo nepadara par *vienīgo* esošo. Būtu nevērīgi noliegt, ka islāma svētajos rakstos un pravieša Muhammada biogrāfijā izskan ļoti daudz tādu ideju, kas cildina vardarbību, nežēlību, neiecietību u.tml.

Saskaņā ar Muhammada teikto Korānā lasāmie vārdi ir Dieva vārdi. Muhammads ir tikai "viens starp daudziem citiem". Viņš ir tikai pravietis, vien parasts cilvēks, kuram sanācis kļūt par Dieva vārdu vēstnesi ļaudīm. Tā ir būtiska atšķirība no kristietības, kurā Jēzus ir dievišķs, proti, Jēzus ir cilvēks un Dieva dēls vienlaikus. T.i., Jēzus ir kā Dievs. Šāda doma islāmā ir nepieņemama, jo Dievs ir tikai viens un vienīgs.* Korāna pirmajā, atverošajā sūrā Dievs ar Muhammada muti un vēlāko laiku rakstvežu spalvu (un Ulža Bērziņa tulkojumu latviešu valodā) vēsta:

“Līdzcietīgā, Žēlsirdīgā Dieva vārdā!
 Slava Dievam,
 pasaulu Kungam,
 Līdzcietīgajam, Žēlsirdīgajam,
 Kurš valdīs pār Tiesas dienu!
 Paties, Tev mēs kalpojam,
 un Tevi mēs saucam palīgā.
 Ved mūs taisnu ceļu,
 to ceļu, kur Tevis svētītie –
 ne tie, uz kuriem dusmas,
 nedz tie, kas alojas.” (Korāns, 1:1–7)

- * Šis apsvēruma izgaismojās jau Muhammada dzīves un atklāsmju laikā, kad viņu maldināja sātans, proti, runa ir par t.s. “sātaniskajām vērsēm”. Sātaniskās vērsmes ir viltīgs kārdinājums, kas mudināja Muhammadu sagrozīt Dieva vārdus tā, ka varētu samierināt jauno ticību ar vecajiem Mekā valdošajiem ticējumiem. Tas būtu bijis ērti, ja varētu atzīt, ka kuraišu pielūgtās dievības al Lāta, al Uzzā un Manāta ir “kā dzērves spārni, kas pārklāj pasauli”, un ir *Allāha* arvases. Taču Muhammads atskārta maldināšanu un steidza to labot. Eņģeļa Džabriēla pasķubināts, viņš atsauc sātana iedvesmotās rindas un precizēja, ka ir tikai viens dievs un tas ir Dievs — Allāhs. Islāma garīgās autoritātes lielākoties noliedz šo vērsmu autentiskumu.
- Šīs vērsmes savā slavenajā romānā “Sātaniskās vērsmes” apspēlēja Salmans Rušdi. Par to viņam aizmuguriski piesprieda nāvessodu.

Tārad eksistē kāds viens Dievs, kas ir nevis vienkārši spēcīgs un varens gluži kā mirstīgo ķēniņš, bet tam piemīt absolūta vara.²⁹² Taču šim Dievam acīmredzot ir kāda vājība, proti, tas ir norūpējies par cilvēk būtību dzīvi un ir pat zināmā mērā emocionāls. Dievs spēj būt labestīgs — “lidzciētīgs, žēlsirdīgs”. Tāds viņš ir pret tiem, kas ir uz “taisnā ceļa”. Taču Dievs var būt arī dusmīgs — uz tiem, kas maldās un nav uz “taisnā ceļa”. Saprotais, ka ikvienam prātīgam cilvēkam vajadzētu censties būt uz “taisnā ceļa”, lai neizsauktu Dieva dusmas, kuras kosmiskā mēroga dēļ, visticamāk, būtu pagalam nepatīkamas. Savukārt atrašanās uz “taisnā ceļa” ļauj cerēt uz dievišķu atalgojumu pēcnāves dzīvē.

Tas, ka Dievam vispār bija radusies vēlme paust savu vēstījumu, liecina, ka principā ir iespējams no “likā ceļa” uziet uz “taisnā”. Varbūt tieši tas vedināja Muhammađu domāt, ka līdzīgo pamatpostulātu dēļ ebrejiem vajadzētu būt sajūsmā par islāmu. Muhammada dzīves laikā Tuvajos Austrumos kristietība un jūdaisms bija plaši izplatīti, un, domājams, ka savu tirdzniecības ceļojumu laikā Muhammads bija vairāk vai mazāk iepazinis ar šīm reliģijām. Taču ebreji, kuriem nebija patīcis jau Jēzus, nelikās traucēti arī tad, kad Muhammads piedāvāja savus jauninājumus.

Tomēr jāpiebilst, ka gan ebrejus, gan kristiešus viņš pieskaitīja pie t.s. “grāmatas cilvēkiem”, proti, pie tiem, kas pielūdz Ābrahāma Dievu, t.i., to pašu Allāhu jeb Dievu, bet ar citu nosaukumu. Būtiskākā atšķirība izpaudās praviešos — kurš nu kurai tautai pieslējies. Saskaņā ar islāmu Muhammads ir pēdējais un tātad arī parcižākais.

Šis apsvēruma ir ļoti nozīmīgs arī *Islāma valsts* kontekstā, proti, šīti un daudzdievības praktizētāji tiek uzskatīti par tādiem, kuru maldi nav labojami. Savukārt kristiešus un jūdaisma praktizētājus uzskata par nejēgām, kas aļojušies, taču vispār viņus varētu vest pie prāta. Kamēr viņi pie prāta nenāk, kā vēsta Korāna otrās sūras 29. ajāts, viņiem jāmaksā nodoklis — *džizja*.²⁹³ Tādējādi kristieši un jūdaiisti, ja vien dzīvo pieticīgi, kārtīgi maksā nodokli un nemaisās pa kājām, teorētiski var dzīvot *Islāma valstī*. Tas gan nenozīmē, ka tas vienmēr izdodas praksē.

Pravieša, politiķa un karavadoņa Muhammada dzīvesstāsts, cik nu par to var gūt uzticamas ziņas, tradicionāli tiek iedalīts Mekas un Medīnas periodos (kā vēl vienu periodu varētu nodalīt laiku *cilvēka* Muhammada dzīvē līdz atklāsmei). Taču šie divi viņa dzīves nogriežņi visupirms apliecina *pravieša* vēstījuma evolūciju, nevis *cilvēka* biogrāfijas posmus. Savukārt Korānā sūras (nodaļas) ir sakārtotas nevis hronoloģiskā secībā vai tematiskos blokos, bet gan aptuveni pēc to garuma — garākās sūras ir novietotas Korāna sākumā, bet īsākās — beigās.²⁹⁴ Tādējādi Korāna sākumā vairums ir Medīnas perioda sūras un beigās — Mekas sūras. Sarežģījumus rada tas, ka vēstījumi Mekas un Medīnas posmos vietumis ir ļoti atšķirīgi vai pat pretrunīgi. Protams, pavisam izvairīties no centieniem saskatīt kādu hierarhiju ir problemātiski. Pretrunu gadījumos viens no galvenajiem argumentiem ir tas, ka Medīnas perioda atklāsmes ir paustas vēlāk un tārad atceļ agrāk teikto. Tās nebūtu nekas slikts, ja vien tieši Medīnas periodā Muhammada dzīvē un islāma vēstījumā neizpaustos šis mācības drūmākā daļa.

PRAVIETIS MEKĀ

Muhammada dzīvi jau no dzimšanas ieskāva gan izredzētība, gan atstumtība. No vienas puses, viņš piedzima reģiona dižciltīgās pilsētas — Mekas — dižciltīgās kuraišu cilts ietekmīgākajā Hāšimu klanā. Viņa vectēvs bija Abdulla Muttalibs — svētās un slavenās Zamzamas akas atracējs. Meka bija un ir svētceļojumu galamērķis; tā ir pilsēta, kurā atrodas Kaaba — islāma svētākā vieta, kuras virzienā lūgšanās pavēršas visi musulmaņi. Viņš pārstāvēja sava laika vietējo aristokrātiju. Taču vienlaikus Muhammadš bija izstumtais. Jau pirms piedzimšanas viņš zaudēja tēvu. Pirmos divus dzīves gadus atbilstoši tālaika paražām viņš pavadīja zidītājas ģimenē ārpus pilsētas. Sešu gadu vecumā zēns zaudēja māti. Lai gan ciešās radniecības saites beduīnu sabiedrībā klana biedriem lika par mazo Muhammadu parūpēties (t.i., neļaut nomirt badā), tomēr viņš nevarēja

baudīt draiskulīgu bērnību. Gluži otrādi, viņam nācās iepazīt sava laika sabiedrības netaisnības.²⁹⁵

Muhammads, kad viņu mūsu ēras 610. gadā Hiras alā uzrunāja eņģelis Džabriēls, it nemaz nejutās tā, it kā viņa dvēseli būtu caurstrāvojis sapņaina tīksme vai saldkaisls reiboņprieks. "Lasi! sava kunga vārdā," pavēlēja eņģelis. (Korāns, 96:1). Gluži pretēji, Muhammads bija pārbijies, šausmu pārņemts un izmisis. Kā vēsta nostāsti un leģendas (vai, ja vēlaties, vēsturiskas ziņas), Muhammads vispirms sprieda, ka viņu ir pārņēmis neprāts — tie ir bijuši neprātīgi murgi, māņi vai blēņas. Viņš nebūt necentās izmantot situāciju, lai kļūtu par pravieti. Tomēr Dieva griba bija spēcīgāka un par pravieti viņš kļuva.

Iesākumā Muhammads savu atklāsmi publiski nepauda un par to pastāstīja tikai tuviniekiem, vispirms sievai Hadīdžai. Pirmās publiskās runas viņš teica vien pēc trim gadiem. Sākumā viņam nebija ne vērā ņemamu panākumu, nedz nopietnu pretinieku. Mekas sabiedrība Muhammada "dīvainību" neatzina, taču piecieta. Vismaz pagaidām viņš bija tikai sika neērtība pastāvošās iekārtas un beduīnu seno tradīciju ēnā, tomēr vienlaikus viņš spēja sekmīgi iekļauties ikdienas sabiedriskajā dzīvē.

Dzīves laikā Muhammads kā prasmīgs tirgotājs un vienkārši "labs cilvēks" bija ieguvis gan bagātību, gan atzinību un slavu. Taču sarežģītā bērnība bija parādījusi arī dzīves bēdīgo pusi. Iespējams, tieši tas viņam ļāva acīgi saredzēt problēmas Mekas noslēpotojā sabiedrībā un novērtēt sociālās netaisnības radīto postažu. Mekas periodā viņš zināmā mērā bija līdzīgs Jēzum — atstumtais vai pat izstumtais. Viņš bija svešinieks starp savējiem, neatzītais pravietis, kuru nicināja pastāvošā vara. Muhammads cīnījās par sociālo vienlīdzību, par taisnīgumu u.tml. vērtībām. Viņš neatzina vardarbību un, gluži kā Jēzus vai Gandijs, vai kāds progresīvs kreisais liberālsociālists, aicināja uz nevardarbīgo pretošanos. Viņš ticās pārskatīt ierūsējušo sabiedrisko kārtību vai, ļaujoties mūsdienīgām interpretācijām, ar runām par Dievu, taisnīgumu un moralitāti centās modernizēt savas vides sociālo iekārtu.

POLITIĶIS MEDĪNĀ

Viss mainījās.* Iespējams, Muhammadam gluži vienkārši apnika būt zaudētājam, bet varbūt viņš iemaldījās sātana neceļos; varbūt viņš apreiba no varas. Tie ir un paliks neskaidri pieņēmumi, un skaidrs ir tikai tas, ka Medīnas un Mekas perioda atklāsmju temati un izteiksmes stils atšķiras.²⁹⁶ Medīnā prickšplānā izvirzījās (jaundibinātās) sabiedrības pārvaldes problēmas, konflikts ar neticīgajiem un tiesību jautājumi. Reliģija kļuva politiska.

Medīnā, ko tolaik vēl dēvēja par Jatribu**, bija ieildzis konflikts starp varas centriem — Ausa un Hazradža ciltīm. Pēc divus gadus ilgām pārrunām ar Medīnas vadošo cilšu pārstāvjiem, 622. gadā notika hidžra, kad Mekā nopietni apdraudētie islāmticīgie bēga (jeb pārcēlās) uz Medīnu.^{***} Katrā ziņā pēc hidžras Muhammada dzīve radikāli mainījās. Viņš vairs nebija tikai “viens starp daudziem”, pat ja gribēja tā domāt. Tagad viņš bija dedzīgu emigrantu kopienas līderis.

* Pārmaiņas Medīnas posmā ir izcili piemērots temats, par ko šķēpus lauzt var piekritēji kristieši un musulmaņi. Kristietības apoloģēti varētu norādīt uz līdzību ar Kristus kārdināšanu. Sātans Jēzum piedāvāja laicīgo varu, bet Jēzus atteicās. Vai Muhammads atteicās no laicīgās varas? Zināmā mērā ir taisnība apgalvojumā, ka Medīnas periodā viņš no pravieša pārtapa politiskajā līderī un karavadonī. Savukārt islāmticīgie varētu sludināt, ka Jēzus Dievs ir pārāk vārgulīgs, ja reiz pieņem kompromisu ar Romas Cēzaru, un tāpat nav nekāds istens Dievs.

** Jatribu pārdēvēja par Medīnu tikai pēc Muhammada nāves. Nosaukums “Medīna” nozīmē “Pilsēta”, proti, “Pravieša pilsēta”.

*** Muhammadu uz Medīnu uzaicināja Jatribas sadrumstalotā vara ar lūgumu palīdzēt izkārtot mieru. Pirms kāda laika Muhammads bija ieguvis tālejošu slavu par attapīgo rīcību Kaabas atjaunošanas licībā, kad kuraišu klanī nespēja vienoties, kurš tieši noliks vietā Melno akmeni, Muhammads zemē izklāja apmetni un uz tā nolika akmeni; tad četru svarīgāko klanu līderi to paņēma aiz katra stūra un kopā novietoja paredzētajā vietā.

Hidžra ir kļuvusi par nozīmīgu simbolisku ideju islāmā, un to labprāt apspēlē arī mudžāhidi mūsdienās, to skaitā *Islāma valsts* apoloģēti. Hidžra visupirms bija konkrēts notikums — Muhammada un viņa atbalscītāju pārvietošanās telpā un laikā no vienas pilsētas uz citu. Taču hidžra ātri vien iemantoja arī simbolisku nozīmi, proti, turpmāk tā nozīmēja pārvēršanos no neticīgajiem.

Islāma valsts šo ideju izmanto divējādi. Visupirms tai ir militāri taktisks pielietojums. Ja kaujas laukā nesokas, tad, sekojot Muhammada piemēram, drīkst atkāpties vai bēgt. Tas nozīmē, ka nav vajadzības cīnīties bezcerīgā kaujā. Muhammads labi saprata, ka palicis Mekā viņš zaudētu ne tikai dzīvību, bet arī ko svarīgāku — Dieva vēsti cilvēcei. Tāpēc drīkst un ir pat vēlams bēgt, kad tas nepieciešams, ja tas ir labākais ceļš, kā vēlāk gūt panākumus. Līdzīgi rīkojas arī *Islāma valsts* — kad cīņu nevar uzvarēt, tā atkāpjas, lai uzbruktu tur, kur uzvara ir iespējama. Tā ir garava nemitīgi veikt taktiskas hidžras, lai tikai saglabātu dzīvību un ideju. Ja *Islāma valsts* jūties, ka nespēj noturēt teritorijas Sīrijā un Irākā, tā varētu veikt šādu hidžru, proti, pārvērties *kaut kur citur*, t.i., atteikties no materiālas zemes un pārvērties "garīgajā telpā", lai tur atjaunotos nākamajam iznācienam.

Hidžras ideja izpaužas arī ļoti mūsdienīgā veidā. Proti, grūtības praktizēt savu ticību var rasties ne tikai kaujas laukā, bet arī ikdienā, īpaši tad, ja ticības forma ir tāda, ko neatzīst ģimene, kopiena vai valsts vara kārtībasargājošo iestāžu veidolā. Glābiņu jau atkal piedāvā hidžra, taču mūsdienu datortehnoloģijas kontekstā tā iegūst jaunu un savdabīgu formu, proti, apdraudētais mudžāhids var veikt "digitālo hidžru". Tā ir pārcelšanās no materiālās vides (mājas, ielas, mošejas, tirgus laukuma u.tml.) uz interneta vidi — tīmekļa forumiem, tērzēšanas vietnēm, sociālajiem tīkliem u.tml. Tādējādi internets kļūst par jauno Medīnu! Acīmredzot dzīve pastāvīgā apdraudējumā piespiež mudžāhidus meklēt novatoriskus risinājumus. Kad *Islāma valsts* būs zudusi, tās biedri varēs noskūt bārdas un pārceļt savu cīņu uz tīmekļa vietnēm. Mūsdienu pasaulē attiecības starp virtuālo

un reālo kļūst arvien neskaidrākas. Šķiet, ka islāmistu radikāļi šo tendenci ir ļoti labi uztvēruši.

Kad Muhammads ieradās Medīnā, viņam nebija lielas varas. Tāpēc bija jārikojas apdomīgi un no vājuma pozīcijas. Tomēr viņam ātri vien izdevās apliecināt savu izcilo politiķa talantu. Lai saliedētu saspringto Medīnas sabiedrību un konkretizētu islāma lomu sadzīvē, Muhammads sacerēja līgumu, ko patlaban dēvē par "Medīnas konstitūciju".²⁹⁷ Tas ir dokuments, kurā izklāstītas Medīnas iedzīvotāju grupu (musulmaņu un to atbalstītāju, kā arī vietējo ebreju) savstarpējo attiecību regulas, strīdu izšķiršanas procedūra un noteikta varas struktūra, kā arī sabiedrības un islāma attiecības. Svarīgākais t.s. Medīnas konstitūcijas ieviestais jauninājums bija tas, ka šis kopienas līgums faktiski radīja jaunu kosmopolītisku identitāti. Proti, Muhammads panāca, ka sabiedrība (protams, sākumā tikai daļēji) atsacījās no vecās beduīnu iekārtas un tās vietā pieņēma tādu pašorganizācijas formu, kurā etniskā, nacionālā, lingvistiskā u.tml. piederība vairs nebija noteicoša.

Te jāņem vērā, ka tradicionāli beduīnu sabiedrībās stiprākā, ja ne vienīgā, saikne bija asinsradniecība un no tās izrietošā asinsatriebība. Šīs saites bija ārkārtīgi spēcīgas. Tātad beduīnu sabiedrība bija gluži kā liela ģimene. Muhammads Medīnā, kurā cīnījās šādas lielģimenes, uzspieda līgumu, kas klanu saimes aizstāja ar augstāka līmeņa sabiedriskās organizācijas principu — ummu jeb reliģisko kopienu. Asinsradniecību, kuras pamatā bija mīts par kopīgu izcelšanos, nomainīja radniecība vēl senākas izcelsmes un dziļāka ciltstēva, proti, Dieva priekšā. Tātad umma jeb ticīgo kopiena deleģēja savu suverenitāti Dievam kā augstākajam un vienīgajam spēkam, kurš savukārt caur Muhammadu novirzīja šo varu tālāk Korānam. Tādējādi jaunā situācija apslāpēja tradicionālo likuma garantu — asinsatriebību. Tās vietā nāca atbildība abstrakta spēka — Dieva — priekšā. Ētika, pazaudējusi situatīvo atkarību no ļaužu izcelsmes, ieguva atkarību no universāla principa, t.i., visi cilvēki ir vienlīdzīgi Dieva priekšā, un nevienš klans — ne liels, ne mazs — nav "vienlīdzīgāks" citu priekšā.

Lai gan jaunais sabiedriskais līgums lielā mērā saglabāja daudzas beduīnu paražas un dzīvošanas prakses, tomēr asinsradniecības aizvietošana ar ticības saitēm kā jauna tipa sabiedrības "līmi" bija eksplozīvs jauninājums. Protams, ka sākotnēji tas viss līdzinājās tradicionālajai iekārtaī un Muhammads faktiski bija tāds kā "lielcilts dižšeihs". Tomēr idejas aizmetņi bija radušies.²⁹⁶ Tā kā Dievs savu atklāsmi bija uzticējis Muhammadam, viņš varēja pamatoti uzskatīt, ka ir piemērotākais tiesnesis, lai lemtu par to, kā turpmāk pasaulei būt. Beduīnu klanu sarūmēšana zem vienotas identitātes padarīja Arābijas iedzīvotājus par vērā ņemamu pulku, savukārt Dieva autoritāte Muhammadu — par ietekmīgu politisko figūru.

Arī *Islāma valsts*, atsaucoties uz ideju par ummu, ir kosmopolītiska, proti, tādā nozīmē, ka tā nešķiro cilvēkus pēc piederības rasei, dzimumam, tautai, valstij u.tml. (Tas gan nenozīmē, ka praksē tā patiešām ir.) Vienīgais izšķirošais faktors ir ticība — ja esi islāmticīgs, tad piederī ummai.

Pēc Mekas perioda viss mainījās. Muhammads vairs nebija atstumtais taisnīguma meklētājs vai "nelaimīgais patiesības paudējs". Viņš bija kļuvis par patvaļīgi interpretēta sociālā taisnīguma cīnītāju. Turklāt šajā periodā pārvērtās ne tikai *cilvēka* Muhammada dzīve, bet arī *pravieša* atklāsmes. Medīnas posmā Muhammads arvien biežāk no Dieva saņēma pamācības par valsts un sabiedrības pārvaldē noderīgiem tematiem.

KARAVADONIS ARĀBIJĀ

Viens no Medīnas perioda notikumiem, kam ir tālejošas sekas, ir Nahlas sirojums. Jau drīz pēc ierašanās Medīnā Muhammads norīkoja savus līdzgaitniekus veikt sirojumus — uzbrukt karavānām un tās aplaupīt. Pirmie seši uzbrukumi bija neveiksmīgi, taču septītajam bija zināmi panākumi. Tiesa gan, laupījums bija necils un maksa par to augsta — nogalināti Mekas pavalstnieki. Turklāt uzbrukums bija noticis svētajā mēnesī, kad karot ir aizliegts. Tam bija bīstamas sekas, proti, gan draudzīgie, gan naidīgie pagāni cēla traci, ka tas ir liels noziegums, ka Muhammads un visi viņa

bandīti ir blēži, bezgoži u.tml. Tā nūdien izskatījās, ja uz lietu raudzījās no vispārātzītu likumu un paražu skatpunkta. Par radušos situāciju priecīgs nebija arī Muhammads, jo saprata, ka pagaidām rīkojas no vājuma pozīcijām. Tomēr drīz vien viss tika vērst uz labu, jo laimīgā kārtā talkā nāca Dievs, kas visžēlīgi pamācīja, kāpēc acīmredzamais noziegums tomēr ir svētīgs darbs.

“Tie jautā tev par Pasargāto mēnesi –
vai būs tajā karot?
Saki: karot tajā – liels grēcīgums,
tak vērst citus nost no Dieva ceļa
un noliegt i Viņu, i Pasargāto lūgtavu,
un lūdzējus patriekt no tās,
tas Dieva prickšā – vēl lielāks.” (Korāns, 2:217)

Arī:

“Brīva vaļa tiem, uz kuriem nāk ar karu, –
tiem tak darīta netaisnība,
un paties, Dievam vara palīdzēt viņiem –
tiem, kas netaisnā kārtā izdzīti no saviem mājokļiem,
tik tāpēc, ka teikuši: mūsu Kungs – Dievs!” (Korāns, 22:39–40)

Ideja par vardarbības attaisnošanu aizsardzības vajadzībām stipri atšķiras no tā, ko Muhammads praktizēja Mekā. Nu vairs nevar runāt par nevardarbīgo pretošanos. Tagad ir karš un Muhammads ir kļuvis par karavadoni. Ja Mekas periodā Muhammads līdzinājās Jēzum, sludināja Dieva vārdu un taisnīgu morāli, tad Medīnas periodā, velkot paralēles ar Nikolo Makjavelli pamācībām, drīzāk līdzinājās Cezārem Bordžam — viņš kļuva par pragmatisku un praktiski domājošu valstsvīru.

Sīrojumu attaisnošana, kā arī turpmākā karošana islāma un Muhammada vēsturē radīja arvien jaunus precedentus, kas vēlāk kļuva

par argumentu to cilvēku rokās, kuri norāda uz islāma vardarbīgumu, kā arī izraisīja miermīlīgās un taisnīgās kustības, kas aizsākās Mekā, izčākstēšanu. Taisnības labad gan jāteic, ka līdzīgi ir arī ar citu reliģiju svētajiem tekstiem un nevar vainot tikai Muhammadu. Jāsaprot, ka Dieva vai Muhammada sniegtie likumi un tikumi bija piemēroti attiecīgā laika problēmām un dzīves praksēm. Muhammads dzīvoja pasaulē, kurā zobenam bija liela vara. Viņš nevarēja to ignorēt.

Jēra un vilka samīšana vietām noderēja kā labs attaisnojums pēc Nakhlas sirojuma. Taču tas bija ārkārtīgi bīstams precedents ar tālejošām sekām. Visticamāk, ikvienam bija skaidrs, cik trausla ir robeža. Turpmāk arī citreiz, prasmīgi rīkojoties ar vārdiem, varēja sevi preventīvi pasludināt par upuri, lai tādējādi attaisnotu savu agresiju. Tā vien šķiet, ka šī ideja ir cieši iesakņojusies arī radikālā islāmisma mudžāhidu aprindās. Viens no to vadošajiem lozungiem ir tas, ka viņi cīnās pret krustnešu, cionistu un šīitu alianses agresiju. Kopš Nakhlas sirojuma vairs nevarēja runāt par nevardarbīgu islāmu. Vardarbības akts bija noticis, un beduīnu asinsatriebības tradīcija, ko nespēja iznīdēt pat Medīnas konstitūcija, pagērēja sākt asinsizliešanu. Līdz ar to jautājums vairs nebija par to, vai cīnīties, bet gan — kādos gadījumos cīnīties? Šos jautājumus, protams, nemitīgi risina arī mudžāhidu teorētiķi.

FUNDAMENTĀLĀS REFORMĀCIJAS: SALAFISMS UN VAHĀBISMS

EKSEKŪZES LIKLOČI

Kā jau visas reliģijas pasaules vēsturē, arī islāms ir ticis interpretēts dažādi. No vienas puses, tas ir stabils, koncentrēts vēstījums. Taču, no otras puses, reliģisko tekstu — gan Korāna, gan hadīsu — bieži vien neskaidrais izklāsts ir licis komentētājiem pamatīgi nopūlēties ar divdomīgo vietu

skaidrošanu. Turklāt svētā vēsts dažkārt ir pausta kā aizplīvuroti mājiņi, brīžiem tā ir kā pamācība par konkrētiem notikumiem, bet dažkārt — nosaka vispārīgus likumus.*

Viens no šādiem vēstījumiem, kas, jo īpaši mūsdienās, izraisa plašu rezonansi un pārpratumus, ir attieksme pret sievietēm. Korānā ir fragmenti, kuros parādās abu dzimumu vienlīdzība Dieva priekšā. Dievs ir runājis uz abiem un abiem sola labus laikus:

“Paties, pakļāvīgajiem un pakļāvīgajām,
ticīgajiem un ticīgajām,
uzticīgajiem un uzticīgajām,
pazemīgajiem un pazemīgajām,
labdevīgajiem un labdevīgajām,
gavētājiem un gavētājām,
tiem, kas savu kājstarpī glabā,
un tām, kas to glabā,
tiem, kas piemin Dievu jo bieži,
un tām, kas Viņu piemin, —
Dievs viņiem sataisījis grēku apklāšanu
un diženu atalgu.” (Korāns, 34:35)

- * Par nedienām ar interpretācijām pastāsta kāda amizanta ainiņa no hadisiem. Jau gulēdams uz nāves gultas, Muhammads bija spiests noklausīties savu līdzgājēju ķīviņos. Kādā brīdī, saņēmis pēdējos spēkus, viņš saucis, lai dod rakstāmlietas, un viņš vēstis tādas ziņas, kas uz mūžiem neļaus musulmaņiem noiet no taisnā ceļa. Taču tā vietā, lai izpildītu prasīto, Muhammada tuvinieki sāka strīdēties par to, kā tieši īstenot rakstāmlietu pienešanas procesu un kā vislabāk būtu veikt pierakstīšanu. Tā redzējis, saniknotais Muhammads vien noelsis “Vācieties!” un atlaidies nāves gultā. Tā arī musulmaņi neuzzināja, kas ir tā lieta, kas uz mūžiem nodrošinātu palikšanu uz taisnā ceļa.

Taču vēlāka atklāsme parāda citādu ainu:

“Vīri stāv pāri sievietēm, jo Dievs tiem iedalījis vairāk nekā tām
un tie tērē no savas mantas.

Un taisnīgās ir padevīgas
un glabā apslēptu, ko Dievs licis glabāt.

Bet tās, kuru augstprātības baidāties, – aprājiect,
un liedziet tām savas cisas,
un sitiet tās.

Un, ja viņas nu klausu jums,
tad nepļijieties vairs darīt tām pāri.

Paties, Dievs augstu, Viņš – liels.” (Korāns, 4:34)

Islāma eksegētiem (svēto tekstu izskaidrotājiem) šādās situācijās ir jārod risinājums. Tam var izmantot vismaz trīs interpretācijas stratēģijas.

Pirmā — izslēgšana. Diskutablu vietu var atzīt par viltojumu, jo tajā paustais gluži vienkārši nevar būt patiess tāpēc, ka tas neatbilst kaut kādai vispārējai domas līnijai. Piemēram, stāsts par t.s. “sātaniskajām vārsēm” nevarot būt patiess, jo neatbilst vēsturiskajam kontekstam, Muhammada nemaldīgumam u.tml.

Otrā — atcelšana. Problemātisko vietu atzīst par autentisku, bet argumentē, ka kāds cits svēto rakstu korpusa fragments iepriekšējo atceļ. Tātad, abas vietas ir patiesas, bet pirmā vairs nav aktuāla, jo cita problēmu skaidro labāk, skaistāk, precīzāk utt. Mekas un Medinas sūru pēctecība ir labs šis pieejas piemērs. Starptautisku skandālu 2006. gadā izraisīja bijušā Romas Katoļu baznīcas pāvesta Benedikta XVI lekcija Rēgensburgas Universitātē,²⁹⁹ kurā viņš runāja par ticības un racionalitātes attiecībām. Pāvests runā atsaucās uz Korāna otrās sūras 256. ajātu, kurā izskan tolerances vēsmas — “Ticībā nevar būt spaidu!”³⁰⁰ Otrā sūra ir tapusi Medīnas sākumposmā, kad Muhammadam nebija varas. Savukārt Korāna devītajā sūrā, kura hronoloģiski ir krietni jaunāka par otro sūru,

dzirdams jau pavisam citāds tonis: "Kaujiet piepulsētājus, kur vien tos rodāt, gūstiet un lenciet tos, un uzglūniet tiem no jebkura slēpņa."³⁰¹ Musulmaņu sabiedrība, tikko atguvusies no Dānijas karikatūru skandāla, ļoti saasināti uztvēra pāvesta pārdomas, un starp visiem citiem atklātā vēstulē protestu pauda arī 38 augsta ranga "mērenie" islāma garīdznieki. Viņi uzslavēja pāvesta cīņu pret sekulārismu, kultūras plurālismu u.tml. ķecerībām, taču tūlīņ arī norādīja, ka nekādas pretrunas nav un tēze "ticība bez spaidiem" ir un paliek islāma būtiska daļa. Tomēr šis gadījums, kā skaidro Žils Kepels, drīzāk apliecina to, ka centralizētas autoritātes trūkums islāmā jebkādas spekulācijas par pareizu vai nepareizu interpretāciju padara ārkārtīgi sarežģītas.³⁰²

Trešā — kontekstualizēšana. Šī ir visai rafinēta pieeja. Proti, komentētājs var skaidrot, ka fragments attiecas uz noteiktu kontekstu — vietu, laiku, tautu, personu u.tml. Tātad diskutablā vieta ir patiesa, to neviens neatceļ, taču ārpus konkrētā piemēra robežām tā nav relevanta. Piemēram, ja Dievam ir labpaticies ebrejus, kas sabbatā zvejoja, pārvērst par mērkaķiem (Korāns, 2:65), tas nozīmē tikai to, ka kādreiz tā patiešām bijis, bet tas nebūt nenozīmē, ka arī turpmāk visi Izraēlas zvejnieki riskētu ar līdzīgu likteni (lai gan, ja Dievam atkal iegribētos atkārtot savu savdabīgo izgājienu, viņš varētu to netraucēti paveikt).

Ko tad iesākt ar tām "augstprātīgajām" dāmām? Liegt ciskas vai uzreiz sist? Daži ekseģēti teiks, ka tik skaidri paustus Dieva vārdus nav vajadzības lieki tulkot.* Taču citi, īpaši tie, kas vēlas salabt ar rietumnieku femi-

* Rietumos jautājums par sieviešu tiesībām islāmā ir izraisījis daudz vētraiņu strīdu, kā arī asu nosodījumu. Tomēr situācija nebūt nav tik vienkārša. Pirmkārt, sieviešu tiesības Muhammada vēstītajā islāmā bija krietni lielākas nekā tālaika cilšu tradicionālajos likumos, tātad islāmu varētu pamatoti uzskatīt par emancipējošu kustību. Tas, ka šī emancipācija nav turpinājusies, ir pavisam cita lieta. Otrkārt, sieviešu tiesības Tuvajos Austrumos lielākoties ir atkarīgas nevis no islāma un šariāta, bet gan no vietējām paražām. Korānā paustie norādījumi uzvesties un gērbties tikli nemaz nav tik precīzi, kā to interpretē dažādos reģionos. Afganistānā izplatītās burkas nav pretrunā islāmam, bet nav arī tā obligāta prasība. Treškārt,

nistēm, ir spiesti meklēt risinājumu. Piemēram, varētu teikt, ka sist drīkst tikai galējas nepieciešamības gadījumos, bet visādi citādi — ikdienā — to darīt nedrīkst. Sišanas aizstāvji varētu teikt, ka arī liberālajos Rietumos par noziedzīgiem taču liek cietumā, bet tas nenozīmē, ka visus cilvēkus bez iemesla iesloģa. Līdzīgi būtu ar nepaklausīgām augstprātēm — ja viņas grauj laulības “mīlestību un žēlsirdību” (Korāns, 30:21), tad acimredzot viņām jāsaņem godīgi nopelnīts sods.

Šādas un līdzīgas interpretāciju kaislības caurstrāvo visu islāma vēsturi. Galu galā, diez vai kāds nopietni domās, ka tas islāms, ko praktizēja karojošās arābu ciltis, ir tieši tas pats, ko mūsdienās sludina pacifiski un liberāli noskaņoti musulmaņi — no pakistāņu studentiem līdz Ziemeļteherānas jaunkundzēm, kuru galvassegas atsedz vairāk nekā aizsedz.

SALAFĪTI

It kā ar iekšējo jucekli jau nebūtu gana, islāmticīgo pasaulē 18. un 19. gadsimtā arvien uzmācīgāk sāka iespieties Eiropas lielvaras, kas ieradās ne tikai ar ieročiem, bet arī ar savu kultūru. Tas bija kārtējais satricinājums, kas sašūpoja puslīdz noturīgās interpretācijas. Musulmaņiem nācās atskārst, ka tā nu ir noticis, ka gan militārajā, gan saimnieciskajā dimensijā kristietīgā Eiropa ir aizjuzusi visām islāma valstīm tālu priekšā. Uz to varēja reaģēt divējādi. No vienas puses, tas mudināja uz atdarināšanu. Lielā steigā daži musulmaņu zemju valdnieki (piemēram, Ēģiptes vietvaldis 19. gadsimta sākumā Muhameds Ali pašā) veica reformas, taču par tām nereti bija jāmaksā gan ar miesas, gan kultūras asinīm. Tas, saprotams, neraisīja milzīgas simpātijas pret ienākošajām vērtībām. No otras puses,

Muhammada laikiem piemērotie likumi pārstāv citu vērtību sistēmu un izpratni par publiskā un privātā attiecībām. Atšķirībā no hellēniskās kultūras, kurā dzīves centrs bija agora jeb pilsētas laukums (publiskā telpa), islāmā “labā” un “svētīgā” vieta ir mājas (privātā telpa). Līdz ar to palikšana mājās un norobežošanās ar apģerbu publiskajā (ļaunajā) telpā tiek saprasta kā īpaša sieviešu privilēģija.

varēja ieslīgt pašizolācijā, taču to izdarīt bija ļoti sarežģīti. Kāds varēja domāt, ka modernizācija ir vajadzīga ne tikai valsts pārvaldei, bet arī islāmam.³⁰³ Līdz ar to teologiem bija jau atkal un atkal jānodarbojas ar interpretēšanu. Vai telefons ir tikumīga lieta? Vai kārtīgam musulmanim piedienas nēsāt kaklasaiti? Galu galā: kā sadzīvot ar neticīgajiem? Turklāt jebkurš musulmanis varēja pats savām acīm redzēt kādu pretrunu. Proti, Dievs bija solījis, ka tie, kas viņam paklausies, dzīvos laimē un pārticībā. Taču Jēzus pielūdzēji kaut kā bija pamanījušies iekārtot savu dzīvi greznāku. Tātad varētu domāt, ka kļūdiņies ir vai nu Dievs, vai arī viņa pakļāvīgie. Taču, tā kā Dievs nekad nekļūdās, bija vien jāsecina, ka problēma ir pašā musulmaņu sabiedrībā, t.i., tātad musulmaņi *kaut ko* dara nepareizi.

So nepatīkamo stāvokli piedāvāja pārvarēt divi konkurējoši domas virzieni — islāmisms un nacionālisms. Nacionālisti (it īpaši Abdunnāsirs Ēģiptē 20. gadsimta vidū) skandēja, ka risinājums ir rodams spēcīgu nācijvalstu izveidē, kuras saliedētu kultūra un valoda. Savukārt islāmisti argumentēja, ka visu nelaimju cēlonis ir attālināšanās no islāma vērtībām, tostarp rietumnieku nacionālisma atdarināšana. Islāmisma virziena sarvarā savu atbildi piedāvāja reformistu kustība, ko dēvē par salafismu. Tās pārstāvju domas gājiens bija pavisam vienkāršs: šobrīd nav labi, bet senos laikos — jo īpaši pirmo trīs musulmaņu paaudžu laikā — islāma sabiedrība, umma, piedzīvoja ziedu laikus. Tolaik ļaudis dzīvoja tikumīgi, vadoņi — vareni, Kalifāts pletās plašumā, īsi sakot, dzīve bija rožaina. Tātad secinājums ir gaužām vienkāršs: pietiek mērķaķoties pakaļ rietumniekiem, ir gana producēt interpretāciju jauninājumus jeb *bidaa* un ir šeit un tagad jāatgriežas pie tām vērtībām, ko ticīgie ļaudis praktizēja senatnē.

Lai gan mūsdienās salafisma kustība ir ieguvusi ļoti nelāgu slavu, tā nav vienveidīga. Salafisma sākotni ir ierasts saistīt ar 19. gadsimta beigu islāma domātājiem, visupirms ar Džamāludīna al Afgāni idejām.³⁰⁴ Afgāni uzskatīja, ka, līdzīgi kā Lutērs Eiropā bija reformējis kristietību, ir nepieciešama arī islāma atjaunotne, kas rodama t.s. dievbijīgo priekšteču atdarināšanā. Taču viņš nebūt nevēlējās noliegt Rietumu tehnoloģisko

un saimniecisko progresu. Gluži pretēji, viņš argumentēja, ka zinātne, kritiskā domāšana un racionālisms ir pilnīgi savietojami ar islāma pamatvērtībām. Turklāt no aplamiem uzslāņojumiem attīrīta reliģija ļautu radīt krietnu sabiedrību, kas attīstītos ne tikai materiāli, bet arī morāli. Afgānī modernizācijas projektā atgriešanās pie islāma saknēm nozīmēja nevis aklu novecojuša dzīvesveida atdarināšanu, bet gan atgriešanos pie tikumiskās izcilības un prāta spozmes.

Azhara universitātes absolvents un Afgānī sekotājs Muhammads Abduhs turpināja sava skolotāja darbu. Viņa dzīve un darbs noritēja laikā, kad islāma sabiedrībā pletās plašumā plaisa starp dedzīgiem rietumniecisko vērtību atbalstītājiem un sabiedrības konservatīvo daļu, kas noraidīja jebkādas pārmaiņas. Abduhs centās pārvarēt šīs nesaskaņas un aicināja nodarboties nevis ar *taklīdu* — atdarināšanu, bet gan ar *idžtihādu* — neatkarīgu interpretāciju. Viņš uzskatīja, ka starp islāmu un modernitāti principā nav nekādu pretrunu, bet, ja kādam šķiet, ka pretrunas ir, tad tas ir tikai islāma pamattekstu aplamu interpretāciju dēļ. Savukārt Abduha skolnieks Muhammads Rašīds Ridā salafisma kustībai piešķīra politisku un konservatīvu nokrāsu. Viņš gan argumentēja, ka islāma juridiskajā praksē jāatsakās no interpretāciju iekapsulēšanas (*jumud*) un aklas atdarināšanas, taču, pieredzot arvien jūtamāku rietumnieku kultūras dominanci, nosliecās par labu krietni konservatīvākai nostājai. Mūža nogalē — 20. gadsimta pirmajā trīsdesmitgadē — Ridā kļuva par Saūda Arābijas vahābisma atbalstītāju, aģitēja par islāmiskas lielvalsts jeb kalifāta atjaunošanu un islāma reformācijā aicināja atgriezties pie tiešas svēto tekstu interpretācijas.

Sākotnēji miermīlīgā un uz sadarbību aicinošā kustība laika gaitā ir ieguvusi jaunus novirzienus, kas būtiski atšķiras no Afgānī vai Abduha skatījuma. Salafisms ir zaudējis teoloģisko dimensiju un kļuvis politizēts. Tieši attieksme pret laicīgās dzīves peripetijām ir viens no labākajiem veidiem, kā klasificēt mūsdienu salafisma tendences: salafisma praktizētājs var paņemt rokās Korānu, vēlēšanu biļetenu vai trieciensauteni. Abdul-

lāhs Saīds mūsdienu salafismu iedala četros novirzienos: 1) modernisms, 2) islāmisms (jeb neosalafisms), 3) puritānisms (nejaukt ar angļu protestantu kustību) un 4) karojošais salafisms.*

Modernisma novirzienu pārstāv Afgānī, Abduha un Ridā (agrīnajos darbos) paustās idejas, orientācija uz kopsaucēju meklējumiem, reformācija, tolerance, interpretācijas brīvība un, protams, atsaukšanās uz dievbijīgajiem priekšgājējiem. Savukārt islāmistu salafismu raksturo Ridā vēlinie uzskati un pārstāv, piemēram, *Musulmaņu brālība*, kas, izmantojot legālus politiskās darbības rīkus, cenšas modernistu intelektuālos prātojumus iedzīvināt reālajā dzīvē.³⁰⁵

Islāma valsts kontekstā īpaši jāpievēršas puritāniskajam un kaujinieciskajam salafismam. Puritānisma piekritēji visupirms rūpējas par ticības tīrību — par teoloģiskiem jautājumiem, piemēram, par Dieva viendievību, par attieksmi pret svētajiem un svētvietām, par reliģisko praksi, dzimumu segregāciju, tikumisku uzvedību u.tml. Šo novirzienu visupirms un galvenokārt pārstāv Saūda Arābijas vahābisms. Tas ir arī *Islāma valsts* vienīgā atzītā islāma forma. Puritāņu salafītu teoloģiskās autoritātes nav nedz Afgānī vai Abduhs, bet gan, piemēram, radikāli noskaņotais viduslaiku islāma teologs Ibn Taimija.

Karojošā salafisma proponenti neatsakās no modernisma, politiskās vai puritāniskās dimensijas. Gluži otrādi, arī *Islāma valsts* risina jautājumu, kā veidot islāmisku sabiedrību mūsdienu apstākļos. Arī politiskā dimensija nav sveša, taču tā izpaužas gan kā pastāvošās valstiskās pārvaldes formas, gan starpvalstu attiecību kategorisks noraidījums, izvirzot

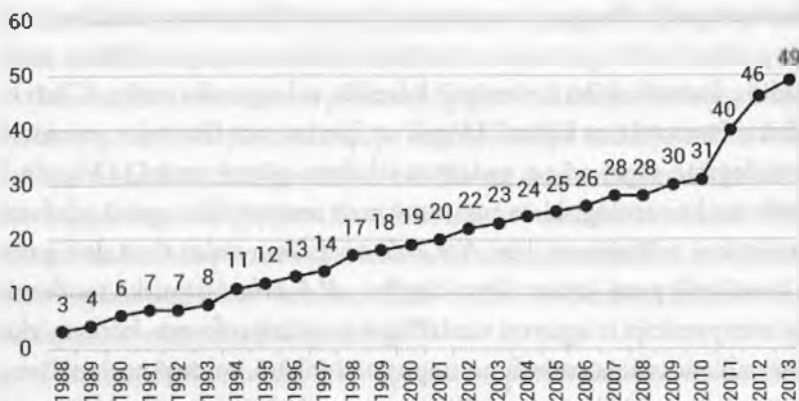
* Cita mūsdienu salafisma iedalījuma pamatā ir aktivitātes daudzums. Vairums salafītu ir "klusētāji", proti, viņi galvenokārt rūpējas par savu un tuvinieku dvēselēm, domā, kā kļūt par labākiem cilvēkiem u.tml. Salīdzinoši mazāka daļa ir publiskie aktīvistu, kas pastāvošās kārtības satvarā aicina uz reformām, taču atturas no radikāliem izteicieniem vai darbībām. Trešais tips ir visi tie salīdzinoši mazskaitlīgie salafīti, kas principiāli noraida visu pastāvošo kārtību, turklāt uzskata, ka tas jādara ar ieročiem rokās.

tikai vienu mērķi — kalifāta atjaunošanu ar visām izrietošajām sekām. Būtiskākā atšķirība izpaužas metodēs. Kamēr *Musulmaņu brālība* cīnās par piekļuvi valsts pārvaldei, tikmēr *Al Kāida* un it īpaši *Islāma valsts* sludina, ka vardarbība ir vienīgais līdzeklis, ar ko panākt cerēto. Gluži kā Markss “nostatīja uz kājām” Hēgeli un Ļeņins tam lika soļot revolūcionārā degsmē, tāpat arī 20. gadsimta salafisma pārreformētāji (Maudūdī, Kutbs u.c.) no teoloģiskiem augstumiem uz zemes nolika agrīnā salafisma teorētiskos prātojumus, bet *Al Kāida* un *Islāma valsts* tiem dod gaitu, kas savā ceļā grauj ierasto lietu kārtību. *Al Kāidas* islāmiskā modernisma interpretācija ir ieguvusi vardarbīgas revolūcijas formu, kuras mērķis ir atsvabināt islāma pasauli no importa vērtībām, tostarp nacionālisma, komunisma, sociālisma, kapitālisma, un to vietā uzspiest “attīrītu”, ortodoksālu un fundamentālu islāmu.

Karojošā salafisma atbalstītāji nosoda klusējošās vai kolaboracionistiskās sabiedrības daļas pasivitāti, barojas no publisko aktīvistu runām un aicina iznīcināt grēcīgo kārtību. Kā norāda Londonas Karaliskās koledžas pētnieks Širāzs Māhers, mūsdienu “noliedzošā” salafisma pašizpratnē nav itin nekā “neracionāla vai dīvaina”, jo tas vienmēr atsaucas uz svētajiem rakstiem, proti, savas ideoloģijas satvarā rīcība ir pilnīgi racionāla. Analizējot salafisma kustības evolūciju, Māhers konstatēja, ka karojošā salafisma kodolu veido piecas pamatidejas:

- *tauhīds* — Dieva nedalāmība un veselums, absolūta viendievība. Šis princips ir centrāls islāmam kā tādām, taču salafīti izceļ dažus aspektus, piemēram, iepriekšnolemtību — tārad, tā kā nāves stunda ir akmenī kalta un nemaināma, principā nav nozīmes, vai dodies kaujā vai arī ne, jo tas nemaina risku;
- *hākīmija* — Dieva augstākā juridiskā vara vai suverenitāte, proti, Dieva atzīšana par augstāko valsts suverēnu, valdnieku u.tml. (tārad arī cilvēku varas noraidījums, kas nozīmē, ka demokrātija — tautas vara — ir nepieļaujama, jo atņem Dievam augstāko varu);
- *džihāds* — karš ar neticīgajiem (nevis iekšējā cīņā);

Salafītu džihādīstu grupējumu skaits laikposmā no 1988. līdz 2013. gadam

Avots: Jones, Seth G. *A Persistent Threat: The Evolution of al Qa'ida and Other Salafī Jihādists*. Washington, DC: RAND National Defense Research Institute, 2014.

- *takfīrs* — neticīgo ekskomunikācija, kas šajā gadījumā nozīmē bezkompromisu attīrīšanos gan teoloģiskā, gan sociālā nozīmē;
- *draudzības un naida* princips — lojalitāte un atsacīšanās, proti, pilnīga pakļaušanās Dieva gribai (tikumisks dzīvesveids) un atturēšanās no visa ļaunā (piemēram, piederības apliecinājums ar ģērbšanās manieri, noteiktu rituālu ievērošana), savukārt politiskā kontekstā tas nozīmē bezkompromisu pieslēšanos — vai nu ar mums, vai arī pret mums.³⁰⁶

Šis vērtību komplekts ir spējis piesaistīt ievērojamu ticīgo ļaužu pulku, kas, baidoties no Dieva dusmām, ķērušies pie ieročiem, lai izskaustu varas uzurpatorus — liberāļus, nacionāļus vai sociālistus — un Dievu no jauna iesēdinātu tronī. Taču tā nav cīņa vienīgi par teoloģiskiem sīkumiem. Vienlaikus tas ir karš par savu “pašizpratni”: kā mums dzīvot tikumiski, atbilstoši Dieva gribai un vienlaikus mūsdienīgi? Turklāt *Arābu pavasara* neveiksmes ir radījušas noskaņojumu, kurā arvien vairāk salafītu “teorētiku” labākajā gadījumā pārtop politiskos aktivistos vai sliktākajā — nospricē, ka demokrātiskas masu kustības neved pie laba gala, un ķeras pie ieročiem.

VAHĀBISMS

“Melnā *Islāma valsts*, baltā *Islāma valsts*. Viena griež rīkles, nogalina, nomē tā ar akmeņiem, nocērt rokas, iznīcina cilvēces mantojumu, kā arī nīcina arheoloģiju, sievietes un nemusulmaņus. Otrā ir glieta un ģērbusies labās drānās, bet dara to pašu,” apgalvo alžīriešu izcelsmes rakstnieks un žurnālists Kāmils Dāvūds. Melnā ir *Islāma valsts*, taču baltā — Saūda Arābija. Viņa apsūdzība ir barga: “*Islāma valstij* ir māte — iebrukums Irākā. Taču tai ir arī tēvs: Saūda Arābija un tās reliģiski industriālais komplekss.”³⁰⁷ Savukārt frāze “reliģiski industriālais komplekss” ir klaja norāde uz Saūda Arābijas oficiālo islāma interpretāciju — vahābismu.

Kopš 11. septembra terorakta vahābisms ir kļuvis par daudzu spraugu teoloģisku un intelektuālu strīdu prickšmetu. Iespēju iedzelt Saūda Arābijai un vahābismam nekavējās izmantot arī tās galvenās sāncenses Irānas ārlietu ministrs Muhammads Džavāds Zarīfs viedokļrakstā, kas 2016. gada nogalē publicēts *The New York Times*: “Amerikāņu invāzija Irākā iekustināja šābrīža notikumus, taču galvenais vardarbības dzinulis ir Saūda Arābijas izplatītā ekstrēmisma ideoloģija.”³⁰⁸ Zarīfs, visādos veidos norādījis uz Saūda Arābijas un vardarbības saiknēm, nekautrējas vahābismu nodēvēt par “nāves kultu”.

Tomēr aina nebūt nav vicnozīmīga. Turpat — *The New York Times* — mēnesi vēlāk Saūda Arābijas politikas analītiķis un komentētājs Muhammads al Jahjā publicēja viedokļrakstu “Nevainojiet terorismā vahā-

* Dāvūda raksta lasītājs var tikai minēt, vai šī frāze izmantota kā mājiens par Saūda Arābijas un ASV ciešajām attiecībām? Kādreizējais ASV prezidents Dvaitis Aizenhauers 1961. gadā savā prezidenta amata atstāšanas runā brīdināja Amerikas sabiedrību par briesmām, kas var rasties, ja “militāri industriālais komplekss” tiks palaists savā vaļā. Aizenhaueru uzskata par šīs frāzes pirmautoru. Viņš bažījās par arvien lielāko militārās industrijas ietekmi uz politiku un par šā rūpala ētiskajiem principiem. Savā runā viņš mudināja līdzpilsonus saglabāt modrību, lai “milzīgā industriālā un militārā mašīnērija” sekmētu mieru un labklājību. (Eisenhower, Dwight D. “Farewell Address.” *American Rhetoric*)

bismu". Viņš pamatoti norādīja uz Saūda Arābijas ieguldījumu terorisma apkarošanā, karaļvalsts ulemu pretteroristiskajiem rīkojumiem utt. Jahjā rakstīja: "Realitāte ir daudz sarežģītāka. [...] Vahābisma vai salafisma vainošana vardarbīgā radikālismā nav tikai intelektuāla kļūme vai netaisnība pret salafītiem. Tā ir sagrozīšana, kas kavē cīņu pret vardarbīgu radikālismu un traucē tā izprašanu."³⁰⁹

Vahābisms ir sunnītu islāma novirziens, kas radies, pastāvējis un turpina eksistēt Saūda Arābijā. Kā jau izklāstīts šīs grāmatas pirmajā daļā (51. lpp.), Saūda Arābijas un vahābisma vēsture ir nesaraujami saistīta. Vahābisms leģitimē Saūda Arābijas karaļnamu, bet karaļnams nodrošina reliģiskās autoritātes varu.

Tomēr vahābisms iekļaujas plašākā teoloģiskā un filosofiskā kontekstā. Visupirms, apzīmējums "vahābisms" ir ārējs, proti, vahābisma praktizētāji sevi dēvē vai nu par salafītiem, vai arī par viendieviem. Taču vēl parcizāk, viņuprāt, būtu pavisam atteikties no sašaurinošiem apzīmējumiem, jo viņu islāma interpretācija ir vienīgā patiesā, līdz ar to viņu pieeja gluži vienkārši ir "islāms" (t. i., citas interpretācijas nemaz nebūtu jāuzskata par islāmu). Savukārt "viendievi" ir norāde uz vahābisma centrālo dogmu — tauhīdu, absolūtu monoteismu.

Vahābisms ir arī salafisms, t. i., to var uzskatīt par puritānisko salafismu. Turklāt vahābisma dibinātājs Muhammads bin Abdulvahābs tiek uzskatīts par vienu no ietekmīgākajiem salafisma pirmtēviem. Viņš savas dzīves laikā (1703–1792) nonāca pie pārliecības, ka steigšus ir vajadzīga islāma atjaunotne, jo konstatēja, ka tālaika islāmticīgo sabiedrība ir kļuvusi izlaidīga, netikumīga, mantrausīga u. tml. Dažādu salafisma novirzienu centrālās problēmas var atšķirties, taču tos visus vieno ideja, ka problēmas jārisina, atdarinot dievbijīgos priekštečus — *salaf*. To darīt piedāvāja arī Abdulvahābs. Tomēr atšķirībā no Afgānī vai Abdu, kuri prātoja par islāma iekļaušanos modernitātes apstrākļos, Abdulvahābs savā mācībā uzsvēra absolūtu pakļaušanos, kā arī tiešu Korāna un hadīsu lasījumu. Proti, lai gan dažādie salafisma novirzieni it kā cīnās par vieniem un tiem pašiem mērķiem (visu-

pirms par islāma atjaunotni šā jēdziena visneskaidrākajā nozīmē), atšķirības atklājas akcentos — ko katrs novirziens izceļ kā svarīgāko. Abdulvahhāba salafisms ir ieguvis gan teoloģiska puritānisma, gan savienībā ar Saūdu klanu arī militārā ekspansionisma vaibstus.

Vahābisma teoloģiskās koncepcijas centrā ir pretstatu pāris — tauhīds un širk jeb viendievība un daudzdievība. *Tauhīds* ir Dieva absolūtās vienotības atzišana — nav nekā cita kā tikai viens Dievs, un šim vienīgajam Dievam nav nekādu citu identitāšu, kur nu vēl bērnu. Savukārt *širk* apzīmē briesmīgu grēku — daudzdievību vai elkdievību.

Abdulvahhābs tauhīdu raksturo trijos veidos: kā absolūtu varu pār visu, kas uz zemes un debesīs, kā absolūtu un ekskluzīvu dievišķumu un kā īpašību, proti, kā varas un dievišķuma īpašību, kas piemīt tikai un vienīgi Dievam. Taču tam nevajadzētu būt kam pārsteidzošam, jo tauhīds ir centrālā ideja islāmā kā tādā, proti, islāms bez viendievības principā vairs nebūtu islāms. Līdz ar to jājautā, kas tieši atšķir Abdulvahhāba mācību? Atbilde ir saistīta ar teoloģijas un tiesību nošķirumu. Tātad Abdulvahhāba salafisms ir ne tik daudz teoloģiska vai filosofiska koncepcija kā reformējoša prakse. Kā raksta vahābisma apoloģēte Natāna Delonga-Bāsa, Abdulvahhāba mācība aplicina islāma divējādo dabu, proti, teoloģisko un tiesisko dimensiju. Tas izpaužas kā teorijas un prakses nošķirums. Musulmanis nevar izpelnīties Dieva labvēlību tikai ar pareizu ticību (ortodoksija), jo Dievs visupirms vērtēs darbus. Tātad musulmanim jādomā par to, kā pareizi praktizēt ticību (ortoprakse).³¹⁰ Līdz ar to vahābismu var saprast kā dinamisku ideju — nemītīgu cīņu pret *širk* jeb daudzdievību. Abdulvahhābs aicināja reformēt islāmu nevis tādā veidā, ka piedāvātu ieviest kādu jauninājumu, bet gan tieši otrādi — atsācīties no *bidāa*, no visām inovācijām, kas laika gaitā uzslāņojušās islāma patiesajai būrībai (tauhīds). Tādējādi vahābisms jāsaprot kā puritāniska (attīrīta), ultrakonservatīva prakse — uzvedības un ticības regulu kopums, ko nepārtraukti apdraud ticības maitātāji.

Runājot par *širk*, Abdulvahhābs nošķīra lielo un mazo *širk*. Lielais *širk* nozīmē jebkuras citas dievības piesaukšanu, bet mazais — tādu

Dieva dievināšanu, kas patiesībā ir rūpes par sevi pašu.³¹¹ Viņš cīnījās pret daudzveidīgām elkdievības vai daudzdievības formām: pret svētvietu, mošeju un kapavietu dievišķošanu, pret kapeņu apmeklēšanu, pret aizlūgšanu un starpniecību saziņā ar Dievu, pret amuletiem un talismaniem, buršanos, pareģošanu, maģiju utt., tostarp arī pret citiem musulmaņiem — šiītiem, sūfijiem u.c. Abdulvahhāba intelektuālā cīņa ir nemītīga konfrontācija ar visdažādākajām viltus dievībām nolūkā attīrīt islāmu no reģionāliem, etniskiem, kultūras u.tml. piesārņojumiem.*

Delonga-Bāsa, aizrautīgi aizstāvod vahābismu, raksta, ka atspoguļot vahābistus kā “vardarbīgu fanātiķu” pulku, kas sēj “haosu un nāvi”, ir gluži vienkārši aplami, jo tam nav pamatojuma Abdulvahhāba rakstos.³¹² Tomēr viņas entuziasmu aplāpē gan nikni kritiķi, gan vēstures liecības — 1802. gadā vahābisma piekritēji Saūdu klana vadībā uzbruka Kerbalai un apkāva tās iemītniekus šiītus, izlaupīja un sagrava kapenes. Šis slaktiņš ir kļuvis par plaši zināmu piemēru, kas ilustrē vahābisma nežēlību un neiecietību. Kā jau parasti, patiesība, visticamāk, ir kaut kur pa vidu, jo vahābisma attīstība nav bijusi lineāra.³¹³ Tomēr nevar noliegt to, ka Saūda Arābijas oficiālās islāma izpratnes — vahābisma — vēl attīrītāku formu, neovahābismu, kas atsvabinājies no saistībām ar karaļnamu, par savējo uzskata gan *Al Kāida*, gan *Islāma valsts*, gan citas karojošā salafisma grupas.³¹⁴

- * Šāda situācija ir labi pazīstama kristietības vēsturē, sākot no Sv. Augustīna, kura teoloģisko mantojumu varētu raksturot kā spraigu diskusiju ar tālaika konkurējošajiem ticības strāvojumiem, līdz raganu medībām, kas visupirms bija cīņa pret neskaitāmām māpniecības un elkdievības formām. Arī Latvijas vēsturē ir daudz neskaidru jautājumu par ienākošo vācemes kristiešu sinkrētismu. Astroloģijas, numeroloģijas, neopagānisma, dažādu kristietības sektu izplatīšanās u.tml. prakses arī mūsdienu rietumvalstīs, kas sevi pozicionē kā sekulāras un izglītotas, parāda, ka elkdievības fenomens ir klātbūtnīgs ne tikai Abdulvahhāba laiku Tuvajos Austrumos, bet arī rietumvalstu “zinātniskajās” sabiedrībās.

ISLĀMA VALSTS ISLĀMS

Islāma valstī praktizētā un vienīgā atzītā islāma izpratne ir sunnītu islāma vahābisms. Savukārt atsaukšanās uz vahābisma tradīciju nosaka *Islāma valsts* rīcību. Tātad, izvērtējot darbības scenārijus, *Islāma valsts* vadītāji, tiesneši, kaujinieki, iedzīvotāji, t.i., visi tās “pilsoņi” vismaz teorētiski atsaucas uz islāmu, kas saprasts vahābisma tradīcijas satvarā.

Tas visupirms izpaužas *Islāma valsts* mežonīgajā naidīgumā pret šītiem u.c. citādi domājošām grupām, kurām svētajos rakstos nav norādīts īpašs statuss, kā arī principiālā starpvalstu attiecību noraidījumā. Dieva tauhīds un hākimija nozīmē to, ka *Islāma valsts* tādā formā, kādā tā pastāv un plāno pastāvēt (t.i., ja vien nemainīs savu nostāju, kas gan būtu pretrunā tās teoloģijai), principā nevarētu kļūt par normālu starpvalstu attiecību partneri, jo neatzīst nevienu citu augstāku varu par sevi. Ir tikai divas pasaules — *dar al islām* un *dar al kufr*, attiecīgi islāma mājvieta jeb teritorija, kurā valda islāms, un neticības mājvieta, kurā valda islāma noliedzēji. *Islāma valsts*, protams, sevi ieskaita islāma pasaulē, turklāt uzskata, ka ir vienīgais valstiskais veidojums, kas precīzi īsteno šariatu un tādējādi apliecina patiesu islāmu. Tātad, ja reiz ir valsts, kurā Dievam parādīts tam pienākošais gods, hākimija, tad nevar būt neviena cita augstākstāvoša instance (piemēram, ANO, Hāgas tiesa u.tml.) vai likumi (cilvēktiesības, Ženēvas konvencija utt.).

Savukārt vērsšanās pret šītiem apliecina divas prakses: tauhīdu un takfīru (ekskomunikāciju jeb izslēgšanu no kopienas). Tas nozīmē, ka ticības apliecinājums šahāda “Nav cita dieva kā Dievs, un Muhammads ir Dieva vēstnesis” ne tuvu nav pietiekams, lai tā izteicēju uzskatītu par

istenu musulmani. Kā jau minēts, vahābisms uzsver ortoprakses jeb pareizas ticības nozīmi ticības apliecināšanā. Tātad, ja kāds ir nogrēkojies, to nevar uzskatīt par grēcīgu musulmani. Nē, tas nozīmē, ka šis cilvēks vispār nav musulmanis! Turklāt, ja viņš ne tikai pārzina islāmu, bet arī jau ir bijis musulmanis, viņa grēks ir vēl lielāks, proti, viņš ir atkritējs. Savukārt, ja reiz nav musulmanis un turklāt vēl ir atkritējs, tad šāds cilvēks ir jānokauj. Tas nozīmē, ka mierīga līdzāspastāvēšana vai toleranta un saticīga diskusija principā nav iespējama. Katra diskusija nozīmētu vienīgi to, ka ticīgais nav gana dedzīgs, lai nokaujot apliecinātu savu ticību. Vētraina aizraušanās ar takfiru, t.i., citādi domājošo, grēcinieku u.tml. ļaužu ekskomunikācija, ir viena no *Islāma valsts* redzamākajām praksēm.

Islāma lielā shizma — šiītu un sunnītu virziena nošķiršanās notika diezgan drīz pēc Muhammada nāves, un tās pamatā ir nesaskaņas par varas mantošanas tiesībām. Sunnītu tradīcijā pirmie četri "īstenticīgie" kalīfi jeb *rāšidūn* bija Abū Bakrs, Umars, Usmāns un, visbeidzot, Alī. Šīīti uzskata, ka pirmie trīs — Mekas aristokrātijas pārstāvji — bija uzurpatori, kas Alī — Muhammada brālēnam un znotam — atņēma troni. Šo strīdu var reducēt uz jautājumu, vai valdnieka amats pienākas Muhammada asinsradniekiem? Šīituprāt, jā. Tomēr tam ir ļoti nopietnas teoloģiskas sekas. Vēlāk šiītu reliģiskajā doktrīnā nostiprinājās ideja par imamātu, proti, par garīdznieku jeb imāmu centrālo lomu ummas dzīvē un reliģisko tekstu interpretācijā, t.i., atšķirībā no sunnītiem šiītu islāmā garīgajām autoritātēm piemīt hierarhiska un centralizēta vara. Turpretim sunnītiem, kuri savu administratīvo pārvaldi zaudēja līdz ar Osmaņu kalifāta likvidēšanu, šādas centrālās autoritātes nav. Viena no imamāta interpretācijām, kas valda mūsdienu Irānā, ir t.s. ideja par divpadsmit pareizajiem imāmiem, kas visi, izņemot vienu, ir bijuši tieši iepriekšējā imāma pēcteči. Šādi imāmi ir bijuši divpadsmit, un pēdējais no tiem bija Muhammads bin Hasans al Mahdī, labāk pazīstams kā mītiskais Mahdī — dzimis 868. gadā, taču kopš 941. gada, neticīgoprāt,

ir miris, bet, šīttuprāt, slēpjas, lai laika galā kopā ar Jēzu atgrieztos pie mirstīgajiem un piedalītos apokalipses kaujās.

Vahābismā šādas (kaut vai slēptas) elkdievības izpausmes nav pieņemamas. Abdulvahhābs uzstāja, ka, lai gan Muhammads bija dižens vīrs, viņš bija tikai un vienīgi cilvēks, t.i., Muhammads nebija ne pus, ne ceturtdaļdievišķs. Tieši tāpat ir ar Muhammada radiniekiem un imāmiem, kuriem nav un nevar būt itin nekādu dievišķuma pazīmju. Proti, vahābismā dievišķums ir absolūti binārs — tas vai nu ir, vai arī tā nav. Dievs ir dievišķs un tāds ir vienīgais. Neviens cits — nedz Muhammads, nedz viņa radinieki, nedz izcili teologi un pat kalīfi — nav un nevar būt dievišķs. Savukārt tas nozīmē, ka šīiti, dievinot Muhammada pēctečus un imāmus, veic *širk*, un tātad pret viņiem ir attiecināms takfirs. Mūsdienu Saūda Arābijas vahābisti ir gana politiski izglītoti, lai saprastu, ka klaja izrēķināšanās nav iespējama, taču *Islāma valsts* kaujinieki to darīt nekavējas.*

Vahābismam raksturīgā cīņa pret elkdievību *Islāma valsts* izpildījumā izpaužas arī kā kultūras pieminekļu iznīcināšana.** Senatnes artefaktu laupīšana un tirgošana melnajā tirgū ir labs ienākumu avots. Taču, ja tie ir neizkustināmi, tad jāņem vērā reliģiskas reālpolitikas apsvērumi, proti, kultūras pieminekļi, kas nav islāmiski un ir ķecerīgi, var musināt uz netikumiskām domām u.tml. Turklāt no *Islāma valsts* skatpunkta tie ir, mazākais, bezvērtīgi un gan jau arī kaitīgi.

* Tas, protams, ir tikai teoloģiskais arguments. Pavisam cits stāsts ir ģeopolitiska stīvēšanās starp mūsdienu Saūda Arābiju un Irānu — daudz jautājumu raisa abu reģionālo lielvalstu netiešo kaujinieku (piemēram, *Hizbullah* un dažādu "mēreno" islāmistu cīņas) loma reliģiskā naida kultivēšanā. Abas valstis ir gan slēpti, gan atklāti centušās ietekmēt notikumus ne tikai Sīrijā un Irākā, bet arī, piemēram, ieilgušajā pilsoņu karā Jemenā.

** To darīja arī *Tālibān*. Plašu rezonansi izraisīja gadījums 2001. gada martā, kad *Tālibān* Afganistānā uzspridzināja Bāmijānas Budas statujas. Arī tolaik tā bija vēršanās pret pagānismu.

NEIZDEVUSIES KARĀLVALSTS

Islāma valsts teoloģisko un politisko nostāju veido vairāki ietekmes avoti. Tajā var manīt *Musulmaņu brālības* islāmisma, deobandi skolas, Kutba, Maudūdī, Azzāma u.c. teorētiku ideju vaibstus, taču visupirms dominē Saūda Arābijas vahābisms. *Islāma valsts* skolās tiek izplatītas Saūda Arābijā sarakstītas mācību grāmatas, vahābisma literatūra un saukļi ir redzami publiskajā telpā utt. Žurnālā *The Economist*, atsaucoties uz Rakas bēgļiem, ziņoja: “Visi divpadsmit tiesneši, kas lemj par visu no īpašumtiesību strīdiem līdz nāvessodiem, ir saūdi. Turklāt grupējums ir izveidojis saūdu reliģiskās policijas līdziniecī, kurai jāizskauž netikumī un jāsauc ticīgie uz lūgšanām.”³¹⁵ Līdzības ir arī sodu sistēmā. Gan *Islāma valsts*, gan Saūda Arābija īsteno islāma sodu sistēmu *hudūd*, t.i., nomētāšanu ar akmeņiem, locekļu (arī galvas) nocīršanu u.tml. Par zaimošanu pieņākas nāvessods, par laulības pārkāpšanu — nomētāšana ar akmeņiem, par zagšanu — rokas nocīšana; sodi par nopietnu laupīšanu atšķiras — *Islāma valstī* sods ir krustā sišana, bet Saūda Arābijā — “tikai” parasts nāvessods, taču par seksu bez laulības saitēm abas soda vienādi — ar pamatīgu nopērsanu.³¹⁶

Lai gan teoloģiskās un tiesiskās līdzības ir uzkrītošas, tomēr starp *Islāma valsti* un Saūda Arābiju pastāv nesamierināms naids. Abū Bakrs al Bagdādī 2014. gada nogalē izplatīja runu, kurā kategoriski vērsās pret Saūda Arābijas karaļnamu: “Ak, divu svētvietu zemes dēli, ak, Dieva vieniņuma ļaudis, ak, piederības un noraidījuma ļautiņi! Jūsu vidū ir čūskas galva, slimības cietoksnis. Izvelciet zobenus un sadriskājiet makstis, nolādiet šo zemisko pasauli! Salula [t.i., Saūdu — M. K.] dziintai nekur nebūs glābiņa, tai vairs nekad nebūs miera.”³¹⁷

Mūsdienu Saūda Arābija ir daudz mainījusies. Lai gan patlaban to bieži apsūdz elementāru cilvēktiesību pārkāpumos un nosoda par reliģiskā ekstrēmisma veicināšanu, tā ir kļuvusi daudz miermīlīgāka nekā senatnē. Saūda Arābija ir tapusi “normālāka”, piemēram, tajā var redzēt

rādas “šausalīgas” modernās ierīces kā telefonus un automašīnas. Šo valsti var atrast politiskajās kartēs. Tās diplomāti dzīvojas pa neticīgo zemēm u.tml. Iespējams, kādam tas liekas smieklīgi, bet jāņem vērā, ka radikālam vahābīstam tas, visticamāk, šķiet visnotaļ bēdīgi. Turklāt vahābisma idejas agresivitāte ir palēnām noplakusi. Vahābisms ir pārvērties par tādu kā birokrātisku ideoloģiju, kuras šķietami vienīgais uzdevums ir uzturēt Saūdu varu. *Islāma valsts* to uzskata par “caurkritušu *Islāma valsti*”, kuras karaļnams ir nodevis ticību, un līdz ar to deleģitīmē Saūda Arābijas kā valsts pastāvēšanu. Tomēr Saūda Arābijas vēsturē ir bijuši tādi periodi, kas gan teorijā, gan praksē sakrīt ar *Islāma valsts* redzējumu: “No viņu skatpunkta Saūda Arābija tās pirmsākumos 18. gadsimta vidū bija ļoti līdzīga *Islāma valstij*, taču laika gaitā, atmetot ekspansionistiskās tendences un uz modernitātes altāra ziedojot agrīnā vahābisma agresīvo garu, pamazām nomaldījās no ceļa.”³¹⁸

Protams, varētu ļauties spekulācijām par to, vai *Islāma valsts* atzītā islāma forma ir vai nav tieši saistīta ar mūsdienu Saūda Arābijas vahābismu, tomēr nevar noliegt, ka tā ir vismaz vahābisma versija. *Islāma valsts* no modernizētā un apvaldītā vahābisma izmēž visus šķietami sīkos, bet, domājot konsekventi, būtiskos piesārņojumus. Pirms mazāk nekā 300 gadiem Saūdu cilts ķēniņš noslēdza līgumu ar Mefistofeli un vēlāk to lauza. Nu Mefistofelis prasa parādu atmaksāt. Līdz ar to viens no *Islāma valsts* mērķiem ir izveidot tādu Saūda Arābiju, kādai tai, viņuprāt, vienmēr vajadzējis būt.

Kā norāda islāma ekstrēmisma pētnieks Kouls Banzels, *Islāma valsts* reliģijas izpratne, “bez šaubām, viennozīmīgi”, ir vahābisms, tomēr starp *Islāma valsts* un Saūda Arābijas vahābismu pastāv četras būtiskas atšķirības: lojalitāte dinastijai, kalifāts, vardarbība un apokaliptiskais drudzis.³¹⁹

Lojalitāte dinastijai. Arābijas pussalas jaunā valdnieka Abdulazīza militārie panākumi 20. gadsimta sākumā neapšaubāmi bija izšķirošs faktors Saūda Arābijas tapšanā. Tomēr viņš ļoti labi saprata, ka neapvaldīta konfrontācija ar tālaika Rietumu impērijām pie laba gala nevedīs. Abdulazīzs

distancējās no militarizētā un agresīvā vahābisma un veicināja tādas sabiedriskās iekārtas nostiprināšanos, kas vismaz attāli līdzinājās valstij un spēja īstenot mērķtiecīgu politiku un diplomātiju, proti, viņš sāka modernizāciju. Ne visi atbalstīja šādu politiku, jo vahābisma doktrīna bija tai klajā pretrunā, un drīz vien izcēlās iekšējais karš. Kad saūdu vahābistu fanātiķu paramilitārais grupējums *Ihvān* pietuvojās nosacīti sabiedrotās Lielbritānijas kontrolētajām teritorijām, Abdulazīzs to nežēlīgi apspieda. Organizācija bija sakauta, taču rūgrums palika. Karaļvalstī nostiprinājās simbiotiskas attiecības starp laicīgo un garīgo varu, kurās karaļnams uzturēja garīdzniecības autoritāti, bet garīdzniecība — laicīgās varas legimitāti. Tādējādi vahābisms kļuva par galma reliģiju. Šāda situācija *Islāma valsts* skatījumā ir nepieņemama un grēcīga.

Kalifāts. Vahābisma kontekstā jāņem vērā, ka tas radās Osmaņu impērijā kā pret tālaika kalifātu vērsta reformācijas kustība. Lai gan Saūda Arābijas pirmie valdnieki varēja censties nodibināt savu alternatīvo kalifātu, tomēr tas nenotika. Gluži tāpat arī mūsdienīgu Saūda Arābija ne reizi nav izvirzījusi pretenzijas uz kalifāta titulu.

Vardarbība. Saūda Arābijā arī mūsdienās tiek regulāri izpildīti nāves sodi, pēršana, ekstremitāšu un galvas nociršana, nomētāšana ar akmensiem — viss šariata sodu kodeksa *hudūd* krāšņais klāsts. Valstī paralēli oficiālajai policijai darbojas arī slepenpolicija un reliģiskā policija, kuras uzdevums ir rūpēties par sabiedrības morālo stāvokli islāma gaumē. Līdz pat 2016. gadam tās pārstāvji drīkstēja aizturēt netikumīgos iedzīvotājus un, ja nepieciešams, tos iekautīt ar rungām. Paclaban morāles policijas pilnvaras ir iegrožotas un aprobežojas vien ar tiesībām ziņot par pārkāpumiem parastajai policijai. Tomēr tas viss, lai gan ir nepieņemams no Eiropas u.c. rietumvalstu skatpunkta, ne tuvu nelīdzinās tai vardarbības eskalācijai, ko demonstrē *Islāma valsts*. Turklāt, lai cik tas šķistu ironiski, Saūda Arābijas pārstāvis 2015. gada septembrī pat ieguva ANO Cilvēktiesību padomes priekšsēdētāja vietu. "Tas ir vienkārši skandalozs, ka ANO par cilvēktiesību paneļa vadītāju ir izvēlējusies tādu valsti, kurā šogad gal-

vas nociršana ir veikta biežāk nekā IVIL [*Islāma valstī*]” sašutumā tūlīņ komentēja organizācijas *UN Watch* vadītājs Hillels Noiers.³²⁰

Lai nu kāda būtu Saūda Arābijas valstsvīru attieksme pret daudzām rietumnieku vērtībām, tomēr šis valsts oficiālā nostāja apliecina centienus sadarboties, meklēt kopēju labumu, sekmēt (sev izdevīgu) stabilitāti un mieru utt. Tādas valstis kā Krievija, Ķīna, Ziemeļkoreja u.c. tiek nemitīgi apsūdzētas par vardarbīgu izturēšanos pret jebkuru opozīciju; daudzkārtējie kari Āfrikā ir izraisījuši milzīgus asinsplūdus; starp visām lielvalstīm ASV ir pārliecinoši pirmajā vietā pēc ieslodzīto skaita — šādu un līdzīgu grēku uzskaitījums varētu būt ļoti garš, taču neviena no šīm valstīm ar saviem nedarbiem nedižojas. *Islāma valsts* rikojas tieši otrādi, tā ne tikai sankcionē ekstrēmu vardarbību, bet ar to pat ļoti lepojas un cenšas visādi izrādīt. *Islāma valsts* vardarbību ir padarījusi par industriāla vēriena mediju produktu.

PASAULES GALS

Tomēr savdabīgākā atšķirība ir nosliece uz eshatoloģiju — runas par pasaules galu. *Sahīh Muslim* hadīsā, ko sunnītu musulmaņi uzskata par ļoti uzticamu, 54. grāmatā par lieļo postažu un pēdējo stundu vēstīts par laika gala pazīmēm. Hadīsā stāstīts, ka pēdējo stundu ieskandinās “romiešu” ierašanās vai nu Amākā (ieleja mūsdienu Turcijas dienvidaustrumos), vai arī Dābikā — kādā necilā ciematā mūsdienu Sīrijas ziemeļos. Tur izcelsies asiņaina kauja, kurā “labākie ļaudis” no Medīnas stāsies pretī romiešu armijai. Musulmaņu pusē kaujā trešā daļa dezertēs (un izpelnīsies Dieva sodu), trešā daļa ies bojā (to mocekļība tiks godāta), bet atlikusi trešdaļa gūs uzvaru un iekaros Konstantinopoli. Kamēr viņi dalīs laupījumu, Šaitāns iesauksies, ka nu viņu vidū ieradies Dadžāls — viltus pravietis, ļaunuma ļaunums. Konstantinopoles iekarotāji tad steigsies to apkarot, bet grūti viņiem ies. Taču tā laimīgi gadīsies (un tas esot pilnīgi droši zināms),

ka no debesīm nolaidīsies Marijas dēls Jēzus, kas karos musulmaņu pusē un sakaus Dadžālu, kurš pazudis “kā sāls ūdenī”.³²¹

Runas par pēdējo stundu un dažādu mesiju otrreizēju atnākšanu ir bijušas aktuālas ikvienā vēstures posmā. Diezgan drīz pēc Jēzus nāves kristieši ticēja, ka pastarā tiesa būs kaut kad pārskatāmā nākotnē — ja ne nākamnedēļ, tad nākamgad pavisam droši. Taču laika gaitā nācās konstatēt, ka pasaules gals tā arī nav pienācis, un līdz ar to pārinterpretēt tā pazīmes vai jēgu. Varēja nolemt, ka pasaules gals būs, bet kaut kad nezināmā nākotnē. Citkārt varēja domāt, ka tas nozīmē nevis fizisku pasaules iznīcināšanu, bet gan noteiktu sabiedrības morālo stāvokli u.tml. Tāpat ir noticis arī ar islāma eshatoloģiju³²² — tās reliģiskā loma netiek apšaubīta, taču neviens prātīgs cilvēks savos ikdienas plānos vairs nerēķinās, ka “rīt vai parīt” sāksies apokalipse.

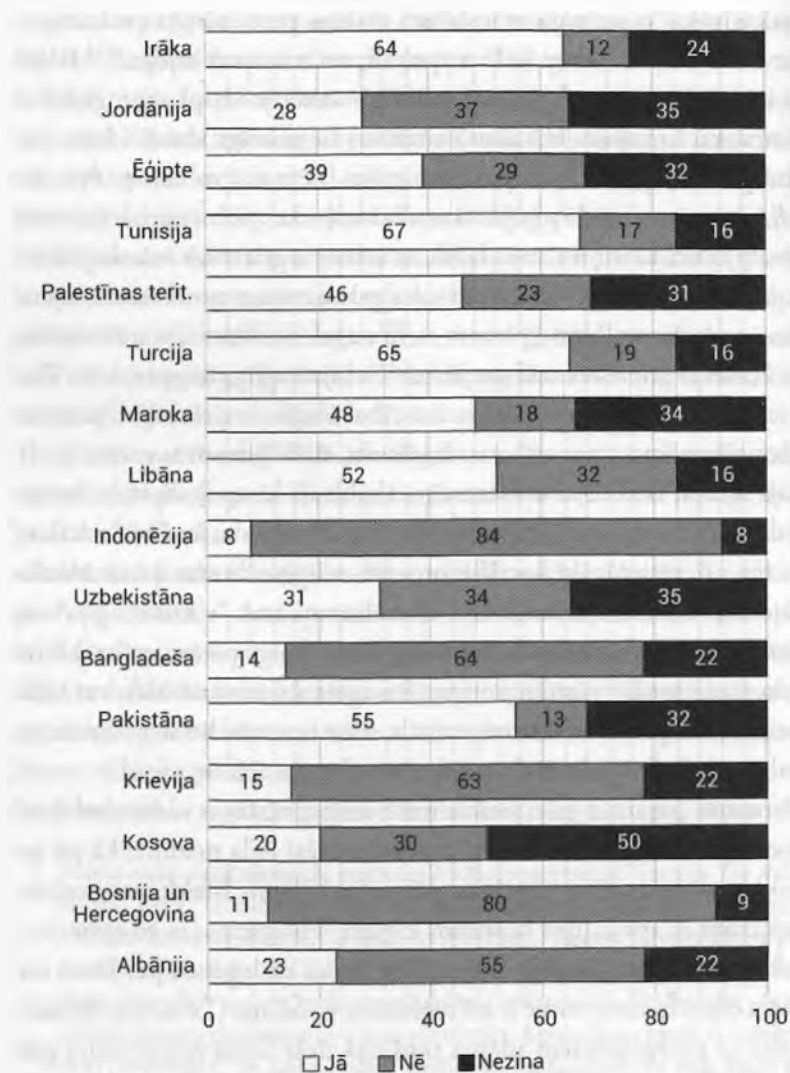
Islāma valsts reliģiskajā ideoloģijā attieksme pret pasaules gala tematu ir ļoti nopietna.* Turklāt tās arsenālā ir vairākas “pilnīgi drošas” pazīmes, kas saskan ar hačīsos izteiktajiem pareģojumiem. Pasaules gals sāksies, kad ļaudis būs novērsušies no ticības, kļuvuši negodīgi un savtīgi, maldināšana — nevis patiesība — būs kļuvusi par tikumu, visapkārt valdīs korupcija, neuzticība, nešķīstības, ticību ziedos mantisko labumu dēļ u.tml. *Islāma valsts* ideologi saviem piekritējiem rāda uz notikumiem gan mājās, gan svešatnē un saka: rau, tas viss tā ir! Turklāt ne bez pamata. Jāņem vērā, ka pēdējo divu vai trīs desmitgažu laikā situācija Tuvajos Austrumos ir krasi mainījusies: “Bin Lādina paaudzei apokalipse nebija

* *Islāma valsts* apokaliptiskās noslieces ārkārtīgi populārajā žurnāla *The Atlantic* rakstā “Ko IVIL īstenībā vēlas?” izklāstīja Greiems Vūds. Viņš īpaši uzsvēra Dābikas lomu un nozīmi, un vēlāk šis apsvēruma tika bieži reproducēts plašsaziņas līdzekļos. Lai gan Dābikas īpašais statuss nav apšaubāms, tomēr, kā liecina dzīves īstenība — 2016. gada nogalē *Islāma valsts* no tās tika padzīta —, acīmredzot ciemata nozīmīgums ir bijis pārvērtēts. Apokalipses kauja ar romiešiem tā arī nepienāca, un *Islāma valsts* viedie vīri paskaidroja, ka lielā kauja gluži vienkārši būs citreiz. Vūda rakstu skat.: Wood, Graeme. “What ISIS Really Wants.” *The Atlantic*.

rik ļoti nozīmīga. Pirms divām desmitgadēm valdības Tuvajos Austrumos bija stabilākas un sektantisms — neizteiksmīgāks. Tolaik vervēšana varēja būt sekmīgāka, ja aicināja ar ieročiem cīnīties pret tirāniju un korupciju, nevis Antikristu. Taču šodien apokalipses tematam ir jēga.³²³ Irākā, kur karš kopš 2003. gada (kā arī nežēlīgās sankcijas kopš 1991. gada) ir nepārtraukti kropļojis jebkādu centienus uz mierīgu dzīvi, idejas par apokalipsi nūdien var šķist pavisam reālas. Pētniecības centrs *Pew Research Center* 2012. gadā pētījumā noskaidroja, ka, piemēram, Irākā 72% iedzīvotāju tic, ka viņu dzīves laikā uz zemes atgriezies mitoloģiskais personāžs Maḥdī, kurš ievadīs pasaules galu ar visām no tā izrietošajām sekām — augšāmcelsanos, pastaro tiesu u.tml. Turklāt 64% irākiešu tic, ka uz zemes atgriezies arīdžan Jēzus. Tā bija auglīga augsne, kurā Zarkāvi sēja mesianisma un vispārējas iznīcības idejas — tieši viņš bija viens no pirmajiem, kas, atsaucoties uz hadīsiem, ASV bruņotos spēkus pielīdzināja senajai Bizantijai un savu cīņu skaidroja kā apokaliptisku kauju par islāma izdzīvošanu.³²⁴ Sludinātāji labprāt norāda, ka “bēdu laikus” apliecina arī vērienīgāki sociālie procesi: reliģijas lomas mazināšanās (kristietības noriets, nacionālisma, liberālisma u.tml. “viltus reliģiju” uzplaukums), tirgus kapitālisma iedvesmotā mežonīgā patēriņcība, kā arī dažādu tradicionālo vērtību noriets. Protams, varētu šaubīties, vai šāda situācija ir kas pasaules vēsturē unikāls, taču tam nav lielas nozīmes, ja pasaules gala “pilnīgi drošās” pazīmes ir redzamas šeit un tagad.

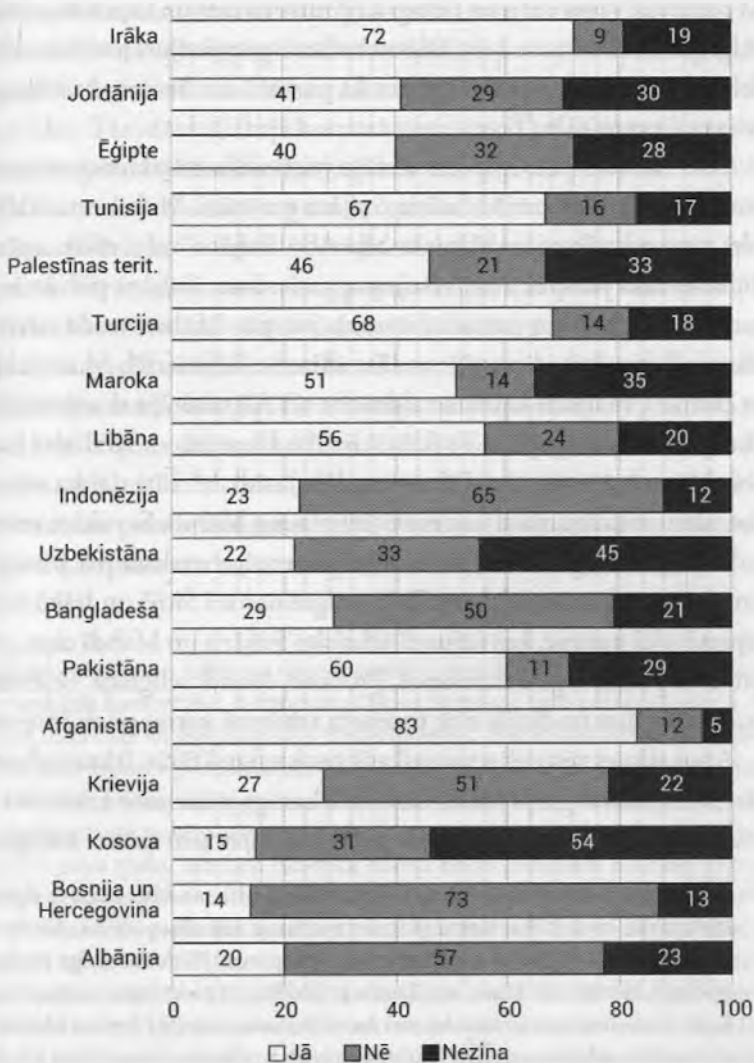
Protams, pasaules gala temats nav vienīgais *Islāma valsts* darbības vadmotīvs, tomēr šim aspektam ir nepieredzēti liela nozīme, kā arī tematiskais plašums. Preterrorisma pētnieks Viljams Makkants norāda uz vairākām ar apokalipsi saistītām idejām. Visupirms jau to apliecina atsaukšanās uz pareģotajām cīņām Dābikā, kā arī leģenda par Jēzus un Dadžāla cīņu. Īpaša nozīme ir arī reģionam — Šāmai (Levantei, Sīrijai). Saskaņā ar pareģojumiem islāma tradīcijā tieši Šāmā norisināsies galvenās cīņas, piemēram, labie musulmaņi pulcēsies pie Damaskas, tajā pašā Gūtā, kur notika bēdīgi slavenais uzbrukums ar zarīna gāzi 2013.

Vai ticat, ka Jēzus, kurš ieskandinās pasaules galu pirms pastarās tiesas, atgriezīsies uz zemes jūsu dzīves laikā? (%)

Avots: Pew Research Center, *The World's Muslims: Unity and Diversity*, Q43h

Vai ticat, ka Mahdī, kurš ievadīs pasaules galu, atgriezīsies uz zemes jūsu dzīves laikā? (%)

Avots: Pew Research Center, *The World's Muslims: Unity and Diversity*, Q43i

gadā. Taču apokalipses tuvošanos apliecina arī “svešatnības” uzsvēršana, proti, izšķirošajās kaujās piedalīsies svešinieki jeb ārzemnieki, t.i., tie, kas pametuši savas ciltis un līdzīgi kā Muhammads un viņa līdzgaitnieki emigrējuši uz svešatni. Lūk, *Islāma valsts* ir piesaistījusi ļoti lielu ārzemnieku skaitu, un to var interpretēt kā pazīmi, kas liecina, ka izšķirošās kaujas vairs nav tālu.³²⁵

Gan *Islāma valsts*, gan tās vietējo pretinieku izteikumos atsaucību gūst arī pareģojumi par Mahdī un Sufjāna pretstāvi. Muhammada dzīves laikā viņa nīkākais ienaidnieks bija Abū Sufjāns, taču vēlāk, apjautis Muhammada pārspēku vai vēstījuma patiesumu, Sufjāns pievērsās islāmam. Naidīgums no jauna uzliesmoja jau pēc Muhammada nāves un hronoloģiski sakrīt ar sunnītu un šiītu shizmu. Sufjāna dēls Muāvija kļuva par pirmo Umaijadu kalifāta valdnieku un Alī sekotāju skatījumā ir ne-taisnīgs varas uzurpators. Turklāt Alī dēlu Huseinu — Kerbalas kaujas mocekli — nonāvēja tieši Muāvijas dēls Jazīds I.* Šiīti tic, ka visu par labu vērsīs tašnīguma atjaunotnes celmlauzis Mahdī. Savukārt sunnītu tradīcijai piederīgā *Islāma valsts* šiītu pretenzijas uzskata par pilnīgi nepamatotām atkritēju žēlabām. Taču ieilgušais karš Sirijā un Irākā tiek interpretēts kā pazīme, kas uzjundī arhaisko Sufjāna un Mahdī cīņu, proti, apliecina pasaules gala tuvošanos. Protams, Mahdī reliģiskā “orientācija” sunnītu un šiītu tradīcijās tiek pareģota atbilstoši katras puses interesēm.

Apokalipses vēstnešus var saskatīt pat karogu krāsās. Irānas atbalstītā šiītu paramilitārā grupējuma *Hizbullāh* karogs ir dzeltenā krāsā, bet sunnītu mudžāhidi, to skaitā *Islāma valsts*, vienojas zem melna karoga. Kā

* Aršķirībā no sunnisma ārkārtīgi būtiska šiīisma islāma sastāvdaļa ir sērošana, ciešanas un mocekliība. Katru gadu muharramas mēneša 10. dienā, Āšūras sēru diena ir veltīta Kerbalas notikumiem. Garās procesijās dodas ticīgo rindas un, godinot Huseina ciešanas, sevi šausa ar ķēdēm, sit pa krūtīm, vaimanā un žēlojas. Tiek uzvesti teātra uzvedumi, kuros no jauna izspēlē Huseina likteni. Tas ir eksaltēts, reliģiozas apņēmības caurstrāvots notikums. Šiītu islāmu var dēvēt par sēru reliģiju, par “sirdssestu orķestri”. Skat.: Kancti, Eliass. *Masa un vara* — 124.–132. lpp.

norāda Makkants, arī tam ir simboliska nozīme ar pamatojumu hadīsos, kuros pareģots, ka zemes dzīles būs tīkamākas nekā zemesvirsa laikos, kad Šāmā karos tie, kam dzeltens karogs ar tiem, kam melns.³²⁶

Šie nebūt nav vienīgie piemēri, kas brīdina par drīzu apokalipsi. Arī vergturības atjaunošanu *Islāma valsts* apspēlē kā drošu pazīmi, ka laika gals ir klāt. Tās ideoloģiskajā korpusā vietu atrod arī šūtiem tik nozīmīgs hadīss par 12 pēctečiem jeb kalīfiem. Lai gan var pamatoti šaubīties par *Islāma valsts* atbalstītāju pasaules gala un izšķirošo kauju gaidām, tomēr jāņem vērā, ka šis aspekts būtiski maina *Islāma valsts* centienu nozīmīgumu. Proti, *Islāma valsts* kampaņa, viņuprāt, ir nevis šāda tāda cīņa par šādu tādu vēsturisku valsti, tautu vai strīdu, bet gan cīņa uz dzīvību un nāvi ar visaugstākajām likmēm. Tātad uz spēles ir likts nevis individuālas cilvēkbūtnes mūžs, bet gan Dieva solījuma piepildīšana. Parādiel kaut vienu, kurš Vējoņa dēļ uz durkļiem lēks! Toties cīņa par visuma kārtību islāmistu acīs jau varētu būt dzīvības vērtā.* Ja reiz pēdējās kaujas ir klāt, tad ikvienam potenciālajam mudžāhidam rodas ļoti nopietns iemesls pārvarēt kūtrumu un doties uz apsolīto zemi.

* Kauju iznākumu izšķir ne tikai materiāli tehniskais nodrošinājums, bet arī vienkārsa karotvērme. Antropologs Skots Atrāns ar savu pētnieku grupu, veicot intervijas un psiholoģiskos eksperimentus, centās noskaidrot cīņassparu dažādās frontes pusēs. Atrāns un viņa grupa konstatēja, ka par cīņasspara trūkumu *Islāma valsts* pavisam noteikti nevar sūdzēties, un tam par piemēru atstāsta savus novērojumus no kādas kaujas pie Mosulas, kurā kurdu spēki ar ASV gaisa spēku atbalstu uzbruka *Islāma valsts* pozīcijām Kudilas ciematā. Aptuveni 90 *Islāma valsts* kaujinieku bez artilērijas atbalsta spēja atsist kurdu ofensīvu, kurā piedalījās apmēram 500 labi bruņotu kareivju, kurus turklāt no gaisa atbalstīja ASV bumbvedēji, bet uz zemes — ASV un Vācijas militārie eksperti. Atrāns norāda, ka koalīcijas kaujinieki intervijās izteicās, ka, viņuprāt, *Islāma valsts* kaujinieku materiālās un tehnoloģiskās iespējas ir krietni vājākas, taču kaujasspars ir daudz pārāks nekā ASV, Francijas, sunnītu arābu vai Irākas spēkiem. Skat.: Atran, Scott. "ISIS: The Durability of Chaos." *The New York Review of Books*.

SEKOTĀJI

Plašsaziņas līdzekļos un politiķu izteikumos nemitīgi virmo pieņēmums, ka *Islāma valsts* ir sīks, elitārs un mafiozs grupējums, kas ar noteiktiem paņēmieniem ir uzkundzējies labiem cilvēkiem, kurus ar varu uzved uz sliktiem ceļiem. Šie “labie ļautiņi” savā dziļākajā būtībā noteikti esot liberāli noskaņotas demokrātiskas transpersonas jeb, Ničes vārdiem, “..viņi ir nevis cilvēki, bet tikai iemiesoti kompendiji un it kā konkrētas abstrakcijas. Pat ja viņiem būtu raksturs un savdabība, tas viss ir paslēpts tik dziļi, ka to nemaz nevar izvilkt dienasgaismā.”³²⁷ Šāda attieksme, kuras saknes meklējamas neokonservatīvisma pārspilētā optimisma jūsmā, ir visnotaļ dīvaina, ja pieņem, ka liberāli progresīvās multikulturālismu atbalstošās žurnālistikas nostājai vajadzētu iestāties pret centieniem cilvēku saistīt ar kādu Dieva, dabas vai rases dotu nemainīgu būtību — etnisku, kultūras, nacionālu, rasisku u.tml. Tomēr viena būtība acīmredzot ir būtiskāka un tā slēptā veidā piemīt arī *Islāma valsts* iedzīvotājiem, kurus gluži vienkārši ir apmānījis kāds talantīgs maldinātājs vai spēcīgs ļaunais burvis. Šis “burvis” var būt gan slikta izglītība vai slikta audzināšana, gan arī klaja nesaņemšana vai nelabvēlīga mediju ietekme. Cits skaidrojums ir tāds, ka šie cilvēki, protams, mīl liberālās vērtības un demokrātiju, taču kāds ļaunais tirāns ar savas slepenpolicijas palīdzību viņus gluži vienkārši apspiež. Īsi sakot, visi cilvēki dziļākajā būtībā ir “rietumnieciski”, bet pasaulē darbojas “ļaunais maldinātājs”, kas viņus ved naceļos. Šāda attieksme varētu šķist komiska, ja vien tai nebūtu gan daudz piekritēju, gan lielas ietekmes uz politiskajiem procesiem.*

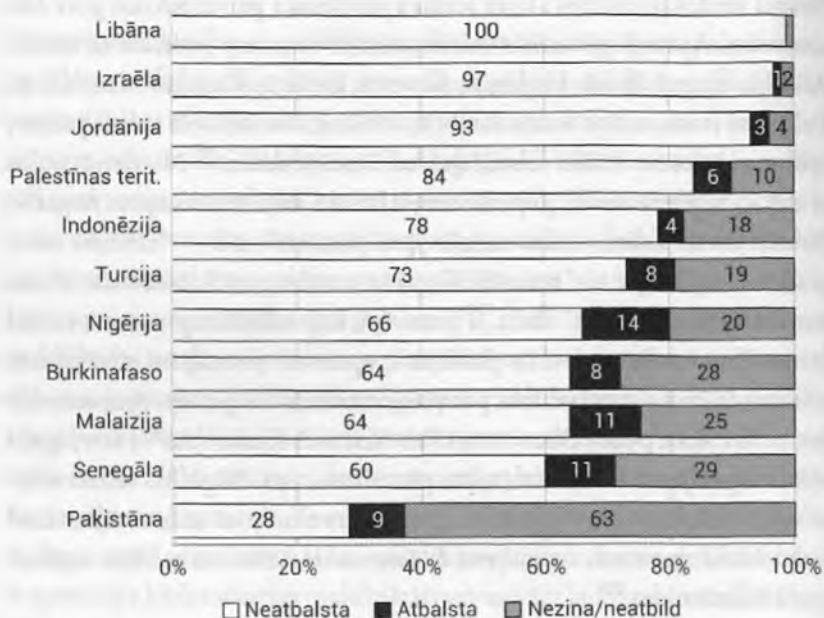
* *Islāma valsts* biedru tehnoloģiskā kompetence, kas izpaužas rafinētā propagandas producēšanā, ir vēl viens faktors, kas sašūpo pieņēmumu, ka tā ir “pilnīgi neislāmiska” banda, kuras locekļi pazaudējuši pēdējās prāta un sirdsapziņas paliekas un tāpat gluži vienkārši nevar būt saprātīgi un tiem jālidzinās kādiem trakiem un muļķiem dzīvniekiem. Taču lietpratīga tehnoloģijas izmantošana

Diemžēl realitāre ir stipri sarežģītāka. Dohas Institūta Arābu pētniecības un politikas studiju centrs 2015. gadā veica socioloģisko pētījumu "Arābu viedokļa rādītājs", kurā iekļāva jautājumu par attieksmi pret *Islāma valsti*. Aptaujā piedalījās vairāk nekā 18 000 respondentu 12 valstīs: Alžīrijā, Ēģiptē, Irākā, Jordānijā, Kuveitā, Libānā, Marokā, Mauritānijā, Palestīnā (teritorijās), Saūda Arābijā, Sudānā, Tunisijā. Šīs valstis pārstāv aptuveni 90% no Arābu valstu līgas iedzīvotāju skaita.³²⁸ No vienas puses, rezultāti ir iepriecinoši, jo pārliccinoši lielākā daļa ir noskaņota negatīvi. Tomēr 3% uz *Islāma valsti* raugās "ļoti pozitīvi", 4% — "zināmā mērā pozitīvi" un vēl 4% — "neitrāli". Kopā 11% arābu pret *Islāma valsti* ir noskaņoti vismaz "neitrāli". Taču, ja ņem vērā, ka pasaulē ir aptuveni 450 miljoni arābu, var lēst, ka uz šīs planētas ir aptuveni 50 miljoni cilvēku, kas uzskata *Islāma valsts* zvēribas par pieņemamiem vai pat slavējamiem darbiem. Savukārt pētniecības centrs *Pew Research Center* (ASV) 2015. gada sākumā pētījumā noskaidroja, ka, piemēram, 14% Nigērijas iedzīvotāju atbalsta *Islāma valsti*. Nigērijā ir aptuveni 170 miljoni iedzīvotāju, tātad izskatās, ka apmēram 24 miljoni *Islāma valsts* rīcību un mērķus uzskata par atbalstāmiem.³²⁹

Protams, varētu secināt, ka tātad pasaulē ir aptuveni 80 miljoni cilvēku, kuri gluži vienkārši ir ārprātīgi asinskāri reliģiskie fanātiķi. Tomēr šādu pieņēmumu sašķoba citi "Arābu viedokļa rādītāja" dati. Proti, ja skatās atsevišķi uz tiem respondentiem, kas ir izteikuši atbalstu *Islāma valstij*, varētu iedomāties, ka viņi visi ir ārkārtīgi reliģiozi cilvēki, kuriem prasmīgi sludinātāji sagrozījuši galvas. Taču atklājas, ka šo cilvēku sadalījums pa "reliģiozs", "daļēji reliģiozs" un "nav reliģiozs" ir ļoti līdzīgs, attiecīgi 41%, 23% un 36%.

pagērē vismaz mērenas prāta spējas. To apzināties ir diezgan neērti. Redz, ja viņi patiešām būtu "alu cilvēki", varētu domāt, ka liberālisma maigā un glāstošā roka, nedaudz pamācot, tos pa emancipācijas taku aizvedīs uz gaišo multikulturālisma nākotni. Bēdīgāk un bīstamāk ir tad, ja "trākie" ir trāki pārdomātas izvēles dēļ.

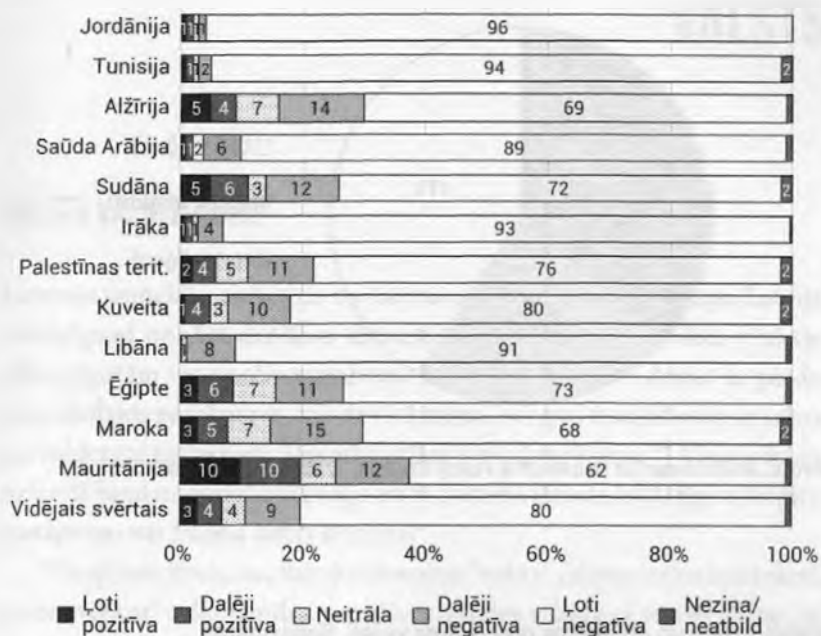
Attieksme pret *Islāma valsti* (Pew Research Center pētījums)

Avots: Pew Research Center. Spring 2015 Global Attitudes survey. Q12n.

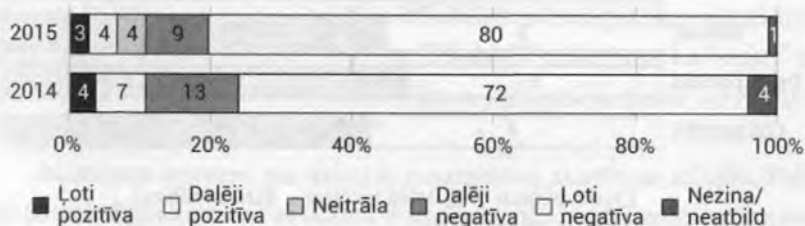
Minētie statistikas dati parāda, ka nepastāv skaidra korelācija starp reliģiozitāti un atbalstu *Islāma valstij*. Arīrdzan nereliģiozitāte nebūt ne garantē, ka viens vai otrs cilvēks nepiesliesies *Islāma valstij*. Šāda aina acīmredzot liecina par to, ka *Islāma valsts* ir ne tikai reliģiska fikcija, kas piedāvā risināt teoloģiskus jautājumus, bet arī daudz plašāka vēriena sociāls projekts. Tā ir ne vien reliģiska kopiena, bet arī politisks veidojums, kas reprezentē noteiktas sabiedrības daļas vēlmes, vajadzības un vīzijas. *Islāma valsts* pievērš ne tikai ar teoloģiskajiem argumentiem un pasaules gala solījumiem, bet arī ar savu sociālās un politiskās revolūcijas programmu.

Attieksme pret Islāma valsti
(Arab Center for Research & Policy Studies pētījums)

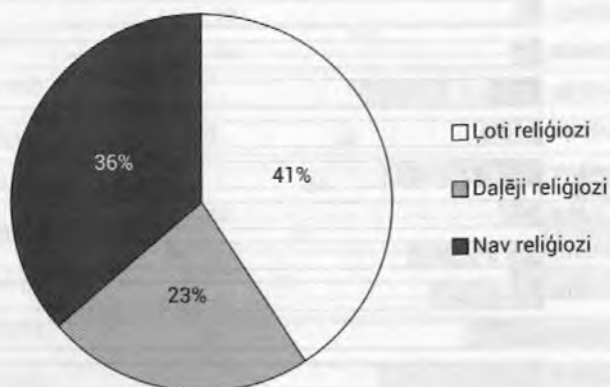

Avots: Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015

Attieksme pret Islāma valsti salīdzinoši pa gadiem

Avots: Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015

Atbalsta *Islāma* valsti vismaz daļēji vai pilnīgi

Avots: Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015

Reliģiozitāte un attieksme pret *Islāma* valsti. Salīdzinātas respondentu atbildes par reliģiozitāti un *Islāma* valsts vērtējumu. Katra kolonnas summa ir 100%

Avots: Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015

VALSTS

VALSTS VALSTISKUMS

Latviešu jauneklis, aizbēdzis no *Islāma valsts* un pārradies mājās Latvijā, neizbēgami nonāca drošības dienestu rokās. Savai aizstāvībai viņš tiesībsargājošām instancēm apgalvoja, ka uz *Islāma valsti* devās, lai piedalītos civilajos pasākumos, t.i., nevis karotu, bet gan nodarbotos ar valsts pārvaldes vai infrastruktūras atbalstīšanu un uzturēšanu.³³⁰ Viņa teiktais uzjundī fundamentāli nozīmīgu un teorētiskā līmenī ārkārtīgi sarežģītu jautājumu: vai *Islāma valsts* ir valsts?

Visupirms jāteic, ka, lietojot terminu "valsts" *Islāma valsts* kontekstā, jāņem vērā arī tulkojamības problēma. Arābu valodā tā sevi dēvē par "al daulā al islāmīja" (*al-dawlatu l-islāmīja*), proti, "al daulā" tiek tulkots kā "valsts". Tomēr jāpatur prātā, ka latviešu "valsts", angļu "state", vācu "Staat", franču "état", krievu "государство" u.c. tiek lietoti Eiropas politiskās teorijas un kultūras kontekstā. Tulkojot "al daulā", "valsts" ir ierastākais atveidojums, taču tas nav pilnīgi atbilstošs. Arābu islāma politiskās teorijas un kultūras un jo īpaši salafītu džihādīstu ideoloģijas kontekstā šim jēdzienam piemīt specifiska nozīme. "Al daulā" tulkojums kā "valsts" ir tikai tuvākā līdzība, nevis precīza atbilde. Jēdzieni "al daulā" un rietumnieciskā "valsts" nav ekvivalenti.³³¹

Islāmisma izpratne par valsti ir nesaraujami saistīta ar reliģiju. Politikas un reliģijas attiecības islāmā ir kļuvušas par kontroversiālu tematu tikai tāpēc, ka politikas zinātne un arī starptautisko attiecību nozare ir eiropēiskās domāšanas produkts, kas labākajās sekulārisma tradīcijās dis-

tancējas no reliģijas kā nozīmīga politikas faktora. Politikas zinātnieks un Tuvo Austrumu politikas pētnieks Nātans Brauns raksta: "Dziļāka problēma ir tā, ka reliģijas un politikas attiecībām mēs pievēršamies, izmantojot kategorijas un jautājumus, ko esam mantojuši no Eiropas modernās vēstures."³³² Mūsdienu eiropēiskajā domā reliģija ir privāta lieta. Taču par islāmu tā runāt ir neiespējami. Islāma šariats ir nevis vienkārši likumi, bet gan privātā un publiskā, politiskā prakse, kuras pamati rodami reliģiskajos tekstos. Turklāt islāmā ortoprakse ir svarīgāka par ortodoksiju. Līdz ar to destilētas "politikas" aplūkojums, neņemot vērā reliģiskos blakusfaktoros, ir vismaz nepietiekams, bet varbūt pat aplams. Islāmisku kustību jebkādu izpaušmju analīze, neņemot vērā reliģiskos apsvērumus, jau saknē ir lemta neveiksmei.

Lai gan starptautiskajos tiesību aktos nav fiksēti konkrēti vispārpieņemti noteikumi, kas paredz kāda grupējuma, organizācijas, apvienības (u.tml.) atbilstību valsts statusam, tomēr pastāv vairāki precedenti. Viens no tiem ir Montevideo konvencija, ko 20. gadsimta sākumā noslēdza vairākas Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas valstis, to skaitā ASV, Argentīna, Brazīlija, Čīle, Kolumbija, Meksika u.c. Šā līguma pirmajā pantā ir uzskaitīti četri nosacījumi, kas valsti padara par "valsti":

- 1) pastāvīgi iedzīvotāji;
- 2) noteikta teritorija;
- 3) valdība;
- 4) spēja iesaistīties starptautiskās attiecībās.

Turklāt konvencijas trešajā pantā ir teikts: "Valsts politiskā pastāvēšana nav atkarīga no tā, vai šo valsti atzīst citas valstis. Pat pirms atzīšanas valstij ir tiesības aizsargāt savu integritāti un neatkarību, gādāt par tās saglabāšanu un labklājību un tārad organizēt darbību atbilstoši savām vajadzībām, izdot likumus savās interesēs, vadīt savus dienestus un noteikt savu tiesu kompetenci un jurisdikciju. Šo tiesību īstenošanu ierobežo vienīgi no starptautiskajām tiesībām izrietošo citu valstu tiesību īstenošana."³³³ Montevideo konvencijas teksts atspoguļo t.s. deklaratīvās teorijas

piecju, kurā atšķirībā no konstitutīvās teorijas, kas pieprasa starptautisku atzišanu, nav uzsvērtā nepieciešamība panākt citu valstu atzinību. Deklaratīvās teorijas priekšrocība ir tāda, ka tā piedāvā plašākas iespējas jaunu valstu tapšanai. Divdesmitā gadsimta kontekstā tas, protams, nozīmēja arvērtību dekolonizācijas procesam. Taču *Islāma valsts* kontekstā tas rada sarežģījumus, jo starptautiskā sabiedrība ir kategoriski noraidoša pret jauniem reliģiskā ekstrēmisma institucionalizēšanas eksperimentiem, tomēr līdzšinējā vēsturiskā prakse tam ceļu paver.

Konvencijas pirmajā pantā noteiktās valstiskuma pazīmes zināmā mērā ir gan pašsaprotamas, gan ļoti neskaidras.* Ņemot vērā valsts pārvaldes formu daudzveidību mūsdienu pasaulē, nepastāv viens vispārpieņemts starptautisko tiesību normatīvs, kas regulētu, kādai tieši vajadzētu būt valsts struktūrai. Līdz ar to valstiskuma statuss ir gan tādai liberālai un demokrātiskai valstij kā Nīderlande, gan tādai totalitārisma citadelei kā Ziemeļkoreja. Neskaidrs ir arī ceturtais punkts — spēja iesaistīties starptautiskās attiecībās. Tā kā deklaratīvā teorija kā obligātu nosacījumu neprasa starptautisku atzišanu, šajā gadījumā ar jēdzienu “spēja” jāsaprot nevis praktiska darbība, bet gan hipotētiska iespējamība, ka, ja kāda valsts gribētu, tad principā būtu spējīga iesaistīties starpvalstu attiecībās. Par to, vai *Islāma valsts*, kas noraida pastāvošo starptautisko politisko iekārtu,

* Situāciju neuzlabo arī *de facto* un *de iure* nošķirums. Ir iespējama situācija, ka valsts ir formāli atzīta, bet faktiski neeksistē, piemēram, dažādas trimdas valdības Otrā pasaules kara laikā vai Palestīna, kuru kontrolē Izraēla. Protams, var būt arī tā, ka valsts pastāv *de facto*, bet to neatzīst *de iure*. Piemēram, Latvijas Republiku *de facto* atzina jau 1918. gadā, taču *de iure* — tikai 1921. gadā. Krāšņs ilustratīvs gadījums ir Ēģipte 19. un 20. gadsimtā. Kopš 19. gadsimta sākuma Osmaņu impērijai *de iure* piederēja vara Ēģiptē, bet faktiski to kontrolēja Ēģiptes vietvaldis. Taču no 1882. gada Ēģipte kļuva par Britu impērijas marioneti. Tātad *de iure* Ēģipte piederēja Osmaņu impērijai, bet *de facto* — Britu impērijai. Šajā faktu un formalitāšu kalambūrā *Islāma valsti* tās lielāko sasniegumu brīdī varēja dēvēt par valsti *de facto*, taču bez *de iure* atzišanas.

kādreiz varētu vēlēties sēsties pie sarunu galda, protams, stipri jāšaubās, taču teorētiski tā varētu to darīt.

Pasaules vēsturē ir arī citi politiski diplomātiski precedenti. Ar Vestfālenes miera līgumu 17. gadsimtā tika izbeigts Trīsdesmitgadu karš Svētās Romas impērijā. Līgumā tika noformulēts valstu suverenitātes princips, kas nozīmēja, ka ikviena līgumslēdzēja valsts apņemas ievērot pārējo valstu teritoriālo integritāti un neiejaukties to iekšējās darīšanās. Tā kā viens no būtiskākajiem Trīsdesmitgadu kara iemesliem bija protestantu un katoļu nesaskaņas, miera līgums noteica, ka valstis ievēros principu *cuius regio, eius religio* (kā vara, tā ticība), un tādējādi veicināja sekulārisma nostiprināšanos Eiropas politiskajā arēnā.

Vestfālenes miera līguma sekas bija tālejošas — tas izbeidza (vai drīzāk piebremzēja) dažādu kārotāju centienus iegūt starptautisku vai paneiropisku varu un lika pamatus izpratnei par modernu valsti, kas, politologa Ivara Ījaba vārdiem, ir definējama kā “politiska apvienība, kas iedibina suverēnu varu noteiktas teritorijas robežās. Šī definīcija cenšas sakausēt tos trīs valstiskuma elementus, ko uzskata par “klasiskiem”: valsts vara, iedzīvotāji un teritorija.”³³⁴ Turklāt līdz ar nacionālisma ideju uzplaukumu 19. gadsimtā šī valstiskuma izpratne sekmēja arī modernās nācijvalsts izpratni. Lai gan mūsdienās dažkārt tiek runāts, ka Vestfālenes sistēma ir novecojusi un neatbilst sava laika prasībām (piemēram, Eiropas Savienība), tomēr šis modelis būtiski nosaka valsts jēdziena izpratni.

Domājot par valsts valstiskumu, nenovēršami jāsaskaras ar atziņu, ka lielākoties valstis, kas patlaban nosaka starptautisko attiecību kārtību, ir pastāvējušas jau kopš seniem laikiem un to tapšanas laikā nebija jārisina tādi jautājumi, kas ir aktuāli patlaban.* Vēsturiskās lielvaras nevienam

* Pasaules vēsturē daudzkārt vienas vai otras valsts atzīšanu ir noteikuši ne tik daudz juridiski, cik politiski apsvērumi (Kosova, Taivāna, Izraēla, Palestīna, Ziemeļķīra u.c., kā arī, piemēram, tādi Krievijas ekspansionisma produkti kā Doņeckas Tautas Republika, Abhāzija un Dienvidosetija). Arī vardarbīgums un nežēlastība pasaules vēsturē nav bijis universāls kritērijs, lai liegtu valsts pašno-

aļauju nav prasījušas. Turklāt jaunu valstu dibināšana nav ikdienišķs pasākums un lielākoties ir saistīta ar lieliem politiskiem satricinājumiem, piemēram, abiem Pasaules kariem, kuru rezultātā dzima un pamira Latvijas Republika, dekolonizācijas procesu, kurā izšķīda Britu impērija, Dienvidslāvijas karu, kurā tapa Serbija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija u.c. Patlaban arī Sīrijā un Irākā norisinās dramatisks politisks un militārs satricinājums, kas ir saasinājies tiktāl, ka jāšaubās, vai kādreiz izdosies atgriezties pie pirmskara stāvokļa — *status quo ante bellum*. Patapinot Kondolizas Raisas skandalozo izteikumu, varētu sacīt, ka patlaban “Tuvie Austrumi mokās dzemdību sāpēs”, taču, pretēji Raisas gaidām, tajās dzimst nevis proamerikāniskās demokrātijas Justīne, bet gan reliģiskā fanātisma un sunnītu pašnotikšanās centienu Frankenšteins.

Islāma valsts valstiskuma standartus vienlaikus gan apliecina, gan konsekventi noraida.* Atšķirībā no *Islāma valsts* citas totalitāras despotijas tomēr “piedalās spēlē”, proti, lai gan ir acimredzams, ka tajās nav

teikšanās tiesības — Staļina Krievijā, Miloševića Serbijā, Pola Pota Kambodžā, Hitlera Vācijā tika pastrādāti neiedomājami noziegumi, tomēr neviens nav grāšies apstrīdēt šo valstu valstiskumu. Taču, lai gan *Islāma valsts* parāda valstiskuma pazīmes, neviens negrasās to atzīt par valsti. Turklāt jāņem vērā, ka tas būtu bīstams precedents, sak, ja reiz viņiem aļauj, tad arī citi gribēs. Tas būtu pārāk liels satricinājums pašreizējai kārtībai, kas no pasaules lielvaru skatpunkta noteikti ir izdevīgāka nekā ultravardarbīgu reliģisko fanātiķu nostiprināšanās. Tātad attiecībā uz *Islāma valsti* jāņem vērā gan morālais aspekts — cīņa pret ļaunumu, gan politiskais — *status quo* saglabāšana. Par *Islāma valsts* valstiskuma statusu skat., piemēram: Jank, Ralph. “Is the Islamic State a State?” *Völkerrechtsblog*.

- * *Islāma valsts* ķilnieks ar neskaidru ideoloģisko piederību Džons Kentlijs propagandas žurnāla *Dabiq* 8. un 12. numurā publicēja rakstu sēriju ar nosaukumu “Paradigmas maiņa”. Šī publikācija parāda, ka, lai ko *Islāma valsts* aizstāvji teiktu par savām vispasaules kundzības idejām, viņiem tomēr ir svarīga starptautiskā atzinība. Kentlijs argumentēja, ka rietumvalstu plašsaziņas līdzekļos izmantotais apzīmējums “organizācija” ir maldinošs un paticībā *Islāma valsts* ir īsta valsts, jo kontrolē teritoriju, pārvalda iedzīvotājus, sniedz sociālos pakalpojumus, organizē savas valūtas apriti u.tml. Skat.: Cantlie, John. “Paradigm Shift”; “Paradigm Shift: Part II.” *Dabiq*.

sabiedrības atbalsta, objektīvas tiesas, preses brīvības u.c. mūsdienu valsts atribūtu, tomēr šis valstis "tēlo", ka tie ir klārbūtīgi. Piemēram, Ziemeļkorejas pārstāvji stāsta, ka šī valsts plaukst un zcļ; Saūda Arābijas runasvīri apgalvo, ka aizstāv cilvēktiesības; Krievijas vara nemitīgi sludina, ka apkaro korupciju utt., u.t.jpr. Tomēr visām šīm valstīm kopīgs ir tas, ka tās vismaz formāli pieņem starptautiskās sabiedrības "spēles notikumus". Savukārt *Islāma valsts* deklarē, ka tā šajā spēlē negrasās iesaistīties. Gluži pretēji, gan *Islāma valsts*, gan *Al Kāida* vēlas sagraut mūsdienu pasaules kārtību, kurā dominē Vestfālenes tipa nācijvalstis un starpvalstu attiecības nosaka teritoriālās integritātes un pašnotikšanās tiesību respektēšana.³³⁵ "[*Islāma valsts*] izaicina postkoloniālās pasaules kārtības pamatus," raksta profesors Fauazs Džerdžcs.³³⁶ Radikālo islāmistu skatījumā pašreizējās valstiskuma formas ir kārtējā Rietumu neokoloniālisma izpausme, kas sagandē islāmisko pasauli. Turklāt, viņuprāt, rietumnieciskās dekadences flagmane ASV vēlas šo stāvokli saglabāt visupirms savu savtīgo interešu dēļ, bet islāmistu uzdevums ir to mainīt.

Islāma valsts pasaules iekārtojuma vīzijā nav vietas teritoriāli patstāvīgiem nodalījumiem, jo vienīgā robeža ir ticības robeža. Usāma Bin Lādins pašā 2001. gada sākumā izplatīja aicinājumu, kurā mudināja veidot "Globālu musulmaņu valsti". Viņš sludināja, ka jārada tāda vispasaules valsts, kas pārvar nacionālas, rasiskas, ģeogrāfiskas u.tml. robežas. Šis globālās valsts konstitūcijai jābūt Korānam, tās valdniekam — kalīfam, bet galvaspilsētai — Mekai. Šai valstij būtu vienota aizsardzība un vienota valūta.³³⁷ Citiem vārdiem, Bin Lādins mudināja īstenot islāmisku utopiju — kosmopolitisku sociālistisku projektu. Tomēr viņa vīzija tā arī palika tikai utopisks sapnis. Savukārt *Islāma valsts* atšķirībā no *Al Kāidas* izmantoja Irākas un Sirijas sociālo un politisko situāciju, lai sapni īstenotu dzīvē. Līdz ar to *Islāma valsts* "nav tikai teroristu vai nemiernieku organizācija; tā drīzāk ir kvazivalstisks veidojums, kas tiecas izveidot panislāmisku valsti — kalifātu — un nojaukt Eiropas "koloniālistu" uzceltās robežas."³³⁸ Akls reliģiskais fanātisms, protams, ir neatņemams *Islāma*

valsts komponents, tomēr tā lieliski uztvēra situāciju Tuvajos Austrumos, īpaši Irākā un Sīrijā, kur sunnītu aprindās bija izveidojusies ļoti auglīga augsne. Sociālās spriedzes, politiskā haosa un netaisnīguma, militārā vājuma un reliģiskā antagonisma sajaukums radīja apstākļus, kuros *Islāma valstij* īstenot iecerētos mērķus bija krietni vieglāk nekā sākotnēji varēja šķist. Proti, sabiedrība bija nobriedusi separātisma tieksmēm un labprāt pieņēma pirmo nopietno spēku, kas piedāvāja to īstenot.

BIROKRĀTIJA

VALDĪBA

Valstīm ir valsts pārvaldes mehānisms. Parlamentārās republikās, piemēram, Latvijā, suverēns pieder tautai, kas dod mandātu tās pārstāvjiem Saeimā, kura varu tālāk deleģē ministriem un prezidentam. Tā ir noteikta varas struktūra, kas regulē dažādu varas atzaru saskaņotu darbību. Runājot par Kalifātu, visnotaļ skaidrs šķiet vismaz tas, ka kalīfs jeb *Islāma valsts* vadītājs ir Abū Bakrs al Bagdādī. Tomēr pat viņa statusu var apšaubīt. Turklāt ne tikai attiecībā pret starptautiskajiem likumiem, bet arī pret citiem iespējamajiem posteņa kārotājiem. Jārēķinās ar to, ka drošības apsvērumu dēļ nelegālu organizāciju vadītāji cenšas izvairīties no liekas parādīšanās publiskajā telpā, taču šāda slapstīšanās vienlaikus ir laba augsne baumām. Gluži vienkārši, ja cilvēku ilgstoši nevar redzēt vaigā, tad var sākt prātulot, vai tas maz eksistē. Šādu organizāciju līderi savas runas publicē audio un, retāk, arī videoierakstos. Saziņa notiek ar dažu ārkārtīgi uzticamu kurjeru starpniecību, tāpēc ir gaužām lēna. Šī slepenība liedz iegūt precīzas zināšanas par *Islāma valsts* augstākā līmeņa pārvaldes struktūru un atbildīgajām amatpersonām. Katrs apgalvojums ir apšaubāms ne tikai tāpēc, ka var būt klaji aplams, bet arī tāpēc, ka straujajā notikumu attīstības gaitā struktūra var mainīties; cilvēki mirst, un to

vietā nāk jauni.* Arī iegūtie dokumenti nevar būt nepārprotamu zināšanu avots, jo tie ne tikai varētu būt viltoti, bet arī neviens nevar skaidri zināt, vai kāds tajos izteiktās tēzes vispār ievēro.

Kad Zarkāvī sekotāji 2006. gadā pasludināja, ka ir nodibinājuši *Islāma valsti Irākā*, tas drīzāk izskanēja kā kuriozs, nevis nopietnas pretenzijas uz politiskās kartes pārzīmēšanu. Lai gan tolaik šī organizācija par visām varītēm centās attaisnot savu eksistenci (tā pat formāli iecēla valdības ministrus), tomēr gan konkurējošo grupējumu, gan terorisma pētnieku aprindās valdīja pamatots uzskats, ka tā vairāk līdzinās mafijas tipa organizācijai. Centienus iegūt valstiskuma formu nesekmēja arī cīņa ar *Anbāras atmodas* kustību. Līdz pat *Arābu pavasarim* un nemierniem Sīrijā par *Islāma valsti* kā valsti neviens vairs nopietni nerunāja. Tomēr tolaik, redzot, kā saasinās situācija Sīrijā, *Islāma valsts* dibinātājtēvi jau plānoja pasākumus, kas galu galā izrādījās īstenojami. Precēji plaši izplatītam viedoklim, ka *Islāma valsts* uzplaiksnīja kā zibens no skaidrām debesīm, patiesībā tās tapšana bija lēnas, apdomīgas, plānveida operācijas likumsakarīga kulminācija. Konsekventi izmantojot sava drošības dienesta lietpratīgo veikumu, tā laikposmā no 2011. līdz 2013. gadam izvirījās no tiešas konfrontācijas ar konkurējošiem grupējumiem, neizrādīja savu brutalitāti un noklusēja ekspansionistiskos plānus, lai izvairītos no situācijas, ka pret to vērsās citi nemiernieki. Pilsoņu kara aizsegā tā pamazām uzaudzēja savu spēku un vērienu, līdz bija pakļāvusi pietiekami lielas teritorijas, lai varētu mainīt taktiku. Tad *Islāma valsts* nostiprinājās stratēģiski svarīgākajās vietās, bet nesvarīgās ļāva sev atņemt.

Līdz ar 2013. gada beigām un 2014. gada sākumu, kad *Islāma valsts* jau bija nostiprinājusies, tā beidzot sāka atklāti izrādīt savus valsts veidošanas centienus. Iesākumā tie aprobežojās ar tikumiskās dzīves kontroli,

* Dažkārt nav skaidrības par to, vai kāda persona ir dzīva (jo sen nav redzēta, dzirdēta utt.), taču reizumis neuzticamas ir arī ziņas par nāvi. Ievērojamas mudžāhidu organizāciju personas mēdz simulēt savu nāvi, lai tādējādi atsvabinātos no vajātāju uzmanības.

taču jau 2014. gada aprīlī Rakā tā ne tikai pārņēma savā varā komunālo pakalpojumu pārvaldi, bet pat ieviesa īpašu kantori, kurā vietējie iedzīvotāji varēja vērsties ar savām sūdzībām.

Būtiskākais pagrieziena punkts³³⁹ bija Mosulas ickarošana un Kalifāta dibināšana. No šā brīža *Islāma valsts* atklāti uzņēmās sabiedrības pārvaldes pienākumus. Gluži kā sēnes pēc lietus saradās dažādas islāma pārvaldes struktūras jeb t.s. *divāni* (ministrijas): izglītības, komunālo pakalpojumu, derīgo izraktnu, veselības, sabiedriskās drošības, finanšu, tikumības, lauksaimniecības, kara u.c. ministrijas.³⁴⁰

Islāma valsti nepārvalda viens cilvēks. Tās pārvalde ir sazarota un hierarhiska. Pastāv centrālā vara, bet tai ir pakļauti reģioni jeb *vilājeti*, kuriem ir sava vadība — reģiona galvenais pārvaldnieks un tam pakārtotās struktūras. Bagdādī vietnieks un Irākas teritoriju pārvaldnieks ilgstoši bija Abū Muslims al Turkmānī, bet Sīrijā — Abū Ali al Anbarī, taču patlaban abi ir miruši. Centrālo varu veido vairākas padomes, kas atbild par finansēm, administrāciju, militāro plānošanu un karadarbību, likumdošanu, palīdzību ārvalstu izcelsmes kaujiniekiem, drošību, izlūkošanu un plašsaziņas līdzekļiem. Vienlaikus to visu vismaz nosacīti kontrolē šūra, kas pārbauda, vai likumi atbilst šariatam.

Kā jau pirmīt aprakstīts (172.–176. lpp.), liela daļa no *Islāma valsts* vadības ir irākieši, kas agrāk ir bijuši partijas *Baas* biedri un dienējuši Huseina armijā un ierēdniecībā, kā arī bijušie Bukas cietuma ieslodzītie, tostarp jau nupat minētie Turkmānī un Adnānī, taču arī, piemēram, Abū Abdurrahmāns al Bilāvi, kurš vadīja Mosulas ieņemšanu, Abū Aimans al Irākī — augsta ranga militārais komandieris, Abū Luaijs (Abū Ali) — drošības ministrs, *An Nusra frontes* vadītājs Džūlānī, *Islāma valsts* kādreizējais “pelekaiss kardināls” Hadži Bakrs, Abū Kāsims — atbildīgais par ārvalstu kaujiniekiem un pašnāvniekiem, Abū Šeima (Fāriiss Rijāds an Nuaimī) — vadītājs loģistikas un apgādes jomā, Abū Sudžā (Aufs Abdurrahmāns al Afarī) — mocckļu atbalsta programmas vadītājs u.c.³⁴¹ Šis *Islāma valsts* vadītāju uzskaitījums nebūt nav visaptverošs. Pamatojo-

ties uz Čārlza Listera apkopojumu, kas tapis 2014. gada nogalē, to varētu izvērst, minot tādas personas kā Abū Suleimāns (kara ministrs), Abū Umars aš Šišānī (karadarbības Sīrijā vadītājs), Abū Vahibs (pazīstams arī kā Šākirs Vahibs al Fahdāvi ad Dulaimī; augsta ranga militārais komandieris), Abū Abdulkādīrs (pārvaldes vadītājs), Abū Muhammads (cietumu ministrs), Abū Salāhs (finanšu ministrs), Abū Hādžars al Assāfi (koordinācijas ministrs), Abū Kifāhs (spridzekļu ministrs), Abū Mohannads as Suvaidāvi (pazīstams arī kā Abū Abdussālems; Anbāras pārvaldnieks), Abū Fātima al Džahaiši (Eifratas reģiona pārvaldnieks), Abū Lukmāns (Rakas pārvaldnieks un, iespējams, slepenpolīcijas *Emni* vadītājs), Abū al Asīrs al Absī (Alepo pārvaldnieks), Abū Hattābs al Kurdī u.c.³⁴²

Tomēr valsti par valsti padara ne jau saujiņa vadoņu, bet gan icrēdniecības pelēko skudru centīgā rošība.

IERĒDNIECĪBA

Islāma valsts starp citiem islāmistu grupējumiem izceļas ar acīmredzamu spēju kontrolēt teritoriju un ieviest pārvaldi. Tas ir jaunums, kas ne tikai islāmistu, bet arī Rietumu teorētiķu aprindās ir pamatīgi sašūpojis ierasto izpratni par radikālu organizāciju darbības principiem.* Starptautiskajā islāma politikas ekspertu simpozijā "Islāmistu politika *Islāma valsts* ēnā"

- * Kopš *Arābu pavasara* strauji pieauga centieni radīt valstiskus veidojumus. Pirmais šāds mēģinājums izpaudās 2011. gadā Jemenā, kur *Al Kāidas* Arābijas pussalas atzars izveidoja grupējumu *Ansār aš šarīa* un tādejādi no šūniņu tipa teroristiskas organizācijas pēkšņi pārtapa par institūciju, kas kontrolē teritoriju un iedzīvotājus. Tomēr neviens no šiem mēģinājumiem nav guvis tādus panākumus kā *Islāma valsts*. Par džihādismu pēc *Arābu pavasara* skat.: Lia, Brynjar. "Jihadism in the Arab World after 2011: Explaining Its Expansion." *Middle East Policy*. Tiesa, arī pirms *Arābu pavasara* tolaik t.s. *Islāma valsti Irakā* zināmā mērā varēja uzskatīt par valstisku veidojumu. Kopš sakāvēm 2010. gadā tā pakļuja kā valstisks konvencionālais spēks, bet pastāvēja kā spēcīga teroristiska organizācija.

Kvins Mekams izvērtēja *Islāma valsts* valstiskumu. Viņš norādīja, ka, vērtējot valsts valstiskumu kā spēju iesaistīties starptautiskajās attiecībās un šis valsts starptautisko legimitāti, *Islāma valsts* statuss, protams, ir diezgan vājš. Taču produktīvāk būtu to aplūkot, skatoties uz valsti kā uz tādu veidojumu, kas visupirms ir sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanas institūcija. Tāpēc viņš piedāvāja novērtēt *Islāma valsti* sešās kategorijās. Akceptējot šo sadalījumu, ir vērts aplūkot katru no tām.³¹³

Pirmais, nodokļu iekasēšana un darbaspēka pieejamība. Lai gan zināmākie *Islāma valsts* ienākumu avoti ir naftas tirdzniecība un laupīšana (gan cilvēku, gan īpašumu), tomēr tās lielāko peļņu dod nodokļu iekasēšana gan klaja reketa (maksā par "aizsardzību"), gan ikdienišķā veidā, tostarp maksā par komunālajiem pakalpojumiem un reliģiskais nodoklis *zakāts* (ziedojumi trūkumcietējiem) u.tml.

Noklīdis *Islāma valsts* finanšu pārvaldības departamenta pārskats par Eifratas (Dcir ez Zoras) provinces finansiālo stāvokli laikposmā ap 2014. un 2015. gada miju parādīja, ka ieņēmumu apmērs bija 8,5 miljoni ASV dolāru un to avotu procentuālais sadalījums bija šāds: 27,7% — nafta un gāze, 3,9% — elektrība, 23,7% — nodokļi un 44,7% — konfiskācijas. Šie skaitļi parāda, ka naftas un gāzes tirdzniecība patiesībā varētu būt daudz mazsvarīgāka nekā lielākoties tiek domāts. Savukārt izdevumi kopā uzrādīti aptuveni 5,6 miljonu ASV dolāru apmērā, kas sadalās šādi: karabāzu uzturēšana — 19,8%, kaujinieku algas — 43,6%, mediji — 2,8%, policija — 10,4%, komunālie pakalpojumi — 17,7% un finanšu pārvalde — 5,7%.³⁴⁴ Pētnieki aprēķinos lēš, ka savos ziedu laikos — 2014. gadā — *Islāma valsts* kontrolēja īpašumus aptuveni divu triljonu ASV dolāru apmērā un tās gada ienākumi bija apmēram 2,9 miljardi dolāru.³⁴⁵ Protams, visi šie skaitļi ir tikai pieņēmumi, tomēr skaidrs ir tas, ka *Islāma valsts* ienākumi pavisam noteikti ir lieli un daudz lielāki nekā jebkurai līdz šim pastāvējušai teroristiskai organizācijai.

Savukārt darbaspēka pieejamību nodrošina gan uz vietas palikušie iedzīvotāji, gan lielais ārvalstnieku pieplūdums. Jāņem vērā, ka *Islāma*

valsts kontrolētajās teritorijās varētu būt aptuveni seši—desmit miljoni iedzīvotāju, kuri turpina darboties savā nozarē — no lauksaimniecības līdz rūpniecībai. Protams, kara apstākļos šīs nodarbes ir krietni apgrūtinātas, tomēr *Islāma valstij* ir izdevies sekmīgi pārņemt jau izveidoto infrastruktūru, proti, gan materiālo (iekārtas), gan pārvaldi, kas agrāk nodokļus iekasēja Asada režīmam, bet tagad — *Islāma valstij*.

Arī atbraukušie ārzemnieki ir devīgs pieejamā darbaspēka papildinājums. Tie, kas nespēj karot, tiek iesaistīti dažādos sabiedriskā labuma darbos. Turklāt ārpus kaujas lauka darbu atrod arī sievietes — viņas ne tikai jūsmo par vīru “varoņdarbiem” kaujaslaukā, bet arī iesaistās medicīnas pakalpojumu sniegšanā un pat policijā. *Islāma valsts* izveidoja īpašu tikumības sargāšanas policijas vienību *Al Khansaa*, kurā dienē tikai sievietes.

Otrais, pilsonības statuss. *Islāma valsts*, īpaši kopš Kalifāta pasludināšanas, ir arvien vairāk uzsvērusi savu iedzīvotāju lojalitāti un pakļautību Kalifātam. *Islāma valsts* principā neatzīst citu valstu tiesības uz eksistenci un tādējādi ir ekstrēmi kosmopolitiska, proti, tā par saviem potenciālajiem pavalstniekiem uzskata it visus pasaules iedzīvotājus. Taču tas ir tikai teorētiski. Praktiski tas izpaužas kā aicinājums pamest mājas un doties uz Kalifātu, sadedzināt (burtiski) savas vecās pases un pieņemt jaunu identitāti, t.i., kļūt par Kalifāta iedzīvotājiem un tādējādi arī par tā pilsoņiem. Kā intervijā man stāstīja persona, kas uzturējusies *Islāma valstī*, uzreiz pēc ierašanās tika atņemti visi personas dokumenti, reģistrēti dati un aptuveni pēc mēneša izsniegts jauns identifikācijas dokuments. Tātad varētu domāt, ka *Islāma valsts* organizē vismaz kaut kādu iedzīvotāju uzskaiti.

Pilsonības ideja* *Islāma valstī* izpaužas arī atbraukušo ārzemnieku sagatavošanas nometņu rīkošanā. Nometnes tiek veidotas tā, lai jaunat-

* Gluži tāpat kā *Islāma valsts* kontekstā būtu jāšaubās, vai jēdziens “valsts” ir adekvāts, varētu šaubīties arī par jēdzienu “pilsonība”. Ja ar to saprot jebkādu lojalitāti jebkādai iedzīvotāju un teritorijas pārvaldes organizācijai, nevis pases esamību kabatā, tad šo jēdzienu var droši lietot arī bez attiecībā uz *Islāma valsti*.

Fragments no attēla *Islāma valsts* propagandas žurnālā. Tajā redzamas sašautas ASV, Vācijas, Apvienotās Karalistes, Kanādas u.c. valstu pilsoņu pases. Šis attēls vēsta, ka vienīgā īstenā lojalitāte ir pret Dievu.

braucēji visupirms atmestu savu veco identitāti un apvienotos jaunā: “Jo mudžāhidu dzīves, valodas un kultūras vienādošana ir priekšnosacījums, lai apvienotu to rindas un īstenotu viņu pilnīgu piederību *Islāma valstij*, kurā ir imigranti no visām pasaules malām.”³⁴⁶ Lai gan etniskās atšķirības mēdz izpausties, tomēr vismaz teorētiski tām nav nekādas nozīmes, un *Islāma valsts* vadība īsteno dažādus apvienošanas pasākumus (piemēram, armijas etnisko vienību izformēšanu). Lai sagatavotu jaunus pilsoņus, *Islāma valsts* izmanto trīs veidu nometnes: 1) tiem, kas tikko pievienojušies — gan ārvalstniekiem, gan vīctējiem (šajās nometnēs sniedz īsu ievadu reliģiskajā doktrīnā un valsts vīzijā, kā arī īsu militāro apmācību); 2) augstāka līmeņa speciālistiem, kas spēj vadīt uzbrukumus. Šajās nometnēs veic padziļinātu militāro apmācību; 3) bērnu nometnes — tajās bērnus apmāca gan par doktrīnu, noteikumiem un islāmiskām manierēm, gan par vieglo ieroču lietošanu. Visām nometnēm ir centralizēta pārvalde,

kurai ir astoņi uzdevumi: 1) organizēt šariata mācības, 2) sagatavot arābu valodas apguves un Korāna recitēšanas izglītības programmu, 3) sagatavot militārās apmācības programmu, 4) pārvaldīt nometņu izdevumus, ņemot vērā reģionālās īpatnības, 5) pārraudzīt mācībspēku izvēli, 6) izstrādāt detalizētus kaujas plānus, 7) uzraudzīt šo plānu īstenošanu, 8) ziņot augstākai vadībai par nometņu darbu.

Trešais, starptautiskās attiecības un aizsardzība pret ārējiem ienaidniekiem. Nedrīkst aizmirst, ka *Islāma valsts* ir karastāvoklī. Tāpēc tai, protams, nav un nevar būt normālas starptautiskās attiecības. Taču, visticamāk, tādas nevarētu pastāvēt arī miera laikos (turklāt *Islāma valsts* ekspansionisma dēļ jāšaubās, vai miers maz kādreiz būtu iespējams). Visu pastāvošo valstiskuma formu noliegums simboliski izpaudās kā Irākas un Sīrijas robežas nojaukšana, tādējādi uzsverot, ka tā neatzīst postkoloniālās Eiropas pasaules kārtību.

Starptautiskās attiecības izpaužas arī kā alianšu veidošana. Teroristisko organizāciju pētnieks Aimans Džavāds at Tamīmī no kāda uzņēmēja, kas darbojās *Islāma valsts* teritorijā, ieguva vairākus dokumentus, tostarp kāda Abū Abdullāha al Masrī (nejaukt ar Abū Aijūbu al Masrī) sarakstītu tekstu ar nosaukumu "*Islāma valsts* pārvaldīšanas principi". Šo tekstu Tamīmī pārtulkoja un nodeva izdevuma *The Guardian* rīcībā.³⁴⁷ Dokumentā jeb instrukcijā autors 10 nodaļās izklāsta vairākus apsvērumus par *Islāma valsts* kā pilnvērtīgas valsts pārvaldi, tostarp arī kādā fragmentā raksta, ka principā alianšu slēgšana ir pieļaujama, bet jāuzmanās, lai nepārkāptu kādu no nosacījumiem: jāsauglabā *Islāma valsts* integritāte — nedrīkst pieļaut svešu varu iejaukšanos valsts darīšanās; jāaizsargā *Islāma valsts* robežas no jebkā — pat no draugiem, un tajā nekad nedrīkst ienākt sveša armija; partnerim jābūt labam pret musulmaņiem, un nedrīkst slēgt partnerību ar valsti, kas kādreiz pret tiem ir slīkti izturējusies; līgumam visupirms jābūt musulmaņu interesēs; līgums nedrīkst nekādā veidā kaut vai potenciāli nākotnē skart musulmaņu tiesības un valsts suverenitāti, tostarp savažot to ar parādsaistībām; partnervalstij jārespektē musulma-

ņu tiesības un brīvības; visiem liguma nosacījumiem jābūt tādiem, lai kalīfs tos varētu skaidri saprast.³⁴⁸

Ņemot vērā daudzās apsūdzības Turcijai, Katarai, Saūda Arābijai u.c. par to, ka tās visas kādā veidā tieši un netieši ir palīdzējušas *Islāma valstij*, jādama, ka vismaz kaut kādu "diplomātiju" tā piekopj. Kā intervijā man pastāstīja persona, kas tajā ir uzturējusies, vietējie iedzīvotāji un kaujinieki to, ka starp Turciju un *Islāma valsti* pastāv draudzīgas attiecības, uzskatīja nevis par baumām, bet gan par faktu.

Attiecībā uz spējām nodrošināt aizsardzību pret ārējiem ienaidniekiem situācija ir pretrunīga. Ņemot vērā *Islāma valsts* pretinieku skaitu un spēku, jāteic, ka šīs spējas ir pārsteidzoši labas, tomēr vienlaikus tās nav pietiekamas, lai spētu nodrošināt stabilitāti un mieru.

Ceturtais, iekšējā drošība jeb varas monopols.* Vicna no būtiskākajām jebkuras valsts pazīmēm ir varas monopols, proti, situācija, kurā

* Privāto militāro uzņēmumu (piemēram, *Blackwater* (tagad *Academi*), *DynCorp*, *Defcon Internacional* un daudzu citu) uzplaukums, jo īpaši kopš Irākas kara, ir precedents, kas nākotnē varētu apdraudēt vienu no valsts valstiskuma pamatnosacījumiem — tiesības uz vardarbības monopolu. Ņemot vērā to, kādos apstākļos un ar kādiem ieročiem strādā privātie militārie uzņēmumi, būtu naivi tos uzskatīt par "tikai apsardzes firmām". Irākā 2006. un 2007. gadā uz vietas bija aptuveni tikpat daudz privāto algotņu (gan civilo, gan kaujinieku), cik ASV armijas karavīru — aptuveni 100 000. (skat.: Merle, Renae. "Census Counts 100,000 Contractors in Iraq." *The Washington Post*; Seahill, Jeremy. "A very private war." *The Guardian*) Algotņu izmantošana ir lētāka (neprasa "licku" ceremonialitāti kā nacionālajās armijās), un to juridiskais statuss ir ļoti neskaidrs. Uz algotņiem neattiecas starptautiskie likumi un militārie noteikumi. Algotņus tā īsti kontrolēt nevar neviens. Piemēram, Irākā varas struktūras nespēja neko iesākt (tieši tāpēc algotņi tika uzaicināti), turklāt ASV pārvalde deklarēja, ka vietējie likumi uz ASV militārpersonām un ligumstrādniekiem neattiecas. Taču nozieguma gadījumā, ja to ir izdarījusi persona, kas nav ASV pilsonis (un tādu ir daudz), turklāt ārpus ASV teritorijas, neko iesākt nevarēja arī ASV taisnibsargi. Tādējādi algotņi faktiski var brīvi pārkāpt visus likumus. Jautājumus raisa arī dzan šādu privāto uzņēmumu algotņu lojalitāte. Kad uzņēmums ir kļuvis milzīgs un tā bruņojums un kaujinieku skaits lielāks nekā daudzām nacionālām valstīm,

tikai un vienīgi valsts ar savām struktūrām ir tā, kas ar vardarbības vai tās draudu palīdzību īsteno valsts un tiesas lēmumus. Tāda valsts, kurā katrs iedzīvotājs dara, ko grib, nav nekāda valsts. *Islāma valsts* ir ieguldījusi lielus spēkus un līdzekļus, lai iegūtu kontroli pār saviem iedzīvotājiem. Tiklīdz ir iekarota jauna teritorija (to paveic specializētas militārās vienības), turpmāko sabiedriskās kārtības uzturēšanu uzņemas policija un reliģiskā sardze. *Islāma valsts* nekavējoties izveido savu tiesu, kas darbojas atbilstīgi šariata likumiem, un iedzīvotāji var pie tās vērsties, lai risinātu ikdienas problēmas. Lai gan vispārējā kara izraisītā haosa jūklī par viennozīmīgu varas monopolu ir grūti runāt, tomēr tieši tas daudzkārt ir ticis nosaukts par vienu no galvenajiem iemesliem, kāpēc daži cilvēki izvēlas pievienoties *Islāma valstij*, proti, tā nodrošina "vismaz kaut kādu" kārtību. Lai gan *Islāma valsts* kontrolētās teritorijas starptautisko attiecību kontekstā formāli pieder Sirijai un Irākai, nedz vienai, nedz otrai faktiski nav itin nekādas kontroles pār šīm zemēm. Varas monopols pieder *Islāma valstij*.

Piektais, sociālie pakalpojumi. Visi tie aptuveni seši–desmit miljoni *Islāma valsts* iedzīvotāju, kas palikuši savā vietā, nesamierinātos ar pastāvošo situāciju, ja viņu vajadzības vismaz kaut kādā līmenī netiktu apmierinātas. Šis uzdevums ir viens no smagākajiem, ko par valsti pārņēmusī teroristu organizācija sev ir uzdevusi, taču tas ir arī viens no tās pamatmērķiem — izveidot valsti, kas funkcionē kā valsts. To nav iespējams izdarīt bez prāva ierēdņu, administratoru, speciālistu pulka, kas spētu pārvaldīt un apkalpot visu to struktūru un komunālo pakalpojumu klāstu, kas dzīvi padara dzīvojamu. Līdzīgi kā sabiedroto spēki pēc Otrā pasaules kara attapās situācijā, ka tādu ierēdņu, kas nav aptraipījuši savu

var rasties jautājums, vai tam nav pašam savas ideoloģiskās un ārpolitikas nostājas. Par ASV bijušā prezidenta Obamas "maigās politikas" piesegšanos ar palāvību uz algotņiem skat.: Zenko, Micah. "Mercenaries Are the Silent Majority of Obama's Military." *Foreign Policy*.

biogrāfiju ar dalību nacistu partijā, ir gaužām maz, katrā ziņā pārāk maz,* tāpat arī *Islāma valstij* gribot negribot nācās meklēt veidus, kā pārinterpretēt īstenību tā, lai vilki būtu pačēduši un kazas dzīvas.

Nodarbinot bijušos Asada režīma ierēdņus, kuri nu zvērēja uzticību jaunajiem saimniekiem, *Islāma valstij* izdevās savās teritorijās vairāk vai mazāk atjaunot modernu pārvaldību. Skolas, slimnīcas, administrācija, tiesas utt., pārdzīvojušas noteiktas pārmaiņas un restrukturizāciju, jo projām sniedza savus pakalpojumus. Spilgts piemērs ir Tabkas jeb Eifratas dambis, kas turpināja sekmīgi funkcionēt un nodrošināja ar elektrību un ūdeni. Savukārt drošības struktūrās lielākoties darbojās *Islāma valsts* lojālisti, kas entuziastiski praktizēja jaunus, šariatam atbilstošos likumus un *budūd* sodus. Jaunā administrācija, lai gūtu atbalstu, nodrošināja labklājības garantijas, sniedza sabiedriskos pakalpojumus, ieviesa cenu kontroli utt. Proti, tā īstenoja t.s. maigo varu (*soft power*) — rūpējās par cilvēkiem, sniedza sociālos pakalpojumus, sekmēja reliģisko izglītību, nodrošināja slimnīcu, skolu u.c. valsts iestāžu darbību un pat tādus pakalpojumus kā ceļu uzturēšana un apzaļumošana. "Lielais dokumentu klāsts, kas pēdējos gados ir kļuvis pieejams, aptver plašu loku, tostarp maksšķerēšanas noteikumus, elektrības maksājumu veidlapas, senlietu rakšanas licences, tālruņu pakalpojumu abonementus, kanalizācijas pakalpojumu cenrāžus, lauksaimniecības plānus, vienotas piektdienas lūgšanas, vakcinācijas programmas un fiksētas īpašumu īres cenas," raksta Tamīmī.³⁴⁹ Piemēram, kādā *Islāma valsts* dokumentā rakstīts, ka kādam Abū Dudžānam al Libī pienākas samaksa 100 000 ASV dolāru (jā, dolāru!) apmērā par ceļa izbūvi un ceļmalu apzaļumošanu.³⁵⁰ Īsumā, varētu teikt, ka arī

* Sabiedroto spēki, veidojot jaunu administrāciju Austrijā un Vācijā (u.c.), konstatēja, ka, strikti raugoties, par sadarbību ar nacistiem būtu jāsoda pārāk daudz cilvēku. Tās gluži vienkārši nebija iespējams. Līdz ar to sabiedrotajiem nācās spēlēties ar definīcijām, lai atrastu veidu, kā saglabāt kārtību, bet nezaudēt iespēju sarīkot prāvas. Skat.: Džads, Tonijs. *Pēc kara. Eiropas vēsture pēc 1945. gada* — 59.–82. lpp.

Kadrs no *Islāma valsts* propagandas video, kurā slavina tās veselības aprūpes sistēmu

Islāma valstī vietējā vara un vietējā sabiedrība iespēju robežās turpina darīt to, ko jau sen darījusi — uzturēt kārtību.

Džihādisma kustības pētnieks un džihādistu tekstu kolekcionārs Ārons Zelins publikācijā izdevumam *The Atlantic* 2014. gada vidū skaidroja, ka Mosulā iedzīvotāji — sunnīti —, iespējams, nudien sagaidīja *Islāma valsti* kā atbrīvotājus, jo viņiem bija daudz iemeslu neieredzēt Mālikī šītu režīmu. Viņš uzsver skarbu patiesību, proti, *Islāma valsts* ieradās ne tikai ar aizliegumiem, bet arī ar sociālo garantiju klāstu un aicinājumu pievērsties reliģijai. Lai saprastu, ko plāno izveidot *Islāma valsts*, Zelins publikācijā aicina paskatīties uz jau paveikto Rakā. Jauniekarotājās teritorijās *Islāma valsts* visupirms izlika plakātus, kuros aicināja dzīvot atbilstoši viņu likumiem, un tam sekoja policijas un birokrātiskā aparāta izveide. Taču *Islāma valsts* rūpējās arī par tādām lietām, kas saistībā ar teroristisku organizāciju varētu šķist pārsteidzošas, piemēram, tā izveidoja savu patērētāju tiesību aizsardzības biroju, kas gādāja, lai veikalos un tirgū netirgotu sliktu produkciju. Šīs pašas organizācijas biedri, kas

citviet neminstinoties veica masu slepkavības, tagad rūpējās par publisko pakalpojumu pieejamību. Tie izbūvēja tirgus laukumus, nodrošināja elektrību un pasta pakalpojumus, remontēja ceļus utt. Zelins raksta, ka *Islāma valsts* kaujinieki pat ir izveidojuši sociālās labklājības programmu: "Viņi palīdz nodrošināt maizes fabriku darbību un daudzām ģimenēm paši savām rokām piegādā augļus un dārzeņus. Rakā *Islāma valsts* ir izveidojusi bezmaksas ēdnīcu, lai pabarotu trūkcietējus, un bāreņu patversmi, kas tiem meklē jaunu ģimeni. Piemēram, *Tālibān* ir paranoiska un skeptiska attiecībā uz vakcinēšanas pasākumiem, savukārt *Islāma valsts* īsteno vakcinēšanas kampaņas, lai izskaustu poliomiēlītu."³⁵¹

Vēl viens sociālās dzīves aspekts, ko Abū Abdullāhs al Masrī stratēģijas dokumentā "*Islāma valsts pārvaldīšanas principi*" ļoti pamatoti uzsver, ir izglītības pārvalde. "Izglītība ir vissvarīgākais, jo tieši tā musulmani padara par pareizu musulmani," viņš raksta.³⁵² Arī šajā jomā *Islāma valsts* ir ieguldījusi ievērojamus resursus, lai ne tikai uzturētu mācību procesu, bet arī to pāvērstu sev vēlamajā gultnē. Taču, lai cik tas būtu pārsteidzoši, mācību saturs nebūt nav reducēts uz Korāna studijām, lai gan reliģijas studijas dominē.³⁵³ Te jau atkal izpaužas reliģisko ideju interpretācijas sarežģījumi — vai, piemēram, moderno dabaszinātņu atklājumi apliecina svēto tekstu maldīgumu vai arī, gluži pretēji, ir Dieva visgudrības izpausme?

Vēlreiz pievērsoties pilsoniskās piederības tematam, Masrī dokumentā izskan pārdomas par izglītības satura iespaidu uz identitātes meklējumiem. Masrī atgādina, ka bijušās varas domāja vien par to, kā izskaust atšķirības, t.i., sunnītu īpatno identitāti. Viņš raksta, ka to veicināja, kultivējot vadoņa tēlu, izplatot partijas idejas un tādējādi apslāpējot islāma idejas (t.i., sekmējot sekulārismu), kļiedējot islāma virzienu atšķirības nolūkā saliedēt sabiedrību (kas, viņaprāt, ir klaja aplamība); veicinot morālo pagrimumu komunikācijā ar Rietumiem. Turpretim *Islāma valsts* piedāvā sabiedrībā iedzīvināt islāma vērtības un šariatam atbilstošas sabiedriskās manieres, labot kļūdas, ko iepriekšējā vara sarunājusi par vēsturi, veidot

islāmisku sabiedrību uz šariata pamatiem, audzināt zinošu islāma paaudzi, kas spēs pati vadīt ummu bez Rietumu speciālistu palīdzības.³⁵⁴

Islāma valsts, cenšoties iegūt vietējo iedzīvotāju atbalstu, nav pame-rusi novārtā rūpes par to labklājību. Protams, var pamatoti šaubīties par šo "rūpju" galantumu un labestīgumu, tomēr nevar noliegt, ka atšķirībā no dažādām mafiozām organizācijām, kuru uzmanības centrā ir tikai sava labuma gūšana, tā apņēmīgi pilda savus valstiskās struktūras pienākumus, proti, nodrošina vismaz minimālo sociālo pakalpojumu klāstu, pat ja tas ir savdabīgi ideoloģiski iekrāsots. "Plaši izplatītais pieņēmums, ka džihādisms ir pagrīdnieciska teroristu kustība bez plaša sabiedriskā atbalsta, ir bīstami maldī, kas rada ačgārnu priekšstatu par realitāti," zinātniskā publikācijā raksta viens no vadošajiem pretterorisma ekspertiem Oslo Universitātes profesors Brinjars Līa.³⁵⁵

Islāma valsts valstiskums rada nopietnus sarežģījumus. Proti, tās struktūru iznīcināšana vietējo iedzīvotāju acīs vienlaikus ir arī dažādu vērtīgu pasākumu sagraušana. Piemēram, var iznīcināt ūdens apgādes sistēmu, lai ieriebtu *Islāma valstij*, cerībā, ka tas izraisīs dumpi, taču tādā veidā krietni vairāk tiek kaitēts civiliedzīvotājiem, kuri savukārt varētu to maldīgi interpretēt kā uzbrukumu sev. Turklāt jārēķinās ar to, ka *Islāma valsts* propagandas mašīnērija nevilcinātos radīt tieši tādu iespaidu.

SAIMNIECĪBA

Visbeidzot, *sestā* valsts valstiskuma kategorija ir spēja sekmēt ekonomiskos procesus. Šajā jomā *Islāma valsts* panākumi ir dažādi. No vienas puses, tā nespēja iesaistīties starptautiskajā finanšu apritē un tādējādi liedza sev investīcijas un pieeju tirgiem; nemitīgās konfiskācijas bremsē uzņēmēju iniciatīvu, neskaitāmās slepkavības vairo bailu sajūtu, kas savukārt slāpē publisku saimniekošanu utt. Taču, no otras puses, tā ir visnotaļ sekmīgi pārņēmusi jau izveidoto uzņēmējdarbības infrastruktūru un cilvēkresursus, kas iespēju robežās ne tikai turpina nodarboties ar savu arodu, bet

pat ar pārrobežu tirdzniecību. Turklāt *Islāma valsts*, konsolidējot varu, pārņēma vairākas stratēģiski nozīmīgas jomas — naftas un gāzes ieguvu, vēsturisko artefaktu tirdzniecību, lauksaimniecību u.c.

Attiecībā uz šīs organizācijas valstiskuma statusu finanšu jomā nozīmīgākais arguments ir spēja iekasēt nodokļus. Taču arī citas legālas un nelegālas, morālas un amorālas saimniekošanas jomas parāda tās ekonomisko kapacitāti. Tās ir izspiešanas, rekets, konfiskācija,* izpirkšanas maksas, antiko priekšmetu tirdzniecība, privātie sponsori u.c., kā arī pašam prozaiska, taču ārkārtīgi svarīga nozare — lauksaimniecība.

Abū Abdullāhs al Masrī "*Islāma valsts pārvaldīšanas principos*" apraksta arī provinču pārvaldes kārtību, kurā izskan vairāki saimnieciskās dzīves vadības noteikumi.

- Jāsauglabā personāls un infrastruktūra, kas nodrošināja ražošanu u.c. projektu īstenošanu iepriekšējās valdības pakļautībā. Tie noteikti rūpīgi jāuzrauga, lai viss notiktu atbilstoši *Islāma valsts* likumiem.
- Jānoriko īpaši speciālisti, kas uzrauga ražošanu visos reģionos, tostarp tādās jomās kā naftas un gāzes ieguve, arheoloģiskie izrakumi un rūpnīcas.
- Jāizveido krājumi, lai valsts jebkādos apstākļos spētu funkcionēt.
- Valsts līmenī jāveic visaptveroša ražošanas izmaksu kontrole tā, lai nodrošinātu reģionālu līdzsvaru un taisnīgumu.
- Jāizveido vietēja mēroga militārā rūpniecība un pārtikas ražošana, lai briesmu gadījumā saglabātu neatkarību no ieroču tirgotāju monopola.

* Saistībā ar izspiešanām, reketu un konfiskācijām rodas definēšanas problēmas. Proti, jebkuras starptautiski atzītas valsts legālas "izspiešanas" un "reketa (aizsardzības)" formas ir attiecīgi nodokļi un policija. Gan liberālas un demokrātiskas valstis, gan totalitāras diktatūras patvaļīgi "izspiež" nodokļus, piedzen samaksu par aizsardzību (armija, policija) un arī veic konfiskācijas no tiem ļaudīm, kurus tās atzīst par noziedzniekiem. Līdz ar to būtiskāks ir jautājums par šīs "izspiešanas" iegūtimātīti — vai sabiedrība to atzīst par likumīgu vai nelikumīgu?

- Jāapzina vietējās un reģionālās vajadzības un tās jāapmierina, kā arī valsts līmenī jāizveido tirdzniecības ceļi, kas savienotu lielākos centrus un nomales.
- Jāsamazina administratīvie izdevumi — reģionu pašvaldībai jādarbojas neatkarīgi un jāspēj pašai pieņemt lēmumus, kas skar vietējās vajadzības.
- Reģionu pārvaldei jāatrod iespējas uzturēt uzņēmējdarbības sakarus ar ārpusauli, jo starpnieku monopols ir neizdevīgs un bīstams.³⁵⁶

Turpat Masrī norāda, ka neticīgajiem ir liegts ieguldīt naftas un gāzes rūpalā, taču tie drīkst ražot atvasinātos produktus un nodarboties ar pāravadāšanu un tālākpārdošanu. Nevienš bez pārvaldes uzraudzības nedrīkst iegūt un tirgot antikos dārgumus. Bez atļaujas nevienš nedrīkst ražot un tirgot ieročus. Tāpat arī jāsaskaņo jebkāda uzņēmējdarbība, kas skar ūdeni, labību un mājlopus.

Naftas un gāzes iegulām *Islāma valsts* pickļuva laikā, kad tā pārņēma varu Deir ez Zoras provincē Sīrijā (2013. g.) un Irākas ziemeļos, Mosulas apkārtnē (2014. g.). Taču tā ne tikai ieguva varu pār teritoriju (un tādējādi liedza ienākumus valdībai Sīrijā un Irākā, kas vien jau ir liels panākums), bet atbilstoši Masrī "Principiem" arīdza sekmīgi pārņēma naftas ieguves infrastruktūru, personālu, kas prata šo tehniku izmantot, kā arī kontra-bandas tīklu, kas jau Sadāma Huseina laikā bija atradis veidus, kā apiet sankcijas.

Izdevums *Financial Times* 2015. gada nogalē publicēja rakstu sēriju, kurā iztirzāja šo *Islāma valsts* rūpalu. Ērika Solomona, Gajs Čazans un Semss Džounss, atsaucoties uz izlūkošanas speciālistu, vietējo tirgotāju un iedzīvotāju, kaujinieku un amatpersonu ziņām, vēstīja, ka *Islāma valsts* vienā dienā iegūst aptuveni 34–40 tūkstošus barelu, kas pēc pārdošanas melnajā tirgū (cena ir aptuveni 20–45 ASV dolāri par barelu) tai kopumā nodrošina pusotru miljonu ASV dolāru lielu peļņu dienā.³⁵⁷ Vēlāk, pateicoties centīgai bombardēšanai un robežu kontrolei, ienākumu apmērs būtiski kritās.

Lielākais *Islāma valsts* naftas tirdzniecības noieta tirgus bija un ir vietējie iedzīvotāji, kuriem nav citu degvielas iegādes iespēju. Taču *Islāma valsts*, kurai bija monopolstāvoklis, dažkārt naftu pārdeva arī konkurējošiem nemiernieku vai teroristu grupējumiem un pat Asada režīmam. Tomēr skandalozākais aspekts ir naftas kontrabanda un pārdošana melnajā tirgū. Kā norāda *Financial Times* raksta autori, ar pašdarinātām caurulēm, autotransportu un pat ēzeļiem, vai nesot uz saviem pleciem, kā arī izmantojot savu pretinieku alkatību, kontrabandisti uz tuvākajām kaimiņzemēm (Turciju, Jordāniju, Irānu) transportēja ievērojamu naftas apjomu. No naftas ieguves un pārstrādes vietām pārvadātāji tās nogādāja uzpircējiem, pa ceļam pickukuļojot ikvienu — no Asada armijas līdz kurdziem. Tādējādi piepelnīties varēja pilnīgi visi.³⁵⁸

Cits saimnieciskās darbības atzars ir izlaupīto muzeju un senlietu tirdzniecība. Atbilstīgi *Islāma valsts* islāma vahābisma interpretācijai antikas statujas u.tml. priekšmeti ir uzskatāmi par grēku un iznīcināmi. Šo uzskatu *Islāma valsts* daudzkārt ir skaļi apliecinājusi videoierakstos, piemēram, viens no zināmākajiem gadījumiem ir Baāla tempļa saspridzināšana Palmīrā. Taču tāda rīcība ir nepieciešama tikai gadījumos, kad no "grēcīgās" lietas nevar atbrīvoties citādi, piemēram, to pārdodot kontrabandistiem, kas savukārt to tālāk pārdos kolekcionāriem. *Islāma valsts* 2015. gadā šādā veidā nopelnīja vairāk nekā 30 miljonus ASV dolāru.³⁵⁹

Mazāk redzams, taču būtisks naudas ieguves avots ir izpirkuma maksa par ķīlnieku atbrīvošanu. Lai gan nolaupāmo ir kļuvis krietni mazāk (tie ir vai nu lakus aizbēguši, vai arī jau nolaupīti), tomēr šis rūpals 2014. gadā ienesa aptuveni 120 un 2015. gadā — 100 miljonus ASV dolāru.³⁶⁰

Islāma valsts kontrolē ir nonākusi arī lauksaimniecība — graudaugu (lielākoties kviešu un miežu), augļu, dārzeņu, kokvilnas audzēšana un lopkopība. Iespējams, labākais veids, kā nodrošināt puslīdz pieņemamu lauksaimniecības pastāvēšanu, ir to gluži vienkārši likt mierā. Tieši tā rīkojās *Islāma valsts*, kad savā varā ieguva milzīgas teritorijas pie Tigras un Eifratas, kurās ir Sīrijas un Irākas nozīmīgākie labības audzēšanas ap-

Islāma valsts monētu (zelta un sudraba) dizaina skices

gabali. Saprrotot, ka pārtikas rūpniecība ir stratēģiski nozīmīga, lai iegūtu kontroli pār civiliedzīvotājiem, tā centās saglabāt neskartu lauksaimniecības infrastruktūru (īpaši labības kaltes).

Protams, kara apstākļos un reliģiskās tīrīšanas rezultātā arī šī nozare ir cietusi, tomēr, kā norāda pētnieki Hādī Džāfars un Ekarts Vorcs, pārsteidzošā kārtā graudu ražas apjoms ir nevis krities, bet gan būtiski pieaudzis.³⁶¹ No vienas puses, to varētu skaidrot ar labākiem laikapstākļiem, taču, no otras puses, satelītuizņēmumu dati ļauj secināt, ka *Islāma valsts* kontrolētajās teritorijās ziemāju ražas pieaugums 2014. un 2015. gadā ir bijis par 52% lielāks nekā vidējais, bet ārpus tās teritorijām — tikai par 12% lielāks.³⁶²

Lauksaimniecības produkcijas tirdzniecība un aplikšana ar nodokļiem ir būtisks ienākumu avots. Lai gan precīzi dati nav pieejami, dažādi aprēķini rāda, ka gada laikā no šīs nozares *Islāma valsts* kase iegūst no 50 līdz pat 200 miljoniem ASV dolāru.³⁶³

Tomēr krāšņākā *Islāma valsts* ekonomiskās pašnoteikšanās centieni izpaušme bija plāni ieviest savu valūtu — 2014. gada novembrī tā paziņoja, ka, lai atsvabinātos no “Rietumu imperiālistu un finansistu žņaugiem”, tā turpmāk kals savas zelta, sudraba un vara monētas (dinārus). Ja neņem vērā nenozīmīgu skaitu eksemplāru, no šā plāna nekas nav iznācis, tomēr tas bija nopietns simbolisks žests. *Islāma valsts* kontrolētajās teritorijās joprojām galvenokārt izmanto vietējo valūtu — Sīrijas mārciņas, Irākas dinārus un nīsto amerikāņu dolārus.

Kopš 2014. gada nogales, jo īpaši kopš kurdu un Irākas armijas sasparašanās 2016. gada sākumā, *Islāma valsts* ir cietusi būtiskus gan teritoriālos, gan cilvēkresursu zaudējumus. Protams, *Islāma valsts* kļuva par “visbagātāko teroristisko organizāciju”, taču tā ir arī vislielākā šāda veida organizācija. Savukārt lielums — karš daudzās frontēs — pagērē lielus izdevumus. Nepārtrauktā karadarbība un kārtības uzturēšana ir likusi savilkt jostu arī *Islāma valstij*. Piemēram, 2016. gada sākumā tā uz pusi samazināja savu kaujinieku algas.³⁶¹ Pieejamie resursi ir sarukuši; naftas rūpals ir daļēji sagrauts utt. Tomēr skaidrs ir tas, ka vairāk vai mazāk, tomēr ilgstoši *Islāma valstij* izdevās uzturēt puslidz funkcionējošu saimniecisko darbību, kas bija atkarīga nevis no privātajiem ziedotājiem, bet gan no tradicionālām saimniekošanas nozarēm.

CILVĒKI AR IEROČIEM

POLICIJA UN SLEPENPOLICIJA

Viens no zināmākajiem *Islāma valsts* darboņiem un tās runasvīrs Abū Muhammads al Adnānī, īstajā vārdā Taha Subhī Falāha, dzimis 1977. gadā Sīrijā, Alepo tuvienē, organizācijā esot iesaistījies jau pirms 2003. gada, kad zvērēja uzticību Zarkāvī. Adnānī gāja bojā 2016. gada 30. augustā, un ziņas par šo notikumu diezgan ātri apstiprināja arī *Islāma valsts* preses

dienests. Par Adnānī aizvietotāju tika pasludināts Abū Hasans al Muhādžirs, kurš savā pirmajā runā vēstīja par ASV, Eiropas, Krievijas, Irānas, Turcijas utt. sazvērētību pret Kalifātu. Tomēr ir pamats domāt, ka Adnānī pilnvaras krietni pārsniedza runu teikšanu vien. Viņa kompetencē bija ārvalstu operāciju organizēšana, kā arī izskanēja ziņas, ka tieši viņš ir bijis *Islāma valsts* slepenpolicijas un izlūkošanas dienesta *Emni* vadītājs.

Nedaudz lielāku skaidrību par *Islāma valsts* drošības dienestu struktūru viesa dokumentu kopa, ko ieguva *Der Spiegel* žurnālisti. Viņu rokās nonāca jau daudzkārt pieminētā *Islāma valsts* “ēnu pavēlnieka”, “pelckā kardināla” vai vienkārši galvenā stratēga Hadži Bakra piezīmju lapiņas, dokumenti, skices, picraksti u.tml. Kā vēsta *Der Spiegel*, Hadži Bakrs, īstajā vārdā Samīrs Abdulmuhammads al Hlīfāvī, izbijis pulkvedis Huseina gaisa spēku izlūkošanas daļā, pieļāva retu, bet liktenīgu kļūdu, kas noveda pie viņa nāves 2014. gada janvārī Tel Rifaatā, kur izcilais stratēģis pie sevis glabāja arī šos dokumentus. Tajos viņš bija sīki un detalizēti izklāstījis, kā būtu jāveido gan valsts pārvalde, gan drošības dienesti. Turklāt šīs shēmas patiešām tika ievērotas.³⁶⁵

Drošības dienesta struktūras skicē tas ir sadalīts reģionu un rajonu līmeņos. Reģionālo līmeni pārvalda tā emīrs, kuram savukārt ir pakļauts slepenā dienesta vadītājs, tā aģentu apmācīšanas vadītājs un šariata tiesnesis, novērošanas un drošības nodaļa, kā arī divi emīra vietnieki. Rajonu līmeņa struktūra ir līdzīga. To vada emīrs, kura pakļautībā darbojas šariata tiesnesis, štāba vadītājs, kura pārziņā ir arī vietējo problēmu risināšana, cietumu un nopratināšanas pārvaldnieks, ekonomisko mērķu pārvaldnieks, ieroču speciālists, izlūkošanas šūniņu vadītājs, tehnoloģiju speciālists, emīra vietnieks, kā arī dienesta pārstāvis, kura pārvaldībā darbojas slepenā dienesta un ekonomisko mērķu šūniņas. Sistēma bija izveidota tā, ka ziņojumi par padarīto nevirzās pa taisnu hierarhisku līniju, bet gan sazarojas — šūniņas ziņo ne tikai tiešajai priekšniecībai, bet arī augstākstāvošiem vadītājiem. Tādējādi tika izveidota sistēma, kurā visi cits citu uzmana.³⁶⁶

Emni ir vairāki uzdevumi: ievākt informāciju par gaidāmajām kaujām; savākt izsmelšu informāciju par teritorijām un iedzīvotājiem, ko *Islāma valsts* grasās pakļaut; pārbaudīt jaunos rekrūtus; rekrutēt ārzemniekus, lai tie vāktu ziņas ārvalstīs vai arī veiktu tur uzbrukumus; izspiegot bēgļus; uzraudzīt un aizsargāt loģistikas tīklus Turcijā u.c.; veikt dažādus "netīros darbus" — nolaušanās, slepkavības utt.³⁶⁷

Šo shēmu mērķtiecīgi ieviesa katrā jauniekarotajā apvidū. Iesākumā vēl pirms ciema vai pilsētas ieņemšanas tajā, piesedzoties ar misionāru darbību, atvēra t.s. *Daava* centru (religiskais seminārs), kurā iesaistīja ieinteresētus ļaudis. Reliģisko semināru saturs ne ar ko īpaši neizcēlās — tajā nemusināja uz ekstrēmismu u.tml. izdarībām, proti, tie patiešām bija islāma studiju centriņi. Taču laika gaitā no piesaistīto apmeklētāju vidus *Emni* pārstāvji izraudzījās uzticamus un lojālus studentus, kurus padarīja par spieģiem. Tiem turpmāk bija jāievāc informācija par turīgākajām un ietekmīgākajām ģimenēm, par to icnākumu avotiem, par citiem bruņotiem grupējumiem utt., un, protams, jāizzina "netīrā veļa", ko vēlāk varētu izmantot šantāžai.³⁶⁸ *Emni* arīdzan iefiltrēja savus pārstāvjus konkurējošos grupējumos, un, kad pienāca laiks karot, tie nogalināja šo grupu līderus, sarīkoja diversijas, šantāžēja nepakļāvīgos u.tml., proti, neitralizēja jebkādu pretestību. Tādējādi *Islāma valsts* sekmīgi izvairījās no karošanas un varēja ietaupīt resursus.

Šādā veidā, izmantojot slepenā dienesta veikumu, *Islāma valsts* zagšus ieguva arvien jaunas un jaunas teritorijas un vairoja savu spēku. Tieši šis aspekts ļauj teikt, ka *Islāma valsts* tapšana ir nevis nejaušība, bet gan pacietīgas plānveida operācijas sekas. Tā nevis — kā bieži domāts — zibens ātrumā ar mežonīgu militāro spēku satrieca pretiniekus, bet gan plānveidīgi, pacietīgi un uzmanīgi (t.i., tik uzmanīgi, lai neatklātu turpmākos plānus) pārņēma ciematu pēc ciemata, sakāva vienu konkurentu pēc otra un lēnītēm nostiprinājās plašās Sīrijas teritorijās. Acīmredzama militārā ekspansija sākās tikai pēc Mosulas iekarošanas, kurā tā ieguva gan ieročus, gan pārspīlētas ambīcijas. Turklāt konvencionālā militārā

darbība vairs nebūt nebija tik sekmīga — *Islāma valsts* tā arī neiekaroja Erbilu, Kobani u.c.

Emni organizē arī ārvalstu operācijas. Intervijā izdevumam *The New York Times* no *Islāma valsts* atbēgušais Vācijas pilsonis Harijs Sarfo stāstīja, ka tūliņ pēc ierašanās ar viņu sazinājās *Emni* pārstāvis un mudināja doties mājās, lai tur veiktu "operācijas", jo uz vietas karotāju jau ir pietiekami, bet Vācijā un Lielbritānijā tādu trūkstot.³⁶⁹

Sarfo, atsaucoties uz savu pieredzi, stāsta, ka *Emni* labprāt izmanto t.s. "tīros cilvēkus", proti, jaunos konvertītus, kam nav apraiņāta pagātne, turklāt, Sarfoprāt, patlaban Eiropā šādu *Emni* aģentu esot simtiem. Kā raksta terorisma pētniece Anne Spekharda, to apstiprina arī nopratināšanās iegūtās ziņas — *Emni* ir iesūtījusi vairākus simtus aģentu Eiropas valstīs, kā arī Turcijā, Libānā, Tunisijā, Bangladešā, Indonēzijā un Malaizijā.³⁷⁰ Viņiem tiek piešķirta nosacīta autonomija, proti, viņi savu uzdevumu var izpildīt, kā vien uzskata par labāku esam. Tādējādi *Emni* izvairās no sazināšanās, ko varētu pārtvert mērķvalstu drošības dienesti.

Emni vadītāja amatu pēc Adnānī nāves pārņēma Abū Lukmāns as Sūrī (arī Abū Aijūbs, īstajā vārdā Ali al Švāhs), dzimis Šaheles ciematā Sirijā, 1973. gadā. Lukmāns izglītību ieguva 2002. gadā Alepo Universitātē, Humanitāro zinātņu un mākslu fakultātē, kur sekmīgi studēja arābu valodu un literatūru (vai arī jurisprudenci).³⁷¹

Prasmes sava amata veikšanai jaunais literāts (vai jurists) apguva obligātā dienesta laikā, ko pavadīja Sirijas armijas izlūkošanas daļā. Tajā viņam bija visnotaļ labas sekmes, taču viņa izcelsmes (sunnīts) un alavītu paranojas dēļ turpmākā karjera drošības dienestos bija ierobežota. Tomēr Lukmāns laika gaitā radikalizējās un 2010. gadā pat nokļuva bēdīgi slaveņajā Sedjatas cietumā, kad viņu aizturēja par musināšanu uz nemieriem. Uzturēšanās cietumā un sadraudzēšanās ar mudžāhidiem tikai veicināja viņa ekstrēmo uzskatu nostiprināšanos.³⁷²

Lukmāna karjera labi ilustrē *Emni* darbības principus. Pēc brīvīšanas no cietuma viņš pievienojās *An Nusra fronti*, taču vēlāk, kad at-

kal satika bijušos Sedjatas cietuma biedrus, kuri savukārt bija izsītušies *Islāma valsts* rindās, vienojās, ka slepenībā tai pievienojas, bet formāli paliek *An Nusra frontes* biedrs. Tādējādi viņš varēja veikt diversijas pret *An Nusra fronti*, sekmējot *Islāma valsts* panākumus. Viņš ne tikai palīdzēja *Islāma valstij* pārņemt varu Rakā, bet arī piesaistīja kaujiniekus gan no savas dzimtas, gan *An Nusra frontes*.³⁷³

Abū Lukmāna veikums visupirms ir Hadži Bakra iesāktā ceļa turpināšana un izvēršana. Kopš 2017. gada marta viņš ir kļuvis par *Emni* vadītāju gan Sīrijā, gan Irākā. Viņa un *Emni* pārvaldībā ir vairāki drošības struktūru departamenti: nāves brigādes, čečenu brigādes (cīņās rūdīti kaujinieki), islāma policija *hisbah*, militārā policija, īpašo uzdevumu nodaļa u.tml. Visaugstākā vara pieder kalīfa birojam, un Lukmāns strādā tā tiešā pakļautībā. Viņam ir pakļautas *Emni* Sīrijas un Irākas nodaļas, kuru pārvaldi nodrošina komitejas utt.³⁷⁴

Islāma valsts policejiskās varas aparāts neaprobežojas tikai ar *Emni*. Tam līdztekus darbojas gan ierindas, gan reliģiskā policija, kas rūpējas par Dieva doto likumu ievērošanu. Sabiedriskās kārtības uzturēšana tiek veikta pēc Dieva dotajiem likumiem, jo cilvēku izdomātie likumi būtu jāuzskata par grēcīgiem un aplamiem. Tā kā islāma jurisprudence ir sena un bagātīga, Korāns un sunnas sniedz padomu par teju ikvienu dzīves situāciju. Tāpēc reliģiskajai policijai nav grūti piemēlēt atbilstošus likumus jebkuros apstākļos. Policija veic apgaitas, uzrauga kārtību, tvarsta iedomātus un īstus noziedzniekus. Proti, *Islāma valsts* kārtībasardzes pārstāvji visos iespējamajos veidos rūpējas par to, lai panāktu paklausību tās likumiem.

Ar kārtības ieviešanu nodarbojas arī vairākas īpašas sievietu brigādes, no kurām zināmākā ir *Al Khansa*, taču tā nav vienīgā. Šajās vienībās dienē tikai sievietes, un lielākoties tās vēršas pret citām sievietēm. Kā raksta Spekharda, dažas sievietu policijas vienības ir tieši pakļautas *Emni*, citas sadarbojas ar *hisbah*, bet vēl citas rīkojas neatkarīgi.³⁷⁵

Islāma valsts iekšējās drošības struktūras, cenšoties izveidot īstenu valsti, lielā mērā dara to pašu, ko jebkuras citas valsts policija — uzrauga,

lai tās pilsoņi uzvestos rātņi, klausītu likumam, ievērotu tikumību utt., proti, *Islāma valsts* aktīvi izmanto savu varas monopolu.

KARASPĒKS

Par iekšējo drošību (vai apspiešanu) gādā policija, savukārt par ārējo drošību (precīzāk sakot, karošanu) atbild karaspēks, ko parasti veido sauszemes spēki jeb armija, kara flote un gaisa spēki. *Islāma valstij* nav vērā ņemamas flotes, ja neskaita dažas laivas, un gaisa spēku, bet tai ir visnotaļ liela sauszemes armija.

Tās patieso apmēru aplēses ir ārkārtīgi atšķirīgas. Ir izskanējuši aprēķini, ka *Islāma valsts* kaujinieku aptuvenais skaits ir 9–18 tūkstoši (CIP 2014. gadā)³⁷⁶, bet citkārt, ka tas varētu sasniegt 200 000 (tā apgalvoja kāds kurdu augsta ranga virsnieks).³⁷⁷ Terorisma pētnieks Davids Gartenšteins-Ross tīmekļa žurnālā *War on the Rocks*, aprēķinos ņemot vērā *Islāma valsts* kontrolētajās teritorijās palikušo iedzīvotāju skaitu (Sīrijā aptuveni 2,2 miljoni; Irākā — apmēram 3,9–4,6 miljoni) un *Islāma valsts* nerimcīgos rekrutēšanas pasākumus, secina, ka kaujinieku skaits varētu būt aptuveni 100 000 un kurdu aplēstie 200 000 principā nav neiespējami.³⁷⁸ Tomēr tie ir tikai minējumi. Šķiet, skaidrs ir vienīgi tas, ka karotāju ir *daudz*. Turklāt jāņem vērā, ka aprēķinos var iekļaut vai neiekļaut bruņoto spēku atbalsta personālu, policiju, robežsargus u.tml.

Taktika, stratēģija un doktrīna. Viena no *Islāma valsts* karaspēka priekšrocībām ir monolītas stratēģijas un doktrīnas trūkums, proti, tā spēj ļoti ātri un plūstoši piemēroties apstākļiem un izvēlēties atbilstošāko taktiku. Lai gan bijušo Huseina laika virsnieku pieplūdums pavisam noteikti stiprināja *Islāma valsti*, tomēr, kā raksta pētnieks Bārāks Bārfi, tas drīzāk izpaudās kā spēja organizēt loģistiku vai pārvaldīt lielu cilvēku skaitu.³⁷⁹ Jau ilggadīga daudzu arābu armiju problēma ir bijusi teju neizmērojama atkarība no augstākas vadības un ne tikai nespēja, bet arī

nevēlšanās* pieņemt lēmumus. Tādējādi dzelzainā atkarība no doktrīnas ir paralizējusi armijas spēju reaģēt.³⁸⁰ *Islāma valsts* izpildījumā tas ir pilnīgi mainījies. Mudžāhidu dzīves realitāte — nemitīga izvairīšanās, bēgšana, slapstīšanās, slepenu uzdevumu plānošana — nekad nav ļāvusi pajauties uz vienkāršiem risinājumiem. Bārfi raksta: "Tātad *Islāma valsts* ir hibrīdveida organizācija. Apvienojot tās biedru ļoti dažādo pieredzi, nemiernieku grupējums ir pārtapis par baisu armiju, kas spēj pārslēgties no partizānu kara uz konvencionālo karu, vienlaikus karojot vairākās frontēs simtiem jūdžu attālumā no loģistikas bāzēm."³⁸¹ Šīs himeras tapšanā artavu ir devuši mudžāhidi, kas karojuši tuksnešos, čečeni, kas cīnījušies par Grozņiju, virsnieki, kas militārajās skolās apguvuši savu amatu, kā arī teroraktu plānotāji ar milzīgu pieredzi u.c.

Islāma valsts oriģinalitāte ir visu šo karošanas un pārvaldes formu saglabāšana. Bieži vien dažādi bruņoti grupējumi, tiklīdz ieguvuši varu, atsakās no terorisma vai partizānu vienībām. Turpretim *Islāma valsts* pārvaldība ir "plūstoša", t.i., tā vienlaikus spēj būt dažāda. Vienudien (kad debesis apmākušās un amerikāņu droni neredz) tā sevi izrāda kā birokrātisku valsti, bet citudien (kad skaidras debesis) parveras slēptuvēs un darbojas kā teroristiska organizācija.

Līdzīgi ir arī ar tās militāro stratēģiju. Ahmeds Salahs Hašims, vērtējot *Islāma valsts* militārās spējas, raksta, ka jau kopš 2012. gada tā ir pārtapusi hibrīdveida struktūrā, kas vienlaikus īsteno plašu letālu darbību klāstu, tostarp terorismu, partizānu un daļēji konvencionālu karadarbību. Taču bīstami ir tas, ka organizācija spēj ātri un efektīvi piemēroties apstākļiem: kad pretinieka spiedienu ir neizturams, tā atgriežas pie terorisma vai partizānu kara, bet, kad apstākļi ļauj, kaujās iesaista pat smago

* Sociālais statuss, prestižs un varas attiecības nereti ir svarīgākas par notikumiem kaujas laukā. Piemēram, zemas izcelsmes ierindnieks neuzdrošināsies izteikt patiešām labu un oriģinālu ideju, jo tā varētu aizvainot augstākstāvošu personu. Citkārt virsnieki nenodod informāciju zemākstāvošajiem, lai saglabātu savu "īpašo" statusu.

bruņutehniku, specvienības un parastos ierindniekus. Kā norāda Hašims, tas būtiski sarežģī cīņu pret *Islāma valsti*, jo, īstenojot viendimensionālu pieeju, kas nerēķinās ar šīs organizācijas "hameleona dabu", to pilnīgi sakaut neizdosies.³⁸²

Teroristu šūniņas un partizānu vienības darbojas nelielās grupās un lielākoties spēj sevi pietiekami apgādāt. Taču konvencionālā kara vešana nav iespējama bez lieliem smago un vieglo ieroču, bruņutehnikas un munīcijas krājumiem. Tā kā *Islāma valstij* vismaz teorētiski nav pickļuves citvalstu militārās rūpniecības produktiem, rodas jautājums, kur gan tā iegūst karatehniku? *Islāma valsts* to dabū trīs veidos: nolaupta, nopērk un saražo pati.

Nolauptais. Mosulas krišana *Islāma valsts* rokās bija milzīgs morāls un politisks satricinājums Irākai un ASV. Taču tā bija arī militārās loģistikas katastrofa. No pilsētas bēgošie aizstāvji aiz sevis pameta milzīgus ieroču, munīcijas un bruņutehnikas krājumus.³⁸³ Irākas premjerministrs atzina, ka Mosulā Irākas armija ir atstājusi 2300 bruņauto *HMMWV* jeb t.s. *Hammeru*.³⁸⁴ Taču tas nebūt nebija vienīgais šāds gadījums. Līdzīgas katastrofas piedzīvoja arī Asada armija Sīrijā un dažādi nemiernieku grupējumi, kad *Islāma valsts* izlaupīja ieroču noliktravas vai savāca bēgošo pretinieku atstāto bruņojumu. Kontroversiāls jautājums ir ķīmisko ieroču nokļūšana dažādu grupējumu rokās. Žurnālā *Foreign Policy* tika publicēts raksts, kurā, atsaucoties uz kāda ziņoša *Islāma valsts* biedra stāstīto, vēstīja, ka *An Nusra frontes* kaujinieki jau 2012. gada pašā nogalē no Sīrijas armijas bāzes nolaupta ķīmisko ieroču krājumus, kurus vēlāk savā īpašumā ieguva *Islāma valsts*.³⁸⁵

Islāma valsts nereti kaujas izvēlējās ar nolūku uzvaras gadījumā iegūt lielu laupījumu, un šī taktika nesa augļus. Kara žurnālisti un pētnieki Steins Micers un Josts Olimans, analizējot tīmeklī pieejamas fotogrāfijas un videoierakstus, veica rūpīgu uzskaiti. Viņi saskaitīja, ka *Islāma valsts* rokās ir nonākuši vismaz 117 tanku T-55, 14 tanku T-72 *Ural* un deviņi amerikāņu tanki M1A1 *Abrams*, 26 bruņutransportieri BMP-1 un deviņi

amerikāņu M113, kā arī artilērija, kaujas bruņumašīnas, haubices, pretgaisa aizsardzības sistēmas, zenītlielgabali, smagās mašīnas, apvidus mašīnas, prettanku raķetes, raķešmetēji, turklāt gan Padomju Savienības, gan ASV, gan citu valstu ražojumi.³⁸⁶ Tādējādi *Islāma valsts* diezgan neilgā laikposmā kļuva par visu laiku labāk bruņoto "nemiernieku organizāciju", proti, tā ieguva tādu arsenālu, kas ļāva būtiski izvērst ambīcijas.

Nopirktais. Runājot bioloģiskās līdzībās, kara asinis un pārtika ir nafta un munīcija. Naftas *Islāma valstij* ir pārpārēm, taču munīcijas picejamība ir problēma, ko organizācija risina ļoti vienkārši — iegādājoties. Seni organizētās noziedzības kontrabandistu tīkli ne tikai nodrošina naftas izvešanu, bet arī apkalpo preču ievēšanu. Ieroču tirgotāji, saņemot maksu par starpniecību, ar lielāko prieku pērk un pārdod visu un visiem, turklāt šo sistēmu stiprina gan vietējie ļaudis, gan Sīrijas un Irākas drošības struktūru darboņi, kam tā ir labs peļņas avots.³⁸⁷

Pētniecības grupa *Conflict Armament Research*, apzinot izmantotās un atrastās munīcijas krājumus, konstatēja, ka tās izcelsmes klāsts aptver 21 valsti aptuveni 70 gadu laikā. Tas liecina par ļoti plašu piegādes tīklu. Galvenie munīcijas izcelsmes avoti, protams, ir ASV, Ķīna un Krievija (PSRS), bet jāmin arī Bulgārija, Serbija, Rumānija u.c.³⁸⁸ Taču tika atrastas pat beļģu *FN FAL* šautenes (iespējams, ievestas no Lībijas*), kā arī modernas Eiropas ražojuma prettanku raķetes, ēģiptiešu zeme-zeme tipa raķetes, ārkārtīgi daudz ieroču un munīcijas no Irākas armijas krājumiem,

* Viens no lielākajiem un "lieliskākajiem" nelegālā ieroču tirgus notikumiem neilgi pirms Sīrijas kara sākuma bija Lībijas sabrukums un tās milzīgā ieroču arsenāla nekontrolēta izlaupišana un tālākpārdošana melnajā tirgū. Šo iespēju izmantoja ne tikai organizētā noziedzība, bet, iespējams, arī dažas valstis, lai notikumu gaitu Sīrijā ievirzītu sev izdevīgā gultnē. Par ASV un Hilarijas Klintones lomu Lībijas bruņojuma piegādēs, kā arī t.s. Bengāzī incidentu skat., piemēram: Schmitt, Eric. "C.I.A. Said to Aid in Steering Arms to Syrian Opposition." *The New York Times*; Kelly, Michael B. "How US Ambassador Chris Stevens May Have Been Linked to Jihadist Rebels in Syria." *Business Insider*; Hersh, Seymour. "The Red Line and the Rat Line."

samērā daudz ieroču un munīcijas no Sudānas un Irānas, no Sīrijas armijas noliktavām iegūtie PSRS un Krievijas ražojumi un arīdzan tāda munīcija, ko ASV reģionā izplatīja vēl pirms visiem nemieriem. Turklāt liela daļa atrastās munīcijas bija pavisam jauna.³⁸⁹

Konstatējot, ka ievērojams daudzums no *Islāma valsts* munīcijas krājumiem ir nācis no ASV, *Conflict Armament Research* pētnieki secināja, ka acīmredzot gan drošības spēki, gan nemiernieki, kuriem tā piegādāta, patiesībā nespēj garantēt munīcijas nenonākšanu svešās rokās. Tātad ārvalstu netiešo kaujinieku apbruņošana ir ārkārtīgi bīstama, jo pastāv liels risks, ka tie uzdāvināto bruņojumu uzreiz pārdos vai pat vienkārši atdos.³⁹⁰ *Islāma valsts* savā propagandas žurnālā *Dabiq* par *Brīvo sīriešu armiju* raksta: "Viņi vairākkārt gandrīz par pliku velti ieroču tirgoņiem ir pārdevuši no Rietumiem un atkritējiem saņemto bruņojumu. Islāma valsts šos ieročus ir iegādājusies par ļoti pievilcīgām cenām."³⁹¹ Vai neskaitāmās kravas, ko dažādiem grupējumiem piegādājušas gan rietumvalstis, gan Persijas liča monarhijas, patiešām ir nonākušas, kur plānots, un vai galamērķi tos patiešām grasās izmantot cēliem un skaistiem darbiem — ir ļoti biedējošs jautājums.

Pašu saražotais. Klasiskas militārā bruņojuma industrijas trūkums liek *Islāma valstij* būt radošai un meklēt pašdarbības risinājumus. Tie izpaužas visdažādākajos veidos. Piemēram, *Islāma valsts* kaujās mēdz izmantot civilos bezpilota lidaparātus jeb dronus. Tos lieto gan izlūkošanai, gan filmēšanai (lai vēlāk veidotu propagandas videoklipus), gan tiešā veidā kaujām, proti, tos apriko ar maziņām granātām (lēta drona celtspēja nav īpaši liela), kuras cenšas uzvest pretiniekiem, vai vienkārši apriko ar sprāgstvielām un izmanto kā tarānu.³⁹² Viena šāda civilā drona cena tīmekļa veikalos (*Amazon, Ebay* u.c.) ir aptuveni no 200 eiro (piemēram, *Islāma valsts* iecienītā *DJI Phantom 2* cena ir apmēram 500 eiro). Lai gan lielākoties *Islāma valsts* kaujinieki izmanto mazos četrus propelleru lidaparātus, dažkārt ir manīti arī lielāki modeļi un pat pašdarbnieku garāzā radīta (nepabeigta) vienvietīga lidmašīna.

Dažādi Islāma valsts pašdarbnieku būvētie ieroči

Ar dronu apkarošanu saistītās problēmas ilustrē gadījums, kad šādu dažus simtus ciro vērtu lidaparātuņu notrieca ar zeme-gaiss tipa raķeti *Patriot*, kas maksā aptuveni trīs miljonus ASV dolāru un ko paredzēts izmantot ballistisko raķešu un lidmašīnu iznīcināšanai.³⁹³ *Patriot* raķetes tika izstrādātas Aukstā kara laikā un tolaik bija piemēroti ieroči. Taču mūsdienu situācijā šāda iztērēto resursu attiecība šķiet ārkārtīgi nelietderīga.

Islāma valsts atkāpšanās nu sniedz iespēju labāk iepazīt tās centienus apgādāties ar bruņojumu. Tās "Ražošanas un inovāciju komisija", piemēram, ir izstrādājusi un nodrošina vienkāršu, vienreizlietojamu prettanku un nocietinājumu izsvēpēšanas raķešmetēju ražošanu. Citviet tika atklāta ražotne, kurā *Islāma valsts* masveidā veidoja mīnas u.c. spridzekļus, kas bija nomaskēti kā ķieģeļi vai tādi parasti, neuzkrītoši akmeņi, kas varētu mētāties katrā ceļmalā.

Pētniecības centrs *Conflict Armament Research* 2016. gada decembrī publicēja ziņojumu par *Islāma valsts* ieroču industriju. Tā izmeklētājiem bija iespēja piedalīties kaujā par Mosulu (arī agrāk — kopā 29 mēnešus) un atkarotajās teritorijās nekavējoties izpētīt ieroču ražotnes. Pētnieki konstatēja, ka viņu agrākajos pētījumos lietotais jēdziens "kvazirūpnieciska" (t.i., "it kā rūpnieciska" jeb vāja vai zema līmeņa) gluži vienkārši nav bijis atbilstošs: "Lai gan ražotnēs izmanto dažādus nestandarta materiālus un sprāgstvielu ķīmiskās izejvielas, tomēr organizētības līmenis, kvalitātes kontrole un inventāra pārvaldība norāda uz sarežģītu un centralizētu rūpnieciskās ražošanas sistēmu."³⁹⁴

Ieroču un munīcijas ražošana notiek vienlaikus daudzās rūpnīcās atbilstīgi *Islāma valsts* Standartizācijas un kvalitātes kontroles centrālās pārvaldes precīzām norādēm. Dažādas rūpnīcas izgatavo atsevišķas detaļas — sagatavo izejmateriālus, izgatavo sprāgstvielas, kausē metālu, slīpē un virpo utt., u.t.jpr. Visu šo procesu koordinē centrālā pārvalde, kas regulāri saņem atskaites, veic pārbaudes un organizē loģistiku. Īpaša rūpība tiek pievērsta standartizācijai, lai ieroču detaļas būtu savstarpē-

ji saderīgas un tos varētu bez aizķeršanās izmantot visās frontēs. Lai to panāktu, ieroču ražošanas pārvaldei bija jānodrošina vienādu materiālu piegāde, tostarp jo īpaši ķīmiskie izejmateriāli, kas, kā noskaidroja pētnieki, lielākoties iegūti Turcijā.* Paturot prātā, ka daudzas lauksaimniecībā izmantojamās ķīmiskās vielas, ko lieto sprāgstvielu izgatavošanā, var iegādāties jebkurš, *Conflict Armament Research* pētnieki izsaka minējumu, ka acīmredzot *Islāma valstij* Turcijā ir ievērojams izejmateriālu sagādnieku un piegādātāju tīkls.³⁹⁵ Standartizācijas un kvalitātes nodrošināšanas centieni (ko veic īpaši norīkota persona) ir bijuši ļoti sekmīgi — izpētot ražotnēs palikušos un kaujas laukā atrastos darinājumus, pētnieki konstatēja, ka centrālās pārvaldes sniegtās norādes un rasējumi patiešām ir ievēroti, turklāt līdz pat milimetra desmitdaļai.³⁹⁶

Lauka pētījumā atklājās, ka Mosulas apkārtnē tika ražoti 119 mm mīnmetēji un to lādiņi. Mīnmetēju konstrukcijā, iespējams, tika izmantotas naftas urbšanas caurules, savukārt lādiņus izgatavoja no pārkausēta metāla, kas iegūts vietējās izgāztuvēs. Metāla kausēšanas, izliešanas, virpošanas, piepildīšanas, degļa izgatavošanas u.c. darbības notika atsevišķās ražotnēs.³⁹⁷ Pētnieki ražotnēs atrada ap 5000 nepabeigtu mīnmetēja lādiņu, kas ļauj aptuveni rēķināt, ka saražoto skaits pārsniedz vairākus desmitus tūkstošus.³⁹⁸ *Islāma valsts* ražo arī divu veidu reaktīvos šāviņus (raķetes). Visa saražotā municija ir kvalitatīva un iepakota rūpīgi izgatavotās koka kastēs, kas ir piemērotas ilgstošai uzglabāšanai un transportēšanai.³⁹⁹

* Kā vēl citi kālija nitrāta izcelsmes avoti pētījumā tika minēti Apvienotie Arābu Emirāti, Libāna, Francija un pat Latvija, konkrētāk, "SIA URALCHEM Trading". Pētījuma autori gan ļoti korekti norāda, ka šo produktu ražotāji un izplatītāji nekādā veidā nevar kontrolēt vairumtirdzniecībā pārdoto preču turpmāko likteni. "SIA URALCHEM Trading" pārstāvji vēstulē pētījuma autoriem paskaidroja, ka uzņēmums nav nedz tiesīgs, nedz spējīgs izkontrolēt, ko un kam tālāk pārdod katra mazā veikalīņa pārdevējs. Turklāt precizitātes labad jāteic, ka "SIA URALCHEM Trading" ir tikai Krievijas ķīmijas rūpniecības uzņēmuma meitas-uzņēmums, kas nodarbojas ar saražotās produkcijas izplatīšanu.

Visbeidzot jāmin spridzinātāji-pašnāvnieki, kas pilda specifisku lomu kaujās. Viena pašnāvnieku rīcības forma ir klasisks terorisms, kas ir vērst pret sabiedrību nolūkā to iebiedēt un saērcināt. Taču *Islāma valsts* gadījumā par tās "gaisa spēkiem" dažkārt dēvē spridzinātāju-pašnāvnieku automašīnas, jo to funkcija karadarbībā ir līdzīga, t.i., tās izmanto par bombardēšanas aizstājējām. Pārbūvētas un īpaši aprikotas civilās automašīnas tādējādi pārvēršas par "dzīvu bumbu", kas precīzi ietiecas norādītajā vietā.

* * *

Teritorija, iedzīvotāji, pilsoņi, valdība, vara, vardarbības monopols, plāni par savu valūtu un ekonomikas nākotni, pat sava policija un armija utt. — tie ir nopietni argumenti, lai teiktu, ka *Islāma valsts* vismaz kaut kādā mērā ir valstisks veidojums. Protams, tā ir nežēlīga, brutāla, slepkavnieciska organizācija, tomēr būtu liela aplamība ignorēt tās "valstiskos" panākumus. Šāda ignorēšana un norobežošanās — brīvprātīgais akļums — vienmēr ir ārkārtīgi bīstama, jo liedz izvēlēties atbilstošāko rīcību un ieročus. Var tikai piekrist Kristofa Roitera novērojumam, ka *Islāma valsts* rašanās izskaidrojums ir atkarīgs no nozares: terorisma eksperti to redz kā *Al Kāidas* atvasinājumu, kriminologi to interpretē kā mafiozu struktūru, humanitāro zinātņu pārstāvji runā vien par apokaliptiskajām tendencēm utt. "Bet," uzsver Roiters, "ar apokaliptiskām vīzijām nepietiek, lai sagrābtu pilsētas un pārņemtu valstis. Teroristi nedibina valstis. Un kriminālais kartelis diez vai spētu panākt tādu entuziasmu."⁴⁰⁰

Islāma valsts ir daudz sarežģītāks veidojums. Tā tapa uz caurkritušās Irākas un Sīrijas drupām. Nedz viena, nedz otra nav bijusi spējīga izveidot saliedētu sabiedrību, kas noticētu Irākas vai Sīrijas "tautas" un "pilsoniskās sabiedrības" vienotībai. Gluži otrādi, tās jau no paša sākuma savā būtībā bija sašķelti veidojumi, gluži kā slikti sadiegtis austrumu paklājs, kas, daudzo kāju mīdīts, nu strauji sairst. ASV eksperiments Irākā ir faktiski

radījies jaunu Irāku — šiītu Irāku, kurā dzīvojošie šiīti var justies puslīdz apmierināti. Tāpat arī Irākas un Sīrijas kurdī kopā un atsevišķi jūt, ka ir pienācis laiks iegūt ja ne neatkarību, tad vismaz izteiktu autonomiju. Asada alavītiem ar Irānas un Krievijas atbalstu, visticamāk, izdosies noturēties Sīrijas rietumos. Taču šajā iziršanas procesā tikai viena grupa paliek zaudētājos, proti, Irākas un Sīrijas sunnīti. Šo paklāja dalīšanas netaisnību lieliski uztvēra *Islāma valsts*, kas īstajā brīdī un vietā piedāvāja reālu varu, un to nespēja izdarīt neviens cits. Sunnītu ekstrēmisti, apelējot pie pazemojuma jūtām un reliģiskās degsmes, piedāvāja arī politisku vīziju, kas noteikti nebija rožaina, bet konkrētajā situācijā bija vismaz kaut kas.

ĢENERĀLPLĀNS

Nespeciālistu vidū un jo īpaši plašsaziņas līdzekļos izplatītais pieņēmums, ka džihādisma kustība ir tikai un vienīgi krimināla pašpietiekama banda vai "čaļi ar stroķiem" un ka tās rīcība ir juceklīga un bezmērķīga, ir fundamentāli aplams. Gluži otrādi, tā visupirms un galvenokārt ir idejiski piesātināta politiska kustība. Šīs kustības politiskos mērķus ir definējuši neskaitāmi ideologi, un tie ir fiksēti daudzos stratēģijas dokumentos. Proams, pamatots jautājums ir, vai tie ir raisnīgi, saprātīgi un kaut cik atbilst realitātei utt., taču nevar noliegt, ka gan idejas, gan dokumenti eksistē un tos lasa, un tiem tic daudzi islāmisma militarizētā džihāda kustības sekotāji. Atšķirībā no *Musulmaņu brālības*, kas savus mērķus cenšas sasniegt miermīlīgā un brīvprātīgā ceļā, tādas organizācijas kā *Al Kāida* un *Islāma valsts* ir izvēlējušās vardarbību.

Viena no vairākām svarīgām *Al Kāidas* un *Islāma valsts* atšķirībām ir tekstuālais mantojums. Gandrīz 30 gadus ilajā *Al Kāidas* pastāvēšanas laikā ir radīti neskaitāmi īsāki un garāki sacerējumi par visdažādākajiem tematiem, kas skar mudžāhidu rīcību un nākotnes plānus. Šo tekstu korpusu ir gandrīz nepārskatāms. Tas ietver gan *Al Kāidas* līderu vēstules un grāmatas, gan garīdznieku sacerējumus un sprediķus, gan atbalstītāju pārdomas un sarunas. Līdz ar to, runājot par karojošā salafisma un militārā džihāda vēsturi, lielākoties ir jāatsaucas nevis uz *Islāma valsti*, bet gan uz *Al Kāidu*. Lai gan *Islāma valsts* formāli pastāv jau kopš 2006. gada, tās tekstuālais mantojums ir samērā niecīgs. "*Islāma valsts* kā sociālas kustības vājākais punkts ir tās ideju trūkums," raksta Fauazs Džerdžezs.⁴⁰¹ Zināmā mērā tas atspoguļo laikmeta tendenci — *Islāma*

valsts katrā ziņā ir radījusi ļoti daudz krāšņu videoklipu. *Al Kāida* pēc katra terorakta publicēja garumgarus (un diezgan garlaicīgus) teoloģiskus un politoloģiskus apcerējumus, kuros argumentēja šīs rīcības pareizumu. Savukārt *Islāma valsts* aprobežojas ar dažām skaļām frāzēm, bet nežēlo spēkus, lai izplatītu vienkāršus, viegli saprotamus un aizraujošus videoklipus. Acīmredzot populisms un vulgaritāte atbalsojas arī islāmisma aprindās.

Sarakstīto tekstu apjoms, protams, nav vienīgā starpība. *Islāma valsts* atšķirībā no *Al Kāidas*, kas radās kā īsteni ticīgo avangarda apvienība, ir antielitāra un jauneklīga kustība, kas noliedz arī radikālos, bet izglītos sludinātājus. Tā ir kustība, kas, līdzīgi kā daudzas sociālās revolūcijas 20. gadsimtā, atdod varu "tauram", "darbaļaužu masām"⁴⁰² vai, kā šajā gadījumā, "īstenticīgo masām". *Al Kāida* jau no sākotnes bija puslidz šaura organizācija, taču *Islāma valsts* ir populistiska un praktiska, citādi sakot, tā nejaūtā un rīkojas. Turklāt *Islāma valstī* tieši karošana tiek uzskatīta par izcilāko džihāda formu. Vienlaikus abas organizācijas ir paaudžu konflikta piemērs. *Islāma valsts* radās interneta, bet *Al Kāida* — televīzijas laikmetā. Taču mainījušies ir ne tikai mediji, bet arī vajadzības un idejas.

Būtiska abu organizāciju atšķirība ir pārliecība par to, kas veido ummu. *Al Kāida* atzīst, ka no visiem vairāk nekā pusotra miljarda musulmaņiem vairākums ir nogājis no taisnā ceļa, tie ir apmaldījušies kārdinājumu labirintos, tos ir pavinājušas aplamas idejas utt., tomēr šie cilvēki ir musulmaņi un tāpat veido ummu. Tie maldās, bet viņus var vest uz taisnā ceļa. Turpretim *Islāma valsts* par ummu uzskata tikai īstenticīgos, proti, reliģiski konservatīvos sunnītus, bet visus pārējos noraksta kā atkritējus vai elkdievjus, kas jānogalina, vai neticīgos, kas tūlī jāapspiež. Ārkārtīgi striktais sektantisms un icertīgā attieksme pret citādi domājošajiem bija viens no galvenajiem iemesliem, kas mudināja *Al Kāidas* vadību saraut saites ar *Islāma valsti*.

Tomēr uzskatāmākā atšķirība ir izpratne par to, kas tad isti ir tūlītējais uzdevums. Jau kopš *Islāma valsts* rašanās ap 2004. gadu, kad Zarkāvī vēl

tikai karoja Irākā un plānoja nākotni, organizācijas mērķis bija nodibināt sunnītu islāma valsti — Kalifātu —, ko pārvaldītu reliģiskās autoritātes kalīfa vadībā. Šo mērķi kopš Osmaņu impērijas sabrukuma ir lolojuši islāma pasaules ticīgie ļaudis un politiķi, to vidū arī *Al Kāidas* vadība, tomēr tas vienmēr tika uzskatīts par “utopisko projektu”, ko varētu īstenot tikai tālā nākotnē. Lai šo nākotni pietuvinātu, *Al Kāida* izvēlējās visu savu teroristisko enerģiju virzīt pret t.s. tālo ienaidnieku, t.i., pret “krustnešu” un “cionistu” varu, kas nosaka dzīvi Tuvajos Austrumos.⁴⁰³ Usāma Bin Lādins, spriežot par to, kā atgūt musulmaņu uzticību, kādā vēstulē rakstīja, ka “mērim”, kas piemeklējis musulmaņu sabiedrību, ir divi cēloņi: “Pirmais ir amerikāņu hegemonija, un otrais ir islāma zemju valdnieki, kas pametuši novārtā islāma likumus un saistās ar šo hegemoniju, lai kalpotu tās interesēm sava pašlabuma dēļ.” Bin Lādins strikti spriež, ka to labot var vienīgi izskaužot amerikāņu hegemoniju: “Jāturpina novājināt amerikāņus, līdz tie būs salūzuši un pārāk vāji, lai maisītos islāma pasaules lietās.” Šā scenārija kulminācija būšot vietējo vadoņu gāšana un ilgi gaidītā kalifāta dibināšana.⁴⁰⁴ Tieši tāpēc *Al Kāidas* militārā aktivitāte vispirms bija teroristiska un vērstā pret ASV. Turpretim *Islāma valsts* par prioritāti atzīst masu sacelšanos pret vietējiem diktatoriem, proti, cīņu pret t.s. tuvo ienaidnieku. “Vispirms vērsieties pret noliedzējiem [šīītiem], kur vien tos atrodat, tad pret Salūliem [Saūda Arābijas karaļnamu] un viņu kareivjiem, pirms uzbrūkat krustnešiem un viņu bāzēm,” uzrunājot savus sekotājus, teica *Islāma valsts* vadītājs Abū Bakrs al Bagdādi.⁴⁰⁵ Līdz ar to *Al Kāida* ir vairāk zīmols — ideoloģija, ideja un rīcības prakse — nekā konkrēta organizācija. Savukārt *Islāma valsts* ir ļoti konkrēts valstisks veidojums ar taustāmu eksistenci, kuras idejisko bāzi lielā mērā veido *Al Kāidas* tekstuālais mantojums. Tomēr nevar noliegt, ka *Islāma valsts* acīmredzamiem panākumiem nu jau arī to ir padarījuši par vērā ņemamu zīmolu.

Vienlaikus abām organizācijām ir daudz kopīga. Tās tiecas mainīt politisko situāciju Tuvajos Austrumos un uz vecās pasaules gruvešiem

no jauna uzcelt islāma dievišķajiem likumiem atbilstošu valsti. Sapņojot par šo mērķi, militārā džihāda teorētiķi ir sacerējuši vairākus ietekmīgus tekstus, kuros paustās idejas ir pārņēmusi arī *Islāma valsts*.

SEPTIŅU POSMU ĢENERĀLPLĀNS

Jordānijas žurnālists Fuāds Huseins, kurš par karaļnama kritizēšanu pabija cietumā un tur iepazinās ar Zarkāvi un Makdisi, 2005. gadā publicēja grāmatu “Zarkāvi: *Al Kāidas* otrā paaudze”. Tajā viņš, izmantojot intervijās ar augsta ranga kaujiniekiem, arī grāmatas nozīmīgāko ziņu avotu Seifu al Adlu, izklāstīja *Al Kāidas* ilgtermiņa — 20 gadu — stratēģiju. Tolaik Huseina grāmata neguva necik lielu atsaucību.⁴⁰⁶ Patlaban līdz ar *Islāma valsts* panākumiem Adla izstrādātais un Huseina aprakstītais “septiņu posmu plāns” ir atkal piesaistījis pētnieku uzmanību.

Sākoties ASV iebrukumam Irākā, Seifs al Adls slēpās Irānā, taču pavisam drīz tās drošības dienesti viņu atrada un piesprieda mājas arestu, tomēr acīmredzot neliedza iespēju vismaz kaut kādā mērā sazināties ar ārpusauli, jo Adlam izdevās nosūtīt žurnālistam Huseinam 42 sīka rokraksta lapas, uz kurām viņš bija sarakstījis Zarkāvi un *Al Kāidas* sadarbības vēsturi, kā arī nākotnes ģenerālplānu. Tajā viņš izklāstīja turpmāko 15 gadu septiņu posmu stratēģiju, kurā tika sintezēta *Al Kāidas* pacietīgā globāla mēroga prakse ar t.s. zarkāvismu — uz darbību un īstermiņa panākumiem vērstu piceju.

Pirmais septiņposmu plāna posms ir *Atmoda*, un tas attiecas uz laika periodu ap 2000.–2003. gadu (tātad tā apraksts ir tapis jau pēc notikšanās). Plānā paredzēts veikt grandiozu un iespaidīgu uzbrukumu ASV, kas savukārt izprovocētu ASV uz iebrukumu Tuvajos Austrumos. Tas pievērstu uzmanību *Al Kāidas* idejām un tādējādi vairotu atbalstītāju skaitu. Grandiozs terorakts 11. septembrī nūdien notika, un arī ASV reaģēja paredzami — iebruka Afganistānā un Irākā. Piepildījās arī paredzējums,

ka notikušais vairo *Al Kāidas* slavu un piesaistīs tai jaunus sekotājus, kā arī veicinās pretrietumniecisko noskaņojumu.

Acu atdarīšana (2003–2006) — otrajā posmā tika paredzēts iesaistīties asiņainā konfrontācijā ar ASV spēkiem Irākā, lai tādējādi sabiedrībai parādītu, ka valdības Tuvajos Austrumos ir uz vienu roku ar ASV (tas gan nekad nav bijis noslēpums). Atbilstīgi plānam *Al Kāidai* šajā posmā bija jāpārņem masu kustībā, kas mobilizētu lielu armiju Irākā un mazās šūnīgas reģionā. Plānā arī tika paredzēts, ka šajā posmā spēkā pieņemsies t.s. elektroniskais džihāds internetā. Nemiernieku un mudžāhidu pulki Irākā patiešām bija lieli, tomēr tie pavisam noteikti nebija vienoti un pakļauti centralizētai varai. Izpalika arī solītie uzbrukumi Izraēlai.

Izsliešanās (2007–2010) — trešajā posmā uzsvars tika likts uz Sīriju un visu Levantes reģionu, kurā nostiprināsies mudžāhidu grupējumi nolūkā pārņemt varu un izveidot atbalsta punktus. Kā komentē terorisma pētnieks Braiens Fišmens, Seifs al Adls bija trāpīgi sapratis, ka tieši Sīrija ir visievainojamākā, jo nemieru gadījumā ASV to neatbalstītu. Turklāt tādējādi Adlam izdevās samierināt *Al Kāidas* globālās ilgtermiņa ambīcijas un Zarkāvī nepacietību.⁴⁰ Vēstures gaita parādīja, ka ar nelielu laika nobīdi Adla prognoze bija ļoti precīza. ASV nūdien ir ne tikai atturējies no Asada atbalstīšanas, bet pat aktīvi centusies destabilizēt situāciju nemieru plosītajā Sīrijā. Savukārt Adla pieņēmums, ka šā posma laikā islāmīstu karotājiem izdosies tiktāl pieņemties spēkā, ka tie spēs izaicināt Turciju un Izraēlu, tomēr bija maldīgs.

Ceturtajā posmā *Atgūšanās* (2010–2013) tika plānots, ka mudžāhidi gāzīs vecos režīmus arābu valstīs un uzbruks naftas industrijai. ASV, kas nemītīgo un nesekmīgo karu dēļ būs ļoti novājināta, ciktis vēl vairāk, jo *Al Kāida* plūks elektroniskā džihāda augļus — tā būs ieguvusi digitālo kompetenci un veiks kiberuzbrukumus ASV, lai grautu tās ekonomiku. Tad mudžāhidi aicinās kā starptautisko valūtu atkal izmantot zeltu, kas savukārt sagraus dolāru un tāpat arī ASV. Paturot prātā, ka paredzējums nav cēlonis, jāatzīst, ka *Arābu pavasaris*, kas sākās 2011. gadā kā ļoti plaša sabiedriska

kustība, noveda pie tādiem nemieriem un satricinājumiem, ka vairākās arābu valstīs vecajiem režīmiem patiešām bija jāsabruk. Septiņu posmu plāna kontekstā interesants jautājums ir, cik liela loma *Arābu pavasara* notikumos bija dažādu veidu islāmistiem. Ēģiptē varu pārņēma islāmistu *Musulmaņu brālība*, Lībijā izcēlās nežēlīgs karš, kurā ievērojamus panākumus guva militārā džihāda piekritēji (tostarp *Islāma valsts*), un tikai Tunisijā pie varas nonāca sekulārā elite. Līdz ar to varētu teikt, ka Adla prognoze ir vismaz daļēji piepildījiesies. Savukārt fantāzijas par mudžāhidu digitālo kompetenci un zelta renesansi ir piedzīvojušas pilnīgu fiasko.

Jau 2005. gadā sacerētajā plānā Adls prognozēja, ka piektā posma *Valsts dibināšana* laikā (2013–2016) mudžāhidu pretinieki būs tik ļoti novājināti, ka beidzot būs iespējama islāmiskas valsts nodibināšana. Tas patiešām notika 2014. gada 29. jūnijā, kad Adnānī paziņoja par *Islāma valsts* jeb Kalifāta dibināšanu. Tiesa, Adla plānā tika paredzēta krietni vien labāka kalifāta drošības situācija. Vēl viena precīza prognoze ir paredzējums, ka Lielbritānija pretosies arvien izteiktākai Eiropas Savienības integrācijai un pat varētu vadīt pretēju tendenci. Lielbritānijas iedzīvotāji referendumā 2016. gadā par t.s. *Breksitu* nobalsoja par izstāšanos no Eiropas Savienības un tādējādi nudien piešķīla uguni antieiropeiskam noskaņojumam virknē Eiropas valstu.

Līdz ar Adla plāna sesto posmu *Absolūtā sadursme* (2016–2018) paredzējumus izvērtēt kļūst gaužām grūti, jo notikumi vēl notiek vai arī vēl tikai notiks. Absolūtajai sadursmei bija jāsākas tūlīt pēc Kalifāta dibināšanas, un tai bija jānotiek kā totālai visu ticīgo (islāmticīgo, protams) un neticīgo sadursmei. Lai gan 2016. un 2017. gada mijā nudien notika nežēlīgas cīņas Sīrijā un Irākā, tās nebūt nebija pasaules mēroga kaujas. Līdzīgi kā 11. septembra terorakts neizraisīja vispārēju islāmticīgo mobilitāciju, arī Kalifāta dibināšana nav konsolidējusi visu musulmaņu kopienu vienotā veselumā.

Pēc lielajām cīņām būtu jāseko pēdējam — septītajam — posmam *Izšķirošā uzvara* laika periodā no 2018. līdz 2020. gadam. Šā posma kulmi-

nācija būtu pusotru miljardu lielās musulmaņu armijas triumfs pār rietumvalstu ielikeņiem un Izraēlu. No tā brīža musulmaņi būtu atguvuši godu un slavu (gan savu, gan Dieva), bet rietumnieki bītos to dusmu. Islāma sabiedrība nu vestu cilvēci "prom no maldiem uz laimes oāzi" un pasaulē iestātos taisnīgums. Tas, vai šis Adla paredzējums piepildīsies un *Al Kāidas* utopiskās laimes zemes laimes laiki patiešām iestāsies, ir ļoti neskaids jautājums. Tomēr vismaz daļēji zināms ir tas, ka pagaidām nekas prātīgs no pusotru miljardu lielās musulmaņu armijas nokomplektēšanas nav sanācis un, izskatās, arī nesanāks. Ja vien Adla paredzējumu nepārinterpretē kā piemēram, demogrāfisku uzvaru, tad tas šķiet visnotaļ apšaubāms.

Al Kāidas un Seifa al Adla "ģenerālplāns" vienlaikus ir gan pārsteidzoši trāpīgs, gan utopisks un fantastisks. Un tomēr, lai cik tas būtu precīzs, plānu nevajadzētu uztvert kā maģisku pareģojumu, kas neatstāj vietu brīvībai. "Plānošanas jēga ir nevis izstrādāt perfektu rīcības plānu, bet gan identificēt izšķirošos lēmumu pieņemšanas punktus, riskus un kritērijus. Šādi vērtējot, ģenerālplāns ir padevies izcili," raksta Fišmens.⁴⁰⁸ Protams, Adla plāna nākotnes paredzējumi šķiet muļķīgi un neiespējami, tomēr tie norāda uz vismaz diviem apsvērumiem: pirmkārt, mudžāhidu grupējumi plāno ilgtermiņā, un, otrkārt, plāni mēdz īstenoties.

MEŽONĪBAS PĀRVALDĪBA

Šausminošā brutalitāte un nežēlastība, ar kādu *Islāma valsts* nemitīgi vērsas pret īstiem un iedomātiem pretiniekiem, masveida slepkavošana un brutālu sodu praktizēšana ir kļuvusi par organizācijas zīmolu. Taču tā nav tikai sadistisku ļautiņu kaprīze. *Islāma valsts* ieskatā ekstrēmai vardarbībai ir gan militāri taktisks, gan sabiedriski audzinošs, gan arī reliģisks pamatojums.

Apcerējuma "Mežonības pārvaldība: bīstamākais posms ummas vēsturē" autora Abū Bakra Nādži identitāte nekad nav bijusi skaidra, un

dažkārt pat ir izskanējusi versija, ka tas ir autoru kolektīva segvārds.⁴⁰⁹ Grāmata pirmoreiz kļuva pieejama 2004. gada pavasarī un mudžāhidu aprindās ātri kļuva par “dižpārdokli”. Nādži grāmatā tiek risināts jautājums, kā veikt asimetrisku karu pret nepārprotami stiprāku ienaidnieku — ASV? Viņš, kā liecina teksts, nebūt nav naivs vai aklis un atzīst, ka ASV ir neizmērojami spēcīgāka. Tomēr, kā rāda citas lietas — PSRS — liktenis Afganistānas kara laikā, principā ir iespējama sekmīga cīņa.⁴¹⁰

“Mežonības pārvaldībā” autors, aplūkojot pastāvošās un izjukušās mudžāhidu organizācijas, konstatēja, ka būtisks šādu veidojumu izdzīvošanas faktors ir politika, proti, spēja redzēt tālāk par kaujaslauku un novērtēt plaša mēroga sabiedriskos procesus. Viņš uzsver, ka turpmāk, lai sekmīgi cīnītos pret ASV un tās marionešvaldībām, mudžāhidu vadoņiem vajadzētu apgūt ne tikai militāro, bet arī politikas zinātni.⁴¹¹ Ne daudzi snobiskā intelektuālismā Nādži raksta, ka džihāda kustība tikai iegūs, ja izmantos “racionālas, akadēmiskas metodes un eksperimentālus militāros principus, tos patiešām īstenojot, un militārās zinātnes”.⁴¹² Viņš aicina studēt arīdzan valsts pārvaldes principus, socioloģiju un cilšu attiecības, kā arī politikas teoriju.

Politikas dimensija atblāzmojas “Mežonības pārvaldības” metodiskajos norādījumos. Pamatideja ir tāda, ka ir nepieciešams izraisīt nemierus, kūdit naidu, sašķelt sabiedrību utt., lai panāktu haosu un šausmas.⁴¹³ Šajā šausmu stāvoklī mudžāhidiem būtu labākas izredzes gan cīnīties pret lielvarām, gan izplatīt savu propagandu un, palīdzot vietējiem iedzīvotājiem ar iztikšanu un sniedzot vismaz kādu drošību, iegūt to atbalstu.* Proti, mežonības un šausmu stāvoklī mudžāhidiem ir priekšrocības. Nādži atsaucas uz nemiernieku un partizānu klasisku taktiku: jāizvairās no tiešas konfrontācijas un pacietīgi jānokausē pretinieka spēki, līdz tas pats

* Nādži norāda, ka būtiska mudžāhidu problēma ir nespēja sekmīgi komunicēt ar sabiedrību. Viņš uzsver, ka ikviens lēmums ir jāizvērtē Dieva likumu priekšā, bet pēc tam uzreiz kārtīgi jāizskaidro sabiedrībai. Tātad ir vajadzīgi spēcīgi mediji, lai izplatītu savu vēsti un pretotos ienaidnieku propagandai.

no sevis pajūk. Atsaucoties uz Rietumu tekstiem, viņš atgādina, ka visas impērijas sabrūk brīdī, kad tās ir pārāk izpletušās. Tieši tas būtu jāpanāk ar ASV. Proti, vajag diversificēt uzbrukumu mērķus pret "krustnešiem un cionistiem, un arī islāma pasaulē", lai pretiniekus ievilkto bezcerīgā cīņā un tādējādi nogurdinātu un iztukšotu. Uzbrukumi jāveic gan pret militāriem, gan civiliem mērķiem. Piemēram, Nādži raksta, ir vērts uzbrukt tūrisma vietām, jo tad pretiniekiem nāksies paplašināt apsardzi un tiks palielināti tēriņi (un saērcināta sabiedrība, un raisītas bailes utt.).⁴¹⁴

Nežēlastība, ar kādu *Islāma valsts* vērsās pret cilvēkiem, atspoguļo "Mežonības pārvaldības" tēzi, ka "karš ir briesmīgs" un "pieprasa vardarbību". Nādži raksta: "Katrs, kas iesaistījies džihādā, zina, ka tā ir vardarbība, raupjums, terorisms, iebiedēšana un slaktēšana — es runāju par džihādu un cīņiņu, nevis islāmu, un tos nevajadzētu jaukt."⁴¹⁵ Šajā visnotaļ apoloģētiskajā pasāžā ieskanas makjavelliski racionāls aprēķins — karš prasa upurus, un, lai atdotu Dievam un islāma sabiedrībai godu, nāksies pieciest nežēlīgu vardarbību, mežonību un šausmas. Eksaltēta vardarbība ir ne tikai kopienas saliedēšanas vai psiholoģiskās pretestības salaušanas līdzeklis, bet arī centieni mobilizēt un polarizēt visplašākās sabiedrības masas.

Nādži idejas sabalsojas ar t.s. pelēkās zonas jautājumu, t.i., centieniem to izskaust.⁴¹⁶ *Islāma valsts* propagandas žurnālā *Dabiq* raksta "Pelēkās zonas izzušana" anonīmais autors atsaucas uz Usāmu Bin Lādinu, kurš savukārt citē Džordžu Bušu jaunāko: "Pasaule ir sadalījusies divās nometnēs. Jūs esat vai nu ar mums, vai arī ar teroristiem". Bin Lādins, protams, palābo, ka īstie teroristi esot "Rietumu krustneši".⁴¹⁷ Vienā frontes pusē būtu neticīgo puļi ar ASV priekšgalā, bet otrā pusē "taisnīgie un apspiestie" musulmaņi. Tomēr lielākā cilvēces daļa ir "pelēka" — miegaina un kūtra.

Gan *Al Kāida*, gan *Islāma valsts*, veicot teroraktus, īsteno vienkāršu un klasisku aprēķinu — slaktiņi, vardarbība un ciešanas darbojas kā modinātājs, kas pamudina uz ekstrēmismu. Viena galējība noved pie nāka-

mās, līdz sabiedrība ir tiktāl polarizēta un saērcināta, ka nobriest karam.⁴¹⁸ Nādži (u.c. džihāda teorētiķu) apsvērums ir tāds, ka tieši musulmaņu sabiedrība ir tā, kas jāmodina, jo Rietumu koloniālistu un vietējo uzurpatoru važās tā ir zaudējusi pašapziņu un cīņassparu. Karš — ekstrēma nežēlība — izraisīs haosu un varas vakuumu, un mudžāhidi būs tie, kas šo tukšumu aizpildīs. *Islāma valsts*, cenšoties pasauli padarīt kontrastaināku, vēlas no snaudas modināt reliģisko degsmi, kas vestu pie ticības atjaunotnes. Šīs atdzimšanas degviela būtu asins upuri.

KĀRTĪBA NEKĀRTĪBĀ

Jauna pasaules kārtība esot iestājusies 1990. gadā — Persijas liča kara notikumos, kad to ar savu rīcību parādīja gan rietumvalstis, jo īpaši ASV un Izraēla, gan vietējie kolaboracionisti. Šī nešķīstā kārtība esot islāma ienaidnieku mērķtiecīgas rīcības rezultāts, kas radījis tādu starptautisko situāciju un stāvokli islāma pasaulē, ko varētu raksturot kā ticības krīzi privātajā un publiskajā dzīvē, kas savukārt ir tiešs musulmaņu valstu pānikuma cēlonis. Šo bēdīgo stāvokli izraisīja rietumvalstis nolūkā izskaust islāmisko kultūru un ticību, lai cilvēkus padarītu par patērniecības vergiem. Situācija esot kļuvusi tikai kritiskāka pēc 11. septembra terorakta, kas islāma “aizsardzības avangardu” padzina alās un tuksnešos. Lai izdzīvotu, jāmainās bija arī džihāda kustībai, un šīs pārmaiņas ierosināja “globālā džihāda arhitekts” — Abū Musaabs as Sūrī.

Sūrī ir dzimis 1958. gadā Alepo, Sīrijā, kur sekmīgi pabeidza skolu un sāka inženierzinātņu studijas universitātē, tomēr 1980. gadā tās pameta, lai pievienotos radikāli noskaņotam *Musulmaņu brālības* grupējumam. Cīņas alkas neguva gandarījumu, jo jau pēc gada grupējums pajuka, bet gaišādainais rudmaris Sūrī bija spiests bēgt uz Jordāniju un Irāku, tad uz Franciju, līdz visbeidzot 1985. gadā ieradās Spānijā (tur varasiestādēm pazīstams kā Mustafā Sitmarjams Nassārs), kur salaulājās ar spānieti un

tādējādi ieguva Spānijas pilsonību. Tomēr, kā grāmatā par Sūri raksta Brinjars Līa, šis klasiskās mūzikas, literatūras, politikas un vēstures cienītājs ar enciklopēdisku atmiņu turpināja uzturēt sakarus ar radikāli noskaņoto islāmistu aprindām. Uz Afganistānu Sūri devās 1987. gadā un tur iepazīnās ar džihāda kustības garīgo tēvu Abdullāhu Azzāmu, kas uz viņu atstāja neizdzēšamu iespaidu. Turklāt tuvās attiecības ar Azzāmu deva viņam iespēju iepazīties arī ar Usāmu Bin Lādinu. Šie apstākļi ļauj domāt, ka Sūri bija viens no *Al Kāidas* līdzdibinātājiem.⁴¹⁹

Sūri loma militārā džihāda kustībā kļuva uzskatāma pašā 2005. gada sākumā, kad viņš publicēja savu apruveni 1600 lappušu garo apcerējumu "Aicinājums uz globālu islāmisku pretošanos". "Aicinājuma" astotās nodaļas ceturrtā sadaļa "Militārā teorija," raksta Sūri, "ir šis divsējumu grāmatas sirds".⁴²⁰ Viena no viņa galvenajām inovācijām un tēzēm ir nošķirums starp divām pārvaldes formām — organizāciju un sistēmu. Analizējot *Al Kāidas* un plašākā mērogā visas militārā džihāda kustības panākumus kopš 11. septembra terorakta (kuru viņš neatbalstīja*), Sūri konstatēja, ka situācija ir kļuvusi katastrofāla. Viņš raksta: "Par to, ka, atbildot uz 11. septembri, divu gadu laikā tika iznīcināti 80% mūsu spēku, mēs varam vainot tikai un vienīgi sevi! Mums jāsaprot, ka "Tora Bora mentalitātei" ir jāpieliek punkts."⁴²¹ Organizācija — reģionāla, slepena un hierarhiska piramīdveida struktūra — kā džihāda kustības pārvaldes forma "jaunajā

* Sūri nebūt nav vienīgais *Al Kāidas* aprindās, kas neatbalstīja šo teroraktu. Tomēr tas nenozīmē, ka viņš u.c. tāpēc principā neatbalsta teroraktus un vardarbīgu cīņu pret rietumniekiem un "nepareizi domājošiem" musulmaņiem. Sūri gadījumā drīzāk ir runa par stratēģisku aprēķinu. Viņš apjauta, ka pārāk dedzīgs reliģiskais fanātisms ir nesimpātisks un tā neizdosies iegūt plašas sabiedrības atbalstu. Izklāstot savu stratēģiju, Sūri raksta: "Konfrontācijā ar sātana propagandistiem jāizmanto argumenti, paskaidrojumi, tiesiskie un politiskie pierādījumi, kā arī loģisks reālisms, nevis ieroči un zobeni. Lai gan daudzi to būtu pelnījuši." (al-Suri, Abu Musab. "The Call for a Global Islamic Resistance (Key excerpts)." — p. 409)

pasaules kārtībā”, īpaši kopš 11. septembra notikumiem, gluži vienkārši vairs nav piemērota, jo ir neefektīva un bīstama.¹²²

Sūri — intelektuālis un negausīgs kritiķis — piedāvāja savu alternatīvu. Viņš aicināja atteikties no hierarhiskas pārvaldes un aizstāt to ar “sistēmu”, proti, veidot mazas šūniņas, ko vieno atsauce kopīgai idejai. Tas nozīmē, ka sistēmas tipa kustībā nav vienas vienotas vadības ķēdes. Gluži otrādi, Sūri piedāvā izveidot metodoloģiju, rīcības un ideoloģijas šablonu, ko varētu pārņemt mazas, autonomas grupiņas bez kādas centrālas virsvadības. Proti, viņš izstrādāja pamatnostādnes — plānus, ideoloģiju, ieteikumus, stratēģiju utt., ko gluži kā franšīzi var izmantot jebkurš sekotājs. Tātad “Aicinājums” ir gan pamudinājums īstenot individuālu terorismu, gan pamācība, kā to paveikt.¹²³ Viņa sistēmā svarīgākie vienojošie punkti ir tikai trīs: 1) kopīgs nosaukums (*Globālās islāmiskās pretošanās brigādes*) un personīgs zvērests Dievam; 2) kopīga politiskā, tiesiskā programma un kopīga doktrīna; 3) kopīgs mērķis pretoties iebrucējiem un iedibināt islāmisku dzīvesveidu.¹²⁴

Sūri idejas spēks un ierosinājums ir gaužām vienkāršs — godīgums. Proti, viņš atšķirībā no daudziem citiem džihāda teorētiķiem un sludinātājiem ļoti reālistiski izvērtēja notiekošo. “Viņa doktrīna šķiet precīzi un pragmatiski piemērota drošības situācijai Rietumpasaulē laikmetā pēc 11. septembra,” raksta Lia.¹²⁵ Sūri saredzēja un atklāti atzina kustības vājības, un tieši tas viņam palīdzēja meklēt piemērotākus risinājumus.

“Aicinājums uz globālu islāmisku pretošanos” tika publicēts aptuveni tajā pašā laikā, kad Kalifornijā tika reģistrēta tiešsaistes video koplietošanas vietne *You Tube*. Kā norāda Žils Kepels, šie notikumi iezīmēja t.s. 3G jeb trešās paaudzes džihāda rašanos.

Sūri ierosinātā globālā džihāda forma (džihāda trešā fāze; skat. 94. lpp.) tapa laikā, kad notika ievērojamas pārmaiņas interneta tehnoloģijas un tīmekļa vietņu izstrādes jomā — radās t.s. *Web 2.0*. Tas ir plašs apzīmējums noteiktai izpratnei par tīmekļa vietņu veidošanas principiem. Statiskumu aizvietoja interaktivitāte un dinamiskums. Saturu radīja ne tikai vietnes izstrādātāji, bet arī lietotāji, kas paši to varēja veidot

Abū Musaabs as Sūrī

Anvars al Avlakī

un pielāgot pēc saviem ieskatiem. Uzskatāmākie šīs pieejas piemēri ir *Wikipedia* un dažnedažādie sociālie tīkli: *YouTube* tika dibināts 2005., *Facebook* — 2004., *Twitter* — 2006., un Latvijā *Draugiem.lv* — 2004. gadā.

Sūrī idejas par individuālo terorismu jau pašas par sevi ir bīstamas. Taču it īpaši *Islāma valsts* propagandas industrijas kontekstā tās ieguva jaunu elpu. Pāreja no hierarhiskas organizācijas uz sistēmisku pašpārvaldi sabalsojas ar t.s. vertikālās un horizontālās propagandas nošķirumu. Te būtiska loma ir 1971. gadā Ņūmeksikā dzimušajam un augušajam ASV pilsonim, sludinātājam Anvaram al Avlakī. Viņa vecāki ir visnotaļ turīgi un izglītoti imigranti no Jemenas. Avlakī tēvs bija Fulbraita stipendiāts un ieguva doktora grādu Nebraskas Universitātē. Vēlāk Avlakī ģimene atgriezās Jemenā, kur tēvs ieņēma augstu amatu valdībā. Augstāko izglītību ieguva arī dēls — 1991. gadā viņš atgriezās ASV, kur ieguva inženierzinātņu bakalaura grādu un 2000. gadā pat sāka doktora studijas Džordža Vašingtona universitātē.

Vienlaikus Anvars al Avlakī ieņēma imāma amatu Kalifornijā un vēlāk Virdžīnijā. Pildot amata pienākumus, viņš sevi atklāja ne tikai reliģis-

ko degsmi, bet arī sludinātāja talantu. Sarežģījumi radās pēc 11. septembra terorakta, kad viņam pastiprinātu uzmanību sāka pievērst drošības dienesti. Dažādu privātās un publiskās dzīves likstu dēļ viņš pameta ASV un atgriezās Jemenā. Tur viņa dzīvē notika būtisks pavērsiens. Sajutis gan reliģisko aicinājumu, gan drošības dienestu interesi, viņš izvēlējās parverties mudžāhidu aprindās un 2007. gadā pievienojās *Al Kāidas* Arābijas pussalas atzaram.⁴²⁶

Avlakī ierosināja, ka džihāda grupējumiem sludināšana un rekrutēšana jāveic ne tikai ideoloģiski un teoloģiski pareizi, bet arī skaisti, atraktīvi, krāšņi un interesanti. Publikācijas “44 veidi, kā atbalstīt džihādu” 29. punktā “www džihāds” viņš raksta: “Internets ir kļuvis par lielisku mediju, ar ko izplatīt džihāda aicinājumu un sekot līdzī jaunumiem par mudžāhidiem.”⁴²⁷ Viens no zināmākajiem Avlakī — t.s. interneta Bin Lādina — veikumiem ir angļu valodā veidotais žurnāls *Inspire*, kura vāku rotāja, piemēram, tādi rakstu nosaukumi kā “Uztaisi bumbu mammas virtuvē” (raksta autors sevi dēvē par *Al Kāidas* pavāru) u.tml.⁴²⁸ Lai gan tas nebūt nebija pirmais mudžāhidu žurnāls, tomēr tā loma visupirms ir simboliska un ietekme — tālejoša.⁴²⁹ Par *Inspire* pēcteci droši var uzskatīt *Islāma valsts* košo propagandas žurnālu *Dabiq*.⁴³⁰ Skots Šeins, Avlakī dzīves un darbu pētnieks, uzsver: “[Avlakī panākumus nodrošināja] komunikācijas tehnoloģiju nomaiņa — no audio kasetēm uz kompaktdiskiem, uz [videočatu] *Paltalk*, uz viņa paša interaktīvu tīmekļa vietni un blogu, un, visbeidzot, uz *Facebook* un *YouTube*”.⁴³¹

Avlakī gāja bojā drona uzbrukumā 2011. gadā. Šis notikums izraisīja nelielu šūmēšanos, jo Avlakī bija ASV pilsonis, tomēr viņa paliekošākais ieguldījums ir mūsdienīga un “forša” džihāda noformēšana, ko negausīgi izvērš *Islāma valsts* propagandisti. Sūrī militārā stratēģija un Avlakī “foršais džihāds” ir radījis bīstamu himeru — autonomas, decentralizētas un masveidīgas propagandas, sludināšanas, vervēšanas un apmullēšanas tīklu.⁴³²

PROPAGANDA

HIPERKOMUNIKĀCIJAS APOTEOZE

Pirms gandrīz 90 gadiem — 1930. gada 18. aprīlī — Lielbritānijas raid-sabiedrības *BBC* vakara ziņu izlaidumā diktors pavēstīja, ka tovakar nav itin nekādu jaunumu. Visā plašajā pasaulē nebija noticis nekas tāds, par ko būtu vērts ziņot klausītājiem. Atlikušo ziņu laiku ēterā skanēja mūzika.⁴³³ Var jau būt, ka todien patiešām pasaulē nekas nebija atgadī-jies, tomēr šķietamāk, ka šobrīd mainījušies ir mediji, nevis pasaule. Pēc 50 gadiem ASV mediju magnāts Teds Tērners nodibināja ziņu kanālu *CNN* un sāka īstenot pilnīgi citu pieeju. *CNN* bija pasaulē pirmais ziņu kanāls, kas bez mitas translēja ziņas visu diennakti. Nu vairs nevarēja būt ne runas par to, ka pasaulē nekas nav noticis, un, pat ja tā patiešām būtu, notikumi būtu jāizdomā. Ziņas vairs nevarēja būt tikai sausi fakti vai “paziņojumi” par lietu kārtību. Turpmāk tām vajadzēja būt veseliem stāstiem, kas aizrauj skatītāju sirdis un prātus, turklāt jo trakākiem, jo labāk. Galu galā neviens taču nespētu visu cauru diennakti skatīties gar-laicīgas un pieticīgas ziņas.

Arī terorisms ir mainījies. Serbu “terorista” Gavrilo Principa raidītā lode nonāvēja Austrijas troņmantinieku Franci Ferdinandu, un šis aten-tāts iekustināja vienu no lielākajiem notikumiem cilvēces vēsturē. Bieži vien Principu vēstures annālēs piemin kā varonīgas atbrīvošanās kustī-bas līdzgaitnieku cīņā pret koloniālistu jūgu, un tārad arī Ferdinanda noslepkavošanu uzskata par “nepieciešamu ļaunumu”. Droši vien tādas runas neraisītos, ja Principa pārstāvētais politiskais virziens vēlāk nebūtu

guvis panākumus, līdzīgi kā terorista Ļeņina boļševiki pašu sarakstītajās vēstures grāmatās kļuva par tautas atbrīvotāju vairākumu. "Atšķirība starp politisko terorismu un parastu noziegumu kļūst skaidra, kad notiek režīmu maiņas, kurās bijušie teroristi nāk pie varas un kļūst par atzītiem valsts pārstāvjiem," komentē filozofs Jirgens Hābermāss, taču uzreiz piebilst, ka nespēj iztēloties nekādus apsvērumus, kuru gaismā 11. septembra teroraktu kāds varētu atzīt par politisku rīcību un tādējādi attaisnotu.⁴⁴ Nudien Bin Lādina sekotājiem nav izdevies nedz iekustināt ļaužu masas, nedz arī kaut nedaudz īstenot savus politiskos mērķus. Tomēr vismaz vienā veidā *Al Kāida* sarīkotais terorakts bija pilnīgi mūsdienīgs, moderns un nepieredzēts — tas bija varens "notikums".

Terorisma mērķis nav nogalināt cilvēkus. Tas ir tikai (ļoti nešķīsts) līdzeklis citu mērķu sasniegšanai. Taču 20. gadsimta un arī *Islāma valsts* kontekstā nekad vēl nav bijuši tik labvēlīgi apstākļi tieši terorismam kā kara līdzeklim. Līdz ar telegrāfa, radio, televīzijas un, visbeidzot, arī interneta izgudrošanu ir sācies mežonīgs komunikācijas apjoma pieaugums, kas vienlaikus ir radījis "mediju laikmetu". Taču šā mediju "dzižuma" ēnas puse ir tāda, ka terorisms un mediji viens otru stiprina. Teroristiskā organizācija *Al Kāida* labi saprata, ka konvencionālo spēku ziņā tā ir neizmērojami vājāka par vietējām sekulārajām varām un ASV. Cīnoties asimetriskos apstākļos, tā par savu ieroci izvēlējās terorismu, taču ne tikai tāpēc, ka tai nav savu regulāro bruņoto spēku, bet visupirms tāpēc, ka terorisms ir komunikācijas, informācijas un mediju laikmeta spožākā zvaigzne. Mediji alkst nevis pēc ziņām par tādu vai šādu lietu kārtību, bet gan pēc *notikumiem* — satraukumiem, skandāliem, vētrām un dziņām. Savukārt terorisms ir notikums *par excellance*. Tādējādi izveidojas savdabīga simbioze vai slēpta draudzība starp medijiem un terorismu — tie viens otru uztur pie dzīvības. Pārfrāzējot Kanta slaveno izteikumu, mediji bez terorisma būtu tukši, bet terorisms bez medijiem būtu mēms. Mediji pamirtu, ja nenotiktu "notikumi", par kuriem stāstīt, un terorisms būtu bezjēdzīgs, ja nebūtu mediju — ja nebūtu, kas ska-

tās un bīstās. Antropologs, mūsdienu terorisma pētnieks Skots Atrans trāpīgi norāda, ka jo īpaši mūsdienās mediji lielākoties ir izveidoti tā, lai publiku nevis informētu, bet gan satrauktu. Līdz ar to *Islāma valstij* bija pavisam viegli nolaupīt visuspēcīgo Rietumu propagandas mašīnēriju un pavērst to pretējā virzienā. “Ar saprātīgiem ierobežojumiem un precīzu informāciju mēs varētu pret to cīnīties,” nedaudz pesimistiski konstatē Atrans: “Taču mēs to nedarīsim.”⁴³⁵ Un nedarīsim tāpēc, ka terorisms un mediji ir savijušies savstarpēji izdevīgās un uzturošās attiecībās — tā ir 21. gadsimta dēmoniskā laulība. Mediji ir arī terorisma skābeklis. Fizikas likumi nosaka, ka degvielas sajaukšanās ar skābekli liek vērpties liesmām, taču ideju un domu pasaulē terorakta sprādziena apjomu visupirms nosaka mediju pieejamība. Jo vairāk mediju, jo lielāks domas sprādziens.

Islāma valsts komunikācijas un mediju stratēģija ir gaužām vienkārša: rīkoties tā, lai varenie Rietumu mediji par to paši no savas gribas ziņotu, rakstītu, stāstītu un biedētu. Propagandas pētnieks Čārlijs Vinters raksta: “Iespējams, *IVIL* ir brutāla, bet tā ne tuvu nav iracionāla. Tās propagandisti ir cinisma etaloni, un viņi ļoti labi apzinās, ka ar savu audiovizuālo darbību spēj noteikt mediju dienaskārtību visā pasaulē. *IVIL* brutalitāte tiek pārraidīta apzinātā nolūkā vairot atpazīstamību. Taču vēl svarīgāk, ka tiek iegūta nevis jebkāda slava, bet gan slava pēc *IVIL* notikumiem.”⁴³⁶

Kopš ziņas ir pārtapušas par patēriņa precī, tās tiek izsmeltas un kļūst garlaicīgas. Tāpēc tās nemitīgi jāpadara satraucošākas. Tā ir vēl viena mediju iezīme — sensacionālisms. Katrai jaunākajai ziņai jābūt briesmīgākai un šokējošākai par iepriekšējo, kas nu jau tiek aizmirsta kā nebijusi. Mediji tiecas ne tikai pēc dižnotikumiem, bet arī pēc arvien lielākiem un lielākiem notikumiem. Tādējādi izveidojas hipertrofēta realitāte vai, precīzāk sakot, bezjēdzīgi uzburbis realitātes attēlojums. Šī gigantomānija raksturo arī komunikācijas praksi — hiperkomunikāciju, kurā visam jābūt milzīgam — jo milzīgāks, jo labāk. Tādējādi viss ir nevis vienkārši

labs vai labāks, bet viss ir “iespējams, labākais pasaulē”. Jebkas ir vispārākajā pakāpē — labākais alus, labākā demokrātija un labākais matu šampūns. Taču “dižens” kļūst arī terorisms.

Hiperkomunikācijas apstākļos svarīgākais ir nevis saruna kā dialogs, bet gan monologu sērijas, kur to nozīmīgumu apliecina kļiedzienu skaļums. Šī loģika noved pie terorisma. Ja ziņai jābūt “milzīgai”, tad terorisms ir labākais ceļš uz plašsaziņas līdzekļu pirmo lapu. Izsakoties nedaudz ciniski, lai islāmistu terorists ar savu vēstījumu aizlauztos garām ziņām par Kimu Kardašjanu, nepietiek ar tikai viena cilvēka noslepkavošanu — vajag vismaz desmit. Turklāt, islāmistam par apbēdinājumu, skatītāji redzēs mazāk vēstījuma un vairāk spožu attēlu. Tādā ziņā terorisms ir absolūti mūsdienīgs. Tas līdz galam izspēlē mediju iekšējo loģiku. Terorisms ir hiperkomunikācijas apoteoze.

Jau komentējot 11. septembra teroraktu, franču filosofs Žans Bodrijārs rakstīja: “Šajā unikālajā notikumā, šajā Manhatanas šausmu filmā savienojās divi 20. gadsimta masveida apbrīnas elementi: kino baltā maģija un terorisma melnā maģija; attēla baltā gaisma un terorisma melnā gaisma.”⁴³ Taču līdz ar sava laika mēžonīgi straujo informācijas aprites iespēju izaugsmi *Islāma valsts* propaganda ir vēl uzskatāmāk apvienojusi divus ļoti pazīstamus, taču atšķirīgus tematus. Viens ir interneta tehnoloģijas un sociālo mediju straujā attīstība, bet otrs — terorisms un radikālais islāms. Šis apvienojums ir vēl viens izaicinājums iesīkstējušam uzskatam, ka t.s. mudžāhidi un teroristi ir tehnoloģiski atpalikuši radikāļi. Realitāte ir gluži pretēja — *Islāma valsts* propagandas kampaņas apmērs un metodes liecina, ka militārais džihādisms ir braši iesoļojis 21. gadsimtā.

Nu jau vairs nevienu nevar izbrīnīt ar runām par tendenci, ka dažādas cilvēka dzīves šķautnes arvien vairāk pārvietojas uz virtuālo realitāti. Dzīves digitalizācijas temats — šī mūsdienu klasika — aptver ļoti zināmus jautājumus: kā planšetdatorus skolā, tā viedtālrunus ģimenē u.tml. Skaidrs, ka digitalizācijai ir gan labās, gan sliktās sekas, tomēr līdz šim

“vidējais viedoklis” neietvēra domu, ka tā būtu jēlkādā veidā saistīta ar islāmisko terorismu. Taču šai tendencei piemīt vēl kas — dzīves digitalizēšanās nes līdzī arī tehnoloģisko kompetenci (zinātību, *know-how*), kas ir plaši izplatīta, sevišķi jaunatnes vidū. Katram sava tīmekļa vietne vairs nav nekas ekskluzīvs, un teju vai visas iestādes, uzņēmumi, organizācijas un personas ir atrodamas tīmeklī. Tāpēc nevajadzētu brīnīties, ka arī t.s. *launie spēki* tur ir atraduši sev vietu, izstrādā savas šifrēšanas programmas vai lieto kriptovalūtu *Bitcoin*.

Kā man paskaidroja augsta līmeņa drošības speciālists interneta tehnoloģiju jomā, Sīrijā ir diezgan plašas iespējas piekļūt internetam. Visticamāk, tas tiek darīts ar mobilo sakaru operatoru, piemēram, Dienvidāfrikas starptautiskās kompānijas *MTN* vai Sīrijas vietējā operatora *Syriatel* starpniecību. Taču cits interneta piekļuves veids ir satelīttehnoloģijas izmantošana. Piemēram, Sīrijā pieejamā satelīta *YIB* īpašnieks ir kāds Abū Dabī uzņēmums, taču pieejami ir arī Eiropas, ASV u.c. satelīti. Dažkārt satelītu var uztvert teritorijās, kurās tas nemaz nav paredzēts.

Kāpēc šie pakalpojumu sniedzēji neierobežo piekļuvi? Vispirms, tāpēc, ka lielākoties ir ļoti grūti uzzināt, ka klients ir teroristu organizācija, mafija vai tamlīdzīgs noziedzīgs grupējums, jo tie gluži vienkārši neatzīstas. Citkārt šādi grupējumi var izmantot viltus identitāti vai citās zemēs reģistrētus aizsega uzņēmumus.

Jāņem vērā, ka satelīta pārklājuma diapazonu nevar precīzi ierobežot tā, lai liegtu piekļuvi tikai, piemēram, Sīrijā. Cits apsvērums atļaut piekļuvi Eiropas vai ASV satelītiem ir tas, ka tādējādi pastāv iespēja pārtvert datus vai veikt triangulāciju. Liedzot piekļuvi, rodas risks, ka lietotāji atradīs citus pieejas avotus, kuru īpašnieki nav Rietumu sabiedrotie un ar informāciju nepadalīsies. Satelītsakarus var izmantot arī nelikumīgi, t.i., tos nozagt, līdzīgi kā to dara nelegālie satelīttelevīzijas lietotāji. Lai gan to pierādīt ir gandrīz neiespējami, pastāv arī iespēja pieslēgties satelītiem ar kādu konflikta eskalācijā ieinteresētu ārvalstu dienestu vai pat vēstniecību palīdzību. Šādu datu plūsmu nav iespējams kontrolēt un apturēt.

Protams, satelītu izmantošana ir dārga, taču gan *Islāma valstij*, gan citiem noziedzīgiem grupējumiem netrūkst ne naudas, nedz kompetences.

Var diezgan droši uzskatīt, ka arī starp *Islāma valsts* atbalstītājiem ir interneta tehnoloģiju speciālisti, kas gan uztur infrastruktūru, gan apmāca ierindas kaujiniekus. Viņi labi pārzina tehnoloģiju, ar ko slēpties aiz starpniekservera (*proxy*), kā arī prot lietot drošus sakaru tīklus gan balss, gan teksta saziņai. Viņi prot pasargāt savu mobilo ierīču datus. Nereti tiek izmantoti plaši pazīstami saziņas rīki, piemēram, *WhatsApp*, *Wire*, *Signal*, *Telegram* u.c. Cits savdabīgs un izdomas bagāts piemērs ir datorspēļu saziņas kanālu izmantošana.

Otru tematu — radikālo islāmismu un tā militārā džihādisma izpausmi — bieži vien uzskata par deviantu kustību, kuras rindās stājas vien "trakie". Ja iedomājas, ka šie "trakie" salafīti noliedz Rietumu dzīvesveidu un vēlas dzīvot kā mūsu ēras 7. gadsimtā, varētu šķist, ka viņiem neklātos lietot datorus u.c. moderno tehniku.* Realitāte gan ir tāda, ka viņi to izmanto, turklāt daudz un prasmīgi. Patlaban Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā vidējais iedzīvotāju vecums ir aptuveni 25 gadi (salīdzinājumam — Eiropas Savienībā tas ir aptuveni 42 gadi).⁴³⁸ Šie jaunieši, kas apguvuši tehnoloģijas, ir teroristisko organizāciju mērķauditorija un potenciālie darboņi. Var tikai piekrist žurnālā *MIT Technology Review* izteiktajai atskārsmei, ka *Islāma valsts* "radās nozīmīgu tehnoloģisku pārmaiņu laikā" un tās biedri "sekulārajā ticēsaistes kultūrā" orientējas kā zivis ūdenī.⁴³⁹ Islāma ekstrēmismam savienojoties ar tehnoloģisko kompetenci, arvien lielāku nozīmi iegūst propagandas, maldināšanas, piercu-

* Pola Salahadina Refsdāla dokumentālajā filmā *Dugma: Poga par Al Kāidas* kaujiniekiem-pašnāvniekiem, kuri gaida savu kārtu, lai dotos izpildīt mocekļa uzdevumu, redzama kāda zīmīga aina. Entuziastiskais un apņēmības pilnais pašnāvnieks Kasvars telefonsarunā ar māti aicina: "Kļūsti taču vientreiz moderna!" Viņš, jautri plāpājot, vairākkārt mudina mammu kļūt mūsdienuīgākai un izmantot interneta saziņas rīku *Skype*. (*Dugma: The Button*. Directed by Paul Salahadin Refsdal)

nāšanas u.tml. kaujas. Saistībā ar karu Ukrainā bieži runā par Krievijas īstenoto hibrīdkaru. Tomēr var rasties kārdinājums teikt, ka tieši *Islāma valsts* šo taktiku pickopj visprasmīgāk.*

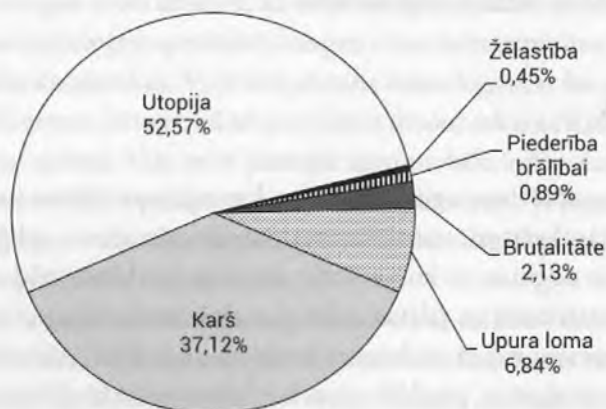
VĒSTĪJUMS

Sprādzienu un šāvienu ugunu spožums, kas izgaismo *Islāma valsts* praktisko (militāro) vēsturi, aizēno šīs organizācijas pamatus — reliģiskās un ideoloģiskās dogmas, no kurām izriet arī tās politiskās nostādnes. Savukārt koncentrēšanās uz *Islāma valsts* glancētās vardarbības efektīgumu izkropļo izpratni par šā veidojuma mērķiem un uzbūvi. Aiz asinsdarbu izrādīšanas slēpjas citi, paralēli, stāsti, kas *Islāma valsts* biedriem ir daudz nozīmīgāki. Pat vairāk, ekstrēmas vardarbības izrādīšana patiesībā ir niecīga visas propagandas daļa ar šauru, specifisku mērķauditoriju un uzdevumu.

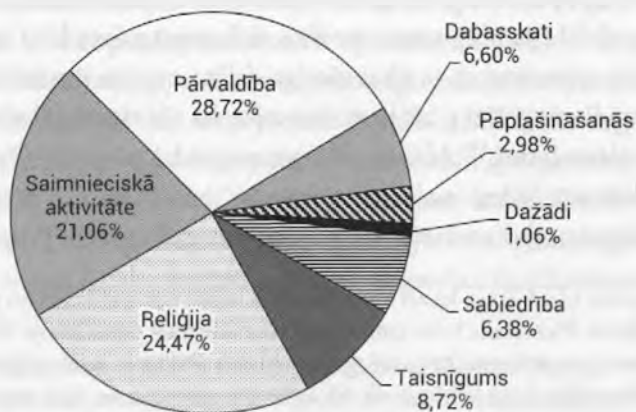
Pētot *Islāma valsts* propagandas materiālus, kļūst skaidrs, ka propagandas produkcija plašsaziņas medijos tiek atspoguļota klaji aplami — eksekūciju videoieraksti ir tikai niecīga daļiņa no visa materiālu klāsta. Gluži otrādi, raugoties plašāk, varētu teikt, ka tās saturs galvenokārt ir Kalifāta slavinājumi.⁴⁰ *Islāma valsts* propagandas pētnieks Čārlijs Vinters, aplūkojot *Islāma valsts* propagandas materiālus (30 dienu laikā 2015. gada vasarā), konstatēja, ka 469 no 892 gadījumiem propagandas

* Taisnības labad jāteic, ka arī Rietumu varas nebūt nav atteikušās no propagandas darba. Piemēram, britu izmeklējošās žurnālistikas organizācija *The Bureau of Investigative Journalism* 2016. gadā publicēja pētījumu, kurā atklāja, ka ASV valdība Irākas kara laikā samaksāja aptuveni pusmiljardu ASV dolāru kādai sabiedrisko attiecību firmai Lielbritānijā. Tās uzdevums citstarp bija veidot viltotus *Al Kāidas* videomateriālus, lai diskreditētu teroristisko organizāciju un ar videofailos ielēptu datortehnoloģiju izsekotu to izplatību. (Black, Crofton, and Abigail Fielding-Smith. "Fake News and False Flags." *The Bureau of Investigative Journalism*)

Islāma valsts propagandas tematu procentuālais īpatsvars

Utopijas temata sīkaks sadalījums

Avots: Winter, Charlie. *Documenting the Virtual 'Caliphate'*. London: Quilliam, 2015.

temats bija civilā dzīve Kalifāta utopijā, 331 — karadarbība, savukārt ekstrēmas vardarbības attēlojumi — tikai 19 gadījumos. Pētījumā ir izteikti vairāki secinājumi, tostarp: *Islāma valsts* propagandas apjoms ir krietni lielāks nekā agrāk domāts — vidēji vienā dienā (2015. gada vidū) tā radīja 38 propagandas vienības (video, foto, audio, tekstus utt.). Vēstījums ir saskanīgs un pēctecīgs, taču vienlaikus mainīgs, jo tiek pielāgots situācijai⁴⁴¹; tematu “žēlastība”, “piederība” un “brutalitāte” īpatsvars ir niecīgs — tikai 3,48%. Vairāk nekā pusē materiālu tika attēlota civilā dzīve utopiskajā Kalifātā, un, lai gan vardarbības ainas ir klātesošas, tās reti ir prioritāras. *Islāma valsts* sagatavotās propagandas kvantitāte un kvalitāte pārspēj visu tās valstisko un nevalstisko pretinieku centienus gan kvalitātē, gan kvantitātē, gan dažādībā.⁴⁴²

Propagandas materiālu saturs ir plašs. Domnīcas *Quilliam* izdotajā pētījumā “Virtuālais Kalifāts” Vinters nosauc sešas *Islāma valsts* propagandas galvenās tēmas: brutalitāte, žēlastība, upura loma, karš, piederība brālībai un utopija.⁴⁴³ Taču tos var iedalīt divos vēstījuma virzienos — svešajiem un savējiem. Protams, katrā atsevišķā gadījumā var saskatīt dažādu elementu sajaukumu. Viens un tas pats propagandas materiāls var paust daudzējādus vēstījumus, un viens stāsts var uzrunāt dažādas auditorijas.

SVEŠAJIEM

Svešie var būt dažnedazi — kā draudzīgi, tā naidīgi. Attiecīgi arī vēstījums ir atšķirīgs un vardarbība — no terorakta Parīzē līdz Sīrijas armijas kareivju masu slepkavībām — tiek izrādīta vismaz divējādi. Tā gan iebiedē pretiniekus, gan brīdina malā stāvētājus. Vardarbība taču varētu būt arī kaut cik *humāna*, tomēr *Islāma valsts* ir iemantojusi slavu tieši ar uzkrītošo brutalitāti, kas turklāt tiek rūpīgi dokumentēta. Savdabīgi ir tas, ka vardarbība tiek estetizēta (izkrāšņota), taču tādējādi arī anestezēta (padarīta mazāk sāpīga). Tie, kam būtu jābaidās, no šausmām bīsties, bet tie, kam jāsadzird aicinājums, saskatīs vardarbības kārdinošo pusi.

Vienlaikus *Islāma valsts* piedāvā glābiņu. Nogalināšanas pretrmets — žēlastība — ir pieejams tiem, kas nevēlas atgriezties zemes klēpī, jo, kas “nācis pie prāta”, ir laipni aicināts doties uz *Islāma valsti*. Žēlastības iespējamības nolūks ir parādīt organizācijas labsirdīgo šķautni, sak, nesam jau nemaz tik iecirtīgi. Savukārt tas sasauca ar ideju par piederību brālībai. Atsvešinātam, vientuļam, pazemotam u.tml. individam *Islāma valsts* piedāvā “ģimencis sajūtu”. Kolektīvais ceļš uz kopīgo mērķi ideoloģiju tirgū izliek precī, kas ikvienam kaujiniekam piedāvā pašvērtības sajūtu — karo ar mums, *jo tu esi tā vērts*.

Žēlastība ļauj cerēt uz miera laikiem, taču, kamēr noris karš, propagandas veidotāji apspēlē militāros panākumus. Lai gan karā ir redzama vardarbība, šajā žanrā tā nav galvenajā lomā. Izrādot karu un karošanu, *Islāma valsts* cenšas ne tikai apliecināt savu varēšanu un stāstīt pretiniekiem par viņu nevarēšanu, bet arī norādīt uz sava veida “normalitāti”, proti, tā mēģina sevi parādīt nevis kā karakungu bandu, bet gan kā organizāciju, kas spēs nodrošināt dzīvi miera laikos.

Varētu piekrist Vinteram, ka tā ir tipiska kara propaganda, tomēr tā jāaplūko saistībā ar ideju par kalifātu. Proti, *Islāma valsts* aizstāj *Al Kāidas* tiražēto mocekļu pašizjūtu ar uzvarētāju kara leģendu. *Islāma valsts* iznāk no aizsardzības pozīcijām, lai dotos nevis pretuzbrukumā, bet gan uzbrukumā. Līdz šim teroristiskās organizācijas lielākoties darbojās pagrīdē un turēja savas tīmekļa grupas aiz atslēgas, jo apzinājās, ka tiešā konfrontācijā uzvarēt nespēj. *Islāma valsts* piesaka atklātu karu, kurā turklāt paredzēts pavisam drīz (nevis nenosakāmā nākotnē) gūt uzvaru. Varētu domāt, ka tipiska teroristu organizācija, lai tikai saglabātu dzīvību, centīsies nelēkt acīs, apzinādamās, ka klaigāšana kā tādus odus pievilina

Turpmākajās 16 lappusēs ir aplūkājami vairāki ar *Islāma valsts* vēsturi saistīti attēli, kā arī tās propagandas materiālu piemēri.

Nodaļa turpinās tūlīt pēc attēlu iestarpinājuma.

Usāma Bin Lādins un Abū Musaabs as Sūrī Afganistānā

Attēls no US Attorney's Office Southern District of New York

Usāma Bin Lādins Afganistānā

Attēls no US Attorney's Office Southern District of New York

Anvars al Avlakī
2008. gada oktobrī Jemenā

Foto: Muhammad ud-Deen

Avlakī ierosināja, ka džihāda grupējumiem sludināšana un rekrutēšana jāveic ne tikai ideoloģiski un teoloģiski pareizi, bet arī skaisti, atraktīvi, krāšņi un interesanti. Publikācijas "44 veidi, kā atbalstīt džihādu" 29. punktā "WWW džihāds" viņš rakstīja: "Internets ir kļuvis par lielisku mediju, ar ko izplatīt džihāda aicinājumu un sekot līdz jauniešiem par mudžāhīdiem."

Abū Musaabs as Sūrī, kad dzīvoja Spānijā

Viena no "globālā džihāda arhitekta" Sūrī galvenajām inovācijām un tēzēm ir nošķirums starp divām pārvaldes formām – organizāciju un sistēmu. Viņš aicināja atteikties no hierarhiskas pārvaldes un aizstāt to ar "sistēmu", proti, veidot mazas šūniņas, ko vieno atsaucība kopīgai idejai. Sūrī idejas spēks un ierosinājums ir gaužām vienkāršs – godīgums. Proti, viņš atšķirībā no daudziem citiem džihāda teorētiķiem un sludinātājiem ļoti reālistiski izvērtēja notiekošo. Viņš saskatīja un atklāti atzina kustības vājības, un tieši tas viņam ļāva meklēt piemērotākos risinājumus.

Islāma valsts runasvīrs un viens no līderiem Abū Muhammads al Adnānī

Adnānī 2016. gada maijā sauca: "Vai mēs bijām sakauti, kad [2007. un 2008. gadā] Irākā zaudējām pilsētas un tikām padzīti tuksnesī bez nevienas pilsētas un zemes? Pat ja jūs sagrābsiet Mosulu, Sirtu vai Raku, vai mēs būsīm sakauti? Nekādā ziņā! Jo sakāve iestājas tad, kad zūd karotgriba."

"Islāma valsts pazīno par visu musulmaņu kalīfa iecelšanu un dod uzticības zvērestu šeiham, mudžāhidam, skolotājam, kas praktizē to, kam tic, dievlūdzējam, līderim, cīnītājam, atdzīvinātājam, pravieša ģimenes pēctecim, Allāha kalpam, Ibrāhīmam bin Avādam bin Ibrāhīmam bin Alī bin Muhammadam Al Badrī, al Hāšimī, al Kureišī, as Sāmurrāī, al Bagdādī."

Islāma valsts līderis un "kalīfs" Abū Bakrs al Bagdādī, uzstājoties ar sprediķi Mosulas Lielajā mošeijā

Attēlos redzami fragmenti no Abū Musaaba az Zarkāvī piezīmju grāmatīnas, ko viņš sarakstījis ieslodzījumā un veltījis māsaī un brāļim. Rakstīta līdz 1998. gadam. Uzturēšanās ieslodzījumā izveidoja Zarkāvī raksturu un uzskatus. No vienas puses, viņš bija bravūrīgs un muļģis bandīts, taču parasts un bez izcilām intelektuālām spējām. Tagad, atskatoties uz *Islāma valsts* veikumu, var redzēt līdzību starp viņa personību un bravūrību, vardarbību, vienkāršumu un brutalitāti, kas raksturīga *Islāma valsts* piekritējiem. "Viņš izmanto tikai tādu vardarbību, kurai blakus tālbi izskatās kā draiskulji ar turbāniem," raksta Žans Šarls Brisārs.

الشيخ أبو محمد الجولاني يتفقد التطورات العسكرية ويناقشها مع القادة العسكريين ضمن معركة فك الحصار عن حلب

Abū Muhammads al Džulānī uz Sīriju devās *Islāma valsts* uzdevumā. Tur viņš nodibināja organizāciju *An Nusra fronte*. Tā ātri vien pārņēma opozīcijas iniciatīvu un izcīnīja neskaitāmus militārus panākumus. Arvien biežāk jau tā niecīgā sekulārā opozīcija tika atspiesta prom, no notikumu epicentra. Drīz *An Nusra fronte* kļuva par vadošo spēku karā pret Asada armiju un tādējādi ieguva daudzu opozicionāru un nemiernieku simpātijas, kā arī piesaistīja ārvalstu mudžahīdus pat no Eiropas.

DABIQ

1435
RAMADAN
1
2015

THE RETURN OF KHILAFAH

REPORTING
ON IRAQ
AND SHAM

FROM
HIJRAH
TO KHILAFAH

IMAMAH
IS THE KILLAH OF
IBRAHIM

DABIQ

1435
SHU'AL-HIJAZI
4
2015

THE FAILED CRUSADE

REFLECTIONS
ON THE FINAL
CRUSADE

ARTICLE:
THE REVIVAL OF SLAVERY
BEFORE THE HOUR

DABIQ

9
2015

THEY PLOT AND ALLAH PLOTS

RUMIYAH

ISSUE 7

ESTABLISHING THE ISLAMIC STATE

BETWEEN THE PROPHETIC METHODOLOGY
AND THE PATHS OF THE DEVIANTS

لا إله إلا الله

محمد رسول الله

Islāma valsts propagandas žurnāla Dabiq un to aizstājošā Rumiyaḥ vāku piemēri

КАРАЕВА ЭЛЬВИРА

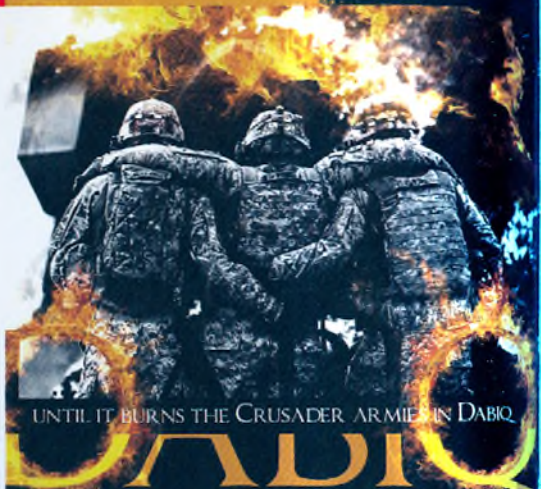
АГЕНТ СПЕЦСЛУЖБ РОССИИ

INTERVIEW
WITH A SPY
WORKING
FOR THE
ISRAELI
MOSSAD

قل للذين كفروا ستغلبون

СКАЖИ ТЕМ,
КОТОРЫЕ НЕ УВЕРОВАЛИ:
«ВЫ БУДЕТЕ ПОБЕЖДЕНЫ!»

UNTIL IT BURNS THE CRUSADER ARMIES IN DABIQ

All praise is due to Allah; and may Allah send blessings and peace

Media Center decided to carry on the effort - in sha'allah - into a periodical

FRANÇAIS

ALSO AVAILABLE

ENGLISH
TURKISH
RUSSIAN

TÉLÉCHARGER

13 Novembre 2015,
Paris et Saint-Denis,
attentats sur la voie publique.

» NE ME DONNEZ
PAS DE

REPT

Dažādi islāmā valsts propagandas izdevumi ne tikai angļu, bet arī franču, krievu un turku valodā

وايتكروا حاملا للعبوات يتم توجيهه عن بعد عن طريق الريموت

Pretējā lapā – liela *Islāma* valsts propagandas daļa ir veltīta kara glorificēšanai, arī kareivju, mudžāhidu, brālībai vienotā islāma kaujinieku kopienā

Augšā – kadri no videoieraksta, kurā demonstrē organizācijas pašdarinātos ieročus un to izgatavošanas procesu

Attēlā redzams tipisks *Islāma valsts* kara propagandas piemērs. Tomēr karš ir tikai viens no propagandas tematiem. Savukārt ekstrēmas vardarbības attēlojumi veido vien niecīgu daļu no visa materiālu klāsta.

Attēlā tipisks *Islāma valsts* propagandas piemērs. Sprādzienu un šāvienu ugunu spožums, kas izgaismo *Islāma valsts* praktisko (militāro) vēsturi, aizēno šīs organizācijas pamatus — reliģiskās un ideoloģiskās dogmas, no kurām izriet arī tās politiskās nostādnēs. Žurnālistu koncentrēšanās uz *Islāma valsts* glancētās vardarbības efektīgumu izkroplo izpratni par šā veidojuma mērķiem un uzbūvi. Aiz asinsdarbu izrādīšanas slēpjas citi, paralēli, stāsti, kas *Islāma valsts* biedriem ir daudz nozīmīgāki. Pat vairāk, ekstrēmas vardarbības izrādīšana patiesībā ir necīga visas propagandas daļa ar šauru, specifisku mērķauditoriju un uzdevumu.

Vairāk nekā pusē propagandas materiālu tiek attēlota civilā dzīve utopiskajā Kalifātā, un, lai gan vardarbības ainas ir klātesošas, tās reti ir prioritāras.

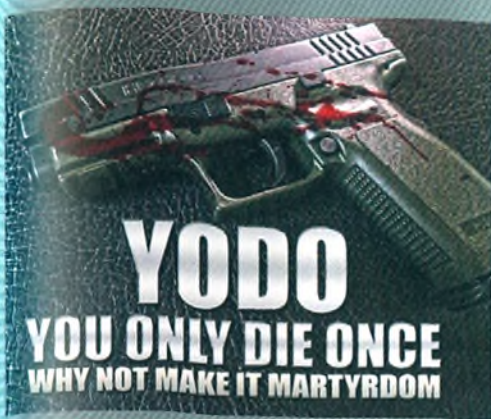
Islāma valsts cenšas sevi parādīt kā valsti, kas ne tikai karo, bet arī pilda citas "normālas" valsts funkcijas – sniedz sociālās garantijas, regulē sadzīvi, gādā par drošību u. tml., turklāt to visu veic nevis pēc Rietumu "nešķīstajiem" standartiem, bet gan atbilstīgi šariata likumiem. Kā parāda propagandas materiāli, Kalifāta dzīves atspoguļošanā atrodas vieta ne tikai sabiedrības pārvaldes, saimnieciskās dzīves un reliģijas jautājumu iztirzāšanai, bet arī dabas ainavām.

Šajā atvērumā un aiznākamajā lappusē sniegti daži krāšņi utopiskā Kalifāta propagandas piemēri.

Islāma valsts propagandisti labi pārzina Rietumu kultūras kodu un zina, kas jādara, lai viņi izskatītos "forši". Savdabīga Islāma valsts atbalstītāju izpausme bija atsauce uz maziem pūkainiem kaķēniem, ko izspēlēja, no vārda "mudžāhidi" atvasinot "ḥaudžāhidus", kā arī atsauces uz populārām datorspēlēm, piedāvājot "pašaudīties pa īstam" — "Tu mirsi tikai vienreiz! Kāpēc gan neklūt par mocekli?"

Visa Islāma valsts epopeja iezīmē tālejošas sekas — militarizētais islāma džihādisms strauji pielāgojas šolaiku karošanas un propagandas tehnoloģijai. Ar nazi var sagriezt maizi un nogriezt galvu. Tagad zinām, ka tiklā Twitter var parādīt tiklab sviestmaizi, kā nogrieztu galvu. Arābu pavasari mēdza dēvēt par "Facebook revolūciju". Vai notikumus ap Islāma valsti dēvēsim par "Twitter slaktiņu"?

dronus. Taču *Islāma valsts* cīņa vairs nav partizānu karš. Uzvarētāju leģendas izspēlēšana ļoti labi iezīmē propagandas Jānusa dabu — tā biedē svešos un iedrošina savējos. Atklātība, izrādīšanās un skaļa bravūra ir tas, kas *Islāma valsti* atšķirībā no *Al Kāidas* padara par masu kustību — tā sevi neuzskata par elitāru apvienību, kuras biedri islāma pasaules vārdā kā tādi mocekļi cīnītos par “svēto taisnību”. Tagad nodarboties ar džihādismu ir aicināts ikviens. Tas kļūst par savējo lietu.

SAVĒJIEM

Bez šaubām, nebūtu slikti, ja svešie, tostarp “Rietumu krustneši”, domātu, ka *Islāma valsts* ir “labie spēki”, taču visupirms tas ir jāzina savējiem.⁴⁴⁴ Savējo brālībā ir jāuztur možs gars, bet vienlīdz svarīgi ir uzrunāt tos, kuri vēl nav izšķīrušies, tomēr sliecas par labu *Islāma valsts* nostājai. Tādā ziņā jēdziena “savējie” robežas ir ļoti plašas.

Lai gan no Rietumu skatpunkta priekšplānā ir rupja vardarbība, tomēr, iedziļinoties aģitācijas materiālos, grūti nepamanīt, ka nevienu neaicina nogalināt tāpat vien, bez iemesla. Svešie vienmēr ir pie kaut kā vainīgi un vispār iemieso visu nelaimju cēloni. Šādi *Islāma valsts* izspēlē jau klasisko upura lomu, kas dzirdīgas ausis atrod arī mēreni noskaņotu ļaužu vidū. Piemēram, Rietumu medijos plašu rezonansi guva videoklips, kurā atainota Jordānijas pilota eksekūcija. Plašsaziņas līdzekļi galvenokārt piesauca tās brutalitāti, barbarismu u.tml. Tomēr notikušā pārstāstā lielākoties tika izlaists⁴⁴⁵ ārkārtīgi svarīgs sižeta posms — aptuveni 18 no 22 minūtēm ir veltītas skaidrojumam, ka tā ir “taisnīga” atmaksa par “ļaudaru” pārestībām. Nudien šaušalīgā nāvēssoda izpilde, pilotu sadedzinot dzīvu, nav brutāla tikai skata pēc — tā tiešā veidā atdarina ciešanas, ko piedzīvojuši bombardēšanā cietušie civiliedzīvotāji. Pēc sadedzināšanas (ugunsgrēks) pilotu simboliski apber ar būvgružiem (brūkošas mājas), turklāt to visu pavada kadri, kuros parādīti uzlidojumu upuri. Videoklipa kvalitāte ir vismaz teicama — ar labu krāsu un kompozīcijas izjūtu vei-

dotas mākslinieciskas ainas mijas ar dokumentāliem kadriem, ko pavada aizkustinoša mūzika un bagātina digitālie specefekti.

Dažkārt dzirdamā iedomā, ka *Islāma valstij* nav pilnīgi nekāda sakara ar islāmu, kā arī brutalitātes izcelšana veido fundamentāli greizu priekšstatu par *Islāma valsts* uzskatiem, idejām, mērķiem un izredzēm. Koncentrēšanās uz varmācību aizmiglo skatienu uz organizācijas reliģiski ideoloģisko projektu, kurā viena no svarīgākajām daļām ir ideja par kalifātu, proti, utopisko apsollito zemi, kurā piepildīšoties katra musulmaņa alkas un sapņi. Utopija — kalifāta apsoliņums — visticamāk, ir vilinošākais aspekts visiem tiem, kas ir “pelēkāajā zonā”, proti, tiem, kuri nav izlēmuši, par kuru “partiju” balsot. Propaganda organiski izriet no *Islāma valsts* doktrīnas, proti, ir jāizplata vēsts, ka laimes zeme ir tepat blakus. Tā kā Kalifāts jeb *Islāma valsts* eksistē, tad katra musulmaņa pienākums būtu tūliņ pat posties ceļā uz to. Taču vienlaikus Kalifāta esamība nozīmē, ka tam jāuzņemas rūpes par saviem ļaudīm. Te jau atkal jāuzsver, ka brutalitātes un nežēlīgas vardarbības dokumentācija ir salīdzinoši niecīga *Islāma valsts* propagandas daļa. Vardarbības un utopijas daudzums *Islāma valsts* propagandā ir pretēji proporcionāls šo tēmu atspoguļojumam Rietumu plašsaziņas medijos. Tas ir ļoti būtisks apsvērums, jo principiāli nosaka iespējamās kontrpropagandas pasākumus. Koncentrējoties uz vardarbības nosodišanu, Rietumu mediji velti tērē laiku, jo patiesībā tieši utopiskā kalifāta ideja ir galvenais *Islāma valsts* pievilcības iemesls.

Islāma valsts centienus sevi apliecināt kā valsti, kas ne tikai karo, bet arī pilda citas “normālas” valsts funkcijas (sniedz sociālās garantijas, regulē sadzīvi, gādā par drošību u.tml., turklāt to visu veic nevis pēc Rietumu “nešķīstajiem” standartiem, bet gan atbilstīgi šariata likumiem), parāda propagandas materiālu satura īpatsvars. Vairāk nekā puse no visiem materiāliem ir veltīti Kalifāta dzīves atspoguļošanai, tostarp ne tikai sabiedrības pārvaldes, ekonomiskās dzīves un reliģijas jautājumu iztirzāšanai, bet arī dabas ainavām. Protams, relatīvi mērenam islāmctīcīgajam dažādas ekstrēmas vardarbības izpausmes nūdien var šķist liekas un pārspīlētas,

tomēr ar tām varētu samierināties, jo tās taču ir neizbēgamas karā, kura mērķis ir Dieva godības un Muhammada pravietojuma atjaunošana. Kalifāts ir mērķis, bet karš ir tā sasniegšanas līdzeklis. Tāpēc varētu domāt, ka *Islāma valsts* atbalstītājam primārais ir nevis karš, bet gan drošība, lepnums un pašnoteikšanās idcālajā nākotnē. Tieši to cenšas piedāvāt *Islāma valsts*.⁴⁴⁶ Vidējais eiropietis galvas nogriešanas aktā saskata šausminošu vardarbību un karā — ciešanas. Militāro salafismu atbalstošs islāmists tajā redz taisnīgu atmaksu un brīvības cīņas.⁴⁴⁷

FULL HD TERORISMS

PROPAGANDAS ANTIMETODE

Bez utopiskā kalifāta projekta *Islāma valsts* būtu vien kārtējā Tuvo Austrumu teroristiskā organizācija, kas tik ilgi, kamēr terorakti notiktu ārpus Eiropas vai ASV, neizpelnītos sevišķi lielu mediju uzmanību. Protams, arī *Al Kāida* sapņoja šo mesianisko sapni un pat rosināja to īstenot dzīvē, tomēr arvien atlika tā piepildīšanu, līdzīgi kā Padomju Savienība “pagaidām” atlika vispasaules komunisma ieviešanu. Turpretim *Islāma valsts* ideologi uzskata, ka vairāk gaidīt nepieklājas un sapnim jāpiepildās šeit un tagad.

Tomēr situācija ir specifiska. Mūsdienu tehniskās iespējas paver ceļu jauna veida un mēroga propagandas izplatīšanai. Krievija patlaban paļaujas uz iekšējo pārliecināšanu, ko galvenokārt īsteno ar televīzijas starpniecību, savukārt *Islāma valsts* ierocis ir internets — sociālie tīkli.⁴⁴⁸ Var tikai piekrist domnīcas *Quilliam* rīkotājdirektora Harasa Rafika vārdiem, ka “džihādisms ir digitalizēts un ievests 21. gadsimtā”.⁴⁴⁹

Dāņu militārās akadēmijas publicētajā pētījumā “Sociālie mediji kā ierocis” tā autors Tomass Elkērs Nisens raksta: “Mēs redzam prasmīgi aprēķinātas un profesionālas sociālo mediju kampaņas kontūras, kas līdz-

nās mūsdienīgai starpmediju mārketinga vai politiskajai PR kampaņai.⁴⁵⁰ Viņš izšķir četrus sociālo tīklu aktīvistu līmeņus.

- 1) Vadošie *Islāma valsts* propagandisti, kas pirmie izplata jaunākos materiālus.
- 2) Reģionālie ziņotāji, kas izplata vēstis par vietējiem notikumiem.
- 3) Individuālie kaujinieki, kas dalās privātajā pieredzē, proti, sniedz subjektīvus un emocionālus ziņojumus, kuri veicina privāto saišu nostiprināšanos.
- 4) Pašiniciatīvas līmenis, kas ir visplašākais un bīstamākais. Tajā rosās agitatori, kuri nav tiešā veidā pakļauti centram. Viņi gan izplata jau gatavus materiālus, gan tādus veido paši.⁴⁵¹

Propagandas izplatīšanas kontekstā īpašu ievēribu izpelnās zemākais līmenis jeb t.s. vēsts izplatītāji. Masveidā izmantojot šo slāni, *Islāma valsts* izceļas uz citu, "konservatīvāku", teroristisko organizāciju fona. Proti, tā vēl tālāk atkāpjas no arhaiskās militārā džihāda izpratnes un piedāvā risinājumu: ja nespēj karot kaujaslaukā, dari to internetā!⁴⁵² Tas ir vairo-

* *Islāma valsts* nebūt nav pirmā islāma ekstrēmistu organizācija, kas novērtē interneta sniegtās iespējas. Jau 2002. gadā Usāma Bin Lādins vēstulē *Talibān* vadonim Afganistānā mullam Omaram rakstīja: "Tas ir acīmredzams, ka šajos laikos mediju karš ir viena no spēcīgākajām metodēm. Turklāt mediju kara nozīme istā kara sagatavošanā var būt pat 90%." (Bin Laden, Osama. "AFGP-2002-600321.")

Pirmā džihāda kustības tīmekļa vietne *Islamic Media Center* radās jau 1991. gadā, bet *Al Kāidas* pirmā tīmekļa vietne parādījās 2001. gadā, taču tā ilgi nepastāvēja. Vēlāk daži džihāda entuziasti izveidoja sociālos tīklus vai forumus, kas bija tik kvalitatīvi, ka piesaistīja *Al Kāidas* vadības uzmanību. Šajās vietnēs lietotāji pamazām sāka publicēt *Al Kāidas* materiālus, līdz tie kļuva par oficiāli atzītiem ziņu kanāliem. Īsi un vienkārši par mudžāhidu organizāciju darbību internetā skat.: Cox, Joseph. "How Jihadists Use the Internet." *Vice*; *The Economist*. "A world wide web of terror." *The Economist*.

Savukārt 2010. gadā — vēl pirms *Islāma valsts* uznācienu — terorisma pētnieks Fkils Avans rakstīja: "Mūsdienās virtuālais jeb mediju džihāds ir ne tikai ieguvis izcilu lomu un uzticamību kā pilnīgi leģitīma tradicionālās džihāda izpratnes alternatīva, bet arī ir pamazām aizstājis militāro jeb fizisko džihādu." (Awan,

jis *Islāma valsts* atbalstītāju skaitu, jo darbs atrodas arī tiem, kam asins smarža derdzas. Protams, videoklipā rāda nogrieztas galvas, bet tas jau ir "tikai kino".

Islāma valsts izmanto vēl kādu sociālo tīklu niansi — tajos izlīdzinās atšķirība starp satura veidotājiem un patērētājiem. Piemēram, televīzijā nošķirums ir ass un acīmredzams, jo katram ir skaidrs, ka nonākt producēšanas jomā ir sarežģīti. Savukārt sociālajos tīklos šādu problēmu nav. Tas ir ļoti izdevīgi *Islāma valstij*, jo palīdz piesaistīt un iesaistīt plašas masas, kā arī decentralizēt aģitācijas darbu. Tādējādi, kā raksta filozofs Zaks Eluls, tiek izlīdzsvarota *vertikālā* un *horizontālā* propaganda — vienā brīdī tā kļūst par ārpakalpojumu.⁴⁵² Galvenā atšķirība starp šiem propagandas veidiem ir atkarība no centrālās pārvaldes. Vertikālā propaganda funkcionē kā hierarhiska pārnese no augšas uz apakšu, no vadoņiem uz masām. Savukārt horizontālā propaganda — gluži kā Abū Musaaba as Sūri globālā aicinājuma projektā — veidojas no apakšas uz augšu, proti, tās veidotāji un izplatītāji paši izvēlas piemērotāko veidu, laiku un daudzumu, kādā izplatīt savu vēsti tā, lai sasniegtu maksimālu efektu un izvairītos no varasiestāžu vēriņās acs. Tādā ziņā *Islāma valsts* propaganda vienlaikus gan ir, gan nav haotiska. Tā ir pašorganizējoša konstelācija. Šāda metode jeb, precīzāk sakot, antimetode krietni apgrūtinā centienus ierobežot *Islāma valsts* ideoloģijas izplatīšanu. Ja nav viena centra, kuru atslēgt, ierobežošanas darbs kļūst teju par Sīzifa likteni — kā vienu *Twitter* kontu slēdz, tā cits vietā rodas. Kamēr šie ļaudis ticēs, ka *Islāma valsts* uzvar, tikmēr tie centīsies apliecināt savu darbīgumu. Te at-

Akil N. "The Virtual Jihad: An Increasingly Legitimate Form of Warfare." *CTC Sentinel* — p. 12) Savukārt pētnieks Mārvans M. Kreidijs raksta, ka *Islāma valsts* mediju un propagandas doktrīnā "Ak, mediju darbiniek, tu arī esi mudžāhids" mediju darbs tiek pielīdzināts karadarbībai — vārdus izprot kā šāviņus, ziņas pielīdzina bultām un raķečēm, videokameru salīdzina ar ložmetēju utt. (Kraidy, Marwan M. "This is why the Islamic State shocks the world with its graphically violent imagery." *The Washington Post*)

kal izpaužas Kalifāta projekta viltīgā pievilcība — slepenas un marginālas organizācijas dēļ nez vai kāds mestos karā. Taču veltīt dažas stundas dienā aktuālo ziņu pārtvītošanai nav pārāk liels upuris, īpaši tad, ja samaksa par to ir Dieva un kalīfa Ibrāhīma svētība.

Ļaunuma, netaisnību, pazemojumu vai vienkārši jauneklīgu muļķīga taisnīguma meklētāju pārpilnā pasaule ir auglīga augsne dedzīga aktīvisma uzplaukumam. Aktīvisms var būt dažāds, taču tas gandrīz vienmēr ir vētrains un trausls, iracionāls un kaislīgs. Eluls raksta: “Mūsu sabiedrībā ir daudz indivīdu, kas deg nepacietībā rīkoties, bet nezina, ko tieši darīt. Tie vēlas rīkoties taisnīguma, miera, progresā vārdā, bet nezina, kā. Ja propaganda spēj parādīt šo “kā”, tad tā ir uzvarējusi. Rīcība pavisam noteikti sekos.”⁴⁵³ Acīmredzot *Islāma valstij* visnotaļ labi tas padodas. Kā parāda tās milzīgais cīņasspars, *Islāma valsts* ir spējusi iesaistīt salīdzinoši mazu (pasaules mērogā), taču ārkārtīgi aizrautīgu sekotāju pulku. Šie cilvēki apliecina to, ka propagandas izšķīšana “uz virsmas” nav tikai atsevišķs, ierobežots gadījums. Tā ir laikmeta zīme, kurā manifestējas dziļas kultūras tendences. Propaganda nekad nav tikai meli vai māņi. Tā vienmēr ir arī fantāzija, kurai vēlas ticēt. Tā ir stāstījums — lai gan aplams — par to, kādai vajadzētu būt īstenībai. Taču, kā apliecina vēsture, sakairinātas masas apziņā no jābūtības līdz būtībai nav nemaz tik tāls ceļš ejams. Ignorējot propagandas vēstījumu un to norakstot kā tukšu aplamību, nekad neizdosies izprast ne *Islāma valsts*, nedz jebkuras citas ideoloģiski piesātinātas kustības spēku un vājības.

MEDIJI

Islāma valsts ir izveidojusi visai apjomīgu un sazarotu radošā darba nodaļu. Lai gan satura veidotāju ir ļoti daudz, var nosaukt dažus galvenos. Vecākā un autoritatīvākā plašsaziņas līdzekļu organizācija ir *Al Furkān*, kas tapa jau 2006. gadā vienlaicīgi ar *Islāma valsti Irākā*.⁴⁵⁴ Abū Bakra al Bagdādi sprediķi Mosulā publicēja tieši *Al Furkān*. Tā nodarbojas ar dažāda veida

propagandas materiālu — videoklipu, audioierakstu, plakātu, grāmatu, pamfletu u.c. — sagatavošanu un izplatīšanu gan datu nesēju formātā, gan rīmeklī. Savukārt *Al Hajāt*, lielākoties pazīstama angļu valodā kā *Al-Hayat Media Center*, ir salīdzinoši jauns mediju centrs (izveidots 2014. gada vidū), kura mērķauditorija ir rietumnieki un potenciālie rekrūši. Šis “mediju aģentūras” atpazīstamākais veikums ir žurnāls *Dabiq*. Tas veido materiālus angļu, vācu, franču, krievu, turku u.c. valodās. Jāpiemin arī *Al Ietisām*, kas veido filmas, un *Adžnād*, kas specializējas našīdu — mudžāhidu dziesmu un reliģisko dziedājumu — izplatīšanā. *Islāma valsts* uzturēja arī savu raidsabiedrību *Al Baijān* Mosulā, kas darbojās līdz pat 2017. gada februārim. Vienubrīd pat izskanēja baumas, ka *Islāma valsts* grasās sākt sava TV kanāla translēšanu. Taču šie ir tikai daži no ļoti daudziem *Islāma valsts* plašsaziņas līdzekļiem, jo reģionālā līmenī darbojas daudzas puslīdz neatkarīgas mediju vienības. Acīmredzams, ka apjauta par mediju spēku un varu nav gājusi secen arī vadībai. Jau 2005. gadā Bin Lādina vietnieks un *Al Kāidas* galvenais ideologs Aimans az Zavāhirī kādā vēstulē rakstīja: “Es tev saku — mēs esam kaujā, un puse no tās notiek mediju kaujaslaukā. Mēs esam mediju kaujā, sacensībā par ummas sirdīm un prātiem.”⁴⁵⁵

Ziņu nonākšanu līdz auditorijai diendienā nodrošina jau citas iestādes jeb “ziņu aģentūras”. Zināmākā ir *Āmāk* (plaši pazīstama ar nosaukumu angļu valodā *Amaq News Agency*), kas sniedz svaigākās ziņas par *Islāma valsts* panākumiem (par zaudējumiem nerunā) u.c. notikumiem. Savdabīgi, ka šī ziņu aģentūra atdarina rietumniecisku aģentūru izteiksmes stilu. Tā izvairās no sektantiskas un tendenciozas leksikas un ievēro nosacītu neitralitāti. Turklāt tās paustās ziņas lielākoties ir precīzas.

Šī mediju industrija ir izveidota atbilstoši karalaika prasībām. Līdzīgi kā ieroču rūpniecība ir sazarota un izkaisīta pa dažādām vietām tā, lai viena elementa iznīcināšana nesagrautu visu sistēmu, arī mediju veidošana ir vienlaikus gan centralizēta, gan autonoma. Ievērojot augstākās vadības norādes par ziņu un propagandas vispārīgo virzienu, *Islāma valsts* “žurnālisti” reģionālā līmenī rīkojas atbilstoši vietējai situācijai.

Par mediju dienesta dalībnieku nevar kļūt kurš katrs, un tā dalībniekiem ir jāapgūst nopietnas mācības, lai uzturētu augstu kvalitāti. Tos uzskata par ļoti vērtīgiem cilvēkiem, no kuriem ir atkarīga valsts pastāvēšana gan tūlī, gan nākotnē. *Islāma valsts*, novērtējot mediju milzīgo lomu sabiedriskā noskaņojuma veidošanā, mediju darbiniekus ir padarījusi par īpaši privileģētu profesionāļu šķiru.¹⁵⁶ *Islāma valsts* propagandisti cenšas radīt iespaidu, ka tā ir valsts, kurā vara pieder "cēliem" un "varonīgiem" mudžāhidiem, romantiskiem kaujiniekiem, taču mediju darbinieki saņem pat septiņas reizes lielāku algu nekā ierindas kaujinieki.¹⁵⁷

Tomēr galvenā loma *Islāma valsts* vēsts izplatīšanā, lai cik ironiski tas šķistu, ir mūsdienu "radikālajai mošejai" — sociālajam tīklam *Twitter*.¹⁵⁸ Viena no propagandas izplatīšanas metodēm ir populāru mirkļbirku (*hashtag*) izmantošana, lai savu ziņojumu iemānītu plašākai auditorijai. Kādu brīdi *Islāma valsts* atbalstītāji sekmīgi izmantoja tās izstrādātu vietārluņu lietotni, kas automātiski izplatīja milzīgu propagandas materiālu skaitu. Tomēr *Twitter* loma neaprobežojas tikai ar ziņu izziņošanu. Jānis Sārts, NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centra direktors, izsaka tēzi, ka *Islāma valsts* ir pirmā organizācija, kuru varētu apzīmēt kā "virtuālu valsti, kuras mugurkauls ir *Twitter*".¹⁵⁸ Sārts paskaidro, ka šāda pieeja ir īpaši sekmīga, lai vervētu noteikta tipa cilvēkus. Proti, cilvēkus, kas paļaujas vienīgi uz ziņām *Twitter* vidē, "ievelk tādā kā tīklā", no kura tie tālāk nokļūst "alternatīvā realitātē", ko caurauž jau sagatavota un vienpusēja informācija emuāros (blogos), attēlos, videoklipos u.tml. Šis

* Heidelbergas Universitātes Reliģijpētniecības institūta žurnālā *Online* pētniece Klaudija Karvaljo raksta, ka līdz ar straujo interneta tehnoloģiju attīstību un sociālo tīklu izplatīšanos (*Web 2.0*) mainās arī izpratne par džihādu. Arvien lielāku lomu gūst dažādas "elektroniskās" reliģijas formas, piemēram, džihāda *e-ritualizācija*. Karvaljo pētījumā par sieviešu radikalizāciju secina, ka tiešsaistes ritualizācija ir pakļauta līdzīgām teoloģiskām prasībām kā ticība materiālajā pasaulē. Noteiktas tīmekļa vietnes tiek uzskatītas par "sagrālo telpu", pret kuru jāizturas ar tādu pašu bijību kā pret mošeju. (Carvalho, Claudia. "The Importance of Web 2.0 for Jihad 3.0." *Online* — p. 53)

komunikācijas formas īpatnība un būtiska iezīme ir tas, ka nav noteikta centra, kuru varētu iznīcināt un tādējādi sagraut visu sistēmu.

Domnīcas *Brookings Institution* pētījumā “*IVIL Twitter statistika*” tā autori piesaka tēzi, ka, pateicoties lielajam atbalstītāju skaitam un precīzajai taktikai, *Islāma valstij* ir izdevies vairot atpazīstamību un ietekmēt sava “zīmola” novērtējumu.⁴⁵⁹ Šajā pētījumā, kurā gan ciparu ir vairāk nekā atziņu, ir noskaidroti vairāki fakti. Piemēram, 2014. gada septembrī un decembrī *tvitosferā* pastāvēja apmēram 46 000 (vai līdz pat 70 000) *Islāma valsts* atbalstītāju kontu. Patlaban šis skaits ir būtiski sarucis. 73% *Islāma valsts* atbalstītāju savu *Twitter* saskarni iestatīja arābu, 18% — angļu un 6% — franču valodā. Valodas izvēle aptuveni sabalsojas ar demogrāfisko sadalījumu. Ļoti nepilnīgie ģeogrāfiskās atrašanās vietas dati vēstī, ka 28% lietotāju atrodas Irākā un Sīrijā, bet 27% — Saūda Arābijā, savukārt lietotāju skaits citās valstīs nesasniedz pat 6%. Taču, ja ņem vērā pašu lietotāju norādītos profila datus, priekšgalā pārliecinoši ir Saūda Arābija, Sīrija un Irāka, taču arī ASV, Ēģipte, Kuveita, Turcija u.c.

Vidēji katram *Islāma valsts* atbalsta kontam ir 1004 sekotāji, taču četriem procentiem *Islāma valsts Twitter* kareivju ir vairāk nekā 5000 sekotāju, kas salīdzinājumā ar Džastina Bībera 71 miljonu, protams, ir nieks. Tomēr dati liecina, ka vidējais *Twitter* lietotājs ir krietni pasīvāks par vidējo statistisko *Islāma valsts* atbalstītāju, kas tvīto 7,3 reizes dienā; 62% ir tvītojuši vismaz reizi 30 dienās, bet 98% ir patvītojuši vismaz vienu reizi gadā.

Pētnieki vērs uzmanību uz *Twitter* administrācijas īstenoto kontu slēgšanas akciju, kuras laikā apturēja aptuveni 1000 aktīvāko un svarīgāko *Islāma valsts* atbalstītāju kontu. No vienas puses, šāda rīcība ir vēlama, jo ierobežo *Islāma valsts* propagandas izplatīšanu. Tomēr tai ir arī ēnas puse, proti, komunikācija arvien vairāk koncentrējas grupu (tīmekļa kopienu) iekšienē, bet tas var pastiprināt radikalizāciju.⁴⁶⁰ Izolācija ir abpusgriezīgs zobens — tiek liegta ne tikai pieeja *pie*, bet arī izeja *no*.

ŽURNĀLI UN KAĶĒNI

“Mana umma, ausma ir sākusies, tad gaidi solīto uzvaru,
Islāma valsts ir radusies iz taisnīgo asinīm,
Islāma valsts ir radusies iz dievbijīgo džihāda...,”

dzied dziesminieki visnotaļ melodiskajā un “lipīgajā” *Islāma valsts* neoficiālajā himnā.⁴⁶¹ Našīdi — islāma garīgie *a capella* dziedājumi — vienmēr ir bijuši populāri, bet militārā džihāda kontekstā tie ieguva īpašu lomu Zarkāvī laikos, kad tos pasāka aktīvi iekļaut propagandas videoklipos. Taču *Islāma valsts* izmanto visaptverošu propagandas materiālu klāstu — no našīdiem līdz rakstiem, videofilmām, audio uzrunām utt.

Savdabīga un ļoti atpazīgama *Islāma valsts* atbalstītāju izpausme bija atsauce uz maziem pūkainiem kaķēniem, ko izspēlēja, no vārda “mudžāhīdi” atvasinot “ņaudžāhīdus” (*mewjahids*). Proti, *Twitter* vidē 2014. gadā pastāvēja konts ar lietotārvārdu *ISILCats* (patlaban slēgts), tajā tika publicēti attēli, kur līdz zobiem bruņoti bārdaini mudžāhīdi pozēja kopā ar kaķēniem.⁴⁶² Šī izdarība apliecina, ka *Islāma valsts* propagandisti labi pārzina Rietumu kultūras kodu un zina, kas jādara, lai viņi izskatītos “forši”.

Plašu ievēribu izpelnījās žurnāls *Dabiq*, kura pirmais numurs nāca klajā 2014. gada 5. jūlijā, nākamajā dienā pēc Bagdādē sprediķa Mosulā lielajā mošejā. Žurnālā apskatīja gan teoloģiskus jautājumus, gan praktiskus lēmumus, aprakstīja aktuālās kara, politikas, sadzīves u.tml. norises, publicēja intervijas, vārdu sakot, tas bija plaša spektra izdevums. *Dabiq* bija vidēji 70–80 lappušu garš, bagātīgi ilustrēts un visnotaļ profesionāli un mākslinieciski kvalitatīvi iekārtots. To veidoja arī kā īpaši pielāgotus reģionālos izdevumus, piemēram, žurnālu *Konstantiniyye* turku, *Dār al-Islām* franču vai *Ucmox* krievu valodā. Pēdējais *Dabiq* numurs iznāca 2016. gada 31. jūlijā. Iespējams, ka padzīšana no Dābikas bija galvenais ierosinājums turpmāk izdot jaunu, bet ļoti līdzīgu žurnālu ar nosaukumu

Rumiyah, kura pirmais numurs tika izdots 2016. gada nogalē. Kopš tā laika līdz 2017. gada vidum ir iznākuši jau 10 numuri. *Rumiyah* reģionālie izdevumi tiek izdoti angļu, franču, vācu, krievu, indonēziešu, uiguru u.c. valodās. Kā mazāk nozīmīgi jāmin tiešsaistes žurnāliņi — *Islamic State News* un *Islamic State Report*.

Nevar nepamanīt *Islāma valsts* mediju speciālistu sagatavoto video-materiālu augsto tehnisko un māksliniecisko kvalitāti. Protams, tie nav izcili, tomēr katrā ziņā pārspēj viduvējību. Uz saulrieta un iznīcinātāja fona, apcerīgi veroties tālumā, kaut kur lēnītēm dodas kareivis; pastorālas ainavas; urbānās batālijas; operators spēlējas ar asuma dziļumu; režisors kombinē stāstījuma ritmu; specefekti ņirb pa ekrānu; varoņi teatrāli izrādās utt. Propagandas izstrādātāji acimredzami pievērš uzmanību apgaismojumam, kompozīcijai un dažādām sīkām detaļām. Pārdomāta ir gan krāsu izvēle, gan rakursi. Videoierakstos redzams, ka operatori atbilstoši situācijai izmanto seklu asuma dziļumu; ainas tiek filmētas ar vairākām videokamerām no dažādiem skatleņķiem utt. Turklāt vizuālais stils ir ļoti konkrēts, "holivudisks". Korijis Daubers un Marks Robinsons, analizējot *Islāma valsts* video propagandas vizuālo stilu, konstatēja, ka tās videoproduktu veidotāji sistemātiski un mērķtiecīgi piestrādā, lai videomateriāli izskatītos ne tikai profesionāli, bet arī — un tas ir vēl svarīgāk — atbilstoši Eiropas Ziemeļamerikas mediju "industrijas standartiem".⁴⁶³

Vienlaikus gan jāteic, ka augstā kvalitāte dzīves digitalizācijas laikmetā nav nekas neiespējams. Jāņem vērā, ka mūslaikos datorprasme ir jaunā lasītprasme, tāpēc *Islāma valsts* sniegumam nevajadzētu raisīt īpaši lielu izbrīnu. Propagandas veidotāji un izplatītāji, gluži tāpat kā jaunieši visā pasaulē, ir uzauguši pie datoriem un *gadžetiem*. Šis arsenāls ir ikdienišķs. *Islāma valsts* šajā ziņā nebūt nav viennozīmīga anomālija, tā gluži vienkārši iekļaujas sava laika tehnoloģiskajā, ideoloģiskajā un politiskajā aprīcē.

Mainījusies ir arī mediju vide. Pirmo Līča karu translēja *CNN*, bet otrajā jau bija alternatīva — *Al Jazeera*. Tā kulminācija bija Sadāma Hu-seina nāvēssoda izpilde, kuru nofilmēja ar tālrunī iebūvēto kameru. Šis ek-

sekūcijas video juceklīgums un zemā kvalitāte metaforiski sasauca ar visa kara norisi. Laikos, kad viedtālrunis un tīmeklis ir pieejams teju ikvienam un vara nekontrolē informāciju, "ironiski," norāda Jūdžins Džareki, "bet ieguvēji no mediju demokratizācijas ir viduslaiku teokrātija, kas apsēsta ar demokrātijas izskaušanu no zemes virsas."⁴⁶⁴

Visa *Islāma valsts* epopeja iezīmē tālejošas sekas — militarizētais islāma džihādisms strauji pielāgojas šolaiku karošanas un propagandas tehnoloģijai. Ar nazi var sagriezt maizi un nogriezt galvu. Tagad zinām, ka tīklā *Twitter* var parādīt tiklab sviestmaizi, kā nogrieztu galvu. *Arābu pavasari* mēdza dēvēt par "*Facebook* revolūciju". Vai notikumus ap *Islāma valsti* dēvēsim par "*Twitter* slaktiņu"?

NOBEIGUMS BEZ GALA

Ir diezgan sarežģīti rakstīt nobeigumu stāstam par notikumiem, kuri joprojām norisinās un, izskatās, nemaz tik drīz nebeigsies. Līdz ar to noslēguma vietā drīzāk būtu jāraksta par to, kāpēc vismaz pagaidām klasisks nobeigums nav iespējams. Runa ir nevis par to, ka pagaidām nav izdevies iekarot vienu vai otru pilsētu, bet gan par principiāliem šķēršļiem, kas liedz pietuvoties likstu galam.

Nu jau vairāk nekā sešus gadus ieilgusī karadarbība Tuvajos Austrumos, kuras viducī virpuļo *Islāma valsts*, liek atkal un atkal jautāt, kā šī situācija vispār varēja izveidoties? Visas pasaules iedzīvotāji vai vismaz ikviens ar sirdsapziņu apveltītais pret sauiņu nedabisku ļaundaru — šādu ainu, runājot par *Islāma valsti*, piedāvā plašsaziņas līdzekļi. Ciņā ir iesaistījušās neskaitāmas militārās lielvaras — no ASV un Krievijas līdz Austrālijai un Japānai, Tuvo Austrumu smagsvari Saūda Arābija un Irāna, katra ar savu atbalstītāju pulku, Eiropas valstis —, un rādās, ka vairs nav neviena, kas vismaz vārdiski nebūtu piedraudējis šeit un tagad tikt galā ar šo “salašņu varzu tuksnesi”. Taču ilgstoši notikumi ritēja pavisam citu gaitu, un tikai pavisam nesen — kopš 2016. gada — *Islāma valsts* sāka piedzīvot vērā ņemamus zaudējumus. Gandrīz visa pasaule ir nostājusies pret dažiem, taču šie daži kaut kā pamanās tīri labi izdzīvot. Kas notiek? Kāpēc septiņi miljardi nespēj tikt galā ar desmit miljoniem?

Acimredzot situācijas iedīgļi ir meklējami nevis mitoloģiskā labo un ļauno vai gaismas un tumsas spēku sadursmē, bet gan visnotaļ prozaisku un vienlaikus ārkārtīgi plašu apsvērumu plejādē. Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas zemju vētrainā vēsture kopsoli ar Rietumu (un ne tikai)

interesēm ir izveidojusi samezglotu kamolu, kurā savēlies teju vai viss: no visdažādāko varas centru ieinteresētības dabas resursos, no politiski ideoloģiskiem virzīcieniem līdz fundamentālām reliģiju un kultūru sadurēm. Turklāt viss norit milzu ātrumā un kā uz skatuves.

Kas tad īsti notiek? ASV ir pret *Islāma valsti*, bet pret *Islāma valsti* ir arī Bašārs al Asads, taču pret Asadu ir ASV. Krievija ir pret *Islāma valsti* un ar Asadu, bet pret ASV, taču tikai zagšus. Pret *Islāma valsti* ir arī kurdi, un ASV tīri labi patīk kurdi, turpretim Turcija, kas draudzējas ar ASV, kurdus nevar ciest. ASV draugi ir Saūda Arābija, kas ar vienu roku cīnās pret *Islāma valsti*, bet ar otru veicina fundamentālismu, kurā sakņojas *Islāma valsts*. Savukārt Irāna, kas arī karo pret *Islāma valsti*, par visu vairāk necieš Saūda Arābiju. Izraēla uz visiem skatās ar aizdomām. *HAMĀS* un *Hizbullāh* arī ir pret *Islāma valsti*, taču par Asadu un pret Izraēlu. Pret Asadu un *Islāma valsti* karo arī vietēji nemiernieki — gan miermīlīgi, gan ekstrēmisti kā *Al Kāida*, bet *Islāma valsts* un *Al Kāida* dažkārt atrod kopīgu valodu. ASV atbalsta nemierniekus, kas karo pret Asadu, taču negrib, ka miermīlīgie un ekstrēmie nemiernieki satuvinās, bet miermīlīgie nemiernieki satraucas, ka ASV dažreiz iznīcina to spēcīgākos kaujiniekus no ekstrēmistu pulka. Protams, arī Ēģiptei, Lībijai, Jordānijai un Dieš vien zina, kam tik vēl ne, ir sava viedoklis par pasaules kārtību. Ko tam visam pa vidu saka Latvija? Latvija visam pickrīt.

Sīrijā un Irākā 2014. gada beigās bija izveidojusies situācija, kurā faktiski bija tapušas trīs jaunas valstis — *Islāma valsts*, Rožāva (Sīrijas kurdu apgabals Sīrijas ziemeļos) un Irākas kurdu autonomais apgabals, kas jau agrāk baudīja ievērojamu autonomiju. Turklāt šie valstiskie veidojumi bija visnotaļ spēcīgi gan ekonomiski, gan politiski, gan arī militāri. Kopš 2016. gada *Islāma valsts* pozīcijas ir jūtami vājinājušās, lai neteiktu, ka izgaisušas, bet kurdu — gan Irākas, gan Sīrijas — būtiski pieaugušas. Tomēr jautājums par iespējamām nākotnes scenārijiem vēl joprojām nav līdz galam atbildēts.

Bijušais ASV valsts sekretārs un ārlietu lietpratējs Henrijs Kisindžers 2016. gada nogalē intervijā žurnālam *The Atlantic* tālredzīgi sprieda, ka militārā kampaņa* pret *Islāma valsti* uzrāda izšķirīgi svarīgu jautājumu: kas notiks pēc tās sekmīgas pabeigšanas jeb kas iegūs savā pārvaldē teritorijas, ko kontrolēja *Islāma valsts*? Viņš uzsver, ka uzvarētājam būs visas iespējas noteikt turpmāko politiskās attīstības scenāriju, un tā tad svarīgs ir jautājums, kas un kādus līdzekļus izmantos. Patlaban Irākas armiju apmāca un apbruņo ASV, bet tās rindās lielākoties ir šiīti. Irākas valdību Bagdādē lielā mērā kontrolē Irāna. Tātad visas tās teritorijas, ko atkaros (vai iekaros) Irākas armija, palīdzēs veidot šiītu, t.i., Irānas, ietekmes joslu, kas stiepsies no Teherānas un Bagdādes līdz Damaskai un Beirūtai. Irāna par to būtu ļoti gandarīta, jo šādi varētu spert platu soli ceļā uz tās impērisko atjaunotni, taču vienlaikus sunnīti un jo īpaši Saūda Arābija ir gatava darīt visu iespējamo, lai šādu scenāriju nepieļautu. Līdz ar to, Kisindžers norāda, ASV militārie mērķi nav savietojami ar tās ilgtermiņa stratēģiskajiem mērķiem. *Islāma valsti*, protams, vajag sakaut, bet kam tas būtu jāpaveic? Sunnītiem vai šiītiem, radikālajiem vai mērenajiem? ASV interesēs ir sunnītu panākumi, kas tādējādi iegrozotu Irānas picaugošo varu un nostiprinātu spēku samēru reģionā, tomēr atrast un uzturēt šādu spēku nebūt nav vienkārši.⁴⁶⁵ Turklāt, ņemot vērā to, ka *Islāma valsts* ir sunnītu projekts un tās galvenie ienaidnieki un apkarotāji ir šiīti, Kisindžera bažām nūdien ir pamats.

ASV un Eiropas valstu veiktie gaisa spēku triecieni *Islāma valsts* pozīcijām ir rezultatīvi tikai līdz noteiktai robežai. Ar tiem var sagraut

* Militārās operācijas *Inherent Resolve* uzdevums ir: "Sadarbībā ar partneriem noteiktos Irākas un Sīrijas apgabalos sakaut IVIL un radīt apstākļus reģiona drošības stāvokļa uzlabošanai." Vārdkopa "sakaut IVIL" tiek paskaidrota kā uzdevums sakaut *Islāma valsts* militāros spēkus un to pārvaldību, izskaust patvēruma slēpņus, apturēt finanšu līdzekļu iegūvi, iznīcināt ekipējumu un nogalināt kaujiniekus. Savukārt uzdevums radīt "apstākļus drošības uzlabošanai" tiek definēts kā nepieciešamība izskaust *Islāma valsts* ideoloģiju un atjaunot Sīriju un Irāku kā funkcionējošas valstis. Skat.: <http://www.inherentresolve.mil/>

infrastruktūru (kas jau ir izpostīta), saspridzināt mājas (jau iznīcinātas) un netišām nogalināt micrmilīgos iedzīvotājus (un tādējādi vairojot *Islāma valsts* atbalstītāju skaitu). Ārkārtīgi svarīgi būtu izvietot dzīvus cilvēkus uz zemes — reālus karotājus, kas dotos ickšā pilsētās un stātos aci pret aci ar *Islāma valsti*. Kurš to darīs? Skaidrs, ka visupirms tiem vajadzētu būt pašas Sīrijas un Irākas spēkiem, taču jau kara sākumā Asads tika pie-skaitrīts pie “sliktajiem” un viņa bruņoto spēku spējas nebija pietiekamas, bet Irākas armija līdz pat 2016. gada vidum parādīja vienīgi fantastisku nespēju cīnīties.

Vēl pirms dažiem gadiem Rietumu politiķi sludināja un sabiedrība pieņēma, ka īstenie karotāji varētu būt *Brīvā sīriešu armija* un “mērenie nemiernieki”, kuri saskaņā ar leģendu esot sekulāri, rietumnieciski, draudzīgi noskaņoti u.tml. Var jau būt, ka sākotnēji tā arī bija, tomēr, laikam ritot, “mērenie” ir sastrādājuši ne visai “mērenas” lietas un beigu beigās vienkārši izplēnējuši gaisā.* To lieliski apliecina, piemēram, ASV finansētā programma, kuras mērķis bija apbruņot “labos” kaujiniekus. ASV šim projektam iztērēja 500 miljonus dolāru. Ziņojot ASV Senātam par projekta rezultātiem, ģenerālim Loidam Ostinam uz jautājumu par to, cik reālu karotāju ir izdevies sagatavot, nācās atzīt: “Četrus vai piecus.”⁴⁶⁶ Laika gaitā atsaukšanās uz “mērenajiem” jeb “lillā vienradžiem”, kurus

* Pētniece Elizabete Obegija jau 2013. gadā rakstīja, ka kopš rašanās brīža, atspoguļojot gan Sīrijas sabiedrības daudzveidību, gan nemieru decentralizāciju, Sīrijas nemiernieku un Asada opozicionāru kustība ir bijusi sašķelta. Šīs iezīmes ir nemitīgi vajājušas arī bruņotos nemierniekus jau kopš 2011. gada, kad daudzi no tiem apvienojās zem *Brīvās sīriešu armijas* izkārtnes. Tomēr vienotības un saskaņas trūkums ir liedzis tai kļūt par spēcīgu spēlētāju Sīrijas karā. *Brīvā sīriešu armija* drīzāk ir stipri vispārīgs un nenoteikts virsējdziedis, kas apzīmē nevis vienu militāru organizāciju, bet gan (līdzīgi kā franču *La Résistance*) aptver daudzu mazu un lielu grupējumu summu. (O'Bagy, Elizabeth. *The Free Syrian Army*.)

Kopš 2016. gada vidus *Brīvā sīriešu armija* ar ievērojamu Turcijas atbalstu ir atjaunojusies, tomēr var pamatoti jautāt, vai nosaukums nav vienīgais, kas saista šābrīža organizāciju un to, kas radās kara sākumā.

“nevienš nespēj atrast uz kartes”⁴⁶⁷, pierīma. Iespējams, sāpīgāko, taču trāpīgāko “mēreno kaujinieku” raksturojumu sniedza *Islāma valsts*: “Lai gan [Brīvā sīriešu armija] apgalvo, ka cīnās par bezdievju demokrātiju, patiesībā šīs “armijas” vienīgā ideoloģija ir zādzības un tabaka. Tāpēc viņu karotāji nemitīgi maina sabiedrotos.”⁴⁶⁸

Protams, varētu iedomāties, ka kareivjus reģionā varētu izvietot NATO. Taču jāsaprot, ka NATO pavisam nesen no turienes aizgāja. Vai ASV un ES sabiedrība spēs sagremot to, ka, piemēram, amerikāņu, beļģu, latviešu u.c. valstu jauniešiem jādodas karot svešā zemē, lai labotu svešas kļūdas un aizstāvētu svešas intereses?

Rietumvalstu ieskatā viens no labākajiem *Islāma valsts* apkarotāju variantiem jau no sākta gala bija kurdi. Viņi jau atrodas reģionā, viņi jau karo ar *Islāma valsti* un nav pieslējušies Krievijas, Sīrijas, Irānas, Irākas un *Hizbullah* koalīcijai. Tātad atliktu vien karošanu veicināt. Tomēr jau atkal ir šķēršļi. Visupirms, Sīrijas un Irākas sabiedrība nekad nav bijusi saliedēta vai, citiem vārdiem, “irākiska” vai “sīriska”. To dažādās iedzīvotāju grupas cita uz citu raugās ar naidu vai vismaz aizdomām. Kurdu kaujinieku ierašanos sunnītu apdzīvotajās teritorijās daudzi varētu uzvert kā iekarošanas vai atriebe centienus.⁴⁶⁹ Tiesa gan, ja *Islāma valsti* dzīvojošos sunnītus drīkst apkarot tikai sunnīti, bet tie visi ir *Islāma valsts* pakļautībā, rodas jautājums, kur tad tie apkarotāji radīsies?

Bažas rada arī tas, ka kurdi nav vienoti un viņiem ir atšķirīgs nākotnes redzējums. Tomēr būtiskāks ir pašnoteikšanās jautājums. Kamēr kurdi (t.i., kāda no visām kurdu organizācijām) gūst panākumus cīnās pret *Islāma valsti*, tikmēr viņi var noturēties izvēlīgo Rietumu uzmanības centrā. Taču kurdi ļoti labi apzinās vienkāršu politikas mācību — tu eksistē, kamēr tu vari kaut ko piedāvāt. Savukārt pēc *Islāma valsts* sakaušanas nevienam viņus vairs nevajadzēs. “Mēs nevēlamies būt lielgabalu gaļa!” teicis kāds Sīrijas kurdu kaujinieku komandieris.⁴⁷⁰

Kurdu karotāji skaidri apjēdz — tiklīdz *Islāma valsts* būs sakauta, starptautisko procesu tirgū viņu pakalpojumiem vairs nebūs ne vērti-

bas, ne pircēju. Nudien, var saprast vienkārša kurda prātojumu: ar ko mēs sliktāki par, piemēram, dāņiem, čehiem vai ķīniešiem, lai tieši mums būtu jāzaudē dzīvība kaujās ar *Islāma valsti*? Turklāt viņu bažas nav bez pamata, jo neviena valdība nevar sniegt viennozīmīgas garantijas un pat ASV valdība par Rožāvas autonomijas alkām ir izteikusies piesardzīgi. Savukārt Turcijas — NATO dalībvalsts un Rietumu sabiedrotās — nostāja rādās nepārprotama: kaut pasaule bojā ies, bet Kurdistānas nebūs!*

Turcijas politisko nostādni var saprast. Bez šaubām, no vienas puses, *Islāma valsts* ir bīstams apgrūtinājums. Taču, no otras puses, Turcijai tā ir nesalīdzināmi mazāka problēma nekā aptuveni 14 miljoni kurdu (apmēram 18% no Turcijas iedzīvotāju skaita), kas jau sen tiko pēc neatkarības. Izvēle ir visnotaļ nepatīkama: valsts integritāte vai cīņa pret *Islāma valsti*.

Jautājums par kurdiem nebūt nav vienīgais satraukuma cēlonis. *Arābu pavasara* sākumā nākotne no Turcijas redzespunkta varēja izskatīties diezgan rožaini, proti, Bašāra al Asada vara kritis, un reģions kļūs par Turcijas ietekmes zonu, taču patlaban kāroto ietekmi piesavinās Irāna. Iznākums ir pilnīgi nepieņemams. Asads ir palicis, kur bija, bet viņa piespiedu atstādināšana no amata varētu sabojāt attiecības ar Krieviju. Tās gan jau tā ir divainas — Krievijas iznīcinātāja notrickšana radīja bažas par iespējamu konfliktu, bet ir noticis tieši pretējais: 2017. gada nogalē attiecības starp Turciju un Krieviju ir tik labas, ka met aizdomu ēnu pār Turcijas vietu NATO. Savukārt kurdi, atguvuši pašapziņu, varētu karošanas inerci novirzīt uz Turciju.

* Lielbritānijas parlamenta Pārstāvju palātas Starptautisko attiecību komitejas ziņojumā par situāciju Sīrijā teikts: “[Turcijas] prezidenta Erdogana arvien apkaunojošākās [*sic!*] iekšzemes prioritātes un represīvā politika Sīrijas nozīmīgāko kurdu apvienību PYD [Demokrātiskā vienotības partija] ir iedzinusi Sīrijas režīma un Krievijas rokās.” (Foreign Affairs Committee. “The UK’s role in the war against ISIL following the Cessation of Hostilities in Syria in February 2016.” *House of Commons – UK Parliament*)

Lūk, šādā kontekstā Tuvo Austrumu islāma sunnītu varām, kas uz radušos situāciju lūkojas ar satraukumu, *Islāma valsts* ir pat nedaudz izdevīga, jo, kamēr tiek uzturēts nežēlīgs “pagaidu” haoss, varu neiegūst neviens.

No vienas puses, skaidrs, ka *Islāma valsts* ir apdraudējums visiem. Tomēr vienlaikus jāatzīst, ka reģiona karte šobrīd ir pārzīmēta atbilstošāk sunnītu, nevis šiītu iecerēm. Līdz ar to Saūda Arābija un visas tai brālīgās valstis ir nonākušas pagalam noērtas izvēles priekšā. Ja tās kopā ar Rietumiem saka *Islāma valsti*, Eiropas Savienība pēcāk sāks visādas “pilnīgi liekas” runas par demokrātijas, pilsoniskās sabiedrības u.tml. “divainību” iciviešanu. Ja *Islāma valsti* liks mierā, arī nebūs labi, jo tā izaicina Saūdu karaļnama u.c. vietējo varu pastāvēšanu. Savukārt trešais variants — Irāna sakauj *Islāma valsti* un iegūst kontroli pār reģionu — ir pavisam nepieņemams. Līdzīgi kā gadījumā ar Turciju, arīdzan Saūda Arābijai un blakusvalstīm *Islāma valsts* ir nepatīkams apgrūtinājums, taču tas noteikti nesagādā lielākās raizes. Galvenais Saūda Arābijas ienaidnieks ir Irāna.

Rīvēšanās starp divus galvenos islāma virzienus pārstāvošajām reģionālajām lielvarām — Saūda Arābiju un Irānu — tieši atbalsojas Sīrijā un Irākā kā cīņa par varu. Irāna vēlas izveidot šiītu pusloku, kas stieptos no Irānas austrumiem un Arābijas jūras līdz Sīrijai, Libānai un Vidusjūrai. Savukārt Saūda Arābija, Turcija u.c. sunnītu valstis Tuvo Austrumu kartē zīmē sunnītu asi, kas sniegtos no Turcijas ziemeļiem līdz Arābijas pussalai un Āfrikas dienvidiem. Šādos apstākļos *Islāma valsts* ir “pagaidu risinājums” — ja netiek mums, lai netiek nevienam.

Bažas dara arī ziņas par Saūda Arābijas, Turcijas, Kataras u.c. valstu slēptu atbalstu dažādām teroristiskām organizācijām, arī *Islāma valstij*. Hilarija Klintonē 2014. gada septembrī e-pasta vēstulē Džonam Podestam rakstīja, ka cīņā pret IVIL jāizmanto *Pešmerga*, “kam ir senas attiecības ar CIP un specvienību darbiniekiem”; jāizmanto diplomātiskais spiediens un izlūkinformācija, lai “izdarītu spiedienu uz Kataru un Saūda Arābiju, kuras slepus sniedz finansiālu un loģistikas atbalstu IVIL un citiem sunnītu radikāļu grupējumiem”; kā arī jāliek Turcijai manīt,

ka ASV var spert ļoti nopietnus soļus, lai aizstāvētu savas intereses.⁴⁷¹ Daudzkārt apsūdzības par terorisma finansēšanu ir izteiktas Katarai. Lai gan nav pierādījumu, ka tās valdība tieši sponsorētu *Islāma valsti* vai citas terorostiskas organizācijas, tomēr var pamatoti pārņemt, ka tā nav izdarījusi pietiekami, lai ierobežotu privāto terorisma sponsoru naudas plūsmu.⁴⁷² Kataru *Islāma valsts* finansēšanā ir apsūdzējis arī, piemēram, Vācijas Ekonomiskās sadarbības un attīstības ministrs Gerds Millers.⁴⁷³ Taču visskaļākos pārmetumus ir izpelnījusies Turcija, kas tikusi vainota slēptā sadarbībā ar *Islāma valsti*. Ir izskanējušas apsūdzības, ka Turcija mērķtiecīgi pievērusi acis gan uz cilvēku pārvietošanos pāri robežai, gan naftas tirdzniecību, kā arī ļāvusi brīvi darboties vervētājiem, un dažkārt pat ir izskanējis viedoklis, ka ir ticis sniegts arī militārs atbalsts.⁴⁷⁴ Kā man intervijā paskaidroja persona, kas ir uzturējusies *Islāma valstī*, vietējie iedzīvotāji un *Islāma valsts* kaujinieki tam ticēja un pat uzskatīja, ka Turcijas un *Islāma valsts* sadarbība ir nevis baumas, bet gan fakts.

Arī ASV, ES un Krievijas situācija nav vienkāršāka. ASV ir nupat kā izkūlusies no diviem ilgiem un ļoti dārgiem kariem. Turklāt Irāku tā atstāja ar apziņu, ka brīvība un demokrātija ir sekmīgi ieviesta; atgriešanās būtu neveiksmes apliecinājums, turklāt ilgtermiņā neko neatrisinātu. Jāņem vērā, ka *Islāma valsts* rašanās ir būtiski sekmējusi ASV agresīvā ārpolitika. Līdz ar to, jo ilgāk ASV turpina savas militārās kampaņas, jo vairāk nostiprinās priekšstats, ka patiešām notiek "krustnešu invāzija". Tā ir ļoti nevēlama ideja, jo stiprina pret Rietumiem naidīgu noskaņojumu, no kura barojas *Islāma valsts*. To izmanto ideologi un propagandisti, kas nemitīgi uzsver: "Lūk, mēs ciešam, jo mums uzbrūk, un mēs, *Islāma valsts*, esam tie, kas islāmu aizstāv." Tomēr izvēle nav vienkārša. Ja Rietumi neko nedara, tiem pārmet vienalīdzību, bet, kad Rietumi uzbrūk, tos nosoda par iejaukšanos un neokoloniālismu.

Jautājumus raisa arī Krievijas nostāja, kaut vai tāpēc, ka nav pilnīgas skaidrības par to, ko Krievija cenšas panākt Sīrijā. Vai tās rīcība ir tikai bijušās impērijas pašaplicināšanās centieni? Vai Krievija aizstāv Asadu?

Cik stipra ir draudzība? Neērtības rada arīdzan tas, ka Krievija cenšas Rietumiem no degungala nocelt taisnīgā kara pasākumu, proti, ir uzmetusies par galveno kārtības ieviesēju. Panākt kārtību it kā būtu labi, taču pēc notikumiem Ukrainā sadarbība ar Krieviju ir kļuvusi problemātiska. Līdz ar to Rietumiem jau atkal jāizvēlas: vai nu atzīt “mēreno nemiernieku” nespējīgumu, biedroties ar Asada spēkiem un pakļauties Krievijas spiedienam, vai arī meklēt citu risinājumu. Taču kādu? Vai pēkšņi konstatēt, ka *Al Kāida* un *An Nusra fronte* nav nemaz tik ļauna un, iespējams, pat ir pelnījusi zināmas tiesības? Bet varbūt ASV vajadzētu ļaut vaļu Irānai — tai pašai, kas sludina “Nāvi Amerikai!” un naido ar Saūda Arābiju un Izraēlu?

Taču arī pašā Krievijā situācija ir neviennozīmīga. Tieši t.s. “karš pret terorismu” bija Krievijas iegants sākt militāro intervenci Sīrijā. Tomēr šāds solis var samulsināt Krievijas vietējo, jo īpaši Kaukāza, musulmaņu aprindas. Krievijā aptuveni 5–15% iedzīvotāju sevi uzskata par musulmaņiem, turklāt pārliecinoši lielākā daļa ir sunnīti.

Tomēr no jauna jājautā: kāpēc *Islāma valsts* turpina pastāvēt? Viena no atbildēm ir meklējama spēka virzienu apzināšanā. Sīrijā un Irākā saduras *Islāma valsts*, Sīrijas valdības, Sīrijas nemiernieku, sunnītu, šiītu, Irānas un Saūda Arābijas, ASV, mūždien nevienprātīgās Eiropas Savienības, Izraēlas, Irākas un tās dažādo reģionu, bijušās Sadāma Huseina armijas virsnieku, vietējo cilšu šeihu, Turcijas, Jordānijas, Kataras, kurdu, Krievijas un daudzu citu intereses. Nelaiمة tā, ka neviens no varas centriem nepārstāv vienu vienīgu interešu virzienu. Tam visam pa vidu kā tāda kolektīvā nelaime ir iemetusies *Islāma valsts*, un visi gaida, kad kaut kas sakustēsies. Nespēju tikt galā ar *Islāma valsti* ilgstoši ir noteicis vienkāršs apsvēruma: nevienam tā nav prioritāte. *Islāma valsts* sakāve ir uzdevums, kas jāizpilda kaut kad, taču visas iesaistītās puses nogaida un cer, ka to nepaveiks “nepareizā” puse. Protams, notiek asiņaini terorakti, par kuriem *Islāma valsts* uzņemas atbildību, taču jāsaprot, ka tie nav radījuši izšķirīgus draudus cietušo valstu pastāvēšanai. Ir izvērtusies drausmīga

humānā katastrofā, taču ģeopolitiskā kontekstā tās tūlītējs atrisinājums ir pārāk bistams, lai kāds no varas centriem spertu pārsteidzīgus soļus.

Picsardzīgi pasākumi tomēr notiek — 2015. gada beigās tika izveidoti t.s. *Sīrijas Demokrātiskie spēki*, kas patiesībā gluži vienkārši bija jauns nosaukums Sīrijas kurdu kaujinieku organizācijai, kas bija piepulcējusi vēl dažus atbalstītājus no arābu, sunnītu, kristiešu u.c. rindām. Šo bruņoto spēku kustība ir ieguvusi inerci un, saņemot milzīgu ASV atbalstu un vienlaikus ciešot no Turcijas centieniem traucēt, 2017. gada gaitā no *Islāma valsts* atkaroja plašas teritorijas, un 17. oktobrī sekmīgi arguva Raku. Kurdu spēku panākumi cīņā pret *Islāma valsti* ir raisījuši daudz prieka un apsveikumu, tomēr neatbildēti paliek jautājumi par kurdu iespējamo autonomiju un Turcijas iebildumiem.⁴⁵

Atgūvās arī Irākas armija. Irākas valsts bruņotie spēki 2016. gada 16. oktobrī kopā ar kurdu *Pešmerga*, Irānas un Irākas paramilitārajām zemessardzes vienībām un ievērojamu ASV atbalstu uzsāka Mosulas atbrīvošanas kampaņu, kas ilga gandrīz deviņus mēnešus — līdz 2017. gada 10. jūlijam, kad vairāk nekā 100 000 karciņu lielā koalīcija beidzot varēja uzskatīt, ka pilsēta ir atkarota. Tas bija daudzkārt apkaunotās Irākas armijas triumfa brīdis, kas, iespējams, vēstīja par drīzu *Islāma valsts* galu.

Tomēr prieks varētu būt pārsteidzīgs. Bažas rada dažnedažādo karā iesaistīto pušu atšķirīgais nākotnes redzējums. Kaujā par Mosulu mērķis nebija tikai un vienīgi Mosulas atbrīvošana. Atbrīvotā pilsēta nepaliks mūžīgi brīva, jo kādam tā būs jāpārvalda. Taču, kas to gribēs un spēs darīt? Mosula atrodas Irākas ziemeļos netālu no Sīrijas un Kurdistānas autonomā apgabala robežām. Tomēr gan vēsturiski, gan patlaban tā ietilpst Irākas sunnītu teritorijās, proti, tā ir viens no galvenajiem t.s. sunnītu trijstūra (nosacīti kompakta teritorija Irākā, kurā iedzīvotāju vairākums ir sunnīti) centriem. Protams, pēc Mosulas krišanas to savā aizgādībā varētu pārņemt Irākas oficiālā vara, kurā izteikti dominē šiīti, kam pret viņu bijušajiem apspiedējiem un "teroristiem" — sunnītiem — nav itin nekādu pozitīvu jūtu. Tomēr kaujā piedalījās arī Irākas kurdi. Vai kur-

diem nepienāktos kāds gandarījums par izlietajām asinīm? Turklāt viņiem atklāti palīdzēja arī Turcijas bruņotie spēki, kuriem varētu gribēties, piemēram, veicināt kādreizējās Osmaņu impērijas atjaunotni. Vēl pirms Mosulas atkaršanas operācijas sākuma Turcijas prezidents Redžeps Tajjips Erdogans paziņoja, ka viņa armija piedalīsies Mosulas atbrīvošanā un neviens to neapsturēs, bet Irākas puse pret to kategoriski iebilda un draudēja ar bruņotu atbildi.

Situāciju sarežģīja arī teju neskaitāmu šiitu paramilitāro formējumu dalība kaujā. Lai gan Irākas valdība deklarēja, ka pilsētas iekarošanā tie nepiedalīsies, to garantēt un patiesām nodrošināt nespēja. Kaujām pieņemoties spēkā un apjaušot, ka citādi pilsētu atgūt neizdosies, šo bruņoto grupu līdzdalība operācijā kļuva arvien ciešāka. Kāda grupējuma vadītājs pavēstīja, ka viņa kaujinieki dalību Mosulas atbrīvošanā uzskata par "nacionālu un reliģisku pienākumu". Viņi cīnīsies, lai apturētu "kurdu alkātību" un centienus nolaupīt Irākas zemes.¹⁶ Cita liela šiitu formējuma vadītājs paziņoja: "Ja Turcija iesūtīs tankus, lai līdzīgi kā Sīrijā izveidotu savu anklāvu, mēs Mosulu padarīsim par turku kapsētu!"¹⁷ Savukārt *Islāma valsts* kaujinieki varēja atgūties, kamēr atbrīvotāji solīja cits citu atbrīvojot no atbrīvošanas pasākuma.

Galū galā nedrīkst aizmirst arī vietējo iedzīvotāju — sunnītu — intereses. Jāņem vērā, ka *Islāma valsts* nostiprinājās "savējo" teritorijās un ārpus sunnītu apdzīvotajām teritorijām tā nespēja iekarot neko. Proti, gan Irākā, gan Sīrijā teritorijās, ko kontrolē(ja) *Islāma valsts*, iedzīvotāju vairums ir vairāk vai mazāk nelabvēlīgi noskaņots pret pastāvošo valsts varu. Sīrijā tā pieder alavītam Bašāram al Asadam, bet iedzīvotāju vairākums ir sunnīti. Irākā, Bagdādē, vara ir šiitu rokās, un to būtiski ietekmē šiitu lielvalsts Irāna. Irākas sunnīti, labi apzinoties savu nepelnīti privileģēto stāvokli Sadāma Huseina laikos, pamatoti bažījās, ka Irākas šiiti ar laipnību neizcelsies. Viņiem vēl gaišā atmiņā ir ASV iebrukums un klaji diskriminējošā valdība Bagdādē. Pēc vairāk nekā divus gadu ilgas dzīves *Islāma valsts* pakļautībā Mosulas iedzīvotāji ļabi saprata, ka atbrīvotā-

ju armijām radīsies visādi nepatīkami jautājumi, piemēram, “Kāpēc jūs nepretojāties?” Ja neizdosies sniegt pietiekami labu atbildi, var gadīties, ka sekos nežēlīga atriebība. Un tas arī ir saprotami — *Islāma valsts* ir izdarījusi gana daudz, lai saērcinātu ikvienu.

Diemžēl atriebībai ir precedenti. Ļoti ilustratīvais un tragiskais Falāha Sabara dzīvesstāsts tika publicēts žurnālā *The Atlantic*. Sabars bija Irākas jaunajai varai lojāls policists, bet, viņam par nelaimi, sunnīts. Viņš piedalījās sadursmēs ar *Islāma valsti*, taču kopā ar citiem policistiem bija spiests bēgt, jo tā arī nesagaidīja Irākas armijas atbalstu. Palicis bez mājām, viņš kopā ar ģimeni devās uz Bagdādi, kur cerēja paglābties no *Islāma valsts* zvērībām un aizvadīt puslīdz mierīgu dzīvi. To haudīt viņam izdevās vien sešus mēnešus. Kādu vakaru viņa mājās ieradās šītu grupējuma kaujinieki un sagrauba Sabaru un viņa ģimenes locekļus. Viņš mēģināja skaidroties un stāstīja, ka ir policists un lojāls u.tml., taču, tiklīdz bruņotie vīri uzzināja, ka viņš nāk no Anbāras provinces, tie paziņoja: “Tu esi IVIL! Jūs visi esat teroristi!” Viss beidzās ar to, ka Sabaru, viņa dēlu un citus aizveda uz netālo laukumu, nospieda uz ceļiem un nošāva. Sabaru icvainoja kaklā (viņš izdzīvoja), bet viņa dēls un visi pārējie bija miruši. Tas notika Bagdādē, Irākas galvaspilsētā.⁴⁷⁸

Par izrēķināšanos un atriebību Mosulas atkarošanas gaitā ziņoja arī starptautiskā organizācija *Amnesty International*: “Vīrieši federālās policijas uniformās ir veikuši vairākas nelikumīgas slepkavības — aizturējuši un pēc tam ar iepriekšēju nodomu aukstasinīgi noslepkavojuši ciematu iedzīvotājus dienvidos no Mosulas. Dažos gadījumos civiliedzīvotājus pirms tam spīdzināja.”⁴⁷⁹ Diemžēl nav pamata domāt, ka līdzīgi gadījumi nav atkārtējušies citviet un citkārt. Protams, nevajadzētu ļauties aizspriedumiem, kas parādīti Sabara dzīvesstāstā, un domāt, ka “viņi visi tur ir teroristi”, taču jāsaprot, ka Mosulas iedzīvotāju vidū varētu būt gana daudz tādu, kas ir tiktāl noguruši no vardarbības, ka labprāt nepiedzīvotu vēl vienu varas maiņu. Ja šo apsvērumu neņem vērā, tad cīņā pret *Islāma valsti* radīsies nevajadzīgas blakusproblēmas.

Karš pret *Islāma valsti* ir radījis milzīgu dzīvību un materiālos zaudējumus, un diemžēl ir gandrīz neiespējami kontrolēt, kas tiks padarīts par galveno grēkazi. *Islāma valsts* propagandas mašīnērija jau kopš sākta gala ir sludinājusi upura lomus un izmanto katru iespēju nomelnot savus pretiniekus. Turklāt tās pretinieki šādas iespējas sagādā itin bieži.

Irākas armija ar ASV atbalstu 2016. gada pavasarī Ramādī un mazākā mērā arī Fallūdžu pārvērta gruvešu kaudzēs.⁴⁸⁰ Ramādī — pilsēta, kurā agrāk mīta aptuveni 500 000 iedzīvotāju — vairs nav apdzīvojama, un tās iedzīvotājiem atliek vien gānīt savu likteni, *Islāma valsti* un tos, kas uz viņu mājām uzmeta bumbas. Par Asada un Krievijas aviācijas destruktīvo rīcību Alepo nepagurstoši ziņoja mediji, un pilsēta, kurā agrāk mīta vairāk nekā četri miljoni iedzīvotāju, tika pamatīgi izpostīta. Taču arī Mosula guļ drupās. Satelītdatu analīze liecina, ka no Mosulas 54 dzīvojamajiem rajoniem 15 ir gandrīz pilnīgi sagrauti, 23 ir daļēji nopostīti un tikai 16 rajonos bojājumi raksturoti kā "nelieli". Ir iznīcināti aptuveni 10 000 ēku, turklāt, ņemot vērā daudzstāvu māju bojājumus, šo skaitu var palielināt līdz 32 000.⁴⁸¹ Līdzīgu likteni piedzīvoja arī Raka — *Islāma valsts* gan tika patriekta, taču pēc masveida bombardēšanas un nežēlīgajām iclu cīņām aptuveni 80% ēku nav apdzīvojamas. Pilsētā ir sagrautas ne tikai dzīvojamās ēkas, bet arī visa infrastruktūra — ceļi, ūdens apgādes sistēma, elektrības pievadi u.tml.⁴⁸²

Protams, kā jau cilvēki visos laikos, vairums samierināsies ar notikušo un visupirms centīsies atjaunot savu dzīvi. Vjetnamieši pēc kara pārbūvēja zemē sakritušās iznīcinātāju degvielas tvertnes par kajakiem, Sarajevā artilērijas lādiņus tirgo kā puķupodus. Gan jau arī Mosulas iedzīvotāji atradīs kādu peļņas avotu. Taču rūgtums paliks, un pret to nevar cīnīties ar līdzekļiem, kas šo rūgtumu radīja. Tāpēc ir vajadzīgs komplekss risinājums, jo kultūru atšķirību izraisīto problēmu militarizēšanai var būt vienīgi nelāgas sekas. Diemžēl rodas iespaids, ka rietumvalstīs un it īpaši ASV daudzus lēmumpieņēmējus ir pārņēmusi mitoloģiska apsēstība par katru cenu tūlīn un tagad ar bumbvedējiem sēt demokrātiju, liberālismu,

brīvo tirgu u.c. idejas. Pārfrāzējot bēdīgi slavenu ģenerālpulkvedi Radko Mladiču: bombardēt tik ilgi, līdz viņi nāks pie prāta! Protams, sarunas ar *Islāma valsti* acīmredzot nav iespējamās, un ar viņiem nemaz nevajag runāt, jo šis grupējums ir sevi jau pietiekami izrādījis. Taču, ja vien Rietumu sabiedrība neizvēlēties veikt masveida genocīdu pret visiem tiem civiliedzīvotājiem, kas pret *Islāma valsti* izturējās puslīdz atbalstoši, tad nāksies meklēt risinājumu.

Ja rietumvalstis neatradīs veidu, kā uzrunāt un pārliecināt Irākas, Sīrijas, Lībijas u.c. valstu iedzīvotājus par to, ka miermīlīga līdzāspastāvēšana ir diezgan patīkama un rietumvalstis to patiešām vēlas, tad ne Mosulas, ne Rakas, ne Alepo atbrīvošanai nebūs labvēlīgu sekū. Pat ja izdosies militāri iznīcināt *Islāma valsti* kā teritoriālu kalifātu, netiks atrisināts problēmas cēlonis, proti, netiks sadziedēta sabiedrība, kurā jau gadu desmitiem dažādi grupējumi cīnās savā starpā; sabiedrība, kas cietusi no vietējo un ārvalstu uzurpatoru visatļautības un ir piesātināta ar radikālā islāmisma salafītu ideoloģiju. Var gadīties, ka sekas būs tieši pretējas — gaidītās demokrātijas un sadraudzības vietā no jauna uzliesmos dažādu grupējumu sadursmes, kas veicinās radikalizāciju un tādējādi vairošos potenciālo ekstrēmistu skaitu. Mēs, protams, varam izmisisgi turēties pie savām iedomām par to, ka ar artilērijas lādiņiem var ieviest demokrātiju, bet visām fantāzijām ir viens trūkums — tās nav reālas. Var jau domāt, ka cilvēki ir tikai labi vai ļauni, melni vai balti, taču vairums, visticamāk, ir pelēki. Ja pelēkos ignorēs un par prioritāti izvirzīs lāča ādas dalīšanu pirms kauja ir galā, ja neatradīs veidu, kā visupirms izlīdzsvarot vietējo iedzīvotāju intereses, nevis kaimiņvalstu ambīcijas, tad nekas jēdzīgs tā arī netiks sasniegts. Bez šaubām, *Islāma valsts* ir konkrēti cilvēki, kurus var apturēt. Taču vienlaikus *Islāma valsts* ir arī "noskaņojums", kas radies ilgstošās postažas apstākļos. *Islāma valsts* ir "noskaņojuma metafora", kas izsaka daudz vairāk: politiskās dzīves mūžīgo dzinēju — konfliktu.

Paredzējumi par nākotni, kad *Islāma valsts* beidzot būs sakauta, ir visdažādākie. Slepēnība vienmēr ir bijusi *Al Kāidas* spēks un vājums

vienlaikus. Tā ļauj tai izdzīvot, bet liedz uzrunāt plašas masas, jo organizācija nevar iziet ielās, lai pulcinātu piekritējus. Tādā ziņā *Islāma valsts* panākumi ir bijuši krietni bīstamāki. Tā militāro džihādu "izveda ielās" un padarīja par masu pasākumu, un *Al Kāidas* elitārais džihāds pārtapa *popdžihādā*. Taču līdz ar Kalifāta militāro sakāvi *Islāma valsts* var vai nu sabrukt un izgaist, vai arī pārveidoties.

Ja nu *Islāma valstij* tomēr izdotos noturēt kādas teritorijas, tās iznīkšanu varētu veicināt divas indes, kas spēj saēst jebko — birokratizācija un laiskums. Savdabīgi, ka *Al Kāidas* ideologi gandrīz nekad nav iedziļinājušies jautājumos par to, kā pārvaldīs iekāroto valsti, bet *Islāma valsts* bija spiesta to darīt.* Taču valdīšana vienmēr ir grūta un bieži valdniekus padara nepopulārus. Birokrātija spēj apdzēst jebkuru kaisli, bet laiskums un pārticība spēj noslāpēt jebkuru degsmi celties uz jaunām trakulībām.

Visticamāk, *Islāma valsts* kā valsts nepastāvēs, bet gandrīz visas iesaistītās puses ir kaut ko ieguvušas. Asads vai vismaz kāds viņa līdzgaitnieks paliks pie varas Sīrijā. Kurdi gan Irākā, gan Sīrijā, iespējams, beidzot izcīnīs ja ne pilnīgu neatkarību, tad nopietnu pašnoteikšanos. Šiiti Irākā un Irānā būs paplašinājuši savu ietekmes zonu, bet Saūda Arābija varēs priecāties, ka Irāna nav dabūjusi visu kāroto. ASV, iespējams, būs karabāzes Sīrijas kurdu apgabalos. Taču ir viena grupa, kas nedabūs neko — Irākas un Sīrijas sunnīti, tie paši, kas, pašnoteikšanās alku vadīti, ļāvās niknumam un ļāva tapt *Islāma valstij*. Jau vienreiz viņi vilās un sanīknojās, un tam bija nelāgas sekas. Patlaban situācija nebūt nav uzlabojusies. Gluži otrādi, kara izpostītās dzīves būs laba augsne jauniem nemieriem.

* Opozīcija ir ērta pozīcija. *Al Kāidas* biedri sapņoja par dienu, kad tiks nodibināts Kalifāts, bet rēķinājās, ka tas nenotiks tuvā nākotnē. Līdz ar to jautājumi par šīs iecerētās valsts pārvaldes modeļiem tika atstāti novārtā, atrunājoties, ka Dievs gan jau visu paskaidros un nokārtos. Tomēr jautājums ir nopietns un interesants: kāda būtu Kalifāta ekonomikas politika? Kāda būtu veselības aprūpes sistēma? Kāda būtu nostāja ārpolitikas jautājumos utt.?

Islāma valsts var arī pārveidoties, un tas var radīt lielas briesmas. Viena no dažām *Al Kāidas* un *Islāma valsts* atšķirībām vienmēr ir bijusi stratēģiskā vērība uz tālo vai tuvo ienaidnieku. Kamēr *Islāma valstij* ir sava zeme, tā koncentrējas uz notikumiem pašmājās. Taču, kad tā zemes zaudēs un tādējādi zaudēs arī iespēju karot ar tuvējām musulmaņu varām, tā varētu pārorientēties uz militāro stratēģiju, kas par galveno prioritāti izvirza tālo ienaidnieku — ASV, Izraēlu un Eiropu. Satraukumu vieš tas, ka *Islāma valsts* laika gaitā, visticamāk, ir izveidojusi ievērojamus finanšu un ieroču krājumus, taču vēl svarīgāk — sagatavojusi neskaitāmus kaujiniekus. Pēc organizācijas teritoriālā sabrukuma mājās Eiropā un citviet ir atgriezušies vairāki tūkstoši cilvēku, kas vēl nesen bija labprātīgi pievienojušies *Islāma valstij*.⁴⁸³ Zaudējusi valsts pārvaldes slogu, tā varēs ķerties pie vienīgās pieejamās metodes — terorisma. Līdz ar to var pamatoti domāt, ka Latvijā, Eiropā un pasaulē *Islāma valsts* kā teroristiska (nevis valstiska) organizācija kļūs tikai bīstamāka. Adaptējot Abū Musaaba as Sūri globālā džihāda kā sistēmas ideju, *Islāma valsts* var no valstiska veidojuma pārtapt terorisma sistēmā. Cīņa pret šādu veidojumu būtu ļoti sarežģīta. Atsacīšanās no centralizētas varas (ko var identificēt un tātad iznīcināt) un atteikšanās no vērienīgiem teroraktiem (kuru sagatavošana prasa lielas pūles un tādējādi atstāj vairāk pēdu) par labu terorismam kā individuālai cīņai varētu būt ārkārtīgi postoša.

Zaudējusi zemes, *Islāma valsts* varētu arī kļūt novatoriska, proti, pārtapt par "virtuālu Kalifātu".⁴⁸⁴ Apjēdzot, ka tā vairs nevar atsaukties uz klasiskiem politikas teorijas jēdzieniem, lai pamatoru savu legitimitāti, *Islāma valsts* būs spiesta kļūt radoša. Tā apgalvos, ka patiesībā valstu piesaiste zemei ir vecmodīga un tā tas ir jo īpaši islāma sabiedrībā, ko tāpat visupirms saista ticības saites. Tā argumentēs, ka valstu suverenitāte globalizācijas apstākļos ir kļuvusi par tukšu jēdzienu. Tā uzstās, ka valsts var pastāvēt arī internetā un tās pilsoņi būs sociālo tīklu lietotāji.

Domājot par iespējamo sakāvi, *Islāma valsts* turpina ieguldīt lielus resursus propagandas veidošanā. Lai izdzīvotu, tā centīsies, kā vien

iespējams izplatīt savu vēstures interpretāciju, kas turpmāk ietekmētu sabiedrības vērtībspriedumus. Tā izspēlēs cietēja lomu un atsauksies uz neskaitāmiem pāridarījumiem. Tā mēģinās izraisīt nostaļģiju pēc utopiskā Kalifāta, ko aprakstīs kā brīnišķīgu laiku, kas beidzās tikai sātana (t.i., Rietumu) ļauno darbu dēļ. Tā rādīs attēlus ar sagrautām mājām un sakropļotiem cilvēkiem. Tā centīsies šķelt un šķelt, lai izskaustu katru samierināšanās asnu.

Islāma valsts ļoti labi — reti labi — apzinās mediju spēku. Terorisms, mocekļība un nāve, protams, nav nekas jauns. Taču mūsdienų terorisms tiek pielāgots modernajam laikmetam, kurā samērs starp vārdiem un zobenu nosveras par labu vārdiem. Tie laiki, kad vīri frontē stājās ģērībušies baltos mundieros ar zelta pogām, ir pagājuši. Mūslaikos kopš plašsaziņas līdzekļu apdullinoši straujā uznāciena it viss tiek padarīts par notikumu. Hiperkomunikācijas ekstāzē jebkuram notikumam ir jābūt visspilgtākajam — tā ir kvantitatīva gigantomānija un ideoloģiskās orgijas. Mediju psihozes stāvoklī ikviens notikums tiek hiperbolizēts — visdzižākie svētki, visspožākais salūts, visaugstākais tornis, viskaislīgākā deja, visstraujākā atbilstība un visasiņainākais terorisms. Terorisms vairs nav politiskais ierocis. Tas ir pārtapis par mediju notikumu.

Protams, ir jāiegulda resursi cīņā pret *Islāma valsts* kultivēto ideju izplatību un militāro džihādu kā sabiedrisku kustību. Taču jāsaprot, ka militarizācija ir tikai viena šā strāvojuma šķaurne. Gan *Islāma valsts*, gan *Al Kāidas* idejiskais vēstījums ir daudz plašāks, tāpēc arī dažiem tas šķiet vilinošs. Radikāļi, fundamentālisti, islāmisti u.c. atbalstu nesmeļas vienā, šaurā sabiedrības segmentā, ko varētu identificēt kā noslēgtu grupu, kuras ideoloģisko kodolu veido vardarbības alkas un deviānta islāma izpratne. Tās atbalstītāji nav tikai nabagi un bezdarbnieki vai tikai reliģiozi cilvēki, vai tikai izglītoti politiskie shēmotāji. Protams, tā ierosas gūst saimniecisko un politisko faktoru plejādē, taču vienlaikus tā atsauca uz daudz dziļāku un sarežģītāku tēmu. *Islāma valsts* gūst atsaučību to vidū, kuri sevi izjūt kā apmaldījušos starp cilvēciskajiem kārdinājumiem

un mūžības autoritāti pasaulē, kur, Ničes vārdiem, Dievs ir miris: “Kas deva mums lupatu, lai noslaucītu visu horizontu? Ko tādu darījām, ka atdalījām zemi no saules? [...] Vai gan vēl pastāv kāda augša un apakša? Varbūt mēs maldāmies kā caur nebeidzamu Neko? Vai neuzpūš vēsma no tukšuma? Vai nav kļuvis aukstāk? Vai gan ik mirkli neiestājas nakts un vēl vairāk nakts? Vai nevajag gaišā dienas laikā iedegt lukturnus? Vai mēs nedzirdam troksni, ko rada kaprači aprokot Dievu? Vai mūsu nāsis nejut trūdošā Dieva smaku? – arī Dievi trūd! Dievs ir miris! Dievs paliks miris! Un mēs esam viņu nogalinājuši.”⁴⁸⁵ Taču ne Zarkāvi, ne Bin Lādins, ne Zavāhirī, ne Bagdādī, nedz arī daudzi citi gan Rietumos, gan Austrumos Dieva nāvi nepieņem. *Islāma valsts* kā militāra organizācija radās politisko konfliktu dzirnakmeņos, taču kā idejiska kustība tā degvielu gūst Dieva dzīvībā vai nāvē.

Dieva nāve, protams, ir kultūras notikuma metafora tam, ka ticība Dievam ir kļuvusi neticama un līdz ar to ir pienākušas arī metafizikas beigas.⁴⁸⁶ Niče rakstīja par kristiešu Dievu, taču arī islāma Dievs nav dzīvotspējīgs mūsu laikos. *Islāma valsts* atbilde uz Dieva nāvi ir pašu nāve. Taču radikālā, fundamentālā islāma nihilisms nav nihilisms pret jebkādu dzīvi, jo tas ir *šīs* dzīves noraidījums *citas* dzīves vārdā. Tieši tāpēc tās idejiskais izaicinājums ir tik bīstams, jo dažiem nāvi padara par dzīves jēgu. Līdz ar to terorisma apkarotājiem būtu jācenšas nevis cīnīties pret nāvi, izraisot arvien jaunu nāvi, bet gan atjaunot dzīvošanas vērtību, proti, padarīt dzīvi dzīvošanas vērtu.

PIEZĪMES UN PASKAIDROJUMI

- 1 Kami, Albērs. *Mīts par Sisifu*. Tulk. Skaidrīte Jaunarāja. Rīga: Daugava, 2002 — 14. lpp.
- 2 Powell, Colin, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"* PBS. May 17, 2016.
- 3 Johnston, Patrick B. *Countering ISIL's Financing*. Santa Monica: RAND Corporation, 2014; skat. arī: Solomon, Erika, Guy Chazan, and Sam Jones. "Isis Inc: how oil fuels the jihadi terrorists." *Financial Times*. October 14, 2015. <https://www.ft.com/content/b8234932-719b-11e5-ad6d-f4ed76f0900a#axz23rYjISjyG>
- 4 Kamolnick, Paul. "Abu Muhammad al-Adnani's May 21, 2016 Speech." *Small Wars Journal*. July 2, 2016. <http://smallwarsjournal.com/jnl/art/abu-muhammad-al-adnani%E2%80%99s-may-21-2016-speech>
- 5 Atran, Scott. "The Devoted Actor: Unconditional Commitment and Intractable Conflict across Cultures." *Current Anthropology* (The University of Chicago Press) 57, no. S13 (June 2016) — p. S201
- 6 Schmitt, Eric. "In Battle to Defang ISIS, U.S. Targets Its Psychology." *The New York Times*. December 28, 2014. <https://www.nytimes.com/2014/12/29/us/politics/in-battle-to-defang-isis-us-targets-its-psychology.html?ref=us&r=5&referrer=>
- 7 Atran, Scott. "Why ISIS has the potential to be a world-altering revolution." *Aeon Essays*. 15 December 2015. <https://aeon.co/essays/why-isis-has-the-potential-to-be-a-world-altering-revolution>
- 8 *Ibid.*
- 9 Skat.: The International Consortium of Investigative Journalists. *Making a Killing: The Business of War*. Washington, D.C.: Center for Public Integrity, 2003.
- 10 Pietrucha, Mike. "Treating the Islamic State as a State." *The War on the Rocks*. March 3, 2016. <http://warontherocks.com/2016/03/treating-the-islamic-state-as-a-state/>

- 11 Citēts no: Kershaw, Ian. *To Hell and Back: Europe 1914-1949*. New York: Viking, 2015 — p. 129.
- 12 “Garais 19. gadsimts” ir Ērika Hobsbauma ieviests apzīmējums laikposmam no 1789. līdz 1914. gadam. Salīdzinājumam — “Tais 20. gadsimts” aptver laika periodu no 1914. līdz 1991. gadam. Hobsbauma tipoloģijas pamatā ir ideja, ka gadsimta robežas nosaka nevis sausa hronoloģija, bet gan nozīmīgi idejiski pavērsieni.
- 13 Vēsturnieks un terorisma pētnieks Valters Lakērs raksta, ka kopš 20. gadsimta sākuma terorisma jomā būtiskākā pārmaiņa ir tā, ka terorisms vairs nav vienīgā kaujinieciski noskaņotu kustību rīcības forma. Ideoloģiskas degsmes spārnotām kustībām arvien biežāk ir gan politiskais, gan militārais spārnis. Dažkārt tie rīcību saskaņo, dažreiz par dara to oficiāli, bet bieži teroristu darbība ir autonoma. Tas ir izdevīgi abiem spārnim. Kad militārais (vai teroristiskais) spārnis sastrādā nepatīkšanas, politiskais var norobežoties, bet, kad klājas, kā cerēts, zagšus pabalstīt. Taču abiem spārnim ir viens ķermenis — abstrakta ideja, kas kustību dzen uz priekšu. Laqueur, Walter. “Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game.” *Foreign Affairs*, 1996. Lakērs ir rakstījis arī par džihādisma un islāmisma terorismu: Laqueur, Walter. *No End to War: Terrorism in the Twenty-first Century*. New York: Continuum, 2003.
- 14 Wilson, Woodrow. “President Wilson’s Fourteen Points.” *World War I Document Archive*. January 8, 1918. https://www.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson's_Fourteen_Points
- 15 Par Osmaņu impēriju un tās sabrukumu latviešu valodā skat.: Taivans, Leons. *Tuvo Austrumu civilizācija: Osmaņu impērija*. Rīga: RaKa, 2009 — 168.–212. lpp.
- 16 Par Saiksa-Piko līgumu un gan *Islāma valsts*, gan Tuvo Austrumu iedzīvotāju nepatiku pret to skat.: Ruthven, Malise. “The Map ISIS Hates.” *The New York Review of Books*. June 25, 2014. <http://www.nybooks.com/daily/2014/06/25/map-isis-hates/>
- 17 Fragments no *Islāma valsts trāķā* vadītāja Abū Umara al Bagdādī runas 2007. gadā; skat.: —. “Remaining and Expanding.” November 21, 2014 — p. 33.
- 18 Turner, John A. *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order*. Palgrave Macmillan, 2014 — p. 54.
- 19 Kennedy, Hugh. *Caliphate: the History of an Idea*. New York: Basic Books, 2016.
- 20 *Ibid.* — p. 10.
- 21 *Ibid.* — p. 16.
- 22 *Ibid.* — p. 17.
- 23 *Ibid.* — p. 20. Pastāv arī citāds viedoklis. Vēsturnieks Kaspars Kļaviņš raksta, ka Rietumu un Tuvo Austrumu vēstures uztvere ievērojami atšķirībā

no kristīgās Eiropas, kur reliģisko ideju dēļ vēsturei ir būtiska loma. “Tuvajos Austrumos neattīstījās nostalgija pēc pagātnes, kultūrpesimisms, utopijas koncepts vai vēsturē balstīti nacionālie mīti.” (Kļaviņš, Kaspars. “The Lost Antiquity and Permanent Present: Understanding of History in the Western and Middle Eastern Tradition.” *Reliģiski-filozofiski raksti* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), no. XXII (2017) — p. 127) Kļaviņš norāda, ka katrai vēstures izpratnei ir savas pozitīvās iezīmes un trūkumi. Islāma bezvēsturiskums ir veicinājis racionālismu un zinātņu uzplaukumu, bet arī izraisījis nevēribu pret kultūrvēstures mantojumu un aprobežotu reliģisku radikālismu. Savukārt kristīgo Rietumu vēstures izpratne ir sekmējusi, piemēram, dažādu sabiedrības slāņu demonizāciju, taču arī milzīgu kultūrvēstures resursu akumulāciju. Manuprāt, šos uzskatus varētu samierināt, sakot, ka islāma vēsture nodarbojas ar “sastingušo vēsturi”. Neapšaubāmi, islāma pasaulē atsaukšanās uz vēsturiskām personām (Muhammadu, pirmajiem kalifiem u.c.) ir būtiska, taču šie vēsturiskie personāži ir padarīti par mitoloģiskām personām bez laika un telpas (t.i., savas kultūras) robežas.

- 24 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam*. London; New York: I.B.Tauris, 2006 — p. 28.
- 25 Moussalli, Ahmad. “Hassan al-Banna.” In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 129–143. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- 26 Skat.: Moussalli, Ahmad. “Hassan al-Banna.” — pp. 131–134.
- 27 Skat.: Ibid. — pp. 134–136.
- 28 Hemēns-Antila, Jāko. *Islāma rokasgrāmata*. Tulk. Ingrīda Peldekse. Rīga: Neputns, 2017 — 27. lpp. Par islāma un demokrātijas attiecībām mūsdienās un vēsturē skat.: Hashemi, Nader. “Islam and Democracy.” In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 68–88. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- 29 Skat.: Moussalli, Ahmad. “Hassan al-Banna.” — pp. 136–140.
- 30 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam*. — p. 28–29.
- 31 Al-Anani, Khalil. *Inside the Muslim Brotherhood: Religion, Identity, and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2016 — pp. 160–161. Par *Musulmaņu brālību* mūsdienās, tās politiku un reliģiskajām idejām skat. arī: Kandil, Hazem. *Inside the Brotherhood*. Cambridge: Polity, 2015. Ļoti īsi par *Musulmaņu brālību* skat.: Armstrong, Karen. *Islam: A Short History*. London: Phoenix, 2001 — pp. 132–133.
- 32 Par Saūda Arābijas un ASV attiecībām un “laulības līgumu” skat.: Lippman, Thomas W. *Inside the Mirage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia*. Cambridge: Westview Press, 2004.

- 33 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — p. 24.
- 34 Qutb, Sayyid. "The America I Have Seen: In the Scale of Human Values." In *America in an Arab Mirror: Images of America in Arabic Travel Literature, 1668 to 9/11 and Beyond*, edited by Kamal Abdel-Malek and Mouna El Kahla, translated by Tarek Masoud and Ammar Fakeeh, 9–27. London: Palgrave Macmillan, 2011 — p. 20.
- 35 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — p. 32.
- 36 Qutb, Sayyid. *In the Shade of the Qur'an*. Translated by Adil Salhi and Ashur Shamis. Vols. I–XVIII. n.d.; Qutb, Sayyid. *Milestones*. Edited by A. B. al-Mehri. Birmingham: Maktabah Booksellers and publishers, 2006.
- 37 Par Maudūdī idejām un aktivismu skat.: Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — pp. 32–36.
- 38 Maududi, Abul A'la. *Jihād in Islām*. Beirut: The Holy Koran Publishing House, 1980 — p. 5.
- 39 *Ibid.* — p. 6.
- 40 Par Saijida Kutba dzīvi un idejām skat.: Wright, Lawrence. *The Looming Tower: Al Qaeda and the Road to 9/11*. New York: Vintage Books, 2007 — pp. 9–37; Breman, Paul. "The Philosopher of Islamic Terror." *The New York Times*. March 23, 2003. <http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/the-philosopher-of-islamic-terror.html>; Cook, David. "The Jihadists' Mentor." In *The Theory and Practice of Islamic Terrorism: An Anthology*, edited by Marvin Perry and Howard E. Negrin, 23–27. London: Palgrave Macmillan, 2008.
- 41 Wright, Lawrence. *The Looming Tower* — p. 37.
- 42 Breman, Paul. "The Philosopher of Islamic Terror."
- 43 Džads, Tonijs. "Tumšā uzvara. Izraēlas Sešu dienu karš." *Pārvērtēšana: esejas par aizmirsto 20. gadsimtu*, tulk. Māra Poļakova. Rīga: Dienas Grāmata, 2012 — 270. lpp.
- 44 Turpat — 275. lpp.
- 45 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — p. 63.
- 46 Par ārkārtīgi ietekmīgo Izraēlas lobiju ASV skat.: Mearsheimer, John, and Stephen Walt. "The Israel Lobby." *London Review of Books*, 23 March 2006: 3–12.
- 47 Sharp, Jeremy M. *U.S. Foreign Aid to Israel*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2016 — p. 35.
- 48 Spetalnick, Matt. "U.S., Israel sign \$38 billion military aid package." *Reuters*. September 14, 2016. <http://reut.rs/2cYguEY>
- 49 Džads, Tonijs. "Valsts, kas negrib kļūt pieaugusi." *Pārvērtēšana: esejas par aizmirsto 20. gadsimtu*, tulk. Māra Poļakova, 278.–286. Rīga: Dienas Grāmata, 2012 — 281. lpp.

- 50 Precizāk, laikposmā no 2000. gada 29. septembra līdz 2017. gada 30. jūnijam Izraēlas drošības spēki ir nonāvējuši 9349 palestīniešus, bet palestīnieši ir nonāvējušie 808 Izraēlas civiliedzīvotājus un 425 drošībasniekus, kopā 1233 izraēliešus. Skat. organizācijas *B'Tselem* tīmekļa vietnē — <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/>
- 51 Al Qaeda. *Al Qaeda Handbook*. PDF. U.S. Department of Justice, n.d. — p. 8.
- 52 Apvērsuma dokumenti pirmo reizi kļuva atklāti pieejami 2000. gadā; tos skat.: "The Secret CIA History of the Iran Coup, 1953." *National Security Archive*. n.d. <http://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB28/> Dokumentu pirmpublicējumu izdevuma *Times* tīmekļa vietnē skat.: Risen, James. "The C.I.A. in Iran." *The New York Times*. November 29, 2000. <http://www.nytimes.com/library/world/mideast/041600iran-cia-index.html>
- 53 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — p. 112–113.
- 54 Arābu analītiķi komentēja, ka šis aicinājums visupirms parādīja garīdzniecības "intelektuālo stagnāciju" un nespēju laicīgi reaģēt uz pasaules notikumiem. Skat.: al-Dakhil, Khalid. "Saudi religious establishment weakens in face of powerful state." *Al-Monitor*. August 24, 2014. <http://www.al-monitor.com/pulse/culture/2014/08/httpalhayatcomopinionkhaled-el-dakheel4161255-.html>
- 55 "Bet necīnieties pret tiem pie Pasargātās lūgtavas, iekams nav paši tur uzsākuši ar jums cīņīgu — tak, ja tie sāk ar jums cīņīgu, nokaujiet tos, tāda ir atalga noliedzējiem." (Korāns, 2:191)
- 56 Trofimov, Yaroslav. *The Siege of Mecca: the forgotten uprising in Islam's holiest shrine and the birth of al Qaeda*. New York: Anchor Books, 2008 — p. 107.
- 57 DeLong-Bas, Natana J. "Islam and Power in Saudi Arabia." In *The Oxford Handbook of Islam and politics*, 411–422. Oxford: Oxford University Press, 2013 — p. 416.
- 58 Par ASV, Saūda Arābijas, Pakistānas lomu afgāņu mudžāhidu aktivitātēs skat.: Coll, Steve. *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*. New York: Penguin Books, 2004.
- 59 Lynch, Timothy J., ed. *The Oxford Encyclopedia of American Military and Diplomatic History*. Oxford: Oxford University Press, 2013 — p. 219.
- 60 Skat., piemēram, Usāmas Bin Lādina jūspilno atskatu uz Afganistānas karu: Bin Ladin, Usama Bin Muhammad. "Introduction to Part II: The Battle of the Lion's Den, Afghanistan, 1987." In *The Lofty Mountain*, by Abdullah Azzam, translated by Umm Salamah al-Ansariyyah, & Suraqah al-Andalusi, 77–86. London: Azzam Publications, n.d.

- 61 Skat.: Azzam, Abdullah. *Defence of the Muslim Lands: The First Obligation after Iman*. Translated by Brothers in Ribatt. 1979; Azzam, Abdullah. *Join the Caravan*. 2nd. 1991.
- 62 Par dažādām džihāda izpratnēm un to avotiem islāma svētajos rakstos skat.: Petrova, Olga. *Džihāds islāmā, tā izpratnes Eiropā un Latvijas musulmaņu kopienās XXI gs.* Promocijas darbs, Teoloģijas fakultāte, Latvijas Universitāte, Rīga: Latvijas Universitāte, 2014 — 16.–70. lpp.
- 63 Mawdudi, Abul A'ia. *Let us be Muslims*. 8th. Edited by Khurram Murad. London: The Islamic Foundation, 1985 — p. 285.
- 64 Maududi, Abul A'ia. *Jihād in Islām* — p. 22.
- 65 *Ibid.* — pp. 25–26. Par Maududi džihāda izpratni skat. arī: Mawdudi, Abul A'ia. *Let us be Muslims* — pp. 285–303.
- 66 Azzam, Abdallah. "Morals and Jurisprudence of Jihad (Excerpts)." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008 — pp. 126–131.
- 67 Hegghammer, Thomas. "Abdallah Azzam, the Imam of Jihad." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008 — pp. 99–101.
- 68 Skat.: Azzam, Abdullah. *Signs of ar-Rahman in the Jihād of Afghan*. Edited by A. B. al-Mehri. Birmingham: Maktabah Booksellers and Publishers, n.d.
- 69 Usāmas Bin Lādina bagātība būtu ļāvusi viņam dzīvot grezni, tomēr viņš bieži brīvprātīgi izvēlējās dzīvot ļoti pieticīgi un savus ienākumus novirzīja mudžāhidu pasākumu sponsorēšanai.
Par Bin Lādina pieticīgumu un devīgumu skat., piemēram, Azzāma iespaidus: Azzam, Abdullah. *The Lofty Mountain*. 1st. Translated by Umm Salamah al-Ansariyyah, & Suraqah al-Andalusi. London: Azzam Publications, n.d. — pp. 151–153.
- 70 Wright, Lawrence. *The Looming Tower* — pp. 150–153.
- 71 Kepel, Gilles. *Beyond Terror and Martyrdom: the Future of the Middle East*. Transl. by Pascale Ghazaleh. Cambridge: The Belknap Press, 2008 — pp. 114–120.
- 72 Jehl, Douglas. "A Nation Challenged: Saudi Arabia; Holy War Lured Saudis as Rulers Looked Away." *The New York Times*. December 27, 2001. <http://www.nytimes.com/2001/12/27/world/a-nation-challenged-saudi-arabia-holy-war-lured-saudis-as-rulers-looked-away.html?mcubz=1>
- 73 Bin Laden, Osama. "Declaration of Jihad Against the Americans Occupying the Land of the Two Holiest Sites." *Wikisource*. 1996. https://en.wikisource.org/wiki/Osama_bin_Laden%27s_Declaration_of_War

- 74 World Islamic Front for Jihad Against Jews and Crusaders. "Jihad Against Jews and Crusaders." *Federation of American Scientists*. February 23, 1998. <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>
- 75 Kepel, Gilles. *Jihad: The Trail of Political Islam* — pp. 11–14.
- 76 Kepel, Gilles. *Beyond Terror and Martyrdom* — p. 95.
- 77 Skat.: al-Zawahiri, Ayman. "Knights Under the Prophet's Banner." In *The Theory and Practice of Islamic Terrorism*, edited by Howard E. Negrin and Marvin Perry, translated by Laura Mansfield, 266. New York: Palgrave Macmillan, 2008 — pp. 52–57.
- 78 ASV un *Al Kāida* karā uzvarētāja joprojām nav, un, ja nu ir kāds ieguvējs, tad tā ir Irāna un Ķīna. Kopš Bin Lādina kara pieteikuma ir pagājuši vairāk nekā 20 gadu, un ASV ir iebrukusi divās valstīs, iztērējusi miljonus finanšu resursus, sabojājusi reputāciju, taču *Al Kāida* turpina pastāvēt. Tomēr arī tā neko lielu vairs neiespēja un tikai sagandēja savu slavu, zaudēja slēptuves un resursus, bet musulmaņu vispasaules islāmiskā revolūcija tā arī nesākās. Skat.: Tierney, Dominic. "Al-Qaeda Has Been at War With the United States for Twenty Years." *The Atlantic*. August 23, 2016. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/08/twenty-years-war/496736/>
- 79 Skat., piemēram: Whittaker, Dawid J., ed. *The Terrorism Reader*. Second Edition. London: Routledge, 2003.
- 80 Baudrillard, Jean. *The Spirit of Terrorism*. Translated by Chris Turner. London: Verso, 2002 — p. 16.
- 81 *Ibid.* — p. 23.
- 82 Par Zarkāvi dzīvi un darbiem skat.: Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. *Zarqawi: The New Face of al-Qaeda*. Cambridge: Polity, 2005; Warrick, Joby. *Black Flags: The Rise of ISIS*. New York: Doubleday, 2015; Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi." *The Atlantic*, July/August 2006. Īsi par Zarkāvi: Darwish, Adel. "Abu Musab al-Zarqawi." *The Independent*, 9 June 2006.
- 83 Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. *Zarqawi: The New Face of al-Qaeda*. — pp. 12–14.
- 84 *Ibid.* — p. 13.
- 85 Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi."
- 86 Par pulciņa "Uzticība imāmam" vēsturi un apsvērumiem, kāpēc to nevar uzskatīt par pilntiesīgu "teroristisku organizāciju", skat.: Wagemakers, Joas. "A Terrorist Organization that Never Was: The Jordanian 'Bay'at al-Imam' Group." *The Middle East Journal* (Middle East Institute) 68, no. 1 (2014): 59–75.
- 87 Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi."

- 88 Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. *Zarqawi: The New Face of al-Qaeda* — p. xiv.
- 89 Riedel, Bruce. *The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology, and Future*. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008. — p. 94.
- 90 Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi."
- 91 Lahoud, Nelly. "Metamorphosis: From al-Tawhid wa-al-Jihad to Dawlat al-Khilafa (2003-2014)." In *The Group That Calls Itself a State: Understanding the Evolution and Challenges of the Islamic State*. West Point: The Combating Terrorism Center, 2014 — pp. 10–11. Ziņas par Zarkāvi treniņnometnes izveidošanas laiku un apstākļiem ir puslīdz skaidras, taču par grupējuma "Tauhida un džihāda armija" dibināšanas laiku informācija nereti ir pretrūnīga. Piemēram, Žans Šarls Brisārs raksta, ka 2000. gada sākumā treniņnometnes vērtus izrotāja uzraksts "Tauhids un džihāds", taču organizācija ar šādu nosaukumu tapa tikai 2004. gada maijā. (Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. *Zarqawi: The New Face of al-Qaeda* — p. 71, 132) Līdzīgi arī: Milelli, Jean-Pierre. "Abu Musab al-Zarqawi, Jihad in "Mesopotamia"." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Jean-Pierre Milelli, & Gilles Kepel, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008 — pp. 243–245. Savukārt citi raksta, ka pēc pavisam neilgas organizācijas *Džund as Šām* pastāvēšanas, grupējums "Tauhida un džihāda armija" tika nodibināts jau 1999. gadā. (Lister, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford: Oxford University Press, 2015 — pp. 261–262; Riedel, Bruce. *The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology, and Future*. — p. 94.) Dažkārt komentējošā literatūrā parādās arī citi gadskaitļi. Iespējams, šo jucekli veicina apsvērumi, ka nav stingri noteiktu kritēriju, kas grupējumu padara "oficiālu". Iespējams arī, ka grupējuma nosaukumā izmantotie jēdzieni sākotnēji patiešām ir bijuši vien nometnes saukļi un tikai vēlāk kļuvuši par organizācijas apzīmējumu.
- 92 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. Analysis Paper, Center for Middle East Policy, Washington: The Brookings Institution, 2015 — p. 13.
- 93 Wheatcroft, Geoffrey. "Tony Blair's Eternal Shame: The Report." *The New York Review of Books*. October 13, 2016. <http://www.nybooks.com/articles/2016/10/13/tony-blairs-eternal-shame-chilcot-report/>
- 94 Swidey, Neil. "Tipping points." *The Boston Globe*, 27 April, 2003.
- 95 Slack, James, Jason Groves, and Ian Drury. "A monster of delusion." *Daily Mail*, 7 July 2016.
- 96 Knox, Patrick, and Henry Holloway. "'World's worst terrorist': Emotional Iraq families lash out at Tony Blair." *Daily Star*, 6 July 2016.

- 97 Versiju par iespējamu Krievijas lomu islāmisma un militārā džihāda veicināšanā skat. lietuviešu pētnieka Mariusa Laurinaviča versiju: Laurinavičs, Mariuss. "Kā Putina Krievijas specdienesti saistīti ar 'Daesh.'" *Delfi*. 2015. gada 1. decembris. <http://www.delfi.lv/news/arzemes/ka-putina-krievijas-specdienesti-saistiti-ar-daesh.d?id=46781597>. Raksta autors analizē Krievijas specdienestu lomu Čečenu teroristu gaitās, vahābisma izplatību bijušajās PSRS teritorijās u.c. uzvedinošus tematus, bet arī atzīst, ka "ši informācija nekādi nav domāta, lai pierādītu, ka visu islāma terorismu vada Krievijas izlūkdienesti".
- 98 Atvaļinātais ASV armijas ģenerālis Veslijs Klārks grāmatā "Uzvarot mūsdienu karu" atminas sarunu ar kādu paziņu Pentagonā neilgi pēc 11. septembra terorakta. Šī vārdā nenosauktā paziņa Klārkam pastāstīja, ka iebrukums Irākā, protams, jau ir ieplánots, bet tagad nākotnes plāni esot kļuvuši vēl lielāki. Pentagona aprindās jau pastāvēja plāns nākamajos piecos gados iebrukt un ieviest demokrātiju septiņās valstīs — visupirms Irākā, bet pēc tam arī Sīrijā, Libānā, Libijā, Somālijā, Sudānā un, visbeidzot, Irānā. (Clark, Wesley. *Winning Modern Wars*. New York: PublicAffairs, 2003 — p. 130.)
- 99 Valodnieks, Edinburgas Universitātes profesors Džons Ērls Džozefs norāda uz argumentu izklāstīšanas nacionālajām īpatnībām ASV, kur tradicionāli izklāstu strukturē šādi: vispirms tiek piedāvāta tēze, un pēcāk seko paskaidrojumi. (Eiropā lielākoties rikojas pretēji — sāk ar pierādījumiem un pamazām nonāk pie tēzes.) Tādējādi CIP ziņojumā par masu iznīcināšanas ieročiem Irākā jau ievadā tiek apgalvots, ka Irākā tie noteikti ir. Tikai vēlāk izklāstā parādās tādi kondicionāli (ierobežojoši, apzīmējoši vārdi) kā "iespējams", "ja, tad", "varētu" u.tml. Vienkāršs lasītājs, kam nav ne laika, ne vēlēšanās, nedz spēju iedziļināties, labticīgi notic ievadā izteiktajai beznosacījumu tēzei, kurā apgalvots, ka "tā tas ir, un citādi nevar būt". Džozefs raksta: "… mans redzējums ir, ka Centrālās izmeklēšanas pārvaldes ziņojums tika izstrādāts, ievērojot kādu noteiktu rakstīšanas un lasīšanas protokolu, saskaņā ar kuru daudzi amerikāņi automātiski pieņemtu, ka viss, kas izklāstīts pēc ievada, tikai apliecina to, kas tajā tik nepārprototami pateikts." (31. lpp.) Ja teksts būtu organizēts otrādi — pierādījumi izteikti sākumā —, lasītājam varētu rasties pamatotās šaubas par slēdziena drošumu. (Džozefs, Džons Ē. *Valoda un politika*. Tulk. Romāra Valdmane. Rīga: Zinātne, 2008 — 28.–32. lpp.)
- 100 Kissinger, Henry, interview by Jeffrey Goldberg. *World Chaos and World Order: Conversations With Henry Kissinger* The Atlantic, November 10, 2016.
- 101 Vairāk par neokonservatīvismu un tā ietekmi uz ASV valdības lēmumu pieņemšanu skat.: Kepel, Gilles. *The War for Muslim Minds: Islam and the West*. Cambridge: Harvard University Press, 2004 — pp. 47–69; Ādama Kértisa

- dokumentālo, pētniecisko trīsdesmit piecu filmu "The Power of Nightmares: The Rise of the Politics of Fear" (Curtis, Adam. *The Power of Nightmares: The Rise of the Politics of Fear*. Directed by Adam Curtis. Produced by Adam Curtis and Lucy Kelsall. BBC, 2004).
- 102 Kepel, Gilles. "Interview Gilles Kepel." *Al-Qaeda's New Front*. Frontline, (September 26, 2004).
- 103 Hagopian, Amy, et al. "Mortality in Iraq Associated with the 2003–2011 War and Occupation: Findings from a National Cluster Sample Survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study." *PLOS Medicine* (Public Library of Science) 10, no. 10 (October 2013).
- 104 Afganistānas un Irākas kara izmaksas apkopoja Brauna Universitātes pētniecības centrs. Projektā *Cost of War* piedalās 35 universitāšu pētnieki, tiesību speciālisti, cilvēktiesību aizstāvji u.c., un tā mērķis ir izziņāt šo karu atklātās un slēptās, īstermiņa un ilgtermiņa izmaksas, tostarp arī politiskās, kultūras un vides sekas, kā arī zaudētās dzīvības. Pētnieki secināja, ka 2015. gadā abi kari izmaksāja aptuveni 4.4 triljonus ASV dolāru, bet, ņemot vērā kredīta maksājumus, šī summa laika gaitā pieaugs līdz astoņiem triljoniem. Skat.: *Costs of War*. "2015 Costs of War Executive Summary." *Costs of War*. Watson Institute for International and Public Affairs. 2015. <http://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/2015%20Costs%20of%20War%20Executive%20Summary.pdf>
- 105 Lekcija "The Caliphate at War: Ideology, Organization, and Style of Warfare" notika Rīgas Juridiskajā augstskolā, 2016. gada 14. aprīlī.
- 106 Atwan, Abdel Bari. *Islamic State. The Digital Caliphate*. London: Saqi Books, 2015 — p. 26.
- 107 Runas atšifrējumu skat.: Powell, Colin. "Transcript of Powell's U.N. presentation." *CNN*. February 6, 2003. <http://edition.cnn.com/2003/US/02/05/sprj.irq.powell.transcript.09/index.html?iref=mpstoryview>; runas videoierakstu skat.: Powell, Colin. "[FULL] Colin Powell's Presentation to the UN Security Council On Iraq's WMD Program." *YouTube*. September 3, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=ErIDSJHRVMA&feature=youtu.be&t=58m54s>
- 108 Kirk, Michael, and Mike Wiser. *The Secret History of ISIS*. Directed by Michael Kirk. Produced by Michael Kirk, Jim Gilmore and Mike Wiser. Performed by Frontline. 2016.
- 109 *Ibid.*
- 110 ASV Senāta Īpašā izlūkošanas izmeklēšanas komiteja šo ziņojumu publicēja 2008. gada 5. jūnijā. Komitejas vadītājs tobrīd bija Džons D. Rokfellers IV. Skat.: U.S. Senate Select Committee on Intelligence. "Report on Whether Public Statements Regarding Iraq by U.S. Government Officials Were Subs-

- tantiated by Intelligence Information." *U.S. Senate Select Committee on Intelligence*. June 5, 2008. <http://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/publications/110345.pdf> — p. 71.
- 111 *Ibid.* — p. 71.
- 112 *Ibid.* — p. 91.
- 113 Par Īpašo plānu biroja ciešajām saiknēm ar neokonservatīvo ideju piekritēju aprindām un centieniem sagādāt kara iegānstus skat.: Dreyfuss, Robert, and Jason Vest. "The Lie Factory." *Mother Jones*. January/February 2004. <http://www.motherjones.com/politics/2004/01/lie-factory>
- 114 Par Īpašo plānu biroju, tā savdabīgajām attiecībām ar CIP un AIP, kā arī par apņēmību atrast iegānstus karam Irākā skat.: Hersh, Seymour. "Selective Intelligence." *The New Yorker*. May 12, 2003. <http://www.newyorker.com/magazine/2003/05/12/selective-intelligence>
- 115 Powell, Colin, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"*
- 116 Bakos, Nada, interview by Michael Kirk. *Nada Bakos: How Zarqawi Went From "Thug" To ISIS Founder* PBS. May 17, 2016.
- 117 Atwan, Abdel Bari. *Islamic State. The Digital Caliphate* — pp. 32–33.
- 118 UN Security Council. "Resolution 661 (1990)." *United Nations*, August 6, 1990. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/11/IMG/NR057511.pdf?OpenElement>; "Resolution 687 (1991)." *United Nations*. April 8, 1991. <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf>
- 119 Sankcijas dramatiski pasliktināja nevis Huseina, bet gan Irākas civiliedzīvotāju dzīvi, jo Huseins atrada iespējas parūpēties par savu un tuvinieku labklājību. Turklāt viņam visai labi izdevās noorganizēt valsts iedzīvotāju apgādi ar pārtiku. Tas stiprināja priekšstatu, ka "amerikāņi mērdē badā", bet Huseins no tā paglābj. Par sankcijām un to novērtējumu skat.: Rieff, David. "Were Sanctions Right?" *The New York Times Magazine*. July 27, 2003. <http://www.nytimes.com/2003/07/27/magazine/were-sanctions-right.html>
- 120 Ziņojums par šo traģēdiju pirmoreiz izskanēja 1995. gada nogalē *The New York Times* publikācijā (Crossette, Barbara. "Iraq Sanctions Kill Children, U.N. Reports." *The New York Times*. December 1, 1995. <http://www.nytimes.com/1995/12/01/world/iraq-sanctions-kill-children-un-reports.html>). Raksta autore atsaucās uz ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) pasūtīto pētījumu, par kura rezultātiem ziņojumu publicēja medicīnas žurnālā *The Lancet*: Zaidi, Sarah, and Mary C. Smith-Fawz. "Health of Baghdad's children." *The Lancet* 346, no. 8988 (December 1995): 1485. Pētījumā tika secināts, ka sankciju dēļ ir gājuši bojā 567 000 bērnu vecumā zem pieciem gadiem.

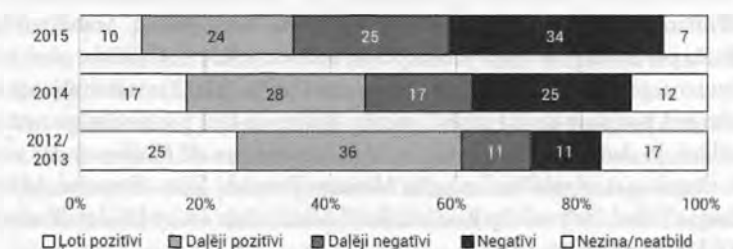
- Pēc četriem gadiem parādījās jauni pētījumi. Vienā no tiem izteikts pieticīgāks novērtējums, proti, sankciju dēļ miruši "tikai" 106–227 tūkstoši bērnu. Taču, kā norāda šā pētījuma priekšvārda autors, arī "konservatīvāks" aprēķins uzrāda traģisku skaitu. (Skat.: Garfield, Richard. *Morbidity and Mortality among Iraqi Children from 1990 through 1998: Assessing the Impact of the Gulf War and Economic Sanctions*. New York: Columbia University, 1999.). Savukārt Apvienoto Nāciju Starptautiskā Bērnu fonda (*UNICEF*) pasūtītajā pētījumā atkal tika apstiprināts, ka aptuvenais skaits ir 500 000. To apstiprina arī, piemēram, Pasaules veselības organizācijas pētījums: Ali, Mohamed M., John Blacker, and Gareth Jones. "Annual mortality rates and excess deaths of children under five in Iraq, 1991-98." *NoIntervention*. April 2003. http://nointervention.com/archive/Iraq/org/excess_mortality_in_Iraq.pdf
- 121 Albright, Madeleine, interview by Leslie Stahl. "An interview with Madeleine Albright." *60 Minutes*. CBS. May 12, 1996.
- 122 Rayburn, Joel. *Iraq after America: Strongmen, Sectarians, Resistance*. Stanford: Hoover, 2014 — p. 102.
- 123 Weiss, Michael, and Hassan Hassan. *ISIS: Inside the Army of Terror*. New York: Regan Arts, 2015.
- 124 Sly, Liz. "The hidden hand behind the Islamic State militants? Saddam Hussein's." *The Washington Post*. April 4, 2015. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/the-hidden-hand-behind-the-islamic-state-militants-saddam-husseins/2015/04/04/a97676c-cc32-11e4-8730-4f473416e759_story.html
- 125 Colin Powell, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"*
- 126 "Coalition Provisional Authority Order Number 1." *The Coalition Provisional Authority*. May 16, 2003. http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030516_CPAORD_1_De-Ba_athification_of_Iraqi_Society_.pdf; "Coalition Provisional Authority Order Number 2." *The Coalition Provisional Authority*. May 23, 2003. http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030823_CPAORD_2_Dissolution_of_Entities_with_Annex_A.pdf
- 127 Par Pola Brēmera laiku Irākā un lomu *Islāma valsts* tapšanā skat. Nīla Svaideja publikāciju žurnālā *The Boston Globe*: Swidey, Neil. "Where did ISIS come from? The story starts here." *The Boston Globe*, March 10, 2016.
- 128 Colin Powell, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"*
- 129 Filkins, Dexter. "Did George W. Bush Create ISIS?" *The New Yorker*, May 15, 2015.

- 130 Colin Powell, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"*
- 131 Snyder, Timothy. "Hitler's world may not be so far away." *The Guardian*, 16 September 2015.
- 132 Al-Zarqawi, Abu Musab. "Zarqawi's Pledge of Allegiance to al-Qaeda: From Mu'asker al-Battar, Issue 21." *Terrorism Monitor* (Jamestown Foundation) 2, no. 24 (November 2004).
- 133 Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi."
- 134 Ģircs, Klifords. *Kultūru interpretācija*. Tulk. Agita Lūse. Rīga: AGB, 1998 — 255. lpp.
- 135 Smits, Entonijs D. *Nacionālā identitāte*. Tulk. Mārtiņš Poišs. Rīga: AGB, 1997 — 21. lpp.
- 136 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 14.
- 137 Al-Zarqawi, Abu Musab. "Letter to Bin Laden and Zawahiri (Excerpts)." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, translated by Pascale Ghazaleh, 251–267. Cambridge: Belknap Press, 2008 — p. 254–258.
- 138 *Ibid.* — p. 263.
- 139 *Ibid.* — pp. 262–263.
- 140 Fragmentus no sarakstes skat.: Aaron, David. In *Their Own Words: Voices of Jihad*. Santa Monica: RAND Corporation, 2008 — pp. 239–245.
- 141 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 15; Atīja Abdurrahmāna vēstuli Zarkāvi skat.: al-Rahman, 'Atiyah 'Abd. "Letter to Zarqawi." *Combating Terrorism Center*. 2005. <https://www.ctc.usma.edu/posts/atiyahs-letter-to-zarqawi-english-translation-2>
- 142 Al-Zawahiri, Ayman. "Zawahiri's Letter to Zarqawi." *Combating Terrorism Center*. July 9, 2005. <https://www.ctc.usma.edu/posts/zawahiris-letter-to-zarqawi-english-translation-2> — p. 3.
- 143 *Ibid.* — p. 6.
- 144 Dibināšanas paziņojuma tulkojumu angļu valodā skat.: Stratfor. "Translation – Statement of Mujahidin Shura Council on Establishment of 'Islamic State of Iraq.'" *WikiLeaks*. February 21, 2013. https://wikileaks.org/gifiles/docs/36/3615824_translation-statement-of-mujahidin-shura-council-on.html
- 145 Par šiem notikumiem skat.: Hazan, D. "Sunni Jihad Groups Rise Up Against Al-Qaeda in Iraq." Vers. No. 336. *MEMRI Inquiry & Analysis Series*. 31 March 2007. <http://www.memri.org/reports/sunni-jihad-groups-rise-against-al-qaeda-iraq-o>
- 146 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 20.

- 147 Gadahn, Adam. "Letter from Adam Gadahn." *Combating Terrorism Center*. January 2011. <https://www.ctc.usma.edu/posts/letter-from-adam-gadahn-english-translation-2>
- 148 Bin Ladin, Usama. "SOCOM-2012-0000019." *Letters from Abbottabad*. Abbottabad, 2010. Par Bin Lādina vēstulēm, kuras sagrāba Abotabādā, skat.: Lahoud, Nelly, Stuart Caudill, Liam Collins, Gabriel Kochler-Derrick, Don Ressler, and Muhammad al-'Ubaydi. *Letters from Abbottabad: Bin Ladin Sidelined?* New York: Combating Terrorism Center, 2012.
- 149 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 22.
- 150 Anḡlu val. — *The New Way Forward un Surge*.
- 151 Petraeus, David, interview by Michael Kirk. *David Petraeus: "No Substitute" for U.S. Leadership in Iraq, Syria* PBS. May 17, 2016.
- 152 Par Anbāras irākiešu noskaņojumu skat. intervijas ar vietējiem līderiem: Montgomery, Gary W., and Timothy S. McWilliams. *Al-Anbar Awakening: Iraqi Perspectives*. Vol. II. Quantico, Virginia: Marine Corps University, 2009.
- 153 Kukis, Mark. "Turning Iraq's Tribes Against Al-Qaeda." *Time*, December 26, 2006.
- 154 Vairāk par Anbāras atmodas tapšanu un pirmajiem gadiem skat.: Wilbanks, Mark, and Efraim Karsh. "How the "Sons of Iraq" Stabilized Iraq." *Middle East Quarterly* (Middle East Forum) 17, no. 4 (Fall 2010): 57–70.
- 155 "Amerikāņi domā, ka ir nopirkuši sunnītu lojalitāti, taču patiesībā tie ir sunnīti, kas ir uzsirkuši amerikāņus; viņi to uzskata par pagaidu pamieru ar amerikāņu okupāciju, kas ļaus pārgrupēties, lai karotu ar "irāņu okupāciju" — šītu pārsvara valdību un drošības spēkiem." (Rosen, Nir. *Prepared Testimony of Nir Rosen Before the Senate Committee on Foreign Relations*. PDF. April 2, 2008 — p. 4)
- 156 Hadid, Dīa. "Iraq Defense Minister: Disband Sunni Allies." *ABC News*. December 22, 2007. <http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=4043559>
- 157 Priekšstatu par Irākas dēlu un Pieauguma programmas panākumiem var gūt no ģenerāļa Devida Petreusa ziņojuma Kongresam; skat.: Petraeus, David H. "Report to Congress on the Situation in Iraq." September 10, 2007. http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/10_09_07_petraeus_text.pdf
- 158 Colin Powell, interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"*
- 159 Par Nūrī al Mālikī personību un politisko karjeru skat.: Filkins, Dexter. "What We Left Behind." *The New Yorker*, April 28, 2014; Rohde, David, Warren Strobel, Missy Ryan, and Ned Parker. "Our Man in Baghdad." *The Atlantic*. July

- 172 International Labour Organization. "Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)." *The World Bank*. 2016. <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>
- 173 "Es rakstīju par sakāvi, jo revolūcijas valoda mums bija zaudēta. To aizvietoja bīstams nacionālisma, iedzimtības, kolektīvisma un postkoloniālisma valodas kokteilis, ko izmantoja abas konfliktējošās puses, vērpjot divainas savvēstības teorijas un izplatot paranoju," raksta ēģiptiešu blogeris. (Yassin-Kassab, Robin, et al. "I was terribly wrong' - writers look back at the Arab spring five years on." *The Guardian*. 23 January 2016. <https://www.theguardian.com/books/2016/jan/23/arab-spring-five-years-on-writers-look-back>)
- Doha Institute* Katarā pētnieciskā centra *Arab Center for Research & Policy Studies* socioloģiskajā pētījumā *Arab Opinion Index* 2015. gadā redzams, ka kopš 2012. gada ir krietni noplakusi sajūsmā par *Arābu pavasari* — aptuveni četrus gadu laikā "ļoti pozitīvs" vērtējums ir samazinājies vairāk nekā divas reizes un "negatīvs" vērtējums pieaudzis par vairāk nekā trim reizēm.

Diagrammā: *Arābu pavasara* novērtējums.

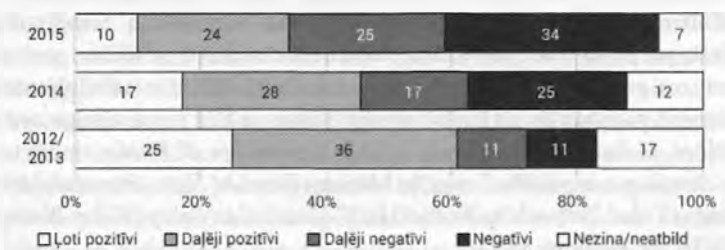
Avots: *Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015*

- 174 Taivāns, Lcons, intervējis Bens Latkovskis. *Leons Taivāns: Islāma paradigmas nav vietas demokrātijai* nra.lv. Rīga. 2014. gada 25. novembris.
- 175 Modes žurnāls *Vogue* 2011. gada marta numurā publicēja "cukurainu" rakstu par Bašāra al Asada sievu Asmu. Tajā Asma al Asada tika attēlota kā brīnišķīga būcne, kas mīt teju vislabākajā, brīvākajā, saticīgākajā valstī uz zemes virsas. Vēlāk, kad izvērtās nemieri, *Vogue* redakcija no žurnāla interneta arhīva šo rakstu izdzēsa. (Buck, Joan Juliet. "Asma al-Assad: A Rose in the Desert." *Vogue*, March 2011.)
- 176 CBSNews.com/AP. "Assad Says Syria Immune From Unrest Roiling Egypt." *CBS News*. January 31, 2011. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>

- 177 Par Naifa Abazīda dzīvi, nelaimīgā grafiti izraisītajām sekām, bēgļu gaitām, kā arī par Sīrijas pilsoņu kara liklokiem skat.: MacKinnon, Mark. "The graffiti kids who sparked the Syrian war." *The Globe and Mail*. December 2, 2016. <http://www.theglobeandmail.com/news/world/the-graffiti-kid-who-sparked-the-syrian-war/article33123646/>. "Es pajautāju Naifam, kā viņš šobrīd jūtas par notikušo — par vārdiem, ko 2011. gadā uzrakstīja uz skolas sienas. Viņš pirms darbības ieturēja ilgu pauzi. Kad Naifs sāk runāt, var redzēt, ka deviņpadsmit gadus veco zēnu bieži nomāc vainas izjūta. Viņš iesāk: "Man ir divējāds viedoklis par to. No vienas puses, es to nožēloju visu nogalināto, ieslodzīto, bez pajumtes palikušo un bēgļu gaitās devušos cilvēku dēļ." Tam seko vēl viena gara pauze. "Taču, no otras puses, tā bija Dieva griba, un es ar to lepojos. Kaut kam Sīrijā bija jānotiek. Kaut kam bija jāmainās."
- 178 The White House. "Remarks by the President to the White House Press Corps." *The White House*. August 20, 2012. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps>
- 179 Savdabīgu diplomātisko manevru izpēlēja Krievijas prezidents Vladimirs Putins. Viņš (vai viņa pārstāvji) publicēja amerikāņiem veltītu runu vienā no vadošajiem ASV laikrakstiem — *New York Times*. "Mums jāpārstāj izmantot spēka valodu un jāatgriežas uz politisko izlīgumu un civilizētas diplomātijas ceļu," rakstīja Putins. Lai cik ironiski šie vārdi patlaban šķistu, tolaik minētā publikācija izraisīja mērenu sabiedrisko viļņošanās. Putins tajā centās parādīt Krieviju kā saprātīgu, mērenības un miera vēstnesi pretstatā puiciskajai ASV, kas savā nesavaldībā pa pasaules ūdeņiem trenkā karakuģus un draud visur ieviest brīvību. Tolaik Krievijai izdevās panākt visu, ko tā kāroja — Asada vara izdzīvoja, Sīrijas opozicionāri tika demoralizēti, ASV sevi diskreditēja un rietumvalstu savstarpējās attiecības tika sadalītas. Samaksa par to bija vien atteikšanās no grūti izmantojama (un tāpēc praktiski nelietderīgu) ieroču krājumiem. Šādā kontekstā Putina mazais ekskurss žurnālistikā ir īpaši interesants, proti, viņš vērsās pie amerikāņiem nevis no varas augstumiem kā tipisks augstprātīgs politiķis, bet gan kā līdzcilvēks. Laikos, kad valsts varas atsvešinātība no valsts iedzīvotājiem ir kļuvusi par epidēmisku parādību, tas bija ļoti pārdomāts un iespaidīgs solis. Putina rakstu skat.: Putin, Vladimir V. "A Plea for Caution From Russia." *The New York Times*. September 11, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/09/12/opinion/putin-plea-for-caution-from-russia-on-syria.html?mcubz=1>.
- 180 "Vašingtonā ir rīcības shēma, un prezidentiem tai jāpakļaujas. Šī shēma ir radusies ārlietu dienestā. Rīcības shēma nosaka rīcības variantus dažādos gadījumos, un tie mēdz būt militāra rakstura. Ja Amerika ir tieši apdraudēta, tad shēma ļoti

- 172 International Labour Organization. "Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)." *The World Bank*. 2016. <http://data.worldbank.org/indicator/SLUEM.TOTL.ZS>
- 173 "Es rakstīju par sakāvi, jo revolūcijas valoda mums bija zaudēta. To aizvietoja bīstams nacionālisma, iedzintības, kolektīvisma un postkoloniālisma valodas kokteilis, ko izmantoja abas konfliktējošās puses, vērpjot divainas savvērestības teorijas un izplatot paranoju," raksta ēģiptiešu blogeris. (Yassin-Kassab, Robin, et al. "I was terribly wrong' - writers look back at the Arab spring five years on." *The Guardian*. 23 January 2016. <https://www.theguardian.com/books/2016/jan/23/arab-spring-five-years-on-writers-look-back>)
Doha Institute Katarā pētnieciskā centra *Arab Center for Research & Policy Studies* socioloģiskajā pētījumā *Arab Opinion Index* 2015. gadā redzams, ka kopš 2012. gada ir krietni noplākusi sajūsma par *Arābu pavasari* — apbruveni četrus gadu laikā "ļoti pozitīvs" vērtējums ir samazinājies vairāk nekā divas reizes un "negatīvs" vērtējums pieaudzis par vairāk nekā trim reizēm.

Diagrammā: *Arābu pavasara* novērtējums.

Avots: *Arab Center for Research & Policy Studies, Arab Opinion Index 2015*

- 174 Taivāns, Leons, intervējis Bens Latkovskis. *Leons Taivāns: Islāma paradigmā nav vietas demokrātijai* nra.lv. Rīga. 2014. gada 25. novembris.
- 175 Modes žurnāls *Vogue* 2011. gada marta numurā publicēja "cukurainu" rakstu par Bašāra al Asada sievu Asmu. Tajā Asma al Asada tika attēlota kā brīnišķīga būtne, kas mīt teju vislabākajā, brīvākajā, satīcīgākajā valstī uz zemes virsas. Vēlāk, kad izvērtās nemieri, *Vogue* redakcija no žurnāla interneta arhīva šo rakstu izdzēsa. (Buck, Joan Juliet. "Asma al-Assad: A Rose in the Desert." *Vogue*, March 2011.)
- 176 CBSNews.com/AP. "Assad Says Syria Immune From Unrest Roiling Egypt." *CBS News*. January 31, 2011. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>

- 177 Par Naifa Abazīda dzīvi, nelaimīgā grafiti izraisītajām sekām, bēgļu gaitām, kā arī par Sīrijas pilsoņu kara likdočiem skat.: MacKinnon, Mark. "The graffiti kids who sparked the Syrian war." *The Globe and Mail*. December 2, 2016. <http://www.theglobeandmail.com/news/world/the-graffiti-kid-who-sparked-the-syrian-war/article33123646/>. "Es pajautāju Naifam, kā viņš šobrīd jūtas par notikušo — par vārdiem, ko 2011. gadā uzrakstīja uz skolas sienas. Viņš pirms atbildes ieturēja ilgus pauzes. Kad Naifs sāk runāt, var redzēt, ka deviņpadsmit gadus veco zēnu bieži nomāc vainas izjūta. Viņš iesāk: "Man ir divējāds viedoklis par to. No vienas puses, es to nožēloju visu nogalināto, ieslodzīto, bez pajumtes palikušo un bēgļu gaitās devušos cilvēku dēļ." Tam seko vēl viena gara pauze. "Taču, no otras puses, tā bija Dieva griba, un es ar to lepojos. Kaut kam Sīrijā bija jānotiek. Kaut kam bija jāmainās."
- 178 The White House. "Remarks by the President to the White House Press Corps." *The White House*. August 20, 2012. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps>
- 179 Savdabīgu diplomātisko manevru izspēlēja Krievijas prezidents Vladimirs Putins. Viņš (vai viņa pārstāvji) publicēja amerikāņiem veltītu runu vienā no vadošajiem ASV laikrakstiem — *New York Times*. "Mums jāpārstāj izmantot spēka valodu un jāatgriežas uz politisko izlīgumu un civilizētas diplomātijas ceļu," rakstīja Putins. Lai cik ironiski šie vārdi patlaban šķistu, tolaik minētā publikācija izraisīja mērenu sabiedrisko vilņošanu. Putins tajā centās parādīt Krieviju kā saprātīgu, mērenību un miera vēstnesi pretstatā puiciskajai ASV, kas savā nesavaldībā pa pasaules ūdeņiem trenkā karakuģus un draud visur ieviest brīvību. Tolaik Krievijai izdevās panākt visu, ko tā kāroja — Asa da vara izdzīvoja, Sīrijas opozicionāri tika demoralizēti, ASV sevi diskreditēja un rietumvalstu savstarpējās attiecības tika saduļķotas. Samaksa par to bija vien atteikšanās no grūti izmantojama (un tāpēc praktiski nelietderīgu) ieroču krājumiem. Šādā kontekstā Putina mazais ekskurss žurnālistikā ir īpaši interesants, proti, viņš vērsās pie amerikāņiem nevis no varas augstumiem kā tipisks augstprātīgs politiķis, bet gan kā līdzcilvēks. Laikos, kad valsts varas atsvešinātība no valsts iedzīvotājiem ir kļuvusi par epidēmisku parādību, tas bija ļoti pārdomāts un iespaidīgs solis. Putina rakstu skat.: Putin, Vladimir V. "A Plea for Caution From Russia." *The New York Times*. September 11, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/09/12/opinion/putin-plea-for-caution-from-russia-on-syria.html?mcubz=1>.
- 180 "Vašingtonā ir rīcības shēma, un prezidentiem tai jāpakļaujas. Šī shēma ir radusies ārliešu dienestā. Rīcības shēma nosaka rīcības variantus dažādos gadījumos, un tie mēdz būt militāra rakstura. Ja Amerika ir tieši apdraudēta, tad shēma ļoti

- darbojas. Taču tā var būt arī lamatas, kas noved pie sliktiem lēmumiem. Tādu starptautisku izaicinājumu gadījumos kā Sīrijā tev jāreķinās ar skarbu kritiku, ja nepakļaujies rīcības shēmai, pat ja tev ir iemesli uzskatīt, ka tā nav piemērota," skaidroja prezidents Obama. Uzbrukums bija paredzēts 1. septembrī, un Baltajā namā valdība pārlicēba, ka tas notiks. Taču pēc ilgām un grūtām pārdomām Obama 31. augustā uzbrukumam atcēla. Par notikumiem pirms uzbrukuma atcelšanas, Obamas svārstīšanās, pārdomām un šķēršļiem, kā arī par t.s. "Obamas doktrīnu" skat.: Goldberg, Jeffrey. "The Obama Doctrine." *The Atlantic*. April 2016. <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>
- 181 Aizsardzības izlūkošanas pārvaldes slepenajā pagaidu ziņojumā 2012. gada augustā, ko ar tiesas lēmumu ieguva un publicēja organizācija *Judicial Watch*, novērtēta situācija Sīrijā un Irākā. Ziņojuma autori raksta: "Salafiti, *Musulmaņu brālība* un *Al Kāida Irākā* ir galvenie (*sic!*) spēki, kas uztur nemierus Sīrijā." Šajā ziņojumā citstarp izteikts vēl kāds satraucošs paredzējums un starptautisko attiecību novērtējums: "Ja situācija izvēršies, pastāv iespēja, ka Sīrijas austrumos tiks nodibināta salafitu valstiņa, un tas ir tieši tas, ko opozīciju atbalstošās varas vēlas, lai izolētu Sīrijas režīmu, ko uzskata par šītu ekspansijas dziļāko stratēģisko atbalsta punktu." (Defense Intelligence Agency. "14-L-0552/DIA/291." *Judicial Watch*. May 18, 2015. <http://www.judicialwatch.org/wp-content/uploads/2015/05/Pg.-291-Pgs.-287-293-JW-v-DOD-and-State-14-812-DOD-Release-2015-04-10-final-version11.pdf>)
- 182 Fadel, Leila. "Syria's Assad moves to allay fury after security forces fire on protesters." *The Washington Post*. March 26, 2011. https://www.washingtonpost.com/world/syrias-assad-moves-to-allay-fury-after-security-forces-fire-on-protesters/2011/03/26/AFFoZDdB_story.html?utm_term=.7e06371c7255
- 183 Piemēram, skat.: Salloum, Raniah. "Former Prisoners Fight in Syrian Insurgency." *Spiegel Online*. 10 October 2013. <http://www.spiegel.de/international/world/former-prisoners-fight-in-syrian-insurgency-a-927158.html>; Cordall, Simon Speakman. "How Syria's Assad Helped Forge ISIS." *Newsweek*. 21 June 2014. <http://europa.newsweek.com/how-syrias-assad-helped-forge-isis-255631?rm=eu>. Rīcumsvalstu propaganda pret Asada varu Sīrijā nav nekas pārsteidzošs. Propaganda ir ierasta prakse. Taču tās saistībā ar to jāatceras kāds vienkāršs apsvērumš, proti, nevajag tai noticēt, jo tā var iekrist pašu izliktajās lamatās.
- 184 Piemēram, ASV prezidents Baraks Obama 2011. gada 19. maijā paziņoja, ka Sīrijas valdībai "jāatbrīvo politiskie ieslodzītie." (The White House. "Remarks by the President on the Middle East and North Africa." *The White House*. May

19. 2011. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>) Daži politikslodzītāji bija džihādīstiski radikāļi, un viņi tika palaisti brīvībā. Ieslodzīto atbrīvošanu pieprasīja arī Arābu līgas dalībvalstis; skat.: —. "Outside pressure builds on Syria as violence continues." *BBC News*. 13 November 2011. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15712876>
- 185 Sands, Phil, Justin Vela, and Suha Maayeh. "Assad regime abetted extremists to subvert peaceful uprising, says former intelligence official." *The National*. January 21, 2014. <http://www.thenational.ae/world/syria/assad-regime-set-free-extremists-from-prison-to-fire-up-trouble-during-peaceful-uprising#full>
- 186 Neumann, Peter. "Suspects into Collaborators." *London Review of Books*, 3 April 2014: 19–21.
- 187 Calabresi, Massimo. "Person of the Year 2015 Runner-Up: Abu Bakr al-Baghdadi." *Time*. 2015. <http://time.com/time-person-of-the-year-2015-runner-up-abu-bakr-al-baghdadi/?iid=toc>
- 188 Anonīma autora sarakstītu Abū Bakra al Bagdādī biogrāfijas tulkojumu angļu valodā skat.: SITE Staff. "A Biography of Abu Bakr al-Baghdadi." *INSITE on Terrorism*. August 12, 2014. <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/entry/226-the-story-behind-abu-bakr-al-baghdadi>
- 189 Par Abū Bakra al Bagdādī dzīvi, personību un darbiem skat. Viljama Makkanta publikāciju "Ticīgais". Šis īsais raksts, manuprāt, patlaban ir plašākais un pamatīgākais ziņu apkopojums par Bagdādī dzīvi. Jāpiebilst, ka visu Bagdādī *curriculum vitae*, tostarp raksta "Ticīgais", pamatā ir vienu un to pašu trūcīgo avotu klāsts, turklāt ziņas tajā bieži ir pretrunīgas. (McCants, William. "The Believer." *The Brookings Essay*. The Brookings Institution. September 1, 2015. <http://esweb.brookings.edu/content/research/essays/2015/thebeliever.html>) Skat. arī: Giovanni, Janine di. "Who Is ISIS Leader Abu Bakr al-Baghdadi?" *Newsweek*. December 8, 2014. [The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State. New York: St. Martin's Press, 2015.](http://europe.newsweek.com/who-isis-leader-abu-bakr-al-baghdadi-290081?rm=eu; nodaļa)
- 190 McCants, William. "The Believer."
- 191 Chulov, Martin. "Isis: the inside story." *The Guardian*. 11 December 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/11/-sp-isis-the-inside-story>
- 192 *Ibid.*
- 193 Skat.: Gerges, Fawaz A. *ISIS: A History*. Princeton: Princeton University Press, 2016 — pp. 144–169; skat. arī: Orton, Kyle. "The learning curve." *NOW News*.

- September 28, 2015. <https://now.inmedia.me/lb/en/commentary/565975-the-learning-curve>
- 194 McCants, William. "The Believer". To apliccina arī citi avoti. Skat., piemēram: Barrett, Richard. *The Islamic State*. New York: The Soufan Group, 2014.
- 195 Sly, Liz. "How Saddam Hussein's former military officers and spies are controlling Isis." *The Independent*. 5 April 2015. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/how-saddam-husseins-former-military-officers-and-spies-are-controlling-isis-10156610.html>
- 196 *Trešā* — ASV virsvadība ir efektīva šādu teritoriju apvaldīšanā un bez tās iztikt nav iespējams. *Ceturtdā* — vajadzīga nevis pretterorisma kampaņa, bet gan visaptverošs risinājums; arsevišķu individu likvidēšana neatrisina cēloni (Petraeus, David, interview by Michael Kirk. *David Petraeus: "No Substitute" for U.S. Leadership in Iraq, Syria*)
- 197 Mortada, Radwan. "Al-Qaeda Leaks: Baghdadi and Golani Fight Over the Levant Emirate." *Al Akhbar English*. January 10, 2014. <http://english.al-akhbar.com/print/18186>
- 198 Skat., piemēram: Benotman, Noman, and Roisin Blake. *Jabhat al-Nusra*. London: Quilliam, 2013. Īsi par Džūlāni dzīvi un darbiem skat.: Abdul-Zahara, Qassim, and Zeina Karam. "Elusive Al-Qaeda leader in Syria stays in shadows." *The Times of Israel*. November 4, 2013. <http://www.timesofisrael.com/elusive-al-qaeda-leader-in-syria-stays-in-shadows/>
- 199 Nedaudz citādi notikumu gaitu žurnālam *Foreign Policy* izklāstīja kāds ziņotājs *Islāma valsts* biedrs. Bagdādi 2013. gada aprīļa vidū esot veicis pārrunas ar citām grupām un mēģinājis tās pārvilināt savā pusē. Tikšanās notikušas piecas dienas kādā necilā pilsētēlē Sirijā. Bagdādi katru rītu ieradies ar neuzkrītošu automašīnu dažu neuzkrītošu sargu pavadībā un vakarā devies prom. Viņa aktivitātes bija sekmīgas, jo, kā atstāsta ziņu avots, aptuveni 90% *An Nusra frontes* kaujinieku pārgāja Bagdādi *Islāma valsts* pusē. Viens no Bagdādi galvenajiem un strīdīgākajiem argumentiem bija uzskats, ka ir nekavējoties jānodibina jauna valsts un jācēnšas to patiešām uzturēt. (Doornbos, Harald, and Jenan Moussa. "Present at the Creation." *Foreign Policy*. August 16, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/16/present-at-the-creation/>)
- 200 Aptuveni šādu norikumu gaitu apstiprina arī nēlaiķa, *Islāma valsts* kalifa vietnieka Abū Ali al Anbarī (īstajā vārdā Abdurrahmāns al Kādūli) nekrologs. Anbarī organizācijā bija iesaistīts jau kopš pirmsākumiem un 2006. gadā vadīja Mudžāhidu padomi. Viņš tika nosūtīts uz Siriju izmeklēt situāciju un vest pie prāta Džūlāni. Vairāk skat.: Orton, Kyle. "The Islamic State's Official Biography of the Caliph's Deputy." *The Syrian Intifada*. December 18, 2016.

- <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/18/the-islamic-states-official-biography-of-the-caliphs-deputy/>
- 201 Mortada, Radwan. "Al-Qaeda Leaks: Baghdadi and Golani Fight Over the Levant Emirate." *Al Akhbar English*. January 10, 2014. <http://english.al-akhbar.com/print/18186>
- 202 MEMRI. "ISI Confirms That Jabhat Al-Nusra Is Its Extension In Syria, Declares 'Islamic State Of Iraq And Al-Sham' As New Name Of Merged Group." *MEMRI*. April 8, 2013. <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/0/7119.htm>
- 203 Par Zavāhiri nosūtītās "izmeklēšanas komisijas" darbību Sīrijā skat.: Doornbos, Harald, and Jenan Moussa. "The Greatest Divorce in the Jihadi World." *Foreign Policy*. August 18, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/18/the-greatest-divorce-in-the-jihadi-world/>
- 204 Atassi, Basma. "Qaeda chief annuls Syrian-Iraqi jihad merger." *Al Jazeera*. June 9, 2013. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013699425657882.html>; Zavāhiri vēstules tulkojumu angļu valodā skat.: al-Zawahiri, Ayman. "Translation of al-Qaeda chief Ayman al-Zawahiri's letter to the leaders of the two Jihadi groups." *Al Jazeera*. n.d. <http://s3.documentcloud.org/documents/710588/translation-of-ayman-al-zawahiris-letter.pdf>
- 205 Al Jazeera. "Iraqi al-Qaeda chief rejects Zawahiri orders." *Al Jazeera*. June 15, 2013. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013615172217827810.html>
- 206 Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 26.
- 207 Par ulemu strīdiem vairāk skat.: Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate* — p. 30; Habeck, Mary. "Assessing the ISIS - al-Qaeda Split: Introduction." *INSITE on Terrorism*. June 2014. <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/about-us/21-jihad/4388-assessing-the-isis-al-qaeda-split-introduction>
- 208 Skat.: Zelin, Aaron. "Al-Qaeda Disaffiliates with the Islamic State of Iraq and al-Sham." *The Washington Institute*. February 4, 2014. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/al-qaeda-disaffiliates-with-the-islamic-state-of-iraq-and-al-sham>; BBC. "Al-Qaeda disavows ISIS militants in Syria." *BBC News*. 3 February 2014. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26016318>
- 209 Bunzel, Cole. "The Caliphate's Scholar-in-Arms." *Jihadica*. July 9, 2014. <http://www.jihadica.com/the-caliphate%E2%80%99s-scholar-in-arms/>
- 210 Par *Al Kāidas* un *Islāma valsts* ideoloģijas un stratēģijas atšķirībām skat., piemēram: Byman, Daniel, and Jennifer Williams. "ISIS vs. Al Qaeda: Jihadism's Global Civil War." *The National Interest*. February 24, 2015.

- <http://nationalinterest.org/feature/isis-vs-al-qaeda-jihadism%E2%80%99s-global-civil-war-12304?page=show>
- 211 McCants, William. *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State* — p. 77.
- 212 Gartenstein-Ross, Daveed, and Aymenn Jawad al-Tamimi. "Druze Clues: Al Nusra's Rebranding and What It Means for Syria." *Foreign Affairs*. October 5, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-10-05/druze-clues>
- 213 Al-Julani, Abu Mohammad. "Jabhat al-Nusra leader Abu Mohammad al-Julani announced the disengagement with al-Qaeda." *YouTube*. 28 July 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=cUNJcQY3DBE>
- 214 Zavāhirī uzdeva Džulānī 1) gādāt, lai *An Nusra* fronte integrētos Sīrijas sabiedrībā un nemiernieku kustībā, 2) koordinēt rīcību ar citām islāmistu organizācijām, 3) veicināt šariata tiesību sistēmas izveidi Sīrijā, 4) stratēģiski svarīgās vietās izveidot atbalsta punktus un 5) neiesaistīties pret rietumvalstīm vērstos uzbrukumos. (Lister, Charles. "An Internal Struggle: Al Qaeda's Syrian Affiliate Is Grappling With Its Identity." *The Huffington Post*. May 31, 2015. http://www.huffingtonpost.com/charles-lister/an-internal-struggle-al-q_b_7479730.html)
- 215 Joscelyn, Thomas. "Al Qaeda and allies announce 'new entity' in Syria." *FDD's Long War Journal*. January 28, 2017. <http://www.longwarjournal.org/archives/2017/01/al-qaeda-and-allies-announce-new-entity-in-syria.php>. Par jaundibinātās organizācijas iespējamo ietekmi uz turpmāko Sīrijas pilsoņu kara gaitu un Asada opozīcijas "radikalizāciju" skat.: Maher, Shiraz. "Between twin barbarisms." *New Statesman*. 13 March 2017. <http://www.newstatesman.com/world/2017/03/between-twin-barbarisms>
- 216 Par *Al Kāidas* centieniem mainīt savu tēlu skat.: Gartenstein-Ross, Daveed, and Nathaniel Barr. "Extreme Makeover, Jihadist Edition: Al-Qaeda's Rebranding Campaign." *War on the Rocks*. September 3, 2015. <http://warontherocks.com/2015/09/extreme-makeover-jihadist-edition-al-qaedas-rebranding-campaign/>
- 217 Par *Al Kāidu* kā iespējamu sarunu partneri skat.: Rashid, Ahmed. "Why We Need al-Qaeda." *The New York Review of Books*. June 15, 2015. <http://www.nybooks.com/daily/2015/06/15/why-we-need-al-qaeda/>. Savukārt Baraks Mendelsons savā publikācijā izdevumā *Foreign Affairs* argumentē, ka patlaban *Al Kāidas* pastāvēšana un it īpaši Zavāhirī dzīvība ir visnotaļ noderīga, proti, viņš aiztur *Al Kāidas* kaujinieku pāriešanu *Islāma valsts* rindās. Skat.: Mendelsohn, Barak. "Accepting Al Qaeda: The Enemy of the United States' Enemy." *Foreign Affairs*. March 9, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-03-09/accepting-al-qaeda>

- 218 Par Sīrijas pilsoņu kara evolūciju skat.: Lister, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*.
- 219 Biden, Joe. "Vice President Biden Speaks to the John F. Kennedy Jr. Forum." *YouTube*. The White House. October 2, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=UrXkm4FlmVc&feature=youtu.be&t=1h31m57s>
- 220 "Esam saņēmuši ziņu, ka Alepo austrumos militārās aktivitātes ir beigušās," ANO Drošības padomes kaismīgajā sēdē teica Vitālijs Čurkins. "Sīrijas valdība ir ieguvusi kontroli pār Alepo austrumiem." (Bassam, Laila, Angus McDowall, and Stephanie Nebehay. "Battle of Aleppo ends after years of bloodshed with rebel withdrawal." *Reuters*. 13 December 2016. <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-idUSKBN1420H5>)
- 221 Remnick, David. "Telling the Truth About ISIS and Raqqa." *The New Yorker*. November 22, 2015. <http://www.newyorker.com/news/news-desk/telling-the-truth-about-isis-and-raqqa>
- 222 Interviju ar itāli Klaudio Lokateli skat.: Kārkluvalks, Andris. "Daesh' atbildēja tikai ar lodēm. Itālis Klaudio 'Delfi' stāsta par septiņiem mēnešiem Sīrijas frontē." *Delfi*. 2017. gada 30. oktobris. <http://www.delfi.lv/news/arzemes/daesh-atbildeja-tikai-ar-lodem-italis-klaudio-delfi-stasta-par-septiniem-menesiem-sirijas-fronte.d?id=49390247>
- 223 Sommerville, Quentin, and Riam Dalati. "Raqqa's dirty secret." *BBC News*, 13 November 2017. http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/raqqas_dirty_secret. Par ciņām Rakā skat.: Sommerville, Quentin, and Riam Dalati. "The city fit for no-one: Inside the ruined 'capital' of the Islamic State group." *BBC News*. 27 September 2017. http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/the-city_fit_for_no_one_raqqa_syria_islamic_state_group
- 224 Solomon, Erika, Robin Kwong, and Steven Bernard. "Inside Isis Inc: The journey of a barrel of oil." *Financial Times*. February 29, 2016. <http://ig.ft.com/sites/2015/isis-oil/>
- 225 Biden, Joe. "Vice President Biden Speaks to the John F. Kennedy Jr. Forum."
- 226 "Bēgļu uzņemšana – nevis apdraudējums, bet iespēja Latvijai." 2015. gada 7. augusts. <https://docs.google.com/document/d/1y0i6PBKTBl6ghXPvnqqjYIFqtIXGJ33yi7XEH9nkSo/edit>; Satori. "Vairāk nekā 160 cilvēku atklātā vēstulē aicina novērtēt bēgļu uzņemšanas sniegtās iespējas Latvijai." *Satori*. 2015. gada 7. augusts. http://www.satori.lv/raksts/9730/Vairak_neka_160_cilveku_atklata_vestule_aicina_novertet_beglu_uznemsanas_sniegtas_iespejas_Latvijai
- 227 Lewis, Jessica D. *Al-Qaeda in Iraq Resurgent: The Breaking the Walls Campaign, Part I*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2013; —. *Al-Qaeda in Iraq Resurgent, Part II*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2013.

- 228 Lewis, Jessica D. "AQI's "Soldiers' Harvest" Campaign." *Institute for the Study of War*. October 9, 2013. <https://www.ciaonet.org/attachments/26019/uploads>
- 229 Cockburn, Patrick. *The Rise of Islamic State: ISIS and the New Sunni Revolution*. London: Verso, 2015 — p. 25.
- 230 Laikposmā no 2004. līdz 2014. gadam Irākas bruņoto spēku arjaunošanai ASV ir iztērējusi aptuveni 20–25 miljardus ASV dolāru. Skat.: Kirkpatrick, David D. "Graft Hobbles Iraq's Military in Fighting ISIS." *The New York Times*. November 23, 2014. https://www.nytimes.com/2014/11/24/world/middleeast/graft-hobbles-iraqs-military-in-fighting-isis.html?emc=edit_th_20141124&nl=todaysheadlines&nlid=68502098&_r=1; Morris, Loveday, and Missy Rya. "After more than \$1.6 billion in U.S. aid, Iraq's army still struggles." *The Washington Post*. June 10, 2016. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/iraqs-army-is-still-a-mess-two-years-after-a-stunning-defeat/2016/06/09/0867f334-1868-11e6-971a-dadf9ab18869_story.html?utm_term=.b4427dc289ad
- 231 Cockburn, Patrick, interview by Tariq Ali. *The Rise of ISIS and the Origins of the New Middle East War CounterPunch*. September 29, 2014; skat. arī: Parker, Ned, and Jonathan Landay. "Special Report: Massacre reports show U.S. inability to curb Iraq militias." *Reuters*. August 23, 2016. <http://www.reuters.com/article/us-iraq-massacres-falluja-special-report-idUSKCN10Y1VD>
- 232 2014. gada nogalē parādījās ziņas, ka Irākas valdība cenšas cīnīties ar šo sērgu. Izmeklētāji esot konstatējuši, ka Irākas armijā dienē aptuveni 50 000 "spoku". Skat.: "Iraqi army 'had 50,000 ghost troops' on payroll." *BBC News*. 30 November 2014.
- 233 Al-Adnani, Abu Mohammad. "ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as "Islamic State"." *SITE*. June 29, 2014. <https://news.siteintelgroup.com/Jihadist-News/isis-spokesman-declares-caliphate-rebrands-group-as-islamic-state.html>
- 234 Al-Adnani, Abu Mohammad. "ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as "Islamic State"."; skat. arī: *Dabiq*. "Khilafah Declared." July 5, 2014 — pp. 6–9.
- 235 Al-Adnani, Abu Mohammad. "ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as "Islamic State"."
- 236 Kennedy, Hugh. *Caliphate: the History of an Idea* — p. 321.
- 237 *Ibid*.
- 238 Al-Adnani, Abu Mohammad. "ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as "Islamic State"."
- 239 *Dabiq*. "A Call to Hijrah." July 5, 2014 — p. 11.
- 240 SITE Staff. "Abu Bakr al-Baghdadi Appears in Video, Delivers Sermon in Mosul." *INSITE on Terrorism*. July 5, 2014. <http://news.siteintelgroup.com/>

- blog/index.php/categories/jihad/entry/200-abu-bakr-al-baghdadi-appears-in-video,-delivers-sermon-in-mosul
- 241 Gorka, Sebastian L., and Katharine C. Gorka. *ISIS: The Threat to the United States*. McLean: Threat Knowledge Group, 2015 — p. 5.
- 242 Chivers, C. J. *The Gun*. New York: Simon and Schuster, 2010 — p. 383.
- 243 Amnesty International. "Ethnic cleansing on historic scale: the Islamic State's systematic targeting of minorities in northern Iraq." *Amnesty International*. September 2, 2014. <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE14/011/2014/en> — p. 4.
- 244 Vergturības atjaunošanu *Islāma valsts* ideologi pamato ar atsaucēm uz islāma tradīciju, hadīsiem un Korānu. Kāds *Islāma valsts* pārstāvis propagandas žurnālā *Dabiq* norāda uz, viņaprāt, vairākiem labiem vergturības aspektiem. Visupirms tā ir "laika gala zīme", proti, izšķirošās cīņas vēstnese. Turklāt vergturība esot nepelnīti aizmirsta un attieksmei pret to vienmēr ir vajadzējis būt labvēlīgai ne tikai praktisko labumu dēļ, bet visupirms tāpēc, ka tās derīgumu aplicina Korāns, un atteikšanās no šādas prakses būtu iestāšanās pret ticību, tātad liels grēks. Raksta autors izklāsta, ka praktiskais labums ir gaužām vienkāršs. Proti, seksa verdzenes, konkubīnes jeb piegulētājas ir lielisks veids, kā cīnīties pret lielu grēku — ārlaulības dzimumsakariem starp svešiem laulātiem cilvēkiem. Sagūstītās jezīdu sievietes tika izdāļātas kareivjiem, bet piekto daļu kā nodokli paturēja administrācija. (*Dabiq*. "The Revival of Slavery Before the Hour." October 11, 2014 — pp. 14–17)
- 245 The White House. "Statement by the President." *The White House*. August 7, 2014. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/08/07/statement-president>
- 246 Dobbs, Leo R. "UNHCR steps up response as 130,000 Syrian refugees cross into Turkey." *UN Refugee Agency*. September 22, 2014. <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/9/542011f06/unhcr-steps-response-130000-syrian-refugees-cross-turkey.html>
- 247 Nebehay, Stephanie. "UNHCR preparing for 400,000 exodus from Syrian town into Turkey." *Reuters*. 23 September 2014. <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-turkey-kurds-unhcr-idUSKCN0H10U020140923>
- 248 Filkins, Dexter. "When Bombs Aren't Enough." *The New Yorker*. October 10, 2014. <http://www.newyorker.com/news/daily-comment/turkey-kurds-battle-isis-kobani>
- 249 Goldberg, Jeffrey. "A Terrible Slaughter Is Coming." *The Atlantic*. October 6, 2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/10/a-terrible-slaughter-is-coming/381157/>

- 250 U.S. Central Command News Release. "U.S. Military Conducts Aerial Resupply of Kurdish Forces Fighting ISIL." *U.S. Central Command*. October 19, 2014. <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/884879/us-military-conducts-arial-resupply-of-kurdish-forces-fighting-isil/>
- 251 Letsch, Constanze. "US drops weapons and ammunition to help Kurdish fighters in Kobani." *The Guardian*. 20 October 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/turkey-iraqi-kurds-kobani-isis-fighters-us-air-drops-arms>
- 252 Barnard, Anne, and Karam Shoumali. "Kurd Militia Says ISIS Is Expelled From Kobani." *The New York Times*. January 26, 2015. https://www.nytimes.com/2015/01/27/world/middleeast/kurds-isis-syria-kobani.html?_r=1
- 253 Īsā videopaziņojumā kāds *Islāma valsts* kareivis stāsta, ka galvenais atkāpšanās iemesls ir bijusi ASV veiktā bombardēšana, kas "nav atstājusi nevienu māju neskartu." Cits runātājs vēsta, ka saskaņā ar Muhammada paraugu viņi tagad bēgs, bet vēlāk atgriezīsies. Skat.: Roggio, Bill. "Islamic State admits its forces withdrew from Kobane." *FDD's Long War Journal*. January 30, 2015. http://www.longwarjournal.org/archives/2015/01/islamic_state_admits_its_force.php
- 254 Kobani kauja parādīja gan to, ka kurdu militārie formējumi ir spējīgi pretoties ir kā neapturamajiem *Islāma valsts* kaujiniekiem, gan to, ka Turcijas nostāja pret notikumiem Sirijā ir neskaidra. Turcijas nevēlēšanās atbalstīt kurdus radīja auglīgu augsni dažādām baumām par to, ka, iespējams, Turcija *Islāma valsts* aktivitātēs saskata izdevīgumu. Par "kurdu jautājumiem" un Kobani kauju skat.: Krajieski, Jenna. "The Consequences of the Battle for Kobani." *The New Yorker*. February 26, 2015. <http://www.newyorker.com/news/news-desk/the-consequences-of-the-battle-for-kobani>
- 255 *Dabiq*. "Foreword." November 21, 2014 — p. 3.
- 256 Statistiku par 2016. gadu skat.: Institute for Economics and Peace. *Global Terrorism Index 2016*. Sydney: Institute for Economics and Peace, 2016.
- 257 VOA's Extremism Watch Desk. "Descent Into Jihad." *Voice of America*. 2016. <http://projects.voanews.com/descent-into-is/>
- 258 Tolan, Casey. "A Virginia teen who ran a pro-ISIS Twitter account is going to prison for 11 years." *Fusion*. September 1, 2015. <http://fusion.net/story/191633/a-virginia-teen-who-ran-a-pro-isis-twitter-account-is-going-to-prison-for-11-years/>
- 259 Fordham, Alice. "Joining ISIS: It's Not Always For Reasons You Might Assume." *National Public Radio*. April 30, 2016. <http://www.npr.org/sections/>

- parallels/2016/04/30/475128200/joining-isis-its-not-always-for-reasons-you-might-assume
- 260 Callimachi, Rukmini. "ISIS and the Lonely Young American." *The New York Times*. June 27, 2015. <https://www.nytimes.com/2015/06/28/world/americas/isis-online-recruiting-american.html>
- 261 Al Qa'idy, Abu Amru. *A Course in the Art of Recruiting*. PDF. Translated by Abu Mujahid and Abu Khalid. n.d.
- 262 Pretterorisma pētnieki Braiens Fišmens un Abdullāhs Variuss norāda, ka "Kursa vervēšanas mākā" nozīmīgākā inovācija ir detalizētā metodoloģija, kas visupirms domāta iesācējiem, kā arī vervēšanas progresa novērtēšanai paredzētu instrumentu piedāvājums un savdabīgs ierosinājums, kā izmantot *Al Kāidas* propagandas materiālus. "Kurss vervēšanas mākā" ir sadalīts piecos posmos: 1) potenciālās mērķpersonas sameklēšana, 2) attiecību izkopšana, 3) ticības modināšana, 4) džihādisma idejas iedvešana, 5) savēvētā kļūšana par īstenu mudžāhidu. Skat.: Warius, Abdullah, and Brian Fishman. "A Jihadist's Course in the Art of Recruitment." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 2, no. 2 (February 2009).
- 263 Par t.s. atbalss kambaru (izolēta uzskatu telpa, kurā atbalsojas vienas un tās pašas ziņas) lomu skat.: Winter, Charlie. "An integrated approach to Islamic State recruitment." *Special report*, April 2016.
- 264 Mūsavi, Leons. "Pāriešana islāmā Lielbritānijā: pārbaudījumi, kurus nākas pārvarēt musulmaņu konvertītiem." *Reliģiski-filozofiski raksti* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), nr. XV (2012) — 104.–124. lpp. Turpat Mūsavi, atsaucoties uz vairākiem iepriekšējiem pētījumiem, uzskaita tipiskus konvertēšanās islāmā ieganstus: ideja par Korāna nemaldīgumu, Dieva viendievība (atšķirībā no kristietības trīsvienības mistērijas), "pieaugošā tieksme pēc garīguma, zināšanām, nozīmes un Dieva vadības hiperracionālajā un laicīgajā pasaulē", musulmaņu taisnīgā uzvedība un centieni atrast dzīves jēgu un patiesību. (Turpat, 106. lpp.)
- 265 Atsauce uz Imanuela Kanta apgaismības definīciju darbā "Kas ir apgaismība?": "Apgaismība ir iziešana no nepilngadības, kurā cilvēks atrodas pats savas vainas dēļ. Nepilngadība ir nespēja lietot savu sapratni bez cita vadības. Šī nepilngadība pastāv paša vainas dēļ, jo tās cēlonis ir nevis sapratnes trūkums, bet gan izšķiršanās un drosmes trūkums lietot sevi bez cita vadības. *Sapere aude!* Esi drosmīgs lietot paša sapratni!" Kants, Immanuel. *Kas ir apgaismība?* Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
- 266 Deiviss, Normans. *Eiropas vēsture*. Tulk. Jānis Ziders un Maira Mora. Rīga: Jumava, 2009 — 691. lpp.

- 267 Vēbers, Makss. "Protestantiskā ētika un kapitālisma gars." *Reliģijas socioloģija*, tulk. Rihards Kūlis, 20.–180. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2004 — 28. lpp.
- 268 Atran, Scott. "The Devoted Actor: Unconditional Commitment and Intractable Conflict across Cultures." — p. 5195.
- 269 Rubene, Māra. "Postmodernisms." *Grāmata*, 1991. gada decembris — 5. lpp.
- 270 Skat.: Liotārs, Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām*. Tulk. Ieva Lapinska. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2008.
- 271 *Dabiq*. "The Fitrah of Mankind and the Near-Extinction of the Western Woman." July 31, 2016 — p. 20.
- 272 Gadamers, Hans Georgs. *Patiesība un metode*. Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Jumava, 1999 — 257. lpp.
- 273 Atran, Scott. "Why ISIS has the potential to be a world-altering revolution."
- 274 Tēzi, ka notiek nevis islāma radikalizācija, bet gan radikālisma islāmizācija, aizstāv Olivjē Ruā. Viņš argumentē, ka militārā džihāda kustības sekotāji lielākoties ir agresīvi nihilisti, kam ar reliģisko fundamentālismu nav gandrīz nekāda sakara. Tie ir tikai margināli un zaudētāji, un *Islāma valsts* ideoloģija nespēj un nespēs mobilizēt prāvas cilvēku masas. Skat.: Roy, Olivier. *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*. London: Hurst, 2017.
- 275 Goldberg, Jeffrey. "The Obama Doctrine." *The Atlantic*. April 2016. <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>
- 276 Evans, Martin. "Three missing London schoolgirls 'travelling to Syria to join Isis'" *The Telegraph*. 20 February 2015. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11424884/Three-missing-British-schoolgirls-travel-to-Syria.html>
- 277 Saltman, Erin Marie, and Melanie Smith. *'Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon*. London: Institute for Strategic Dialogue, 2015 — pp. 69–70; skat. arī: Hoyle, Carolyn, Alexandra Bradford, and Ross Frenett. *Becoming Mulan? Female Western Migrants To Isis*. London: Institute for Strategic Dialogue, 2015.
- 278 Saltman, Erin Marie, and Melanie Smith. *'Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon* — pp. 9–18.
- 279 Cortee, Simon. "What ISIS Women Want." *Foreign Policy*. May 17, 2016. <https://foreignpolicy.com/2016/05/17/what-isis-women-want-gendered-jihad/>
- 280 *Ibid.*
- 281 Atran, Scott, et Nafees Hamid. "Comment devient-on djihadiste? (1/2)." *Télérama*. April 7, 2016. <http://www.telcrama.fr/mondc/comment-devient-on-djihadiste-1-2-par-scott-atran-anthropologue,140496.php>
- 282 *Islāma valsts* un reliģijas "islāms" saikne ir kļuvusi par ārkārtīgi jutīgu politisku,

nevis teoloģisku jautājumu. Tomēr šāda attieksme ir vismaz muļķīga, ja ne bīstama. Greiems Vūds savā ārkārtīgi populārā publikācijā žurnālā *The Atlantic* raksta: "Realitāte ir tāda, ka *Islāma valsts* ir islāmiska. *Ī,oti* islāmiska. Jā, tā no Tuvo Austrumu un Eiropas atsvešinātās sabiedrības ir piesaistījusi psihopātus un piedzīvojumu meklētājus. Taču reliģija, ko pielūdz tās kvēlākie sekotāji, ir arvasināta no sakarīgas un skolotas islāma interpretācijas.

Gandrīz ikviens nozīmīgais lēmums un likums, ko izsludina *Islāma valsts*, atbilst tam, ko tā presē un paziņojumos, uz stendiem, uz numura zīmēm, kancelejā un uz monētām dēvē par "pravietisko metodoloģiju" — punktuālu sekošanu pravietojumiem un Muhammada piemēram. Musulmaņi var noliegt *Islāma valsti*; gandrīz visi to arī dara. Izlicoties, ka tā it nemaz nav reliģisks, milenārisks grupējums, kura teoloģija, lai to apkarotu, vispirms ir jāsaprot, [*Islāma valsts*] ir panākusi, ka ASV to ir novērtējusi par zemu un iesākusi muļķīgas tās apkarošanas shēmas. Mums nāksies iepazīties ar *Islāma valsts* intelektuālajiem ciltsrakstiem, ja vien vēlamies to nevis stiprināt, bet gan palīdzēt tai pašai sadegt savā pārspīlētajā degsmē." (Wood, Graeme. "What ISIS Really Wants." *The Atlantic*. March 2015. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>)

- 283 United Nations. "Secretary-General's remarks to Security Council High-Level Summit on Foreign Terrorist Fighters." *United Nations*. September 24, 2014. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-09-24/secretary-generals-remarks-security-council-high-level-summit>
- 284 Pavisam īsi par interpretēšanas liklokiem skat., piemēram: Cook, Michael. *The Koran. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2000 — pp. 28–41.
- 285 Par Azhara universitātes norietu mūsdienās skat.: Hellyer, H.A., and Nathan J. Brown. "Leading From Everywhere." *Foreign Affairs*. June 15, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-06-15/leading-everywhere>
- 286 Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life. "Mapping the Global Muslim Population." *Pew Research Center*. October 7, 2009. <http://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/>
- 287 Pew Forum on Religion & Public Life. "The World's Muslims: Unity and Diversity." *Pew Research Center*. Pew Research Center. August 9, 2012. <http://www.pewforum.org/2012/08/09/the-worlds-muslims-unity-and-diversity-executive-summary>
- 288 Pew Research Center. "The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050." *Pew Research Center*. Pew Research Center. April 2, 2015. <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>

289 The White House. "Islam is Peace" Says President." *The White House*. September 17, 2001. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010917-11.html>

290 *Dabiq*. "By the Sword." July 31, 2016 — p. 80.

291 Küng, Hans. *Islam: Past, Present, and Future*. Translated by John Bowden. Oxford: Oneworld, 2007 — p. 19.

292 Korāna otrās sūras 255. ajātam, t.s. "Troņa pantam", kurā izteikts krāšņs visuvarēnā Dieva apraksts, dažkārt pat tiek piedēvēts maģisks spēks. "Dievs, nav cita dieva, tikai Viņš! — tas Dzīvais, tas Uzturētājs. Nepārņem viņu ne snauda, nedz miegs. Viņam — viss, kas debesis un kas virs zemes. Kurš drikstēsies aizlikt vārdu pie Viņa, kā tikvien ar Viņa ziņu? Viņš zina, kas bijis pirms tiem un kas būs pēc, bet tie nenicka neaptver no Viņa zināšanas, tik to, ko Viņš grib tiem ļaut. Viņa sēdeklis ietver i debesis, i zemi, Viņš nepagurst glabāt i tās, i šo — Viņš ir tas Augstais, tas Diženis!" (Korāns, 2:255)

293 "Starp šiem, kam doti Raksti, ir, kas netic ne Dievam, ne Pastarajai dienai, kas neaizliedz, ko aizliedzis Dievs un Viņa Vēstnieks, kas nepieņem patieso ticību, — karojiet pret tiem, tiekams bez ierunām nomaksājuši meslus un turas pazemīgi." (Korāns, 9:29)

Islāma radikāļu aktivitātes ir pamatīgi nostiprinājušas priekšstatu, ka islāms ir vardarbīgs. Turklāt to pastāvīgi apliecina arī svētie raksti. Taču, ja vēlamies būt godīgi, jāpatur prātā, ka kristietības un jūdaisma svētie raksti, it īpaši Vecā derība, dažkārt ir vēl agresīvāki. Par attieksmi pret citticībniekiem Piektajā Mozus grāmatā teikts: "Šo tautu pilsētās, ko Kungs, tavs Dievs, dod tev mantojumā, lai nepaliek dzīvs neviens, kam dvaša! Iznīdēt tev ir jāiznīdē hetieši, amorieši, kanaānieši, perizieši, hiviēši un jebūsieši, kā Kungs, tavs Dievs, tev pavēlējis. Tās tādēļ, lai tie jums nemācītu darīt visas savas preteklības, ko tie darījuši saviem dieviem, ka jūs negrēkotu pret Kungu, savu Dievu!" (5Moz 20:16–18)

294 Par šādas kompozīcijas iemesliem nav vienprātības. Varētu domāt, ka tas darīts ar gudru apdomu, proti, lai neviena sūra nebūtu svarīgāka par citu. Korāna sakompilēšanas gaitu mēdz iedalīt trijos posmos: 1) ar Muhammada gādību ajāti tika sakārtoti viņa dzīves laikā; 2) pirmā kalifa Abū Bakra laikā izkaisītās vārsmas tika savāktas vienkopus; 3) Usmāna laikā tās tika sakārtotas formā, ko izmanto līdz pat mūsdienām. Savukārt dogmatiski musulmaņi, savā argumentācijā lietojot frāzi "kā tas labi zināms", dažkārt apgalvo, ka Korāna sakārtojums ir dievišķs, nemaldīgs un nemaināms. Par Korāna sakārtojumu paskaidrojums var lasīt arī pašā Korānā: "Noliedzēji saka: kāpēc tas Korāns nav šim sūtīts viss uzreiz? — Tas tādēļ, lai stiprinām ar To tavu sirdi, un Mēs skandinām To, kā Tas skandējams." (Korāns, 25:32) Arī: "Neskubini savu mēli, sasteigdams To!

Paties, Mūsu ziņā i salikt, i izlikt To — kad Mēs lasām To, lasi tu līdzī To! Mūsu ziņā vēl — skaidrot To.” (Korāns, 75:16–19)

295 Par pravieša Muhammada dzīvi un darbiem skat., piemēram: Hazleton, Lesley. *The First Muslim: the Story of Muhammad*. London: Atlantic Books, 2013; Cook, Michael. *Muhammad*. Oxford: Oxford University Press, 1996. Par klasiskāmu Muhammada biogrāfijām (tradicionāli to dēvē par *Sīru*) ierasti uzskata divas. “Allāha vēstneša dzīves”, kas sarakstīta 8. gadsimta pirmajā pusē, autors ir arābu vēsturnieks Ibn Ishāks. Savukārt “Praviešu un valdnieku vēsture”, kuras autors ir 9.–10. gadsimta persiešu zinātnieks un vēsturnieks at Tabarī, aptver ne tikai pravieša biogrāfiju, bet arī visu Tuvo Austrumu vēsturi no radīšanas brīža līdz 915. gadam mūsu ērā. Šā ārkārtīgi apjomīgā darba tulkojuma izdošanai angļu valodā bija nepieciešami 39 sējumi!

296 Ulža Bērziņa Korāna latviskojuma komentāros filologs Jānis Ešots raksta: “Korāna nodaļas (sūras) pēc to saņemšanas vietas mēdz dalīt Mekas un Medīnas sūrās (kas nozīmē, ka lielākā daļa attiecīgas sūras ajātu — ne obligāti visi — saņemti vienā vai otrā vietā). Vairāki autoritatīvi islāmologi — piemēram, Gustavs Veils un Teodors Neideke — sīkāk iedalā Mekas sūras trīs atsevišķos periodos: 1) līdz 615. gadam saņemtās sūras, 2) 615.–620. gadā saņemtās sūras un 3) 620.–622. gadā (līdz Muhammada izceļošanai uz Medīnu 622. gada septembrī) saņemtās sūras — norādot uz noteiktām katra perioda sūrām raksturīgām satura un stila īpatnībām.

Mekas sūras lielākoties ir vai nu pravietojumi, vai pamācoši vēstījumi par iepriekšējiem praviešiem, no Ādama līdz Jēzum (arābu *Isā*). Principā visam Korāna tekstam ir raksturīgi ritmiski periodi, bieži — ar atskaņām (tādējādi tas ir kaut kas vidējs starp dzeju un prozu), taču agrīnajās Mekas sūrās, kur šie periodi ir īsāki, tas pamanāms sevišķi labi. Pirmsislāma periodā līdzīgā ritmizētā prozā savus pareģojumus mēdza izteikt kāhini (senie arābu priesteri pareģotāji). Savukārt Medīnas sūras, kas pirmām kārtām uzlūkojamas kā jaunajai musulmaņu (burtiski “Dievam (Allāham) pakļāvušos”), Muhammada sekotāju, kopienai domāts priekšrakstu kopums, izteiksme ir prozaiskāka un ritmiskie periodi — grūtāk pamanāmi.” (Ešots, Jānis. “Komentāri Korāna tulkojumam latviešu valodā.” *Korāns*, 505.–591. Rīga: Neputns, 2011 — 505. lpp.)

297 Par Medīnas konstitūciju skat., piemēram: Lecker, Michael. *The Constitution of Medina: Muhammad's First Legal Document*. Princeton: The Darwin Press, 2004.

298 Ļoti īsi par Medīnas konstitūciju skat.: Taiivans, Leons. *Tuvo Austrumu civilizācija: arābi, islāms, halifāts*. Rīga: RaKa, 2014 — 59.–61. lpp.

299 Benedict XVI. “Apostolic Journey to München, Altötting and Regensburg: Meeting with the representatives of science in the Aula Magna of the Univer-

- sity of Regensburg (September 12, 2006)." *The Holy See*. September 12, 2006. https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html
- 300 "Ticībā nevar būt spaids! Taisnība ir no malda skaidro nošķirusies! Un, kurš Trakuļiem netic, bet tic Dievam, ir satvēris visdrošāko turekli, kas neatspruks! Un Dievs dzird un zina." (Korāns, 2:256)
- 301 "Un, kad Pasargātie mēneši garām, kaujiet piepulcētājus, kur vien tos rodāt, gūstiet un lenciet tos, un uzglūniet tiem no jebkura slēpņa. Bet, ja tie vēršas nožēlā un lūgšanu stāv, un dod šķīstīšanās dāvanas, tad laidiet, lai staigā. Paties, Dievs aplāj grēkus. Viņš — žēlsirdīgs." (Korāns, 9:5)
- 302 Trīsdesmit astoņiem islāma garīdzniekiem bija vairāki iebildumi, taču lielāko satraukumu izraisīja pāvesta atsaukšanās uz kādreizējā Bizantijas imperatora izteikumu, kurā Muhammads nopelts par to, ka pasaulei dāvājis "vienīgi naidu un necilvēcību". Līdz ar to par diskusiju centrālo tematu kļuva divējādā attieksme pret ticības izplatīšanu, proti, vai minētie izteikumi Korānā viens otru papildina, paskaidro, atceļ vai neskar? Islāma garīdznieku iebildumu apēno tas, ka devītās sūras pārākumu atzīst, piemēram, ļoti augstu vērtētā islāma viduslaiku autoritāte Ibn Kasīrs, kura darbus lasa, studē un atkārtoti ikvienā madrasā, tostarp arī paši protesta vēstules autori. Cits iebildums bija vērsti pret t.s. orientālistu skolu. Garīdznieki rakstīja, ka, protams, pāvesta piesauktie arābistikas speciālisti ir viedi vīri, taču starpkultūru dialogā būtu jāieklausās visupirms pretējo, nevis savējo viedokli. Par pāvesta skandālu skat.: Kepel, Gilles. *Beyond Terror and Martyrdom* — pp. 231–242.
- 303 Par reliģiju modernizāciju raksta Valdis Tēraudkalns: "Paralēli sekularizācijai norit reliģiju modernizācija, kas [...] tiek saprasta kā veids, kādā reliģiskās grupas pielāgojas mainīgajiem apstākļiem sabiedrībā, lai piesaistītu jaunus piekritējus un paturētu esošos. Pašu reliģisko grupu iekšienē norit nemītīgas debātes par to, cik tālu ir iespējams iet modernizācijā. Šajos strīdos modernizācija, kas tiek uztverta kā ārēja pielāgošanās, nemainot grupas pamatprincipus un uzskatus, bieži tiek nošķirta no modernisma — apzinātas reliģiskās identitātes maiņas, selektīvi vai pilnībā pārņemot kādu mūsdienu pasaulē dominējošu uzskatu sistēmu. Teoloģiski konservatīvas reliģiskas grupas labprāt izmanto jaunās tehnoloģijas vai modernu mūziku, bet nevēlas mainīt doktrīnu un ētikas normas. Arī islāma valstīs ir pierādījums tam, ka modernizācija automātiski nenozīmē reliģijas ietekmes mazināšanos vai tās liberalizāciju. Tomēr modernisms un modernizācija ir saistīti procesi." (Tēraudkalns, Valdis. *Reliģijpētniecība: vēsture, metodes, teorijas*. Rīga: Mansards, 2014 — 218.–219. lpp.)

- 304 Par salafisma kustības rašanās un galvenajiem domātājiem skat.: Saeed, Abdullah. "Salafiya, Modernism, and Revival." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 27–41. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- 305 Saeed, Abdullah. "Salafiya, Modernism, and Revival." — p. 37.
- 306 Maher, Shiraz. *Salafi-jihadism: The History of an Idea*. London: Hurst, 2016.
- 307 Daoud, Kamel. "Saudi Arabia, an ISIS That Has Made It." *The New York Times*. November 20, 2015. <https://www.nytimes.com/2015/11/21/opinion/saudi-arabia-an-isis-that-has-made-it.html>
- 308 Zarif, Mohammad Javad. "Let Us Rid the World of Wahhabism." *The New York Times*. September 13, 2016. <https://www.nytimes.com/2016/09/14/opinion/mohammad-javad-zarif-let-us-rid-the-world-of-wahhabism.html>
- 309 Alyahya, Mohammed. "Don't Blame 'Wahhabism' for Terrorism." *The New York Times*. October 19, 2016. https://www.nytimes.com/2016/10/20/opinion/dont-blame-wahhabism-for-terrorism.html?_r=0
- 310 DeLong-Bas, Natana J. *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*. Oxford: Oxford University Press, 2004 — p. 41.
- 311 *Ibid.* — pp. 63–64.
- 312 *Ibid.* — p. 224.
- 313 DeLong-Bāsa, aizstāvoj vahābismu pret apsūdzībām ekstrēmisma, džihādisma un terorisma vairošanā, norāda, ka vahābisma aptuveni 250 gadu ilgā vēsture nav lineāra. Pastāv būtiskas atšķirības starp Abdulvahāba teikto, Saūda Arābijas pirmā valstiskuma perioda politiku, mūsdienu Saūda Arābijas vahābisma izpratni un dažādu karojošo salafītu idejām. (DeLong-Bas, Natana J. "Islam and Power in Saudi Arabia." In *The Oxford Handbook of Islam and politics*, 411–422. Oxford: Oxford University Press, 2013.)
- 314 Lai gan vahābisma loma islāma terorismā ir būtiska, nedrīkst tos vienādot. To bieži vien būtiski ietekmē vēsturiskais konteksts, vietējās paražas un pastāvošā politiskā, ekonomiskā u.tml. situācija. Skat.: Moniquet, Claude. *The Involvement of Salafism/Wahhabism in the Support and Supply of Arms to Rebel Groups Around the World*. Brussels: Directorate-General for External Policies of the Union, 2013.
- 315 The Economist. "The other beheaders." *The Economist*. September 20, 2014. <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21618918-possible-reasons-mysterious-surge-executions-other-beheaders>
- 316 Donaghy, Rori, and Mary Atkinson. "Crime and punishment: Islamic State vs Saudi Arabia." *Middle East Eye*. January 20, 2015. <http://www.middleeasteye.net/news/crime-and-punishment-islamic-state-vs-saudi-arabia-1588245666>

- 317 Al-Baghdadi, Abu Bakr. "Though the Unbelievers Be Averse." In *The Kingdom and the Caliphate*, by Cole Bunzel, translated by Cole Bunzel, 27. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016.
- 318 Bunzel, Cole. *The Kingdom and the Caliphate: Duel of the Islamic States*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016 — p. 4.
- 319 *Ibid.* — p. 9.
- 320 UN Watch. "Again: Saudi Arabia Elected Chair of UN Human Rights Council Panel - UN Watch." *UN Watch*. September 20, 2015. <https://www.unwatch.org/again-saudis-elected-chair-of-un-human-rights-council-panel/>
- 321 Sahih Muslim 2897 jeb Sahih Muslim 7. sēj., 41. grām., 6924. hadiss; skat.: <https://sunnah.com/muslim/54/44>
- 322 Par islāma eshatoloģiju skat.: Cook, David. *Studie in Muslim Apocalyptic*. Princeton: The Darwin Press, 2002.
- 323 McCants, William. *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State* — p. 159.
- 324 Cook, David. "Iraq as the Focus for Apocalyptic Scenarios." (Combating Terrorism Center) 1, no. 11 (October 2008).
- 325 McCants, William. *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State* — pp. 110–116.
- 326 *Ibid.* — p. 117.
- 327 Nīce turpat turpina: "...ja viņi ir cilvēki, tad tikai tam, kas "pārbauda īkstis". Pārējiem viņi ir kaut kas cits: ne cilvēki, ne dievi, ne dzīvnieki, viņi ir vēsturiskās izglītības produkti, caurcaurēm izglītība, tēls, forma bez pierādāma satura, diemžēl — tikai slikta forma, kas turklāt ir uniforma." (Nietzsche, Friedrich. "Über Wahrheit und Lüge im außermoralischen Sinn." *Melošanas māksla. Pārdomas un aforismi*, sast. un tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007 — 27. lpp.)
- 328 Arab Center for Research & Policy Studies. *Arab Opinion Index 2015*. PDF. Doha Institute. Doha, 2015.
- 329 Skat.: Poushter, Jacob. "In nations with significant Muslim populations, much disdain for ISIS." *Pew Research Center*. November 17, 2015. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/in-nations-with-significant-muslim-populations-much-disdain-for-isis/>
- 330 Skat. Grinberga interviju ar *Latvijas Televīzijas Ziņu dienestu*: Grinbergs, Mārtiņš, intervējusi Odita Krenberga. *Ēkskluzīva intervija ar "Daļ" savervēto Mārtiņu: Esmu vilies "Islāma valsti"* Latvijas Televīzijas Ziņu dienests. Rīga. 2016. gada 23. decembris.
- 331 Par valsts un ticības attiecībām islāma pasaulē 20. gadsimtā skat.: Voll, John O. "Political Islam and the State." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*,

- edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 56–67. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- 332 Brown, Nathan J. "Rethinking religion and politics: Where the fault lines lie in the Arab world." *POMEPS Studies*, July 22, 2015: 42–44. Skat. arī: Hurd, Elizabeth Shakman. "How international relations got religion, and got it wrong." *POMEPS Studies*, July 22, 2015: 20–22.
- 333 Skat.: League of Nations. *Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States, Signed at Montevideo, December 16th, 1933*. Vol. CLXV, in *Treaty Series: Treaties and International Engagements registered with the Secretariat of the League of Nations*, 19–43. Geneva: League of Nations, 1936.
- 334 Ījabs, Ivars. *Politikas teorija: pirmie soli*. Rīga: Ias.ām, 2017 — 78. lpp.
- 335 Par islāma reliģijas, *Islāma valsts, Al Kāidas* un Eiropas politiskās tradīcijas attiecībām, kopīgo un atšķirīgo skat., piemēram: Turner, John A. *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order*. Palgrave Macmillan, 2014 — pp. 45–61.
- 336 Gerges, Fawaz A. *ISIS: A History* — p. 224.
- 337 Skat.: Turner, John A. *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad* — pp. 59–60.
- 338 Gerges, Fawaz A. *ISIS: A History* — p. 224.
- 339 Tiesa, jau pirms Mosulas ieņemšanas izskanēja viedokļi, ka *Islāma valsts* ir organizācija ar valstiskām ambīcijām. Skat., piemēram: Ollivant, Douglas A., and Brian Fishman. "State of Jihad: The Reality of the Islamic State in Iraq and Syria." *War on the Rocks*. May 21, 2014. <https://warontherocks.com/2014/05/state-of-jihad-the-reality-of-the-islamic-state-in-iraq-and-syria/>
- 340 Al-Tamimi, Aymenn. "The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence." *Perspectives on Terrorism* (Terrorism Research Initiative) 9, no. 4 (2015).
- 341 TSG IntelBrief. "From Bucca to Kobani: The Hybrid Ideology of the Islamic State." *The Soufan Group*. October 24, 2014. <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-from-bucca-to-kobani-the-hybrid-ideology-of-the-islamic-state/>
- 342 Lister, Charles. "Islamic State Senior Leadership: Who's Who." *Brookings*. October 20, 2014. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2014/12/en_whos_who.pdf
- 343 Mecham, Quinn. "How much of a state is the Islamic State?" *The Washington Post*. February 5, 2015. https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/02/05/how-much-of-a-state-is-the-islamic-state/?utm_term=.649d58590b02

- 344 al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 5 October 2015. <http://www.aymennjawad.org/17916/the-archivist-unseen-islamic-state-financial>
- 345 Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. "Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding." *Centre d'analyse du Terrorisme*. October 2014. http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/White-Paper-IS-Funding_Final.pdf
- 346 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State (The Isis papers: a masterplan for consolidating power)." *The Guardian*. 7 December 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/islamic-state-document-masterplan-for-power?CMP=share_btn_cw
- 347 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State"; Tamimō komentāru par šo dokumentu skat.: al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Islamic State 'Masterplan' of Administration – Some Analytical Notes." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 7 December 2015. <http://www.aymennjawad.org/2015/12/the-islamic-state-masterplan-of-administration>; skat. arī: Malik, Shiv. "The Isis papers: behind 'death cult' image lies a methodical bureaucracy." *The Guardian*. 7 December 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/isis-papers-guardian-syria-iraq-bureaucracy>
- 348 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State."
- 349 Al-Tamimi, Aymenn. "The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence."; *Islāma valsts* administratīvo rīkojumu u.c. dokumentu arhīvu skat.: al-Tamimi, Aymenn Jawad. "Archive of Islamic State Administrative Documents." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 27 January 2015. <http://www.aymennjawad.org/2015/01/archive-of-islamic-state-administrative-documents>; "Archive of Islamic State Administrative Documents (cont.)." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 11 January 2016. <http://www.aymennjawad.org/2016/01/archive-of-islamic-state-administrative-documents-1>
- 350 Ne tikai šo rēķinu, bet arī citus dokumentus, kuros aprakstīti līdzīgi darbi, skat.: al-Tamimi, Aymenn Jawad. "26 Unseen Islamic State Administrative Documents: Overview, Translation & Analysis." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 24 August 2015. <http://www.aymennjawad.org/17757/the-archivist-26-unseen-islamic-state>
- 351 Zelin, Aaron. "The Islamic State of Iraq and Syria Has a Consumer Protection Office." *The Atlantic*. June 13, 2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/the-isis-guide-to-building-an-islamic-state/372769/>
- 352 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State."

- 353 Par mācību literatūru *Islāma valstī* skat.: Olidort, Jacob. *Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature, and Indoctrination Methods of the Islamic State*. Washington, DC: The Washington Institute for Near East Policy, 2016. Šajā pētījumā uzsvars ir likts uz reliģisko iespaidošanu, tomēr tā nav vienīgā mācību literatūras joma.
- 354 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State."
- 355 Lia, Brynjar. "Jihadism in the Arab World after 2011: Explaining Its Expansion." *Middle East Policy*, 15 December 2016.
- 356 Al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State." Par algotas ierēdniecības, nevis mudžāhīdu piemērotību administratīvajam darbam skat. arī: Naji, Abu Bakr. *The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*. Translated by William McCants. 2006 — pp. 63–65.
- 357 Solomon, Erika, Guy Chazan, and Sam Jones. "Isis Inc: how oil fuels the jihadi terrorists."
- 358 Skat.: Hawramy, Fazel, Shalaw Mohammed, and Luke Harding. "Inside Islamic State's oil empire: how captured oilfields fuel Isis insurgency." *The Guardian*. 19 November 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/19/-sp-islamic-state-oil-empire-iraq-isis>; Solomon, Erika, Robin Kwong, and Steven Bernard. "Inside Isis Inc: The journey of a barrel of oil."
- 359 Bindner, Laurence, and Gabriel Poirot. "ISIS Financing in 2015." *Centre d'Analyse du Terrorisme*. May 2016. <http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/ISIS-Financing-2015-Report.pdf>
- 360 *Ibid.*
- 361 Jaafar, Hadi H., and Eckart Woertz. "Agriculture as a funding source of ISIS: A GIS and remote sensing analysis." *Food policy* (IPC Science and Technology Press) 64 (October 2016): 14–25. Pētnieki norāda uz vēl kādu interesantu un kuteļu jautājumu. Proti, ja reiz iedzīvotāju skaits ir krities un raža pieaugusi, jājautā, kur paliek ražas pārpalikums? Varētu domāt, ka tas, līdzīgi kā nafta, tiek pārdots ārpus *Islāma valsts* robežām.
- 362 Jaafar, Hadi H., and Eckart Woertz. "Agriculture as a funding source of ISIS: A GIS and remote sensing analysis."
- 363 Skat.: Bindner, Laurence, and Gabriel Poirot. "ISIS Financing in 2015"; Jaafar, Hadi H., and Eckart Woertz. "Agriculture as a funding source of ISIS: A GIS and remote sensing analysis."
- 364 Al-Tamimi, Aymenn Jawad. "Archive of Islamic State Administrative Documents (cont.)."
- 365 Reuter, Christoph. "Islamic State Files Show Structure of Islamist Terror Group."

- Spiegel Online*. 18 April 2015. <http://www.spiegel.de/international/world/islamic-state-files-show-structure-of-islamist-terror-group-a-1029274.html>
- 366 *Ibid.*
- 367 Speckhard, Anne, and Ahmer S. Yayla. "The ISIS Emni: Origins and Inner Workings of ISIS's Intelligence Apparatus." *Perspectives on Terrorism*, February 2017.
- 368 Reuter, Christoph. "Islamic State Files Show Structure of Islamist Terror Group."
- 369 Callimachi, Rukmini. "How a Secretive Branch of ISIS Built a Global Network of Killers." *The New York Times*. August 3, 2016. https://www.nytimes.com/2016/08/04/world/middleeast/isis-german-recruit-interview.html?_r=0
- 370 Speckhard, Anne, and Ahmer S. Yayla. "The ISIS Emni: Origins and Inner Workings of ISIS's Intelligence Apparatus."
- 371 Skat.: Almohammad, Asaad H., and Anne Speckhard. "Abu Luqman – Father of the ISIS Emni: Its Organizational Structure, Current Leadership and Clues to its Inner Workings in Syria & Iraq." *The International Center for the Study of Violent Extremism*. April 12, 2017. <http://www.icsve.org/research-reports/abu-luqman-father-of-the-isis-emni-its-organizational-structure-current-leadership-and-clues-to-its-inner-workings-in-syria-iraq/>; Hanoush, Feras. "Who Will Succeed Al-Adnani?" *Atlantic Council*. September 20, 2016. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/who-will-succeed-al-adnani>; UN Security Council Committee. "Ali Musa al-Shawakh." *United Nations Security Council Subsidiary Organs*. February 29, 2016. https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/ali-musa-al-shawakh
- 372 Almohammad, Asaad H., and Anne Speckhard. "Abu Luqman – Father of the ISIS Emni: Its Organizational Structure, Current Leadership and Clues to its Inner Workings in Syria & Iraq."
- 373 *Ibid.*
- 374 *Ibid.*
- 375 Almohammad, Asaad H., and Anne Speckhard. "The Operational Ranks and Roles of Female ISIS Operatives: From Assassins and Morality Police to Spies and Suicide Bombers." *The International Center for the Study of Violent Extremism*. April 23, 2017. <http://www.icsve.org/research-reports/the-operational-ranks-and-roles-of-female-isis-operatives-from-assassins-and-morality-police-to-spies-and-suicide-bombers/>. Lai gan pētnieciskajā literatūrā un liecinieku stāstos šo sieviešu brigāžu eksistence netiek noliegta, tomēr tās loma un mērogs

varētu būt krietni pārspīlēts. Iespējams, *Islāma valsts* siciešu brigādes ir lielākā mērā Rietumu mediju, nevis *Islāma valsts* darinājums.

- 376 Starr, Barbara. "U.S. officials say 6,000 ISIS fighters killed in battles." *CNN Politics*. January 22, 2015. <http://edition.cnn.com/2015/01/22/politics-us-officials-say-6000-isis-fighters-killed-in-battles/>
- 377 Cockburn, Patrick. "War with Isis: Islamic militants have army of 200,000, claims senior Kurdish leader." *The Independent*. 16 November 2014. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-with-isis-islamic-militants-have-army-of-200000-claims-kurdish-leader-9863418.html>
- 378 Gartenstein-Ross, Daveed. "How Many Fighters Does the Islamic State Really Have?" *War on the Rocks*. February 9, 2015. <https://warontherocks.com/2015/02/how-many-fighters-does-the-islamic-state-really-have/>
- 379 Barfi, Barak. "The Military Doctrine of the Islamic State and the Limits of Ba'athist Influence." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 9, no. 2 (February 2016): 18–22.
- 380 Skat.: De Arktine, Norvell B. "Why Arabs Lose Wars." *The Middle East Quarterly* (Middle East Forum) 6, no. 4 (December 1999).
- 381 Barfi, Barak. "The Military Doctrine of the Islamic State and the Limits of Ba'athist Influence." — p. 18.
- 382 Hashim, Ahmed S. "The Caliphate at War: Ideology, War Fighting and State-Formation." *Middle East Policy* (The Middle East Policy Council) XXIII, no. 1 (Spring 2016): 42–58.
- 383 Skat.: Van Buren, Peter. "Dude, where's my Humvee? Islamic State capturing Iraqi equipment at alarming rate." *Reuters*. 2 June 2015. <http://www.reuters.com/article/van-buren-iraq-idUSL1NoYO25X20150602>
- 384 Agence France-Presse. "Isis captured 2,300 Humvee armoured vehicles from Iraqi forces in Mosul." *The Guardian*. 1 June 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/01/isis-captured-2300-humvee-armoured-vehicles-from-iraqi-forces-in-mosul>
- 385 2012. gada 10. decembrī *An Nusra frontes* u.c. mazāku grupējumu kaujiniekiem pēc ilgstošas dikstāves un neveiksmīgiem mēģinājumiem beidzot izdevās sagrābt Sīrijas armijas 111. pulka karabāzi. Vērtīgāko laupījumu savāca *An Nusra fronte* — ar desmit kravas automašīnām tā aizveda un noslēpa hlorīna, zarīna un iprita krājumus. Vēlāk pēc *An Nusra frontes* un *Islāma valsts* sanaidošanās šie ieroči, iespējams, nokļuva *Islāma valsts* rokās. (Doornbos, Harald, and Jean Moussa. "How the Islamic State Seized a Chemical Weapons Stockpile." *Foreign Policy*. August 17, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/17/how-the-islamic-state-seized-a-chemical-weapons-stockpile/>)

- 386 Skat.: Mitzer, Stijn, and Joost Oliemans. "Vehicles and equipment captured and operated by the Islamic State inside Syria." *Oryx Blog*. 10 November 2014. <http://spioenkop.blogspot.com/2014/11/vehicles-and-equipment-captured-and.html>; "Vehicles and equipment captured, operated and destroyed by the Islamic State inside Iraq." *Oryx Blog*. 22 November 2014. <http://spioenkop.blogspot.com/2014/11/vehicles-and-equipment-captured.html>
- 387 Solomon, Erika. "Isis: The munitions trail." *Financial Times*. November 30, 2015. <https://www.ft.com/content/baad34e4-973c-11e5-9228-87e603d47bdc>
- 388 Conflict Armament Research. *Islamic State Ammunition in Iraq and Syria*. London: Conflict Armament Research, October 2014.
- 389 Conflict Armament Research. *Islamic State Weapons in Kobane*. London: Conflict Armament Research, April 2015.
- 390 Chivers, C. J. "ISIS' Ammunition Is Shown to Have Origins in U.S. and China." *The New York Times*. October 5, 2014. https://www.nytimes.com/2014/10/06/world/isis-ammunition-is-shown-to-have-origins-in-us-and-china.html?_r=0
- 391 Dabiq. "Reflections on the Final Crusade." October 11, 2014 — p. 41.
- 392 Īsi par *Islāma valsts* bezpilota lidaparātiem skat.: Watson, Ben. "The Drones of ISIS." *Defence One*. January 12, 2017. <http://www.defenseone.com/technology/2017/01/drones-isis/134542/?oref=d-topstory>
- 393 Baraniuk, Chris. "Small drone 'shot with Patriot missile.'" *BBC News*. 15 March 2017. <http://www.bbc.com/news/technology-39277940>
- 394 Conflict Armament Research. *Standardisation and Quality Control in Islamic State's Military Production*. London: Conflict Armament Research, 2016 — p. 4.
- 395 *Ibid.* — p. 30.
- 396 *Ibid.* — p. 5–6, 31.
- 397 *Ibid.* — p. 11–15.
- 398 *Ibid.* — p. 12.
- 399 *Ibid.* — p. 24.
- 400 Reuter, Christoph. "Islamic State Files Show Structure of Islamist 'Terror Group.'" *Current History* (Daniel Mark Redmond) 113, no. 767 (December 2014) — p. 343.
- 402 "Dažkārt cilvēki ar sliktāko pagātni rada labāko nākotni," tā vēsta kāds *Islāma valsts* propagandas plakāts. Par krimināli sodītu un reliģiski mazizglītotu rekrūšu piesaistīšanu skat.: (Dearden, 2016)
- 403 Par karojošā džihāda pārorientāciju uz tālo ienaidnieku, par lokālā un globālā nozīmi un to, ka nebūt ne visa džihāda kustība kļuva transnacionāla, skat.: Gerges, Fawaz A. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

- 404 Bin Ladin, Usama. "SOCOM-2012-0000019." *Letters from Abbottabad*. Abbottabad, 2010 — pp. 22–23.
- 405 Al-Baghdadi, Abu Bakr. "Though the Unbelievers Be Averse."
- 406 Par to rakstija nedaudz, un "septiņu posmu plānu" neuztvēra ļoti nopietni. Skat., piemēram: Musharbash, Yassin. "The Future of Terrorism: What al-Qaida Really Wants." *Spiegel Online*. 12 August 2005. <http://www.spiegel.de/international/the-future-of-terrorism-what-al-qaida-really-wants-a-369448.html>; Roggio, Bill. "The Seven Phases of The Base." *FDD's Long War Journal*. August 15, 2005. http://www.longwarjournal.org/archives/2005/08/the_seven_phase.php
- 407 Fishman, Brian H. *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*. New Haven: Yale University Press, 2016 — p. 57.
- 408 *Ibid.* — p. 9.
- 409 "Mežonības pārvaldības" tekstā vairāki temati sakrīt ar citām ievērojamām tālaika publikācijām. Tomēr, kā raksta Brahmans un Makkants, tas drīzāk liecina par to, ka Nādži darbs atspoguļo *Al Kāidas* "augstākās vadības domāšanu kopš deviņdesmito gadu nogales." (Brachman, Jarret M., and William F. McCants. "Stealing Al Qaeda's Playbook." *Combating Terrorism Center*. February 2006. <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf> — p. 11)
- 410 Īsi par "Mežonības pārvaldību" skat.: Brachman, Jarret M., and William F. McCants. "Stealing Al Qaeda's Playbook."; Wright, Lawrence. "The Master Plan." *The New Yorker*. September 11, 2006. <http://www.newyorker.com/magazine/2006/09/11/the-master-plan>
- 411 Naji, Abu Bakr. *The Management of Savagery* — pp. 37–38.
- 412 *Ibid.* — p. 28.
- 413 Terorisma pētnieks Fauazs Džerdžezs raksta, ka *Islāma valsts* stratēģijas pamatā ir trīs darbi, no kuriem plaši zināma ir "Mežonības pārvaldība", taču svarīgi ir arī abi pārējie: "Ievads džihāda jurisprudencē" un "Svarīgākais, lai sagatavotos". Tekstus vieno vismaz trīs idejas: aicinājums uz totālu karu un uzbrūkošā džihāda aizstāvība, lai novājinātu pretinieku un izraisītu haosu; neaizmirstot tālo ienaidnieku, prioritāte ir vietējās sekulārās varas; pamudinājums slepkavot bez žēlastības. (Gerges, Fawaz A. *ISIS: A History* — pp. 34–36)
- 414 Naji, Abu Bakr. *The Management of Savagery* — p. 19.
- 415 *Ibid.* — p. 31.
- 416 Par pelēkās zonas tematu skat., piemēram: Atran, Scott, interview by Nicolas Delesalle. *Attentats, "zone grise" et chaos : la stratégie mortifère de l'organisation Etat islamique* Télérama. 23 March 2016.

- 431 Shane, Scott. *Objective Troy: A Terrorist, a President, and the Rise of the Drone*.
- 432 Par Islāma valsts propagandu digitālajā laikmetā skat.: Kūlis, Māris. "Propaganda of 'Islamic state' in the Digital Age." *Religious-Philosophical Articles* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), no. 20 (2016): 98–114.
- 433 BBC. "'There is no news': What a change from 1930 to today." *BBC News*. 18 April 2017. <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-39633603>
- 434 Habermas, Jürgen. "Fundamentalism and Terror: A Dialogue with Jürgen Habermas." In *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*, by Giovanna Borradori, 25–43. Chicago: University of Chicago Press, 2003 — p. 34.
- 435 Atran, Scott. "Why ISIS has the potential to be a world-altering revolution."
- 436 Winter, Charlie. "Shocked by the 'cubs of the caliphate'? Of course you are — that's ISIS's plan." *The Guardian*. 5 January 2016. https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jan/05/cubs-of-caliphate-isis-children-videos-propaganda?CMP=share_btn_tw
- 437 Baudrillard, Jean. *The Spirit of Terrorism* — pp. 29–30.
- 438 Skat.: Roudi, Farzaneh. *Youth Population and Employment in the Middle East and North Africa: Opportunity or Challenge?* Salīdzinājumam — Eiropas Savienības valstīs tas ir 42,2 gadi! ("Population structure and ageing." *Eurostat*. June 2016. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing#Population_structure)
- 439 Talbot, David. "Fighting ISIS Online." *MIT Technology Review*. September 30, 2015. <https://www.technologyreview.com/s/541801/fighting-isis-online/>
- 440 Militārā džihāda pētnieks Ārons Zelins, aplūkojot Islāma valsts propagandas produkciju desmit dienu laikā 2015. gada aprīlī, secināja — priekšstats par to, ka Islāma valsts propaganda aprobežojas ar eksekūciju videoierakstiem, gluži vienkārši ir aplams. No 123 piemēriem tikai vienā bija redzama eksekūcija. (Zelin, Aaron Y. "Picture Or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output." *Perspectives on Terrorism* (Terrorism Research Initiative) 9, no. 4 (2015))
- 441 Abū Abdullāha al Masri stratēģijas dokumentā "*Islāma valsts pārvaldīšanas principi*" ierosina mediju pārvaldību veidot trīsdaļīgu. Pati galvenā būtu centrālā mediju aģentūra, kas cieši sadarbotos ar visaugstāko valsts vadību, lai noteiktu mediju produkcijas mērķus un uzdevumus. Savukārt reģionos darbotos citi mediju centri, kas, ņemot vērā virsvadības norādes, savu darbību pielāgotu reģiona specifikai. Trešā mediju grupa būtu t.s. papildu mediji, kas pilda dažādus uzdevumus. Islāma teroristisko organizāciju pētnieks Tamimī norāda, ka realitāte precīzi atspoguļo šo plānu. (Al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Islamic State 'Masterplan' of Administration – Some Analytical Notes.")

- 442 Winter, Charlie. *Documenting the Virtual 'Caliphate'*. London: Quilliam, 2015. Īss un ilustrēts pētījuma izklāsts: Winter, Charlie. "Fishing and ultraviolence." *BBC News*. 6 October 2015. <http://www.bbc.co.uk/news/resources/ids-88492697-b674-4c69-8426-3ed17b7daed>
- 443 Winter, Charlie. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam, 2015 — pp. 22–31.
- 444 Šādu uzskatu apliecina arī ASV Īpašo uzdevumu spēku Tuvajos Austrumos komandieris, ģenerālmajors Maikls Nagata: "Mums jāatceras, ka lielākoties viņu vēstis nav domātas mums. Mēs neesam adresāts. Viņi prēcājas redzēt mūs sarniknotus, taču īstenībā viņi visupirms vērsas pie cilvēkiem, kurus pievelk viņu karogs." (Schmitt, Eric. "In Battle to Defang ISIS, U.S. Targets Its Psychology." *The New York Times*.)
- 445 Skat., piemēram, ziņas Latvijas medijos: Diena, LETA. "Islāma valsts Jordānijas pilotu sadedzina dzīvu." *Diena*. 2015. gada 3. februāris. http://www.diena.lv/raksts/pasaule/tuvie-austrumi/papildinats-1957-_islama-valsts_-jordanijas-pilotu-sadedzina-dzivu-14086258; LETA, AFP. "Islāma valsts" dižojas ar kārtējo slepkavību – Jordānijas lidotāja sadedzināšanu." *Kasjauns.lv*. 2015. gada 3. februāris. <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/184479/islama-valsts-dizojas-arkartejo-slepkavibu--jordanijas-lidotaja-sadedzinasanu>; Delfi. "Islāma valsts' kaujinieki dzīvu sadedzinājuši sagūstītu Jordānijas pilotu." *Delfi*. 2015. gada 3. februāris. <http://www.delfi.lv/news/arzemes/islama-valsts-kaujinieki-dzivu-sadedzinajusi-sagustitu-jordanijas-pilotu.d?id=45537012>
- 446 Piemēram, *Islāma valsts* propagandas žurnālā *Dabiq* pirmajā numūrā, lieki nekautrējoties, tiek reklamēti labumi, kādus gūšot *Islāma valsts* iedzīvotāji, piemēram, "drošība un stabilitāte", "pārtikas pieejamība", "noziedzības samazināšanās" utt. Skat., piemēram, bet ne tikai: *Dabiq*. "Halab Tribal Assemblies." July 5, 2014: 12–15.
- 447 Propagandas leksika, šķiet, nekur nav īpaši oriģināla. Sarkanā Armija "atbrivoja" Latviju, ASV "atbrivoja" Irāku un arī *Islāma valsts* ncreti savus iekarojumus dēvē par "atbrivošanu".
- 448 Par sociālo tīklu nozīmīgumu *Islāma valsts* propagandas mašīnērijā skat., piemēram: Koerner, Brendan I. "Why ISIS Is Winning the Social Media War." *Wired*. 2016. <https://www.wired.com/2016/03/isis-winning-social-media-war-heres-beat/>
- 449 Rafiq, Haras. "Foreword." In *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*, by Charlie Winter. 4-6. London: Quilliam, 2015 — p. 4.
- 450 Nissen, Thomas Elkjer. *The Weaponization of Social Media*. Copenhagen: Royal Danish Defence College, 2015 — pp. 49–50.

- 451 *Ibid.* — pp. 52–53.
- 452 Vertikālās un horizontālās propagandas jēdzienus ieviesa Žaks Eluls darbā “*Propagandes*” (1962). Skat.: Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. Translated by Konrad Kellen and Jean Lerner. New York: Vintage Books, 1973 — pp. 79–84.
- 453 Ellul, Jacques. *Propaganda* — p. 209. Arī: “Mūsdienu propagandas mērķis vairs nav mainīt idejas, tai ir jāizraisa darbība. Tās mērķis ir nevis panākt piesliešanos doktrīnai, bet gan to, ka indivīds nedomājot iesaistās rīcībā. Tās mērķis vairs nav izmainīt viedokli, bet gan modināt aktīvu un mirisku ticību.” (Ellul, Jacques. *Propaganda* — p. 25)
- 454 Par Islāma valsts mediju industrijas vēsturi kopš 2003. gada skat.: Whiteside, Craig. “Lighting the Path: the Evolution of the Islamic State Media Enterprise (2003-2016).” *ICCT Research Paper*, November 2016.
- 455 Al-Zawahiri, Ayman. “Letter from al-Zawahiri to al-Zarqawi.” *GlobalSecurity*. October 11, 2005. http://www.globalsecurity.org/security/library/report/2005/zawahiri-zarqawi-letter_9jul2005.htm
- 456 Miller, Greg, and Souad Mekhennet. “Inside the surreal world of the Islamic State's propaganda machine.” *The Washington Post*. November 20, 2015. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/inside-the-islamic-states-propaganda-machine/2015/11/20/051e997a-8cc6-11e5-acff-673ae92ddd2b_story.html
- 457 Koerner, Brendan I. “Why ISIS Is Winning the Social Media War.” *Wired*. 2016. <https://www.wired.com/2016/03/isis-winning-social-media-war-heres-beat/>
- 458 Sārts, Jānis. “The Two sided dice: communications & cyber.” *Konference “Kiberšābs”*. 2015. gada 1. oktobris. <http://straume.lmt.lv/lv/konferences/konferences/the-two-sided-dice-communications-cyber/1349>
- 459 Berger, J.M., and Jonathon Morgan. *The ISIS Twitter Census: Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2015.
- 460 Pētījumā “Radikalizācija digitālajā laikmetā” tā autori centās noskaidrot, vai zinātniskajā literatūrā daudzkārt izskanējušais uzskats, ka internets veicina radikalizāciju, atbilst realitātei. Izpētot vairākus gadījumus, viņi konstatēja, ka tā ir tikai daļēji. Jā, nūdien, interneta tehnoloģijas sniedz plašākas iespējas radikalizēties un patiešām ievēl t.s. atbalsi kamerās (*echo chamber*), tomēr nav taisnība, ka internets paātrina radikalizāciju un likvidē vajadzību pēc tikšanās un komunikācijas ar dzīviem cilvēkiem. (von Behr, Inea, Anais Reding, Charlie Edwards, and Luke Gribbon. *Radicalisation in the digital era: The use of the internet in 15 cases of terrorism and extremism*. PDF. Cambridge, Brussels: RAND Europe, 2013)

- 461 Marshall, Alex. "How Isis got its anthem." *The Guardian*. 9 November 2014. <https://www.theguardian.com/music/2014/nov/09/nasheed-how-isis-got-its-anthem>
- 462 Vincent, James. "I Can Haz Islamic State Plz: Isis propaganda on Twitter turns to kittens and lolpeak." *The Independent*. 21 August 2014. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/isis-propaganda-on-twitter-turns-to-kittens-and-lolpeak-i-can-haz-islamic-state-plz-9683736.html>
- 463 Par *Islāma valsts* propagandas videoklipu "holivudisko" izteiksmes stilu skat.: Dauber, Cori E., and Mark Robinson. "ISIS and the Hollywood Visual Style." *Jihadology*. July 6, 2015. <http://jihadology.net/2015/07/06/guest-post-isis-and-the-hollywood-visual-style/>
- 464 Rose, Steve. "The Isis propaganda war: a hi-tech media jihad." *The Guardian*. 7 October 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/07/isis-media-machine-propaganda-war>
- 465 Kissinger, Henry, interview by Jeffrey Goldberg. *World Chaos and World Order: Conversations With Henry Kissinger*
- 466 Ackerman, Spencer. "US has trained only 'four or five' Syrian fighters against Isis, top general testifies." *The Guardian*. 16 September 2015. <https://www.theguardian.com/us-news/2015/sep/16/us-military-syrian-isis-fighters>
- 467 Cockburn, Patrick, interview by Jessica Desvarieux. *Obama's 'Moderate' Syrian Rebels Are Nowhere to Be Found* The Real News Network. Baltimore. September 12, 2014.
- 468 *Dabiq*. "Reflections on the Final Crusade." — p. 41.
- 469 Martin, Patrick, and Christopher Kozak. "The Pitfalls of Relying on Kurdish Forces to Counter ISIS." *ISW Backgrounders and Reports*, February 3, 2016 — pp. 3-4.
- 470 Cockburn, Patrick. "End Times for the Caliphate?" *London Review of Books*, 3 March 2016: 29-30.
- 471 WikiLeaks. "The Podesta Emails." *WikiLeaks*. n.d. <https://wikileaks.org/podesta-emails/emailid/3774>
- 472 Weinberg, David Andrew. *Qatar and Terror Finance. Part I: Negligence*. Center on Sanctions and Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies, Washington, DC: FDD Press, 2014; Weinberg, David Andrew. *Qatar and Terror Finance. Part II: Private Funders of al-Qaeda in Syria*. Center on Sanctions and Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies, Washington, DC: FDD Press, 2017.
- 473 Reuters. "German minister accuses Qatar of funding Islamic State fighters."

- Reuters. August 20, 2014. <http://www.reuters.com/article/us-iraq-security-germany-qatar-idUSKBN0GK11720140820>
- 474 Turcija visas apsūdzības ir noraidījusi, un neapstrīdamus pierādījumus par tās vainu nevienam nav sniedzis, taču minējumu par iespējamo Turcijas un *Islāma valsts* sadarbību ir daudz. Skat., piemēram: Chulov, Martin. "Turkey sends in jets as Syria's agony spills over every border." *The Guardian*. 26 July 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/jul/26/isis-syria-turkey-us?CMP=share_btn_rw; Phillips, David L. "Research Paper: ISIS-Turkey Links." *HuffPost*. 11 September 2014. http://www.huffingtonpost.com/david-l-phillips/research-paper-isis-turke_b_6128950.html
- 475 Skat., piemēram: Orton, Kyle W. "The Error of Arming the Syrian Kurds." *The New York Times*. June 6, 2017. https://www.nytimes.com/2017/06/06/opinion/syria-kurds-isis-raqqa.html?_r=0
- 476 Morris, Loveday. "Battle to banish Islamic State from Mosul could become a mess." *The Washington Post*. October 12, 2016. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/battle-to-banish-islamic-state-from-mosul-could-become-a-mess/2016/10/11/a78d78d2-8a58-11e6-8cdc-4fbb1973b506_story.html?utm_term=.e9d938430dae
- 477 *The Economist*. "The battle for Mosul." *The Economist*. 6 October 2016.
- 478 Gopal, Anand. "The Hell After ISIS." *The Atlantic*. May 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/05/the-hell-after-isis/476391/>
- 479 Amnesty International. "Investigate reports Iraqi forces tortured and killed villagers near Mosul in 'cold blood'." *Amnesty International*. November 10, 2016. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/investigate-reports-iraqi-forces-tortured-and-killed-villagers-near-mosul-in-cold-blood/>
- 480 Skat.: Parker, Ned, and Jonathan Landay. "Special Report: Massacre reports show U.S. inability to curb Iraq militias." *Reuters*. August 23, 2016. <http://www.reuters.com/article/us-iraq-massacres-falluja-special-report-idUSKCN10YrVD>; George, Susannah, Desmond Butler, and Maya Alleruz-zo. "Iraq routed IS from Ramadi at a high cost: A city destroyed." *Associated Press News*. May 5, 2016. <https://www.apnews.com/627a3057be2544d68aa75897e299a162>
- 481 Rodgers, Lucy, Nassos Stylianou, and Daniel Dunford. "What's left of Mosul?" *BBC News*. 9 August 2017. <http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-9d41ef6c-97c9-4953-ba43-284cc62ffdd0>
- 482 Mroue, Bassem, and Zeina Karam. "Devastation in Raqqa raises questions about cost of victory." *Associated Press News*. 20 October 2017. <https://www>

- apnews.com/d319a4a054bb448f924f439811d1f73b/Devastation-in-Raqqa-raises-questions-about-cost-of-victory; Lund, Aron. "The Islamic State Is Collapsing, but Raqqā Is in Ruins." *The Century Foundation*. October 18, 2017. <https://tcf.org/content/commentary/islamic-state-collapsing-raqqā-ruins/>
- 483 Barret, Richard. *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returns*. PDF. The Soufan Center, October 2017 — pp. 5, 18–21.
- 484 Skat., piemēram: Gambhir, Harleen. *The Virtual Caliphate: ISIS's Information Warfare*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2016.
- 485 Citēts no: Heidegers, Martins. "Ničes vārdi "Dievs ir miris"." *Malkasceļi*, tulk. Rihards Kūlis. Rīga: Intelekt, 1998 — 146. lpp.
- 486 Par "Dieva nāvi" skat., piemēram: Krūmiņa-Korkova, Solveiga. *Sensus divinitatis: vingrinājumi filozofiskajā teoloģijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2012 — 125.–157. lpp.

GLOSĀRIJS

Glosārijā terminu arveide un skaidrojumi ir patapināti no Ingrīdas Kleinhofas un Leona Taivāna raksta “No arābu valodas aizgūto terminu latviskošana un lietojums” (LU Raksti Nr. 813. Orientālistika. Starpkultūru komunikācija: Āzija, Eiropa, Latvija. Rīga: LU, 2016 — 112.–126. lpp.). Grāmatas publicēšanas laikā Kleinhofas un Taivāna terminu saraksts ir uzskatāms par jaunāko un precīzāko. Tā autori raksta, ka “tiekušies saglabāt arābu vārdu skanējumu oriģinālvalodā, ciktāl tas ir savienojams ar latviešu valodas fonētikas un gramatikas likumiem.” (112. lpp.) Tālāk ir uzrādīti tikai tie jēdzieni un termini, kas attiecas uz šo grāmatu.

Abāsīdi, Abāsīdu dinastija, Abāsīdu kalifāts (العباسيون — al-'abbāsījūn).
ajatolla (آية الله — 'ājatu-llāh) — 'Allāha zīme' — šiitu reliģiskais
likumdevējs.

ajāts (آية — āja[tun]) — Korāna pants.

akīda (عقيدة — 'aqīda) — islāma kā reliģijas pamatprincipi.

alavīti (علوية — 'alawijja) — islāma sekta.

Allāhs (الله — allāh) — Dieva nosaukums islāmā.

Apmetņa ļaudis (أهل الكساء — 'ahlu-l-kisā') — “svētā ģimene” šiitu
islāmā: tikai pravietis Muhammads, Fātīma, Alī bin Abi Tālibs, al
Hasans un al Huscins.

apslēptais imāms — al Mahdī, cilvēces glābējs, Mesija šiitu islāmā.

Āšūra, sēru dekāde (عاشوراء — 'āšūrā) — muharrama mēneša pirmās
desmit dienas, kad notiek Āšūras sēru gājieni un sevis šaustīšana.

bidāa, nelok. (بداعة — bid'a) — nosodāms reliģisks jaunievedums.

bilā kaifa, nelok. (بلا كيف — bilā kaifa) — “nevaicājos, kāpēc”: dogma par Korāna pretrunu nekritisku pieņemšanu.

burkā, nelok., siev. dz. (بُرْقُع — burqu‘) — visu sievietes ķermeni, ieskaitot seju, pilnībā nosedzošs, brīvi krītošs apģērbs.

daava (دعوة — da‘wa, ‘ielūgums, [uz]aicinājums’) — islāma misija (misionārisms).

Dieva sūtņis (رسول الله — rasūlu-llāh) — pravieša Muhammada tituls. divpadsmit imāmu šīti (اثنا عشرية — ithnā‘ashariyyah) — šītu islāma atzars.

dīzie pravieši (أولو العزم — ‘ulū l-‘azm) — “garā stiprie” — kopīgs nosaukums islāma praviešiem:

Noass (نوح — Nūh),

Ābrahams (إبراهيم — ‘ibrāhīm),

Mozus (موسى — mūsā),

Jēzus (عيسى — ‘isā) un

Muhammads (محمد — muhammad).

džihāds (جهاد — žihād) — “cīņa”, “cīņiņš”, “smags darbs”.

džizja (جزية — žizja) — “grāmatas ļaužu” (jūdu, kristiešu, zoroastriešu) maksātā galvasnauda.

emirāts (إمارة — ‘imāra) emīra pārvaldīta valsts.

emīrs (أمير — ‘amīr) — arābu ‘princis’, ‘valdnieks’. Valdošās personas, arī valdošās dzimtas piederīgā tituls (dažās musulmaņu zemēs).

eņģeļi (ملائكة — al-‘iika).

fakīha vara (ولاية الفقيه — wilājatu-l-faḡih) — islāmisko juristu vara.

fakīhs (فقيه — faḡih) — islāma teologs — jurists, no فقه — fiqh — islāma jurisprudence.

fard al-ain (فرض العين — fard al-‘ayn) — ikviena musulmaņa reliģiskie pienākumi (lūgšanas, gavēnis u. c.).

fard al-kifāja (فرض الكفالية — fard al-kifāja) — kopienas reliģiskie pienākumi (apbērēšana u. c.).

fatva (فتوى — fatwā) — autoritatīvs juridisks viedoklis islāmā.

- hadīss (حديث — hadīḡ), dsk. hadīsi (أحاديث — 'ahādīt) — stāstījums par pravieša Muhammada dzīvi, izteicieniem un rīcību dažādās situācijās.
- hadžs (حج البيت — hažžu-l-beiti) — obligātais svētceļojums uz Meku.
- halāls, liecv., īp. v. (حلال — ḡalāl) — "atļautais" islāmā.
- harāms (حرام — ḡarām) — "aizliegtais" islāmā.
- hāridžīti (الخوارج — al-ḡawāriž) — "aizgājušie", viena no islāma sektām.
- hidžābs (حجاب — hižāb) — burt. 'apsegs' vai 'aizsegs', 'aizklājs' — musulmaņu sieviešu galvassega; arī 'sievietes ķermeņi nosedzošs apģērbs'. Arī: islāmā pieņemtā sieviešu apģērba vispārīnājums.
- hidžra (هجرة — hižra) — "Muhammada emigrācija" (no Mekas uz Medīnu 622. g.); hidžras kalendāra sākuma datējums.
- hidžras kalendārs (التقويم الهجري — at-taqwīmu-l-hižrij) — lunārais kalendārs, kas sākās 622. g.
- humss (خمس — hūms) — vēst.: "piektās daļas" nodoklis no kara laupījuma par labu kalīfam un musulmaņu ummai.
- hutba (خطبة الجمعة — huṡbatu-l-žumu'a) — piektdienas sprediķis mošejā.
- iblis (إبليس — 'iblis) — Šaitāna pavārds.
- idžmā (إجماع — 'idžmā') — reliģisko autoritāšu vienprātība.
- idžtihāds (إحتهاد — idžtihād) — pētījumi islāma jurisprudencē.
- imamāts (إمامة — 'imāma) — islāma teokrātiskas valsts nosaukums.
- imāma prombūtne (غيبة — ḡaiba);
 mazā prombūtne (الغيبة الصغرى — al-ḡaibatu-s-suḡrā);
 lielā prombūtne (الغيبة الكبرى — al-ḡaibatu-l-kubrā).
- imāms (إمام — 'imām) — musulmaņu publiskās lūgšanas vadītājs; galvenais mācītājs mošejā. Arī: musulmaņu augstākā valdnieka tituls, gk. pie šiītiem; valdnieks, kam ir šāds tituls.
- isnāds (إسناد — 'isnād) — hadīsa teicēju ķēde.
- Kaaba (الكعبة — al-ka'ba) — islāma galvenā svētvietā Mekā.
- kalāms (علم الكلام — 'ilmu-l-kalām) — islāma teoloģija.

- kalifāts (خِلافة — *hilāfa*) — kalifa pārvaldīta teokrātiska valsts.
- kalīfs (خَلِيفَة — *halīfa*) — islāma zemēs — valdnieks, kam pieder laicīgā un garīgā vara; šā valdnieka tituls.
- kasbs (كسب - *kasb*) — predestinācijas mācība (cilvēka labā vai ļaunā darīšana, rīcība saskaņā ar Dieva iepriekš nolēmumu).
- kāfirs (كافر — *kāfir*) — ķecēris.
- Korāns (القرآن — *al-qur'ān*) — svētie raksti islāmā.
- kufrs (كفر — *kufir*) — ķecēriba.
- kuraiši (قريش — *quraiš*) — kuraišu cilts; arī: kuraišīti — cilts, pie kuras piederēja pravietis Muhammads.
- lielajatolla (آية الله العظمى — *'ājatu-llāhi-l-'uzmā*) — šiītu reliģisko likumdevēju augstākā autoritāte.
- lielmuftijs (كبير المفتين — *kabīru-l-muftīn*) — islāma reliģisko likumdevēju galva.
- maasūms, īp. v. (معصوم — *ma'sūm*) — “nemaldīgs” (pravietis, imāms).
- maulānā (مولانا — *maulānā*) — godbijīga musulmaņu garīdznieka uzruna, tulkojumā “mūsu kungs”.
- Medīnas konstitūcija (صحيفة المدينة — *ṣaḥīfatu-l-madīna* vai ميثاق المدينة — *mīthāqu-l-madīna* vai دستور المدينة — *dastūru-l-madīna*) — pirmais dokuments, kas regulē valsts un reliģisko kopienu attiecības islāma valstī, apm. 622–630.
- minarets (منذنة — *mi'zana*) — mošcjas tornis, no kura skan aicinājums uz lūgšanu.
- mošeja (مسجد — *masžid*) — musulmaņu dievnams.
- muftijs (مفتي — *muftī*) — islāma jurisprudences speciālists, gk. sunnītu.
- mulla (no arābu مولى — *maulā*) — mācītājs islāmā. Mūsdienās lieto arī vārdu “šeihš”, it īpaši šiīti.
- Nama ļaudis jeb Pravieša ģimene (أهل البيت — *'ahlu-l-bcit*) — plašāks pravieša Muhammada ģimenes loks.
- nashs (النسخ — *an-nash*) — “pārrakstīšana”, arī: “atcelšana” — Korāna un sunnas ekseģēzes princips, ka vēlākais apgalvojums atceļ agrāko.

nikābs (نقاب – niqāb) — scjas apsegs, kas atstāj šauru spraugu acīm.

Nēsā kopā ar hidžābu.

Osmaņi, Osmaņu dinastija (السلالة العثمانية — as-salālatu-l-uḡmānījja).

parandža (no فرنجية — faranžija — “franču, ārzemju [tērps]” burkā paveids no bieza, smaga auduma ar zirgu astru sietiņu, kas aizsedz scju.

pravieša Muhammada pārdabiskie ceļojumi (الإسرائء والمعراج — al-'isrā' wa-l-mi'rāj) (uz Jeruzalemi; septiņām debess sfērām).

ramadāna gavēnis (شهر صوم رمضان — šaumu šahra ramadān) — gavēnis ramadāna mēnesī.

Safavīdi, Safavīdu dinastija (الصفويون — aš-šafawijūn

vai ال صفويان — 'āl šafawijān).

sultānāts (سلطنة — saltana) — sultāna pārvaldīta monarhistiska valsts; sultāna valdīšana.

sultāns (سلطان — sultān) — viens no musulmaņu monarhu tituliem.

sunna (سنة — unna) — islāma tekstu krājums, kurā ietilpst stāstījumi par pravieša Muhammada dzīvi, izteicieniem un rīcību dažādās situācijās.

sūfiju organizācijas, brālības (فتوة — futuwwa).

sūfisms (التصوف — at-taṣawwuf).

sūra (سورة — sūra) — Korāna nodaļa.

šahāda (šahāda) — (الشهادتان — šahādatān, ticības apliecinājums

divās daļās), musulmaņu ticības apliecinājums (lā ilāha illa-llāh wa-muhammadun rasūlu-llāh, tulk.: “(1) Nav cita dieva, izņemot Vienīgo Dievu, un (2) Muhammads ir viņa pravietis.”).

šaitāns, arī šaitāns, dsk. šaitāni (شيطان — šaitān) — islāmā: Sātans; arī: ļaunais gars.

šariats (شريعة — šarī'a) — islāma tiesisko, sadzīves un reliģisko normu kopums.

šāhs (شاه — šāh) — monarha tituls Irānā, Afganistānā un Indijā; persona, kam ir šāds tituls.

šeihš (شيخ — šeih) — ‘vecais, vecākais, vecs vīrs’. 1. Arābu klejotāju cilts vai cilšu savienības galva. 2. Musulmaņu mācītājs. 3. Ciema vecākais (dažām Tuvo Austrumu tautām).

širks (شرك — širk) — viendievības zaimošana.

šūra (شورى — šūrā) — vēst.: cilts vecājo padome pirmsislāma Arābijā; kalīfa vēlētajū padome; augstākā padomdevēju sapulce kalifātā.

taavils (تأويل — ta'wīl) — Korāna alegoriskā jeb ezotēriskā ekseģēze.

tafsīrs (تفسير — tafsīr) — Korāna ekseģēze.

Taisnīgo kalīfu periods (632–661) (الخلفاء الراشدين — al-hulafā'u-r-rāshidūn).

takfīrs (تكفير — takfīr) — musulmaņa ekskomunikācija (pasludināšana par ķeceri).

tauhīds (توحيد — tauhīd) — viendievība islāmā; arī: viendievības pasludināšana.

ticīgais (مؤمن — mu'min)

Ticīgo pavēlnieks (أمير المؤمنين — 'amīru-l-mu'minīn) — valdnieka tituls islāma valstī.

ulemi (علماء — 'ulamā') — islāma juristi, zinātnieki, skolotas garīgās autoritātes

Umaijadi, Umaijadu dinastija (الأمويون — al-'umawijūn vai بنو أمية, banū 'umajja).

umma (أمة — 'umma) — pasaules musulmaņu etniskā, politiskā un reliģiskā kopība.

zakāts jeb “šķīstišanas nodoklis” (الزكاة — az-zakāt) — viens no pieciem islāma stūrakmeņiem.

Zamzama (زمزم — zamzam) — aka blakus Kaabai, kuras ūdeni musulmaņi uzskata par svētītu.

zimmījs (نمى — zimmijj) — “Grāmatas reliģijai” piederīgo (jūdu, kristiešu, zoroastriešu) apzīmējums un viņu sociālais statuss islāma valstī.

zuhūrs (الظهور — az-zuhūr) — apslēptā imāma parādīšanās.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

- Aaron, David. *In Their Own Words: Voices of Jihad*. Santa Monica: RAND Corporation, 2008.
- Abdul-Zahara, Qassim, and Zeina Karam. "Elusive Al-Qaeda leader in Syria stays in shadows." *The Times of Israel*. November 4, 2013. <http://www.timesofisrael.com/elusive-al-qaeda-leader-in-syria-stays-in-shadows/>
- Ackerman, Spencer. "US has trained only 'four or five' Syrian fighters against Isis, top general testifies." *The Guardian*. 16 September 2015. <https://www.theguardian.com/us-news/2015/scp/16/us-military-syrian-isis-fighters>
- al-Adnani, Abu Mohammad. "ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as 'Islamic State'." *SITE*. June 29, 2014. <https://news.siteintelgroup.com/Jihadist-News/isis-spokesman-declares-caliphate-rebrands-group-as-islamic-state.html>
- Agence France-Presse. "Isis captured 2,300 Humvee armoured vehicles from Iraqi forces in Mosul." *The Guardian*. 1 June 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/01/isis-captured-2300-humvee-armoured-vehicles-from-iraqi-forces-in-mosul>
- Al Jazeera. "Iraqi al-Qaeda chief rejects Zawahiri orders." *Al Jazeera*. June 15, 2013. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013615172217827810.html>
- Al Qaeda. *Al Qaeda Handbook*. PDF. U.S. Department of Justice, n.d.
- Al Qa'idi, Abu Amru. *A Course in the Art of Recruiting*. PDF. Translated by Abu Mujahid and Abu Khalid. n.d.
- Albright, Madeleine, interview by Leslie Stahl. "An interview with Madeleine Albright." *60 Minutes*. CBS. May 12, 1996.
- Ali, Ayaan Hirsi. *Infidel: My Life*. 2008. New York: Atria Books, 2008.

- Ali, Mohamed M., John Blacker, and Gareth Jones. "Annual mortality rates and excess deaths of children under five in Iraq, 1991-98." *NoIntervention*. April 2003. http://nointervention.com/archive/Iraq/org/excess_mortality_in_Iraq.pdf
- Alyahya, Mohammed. "Don't Blame 'Wahhabism' for Terrorism." *The New York Times*. October 19, 2016. https://www.nytimes.com/2016/10/20/opinion/dont-blame-wahhabism-for-terrorism.html?_r=0
- Almohammad, Asaad H., and Anne Speckhard. "Abu Luqman – Father of the ISIS Emni: Its Organizational Structure, Current Leadership and Clues to its Inner Workings in Syria & Iraq." *The International Center for the Study of Violent Extremism*. April 12, 2017. <http://www.icsvc.org/research-reports/abu-luqman-father-of-the-isis-emni-its-organizational-structure-current-leadership-and-clues-to-its-inner-workings-in-syria-iraq/>
- . "The Operational Ranks and Roles of Female ISIS Operatives: From Assassins and Morality Police to Spies and Suicide Bombers." *The International Center for the Study of Violent Extremism*. April 23, 2017. <http://www.icsvc.org/research-reports/the-operational-ranks-and-roles-of-female-isis-operatives-from-assassins-and-morality-police-to-spies-and-suicide-bombers/>
- Amnesty International. "Ethnic cleansing on historic scale: the Islamic State's systematic targeting of minorities in northern Iraq." *Amnesty International*. September 2, 2014. <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE14/011/2014/en/>
- . "Investigate reports Iraqi forces tortured and killed villagers near Mosul in 'cold blood'" *Amnesty International*. November 10, 2016. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/investigate-reports-iraqi-forces-tortured-and-killed-villagers-near-mosul-in-cold-blood/>
- al-Anani, Khalil. *Inside the Muslim Brotherhood: Religion, Identity, and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Annunziato, Alessandro, Ioannis Andredakis, and Pamela Probst. *Impact of flood by a possible failure of the Mosul dam*. PDF. European Commission Joint Research Centre, Institute for the Protection and Security of the Citizen. 2016.
- Arab Center for Research & Policy Studies. *Arab Opinion Index 2015*. PDF. Doha Institute. Doha, 2015.
- Armstrong, Karen. *Islam: A Short History*. London: Phoenix, 2001.

- Atassi, Basma. "Qaeda chief annuls Syrian-Iraqi jihad merger." *Al Jazeera*. June 9, 2013. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013699425657882.html>
- Atran, Scott, interview by Nicolas Delesalle. *Attentats, "zone grise" et chaos : la stratégie mortifère de l'organisation Etat islamique* Telerama. 23 March 2016.
- . "ISIS: The Durability of Chaos." *The New York Review of Books*. July 16, 2016. <http://www.nybooks.com/daily/2016/07/16/nicc-attack-isis-durability-of-chaos/>
- . "The Devoted Actor: Unconditional Commitment and Intractable Conflict across Cultures." *Current Anthropology* (The University of Chicago Press) 57, no. S13 (June 2016): S192–S203.
- . "Why ISIS has the potential to be a world-altering revolution." *Aeon Essays*. 15 December 2015. <https://aeon.co/essays/why-isis-has-the-potential-to-be-a-world-altering-revolution>
- Atran, Scott, et Nafees Hamid. "Comment devient-on djihadiste? (1/2)." *Telerama*. April 7, 2016. <http://www.telerama.fr/monde/comment-devient-on-djihadiste-1-2-par-scott-atran-anthropologue.140496.php>
- Arwan, Abdel Bari. *Islamic State. The Digital Caliphate*. London: Saqi Books, 2015.
- Awan, Akil N. "The Virtual Jihad: An Increasingly Legitimate Form of Warfare." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 3, no. 5 (May 2010): 10–13.
- al-Awlaki, Anwar. *44 Ways to Support Jihad*. 2009. gada 18. January.
- Azzam, Abdallah. "Morals and Jurisprudence of Jihad (Excerpts)." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008.
- Azzam, Abdullah. *Defence of the Muslim Lands: The First Obligation after Iman*. Translated by Brothers in Ribatt. 1979.
- . *Join the Caravan*. 2nd. 1991.
- . *Signs of ar-Rahman in the Jihad of Afghan*. Edited by A. B. al-Mchri. Birmingham: Maktabah Booksellers and Publishers, n.d.
- . *The Lofty Mountain*. 1st. Translated by Umm Salamah al-Ansariyyah, & Suraqah al-Andalusi. London: Azzam Publications, n.d.

- al-Baghdadi, Abu Bakr. "Though the Unbelievers Be Averse." In *The Kingdom and the Caliphate*, by Cole Bunzel, translated by Cole Bunzel, 27. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016.
- Bakos, Nada, interview by Michael Kirk. *Nada Bakos: How Zarqawi Went From "Thug" To ISIS Founder* PBS. May 17, 2016.
- Baraniuk, Chris. "Small drone 'shot with Patriot missile.'" *BBC News*. 15 March 2017. <http://www.bbc.com/news/technology-39277940>
- Barfi, Barak. "The Military Doctrine of the Islamic State and the Limits of Ba'athist Influence." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 9, no. 2 (February 2016): 18–22.
- Barnard, Anne, and Karam Shoumali. "Kurd Militia Says ISIS Is Expelled From Kobani." *The New York Times*. January 26, 2015. https://www.nytimes.com/2015/01/27/world/middleeast/kurds-isis-syria-kobani.html?_r=1
- Barrett, Richard. *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*. PDF. The Soufan Center, October 2017.
- . *The Islamic State*. New York: The Soufan Group, 2014.
- Bassam, Laila, Angus McDowall, and Stephanie Nebchay. "Battle of Aleppo ends after years of bloodshed with rebel withdrawal." *Reuters*. 13 December 2016. <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-idUSKBN1420H5>
- Baudrillard, Jean. *The Spirit of Terrorism*. Translated by Chris Turner. London: Verso, 2002.
- BBC. "Al-Qaeda disavows ISIS militants in Syria." *BBC News*. 3 February 2014. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26016318>
- . "Outside pressure builds on Syria as violence continues." *BBC News*. 13 November 2011. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15712876>
- . "'There is no news': What a change from 1930 to today." *BBC News*. 18 April 2017. <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-39633603>
- Bearman, P., Th. Bianquis, C. E. Bosworth, E. van Donzel, and W. P. Heinrich, . *Encyclopaedia of Islam*. 2nd Edition. 12 vols. Leiden: E. J. Brill, 1955–2005.
- Benedict XVI. "Apostolic Journey to München, Altötting and Regensburg: Meeting with the representatives of science in the Aula Magna of the University of Regensburg (September 12, 2006)." *The Holy See*. September 12, 2006. https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html

- Benotman, Noman, and Roisin Blake. *Jabhat al-Nusra*. London: Quilliam, 2013.
- Benraad, Myriam. "Iraq's Tribal "Sahwa": Its Rise and Fall." *Middle East Policy* (Wiley-Blackwell) XVIII, nr. 1 (Spring 2011).
- Bergen, Peter, and Swati Pandey. "The Madrassa Myth." *The New York Times*. June 14, 2005. http://www.nytimes.com/2005/06/14/opinion/the-madrassa-myth.html?_r=0
- Berger, J. M. "AQAP Inspire Magazine Is Nothing New." *Intelwire*. July 5, 2010. <http://news.intelwire.com/2010/07/aqap-inspire-magazine-is-nothing-new.html>
- Berger, J.M., and Jonathon Morgan. *The ISIS Twitter Census: Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2015.
- Bergholds, Ahmeds Māris. *Islāms iztulkots latviski*. Rīga, 2012.
- "Bēgļu uzņemšana – nevis apdraudējums, bet iespēja Latvijai." 2015. gada 7. augusts. <https://docs.google.com/document/d/1yoi6PBKTB16ghXPvnqqjY1FqtLXGJ33yi7XEH9nkS0/edit>
- Biden, Joe. "Vice President Biden Speaks to the John F. Kennedy Jr. Forum." *YouTube*. The White House. October 2, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=UrXkm4FImvc&feature=youtu.be&t=1h31m57s>
- bin Laden, Osama. "AFGP-2002-600321." *Combating Terrorism Center*. June 5, 2002. <https://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/08/AFGP-2002-600321-Trans.pdf>
- . "Declaration of Jihad Against the Americans Occupying the Land of the Two Holiest Sites." *Wikisource*. 1996. https://en.wikisource.org/wiki/Osama_bin_Laden%27s_Declaration_of_War
- bin Ladin, Usama. "SOCOM-2012-0000019." *Letters from Abbottabad*. Abbottabad, 2010.
- Bin Ladin, Usama Bin Muhammad. "Introduction to Part II: The Battle of the Lion's Den, Afghanistan, 1987." In *The Lofty Mountain*, by Abdullah Azzam, translated by Umm Salamah al-Ansariyyah, & Suraqah al-Andalusi, 77-86. London: Azzam Publications, n.d.
- Bindner, Laurence, and Gabriel Poirot. "ISIS Financing in 2015." *Centre d'Analyse du Terrorisme*. May 2016. <http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/ISIS-Financing-2015-Report.pdf>

- Byman, Daniel, and Jennifer Williams. "ISIS vs. Al Qaeda: Jihadism's Global Civil War." *The National Interest*. February 24, 2015.
<http://nationalinterest.org/feature/isis-vs-al-qaeda-jihadism%E2%80%99s-global-civil-war-12304?page=show>
- Bibele*. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 2014.
- Black, Crofton, and Abigail Fielding-Smith. "Fake News and False Flags." *The Bureau of Investigative Journalism*. 2 October 2016.
<http://labs.thebureauinvestigates.com/fake-news-and-false-flags/>
- Blight, Garry, Sheila Pulham, and Paul Torpey. "Arab spring: an interactive timeline of Middle East protests." *The Guardian*. 5 January 2012.
<https://www.theguardian.com/world/interactive/2011/mar/22/middle-east-protest-interactive-timeline>
- Bodriņš, Zāns. *Simulākri un simulācija*. Tulkoja Sarmīte Madžule. Rīga: Omnia mea, 2000.
- Borradori, Giovanna. *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 2003.
- Brachman, Jarret M., and William F. McCants. "Stealing Al Qaeda's Playbook." *Combating Terrorism Center*. February 2006.
<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf>
- Breman, Paul. "The Philosopher of Islamic Terror." *The New York Times*. March 23, 2003. <http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/the-philosopher-of-islamic-terror.html>
- Brisard, Jean-Charles, and Damien Martinez. "Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding." *Centre d'analyse du Terrorisme*. October 2014.
<http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/White-Paper-IS-Funding-Final.pdf>
- . *Zarqawi: The New Face of al-Qaeda*. Cambridge: Polity, 2005.
- Brown, Nathan J. "Rethinking religion and politics: Where the fault lines lie in the Arab world." *POMEPS Studies*, July 22, 2015: 42–44.
- Buck, Joan Juliet. "Asma al-Assad: A Rose in the Desert." *Vogue*, March 2011.
- Bunzel, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. Analysis Paper, Center for Middle East Policy, Washington, DC: The Brookings Institution, 2015.

- . "The Caliphate's Scholar-in-Arms." *Jihadica*. July 9, 2014. <http://www.jihadica.com/the-caliphate%E2%80%99s-scholar-in-arms/>
- . *The Kingdom and the Caliphate: Duel of the Islamic States*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016.
- Calabresi, Massimo. "Person of the Year 2015 Runner-Up: Abu Bakr al-Baghdadi." *Time*. 2015. <http://time.com/time-person-of-the-year-2015-runner-up-abu-bakr-al-baghdadi/?iid=toc>
- Callimachi, Rukmini. "How a Secretive Branch of ISIS Built a Global Network of Killers." *The New York Times*. August 3, 2016. https://www.nytimes.com/2016/08/04/world/middleeast/isis-german-recruit-interview.html?_r=0
- . "ISIS and the Lonely Young American." *The New York Times*. June 27, 2015. <https://www.nytimes.com/2015/06/28/world/americas/isis-online-recruiting-american.html>
- Cantlie, John. "Paradigm Shift." *Dabiq*, March 30, 2015: 64–67.
- . "Paradigm Shift: Part II." *Dabiq*, November 18, 2015: 47–50.
- Carvalho, Claudia. "The Importance of Web 2.0 for Jihad 3.0." *Online* (Institute of Religious Studies, University of Heidelberg) 11 (2016): 46–65.
- CBSNews.com/AP. "Assad Says Syria Immune From Unrest Roiling Egypt." *CBS News*. January 31, 2011. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>
- Chivers, C. J. "ISIS' Ammunition Is Shown to Have Origins in U.S. and China." *The New York Times*. October 5, 2014. https://www.nytimes.com/2014/10/06/world/isis-ammunition-is-shown-to-have-origins-in-us-and-china.html?_r=0
- . *The Gun*. New York: Simon and Schuster, 2010.
- Chulov, Martin. "Isis: the inside story." *The Guardian*. 11 December 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/11/sp-isis-the-inside-story>
- . "Turkey sends in jets as Syria's agony spills over every border." *The Guardian*. 26 July 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/jul/26/isis-syria-turkey-us?CMP=share_btn_tw
- Clark, Wesley. *Winning Modern Wars*. New York: PublicAffairs, 2003.
- "Coalition Provisional Authority Order Number 1." *The Coalition Provisional Authority*. May 16, 2003. <http://www.iraqcoalition.org/>

regulations/20030516_CPAORD_1_De-Ba_athification_of_Iraqi_Society_.pdf

- “Coalition Provisional Authority Order Number 2.” *The Coalition Provisional Authority*. May 23, 2003. http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030823_CPAORD_2_Dissolution_of_Entities_with_Annex_A.pdf
- Cockburn, Patrick. “Iraq crisis: How Saudi Arabia helped Isis take over the north of the country.” *The Independent*. 13 July 2014. <http://www.independent.co.uk/voices/comment/iraq-crisis-how-saudi-arabia-helped-isis-take-over-the-north-of-the-country-9602312.html>
- . “End Times for the Caliphate?” *London Review of Books*, 3 March 2016: 29–30.
- , interview by Jessica Desvarieux. *Obama’s ‘Moderate’ Syrian Rebels Are Nowhere to Be Found* The Real News Network. Baltimore. September 12, 2014.
- , interview by Tariq Ali. *The Rise of ISIS and the Origins of the New Middle East War* CounterPunch. September 29, 2014.
- . *The Rise of Islamic State: ISIS and the New Sunni Revolution*. London: Verso, 2015.
- . “War with Isis: Islamic militants have army of 200,000, claims senior Kurdish leader.” *The Independent*. 16 November 2014. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-with-isis-islamic-militants-have-army-of-200000-claims-kurdish-leader-9863418.html>
- Coll, Steve. *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*. New York: Penguin Books, 2004.
- . *The Bin Ladens: An Arabian Family in the American Century*. New York: The Penguin Press, 2008.
- Conflict Armament Research. *Islamic State Ammunition in Iraq and Syria*. London: Conflict Armament Research, October 2014.
- . *Islamic State Weapons in Kobane*. London: Conflict Armament Research, April 2015.
- . *Standardisation and Quality Control in Islamic State’s Military Production*. London: Conflict Armament Research, 2016.

- Cook, David. "Iraq as the Focus for Apocalyptic Scenarios." (*Combating Terrorism Center*) 1, no. 11 (October 2008).
- . *Studie in Muslim Apocalyptic*. Princeton: The Darwin Press, 2002.
- . "The Jihadists' Mentor." In *The Theory and Practice of Islamic Terrorism: An Anthology*, edited by Marvin Perry and Howard E. Negrin, 23–27. London: Palgrave Macmillan, 2008.
- Cook, Michael. *Muhammad*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- . *The Koran. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Cordall, Simon Speakman. "How Syria's Assad Helped Forge ISIS." *Newsweek*. 21 June 2014. <http://europe.newsweek.com/how-syrias-assad-helped-forge-isis-255631?rm=eu>
- Costs of War. "2015 Costs of War Executive Summary." *Costs of War*. Watson Institute for International and Public Affairs, 2015. <http://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/2015%20Costs%20of%20War%20Executive%20Summary.pdf>
- Cottec, Simon. "What ISIS Women Want." *Foreign Policy*. May 17, 2016. <https://foreignpolicy.com/2016/05/17/what-isis-women-want-gendered-jihad/>
- Cox, Joseph. "How Jihadists Use the Internet." *Vice*. January 2014, 2014. https://www.vice.com/en_us/article/7b7bmx/how-jihadists-use-the-internet
- Creswell, Robyn, and Bernard Haykel. "Why Jihadists Write Poetry." *The New Yorker*. June 2015. <http://www.newyorker.com/magazine/2015/06/08/battle-lines-jihad-creswell-and-haykel>
- Crooke, Alastair. "You Can't Understand ISIS If You Don't Know the History of Wahhabism in Saudi Arabia." *The Huffington Post*. August 24, 2014. http://www.huffingtonpost.com/alastair-crooke/isis-wahhabism-saudi-arabia_b_5717157.html
- Crossette, Barbara. "Iraq Sanctions Kill Children, U.N. Reports." *The New York Times*. December 1, 1995. <http://www.nytimes.com/1995/12/01/world/iraq-sanctions-kill-children-un-reports.html>
- Curtis, Adam. *The Power of Nightmares: The Rise of the Politics of Fear*. Directed by Adam Curtis. Produced by Adam Curtis and Lucy Kelsall. BBC, 2004.
- al-Dakhil, Khalid. "Saudi religious establishment weakens in face of powerful state." *Al-Monitor*. August 24, 2014. <http://www.al-monitor.com/pulse/culture/2014/08/htrpalhayatcomopinionkhaled-el-dakhecl4161255-.html>

- Dabiq*. "A Call to Hijrah." July 5, 2014: 11.
- . "By the Sword." July 31, 2016: 78–80.
- . "Foreword." November 21, 2014: 3.
- . "Halab Tribal Assemblies." July 5, 2014: 12–15.
- . "Khilafah Declared." July 5, 2014: 6–9.
- . "Reflections on the Final Crusade." October 11, 2014: 32–44.
- . "Remaining and Expanding." November 21, 2014: 22–33.
- . "The Extinction of the Grayzone." February 12, 2015: 54–66.
- . "The Fitrah of Mankind and the Near-Extinction of the Western Woman." July 31, 2016: 20–25.
- . "The Revival of Slavery Before the Hour." October 11, 2014: 14–17.
- . "Why We Hate You & Why We Fight You." July 31, 2016: 30–33.
- Daoud, Kamel. "Saudi Arabia, an ISIS That Has Made It." *The New York Times*. November 20, 2015.
<https://www.nytimes.com/2015/11/21/opinion/saudi-arabia-an-isis-that-has-made-it.html>
- Darwish, Adel. "Abu Musab al-Zarqawi." *The Independent*, 9 June 2006.
- Dauber, Cori E., and Mark Robinson. "ISIS and the Hollywood Visual Style." *Jihadology*. July 6, 2015. <http://jihadology.net/2015/07/06/guest-post-isis-and-the-hollywood-visual-style/>
- De Atkine, Norvell B. "Why Arabs Lose Wars." *The Middle East Quarterly* (Middle East Forum) 6, no. 4 (December 1999).
- Dearden, Lizzie. "Isis recruiting violent criminals and gang members across Europe in dangerous new 'crime-terror nexus.'" *The Independent*. 10 October 2016. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/isis-recruiting-violent-criminals-gang-members-drugs-europe-new-crime-terror-nexus-report-drugs-a7352271.html>
- Defense Intelligence Agency. "14-L-0552/DIA/291." *Judicial Watch*. May 18, 2015. <http://www.judicialwatch.org/wp-content/uploads/2015/05/Pg.-291-Pgs.-287-293-JW-v-DOD-and-State-14-812-DOD-Release-2015-04-10-final-version11.pdf>
- Deiviss, Normans. *Eiropas vēsture*. Tulkoja Jānis Ziders un Maira Mora. Rīga: Jumava, 2009.

- Delfi. "Islāma valsts' kaujinieki dzīvu sadedzinājuši sagūstītu Jordānijas pilotu." *Delfi*. 2015. gada 3. februāris. <http://www.delfi.lv/news/arzemes/islama-valsts-kaujinieki-dzivu-sadedzinajusi-sagustitu-jordanijas-pilotu.d?id=45537012>
- DeLong-Bas, Natana J. "Islam and Power in Saudi Arabia." In *The Oxford Handbook of Islam and politics*, 411–422. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- . *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Diena, LETA. "Islāma valsts Jordānijas pilotu sadedzina dzīvu." *Diena*. 2015. gada 3. februāris. http://www.diena.lv/raksts/pasaule/tuvie-austrumi/papildinats-1957-_islama-valsts_-jordanijas-pilotu-sadedzina-dzivu-14086258
- Dobbs, Leo R. "UNHCR steps up response as 130,000 Syrian refugees cross into Turkey." *UN Refugee Agency*. September 22, 2014. <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/9/542011f06/unhcr-steps-response-130000-syrian-refugees-cross-turkey.html>
- Donaghy, Rori, and Mary Atkinson. "Crime and punishment: Islamic State vs Saudi Arabia." *Middle East Eye*. January 20, 2015. <http://www.middleeasteye.net/news/crime-and-punishment-islamic-state-vs-saudi-arabia-1588245666>
- Doornbos, Harald, and Jenan Moussa. "How the Islamic State Seized a Chemical Weapons Stockpile." *Foreign Policy*. August 17, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/17/how-the-islamic-state-seized-a-chemical-weapons-stockpile/>
- . "Present at the Creation." *Foreign Policy*. August 16, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/16/present-at-the-creation/>
- . "The Greatest Divorce in the Jihadi World." *Foreign Policy*. August 18, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/08/18/the-greatest-divorce-in-the-jihadi-world/>
- Dreyfuss, Robert, and Jason Vest. "The Lie Factory." *Mother Jones*. January/February 2004. <http://www.motherjones.com/politics/2004/01/lie-factory>
- Džads, Tonijs. *Pēc kara. Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Tulkoja Mārtiņš Pomahs. Rīga: Dienas Grāmata, 2007.

- "Tumšā uzvara. Izraēlas Sešu dienu karš." *Pārvērtēšana: esejas par aizmirsto 20. gadsimtu*, tulk. Māra Poļakova. Rīga: Dienas Grāmata, 2012.
- "Valsts, kas negrib kļūt pieaugusi." *Pārvērtēšana: esejas par aizmirsto 20. gadsimtu*, tulk. Māra Poļakova, 278.–286. Rīga: Dienas Grāmata, 2012.
- Džozefs, Džons Ē. *Valoda un politika*. Tulkoja Romāra Valdmane. Rīga: Zinātne, 2008.
- Eiropas Parlaments. *Ziņojums par ES stratēģisko komunikāciju pret to vērstas trešo personu propagandas apkarošanai (P8_TA(2016)0441)*. 2016. gada 23. novembris.
- Eisenhower, Dwight D. "Farewell Address." *American Rhetoric*. n.d. <http://www.americanrhetoric.com/speeches/dwightdeisenhowerfarewell.html>
- Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. Translated by Konrad Kellen and Jean Lerner. New York: Vintage Books, 1973.
- Ešots, Jānis. "Komentāri Korāna tulkojumam latviešu valodā." *Korāns*, 505.–591. Rīga: Neputns, 2011.
- Evans, Martin. "Three missing London schoolgirls 'travelling to Syria to join Isil'" *The Telegraph*. 20 February 2015. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11424884/Three-missing-British-schoolgirls-travel-to-Syria.html>
- Fadel, Leila. "Syria's Assad moves to allay fury after security forces fire on protesters." *The Washington Post*. March 26, 2011. https://www.washingtonpost.com/world/syrias-assad-moves-to-allay-fury-after-security-forces-fire-on-protesters/2011/03/26/AFFoZDdB_story.html?utm_term=.7e06371c7255
- "Fatalities after operation Cast Lead." *B'Tselem*. n.d. <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/after-cast-lead/by-date-of-event>
- "Fatalities before Operation "Cast Lead"." *B'Tselem*. n.d. <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/before-cast-lead/by-date-of-event>
- "Fatalities during Operation Cast Lead." *B'Tselem*. n.d. <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/during-cast-lead/by-date-of-event>
- Filkins, Dexter. "A Bigger Problem Than ISIS?" *The New Yorker*. January 2, 2017. <http://www.newyorker.com/magazine/2017/01/02/a-bigger-problem-than-isis>
- , "Did George W. Bush Create ISIS?" *The New Yorker*, May 15, 2015.

- . "The Shadow Commander." *The New Yorker*, September 30, 2013.
- . "What We Left Behind." *The New Yorker*, April 28, 2014.
- . "When Bombs Aren't Enough." *The New Yorker*, October 10, 2014.
<http://www.newyorker.com/news/daily-comment/turkey-kurds-battle-isis-kobani>
- Fishman, Brian. "Fourth Generation Governance: Sheikh Tamimi defends the Islamic State of Iraq." *Combating Terrorism Center*, March 23, 2007.
https://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/ISI-Fourth_Gen4.pdf
- . *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*. New Haven: Yale University Press, 2016.
- Fisk, Robert. "Anti-Soviet warrior puts his army on the road to peace." *The Independent*, 6 December 1993. <http://www.independent.co.uk/news/world/anti-soviet-warrior-puts-his-army-on-the-road-to-peace-the-saudi-businessman-who-recruited-mujahedin-1465715.html>
- Fordham, Alice. "Joining ISIS: It's Not Always For Reasons You Might Assume." *National Public Radio*, April 30, 2016. <http://www.npr.org/sections/parallels/2016/04/30/475128200/joining-isis-its-not-always-for-reasons-you-might-assume>
- Foreign Affairs Committee. "The UK's role in the war against ISIL following the Cessation of Hostilities in Syria in February 2016." *House of Commons – UK Parliament*, 24 March 2016. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmselect/cmfaff/683/683.pdf>
- Gadahn, Adam. "Letter from Adam Gadahn." *Combating Terrorism Center*, January 2011. <https://www.ctc.usma.edu/posts/letter-from-adam-gadahn-english-translation-2>
- Gadarners, Hans Georgs. *Patiesiba un metode*. Tulkoja Igors Šuvajevs. Rīga: Jumava, 1999.
- Gaddafi, Muammar. "Qadhafi to Leaders at the Arab Summit: We All Hate One Another. The Americans Might Hang You All One Day Like They Hanged Saddam." *The Middle East Media Research Institute TV Monitor Project*. Al-Jazeera Network, March 29, 2008. <http://www.memriiv.org/clip/cn/1731.htm>
- Gambhir, Harleen. *The Virtual Caliphate: ISIS's Information Warfare*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2016.

- Garfield, Richard. *Morbidity and Mortality among Iraqi Children from 1990 through 1998: Assessing the Impact of the Gulf War and Economic Sanctions*. New York: Columbia University, 1999.
- Gartenstein-Ross, Daveed. "How Many Fighters Does the Islamic State Really Have?" *War on the Rocks*. February 9, 2015. <https://warontherocks.com/2015/02/how-many-fighters-does-the-islamic-state-really-have/>
- Gartenstein-Ross, Daveed, and Aymenn Jawad al-Tamimi. "Druze Clues: Al Nusra's Rebranding and What It Means for Syria." *Foreign Affairs*. October 5, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-10-05/druze-clues>
- Gartenstein-Ross, Daveed, and Nathaniel Barr. "Extreme Makeover, Jihadist Edition: Al-Qaeda's Rebranding Campaign." *War on the Rocks*. September 3, 2015. <http://warontherocks.com/2015/09/extreme-makeover-jihadist-edition-al-qaedas-rebranding-campaign/>
- George, Susannah, Desmond Butler, and Maya Alleruzzo. "Iraq routed IS from Ramadi at a high cost: A city destroyed." *Associated Press News*. May 5, 2016. <https://www.apnews.com/627a3057be2544d68aa75897e299a162>
- Gerges, Fawaz A. "ISIS and the Third Wave of Jihadism." *Current History* (Daniel Mark Redmond) 113, no. 767 (December 2014): 339–343.
- . *ISIS: A History*. Princeton: Princeton University Press, 2016.
- . *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Giovanni, Janine di. "Who Is ISIS Leader Abu Bakr al-Baghdadi?" *Newsweek*. December 8, 2014. <http://europe.newsweek.com/who-isis-leader-abu-bakr-al-baghdadi-290081?rm=eu>
- Gires, Klitfords. *Kultūru interpretācija*. Tulkoja Agita Lūse. Rīga: AGB, 1998.
- Goldberg, Jeffrey. "A Terrible Slaughter Is Coming." *The Atlantic*. October 6, 2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/10/a-terrible-slaughter-is-coming/381157/>
- . "The Obama Doctrine." *The Atlantic*. April 2016. <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>
- Gopal, Anand. "The Hell After ISIS." *The Atlantic*. May 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/05/the-hell-after-isis/476391/>

- Gorka, Sebastian L., and Katharine C. Gorka. *ISIS: The Threat to the United States*. McLean: Threat Knowledge Group, 2015. 20.
- Gray, John. *Al Qaeda and What It Means to Be Modern*. London: Faber & Faber, 2003.
- Grīnbergs, Mārtiņš, intervējusi Odita Krenberga. *Ekskluzīva intervija ar "Daīs" savervēto Mārtiņu: Esmu vilies "Islāma valsti"* Latvijas Televīzijas 7iņu dienests. Rīga. 2016. gada 23. decembris.
- Habeck, Mary. "Assessing the ISIS - al-Qaeda Split: Introduction." *INSITE on Terrorism*. June 2014. <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/about-us/21-jihad/4388-assessing-the-isis-al-qaeda-split-introduction>
- Habermas, Jürgen. "Fundamentalism and Terror: A Dialogue with Jürgen Habermas." In *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*, by Giovanna Borradori, 25–43. Chicago: University of Chicago Press, 2003.
- Hadid, Diaa. "Iraq Defense Minister: Disband Sunni Allies." *ABC News*. December 22, 2007. <http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=4043559>
- Hagopian, Amy, et al. "Mortality in Iraq Associated with the 2003–2011 War and Occupation: Findings from a National Cluster Sample Survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study." *PLoS Medicine* (Public Library of Science) 10, no. 10 (October 2013).
- Hanoush, Feras. "Who Will Succeed Al-Adnani?" *Atlantic Council*. September 20, 2016. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/who-will-succeed-al-adnani>
- Hashemi, Nader. "Islam and Democracy." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 68–88. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Hashim, Ahmed S. "The Caliphate at War: Ideology, War Fighting and State-Formation." *Middle East Policy* (The Middle East Policy Council) XXIII, no. 1 (Spring 2016): 42–58.
- Hawramy, Fazel, Shalaw Mohammed, and Luke Harding. "Inside Islamic State's oil empire: how captured oilfields fuel Isis insurgency." *The Guardian*. 19 November 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/19/-sp-islamic-state-oil-empire-iraq-isis>

- Hazan, D. "Sunni Jihad Groups Rise Up Against Al-Qaeda in Iraq." Vers. No. 336. *MEMRI Inquiry & Analysis Series*. 31 March 2007. <http://www.memri.org/reports/sunni-jihad-groups-rise-against-al-qaeda-iraq-0>
- Hazleton, Lesley. *The First Muslim: the Sotory of Muhammad*. London: Atlantic Books, 2013.
- Hegghammer, Thomas. "Abdallah Azzam, the Imam of Jihad." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008.
- . "Un-Inspired." *Jihadica*. July 6, 2010. <http://www.jihadica.com/un-inspired/>
- Heidegers, Martins. "Ničes vārdi "Dievs ir miris"." *Malkasceļi*, sarakstījis Martins Heidegers, tulkoja Rihards Kūlis. Rīga: Inteleks, 1998.
- Hellyer, H. A., and Nathan J. Brown. "Leading From Everywhere." *Foreign Affairs*. June 15, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-06-15/leading-everywhere>
- Hemēns-Antifa, Jāko. *Islāma rokasgrāmata*. Tulkoja Ingrīda Peldekse. Rīga: Neputns, 2017.
- Hersh, Seymour. "The Red Line and the Rat Line." *London Review of Books*, 17 April 2014: 21–24.
- . "Whose sarin?" *London Review of Books*, 19 December 2013: 9–12.
- . "Selective Intelligence." *The New Yorker*. May 12, 2003. <http://www.newyorker.com/magazine/2003/05/12/selective-intelligence>
- . "Torture at Abu Ghraib." *The New Yorker*, May 10, 2004.
- Hoyle, Carolyn, Alexandra Bradford, and Ross Frenett. *Becoming Mulan? Female Western Migrants To Isis*. London: Institute for Strategic Dialogue, 2015.
- Hurd, Elizabeth Shakman. "How international relations got religion, and got it wrong." *POMEPS Studies*, July 22, 2015: 20–22.
- Institute for Economics and Peace. *Global Terrorism Index 2016*. Sydney: Institute for Economics and Peace, 2016.
- International Labour Organization. "Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)." *The World Bank*. 2016. <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>
- "Iraqi army 'had 50,000 ghost troops' on payroll." *BBC News*. 30 November 2014.
- Ījabs, Ivars. *Politikas teorija: pirmie soļi*. Rīga: las.ām, 2017.

- Yassin-Kassab, Robin, et al. "I was terribly wrong" - writers look back at the Arab spring five years on." *The Guardian*. 23 January 2016.
<https://www.theguardian.com/books/2016/jan/23/arab-spring-five-years-on-writers-look-back>
- Jaafar, Hadi H., and Eckart Woertz. "Agriculture as a funding source of ISIS: A GIS and remote sensing analysis." *Food policy* (IPC Science and Technology Press) 64 (October 2016): 14–25.
- Jank, Ralph. "Is the Islamic State a State?" *Volkerrechtsblog*. 10 June 2016.
<https://voelkerrechtsblog.org/is-the-islamic-state-a-state/>
- Jehl, Douglas. "A Nation Challenged: Saudi Arabia; Holy War Lured Saudis as Rulers Looked Away." *The New York Times*. December 27, 2001.
<http://www.nytimes.com/2001/12/27/world/a-nation-challenged-saudi-arabia-holy-war-lured-saudis-as-rulers-looked-away.html?mcubz=1>
- Johnston, Patrick B. *Countering ISIL's Financing*. Santa Monica: RAND Corporation, 2014.
- Jones, Seth G. *A Persistent Threat: The Evolution of al Qaeda and Other Salafi Jihadists*. Washington, DC: RAND National Defense Research Institute, 2014.
- Joscelyn, Thomas. "Al Qaeda and allies announce 'new entity' in Syria." *FDD's Long War Journal*. January 28, 2017. <http://www.longwarjournal.org/archives/2017/01/al-qaeda-and-allies-announce-new-entity-in-syria.php>
- Joscelyn, Thomas, and Bill Roggio. "Abu Omar al Shishani killed south of Mosul, Islamic State says." *FDD's Long War Journal*. July 13, 2016.
<http://www.longwarjournal.org/archives/2016/07/abu-omar-al-shishani-killed-south-of-mosul-islamic-state-says.php>
- al-Julani, Abu Mohammad. "Jabhat al-Nusra leader Abu Mohammad al-Julani announced the disengagement with al-Qaeda." *YouTube*. 28 July 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=cUNJcQY3DBE>
- Kamī, Albērs. *Mits par Sisifu*. Tulkōja Skaidrīte Jaunarāja. Rīga: Daugava, 2002.
- Kamolnick, Paul. "Abu Muhammad al-Adnani's May 21, 2016 Speech." *Small Wars Journal*. July 2, 2016. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/abu-muhammad-al-adnani%E2%80%99s-may-21-2016-speech>
- Kandil, Hazem. *Inside the Brotherhood*. Cambridge: Polity, 2015.
- Kaneti, Eliass. *Masa un vara*. Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Jumava, 1999.

- Kants, Imanuels. *Kas ir apgausmība?* Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
- Kārkluvāls, Andris. "Daesh' atbildēja tikai ar lodēm. Itālis Klaudio 'Dclfi' stāsta par septiņiem mēnešiem Sīrijas frontē." *Delfi*. 2017. gada 30. oktobris.
<http://www.delfi.lv/news/arzemes/daesh-atbildeja-tikai-ar-lodem-italis-klaudio-delfi-stasta-par-septiniem-menesiem-sirijas-fronte.d?id=49390247>
- Kelly, Michael B. "How US Ambassador Chris Stevens May Have Been Linked To Jihadist Rebels In Syria." *Business Insider*. October 19, 2012.
<http://www.businessinsider.com/us-syria-heavy-weapons-jihadists-2012-10>
- Kennedy, Hugh. *Caliphate: the History of an Idea*. New York: Basic Books, 2016.
- Kepel, Gilles. *Beyond Terror and Martyrdom: the Future of the Middle East*. Translated by Pascale Ghazalch. Cambridge: The Belknap Press, 2008.
- . "Interview Gilles Kepel." *Al-Qaeda's New Front*. Frontline, (September 26, 2004).
- . *Jihad: The Trail of Political Islam*. London; New York: I.B.Tauris, 2006.
- . "The Limits of Third-Generation Jihad." *The International New York Times*, 2015. gada 17. February.
- , interview by Rosemary Bechler. *The war for Muslim minds: an interview with Gilles Kepel* openDemocracy, (11 November 2004).
- . *The War for Muslim Minds: Islam and the West*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.
- Kepel, Gilles, and Antoine Jardin. *Terreur dans l'Hexagone. Genèse du djihad français*. Paris: Gallimard, 2015.
- Kepel, Gilles, William McCants, and Karim Sadjadpour. "The Success and Failures of the Arab Revolutions: A Discussion With Gilles Kepel." *Carnegie Endowment for International Peace*. May 14, 2014.
<http://carnegieendowment.org/2014/05/14/success-and-failures-of-arab-revolutions-discussion-with-gilles-kepel-event-4423>
- Kershaw, Ian. *To Hell and Back: Europe 1914-1949*. New York: Viking, 2015.
- Khedery, Ali. "Why we stuck with Maliki – and lost Iraq." *The Washington Post*, July 3, 2014.
- Kirk, Michael, and Mike Wiser. *The Secret History of ISIS*. Directed by Michael Kirk. Produced by Michael Kirk, Jim Gilmore and Mike Wiser. Performed by Frontline. 2016.

- Kirkpatrick, David D. "Graft Hobbles Iraq's Military in Fighting ISIS." *The New York Times*. November 23, 2014. https://www.nytimes.com/2014/11/24/world/middleeast/graft-hobbles-iraqs-military-in-fighting-isis.html?emc=edit_rh_20141124&nl=todaysheadlines&nlid=68502098&r=1
- Kissinger, Henry, interview by Jeffrey Goldberg. *World Chaos and World Order: Conversations With Henry Kissinger* The Atlantic, (November 10, 2016).
- Kleinhofa, Ingrida un Leons Taivans. "No arābu valodas aizgūto terminu latviskošana un lietojums." *LU Raksti* (Larvijas Universitāte), nr. 813. Orientalistika. Starpkultūru komunikācija: Āzija, Eiropa, Latvija (2016): 112.–126.
- Kļaviņš, Kaspars. "The Lost Antiquity and Permanent Present: Understanding of History in the Western and Middle Eastern Tradition." *Reliģiski-filozofiski raksti* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), no. XXII (2017): 92–128.
- Knox, Patrick, and Henry Holloway. "'World's worst terrorist': Emotional Iraq families lash out at Tony Blair." *Daily Star*, 6 July 2016.
- Koerner, Brendan I. "Why ISIS Is Winning the Social Media War." *Wired*. 2016. <https://www.wired.com/2016/03/isis-winning-social-media-war-heres-beat/>
- Korāns. Tulk Bērziņš, Uldis. Rīga: Neputns, 2011.
- Kraidy, Marwan M. "This is why the Islamic State shocks the world with its graphically violent imagery." *The Washington Post*. February 9, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/02/09/this-is-why-the-islamic-state-shocks-the-world-with-its-graphically-violent-imagery/?utm_term=.904b50234886
- Krajieski, Jenna. "The Consequences of the Battle for Kobani." *The New Yorker*. February 26, 2015. <http://www.newyorker.com/news/news-desk/the-consequences-of-the-battle-for-kobani>
- Krūmiņa-Konkova, Solveiga. *Sensus divinitatis: vingrinājumi filozofiskajā teoloģijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2012.
- Kudors, Andis, un Artis Pabriks, . *The War in Syria: Lessons for the West*. Rīga: The Centre for East European Policy Studies, 2016.
- Kukis, Mark. "Turning Iraq's Tribes Against Al-Qaeda." *Time*, December 26, 2006.
- Küng, Hans. *Islam: Past, Present, and Future*. Translated by John Bowden. Oxford: Oneworld, 2007.

- Kūlis, Māris. "Propaganda of 'Islamic state' in the Digital Age." *Religious-Philosophical Articles* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), no. 20 (2016): 98–114.
- Lahoud, Nelly, Stuart Caudill, Liam Collins, Gabriel Koehler-Derrick, Don Ressler, and Muhammad al-'Ubaydi. *Letters from Abbottabad: Bin Ladin Sidelined?* New York: Combating Terrorism Center, 2012.
- Lahoud, Nelly. "Metamorphosis: From al-Tawhid wa-al-Jihad to Dawlat al-Khilafa (2003-2014)." In *The Group That Calls Itself a State: Understanding the Evolution and Challenges of the Islamic State*. West Point: The Combating Terrorism Center, 2014.
- Lapsa, Lato. *Zem Muhameda bārdas*. Rīga: Dienas Grāmata, 2016.
- Laqueur, Walter. "Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game." *Foreign Affairs*, 1996.
- . *No End to War: Terrorism in the Twenty-first Century*. New York: Continuum, 2003.
- Laurinavičs, Mariuss. "Kā Putina Krievijas specdienesti saistīti ar 'Daesh'?" *Delfi*. 2015. gada 1. decembris. <http://www.delfi.lv/news/arzemes/ka-putina-krievijas-specdienesti-saistiti-ar-daesh.d?id=46781597>
- League of Nations. *Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States, Signed at Montevideo, December 16th, 1933*. Vol. CLXV, in *Treaty Series: Treaties and International Engagements registered with the Secretariat of the League of Nations*, 19–43. Geneva: League of Nations, 1936.
- Lecker, Michael. *The Constitution of Medina: Muhammad's First Legal Document*. Princeton: The Darwin Press, 2004.
- LETA, AFP. "'Islāma valsts' dižojas ar kārtējo slepkavību – Jordānijas lidotāja sadedzināšanu." *Kasjauns.lv*. 2015. gada 3. februāris. <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/184479/islama-valsts-dizojas-ar-kartejo-slepkavibu---jordanijas-lidotaja-sadedzinasanu>
- Letsch, Constanze. "US drops weapons and ammunition to help Kurdish fighters in Kobani." *The Guardian*. 20 October 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/turkey-iraqi-kurds-kobani-isis-fighters-us-air-drops-arms>
- Lewis, Jessica D. *Al-Qaeda in Iraq Resurgent, Part II*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2013.

- . *Al-Qaeda in Iraq Resurgent: The Breaking the Walls Campaign, Part 1*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2013.
- . "AQI's 'Soldiers' Harvest' Campaign." *Institute for the Study of War*. October 9, 2013. <https://www.ciaonet.org/attachments/26019/uploads>
- Lia, Brynjar. "Al-Suri's Doctrines for Decentralized Jihadi Training – Part 1." *Terrorism Monitor* (The Jamestown Foundation) 5, no. 1 (February 2007).
- . "Al-Suri's Doctrines for Decentralized Jihadi Training – Part 2." *Terrorism Monitor* (The Jamestown Foundation) 5, no. 2 (February 2007).
- . *Architect of Global Jihad: The Life of Al-Qaeda Strategist Abu Mus'ab Al-Suri*. London: Hurst Publishers, 2007.
- . "Jihadism in the Arab World after 2011: Explaining Its Expansion." *Middle East Policy*, 15 December 2016.
- Liotārs, Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām*. Tulk. Ieva Lapinska. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2008.
- Lippman, Thomas W. *Inside the Mirage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia*. Cambridge: Westview Press, 2004.
- Lister, Charles. "An Internal Struggle: Al Qaeda's Syrian Affiliate Is Grappling With Its Identity" *The Huffington Post*, May 31, 2015. http://www.huffingtonpost.com/charles-lister/an-internal-struggle-al-q_b_7479730.html
- . "Islamic State Senior Leadership: Who's Who." *Brookings*. October 20, 2014. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2014/12/en_whos_who.pdf
- Lister, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Lynch, Timothy J., ed. *The Oxford Encyclopedia of American Military and Diplomatic History*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Lloyd, Richard, and Theodore Postol. *Possible Implications of Faulty US Technical Intelligence in the Damascus Nerve Agent Attack of August 21, 2013*. PDF. Washington, DC: MIT Science, Technology, and Global Security Working Group, January 14, 2014.
- Lund, Aron. "The Islamic State Is Collapsing, but Raqqa Is in Ruins." *The Century Foundation*. October 18, 2017. <https://tcf.org/content/commentary/islamic-state-collapsing-raqqa-ruins/>

- MacKinnon, Mark. "The graffiti kids who sparked the Syrian war." *The Globe and Mail*. December 2, 2016. <http://www.theglobeandmail.com/news/world/the-graffiti-kid-who-sparked-the-syrian-war/article33123646/>
- Maher, Shiraz. "Between twin barbarisms." *New Statesman*. 13 March 2017. <http://www.newstatesman.com/world/2017/03/between-twin-barbarisms>
- . *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. London: Hurst, 2016.
- Malik, Shiv. "The Isis papers: behind 'death cult' image lies a methodical bureaucracy." *The Guardian*. 7 December 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/isis-papers-guardian-syria-iraq-bureaucracy>
- Marshall, Alex. "How Isis got its anthem." *The Guardian*. 9 November 2014. <https://www.theguardian.com/music/2014/nov/09/nasheed-how-isis-got-its-anthem>
- Martin, Patrick, and Christopher Kozak. "The Pitfalls of Relying on Kurdish Forces to Counter ISIS." *ISW Backgrounders and Reports*, February 3, 2016.
- al-Masri, Abu Abdullah. "Principles in the administration of the Islamic State (The Isis papers: a masterplan for consolidating power)." *The Guardian*. 7 December 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/islamic-state-document-masterplan-for-power?CMP=share_btn_tw
- Maududi, Abul A'la. *Jihad in Islam*. Beirut: The Holy Koran Publishing House, 1980.
- Mawdudi, Abul A'ia. *Let us be Muslims*. 8th. Edited by Khurram Murad. London: The Islamic Foundation, 1985.
- McCants, William. "The Believer." *The Brookings Essay*. The Brookings Institution. September 1, 2015. <http://csweb.brookings.edu/content/research/essays/2015/thebeliever.html>
- . *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*. New York: St. Martin's Press, 2015.
- McKernan, Bethan. "Email cache proves Turkish oil minister's links to Isis oil trade, WikiLeaks claims." *The Independent*. 7 December 2016. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/wikileaks-turkey-isis-oil-minister-email-cache-leaks-claims-a7460736.html>
- Mearsheimer, John, and Stephen Walt. "The Israel Lobby." *London Review of Books*, 23 March 2006: 3–12.
- Mecham, Quinn. "How much of a state is the Islamic State?" *The Washington Post*. February 5, 2015. [https://www.washingtonpost.com/news/monkey-](https://www.washingtonpost.com/news/monkey)

cage/wp/2015/02/05/how-much-of-a-state-is-the-islamic-state/?utm_term=.649d58590b02

- MEMRI. "ISI Confirms That Jabhat Al-Nusra Is Its Extension In Syria, Declares 'Islamic State Of Iraq And Al-Sham' As New Name Of Merged Group." *MEMRI*. April 8, 2013. <http://www.inemri.org/report/en/0/0/0/0/0/0/7119.htm>
- Mendelsohn, Barak. "Accepting Al Qaeda: The Enemy of the United States' Enemy." *Foreign Affairs*. March 9, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-03-09/accepting-al-qaeda>
- Merle, Renae. "Census Counts 100,000 Contractors in Iraq." *The Washington Post*. December 5, 2006. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/12/04/AR2006120401311.html>
- Milelli, Jean-Pierre. "Abu Musab al-Zarqawi, Jihad in 'Mesopotamia'." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Jean-Pierre Milelli, & Gilles Kepel, translated by Pascale Ghazaleh. Cambridge: Belknap Press, 2008.
- Miller, Greg, and Souad Mekhennet. "Inside the surreal world of the Islamic State's propaganda machine." *The Washington Post*. November 20, 2015. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/inside-the-islamic-states-propaganda-machine/2015/11/20/051e997a-8cc6-11e5-acff-673ac92ddd2b_story.html
- Mitzer, Stijn, and Joost Oliemans. "Vehicles and equipment captured and operated by the Islamic State inside Syria." *Oryx Blog*. 10 November 2014. <http://spioenkop.blogspot.com/2014/11/vehicles-and-equipment-captured-and.html>
- . "Vehicles and equipment captured, operated and destroyed by the Islamic State inside Iraq." *Oryx Blog*. 22 November 2014. <http://spioenkop.blogspot.com/2014/11/vehicles-and-equipment-captured.html>
- Moniquet, Claude. *The Involvement of Salafism/Wahhabism in the Support and Supply of Arms to Rebel Groups Around the World*. Brussels: Directorate-General for External Policies of the Union, 2013.
- Montgomery, Gary W., and Timothy S. McWilliams. *Al-Anbar Awakening: Iraqi Perspectives*. Vol. II. Quantico, Virginia: Marine Corps University, 2009.
- Morris, Loveday. "Battle to banish Islamic State from Mosul could become a mess." *The Washington Post*. October 12, 2016. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/battle-to-banish-islamic-state-from-mosul-could-

- become-a-mess/2016/10/11/a78d78d2-8a58-11e6-8cdc-4fbb1973b506_story.html?utm_term=.e9d938430dae
- Morris, Loveday, and Missy Rya. "After more than \$1.6 billion in U.S. aid, Iraq's army still struggles." *The Washington Post*. June 10, 2016. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/iraqs-army-is-still-a-mess-two-years-after-a-stunning-defeat/2016/06/09/0867f334-1868-11e6-971a-dadf9ab18869_story.html?utm_term=.b4a27dc289ad
- Mortada, Radwan. "Al-Qaeda Leaks: Baghdadi and Gofani Fight Over the Levant Emirate." *Al Akhbar English*. January 10, 2014. <http://english.al-akhbar.com/print/18186>
- Moussalli, Ahmad. "Hassan al-Banna." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 129–143. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Mroue, Bassem, and Zeina Karam. "Devastation in Raqqa raises questions about cost of victory." *Associated Press News*. 20 October 2017. <https://www.apnews.com/d319a4a054bb448f924f439811d1f73b/Devastation-in-Raqqa-raises-questions-about-cost-of-victory>
- Musharbash, Yassin. "The Future of Terrorism: What al-Qaida Really Wants." *Spiegel Online*. 12 August 2005. <http://www.spiegel.de/international/the-future-of-terrorism-what-al-qaida-really-wants-a-369448.html>
- Mūsavi, Leons. "Pāriešana islāmā Lielbritānijā: pārbaudījumi, kurus nākas pārvarēt musulmaņu konvertītiem." *Reliģiski-filozofiski raksti* (LU Filozofijas un socioloģijas institūts), nr. XV (2012): 104.–124.
- Naiman, Robert. "WikiLeaks Reveals How the US Aggressively Pursued Regime Change in Syria, Igniting a Bloodbath." *Truthout*. October 9, 2015. <http://www.truth-out.org/progressivepicks/item/33180-wikileaks-reveals-how-the-us-aggressively-pursued-regime-change-in-syria-igniting-a-bloodbath>
- Naji, Abu Bakr. *The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*. Translated by William McCants. 2006.
- al-Naysaburi, Muslim ibn al-Hajjaj. *Sahih Muslim*. n.d.
- Nebehay, Stephanie. "UNHCR preparing for 400,000 exodus from Syrian town into Turkey." *Reuters*. 23 September 2014. <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-turkey-kurds-unhcr-idUSKCN0HI0U020140923>

- Neumann, Peter. "Suspects into Collaborators." *London Review of Books*, 3 April 2014: 19–21.
- Nietzsche, Friedrich. "Über Wahrheit und Lüge im außermoralischen Sinn." *Melošanas māksla. Pārdomas un aforismi*, sast. un tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
- Nissen, Thomas Elkjer. *The Weaponization of Social Media*. Copenhagen: Royal Danish Defence College, 2015.
- O'Bagy, Elizabeth. *The Free Syrian Army*. Washington, DC: Institute for the Study of War, 2013.
- Olidort, Jacob. *Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature, and Indoctrination Methods of the Islamic State*. Washington, DC: The Washington Institute for Near East Policy, 2016.
- Ollivant, Douglas A., and Brian Fishman. "State of Jihad: The Reality of the Islamic State in Iraq and Syria." *War on the Rocks*. May 21, 2014. <https://warontherocks.com/2014/05/state-of-jihad-the-reality-of-the-islamic-state-in-iraq-and-syria/>
- Orton, Kyle W. "The Error of Arming the Syrian Kurds." *The New York Times*. June 6, 2017. https://www.nytimes.com/2017/06/06/opinion/syria-kurds-isis-raqqa.html?_r=0
- . "The Islamic State's Official Biography of the Caliph's Deputy." *The Syrian Intifada*. December 18, 2016. <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/18/the-islamic-states-official-biography-of-the-caliph-deputy/>
- . "The learning curve." *NOW News*. September 28, 2015. <https://now.mmedia.me/lb/en/commentary/565975-the-learning-curve>
- Parker, Ned, and Jonathan Landay. "Special Report: Massacre reports show U.S. inability to curb Iraq militias." *Reuters*. August 23, 2016. <http://www.reuters.com/article/us-iraq-massacres-falluja-special-report-idUSKCN10Y1VD>
- Pearson, Elizabeth. "What is luring Western women to Syria to join Isis?" *The Telegraph*. 23 February 2015. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11429118/What-is-luring-Western-women-to-Syria-to-join-Isil.html>
- Petraeus, David, interview by Michael Kirk. *David Petraeus: "No Substitute" for U.S. Leadership in Iraq, Syria* PBS. May 17, 2016.

- Petracus, David H. "Report to Congress on the Situation in Iraq." September 10, 2007. http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/10_09_07_petracus_text.pdf
- Petrova, Olga. *Džihāds islāmā, tā izpratnes Eiropā un Latvijas musulmaņu kopienās XXI gs.* Promocijas darbs, Teoloģijas fakultāte, Latvijas Universitāte, Rīga: Latvijas Universitāte, 2014.
- Pew Forum on Religion & Public Life. "The World's Muslims: Unity and Diversity." *Pew Research Center*. Pew Research Center. August 9, 2012. <http://www.pewforum.org/2012/08/09/the-worlds-muslims-unity-and-diversity-executive-summary>
- Pew Research Center. "Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats." *Pew Research Center*. August 2017. http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/2/2017/07/31101043/Pew-Research-Center_2017.07.13_Global-Threats_Full-Report.pdf
- . "The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050." *Pew Research Center*. Pew Research Center. April 2, 2015. <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life. "Mapping the Global Muslim Population." *Pew Research Center*. October 7, 2009. <http://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/>
- Phillips, David I. "Research Paper: ISIS-Turkey Links." *HuffPost*. 11 September 2014. http://www.huffingtonpost.com/david-i-phillips/research-paper-isis-turke_b_6128950.html
- Pietrucha, Mike. "Treating the Islamic State as a State." *The War on the Rocks*. March 3, 2016. <http://warontherocks.com/2016/03/treating-the-islamic-state-as-a-state/>
- "Population structure and ageing." *Eurostat*. June 2016. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing#Population_structure
- Poushter, Jacob. "In nations with significant Muslim populations, much disdain for ISIS." *Pew Research Center*. November 17, 2015. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/in-nations-with-significant-muslim-populations-much-disdain-for-isis/>

- Powell, Colin. "[FULL] Colin Powell's Presentation to the UN Security Council On Iraq's WMD Program." *You Tube*. September 3, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=ErIDSJHRVMA&feature=youtu.be&t=58m54s>
- , interview by Michael Kirk. *Colin Powell: U.N. Speech "Was a Great Intelligence Failure"* PBS. May 17, 2016.
- , "Transcript of Powell's U.N. presentation." *CNN*. February 6, 2003. <http://edition.cnn.com/2003/US/02/05/sprj.irq.powell.transcript.09/index.html?ref=mpstoryview>
- Putin, Vladimir V. "A Plea for Caution From Russia." *The New York Times*. September 11, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/09/12/opinion/putin-plea-for-caution-from-russia-on-syria.html?mcubz=1>.
- Qutb, Sayyid. *In the Shade of the Qur'an*. Translated by Adil Salhi and Ashur Shamis. Vols. I–XVIII. n.d.
- , *Milestones*. Edited by A. B. al-Mehri. Birmingham: Maktabah Booksellers and publishers, 2006.
- , "The America I Have Seen: In the Scale of Human Values." In *America in an Arab Mirror: Images of America in Arabic Travel Literature, 1668 to 9/11 and Beyond*, edited by Kamal Abdel-Malek and Mouna El Kahla, translated by Tarek Masoud and Ammar Fakeeh, 9–27. London: Palgrave Macmillan, 2011.
- Rafiq, Haras. "Foreword." In *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*, by Charlie Winter, 4–6. London: Quilliam, 2015.
- al-Rahman, 'Atiyah 'Abd. "Letter to Zarqawi." *Combating Terrorism Center*. 2005. <https://www.ctc.usma.edu/posts/atiyahs-letter-to-zarqawi-english-translation-2>
- Rashid, Ahmed. "Why We Need al-Qaeda." *The New York Review of Books*. June 15, 2015. <http://www.nybooks.com/daily/2015/06/15/why-we-need-al-qaeda/>
- Rayburn, Joel. *Iraq after America: Strongmen, Sectarians, Resistance*. Stanford: Hoover, 2014.
- Dugma: The Button*. Directed by Paul Salahadin Refsdal. Produced by Medicoperatorene AS. 2016.

- Remnick, David. "Telling the Truth About ISIS and Raqqa." *The New Yorker*. November 22, 2015. <http://www.newyorker.com/news/news-desk/telling-the-truth-about-isis-and-raqqa>
- Reuter, Christoph. "Islamic State Files Show Structure of Islamist Terror Group." *Spiegel Online*. 18 April 2015. <http://www.spiegel.de/international/world/islamic-state-files-show-structure-of-islamist-terror-group-a-1029274.html>
- Reuters. "German minister accuses Qatar of funding Islamic State fighters." *Reuters*. August 20, 2014. <http://www.reuters.com/article/us-iraq-security-germany-qatar-idUSKBN0GK1I720140820>
- Riedel, Bruce. *The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology, and Future*. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.
- Rieff, David. "Were Sanctions Right?" *The New York Times Magazine*. July 27, 2003. <http://www.nytimes.com/2003/07/27/magazine/were-sanctions-right.html>
- Risen, James. "The C.I.A. in Iran." *The New York Times*. November 29, 2000. <http://www.nytimes.com/library/world/mideast/041600iran-cia-index.html>
- Rodgers, Lucy, Nassos Stylianou, and Daniel Dunford. "What's left of Mosul?" *BBC News*. 9 August 2017. <http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-9d41ef6c-97c9-4953-ba43-284cc62ffdd0>
- Roebuck, William. "Influencing the SARG in the end of 2006." *WikiLeaks*. December 13, 2006. https://wikileaks.org/plusd/cables/06DAMASCUS5399_a.html
- Roggio, Bill. "Islamic State admits its forces withdrew from Kobane." *FDD's Long War Journal*. January 30, 2015. http://www.longwarjournal.org/archives/2015/01/islamic_state_admits_its_force.php
- . "The Seven Phases of The Base." *FDD's Long War Journal*. August 15, 2005. http://www.longwarjournal.org/archives/2005/08/the_seven_phase.php
- Rohde, David, Warren Strobel, Missy Ryan, and Ned Parker. "Our Man in Baghdad." *The Atlantic*. July 1, 2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/07/nouri-maliki-united-states-iraq/373799/>
- Roy, Olivier. *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*. London: Hurst, 2017.

- Rose, Steve. "The Isis propaganda war: a hi-tech media jihad." *The Guardian*. 7 October 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/07/isis-media-machine-propaganda-war>
- Rosen, Nir. *Prepared Testimony of Nir Rosen Before the Senate Committee on Foreign Relations*. PDF. April 2, 2008.
- Roudi, Farzaneh. *Youth Population and Employment in the Middle East and North Africa: Opportunity or Challenge?* Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York: UN Department of Economic and Social Affairs, 2011.
- Rubene, Māra. "Postmodernisms." *Grāmata*, 1991. gada decembris. *Rumijah*. November 11, 2016: 27.
- Russell-Sluchansky, Carmen. "The Failed Pretext For War: Seymour Hersh, Eliot Higgins, MIT Rocket Scientists On Sarin Gas Attack." *MintPress News*. April 15, 2014. <http://www.mintpressnews.com/the-failed-pretext-for-war-seymour-hersh-eliot-higgins-mit-professors-on-sarin-gas-attack/188597/>
- Ruthven, Malise. "The Map ISIS Hates." *The New York Review of Books*. June 25, 2014. <http://www.nybooks.com/daily/2014/06/25/map-isis-hates/>
- Saad, Hwaida, and Rick Gladstone. "Syrian Insurgents Claim to Control Large Hydropower Dam." *The New York Times*. February 11, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/02/12/world/middleeast/syrian-insurgents-claim-to-control-large-hydropower-dam.html>
- Saeed, Abdullah. "Salafiya, Modernism, and Revival." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 27–41. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- . "Trends in Contemporary Islam: A Preliminary Attempt at a Classification." *The Muslim World*, July 2007: 395–404.
- Salloum, Raniah. "Former Prisoners Fight in Syrian Insurgency." *Spiegel Online*. 10 October 2013. <http://www.spiegel.de/international/world/former-prisoners-fight-in-syrian-insurgency-a-927158.html>
- Saltman, Erin Marie, and Melanie Smith. *'Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon*. London: Institute for Strategic Dialogue, 2015.
- Sands, Phil, Justin Vela, and Suha Maayeh. "Assad regime abetted extremists to subvert peaceful uprising, says former intelligence official." *The National*. January 21, 2014. <http://www.thenational.ae/world/syria/assad-regime-set-free-extremists-from-prison-to-fire-up-trouble-during-peaceful-uprising#full>

- Satori. "Vairāk nekā 160 cilvēku atklātā vēstulē aicina novērtēt bēgļu uzņemšanas sniegtās iespējas Latvijai." *Satori*. 2015. gada 7. augusts. http://www.satori.lv/raksts/9730/Vairak_neka_160_cilveku_atklara_vestule_aicina_novertet_beglu_uznemsanas_sniegta_iespejas_Latvijai
- Sārts, Jānis. "The Two sided dice: communications & cyber." *Konference "Kiberšahs"*. 2015. gada 1. oktobris. <http://straume.lmt.lv/lv/konferences/konferences/the-two-sided-dice-communications-cyber/1349>
- Scahill, Jeremy. "A very private war." *The Guardian*. 1 August 2007. <https://www.theguardian.com/uk/2007/aug/01/military.usa>
- Schmitt, Eric. "C.I.A. Said to Aid in Steering Arms to Syrian Opposition." *The New York Times*. June 21, 2012. <http://www.nytimes.com/2012/06/21/world/middleeast/cia-said-to-aid-in-steering-arms-to-syrian-rebels.html?pagewanted=all>
- . "In Battle to Defang ISIS, U.S. Targets Its Psychology." *The New York Times*. December 28, 2014. <https://www.nytimes.com/2014/12/29/us/politics/in-battle-to-defang-isis-us-targets-its-psychology.html?ref=us&r=5&referrer=>
- Shane, Scott. *Objective Troy: A Terrorist, a President, and the Rise of the Drone*. Tim Duggan Books, 2015.
- . "The Anwar al-Awlaki File. From American Citizen to Imam to Terrorist to Drone Killing." *National Security Archive*. September 15, 2015. <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB529-Anwar-al-Awlaki-File/>
- Shane, Scott. "The Enduring Influence of Anwar al-Awlaki in the Age of the Islamic State." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 9, no. 7 (July 2016): 15–19.
- Shanker, Thom. "Qaeda Leaders in Iraq Neutralized, U.S. Says." *The New York Times*. June 4, 2010.
- Sharp, Jeremy M. *U.S. Foreign Aid to Israel*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2016.
- al-Shishani, Murad Batal. "The Islamic State's Strategic and 'Factical Plan for Iraq.'" *Terrorism Monitor* (The Jamestown Foundation) XII, no. 16 (August 2014): 6–7.
- SITE Staff. "A Biography of Abu Bakr al-Baghdadi." *INSITE on Terrorism*. August 12, 2014. <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/entry/226-the-story-behind-abu-bakr-al-baghdadi>

- . "Abu Bakr al-Baghdadi Appears in Video, Delivers Sermon in Mosul." *INSITE on Terrorism*. July 5, 2014. <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/categories/jihad/entry/200-abu-bakr-al-baghdadi-appears-in-video,-delivers-sermon-in-mosul>
- Slack, James, Jason Groves, and Ian Drury. "A monster of delusion." *Daily Mail*, 7 July 2016.
- Sly, Liz. "How Saddam Hussein's former military officers and spies are controlling Isis." *The Independent*. 5 April 2015. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/how-saddam-husseins-former-military-officers-and-spies-are-controlling-isis-10156610.html>
- . "The hidden hand behind the Islamic State militants? Saddam Hussein's." *The Washington Post*. April 4, 2015. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/the-hidden-hand-behind-the-islamic-state-militants-saddam-husseins/2015/04/04/aa97676c-cc32-11e4-8730-4f473416e759_story.html
- Smits, Entonijs D. *Nacionālā identitāte*. Tulkoja Mārtiņš Poišs. Rīga: AGB, 1997.
- Snyder, Timothy. "Hitler's world may not be so far away." *The Guardian*, 16 September 2015.
- Solomon, Erika. "Isis: The munitions trail." *Financial Times*. November 30, 2015. <https://www.ft.com/content/baad34e4-973c-11e5-9228-87e603d47bdc>
- Solomon, Erika, Guy Chazan, and Sam Jones. "Isis Inc: how oil fuels the jihadi terrorists." *Financial Times*. October 14, 2015. <https://www.ft.com/content/b8234932-719b-11e5-ad6d-f4ed76f0900a#axzz3eYjISjyG>
- Solomon, Erika, Robin Kwong, and Steven Bernard. "Inside Isis Inc: The journey of a barrel of oil." *Financial Times*. February 29, 2016. <http://ig.ft.com/sites/2015/isis-oil/>
- Sommerville, Quentin, and Riam Dalati. "Raqqā's dirty secret." BBC News. 13 November 2017. http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/raqqa_dirty_secret
- . "The city fit for no-one: Inside the ruined 'capital' of the Islamic State group." *BBC News*. 27 September 2017. http://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/the_city_fit_for_no_one_raqqa_syria_islamic_state_group
- Speckhard, Anne, and Ahmet S. Yayla. "The ISIS Emni: Origins and Inner Workings of ISIS's Intelligence Apparatus." *Perspectives on Terrorism*. February 2017.

- Spetalnick, Matt. "U.S., Israel sign \$38 billion military aid package." *Reuters*. September 14, 2016. <http://www.reuters.com/article/us-usa-israel-statement-idUSKCN11K2CI>
- Starr, Barbara. "U.S. officials say 6,000 ISIS fighters killed in battles." *CNN Politics*. January 22, 2015. <http://edition.cnn.com/2015/01/22/politics/us-officials-say-6000-isis-fighters-killed-in-battles/>
- Stengel, Rick. "Person of the Year 2011." *Time*, December 14, 2011.
- Stern, Jessica, and J. M. Berger. *ISIS: The State of Terror*. New York: HarperCollins Publishers, 2015.
- Stratfor. "Translation – Statement of Mujahidin Shura Council on Establishment of 'Islamic State of Iraq.'" *WikiLeaks*. February 21, 2013. https://wikileaks.org/gifiles/docs/36/3615824_translation-statement-of-mujahidin-shura-council-on.html
- al-Suri, Abu Musab. "The Call for a Global Islamic Resistance (Key excerpts)." In *Architect of Global Jihad: The Life of Al-Qaeda Strategist Abu Musab Al-Suri*, by Brynjar Lia, translated by Brynjar Lia. London: Hurst Publishers, 2007.
- Swidey, Neil. "Tipping points." *The Boston Globe*, 27 April, 2003.
- . "Where did ISIS come from? The story starts here." *The Boston Globe*, March 10, 2016.
- Taivans, Leons. *Tuvo Austrumu civilizācija: arābi, islāms, halifāts*. Rīga: RaKa, 2014.
- . *Tuvo Austrumu civilizācija: Osmaņu impērija*. Rīga: RaKa, 2009.
- , intervējis Bens Latkovskis. *Leons Taivāns: Islāma paradīgmā nav vietas demokrātijai* nra.lv. Rīga. 2014. gada 25. novembris.
- Talbot, David. "Fighting ISIS Online." *MIT Technology Review*. September 30, 2015. <https://www.technologyreview.com/s/541801/fighting-isis-online/>
- al-Tamimi, Aymenn Jawad. "26 Unseen Islamic State Administrative Documents: Overview, Translation & Analysis." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 24 August 2015. <http://www.aymennjawad.org/17757/the-archivist-26-unseen-islamic-state>
- . "Archive of Islamic State Administrative Documents (cont.)." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 11 January 2016. <http://www.aymennjawad.org/2016/01/archive-of-islamic-state-administrative-documents-1>
- . "Archive of Islamic State Administrative Documents." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 27 January 2015. <http://www.aymennjawad.org/2015/01/archive-of-islamic-state-administrative-documents>

- , "The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 5 October 2015. <http://www.aymennjawad.org/17916/the-archivist-unseen-islamic-state-financial>
- , "The Islamic State 'Masterplan' of Administration - Some Analytical Notes." *Aymenn Jawad Al-Tamimi*. 7 December 2015. <http://www.aymennjawad.org/2015/12/the-islamic-state-masterplan-of-administration>
- , "The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence." *Perspectives on Terrorism* (Terrorism Research Initiative) 9, no. 4 (2015).
- Tēraudkalns, Valdis. "Kam no zaļās krāsas bail? Islamofobija mūsdienu Latvijā." *Bīstamie sakari: seno fobiju šodiena Latvijā*, 41.–51. Rīga: Žaņa Lipkes memoriāls, 2016.
- , *Reliģijpētniecība: vēsture, metodes, teorijas*. Rīga: Mansards, 2014.
- The AQ Chef. "Make a bomb in the kitchen of your Mom." *Inspire*, 2010, Summer ed.: 33–40.
- The Economist. "A world wide web of terror." *The Economist*. 12 July 2007. <http://www.economist.com/node/9472498>
- , "The battle for Mosul." *The Economist*. 6 October 2016.
- , "The other beheaders." *The Economist*. September 20, 2014. <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21618918-possible-reasons-mysterious-surge-executions-other-beheaders>
- The International Consortium of Investigative Journalists. *Making a Killing: The Business of War*. Washington, D.C.: Center for Public Integrity, 2003.
- "The Secret CIA History of the Iran Coup, 1953." *National Security Archive*. n.d. <http://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB28/>
- The White House. "'Islam is Peace' Says President." *The White House*. September 17, 2001. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010917-11.html>
- , "Remarks by the President on the Middle East and North Africa." *The White House*. May 19, 2011. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>
- , "Remarks by the President to the White House Press Corps." *The White House*. August 20, 2012. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps>

- . "Statement by the President." *The White House*. August 7, 2014. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/08/07/statement-president>
- Thompson, Andrew, and Jeremi Suri. "How America Helped ISIS." *The New York Times*. October 2, 2014. http://www.nytimes.com/2014/10/02/opinion/how-america-helped-isis.html?_r=0
- Tierney, Dominic. "Al-Qaeda Has Been at War With the United States for Twenty Years." *The Atlantic*. August 23, 2016. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/08/twenty-years-war/496736/>
- Tolan, Casey. "A Virginia teen who ran a pro-ISIS Twitter account is going to prison for 11 years." *Fusion*. September 1, 2015. <http://fusion.net/story/191633/a-virginia-teen-who-ran-a-pro-isis-twitter-account-is-going-to-prison-for-11-years/>
- Trofimov, Yaroslav. *The Siege of Mecca: the forgotten uprising in Islam's holiest shrine and the birth of al Qaeda*. New York, : Anchor Books, 2008.
- TSG IntelBrief. "From Bucca to Kobani: The Hybrid Ideology of the Islamic State." *The Soufan Group*. October 24, 2014. <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-from-bucca-to-kobani-the-hybrid-ideology-of-the-islamic-state/>
- Turner, John A. *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order*. Palgrave Macmillan, 2014.
- Tvnet. "Latvijas Islāma kultūras centra vadība: sods varēja būt mazāks – salauzti pirksti." *Tvnet*. 2015. gada 14. janvāris. http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/543591-latvijas_islama_kulturas_centra_vadiba_sods_vareja_but_mazaks_salauzti_pirksti (piekļūts 2016. gada 21. November).
- U.S. Central Command News Release. "U.S. Military Conducts Aerial Resupply of Kurdish Forces Fighting ISIL." *U.S. Central Command*. October 19, 2014. <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/884879/us-military-conducts-aerial-resupply-of-kurdish-forces-fighting-isil/>
- U.S. Senate Select Committee on Intelligence. "Report of the Select Committee on Intelligence on the U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments on Iraq." *U.S. Senate Select Committee on Intelligence*. July 9, 2004. <https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/publications/108301.pdf>

- , "Report on Whether Public Statements Regarding Iraq by U.S. Government Officials Were Substantiated By Intelligence Information." *U.S. Senate Select Committee on Intelligence*. June 5, 2008. <http://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/publications/110345.pdf>
- UN Security Council Committee. "Ali Musa al-Shawakh." *United Nations Security Council Subsidiary Organs*. February 29, 2016. https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/ali-musa-al-shawakh
- UN Security Council. "Resolution 661 (1990)." *United Nations*. August 6, 1990. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/11/IMG/NR057511.pdf?OpenElement>
- , "Resolution 687 (1991)." *United Nations*. April 8, 1991. <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf>
- UN Watch. "Again: Saudi Arabia Elected Chair of UN Human Rights Council Panel - UN Watch." *UN Watch*. September 20, 2015. <https://www.unwatch.org/again-saudis-elected-chair-of-un-human-rights-council-panel/>
- United Nations. "Secretary-General's remarks to Security Council High-Level Summit on Foreign 'Terrorist Fighters.'" *United Nations*. September 24, 2014. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-09-24/secretary-generals-remarks-security-council-high-level-summit>
- Van Buren, Peter. "Dude, where's my Humvee? Islamic State capturing Iraqi equipment at alarming rate." *Reuters*. 2 June 2015. <http://www.reuters.com/article/van-buren-iraq-idUSL1N0YO25X20150602>
- Vēbers, Makss. "Protestantiskā ētika un kapitālisma gars." *Reliģijas socioloģija*, tulk. Rihards Kūlis, 20.–180. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2004.
- Vincent, James. "'I Can Haz Islamic State Plz': Isis propaganda on Twitter turns to kittens and lolpeak." *The Independent*. 21 August 2014. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/isis-propaganda-on-twitter-turns-to-kittens-and-lolpeak-i-can-haz-islamic-state-plz-9683736.html>
- Vīķe-Freiberga, Vaira. *I:I*. LTV1. Rīga. 2017. gada 24. janvāris.

- VOA's Extremism Watch Desk. "Descent Into Jihad." *Voice of America*. 2016.
<http://projects.voanews.com/descent-into-is/>
- Voins, Valdis. *Terorisma novēršanas un apkarošanas teorētiskās un praktiskās problēmas Latvijas Republikā un Eiropas Savienībā*. Promocijas darbs, Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2015, 290.
- Voll, John O. "Political Islam and the State." In *The Oxford Handbook of Islam and Politics*, edited by John L. Esposito and Emad El-Din Shahin, 56–67. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- von Behr, Inea, Anaïs Reding, Charlie Edwards, and Luke Gribbon. *Radicalisation in the digital era: The use of the internet in 15 cases of terrorism and extremism*. PDF. Cambridge, Brussels: RAND Europe, 2013.
- Wagemakers, Joas. "A Terrorist Organization that Never Was: The Jordanian "Bay at al-Imam" Group." *The Middle East Journal* (Middle East Institute) 68, no. 1 (2014): 59–75.
- Wariis, Abdullah, and Brian Fishman. "A Jihadist's Course in the Art of Recruitment." *CTC Sentinel* (Combating Terrorism Center) 2, no. 2 (February 2009).
- Warrick, Joby. *Black Flags: The Rise of ISIS*. New York: Doubleday, 2015.
- Watson, Ben. "The Drones of ISIS." *Defence One*. January 12, 2017.
<http://www.defenseone.com/technology/2017/01/drones-isis/134542/?oref=d-topstory>
- Weaver, Mary Anne. "The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi." *The Atlantic*, July/August 2006.
- Wehrey, Frederic M. *Sectarian Politics in the Gulf: From the Iraq War to the Arab Uprisings*. New York: Columbia University Press, 2014.
- Weinberg, David Andrew. *Qatar and Terror Finance. Part I: Negligence*. Center on Sanctions and Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies, Washington, DC: FDD Press, 2014.
- Weinberg, David Andrew. *Qatar and Terror Finance. Part II: Private Funders of al-Qaeda in Syria*. Center on Sanctions and Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies, Washington, DC: FDD Press, 2017.
- Weiss, Michael, and Hassan Hassan. *ISIS: Inside the Army of Terror*. New York: Regan Arts, 2015.

- Wheatcroft, Geoffrey. "Tony Blair's Eternal Shame: The Report." *The New York Review of Books*. October 13, 2016. <http://www.nybooks.com/articles/2016/10/13/tony-blairs-eternal-shame-chilcot-report/>
- Whiteside, Craig. "Lighting the Path: the Evolution of the Islamic State Media Enterprise (2003-2016)." *ICCT Research Paper*, November 2016.
- Whittaker, Dawid J., ed. *The Terrorism Reader*. Second Edition. London: Routledge, 2003.
- WikiLeaks. "Berat's Box." *WikiLeaks*. 5 December 2016. <https://wikileaks.org/berats-box/article>
- . "The Podesta Emails." *WikiLeaks*. n.d. <https://wikileaks.org/podesta-emails/emailid/3774>
- Wilbanks, Mark, and Efraim Karsh. "How the "Sons of Iraq" Stabilized Iraq." *Middle East Quarterly* (Middle East Forum) 17, no. 4 (Fall 2010): 57–70.
- Wilson, Woodrow. "President Wilson's Fourteen Points." *World War I Document Archive*. January 8, 1918. https://www.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson's_Fourteen_Points
- Winter, Charlie. *Documenting the Virtual 'Caliphate'*. London: Quilliam, 2015.
- . "Fishing and ultraviolence." *BBC News*. 6 October 2015. <http://www.bbc.co.uk/news/resources/1dt-88492697-b674-4c69-8426-3edd17b7daed>
- . "Shocked by the 'cubs of the caliphate'? Of course you are – that's Isis's plan." *The Guardian*. 5 January 2016. https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jan/05/cubs-of-caliphate-isis-children-videos-propaganda?CMP=share_btn_tw
- . "An integrated approach to Islamic State recruitment." *Special report*, April 2016.
- . *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam, 2015.
- Wood, Graeme. "What ISIS Really Wants." *The Atlantic*. March 2015. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>
- World Islamic Front for Jihad Against Jews and Crusaders. "Jihad Against Jews and Crusaders." *Federation of American Scientists*. February 23, 1998. <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>

- Wright, Lawrence. *The Looming Tower: Al Qaeda and the Road to 9/11*. New York: Vintage Books, 2007.
- . "The Master Plan." *The New Yorker*. September 11, 2006. <http://www.newyorker.com/magazine/2006/09/11/the-master-plan>
- Zaidi, Sarah, and Mary C. Smith-Fawz. "Health of Baghdad's children." *The Lancet* 346, no. 8988 (December 1995): 1485.
- Zarif, Mohammad Javad. "Let Us Rid the World of Wahhabism." *The New York Times*. September 13, 2016. <https://www.nytimes.com/2016/09/14/opinion/mohammad-javad-zarif-let-us-rid-the-world-of-wahhabism.html>
- al-Zarqawi, Abu Musab. "Letter to Bin Laden and Zawahiri (Excerpts)." In *Al Qaeda in Its Own Words*, edited by Gilles Kepel and Jean-Pierre Mùelli, translated by Pascale Ghazaleh, 251–267. Cambridge: Belknap Press, 2008.
- . "Zarqawi Letter." *U.S. Department of State Archive*. February 2004. <https://2001-2009.state.gov/p/nea/rls/31694.htm#>
- . "Zarqawi's Pledge of Allegiance to al-Qaeda: From Mu'asker al-Battar, Issue 21." *Terrorism Monitor* (Jamestown Foundation) 2, no. 24 (November 2004).
- al-Zawahiri, Ayman. "Knights Under the Prophet's Banner." In *The Theory and Practice of Islamic Terrorism*, edited by Howard F. Negrin and Marvin Perry, translated by Laura Mansfield, 266. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- . "Letter from al-Zawahiri to al-Zarqawi." *GlobalSecurity*. October 11, 2005. http://www.globalsecurity.org/security/library/report/2005/zawahiri-zarqawi-letter_9jul2005.htm
- . "Translation of al-Qaeda chief Ayman al-Zawahiri's letter to the leaders of the two Jihadi groups." *Al Jazeera*. n.d. <http://s3.documentcloud.org/documents/710588/translation-of-ayman-al-zawahiris-letter.pdf>
- . "Zawahiri's Letter to Zarqawi." *Combating Terrorism Center*. July 9, 2005. <https://www.ctc.usma.edu/posts/zawahiris-letter-to-zarqawi-english-translation-2>
- Zelin, Aaron. "Al-Qaeda Disaffiliates with the Islamic State of Iraq and al-Sham." *The Washington Institute*. February 4, 2014. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/al-qaeda-disaffiliates-with-the-islamic-state-of-iraq-and-al-sham>
- Zelin, Aaron Y. "Picture Or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output." *Perspectives on Terrorism* (Terrorism Research Initiative) 9, no. 4 (2015).

- Zelin, Aaron. "The Islamic State of Iraq and Syria Has a Consumer Protection Office." *The Atlantic*. June 13, 2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/the-isis-guide-to-building-an-islamic-state/372769/>
- Zenko, Micah. "Mercenaries Are the Silent Majority of Obama's Military." *Foreign Policy*. May 18, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/05/18/private-contractors-are-the-silent-majority-of-obamas-military-mercenaries-iraq-afghanistan/>

PERSONVĀRDU UN ORGANIZĀCIJU RĀDĪTĀJS

- Abāzīds, Nāifs (*Naief Abazid*; nājif 'abāzīd; نابيف أبازيد) 164
- Abduhs, Muhammads (*Muhammad Abdub*; muhammad 'abduh; محمد عبده) 263–264
- Abdulazīzs bin Abdurrahmāns Āl Saūds (*Abdulaziz ibn Abdul Rahman Al Saud*; 'abdu-l-'aziz bin 'abde-r-rahmān 'āl sa'ūd; عبد العزيز بن عبد الرحمن آل سعود) 23, 52–53, 81–82, 87, 96, 275–276
- Abdulmedžīds II (*Abdulmejid II*; 'abdu-l-mažīd ar-tāni; عبد المجيد الثاني) 37
- Abdulvahhābs, Muhammads bin *skat.*: Muhammads bin Abdulvahhābs
- Abdunnāsirs, Gamāls (*Gamal Abdel Nasser*; žamāl 'abdu-n-nāsir, ēģiptes dialektā gamāl 'abde-n-nāšer; جمال عبد الناصر) 48, 55–57, 59, 61–62, 64, 66–69, 71, 95, 262
- Abdurrahmāns, Atīja (*Atiyah Abd al-Rahman*; 'atijja 'abdu-r-rahmān; عطية عبد الرحمن) 144, 441
- Absī, Abū al Asīrs al (*Abu Atheer al-Absi*; 'abū-l-'atīe 'amr al-'absī; أبو الأثير عمرو العنسي) 298
- Abū Abdulkādīrs (*Abu Abd al-Kadir*; 'abū 'abde-l-qādir; أبو عبد القادر) 298
- Abū Abdussālems (*Abu Abd al-Salem*; 'abū 'abde-s-sālim; أبو عبد السلام) 298
- Abū Aijūbs (*Abu Ayoub*; 'abū 'aijjūb; أبو أيوب) 317; *skat.* Sūri, Abū Lukmāns as
- Abū Alī (*Abu Ali*; 'abū 'alijj; أبو علي) 164; *skat.* Abū Luaijs
- Abū Dudžāna al Libī (*Abu Dujana al-Libi*; 'abū dužāna al-libijj; أبو دجانة الليبي) 306
- Abū Džahls (*Abu Jahl*; 'abū žahl; أبو جهل) 22
- Abū Džābīrs (*Abu Jaber*; 'abū žābir; أبو جابر) 185
- Abū Fātīma (*Abu Fatima*; 'abū fātīma; أبو فاطمة) 298
- Abū Halīls (*Abu Khalil*; 'abū halil; أبو خليل) 112
- Abū Kifāhs (*Abu Kifah*; 'abū kifāh; أبو كفاف) 298
- Abū Kāsīms (*Abu Qasim*; 'abū qāsīm; أبو قاسم) 297
- Abū Luaijs (*Abu Luoay*; 'abū lu'aij; أبو لؤي) 297

* Arābu valodas vārdu atveidi veikusi Ingrīda Kleinhofa

- Abū Lukmāns (*Abu Luqman*; 'abū luqmān; أبو لقمان) 298, 317–318
- Abū Muhammads (*Abu Mohammed*; 'abū muhammad; أبو محمد) 298
- Abū Riša, Abdussattārs (*Abdul Sattar Abu Riša*; 'abdu-s-sattār 'abū riša; عبد الستار أبو ريشة) 152–153
- Abū Salāhs (*Abu Salah*; 'abū salāh; أبو صلاح) 298
- Abū Sudžā (*Abu Suja*; 'abū sužā; أبو سجي) 297
- Abū Suleimāns (*Abu Suleiman*; 'abū suleimān; أبو سليمان) 151, 298
- Abū Seima (*Abu Shema*; 'abū šeimā; أبو شيماء) 297
- Abū Vahibs (*Abu Wabceb*; 'abū wahib; أبو وهيب) 1298
- Adls, Seifs al (*Saif al-Adel*; scif al-'adl; سيف العدل) 110, 144, 332–335
- Adnānī, Abū Muhammads al (*Abu Mohammad al-Adnani*; 'abū muhammad al-'adnānī; أبو محمد العدناني) 17, 140, 176, 180, 196–198, 297, 314–315, 317, 334, 355
- Adžnād, plašsaziņas līdzekļu organizācija (*Ajnad Media Foundation*; mu'assasat 'ažnād lil-'ntāzi-l- 'i'fāmijj; مؤسسة أحناد للإنتاج الإعلامي) 375
- Afari, Aups Abdurrahmāns al ('auf 'abdu-r-rahmān al-'afari; عوف عبد الرحمن العفري) 297; *skat.* Abū Sudžā
- Afgānī, Džamāludīns al (*Jamāl al-Dīn al-Afghānī*; žamālu-d-din al-afgānī; جمال الدين الأفغاني) 262–264, 268
- Ahrār aš Šām, kustība (*Ahrar al-Sham*; harakat 'ahrāri š-šām al-'islāmijja; حركة أحرار الشام الإسلامية) 168
- Aizenhauers, Dvairs (*Dwight Eisenhower*) 75, 267
- Al Baijān, raidsabiedrība (*Al Baijān*; 'izā'at al-baijān; إذاعة البيان) 375
- Albairaks, Berats (*Berat Albayrak*) 189
- Aleksa (*Alex*) 222–225, 234
- Al Furkān, plašsaziņas līdzekļu organizācija (*Al-Furqan Foundation for Media Production*; mu'assasat al-furqān lil-'intāž al-'i'lāmī; مؤسسة الفرقان للإنتاج الإعلامي) 374
- Al Hajāt, mediju centrs (*Al-Hayat Media Center*; markaz al-hayāt lil-'i'lām; مركز الحياة للإعلام) 375
- Al Ietisām, fonds (*Al Itisām*; mu'assasat al-'i'tisām; مؤسسة الاعتصام) 375
- Al Kāida (*Al-Qaeda*; al-qā'ida; القاعدة) 14–16, 18, 25, 35, 49, 64, 73, 83, 87, 92–94, 96–101, 108–110, 112–113, 119, 121–122, 127, 134–137, 140, 143–145, 148, 150–154, 158, 175, 180–182, 184–186, 188, 191, 199, 201, 209–212, 233, 237, 265, 270, 294, 298, 327, 329–333, 335, 337, 339, 342, 344, 348–349, 352, 369, 371–372, 375, 382, 389, 394–397, 405, 413, 416, 419–420, 425, 433, 439
- Allāvī, Ijāds (*Ayad Allawi*; 'ijād 'allawī; إيهاد علاوي) 157
- Alī, Ājana Hirsī (*Ayaan Hirsi Ali*; 'ājān hirsī 'alī; آيان حرسى على) 140
- Alī bin Abī Tālibs (*Ali ibn Abi Talib*; 'alī bin 'abī tālib; علي بن أبي طالب) 40–41, 272, 282

- Amrs bin Hišāms (Amr ibn Hishām; 'amr bin hišām; عمرو بن هشام) *skat.*
 Abū Džahls
 Amīns, Ali Šukri (*Ali Shukri Amin*; 'alī šukrī 'amin; علي شكري أمين) 221
 An Nusra fronte (*al-Nusra front*; *Jabhat al-Nusra*; jabhat an-nusra; جبهة النصرة) 165, 168, 178–180, 182–185, 188–190, 210, 297, 317–318, 321, 389, 418, 437
 Anāni, Halils al (*Khalil al-Anani*; halil al-'anāni; خليل العاني) 50
 Anbarī, Abū Alī al (*Abu Ali al-Anbari*; 'abū 'alī al-'anbarī; أبو علي الأنباري) 297, 418
 Anbāras atmoda (*Anbar Awakening*; haraka sahwat al-'anbār; حركة صحوة الأنبار) 152–154, 158–159, 177, 193, 296, 412–413
 Ansār al islām, grupējums (*Ansar al-Islam*; 'ansār al-'islām; أنصار الإسلام) 193
 Ansār aš šaria, grupējums (*Ansar al-Sharia*; 'ansāru š-šarī'a; أنصار الشريعة) 298
 Ansār aš Šām brigādes (*Ansar al-Sham*; katā'ibu 'ansār aš-šām; كتائب أنصار الشام) 168
 Asada, Asma al (*Asma al Assad*; 'asmā' al-'asad; أسماء الأسد) 414
 Asads, Bašārs al (*Bashar al-Assad*; baššār al-'asad; بشار الأسد) 131, 159, 164–168, 179, 185, 187–188, 191, 333
 Asads, Hāfīzs al (*Hafez al-Assad*; hāfīz al-'asad; حافظ الأسد) 167, 188
 Assāfi, Abū Hādžars al (*Abu Hajjar al-Assafi*; 'abū hāžar al-'assāfi; أبو هاجر العسافي) 298
 Araturks, Mustafa Kemals (*Mustafa Kemal Atatürk*) 36, 129
 Atrāns, Skots (*Scott Atran*) 18, 20, 229, 234, 236, 238, 283, 345
 Arvāns, Abdelbārī (*Abdel Bari Atwan*; 'abdu-l-bārī 'arwān; عبد الباري عطوان) 119, 125–126
 Avāns, Ekils (*Akil Awan*) 372
 Avlakī, Anvars al (*Anwar al-Awlaki*; 'anwar al-'awlaqī; أنور العولقي) 341–342, 354, 440–441
 Azzāms, Abdullāhs (*Abdullah Azzam*; 'abdu'llāh yūsuf 'azzām; عبد الله يوسف عزام) 87–94, 242, 274, 339, 404
 Āmāk, ziņu aģentūra (*Amaq news agency*; wakālat 'a'māq al-'ahbārījja; وكالة أعمق الإخبارية) 213, 375
 Badrī, Ibrāhīms Avāds Ibrāhīms al (*Ibrahim Awad Ibrahim al-Badri*; 'ibrāhīm 'awād 'ibrāhīm al-badri; إبراهيم عواد إبراهيم البدري) 169, 197, 355; *skat.* Bagdādī, Abū Bakrs al
 Bagdādī, Abū Bakrs al (*Abu Bakr al-Baghdadi*; 'abū bakr al-bağdādī; أبو بكر البغدادي) 147, 169–173, 175–176, 178–182, 197–201, 211, 213, 274, 295, 297, 331, 355, 374, 378, 398, 400, 417–418
 Bagdādī, Abū Umars al (*Abu Omar al-Baghdadi*; 'abū 'umar al-bağdādī; أبو عمر البغدادي) 147–148, 150–151, 159, 169, 175, 177, 400
 Baidens, Džō (*Joe Biden*) 187, 190
 Balfūrs, Artūrs (*Arthur Balfour*) 54
 Bannā, Hasāns al (*Hasan al-Banna*; hasan al-bannā; حسن البنا) 43–50, 60

- Banzels, Kouls (*Cole Bunzel*) 110, 140, 143, 149, 151, 159, 176, 275
- Batirašvili, Tarkans Temurovičs (თარხან ბათირაშვილი) 183; *skat.* Šišāni, Abu Umars aš
- Bārfi, Bārāks (*Barak Barfi*; bārāk hārfi; براك بارفي) 319–320
- Bcikosa, Neida (*Nada Bakos*) 121, 123–124
- Bella, Ģertrūde (*Gertrude Bell*) 33, 36
- Ben Gurions, Dāvids (*David Ben-Gurion*; דוד בן-גוריון) 54
- Benrāds, Miriams (*Myriam Benraad*) 413
- Bergens, Pīters (*Peter Bergen*) 106
- Bergers, Dž. M. (*J. M. Berger*) 234
- Bergs, Nīks (*Nick Berg*) 136–137
- Bekons, Frānsiss (*Francis Bacon*) 34
- Bērmans, Pols (*Paul Berman*) 64–65
- Bērziņš, Uldis 24, 248, 429
- Bin Bāzs, Abdulazīzs (*Abd al-Aziz ibn Baz*; ‘abdu-l-‘aziz bin bāz; عبد العزيز بن باز) 82
- Bin Lādins, Muhammads (*Mohammed bin Awad bin Laden*; muhammad bin lādin; محمد بن لادن) 93
- Bin Lādins, Usāma (*Osama Bin Laden*; ‘usāma bin lādin; أسامة بن لادن) 16, 21, 23, 92–94, 96–97, 101, 109–110, 112, 119, 123, 135–137, 143, 148, 150–151, 162, 175, 195–196, 201, 234, 278, 294, 331, 337, 339, 353, 398, 403–405, 412
- Bilāvi, Abū Abdurrahmāns al (*Abu Abdulrahman al-Bilawi*; ‘abū ‘abde-r-rahmān al-bilāwī; أبو عبد الرحمن البيلوي) 297
- Blērs, Tonijs (*Tony Blair*) 112–113
- Bodrijārs, Žans (*Jean Baudrillard*) 101, 346
- Boko Haram, grupējums 212
- Boradori, Džovanna (*Giovanna Borradori*) 65
- Bordža, Čezāre (*Cesare Borgia*) 256
- Brahmans, Džarets (*Jarret M. Brachman*) 439
- Brauns, Gordons (*Gordon Brown*) 112
- Brauns, Nātans (*Nathan J. Brown*) 290
- Brisārs, Žans Šarls (*Jean-Charles Brisard*) 108, 356, 406
- Brīvā sīriešu armija (*Free Syrian Army*; aš-žeiš as-sūri al-hurr; الجيش السوري الحر) 164, 179, 188, 323, 384–385
- Bušs, Džordžs H. V. (*George H. W. Bush*) 117
- Bušs, Džordžs V. (*George W. Bush*) 89, 99, 112–115, 117, 131, 134, 151, 168, 245, 337
- Būazizī, Muhammads al (*Mohamed Bouazizi*; muhammad al-bū‘azizī; محمد البوعزيزي) 161
- Bžezinskis, Zbigņevs (*Zbigniew Brzezinski*) 85
- Cazans, Gajs (*Guy Chazan*) 311
- Čeinijs, Dīks (*Dick Cheney*) 22, 114, 121, 123
- Čilkots, Džons (*John Chilot*) 111
- Čurkins, Vitālijs (*Bumauu Чуркин*) 421
- Daubers, Korījs (*Cori E. Dauber*) 379
- Dāvūds, Kāmils (*Kamel Daoud*; kāmīl dāwūd; كمال داود) 147, 267
- Dekarts, Renč (*René Descartes*) 34
- Delonga-Bāsa, Natāna (*Natana J. DeLong-Bas*) 83, 269–270, 431

- Deridā, Žaks (*Jacques Derrida*) 65
- Dervīss, Ahmeds (*Ahmed Darwish*; 'ahmad darwīš; أحمد درويش) 221–222
- Dulaimī, Šākirs Vahībs al Fahdāvi ad 298; *skat.* Abū Vahībs
- Džads, Tonijs (*Tony Judt*) 67, 69, 73, 306, 402
- Džareki, Jūdžīns (*Eugene Jarecki*) 380
- Džāfars, Hādi (*Hadi Jaafar*; hādi ža'far; هادي جعفر) 313
- Džerdžezs, Fauazs (*Fawaz Gerges*) 174, 294, 329, 439
- Džounss, Sems (*Sam Jones*) 311
- Džozefs, Džons Ērls (*John Earl Joseph*) 407
- Džund aš Šām, grupējums (*Jund al-Sham*; žund aš-šām; جند الشام) 406
- Džūlāni, Abū Muhammad al (*Abu Mohammad al-Julani*; 'abū muhammad al-žūlāni; أبو محمد الجولاني) 178–180, 182, 185, 297, 356, 418, 420
- Eluls, Žaks (*Jacques Ellul*) 373–374, 443
- Erdogans, Redžeps Tajjips (*Recep Tayyip Erdoğan*) 129, 189, 386, 391
- Faisals bin Abdulazīzs Āl Saūds (*Faisal bin Abdulaziz Al Saud*; faisal bin 'abdelaziz 'āl sa'ūd; -إطال بن عبدالعزيز آل سعود) 70, 80, 83
- Faisals bin Musāids (*Faisal bin Musaid*; faisal bin musā'id; فيصل بن مساعد) 80
- Feits, Duglass (*Douglas Feith*) 122
- Ferdinands, Francis (*Franz Ferdinand*) 33, 343
- Filistīni. Abū Katāda al (*Abu Qatada al-Filistini*; 'abū qatāda al-filistīni; أبو قتادة الفلطيني) 109
- Filkinss, Deksters (*Dexter Filkins*) 157
- Fišmens, Braiens (*Brian Fishman*) 149, 333, 335, 425
- Fordama, Alise (*Alice Fordham*) 221–222
- Freids, Zigmunds (*Sigmund Freud*) 227, 231
- Frenklins, Bendžamins (*Benjamin Franklin*) 23, 53, 227
- Fukujama, Frānsiss (*Francis Fukuyama*) 21, 114, 162, 233
- Gadamers, Hanss Georgs (*Hans-Georg Gadamer*) 232, 426
- Gadāns, Ādams (*Adam Gadahn*) 150
- Gartenštein-Ross, Davīds (*Daveed Gartenstein-Ross*) 319
- Goldšteins, Baruhs (*Baruch Goldstein*; ברוך גולדשטיין) 107
- Gorbačovs, Mihails (*Mikhail Gorbachev*) 86
- Gorka, Sebastians (*Sebastian Gorka*) 201, 423
- Grejs, Džons (*John Gray*) 233
- Grīnbergs, Mārtiņš 220–221
- Ģircs, Klifords (*Clifford Geertz*) 138, 411
- Hadīdža binte Huvailida (*Khadija bint Khuwaylid*; hadīža bint huwailid; خديجة بنت خويلد) 251
- Hadīri, Ali (*Ali Khedery*; 'ali hadīri; علي خضير) 413
- Hadži Bakrs (*Haji Bakr*; hažži bakr; حجي بكر) 174–176, 178, 180, 182, 297, 315, 318
- Halāila, Ahmads Fādils an Nazāls al (*Ahmad Fadil Nazzal al-Khalayila*; 'ahmad fadil an-nazāl al-halāila; أحمد فضيل النزال الخلايلة) 105; *skat.* Zarkāvi, Abū Musaabs az

- HAMĀS (*Hamās*; hamas [harakat muqāwama al-islāmīja]; حماس [حركة المقاومة الإسلامية]) 100, 382
- Hantingtons, Semjuels (*Samuel Huntington*) 62, 162
- Hasans, Hasans (*Hassan Hassan*; hasan hasan; حسن حسن) 130, 222
- Harami, Muhameds (*Mohammad Khatami*; محمد خاتمی) 98
- Häbermäss, Jirgens (*Jurgen Habermas*) 65, 344
- Hāšemī, Tāriks al (*Tariq al-Hashemi*; طارق الهاشمي) 157
- Hedžhammers, Tomass (*Thomas Hegghammer*) 90
- Heikels, Bernards (*Bernard Haykel*) 196
- Hemēns-Antila, Jāko (*Jaakko Hämeen-Anttila*) 25, 47, 401
- Heršs, Seimūrs (*Seymour Hersh*) 165–166
- Hizbullāh (*Hezbollah*; hizbullāh; حزب الله) 80, 100, 112, 187, 273, 282, 382, 385
- Hlifāwī, Samīrs Abdulmuhammads al (*Samir Abd Muhammad al-Khlifawi*; samīr 'abdu-l-muhammad al-hlifāwī; سمير عبد محمد الخليفاري) 315; *skat.*
- Hadžī Bakrs
- Hobsbaums, Ēriks (*Eric Hobsbawm*) 400
- Hobss, Tomass (*Thomas Hobbes*) 39, 132
- Homeinī, Ruholla (*Rubollah Khomeini*; روح الله خميني) 49, 76–79
- Huseins, Fuāds (*Fouad Hussein*; fu'ād hussein; فؤاد حسين) 332
- Huseins, Sadāms (*Saddam Hussein*; ṣaddām hussein; صدام حسين) 77, 79, 97–98, 110, 113, 115–116, 119, 121–123, 125, 127–131, 141–142, 155–156, 158, 164, 171, 173–174, 379, 389, 391, 409
- Huseins ibn Alī (*Husayn ibn Ali*; الحسين ابن علي) 137, 282
- Ibn Ishāks (*Ibn Ishaq*; ibn 'ishāq; ابن اسحاق) 429
- Ibn Kasīrs (*Ibn Kathir*; ibn kaḡir; ابن كثير) 430
- Ibn Taimija (*Ibn Taymiyya*; ibn taimija; ابن تيمية) 140, 264
- Iekarošanas armija (*Jaiš al-Fatah*; žeišū l-fath; جيش الفتح) 185
- Irākas dēli (*Sons of Iraq*; 'abnā' al-'irāq; أبناء العراق) 153–154, 158, 412–413
- Irāktī, Abū Aimans al (*Abu Ayman al Iraqi*; 'abū 'aiman al-'irāqī; أبو أيمن العراقي) 297
- Irāktī, Abū Usāma al (*Abu Osama Al-Iraqi*; 'abū 'usāma al-'irāqī; أبو أسامة العراقي) 148
- Jahjā, Muhammads al (*Mohammed Alyahya*; muhammad al-jahjā; محمد يحيى) 267–268
- Jazīds bin Muāvija (*Yazid I*; jazīd bin mu'āwija; يزيد بن معاوية) 137, 282
- Kadāfi, Muamars (*Muammar Gaddafi*; mu'ammar al-qazzāfi; معمر القذافي) 131, 163–164
- Kalniņš, Imants 24
- Kamī, Albērs (*Albert Camus*) 14, 399
- Kants, Imanuels (*Immanuel Kant*) 39, 344, 425
- Karvaljo, Klaudija (*Claudia Carvalho*) 376
- Kenedijs, Hjū (*Hugh Kennedy*) 39–40, 42, 198

- Kentlijs, Džons (*John Cantlie*) 293
 Kepels, Žils (*Gilles Kepel*) 16, 44, 49, 56, 59, 71, 78, 95, 98, 114–115, 162, 260, 340, 413
 Kerijs, Džons (*John Kerry*) 165
 Kértiss, Ādams (*Adam Curtis*) 407
 Kimuns, Pans (*Ban Ki-Moon*) 239
 Kisindžers, Henrijs (*Henry Kissinger*) 113, 383
 Klauzevics, Kārlis fon (*Carl von Clausewitz*) 100
 Klintone, Hilarija (*Hillary Clinton*) 322, 387
 Klārks, Veslijs (*Wesley Clark*) 407
 Kokbērnš, Patriks (*Patrick Cockburn*) 158, 193–194
 Korī, Saimons (*Simon Cottee*) 237
 Kreidijs, Mārvans M. (*Marwan M. Kraidy*) 372
 Kresvels, Rōbins (*Robyn Creswell*) 196
 Kruks, Alistērs (*Alastair Crooke*) 82
 Krūmiņa-Koņkova, Solveiga 25
 Kudors, Andis 24
 Kulibalī, Amedi (*Amedy Coulibaly*) 213
 Kurdu Strādnieku partija (*Partiya Karkerên Kurdistanê, PKK*) 206
 Kurdi, Abū Hattābs al (*Abu Khattab al-Kurdi*; 'abū hattāb al-kurdi; أبو خطاب الكردي) 298
 Kutbs, Saijids (*Sayyid Qutb*; saijid qutb; سيد قطب) 49, 58–66, 114, 265, 274, 402
 Kādūli, Abdurrahmāns al (*Abdurrahman al-Qaduli*; 'abdu-rahmān al-qādūli; عبد الرحمن القادولي) 418; *skat.* Anbarī, Abū Alī al
 Kings, Hanss (*Hans Kung*) 247
 Lakērs, Valters (*Walter Laqueur*) 400
 Lapsa, Lato 24
 Levantes atbrīvošanas apvienība (*Tabrir al-Sham*; hay'at tahriri š-šām; هيئة تحرير الشام) 185
 Levantes iekarošanas fronte (*Jabhat Fateh al-Sham*; žabhat fathi š-šām; جبهة فتح الشام) 185
 Liotārs, Žans Fransuā (*Jean-François Lyotard*) 230–231
 Listers, Čārlzs (*Charles Lister*) 298
 Lokateli, Klaudio (*Claudio Locatelli*) 421
 Lorenss, Tomass Edvards (*Thomas Edward Lawrence*) 36
 Līa, Brinjars (*Brynjar Lia*) 309, 339–340
 Libī, Atijatulāhs al (*Atiyyatullah al-Libi*; 'atijatu-llāhi al-lībī; عطية الله الليبي) 144; *skat.* Abdurrahmāns, Atija
 Lūisa, Džesika (*Jessica Lewis*) 191
 Mahdī, Muhammads bin Hasans al (*Muhammad ibn Hasan al-Mahdi*; muhammad bin al-hasan al-mahdi; محمد بن الحسن المهدي) 272
 Makdisī, Abū Muhammads al (*Abu Muhammad al-Maqdisi*; 'abū muhammad al-maqdisi; أبو محمد المقدسي) 107–110, 143, 181, 332
 Makfārlends, Sons (*Sean MacFarland*) 152
 Makjavelli, Nikolo (*Niccolò Machiavelli*) 256
 Makkants, Viljams (*William McCants*) 171, 175–176, 182, 279, 283, 417, 439
 Masrī, Abū Abdullāhs al (*Abu Abdullah al-Masri*; 'abū 'abdullāh

- al-masrī; أبو عبد الله المصري) 303, 308, 310–311, 441
- Masrī, Abū Aijūbs al (*Abu Ayyub al-Masri*; 'abū 'ayyūb al-masrī; أبو أيوب المصري) 147–148, 150–151, 159, 169, 175–176
- Maudūdī, Abūlaalā (*Abul A'la Maududi*; abū-l-'a'lā al-mawdūdī; أبو الأعلى مودودي) 49, 60–61, 89, 265, 274, 402, 404
- Mehmeds VI Vahideddīns (*Mehmed VI Vahideddin*; وحيد الدين محمد السادس) 37
- Meira, Golda (*Golda Meir*; גולדה מאיר) 69
- Mekams, Kvinns (*Quinn Mechem*) 299
- Mendelsons, Baraks (*Barak Mendelsohn*) 420
- Micers, Steins (*Stijn Mitzer*) 321
- Millers, Gerds (*Gerd Müller*) 388
- Misāne, Agita 25
- Mladičs, Radko (*Pamko Mladuh*) 394
- Mohammads Reza Pehlevī (*Mohammad Reza Pahlavi*; محمد رضا پهلوی) 75–78, 83
- Mosadeks, Mohammads (*Mohammad Mosaddegh*; محمد مصدق) 75–76
- Mubāraks, Hosnī (*Hosni Mubarak*; حسني مبارك) 72, 163–164
- Mudžāhidu šūras padome (*Mujahidin Shura Council*; mažlis šūrā al-mužāhidīna fi l-'irāq; مجلس شورى المجاهدين في العراق) 145
- Muhameds Alī pašā (*Muhammad Ali Pasha*; muhammed 'alī pāshā; محمد علي پاشا) 261
- Muhammads bin Abdulvahābs (*Muhammad ibn 'Abd al-Wahhab*; muhammad bin 'abde-l-wahhāb; محمد بن عبد الوهاب) 51–52, 82, 268–270, 273, 431
- Muhādžirs, Abū Hamza al (*Abu Hamza al-Muhajir*; 'abū hamza al-muhāžir; أبو حمزة المهاجر) 147; *skat.*
- Masrī, Abū Aijūbs al
- Muhādžirs, Abū Hasans al (*Abu Hassan al-Muhajir*; 'abū hasan al-muhāžir; أبو حسن المهاجر) 315
- Muhādžirs, Abū Usmāns al 220; *skat.*
- Grinbergs, Mārčiņš
- mulla Omars, Mohammads (*Mohammed Omar*; ملا محمد عمر) 199
- Mursī, Mohammeds (*Mohamed Morsi*; محمد مرسي) 50
- Mustafā, Faisals (*Faisal Mostafa*; faisal mustafā; فيصل مصطفى) 222–224
- Māhers, Širāzs (*Shiraz Maher*) 265
- Mālikī, Nūrī al (*Nouri al-Maliki*; نوري المالكي) 141, 151, 154–158, 192–193, 412–413
- Mūsallī, Ahmads (*Ahmad Moussalli*; 'ahmad mūsallī; احمد مرصلي) 45, 47
- Mūsavi, Leons (*Leon Moosavi*) 225, 425
- Mūzils, Roberts (*Robert Musil*) 34
- Nagata, Maikls (*Michael K. Nagata*) 18, 442
- Nagībs, Mohammeds (*Mohammed Naguib*; mohammad nažīb, ėġiptriešu dialektā muhammed nagīb; محمد نجيب) 55
- Nakšbandiju armija (*Naqshbandi Army*; žeiš rižāl at-tariqa al-

- naqšbandijja;
عشيرة النقشبندية 193
- Nassārs, Mustafā Sītmarjams (*Mustafa Setmariam Nasar*);
muṣṭafā sittmarjam nassār;
مصطفى ست مريم نصار 338; *skat.* Sūrī,
Abū Musaabs as
- Nādži, Abū Bakrs (*Abu Bakr Najī*);
'abū bakr nāži; أبو بكر ناجي 335–338,
439
- Nāsers, Gamāls Abdels *skat.*
Abdunnāsirs, Gamāls
- Neldeke, Teodors (*Theodor Noldeke*)
429
- Niksons, Ričards (*Richard Nixon*) 70
- Nisens, Tomass Elkērs (*Thomas Elkjer Nissen*) 371
- Niče, Fridrihs (*Friedrich Nietzsche*) 231,
284, 398, 432, 446
- Noiers, Hillels (*Hillel Neuer*) 277
- Noimans, Pīters (*Peter Neumann*) 167
- Nuaimī, Fāriss Rijāds an (*Fares Reif al Naima*; fāris rijād an-nuaimī;
فارس رياض النعيمي 297; *skat.* Abū
Scima
- Obama, Baraks (*Barack Obama*) 157,
165, 205–206, 234, 304, 416, 426, 444
- Odierno, Raimonds (*Raymond Odierno*) 159
- Olbrait, Medleina (*Madeleine Albright*) 126
- Olimans, Josts (*Joost Oliemans*) 321
- Ostrins, Loids (*Lloyd Austin*) 384
- Pabriks, Artis 24
- Padoks, Stīvens (*Stephen Paddock*) 213
- Pakalpojumu birojs (*Maktab al-Khidamar*; maktab al-ḥadamāt;
مكتب الخدمات 92
- Pandeja, Svati (*Swati Pandey*) 106
- Paucls, Kolins (*Colin Powell*) 14, 115,
119–120, 123–124, 131, 133–134, 136,
155
- Petreuss, Deivids (*David Petraeus*) 152,
176, 412
- Petrova, Olga 24
- Petrovs, Imrāns Oļegs 245
- Pitruha, Maiks (*Mike Pietrucha*) 27
- Pīrsone, Elizabete (*Elizabeth Pearson*)
236
- Podesta, Džons (*John Podesta*) 387,
444
- Pollaks, Kens (*Ken Pollack*) 413
- Priede, Andris 25
- Priede, Jānis 25
- Princips, Gavriļo (*Гаврило Принцип*)
33, 164, 343
- Putins, Vladimīrs (*Владимир Путин*)
407, 415
- Rafiks, Harass (*Haras Rafiq*) 371
- Raisa, Kondolīza (*Condoleezza Rice*)
134, 293
- Ramsfelds, Donalds (*Donald Rumsfeld*) 114, 117, 122
- Refsdāls, Pols Salahadīns (*Paul Salahadin Refsdal*) 348
- Reibērn, Džoels (*Joel Rayburn*) 129
- Rezā šāhs Pehlevī (*Reza Shah*;
رضا شاه 75
- Ridā, Muhammads Rašīds
(*Muhammad Rashid Rida*;
muhammad rašid ridā;
محمد رشيد رضا 263–264
- Robinsons, Marks (*Mark Robinson*) 379
- Roiters, Kristofs (*Christoph Reuter*) 327
- Rokfellers IV, Džons D. (*John D. Rockefeller IV*) 122, 408

- Rotšilds, Valters (*Walter Rothschild*) 54
- Roubaks, Viljams (*William Roebuck*) 163
- Ruā, Olivjē (*Olivier Roy*) 426
- Rušdi, Salmans (*Salman Rushdie*) 248
- Rūzvelts, Frenklins (*Franklin Roosevelt*) 23, 53
- Saddāms, Abbāss (*Abbas Saddam*; 'abbās saddām; عباّس صدام) 193
- Sadāts, Anvars as (*Anwar Sadat*; 'anwar as-sādāt; أنور السادات) 69–72
- Sarfo, Harijs (*Harry Sarfo*) 317
- Saīds, Abdullāhs (*Abdullah Saeed*; 'abdullāh as-sa'īd; عبد الله السعيد) 244, 264
- Smits, Entonijs (*Anthony Smith*) 139
- Snaiders, Timotijs (*Timothy Snyder*) 135
- Solomona, Ērika (*Erika Solomon*) 311
- Spekharda, Anne (*Anne Speckhard*) 317–318
- Staļins, Josifs (*Иосиф Сталин*) 55, 188, 292
- Stašulāne, Anīta 12, 25
- Sterna, Džesika (*Jessica Stern*) 234
- Suvaidāvi, Abū Mohannads as (*Abu Mohannad al-Sweidawi*; أبو مهناذ السويداوي) 298; *skat.* Abū Abdussālems
- Suleimānī, Kasims (*Qasem Soleimani*; قاسم سليمانى) 156, 413
- Sultāns bin Abdulazīzs Āl Saūds (*Sultan bin Abdulaziz Al Saud*; sultān bin 'abdelaziz 'āl sa'ūd; سلطان بن عبدالعزيز آل سعود) 96–97
- Sunnītu ticīgo kopienas armija (*Jaysh Ahl al-Sunna wa-t-Jamaah*; žeiš 'ahli s-sunna wal-žamā'a; جيش أهل السنة والجماعة) 172
- Suri, Džeremijs (*Jeremi Suri*) 173
- Sūrī, Abū Lukmāns as 317; *skat.* Abū Lukmāns
- Sūrī, Abū Musaabs as (*Abu Musab al-Suri*; 'abū mus'ab as-sūrī; أبو مصعب السوري) 338–342, 373, 396, 353–354, 440
- Svaidejs, Nīls (*Neil Swidey*) 111, 410
- Šeins, Skots (*Scott Shane*) 342
- Štrauss, Leo (*Leo Strauss*) 114, 122
- Šulskijs, Ābrams (*Abram Shulsky*) 114, 122
- Švāhs, Alī aš (*Ali al-Shwakh*; 'alī aš-šwāh; على الشواخ) 317; *skat.* Abū Lukmāns
- Šišānī, Abu Umars aš (*Abu Omar al-Shishani*; 'abū 'umar aš-šišānī; أبو عمر الشيشاني) 183, 298
- at Tabarī (*al-Tabari*; al-tabarī; الطبري) 429
- Taha Subhī Falāha (*Tah Subhi Falaha*; طاها صبحي فلاحة; taha šubhi falāha; 314; *skat.* Adnānī, Abū Muhammad al
- Tāivāns, Leons 24, 163, 245, 292, 414
- Tamīmī, Aimans Džavāds at (*Aymenn Jawad al-Tamimi*; 'aiman žawād at-tamīmī; ايمن حواد التميمي) 303, 306, 442
- Tamīmī, Usmāns bin Abderrahmāns at (*Uthman Bin Abd al-Rahman al-Tamimi*; 'utmān bin 'abderrahmān at-tamīmī; عثمان بن عبد الرحمن التميمي) 149
- At Tauhīd brigāde (*Al-Tauhid Brigade*; liwā' at-tawhīd; لواء التوحيد) 168

- Tauhida un džihāda armija (*Jama'at al-Tawhid wal-Jihad*; žamā'atu at-tawhīdi wal-žihād; جماعة التوحيد والجهاد) 109, 406
- Tautas aizsardzības vienības (*Yekinciyên Parastina Gel, YPG*; يهكینهكێنی پاراستنی گهل) 206, 208
- Tālibān (*Taleban*; ṭālibān; طالبان) 87, 112, 144, 199, 210, 212, 273, 308
- Tēraudkalns, Valdis 245, 430
- Tērners, Džons (*John Turner*) 39
- Tērners, Teds (*Ted Turner*) 343
- Tomsons, Endrū (*Andrew Thompson*) 173
- Trofimovs, Jaroslavs (*Yaroslav Trofimov*) 83
- Trumens, Harijs (*Harry Truman*) 55
- Tugrals, Rašīds (*Rašid Tuğral*) 219–220
- Turkmāni, Abū Muslims at (*Abu Muslim al-Turkmani*; 'abū muslim at-turkmāni; أبو مسلم التركماني) 174, 297
- Umarovs, Doku (*Doxy Umarov*) 212
- Umari, Intisāra Bakra al (*Intsar Baqr Al-Umari*; ineisār bakr al-'umari; انتصار بكر العمري) 106
- Utaibi, Abū Suleimāns al (*Abu Sulayman al-Utaybi*; 'abū suleimān al-'utaibī; أبي سليمان العتيبي) 151
- Utaibi, Džuhaimāns al (*Juhayman al-Utaybi*; žuhaimān al-'utaibī; جيهمان العتيبي) 80–83
- Uzvaras fronte Levantes tautai no Levantes mudžāhīdiem džihāda karalaukos (*Victory Front for the People of the Levant by the Mujabideen of the Levant on the Fields of Jihad*; žabhatu n-nuṣra li-'ahli š-šām min mužāhīdi aš-šām fi sāhāt al-žihād; جبهة النصره لأهل الشام من مجاهدي الشام في ساحات الجهاد) 178; *skat.* An Nusra fronte
- Variuss, Abdullāhs (*Abdullah Warius*) 425
- Veils, Gustavs (*Gustav Weil*) 429
- Vilsons, Vūdro (*Woodrow Wilson*) 35, 72
- Vinters, Čārlijs (*Charlie Winter*) 345, 349, 351–352
- Virijs, Frederiks (*Frederic Wehrey*) 138
- Voins, Valdis 24
- Volfovics, Pols (*Paul Wolfowitz*) 114, 122, 132
- Vores, Ekarts (*Eckart Woeritz*) 313
- Vēbers, Makss (*Max Weber*) 227, 231
- Vitkrofts, Džofrijs (*Geoffrey Wheatcroft*) 111
- Vivere, Mērija Ena (*Mary Anne Weaver*) 106, 109
- Vūds, Greiems (*Graeme Wood*) 278, 427
- Zarkāvi, Abū Musaabs az (*Abu Musab al-Zarqawi*; 'abū muṣ'ab az-zarqāwī; أبو محصب الزرقاوي) 105–110, 113, 115–116, 119–121, 123–124, 127, 130, 132, 134–138, 140–147, 150, 154, 158, 167, 175, 279, 296, 314, 330, 332–333, 356, 378, 398, 405–406, 411
- Zarīfs, Muhammads Džavāds (*Mohammad Javad Zarif*; muḥammad žawād zarīf; محمد جواد ظریف) 267
- Zavāhiri, Aimans az (*Ayman al-Zawahiri*; 'aiman az-zawāhiri; أيمن الظواهري) 92–94, 99, 109, 114,

143–144, 180–181, 185, 375, 398,
419–420
Zelins, Ārons (*Aaron Zelin*) 307–308,
441

Zāwī, Hamīds Dāvūds Halīls az
(*Hamid Dawud Khalil al-Zawi*;
hamīd dāwūd halil az-zāwī;
حميد داود خليل الزاوي) 147; *skat.*
Bagdādi, Abū Umars al

IN THE CROSSFIRE OF TERRORISM: ISLAMIC STATE

The book "In the Crossfire of Terrorism: *Islamic State*" investigates context, creation and existence of the terroristic organization known as the *Islamic state* or ISIS, *Daesh* etc. The extreme violence and bloodshed in the Middle East has shocked the Western world. Meanwhile activities of the *Islamic state* have brought into the daylight philosophical reflections about ourselves and our place in the future. The emergence of the *Islamic state* is closely related to the events and ideas (philosophy, culture, politics, economics etc.) in the last few decades in both the Middle East and the whole globalized world. The author of this book tries not only to present overview of the *Islamic state*, it's history and main ideas but also to describe it in the context of philosophical, political, social, cultural movements in the whole world.

The book is structured in three parts with introduction and ending.

First part "Soil" is an overview of the main political, cultural and religious factors that have fostered the creation of the Salafi-jihadi movement. The story begins with the "new era" of the world after the First World War. The old ways were not suitable anymore and a new socio-political order was created. In this context the downfall of Ottoman Empire and abolition of Caliphate was a watershed moment for the Islamic community. The lose of Caliphate created emptiness which had to be filled. One of the claimants upon the leadership of the Islamic community was the *Muslim brotherhood*, however, it lost its political influence due to the emergence of Arab nationalism and socialism of Gamal Ab-

del Nasser and Baas party. The renaissance of Islamism came after the shameful disaster of Nasserism in the Six-Day War. Now Islamism and the ideas of Sayyid Qurb became more and more influential. The Yom Kippur War of 1973 was another turning point in the history of jihadi movement as it was the moment when religious ideas of Wahhabism of Saudi Arabia gained foothold in the consciousness of Islamic masses. The tumultuous 1979 presented three significant events. The Siege of Mecca turned Saudi Arabia away from modernisation towards strict and puritanical Islam. The Iranian revolution showed that Islamic revolutions in principle are possible and the Western powers could be successfully challenged. However, it was the Soviet invasion in Afghanistan that opened the floodgates of modern jihadism. Plenty of new and adventurous Arabs ran to Afghanistan to participate in the Holy War, supported by the CIA of the United States, Pakistani intelligence and Gulf Arab powers. The Afghan jihad created the right circumstances for the emergence of radical Salafi-jihadism. The terroristic organization *al-Qaeda* was formed at the end of the decade and consequently became the main and the most formidable terror group in the world. The organization of Usama bin Laden quickly understood the spirit of its time and strived to create spectacular events. The height of it was the terroristic attacks on New York on September 11, 2001. However, it was also the end of old-style terrorism and the beginning of a new era which is best represented by the *Islamic state*.

The Second part "Creation" is devoted to the history of the organization *Islamic state*. The history of the *Islamic state* begins with a story of a petty criminal named Abu Musab al-Zarqawi, who can be recognized as the forefather of the *Islamic state*. His personality and mores can be traced in the extremely violent, sectarian and exposure-seeking nature of the *Islamic state*. However, the creation of the *Islamic state* was more than just an ambition of a single man. The organization came into being because of both efforts of radical violent Islamists as well as actions of various Western and local powers. The US occupation of Iraq and the

toppling of Saddam Hussein created a power vacuum which was quickly filled by Iraqi insurgency. The catastrophic decisions and actions of the US government added fuel to the fire. The *De-Baathification* program and the dissolution of Iraqi army enraged a significant part of Iraqi society and thus strengthened the anti-American sentiment. Additionally, the Shia government in Baghdad did not devote much effort to consolidate the Iraqi society, not to say that it did a lot to divide it even more. The jihadi gangs, including Zarqawi, exploited the situation and pulled the country into a full-blown civil war. The *Islamic state* was proclaimed in the shadows of war on October 15, 2006. It didn't have any success and in 2010 it was almost destroyed. However, a new era came with emergence of new leaders. The turning point was the Arab spring which sent into flames almost every Middle East country. The protests in Syria soon turned into fighting and then fighting into war. The *Islamic state*, which was then based in Iraq, exploited the situation and expanded in the neighbouring Syria where it became stronger. From there it turned back onto its homeland and captured enormous territories. In 2014, the *Islamic state* controlled territories as big as Great Britain and approximately 10 million inhabitants. Relatively stagnant years came to the end in 2016 when both Iraqi and Kurdish (with US support) and Syrian (with significant help of Russia and Iran) forces started to gain more and more victories against the *Islamic state*. The defeat of the state-like *Islamic state* has come closer and closer, however, the idea of Salafi-jihadism still prevails in plenty of minds.

Third part "Idea" investigates the religious, cultural, ideological, economic, strategic ideas of the *Islamic state*. The temptation to join the *Islamic state* by various young and old men and women across the world is frequently explained with mercantile or sexual motives or just plain stupidity. However, the life-stories of various people show that such a viewpoint is not sufficient. The values of Western modernity (rationalism and capitalism among them) are not universal. Rather explanation could be linked to the so-called "Postmodern situation" where classical West-

ern values are lost. With respect to each era, the postmodern situation is particularly traumatic to the people who are searching for the Absolute truth, the divine providence and stability of universal values. While the West offers "history without history", the Islamic radicals offer worldview where God is still alive and divine miracles can give the meaning of life.

The *Islamic state's* understanding of Islam must be investigated. The troubles of interpretations since the birth of Islam as well as fundamental reformations such as Salafism and Wahhabism have created ideological and theological core of the specific interpretation of Islam by the *Islamic state*.

The statehood of the *Islamic state* is another troubling both political and theological issue. While the terroristic and violent nature of the organization is widespread knowledge, a less known fact is the undeniable successes of the *Islamic state* to establish some sort of self-governance, bureaucracy and economy etc. This aspect cannot be ignored if one is willing to understand the ambitions and operation of the organization. The efforts invested to sustain governance and to provide all sorts of social services clearly show that the *Islamic state* has been willing to establish a functional state. The existence of a comparatively large army and police forces shows that the *Islamic state* should not be perceived just as an insurgency of a militia group.

The *Islamic state* is part of ideological movement and it has strategy. The "Seven stage masterplan" by *al-Qaeda* operative describes the current and future general guidelines for radical Islamic organizations. "Management of savagery" establishes main local level operational guidelines to spread violence and terror with expectations to turn the tables in favour of jihadis. The strategy of al-Suri of system vs. organization is yet another general plan for the militaristic Islamic groups that recommends diversification of action and leadership to gain security and widen their grasp.

The last chapter of the third part is devoted to the propaganda of the *Islamic state*. It is argued that the *Islamic state* effectively parasitizes

Western media. The problem is the “demonic marriage” between Islamic terrorists and mass media which both desire spectacular events (but for different reasons). The necessity for more and more sensational news leads to the extremes. Extreme news make extreme events. Thus, terrorism is the apotheosis of hyper-communication.

The *Islamic state* has successfully united two well-known but distinct subjects: one is information and communication technologies as well as social networks; another is military jihad. Military and ultra-aggressive jihad performed by the *Islamic state* with unseen excellence creates a quasi-syncretic union of religious bigotry and makes use of contemporary information technologies.

The theoretical foundations of this blend can be associated with military strategic Abu Musab al-Suri and imam, internet-activist Anwar al-Awlaki. Al-Suri's rejection of hierarchical structure of jihadi organizations and the proposal of franchise-based autonomous groups in concordance with al-Awlaki's emphasis on the usage of contemporary internet technologies (e.g., social networks) has created fertile ground for the emergence of “third-generation jihad” and mass propaganda performed by the *Islamic state* in the internet. The union of jihad and contemporary technologies reflects the distinction of propaganda, namely, *vertical* and *horizontal* propaganda, where former corresponds to old-fashioned and latter to contemporary execution of jihadi propaganda. The situation, where contemporary jihad transcends spatial borders, forces to acknowledge that understanding and derogation of the *Islamic state's* propaganda is as important as the armed struggle. The union of military jihad and contemporary technologies has become the mark of an age, namely, it is an expression or a manifestation of the both theoretical ideas and present cultural and ideological situation.

The part “The end without end” examines international political turmoil in Syria and Iraq to show that the deep complexity of the situation together with diametrically different objectives of various actors

creates the situation where everybody is against everybody. The lack of united political vision for the region and a vigorous competition among the interested states prevents effective fight against the *Islamic state*. The progress in 2016 and 2017 shows that the *Islamic state* can be defeated but the cost of war is so high, and the sufferings of all involved parties are so great that the dream of peace is weak. The loses of Caliphate will force the leaders of the terroristic organization to re-evaluate their strategy. One scenario is the defeat of the terrorists and the victory of liberal Western values. However, a more realistic scenario is that the *Islamic state* will go underground and will reorient its activities towards “far enemy”, namely, the US and Europe. The challenge of Islamic terrorism cannot be solved just with weapons. It requires us to make our life worth living.

CONTENTS

FOREWORD 11

INTRODUCTION 13

FIRST PART. SOIL

NEW ERA 33

 The downfall of Ottoman Empire and the new beginning 36

 Lost and craved Caliphate 39

 Political Islam and *Muslim Brotherhood* 42

HATE TRIANGLE — ISRAEL, EGYPT, SAUDI ARABIA 51

 Birth of enemies 51

 Saudi Arabia 51

 Israel 54

 Barracks and madrassas in Egypt 55

 Pan-Arabism of Nasser 55

 Pan-Islamism of Qutb 58

 War 65

 The end of nationalism in six days 67

 Islamist revenge 69

1979	75
Iranian revolution	75
Crisis of Mecca	80
Afghan War	84
War against the communists	84
Afghan jihad and <i>al-Qaeda</i>	87
Terrorism, 9/11 and three phases of jihad	94

SECOND PART. CREATION

ZARQAWI – FROM PETTY GANGSTER TO THE LEADER OF THE MOVEMENT	105
Abu Musab al-Zarqawi	105
Mujahid	107
IRAQ WAR – THE FINEST HOURS OF ZARQAWI	111
Casus Belli	111
Disadvantages of smart weapons	116
Terrorist Superstar	119
HUMILIATION OF IRAQ AND THE GREAT CHANCE FOR ZARQAWI'S GANG	125
The disastrous consequences of the Iraq war	125
Islamisation of Iraq	127
Army of the unemployed	130
THE INSURGENCY OF ZARQAWI'S MUJAHIDEEN	135
Al-Qaeda in the land of two Rivers	135
Zarqawi against shia	137
The project of Islamic state	143

ON THE BRINK OF COLLAPSE	147
Establishment of the state	147
Anbar awakening	152
Shia leader in Iraq	155
ISLAMIC STATE IN THE IRAQ AND LEVANT	161
Arab spring and autumn in Syria	161
New Era: Abu Bakr al-Baghdadi	168
Origins	169
Mujahideen University	172
Hussein's Officers in the Islamic state	173
Islamic State in Syria: <i>al-Nusra front</i>	176
CALIPHATE	187
Hijacking of Revolution	187
The Triumph of Islamists in Mosul	191
Establishment of the Caliphate	195
TRIUMPH AND DISASTER	203
Massacre of Yazidis	203
The Siege of Kobani	206
Worldwide Caliphate	209
THIRD PART. IDEA	
TEMPTATION	219
Searchers	219
History without history	224
The values of modernity — rationalism and capitalism	224

The trap of rationalism	228
Postmodern situation	230
Litmus Women	234
FAITH	239
Islam in the Wild	239
Religion of peace and trouble	245
Prophet in Mecca	250
Politician in Medina	252
General in Arabia	255
Fundamental reformations: Salafism and Wahhabism	257
Twists of exegesis	257
Salafism	261
Wahhabism	267
ISLAM OF THE ISLAMIC STATE	271
Failed kingdom	274
The end of the world	277
Followers	284
STATE	289
Statehood of the state	289
Bureaucracy	295
Government	295
Red tape	298
Economy	309
Men with arms	314
Police and secret police	314
Army	319

MASTERPLAN	329
Seven stage masterplan	332
Management of savagery	335
Order of disorder	338
PROPAGANDA	343
Apotheosis of hyper-communication	343
Message	349
Outside	351
Inside	369
<i>Full HD</i> terrorism	371
Anti-method of propaganda	371
Media	374
Journals and kittens	378
THE END WITHOUT END	381
REFERENCES AND NOTES	399
GLOSSARY	447
BIBLIOGRAPHY	453
INDEX	493
SUMMARY IN ENGLISH	505
CONTENTS	511